

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

KIADJA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

XVII. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI

GYÖNGYÖSI ISTVÁN
ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

II.

Ára 300 korona

BUDAPEST, 1921.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA
AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

XVII. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI

GYÖNGYÖSI ISTVÁN
ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

II.

BUDAPEST, 1921.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN

GYÖNGYÖSI ISTVÁN

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MEGBIZÁSÁBÓL KÖZZÉTESZI

BADICS FERENCZ

AKADÉMIAI RENDES TAG

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST, 1921.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN

Franklin-Társulat nyomdája.

KEMÉNY JÁNOS EMLÉKEZETE

(PORÁBÚL MEG-ÉLEDETT PHOENIX)

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

Porábúl meg-éledett
P H O E N I X,

Avagy
A Néhai Gyerő Monostori
**KEMÉNY
JANOS,**

Erdéli FEJEDELEMNEK
LONYAI ANNA Aszszonnyallé-
vő házasságának, Tatár Országi rab-
ságának, az Török ellen viselt Hadi
dolgainak, és végre, Hazája mel-
lett Vitezűl le-tett életének, halála
után is élő emlékezete,

Az Mellyet a' Magyar Versek-
ben gyönyörködőknek kedvéért
ugyan Magyar Versekkel ennek előtte egy-
néhány Esztendővel irt völt, és el rongyollott
első írásnak töredékiből most ujab le
írással kissé rendben vett

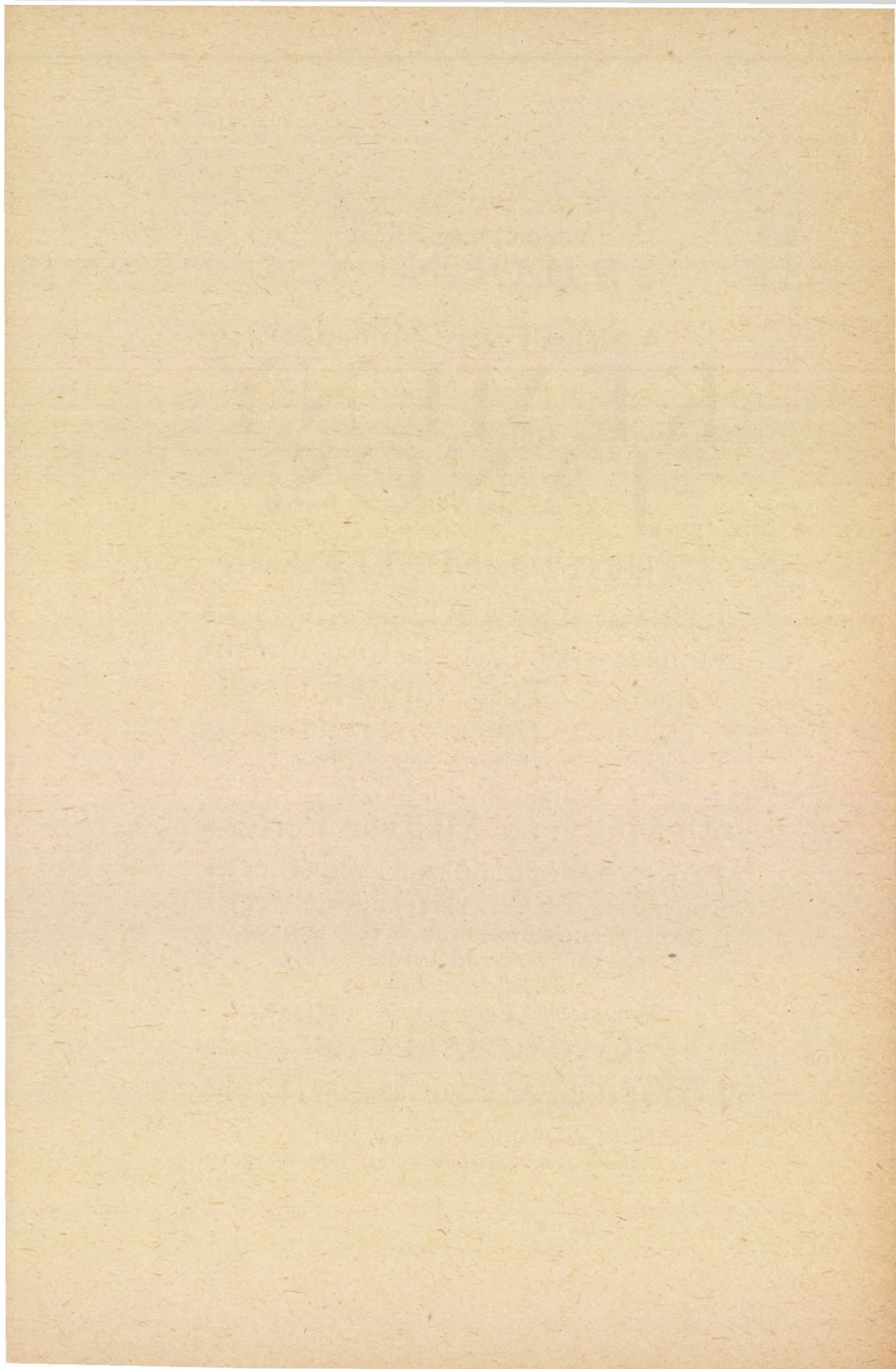
Nemes Gömör Varmegye Vice-Ispannya

GYÓNGYÓSI ISTVÁN.

LŐTSÉN, BREWER SAMUEL által 1693. Esztend.

AZ ELSŐ KIADÁS CZÍMLAPJA.

(Eredetije a M. T. Akadémia Ráth-könyvtárában.)

AZ TEKÉNTETES, ÉS NAGYSÁGOS

ALSO TORJAI APOR ISTVÁN URNAK,

Nemes Czik, Györgyő, és Kaszon Székek Fő-Király Birájának, és az Erdéli Harmintz-Adóknak Fő-Administratorának, etc. Bizodalmas nagy jó Uramnak ajánlom köteles szolgálatómat.

Jó hírét nevét ösmérem, de személyével ésméretlen vagyok Nagyságodnak; tartanám nagy szerentsémnek, ha annak-is ösméretségében juthatnék, de tsak reménséget sem vehetek arrúl, nem hogy meg-lételéhez bizhatnám. Mert

iam felicior ætas

Terga dedit, tremuloque gradu venit ægra senectus.

El-repültek már azok a' jó üdők, az mellyek szárnyain kellene ahoz jutnom, és a' tántorgó öregség állott helyekben. Az miolta pedig szép emlékezető jó hírével nevével ösmérkezni kezdettem, nagy Kévánságom volt szüntelen arra, miképpen adhatnám valamelly jelét szolgálattyára való készségemnek. És midőn érteném: több betsületes dolgokbéli foglalatos(s)ági között az Könyveknek s'-nevezet szerént az Verses írásoknak-is olvasása gyönyörkötető munkája volna Nagyságodnak, jutott onnét eszemben, hogy volnának nékem az fellyeb már régen el-múlt esztendőkbén KEMÉNY JÁNOS dolgairúl irott valamelly verseim, az mellyek jóllehet el-idegenitetvén tőlem, olly helyre kerültek vólt, az honnét nehezen lehetet(t) megént kezemhez szerzenem; mind-azon-által, mint hogy sokan kívánták nagy Emberek-is azokat, addig szorgalmatoskottam vissza vételében, hogy azt végre végben-is vittem, noha igen el-rongyollottann, és némelly részének valahol el-maradásával-is tértek meg oda, az honnét el-vitettek

volt. Arra ugyan nem érkezhettem, hogy mindenestül előbbi épségére hozhattam volna, más-féle töredékiből mindazonáltal, a' mint lehetett, rendben vettem, és nem lévén mással mivel contestálnom szolgálattára való felyeb említett készségemet, leg-aláb azokat akartam annak bizonyására Nagyságodnak bé-mutatnom. Megvallom, nem ezekkel, hanem egyenesen magát, s'-ditsiretes Familiáját illető dolgokrúl irott Verseimmel kellene Nagyságod eleibe mennem, az mint hogy volna-is ahoz mezőm, az hol ha Pegasus szárnyán járhatná-is elmém, meg-probálhatná tehetségét. Mert akar régi Nemzetének dütsőséges voltárul, akar maga Tekéntetes állapottyárul gondolkodgyam, Seregekkel győnek előmben azok az érdemes dolgok, a' kiknek le-írása nem tsak az én edgyügyő és már fáradékony Pennámnak, de akar melly tanúlt Historia-író gyors kezének-is fáradságos munkát adhatná-nak. Meg-mutattyák azt sok hiteles régi Levelek, a' Névnek származattya pedig ugyan magával hozza, hogy Árpád-túl az nagy Attila vérségébül való Almus Hertzeg Fiátul az Scithiábül másod izben ki gyöt(t) Magyarság Fő-Kapitányátul gyön le egyenes Lineán az Apor Nemzet, ugy-mint az Nagyságod régi Tös gyökeres Familiája. És az Erdéli Vajdáknak Lajstroma-is bizonytságot téssen arról, hogy Apor László azoknak egyike, nem tsak Erdélnek, hanem az egész Magyar Hazának ditsiretes Őr állója volt, tudni-illik amaz nagy emlékezető László Vajda, az ki az Bavariai Ottho Hertzegnek mint arra nem érdemesnek, az Magyar Országi Szent Koronát le-vonván fejről, atta azt annak-utánna az első Károly Királynak koronázattára. Voltak pedig mások-is dütsőséges Antecessori közül, a' kik — in Toga et Sago, Arte et Marte — mind békeségben, mind háboruságban, mind törrel mind fővel nagy dolgokat vitték végben, és Méltóságos Tiszteket viseltek hazájok szolgálattján, a' mellyekrül-is, a' ki abban foglalná magát, egész Historiákat irhatna érdemesen. Adna pedig azokhoz alkalmatoságot ez-is, hogy a' mint Attya Neméről Árpád után (ha tsak itt akadok-is meg tovább terjedő Nemzete Méltóságán) Hertzegi Nembül veszen szár-

mazatot: úgy az Anyai Ágon Királyi vérségre mégyen eredeti. Mert édes Anya Öreg Annjárúl Báthori Borbálárúl, Báthori Miklós Leánjárúl, az nagy híró nevő Báthori István Lengyel Országi Királynak ágazik Nemzetségébül. Kérdésben veszik némelyek: az-é ditsőségessebb, ha ki nagy Ágybúl születik, avagy alatsonyan születve, maga viszi nagyra állapottyát? és vannak olyak, a' kik nagy Nemzetbéli születésekre nézve igen a' fő helyre vágynak, de az maga tselekedetivel dütsöült ember sem utób való azoknál; sött eléb mosdást érdemel ez, ha amazoknak magok virtusitúl, és azok által szerzet(t) dütsőségektül üres össi hires Nemzetek.

Nam quid Imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numero Consule Fasti
Præfuerint? si vita labat, perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus est in Origine tota.

Ovid ad Pis.

Mit használ a' régi Nemes Vér, és Eleink nagy állapottya, ha magunk cselekedete távul esik azok dicsőségétül, és el-vész abban Nemzetének minden fényesége, a' ki tsak eredetitől veszen ditsiretet. És a' mint azon Poëta tovább is ír arrúl:

Et genus, et Proavos, et quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto.

Ibid.

Akarminémő Méltóságokban löttének Öseink, és akar mit cselekettenek azok, de nincs azokhoz magunk érdeme kívül semmi közünk. A' kiket pedig mind régi Nemzeteknek dücsősége, mind magok dücsóséges cselekedetinek érdemi ékesitenek, azoké itten az első Pálma. Ha hizelkedésre nem magyarázná valamelly irigység, merném bizvást mondanom, hogy Nagyságod ennek mind a' kettőnek tündöklük fényével; mert mi lehet nagyobb Nem az Hertzegi és Királyi Vérségnél, az honnét Nagyságod eredetet veszen? mi hija lehet pedig maga érdeme által ragyagó dütsőségének-is? holott valami Jóságok kívántatnak edgy Uri személyben, mind meg-vannak azok teté-

zet(t) mértékkel Nagyságodban, ugymint: Genus clarum, Corpus aptum, Forma evidens, Ingenium velox, Eruditionis utilitas, Morum honestas etc. (Bernard. in Epist.) Azokon kívül: Amor patriæ, Dilectio proximi, Pietas in Deum, Misericordia in egenos etc. Az melyek magyarázásához igen jól illenek egy magyar Versificatornak ilyen Versei:

Gyűlt ide egy testben minden-féle jóság:
Deli termet, Uri tekintet, Méltóság,
Nemes Erkölts, nagy Szű, nagy Elme, okosság,
Szép érték, jó hir, Név, Nemzetbeli nagyság.

Józan Ész, ért Tanács, igaz itilettel,
Nem tsak hon, de kin-is szerzet(t) becsülettel,
Hitbéli buzgóság, Istenes étellel,
Mindenhez kegyesség, tiszta szeretettel.

Látás, hallás, derék dolgokban forgással,
Mind két szerentsének izét kóstolással,
Azokban nagy szüve meg nem változással,
Sőt mint erős kő-szál, helyben maradással.

Igaz hazai vér, s'-abban buzgó készség,
Viselt dolgaiért méltó érdemesség,
Mind össi, mind maga-kereste dütsősség,
És más minden-féle jókból álló bőség.

Az illetén dolgokon azért, ugymint dicsőséges Elei, és maga Virtusinak szép érdemin, nem mások tselekedetin épült versekkel kellene, a' mint fellyeb íram, az Nagyságod szolgálattýára magamat bé-mutatnom, az kihez vólna-is nagy kedvem; de mint hogy törődöt(t) öregségemben erőtlen kezem-is keveset győz immár, és elmém-is fáradékony, sőt elégtelen az olyan nagy dolgok fáradságos munkájához; más pedig az, hogy ha szintén tehetségemben vólna-is ez egyéb képpen, de az mostani ujab ujab terheket tenyésző üdőben gondos Tiszttemre nézve reám óránként tsuportosan tóduló dolgaim szorgos vólta nem engedne ahoz tsendes és víg elmét. Az versek mive pedig ollyat kíván, amaz Ovidius Verse szerint:

Carmina proveniunt animo deducta sereno.

Abban annakokáért nékem sem telhetik kedvem, és Nagyságodhoz való köteles(s)égem hivatallyának sem tehetek eleget. Az fellyeb említet(t) Versekbéli dolgok-is mindazonáltal, ha egyenesen nem illetik-is Nagyságodat, de mint hogy nagyobb részében Erdélre nézők, és annak akkori állapottyát adgyák elé Kemény János dolgaival, anyiban, a' menyiben Nagyságod azon haza Fia, lehet azokhoz közü Nagyságodnak-is. És én-is mind erre, mind az Versek Olvasását örömet gyakorló ditsiretes szokására nézve, reménlem, meg-tekinti örömet, és ugy-is mint az én Nagyságod szolgálattyára való köteles(s)égemnek és készségemnek jelét, nem vészi unalmason azon Verseket, eddig ösméretlen, most azok által ösmérkedni kívánó, magát Uri jóakarattyában ajánló, és szolgálattyára kötelező szolgáljátúl

Költ Krasznahorka Várallyán, Szent Iván Havának 20. napján
1693. Esztendőben.

GYÖNGYÖSI ISTVÁNTÚL.

ELSŐ KÖNYV.

ELSŐ RÉSZ.

1. Musám, a' Murányi hegyek tetejérül,
Az hol Veselini Ferentz szerelmérül,
Szétsi Máriával lett végezésérül,
Szóllottál a' Várnak meg-is vételérül, —
2. Szály-le, ereszkedgyél a' tágas térségre,
Menny által a' Tiszán a' dinnyés Nyírségre,
A' Szilágyra onnét, és az Erdélységre,
Lengyel, Tatár, Olah Országokra végre.
3. Nézd-el mind ezekben Keménynek dolgait,
Szerető szívének állandó lángait,
Házassága módgyát, rabságát, hadait,
Hazája szerelmét, s'-azért nagy gondgyait;
4. Kezdette Annával mint ösméretségét,
Ki viselte, s'-miként ahoz követségét,
Mennyi ellenkezés érte reménségét,
Mig véle köthette kedves szövetségét.
5. Váltott gyűrőjének lévén meg-adása,
Melly sok bal szerencsén volt addig forgása,
A' mig kedveséhez lehetett jutása,
Nehéz pályájának végződven futása.
6. A' rabság egy-mástúl őket el-szakasztván,
Melly gondos vólt szívek, azt sok bú fárasztván,
Abbúl a' jó Isten várt napot virrasztván,
Melly kedvesen éltek, egy-mást nem aggasztván.

7. Édes hazájának mint fáratt dolgában,
Hogy elő vihesse azt kívánt javában,
Végre a' szerencse bal fordulásában
Mint leve eleste hadakozásában.
8. Fel-jegyezvén, vegyed ezeket versekre,
De nem az Cirrhai fabulás hegyekre,
Hanem vesd elmédet a' magos Egekre,
Mondván: Mennyei Ur, te segíts ezekre.
9. A' Lónyai-háznak választot(t) virági,
Mint tavasszal újult sengének ujsági,
Kikre sok sziveknek égnek kívánsági,
Mert fürtösök rajtok a' jóknak soksági.
10. Kedves erkölcsökben hárman nevelkettek,
Szemeknek tegzében nyilakat viseltek,
Me(n)nyi tekintetet, annyi lövést tettek,
A' nézőknek szíven sok sebet ejtettek.
11. Leg-inkáb négy dolgot visgál a' szeretet:
Erkölcst, értéket, szépséget, nemzetet;
Ezekkel mind három fel-ékesítettet(t),
Mellyekért mindenik méltán-is te czhetet(t).
12. Három Isten Aszszonyt látnál itt rendében,
Ha mikor tekétnél ezek seregében,
Mint mikor Párisnak az Ida hegyében
Júnó, Pallas, Vénus jöttek elejében.
13. Szemed cirkalmával ha ökö't fel-vennéd,
Első tekintettel meg-ütközne elméd:
Itt az arany almát mellyiknek itélnéd,
Arra érdemesnek mind az hármat vélnéd.
14. Ha sok kincs(cs)el Júnó Párist hitegette,
Elmés tudománnyal Pallás édesgette,
Heléna szerelmét Vénus igirgette,
Hogy az arany alma tartatnék érette:

15. Ez három Nymphának nézd-el nemességét,
Találd ezeknek ő bennek bővségét:
Értékét Junónak, Pallás eszességét,
Helénát ajánló Vénusnak szépségét.
16. E' mellett szemérmét a' Szűz Diánának,
Életét, erkölcsét szerzetes Vestának,
Maga viselését gyors Athalantának,
Szép keze munkáját elmés Arachnának.
17. Szép ez mind az három, s'-ditsiretes sokban;
Ezek közt magad-is esnél Páris, gondban,
Mellyet ítellenéd érdemesnek jobban,
De Anna nyerné el az almát azomban.
18. Ez a' közepsőnek neve, kit mindenben
Áldott a' természet a' többinél többen,
Nem csak mint Cypriát ábrázolta szebben,
Hanem Minervaként áldotta-is eszben.
19. Mint csendes idején a' vak setétségnek,
Barmokat nyugtató éji csendességnek,
Jöllehet tüzei a' magos kék égnek
Minnyájan csillagzó fényességgel égnek;
20. Még-is a' Phosphorus, az hajnal emelő,
A' többinél bőveb ragyogvánt viselő:
Igy a' víg tavasz-is sok virág nevelő,
De köszttök a' Rósa kedvesb, s'-eléb kelő.
21. A' vadakkal gazdag Délos szigetében,
Driades Szüzeknek nyájas seregében,
Szép Clio, s'-Thalia ékes termetében,
Méltó, hogy Phœbus-is vegye szerelmében.
22. Nyilas Diánának még-is delisége
Fel-múllyá ezeket termeti s'-szépsége,
Miként az Ezüstöt Arany kedvessége,
Mindeneknél drágáb ára s'-böcsössége.

23. A' Smaragd s'-Rubint-is fénlík a' gyűrőkben,
Napkeleti gyöngy-is az arany függőkben,
Olly böcsös ragyogvány nincs még-is ezekben,
Mint fényével jádező Adamas kövekben.
24. A' Lónyai Szüzek hasonlatos képpen,
Jöllehet mind hárman termettenek szépen,
De győzi az Anna a' többít sok-képpen,
Mint a' Nymphák között Diána, olly éppen.
25. Sigmond vólt az Attyok, Nagyságos Nemében,
Sokat látott, hallot(t), s'-tanúlt életében,
Törvény illet(t) inkább mint fegyver kezében,
Tanács(cs)al sokat ért honnya szükségében.
26. Származott az Annyok Varkucz Nemzetségből,
Margitnak nevezték ezt a' Keresztségből,
Nagy Nemzet mind kettő, s'-álló régiségből,
Ahoz gazdag, s'-részes sok szép örökségből.
27. Mellyeket az halál noha le-ontott már,
S'-testből ki-költ lelkek az egek között jár,
De szép hírek nevek (mel(ly)ben nincs vallot(t) kár)
Él mostan-is köztünk, s'-tülünk-is áldást vár.
28. Kiknek a' Leányi gazdag értékekért,
Jó pálcza alatt nőtt kegyes erkölcsökért,
Idejek, elméjek, nemek s'-szépségekért
Kedvesek, s'-sok szívek lángolnak ezekért.
29. A' mikor serdültek arra az időre,
A' melly alkalmatos már a' jegy gyűrőre,
Mint az éh madarak a' szemes szérőre,
Ugy járnak az Iffiak ezekhez kőrőre.
30. Hol a' testek vadnak, sasok oda gyűlnék,
Szapora sürgéssel ott járnak s'-kerülnek,
A' melly helyek pedig azoktul ürülnek,
Oda vagy soha sem, vagy ritkán röpülnek.

31. Ezek háza körül méltán sereglettek,
Mivel hogy ennyi sok jóval bővöltek,
Azért jó eleve el-is jegyeztettek,
Hajadonságokban soká nem lehettek.
32. Csudálatos Fátum, ritka sok ezekben,
Mit Isten ez iránt rendelt az egekben:
Mert ez három Szüzek férhez menéseken
A' Vőlegények mind egyenlők nevekben.
33. Az elsőt, a' melyet hittak Susánnának,
Köti az házasság Bocskai Istvánnak,
A' Kezepsőt, a' kit neveztek Annának,
Veselényi István jedczi el magának.
34. Margit, ki közöttök Iffiabnak tartatott,
Telegdi Istvánnak elsőben adatott,
Az meghalván, soká gyázban nem hagyatott,
Groff Csáki Istvánnak az után hozatott.
35. Mikor azért ki-ki kívánt társát leli,
S'-azzal az Hymennek magát beszenteli,
A' Veselény-is Annát el-emeli,
Kedves személyével örömét neveli.
36. Zászlós Uri Nemzet, ezé Hadad Vára,
Igen szép Uraság, s'-nagy ennek az ára,
Maga-is jó Iffjú, ahoz jól-is jára,
Segítvén az Egek illy kegyes társára.
37. Szük a' jó Feleség, nehéz szerit tenni,
Hogy sem pedig rosszszat kárhozatra venni,
Caucasus hegyén túl job szaladva menni,
Ott a' Tigrisekkel egy barlangban lenni.
38. Gazdagság és érték vagyon az Atyáktúl,
De a' jó Feleség Istentül magátúl,
Bóldognak mondatik Salamon szájátúl,
A' kinek jó Aszszony adatik sajátúl.

39. Vagyon Veselényi néked részed ebben,
Szerencsés napjaid folynak életedben,
Szép Aszszony társoddal van szived örömben,
Éltek-is egymáshoz igaz szeretetben.
40. De nézd a' mulandó örömnek hívságát.
Melly hamar el-öltya vig napja világát,
Alig mutattya-meg sengéje ujságát,
Véle termett férge hogy rágja virágát.
41. A' mikor kedvessen egy-mással élnének,
S'-továb-is hasonló napokat vélnének,
A' kegyetlen Párkák imé érkezének,
Nem remélet(t) sirást Meggyesen szerzének.
42. Van ezek kezében gúslya az életnek,
Annak fonal száli onnét éresztetnek,
Ők nyújtyák azokat, s'-tülök-is metztetnek,
S'-általok sok árvák, s'-Özvegyek tétetnek.
43. Veseléninek-is ollójok élével
El-mettzik napjait, edgyütt életével,
Árván hadgyák házát gyászos Özvegyével,
Ki vizeket áraszt mint Biblis Könyvével.
44. Kesereg halálán szerelmes férjének,
Követvén példáját árva gerliczének,
Egy órát sem enged kedves örömének,
Lévén hű gyászlója társa el-estének.
45. Szép szemöldökének, szemeinek ija
Most vig mosolygással a' szivet nem vija,
Hanem szomorító siralomra hija,
Szerelme elestét keservesen sija.
46. A' piros klárisok, kik ajakán ültek,
Elébbi mosolygó színekben kékültek;
Orczáján a' Rósák, kik minap örültek,
Szomorún csüggőnek, s'-hervadásra dültek.

- 47.* Kövekkel csillagzó gazdag öltözete,
Fodorúlt hajának gyöngyös fürtözete,
Sok egyéb czifrának munkás készülete
Le-tetetett, s'-nincs most azoknak kelete.
48. Kedves állapottya költ kedvetlen gyászra,
Nyugodalmas szive gondos óhajtásra,
Vigságos beszéde keserves sirásra,
Csendes elméje-is habzó búsulásra.
49. Társa melegével fült nyoszolyájának
El-alutt a' szene, nincs tüze magának.
Hogy örömét gyújcsa bús állapottyának,
Mord tele érkezet(t) vigságos nyarának.
50. De a' jó erkölcsök kedves ruházattya,
A' melly hírét s'-nevét szépen ragyogtattya,
A' gyászszal sokáig nem aggosztaltattya,
Most bé-borúlt napját megint fel-hozattya.
51. Az Hadadi testnek szomorú torából
Gyerő Monostori Phoenix kél porából,
Melly Veseléninét bús állapottyából
Vig napokra hozza, s'-gyászszal siralmából.
52. Noha ez-is a' mint felkél mosolyodva,
Ugy el-fog enyészni megint szomorodva,
Lész ugy-is élete sok búval rökodva,
A' ködből fény, s'-abbúl megint köd fakadva.

* 46—47. Magas homlokának gyenge lilioma,
Egyenes nyakának szép alabastroma,
Gyümölcsös mellyének két mozgó citroma
Változot(t), az búknak hervasztván ostroma.

MÁSODIK RÉSZ.

1. Azon közben az hír, ki mindenkor kél s'-jár,
Ki-nyílt füllel s'-szemmel ujságokat les s'-vár,
Mellyre álmot soha az éczaka sem zár,
Visgál mindeneket, tüle titkollyák bár.
2. Olálkodik, vigyáz, nézi a' dolgokat,
Gyön s'-mégy, nincs nyugalma, keres ujságokat,
Ha miket találhat, fel-vészi azokat,
Tölt velek csak hamar sok tartományokat.
3. Függesztvén nyelvének azt-is harangjára,
Mint az nyargaló szél, kél azzal szárnyára,
Siet, s'-kezdi adni mindennek tuttára,
Hogy árván maradott Anna, s' Hadad vára.
4. Gerendre-is bé-tér Erdélyi uttyában,
Aranyas vizének fekszik ez folytában,
Ez Kemény Jánosnak van birodalmában,
Melly-is özvegységnek borúlt homályában.
5. A' le-szálló naptúl pirúl vala az Ég,
El-halada az-is, s'-leve fényében vég,
De a' vak éczaka Sátort nem emelt még,
Csillagok tüze-is csak imit s'-amot ég.
6. A' mives el-hatta jóllehet munkáját,
Aklában vezette a' pásztor-is nyáját,
Szakács-is fel-atta immár vocsoráját,
De még nem ágyazza egy-is nyoszolyáját.
7. A' munkátúl ürült test magát nyugtattya,
Sétálgat Kemény-is, az időt mulattya,
Özvegyi voltát-is, nem kétlem, forgattya,
Hogy véle így szólván, az hír megállattya:

8. Meg-holt Veseléni, társa annak Árva,
Kinél nem lelsz jobbat, sok földet-is járva,
El nagyon ugyan most minden kedve zárva,
De meg-ujúl megént, nem sok üdőt várva.
9. Meg-pirosúl nyakán a' fekete Claris,
Mert ötet sok helyen emlegetik már-is,
Ohajtván némellyek mint Helénát Páris.
Sokat özvegyleni ennek bizony kár-is.
10. Kinek kedve hozzá véle bár ne késsék,
Hogy az eléb járók tüle el ne vessék,
A' míg ő köszörül, mások meg ne nyessék,
Szép-is, jó-is, van-is, az miért ez tessék.
11. El-tűn ezzel az hir, vég lesz beszédében,
Jut a' gyors szerelem a' mellynek helyében,
Uj tüzet kezd rakni Keménynek mellyében,
Veseléninére gerjesztvén szívében.
12. De hamar jöt lángja nem bírhattya könnyen,
Mert az okos elme, a' ki röpül fennyen,
Fontossan visgállya, heve mire mennyen,
Hogy veszedelmes irt szívére ne kennyen.
13. Jádznak ragyagváni a' csillagoknak már,
Meg-szünt minden munka, az utazó sem jár,
Öszve ölelkezve nyugszik sok kedves pár,
Tégedet-is, Kemény, nyoszolyád készen vár.
14. Sétál vala még-is a' víz mellett járván,
A' mulató üdőt a' setét el-zárván,
Bé-mégyen azomban, nyugodalmat várván,
Le-fekszik ágyában, de mint özvegy árván.
15. Halgat a' setét éj csendes füleléssel,
Nyugosznak az alvók lassú pihegéssel,
Még a' furcsa hir-is jár gyengéb lépéssel,
Mint nappali üdön, s'-lassúb csevegéssel.

16. Ha' más-képpen álma nem lehet kedvessen,
Bár csak nyugodhatnék Kemény-is csendessen;
Nem engedi a' gond, hogy ez-is lehessen,
Nyugodalmas álmot szemére vehessen.
17. Alkalmatosságtúl ered a' szeretet,
Az hír az Özvegyről tén emlékezetet,
Tetczék a' Keménynek; Vénus sem késhetet(t),
Hogy bővicse tűzét, szívére sietet(t).
18. A' mikor fel-lobban lángja a' szalmának,
Ha sietve ahoz többet nem adnának,
Hirtelen szikrái gyorsan aludnának,
Hamva szélre kelvén, semmiben múlnának.
19. A' szerelem, a' ki ezköze tűzének,
Egy tükört függesztet(t) elméje szemének,
A' melly megmutattya rend szerént Keménynek,
Minden állapottyát Veseléninének.
20. Mellybül most személyét nézi gondolattya,
Mosolyog előtte most szép ábrázattya,
Hűségét, jóságát, eszét most mutattya,
Egyéb dolgait-is ebbül meg-láthattya.
21. A' melyekről mennél többet gondolkodik,
Szíve tüze annál jobban gyarapodik.
A' mellett gondgya-is bővül s'-szaporodik,
Mint habok közt hajó nyughatatlankodik.
22. Nehezedett teste új gondgya terhével,
Hogy álmot vehessen, küszködik szemével,
Erőtletti, s'-ugyan földi-is kezével;
Szeretne alunni, de nehéz erővel.
23. Sem alszik, sem vigyáz, csak fetreng ágyában,
Ide, s'-oda fordul, törődik magában,
Szeret-is, meg nem-is, kétséges dolgában,
Noha szíve immár forr kezdet(t) lángjában.

24. Mindazáltal sokat küszködik tüzével,
Sok képpen forgattya a' dolgot eszével,
Itt Vénusnak dolga nincs furcsa elmével,
Fontollya a' dolgok kezdetit végével.
25. Az éji homályok azomban le-húlnak,
Mosolygó orczái hajnalnak újúlnak,
Mint Pünkösdi kertek rosákkal pirúlnak,
De Kemény gondgyai ezekkel sem múlnak.
26. Zeng már minden liget a' sok madár-szókkal,
Nyögnek a' gerliczék örvös galambokkal,
Csáscsognak a' szajkók süvöltő rigókkal,
A' Kemény-is fel-kéll ágyából azokkal.
27. Vadászásra készül gondgyát felejtteni,
Fút a' vadász Mester ezt meg-jelenteni,
S'-annak eszközeit elől készíteni,
Akar kedve szerént Urának tétteni.
28. Mint hogy még estve-is vólt ki-adott jele,
Ki-ki rendi szerént idején fel-kele.
Kinek úgy vólt hagyva, az megis nyergele,
A' szagló ebeknek Ebész-is kúrtele.
29. Azért mindeneket hamar el-készítnek,
A' ki-hozott lovak kapálnak s'-nyeritnek,
Mig meg-indúl az Ur, nagy udvart keritnek,
Az Iffjak egy más közt sok tréfát említnek.
30. Simon s'-Ferencz (ezek Fiai Keménynek)
Jó napot mondani Attyokhoz menének;
De útban találák, azért meg-térének,
S'-vele edgyütt ők-is lovakra ülének.
31. Keménynek csendesén ballag paripája,
Két sütéssel jegyes a' jobbik pofája;
Oláh Országi ló, a' mint van formája,
Játékos zabláját rágdogállya szája.

32. Meg-vonittya szárát néha Kantáranak,
Helyét sem talállya tánczoló lábának,
Engedvén azomban vonított szájának,
Ugy lép, valamiként kell akarattyának.
33. Bal felől Simon van, s'-mendegél mellette,
Portán tanúlt lova egy lábát fel-vette,
Mint a' könyű lejtő, s'-azt megént letette,
Változtató kényen, úgy ugrál előtte.
34. Job oldala felét Fia Ferencz tartya,
Ez-is Attya előtt jó lovát ugrattya,
Szarvas módon szökik, mosolog az Attya,
Hogy erőss ugrását nehezen álhattya.
35. A' vadászó helyhez azomban jutának,
Jelül a' kopóknak kürtököt fúvának,
Szij, s'-Selyem pórázra ebeket fogának,
Elsőben-is egy párt Ferencznek hozának.
36. Dervis eggyik, farka nagy lompot eresztet(t),
Török Országi faj, visel kövér testet;
Társa-is illy, hiják Besliának esztet:
Igen szép mind kettő, úszóvan-is festet(t).
37. Kit Simon fel-fogott, nevezik Delphinnek,
Tigris egy pórázon lévő társa ennek,
Szelektül fajzottak, a' mint ezek mennek,
A' mikor Nyúl, avagy Őz üzésre kelnek.
38. Hyláxot, Philáxot maga fogja Kemény,
Kölyök még mind kettő, van rúlok nagy remény.
Dicsirettel hozta csak minap egy Örmény,
Párducz Koresa lehet, mint ösmérni körmén.
39. Dorcséval az Agrét egy pórázra fogták,
Ezeknek az Annyát farkassal forgatták,
Havas al földéből nagy hírrel hozatták,
Hogy kezére fogja, Décseinek atták.

40. Kivel Asztalnokja rendelt helyét állya,
Annak háta holló, Párducz pedig mályla,
Csonkák a' fülei, az hajtást vizsgálja,
Ha mi reá fordul, azt meg-is próbálja.
41. Liciskának hiják, Kurta ennek társa,
De az ebek között alig vagyon mássa,
Moldvábúl költ, ot(t)-is hires vólt futása,
A' ki ebben kétes, jóságát majd lássa.
42. A' szuszogó Dromást Vadász Mester fogta,
A' minap edgy Oláh ezt Váradon lopta,
Nagy hirű eb vala, de már aláb hatta,
Miolta a' Róka az orrát meg-kapta.
43. Ennek pórázosa amaz Török Taúz,
Melly, ha csak gyengén ülsz, lovadrúl-is le-húz,
Seb hely van a' nyakán, karczolta vólt hejúz,
Ez után a' szakács sok nyulat, s'-őzet nyúz.
44. Mopsust és Coridont adgyák egy Inasnak,
Ez daru, azt pedig mondhatni ordasnak,
Szeb az első, láttzik a' másik korcsasnak,
Eröss-is, meg-felel bizvást egy farkasnak.
45. A' Szálkás Harpya, a' kopár Szárcsával,
Babos Leopárdnak egy fészkü társával,
Fejér Hattyu amaz fekete Csókával,
A' melly mint edgy visla annyit, ér orrával.
46. Edgyütt a' kopókkal szabadoson járnak,
Az agár viselőők azért rendet álnak,
Az hajtó ebeknek jeleitül várnak,
Ha mi vad el-menne, tartanák azt kárnak.
47. Vigyázz ám, rád a' Nyúl, — azomban kiáltják,
Kergetik a' Kopók, Décseire hajtyák,
De csalt vét ott nékik, más felé szalajtyák,
Az Asztalnokra tér, ott jól meg-ingattyák.

48. Haj Kurta, haj Csonka, közel van a' csere,
Térengetik, foly itt egy kis víznek ere,
El-érik a' mellett, dicsiretet nyere
A' Kurta, tegnap-is a' ki négyet vere.
49. Fel sem köthetik azt, megént mást találnak,
Az hol az Ur Fiak vigyázással álnak,
Melly után a' Tigris és a' Delphin válnak,
Sebes futásokban, úgy tettzik, hogy szálnak.
50. El-ütik csak hamar, meszsze nem űzhetik,
Hogy vigyázzon minden, ujonnan hirdetik.
Egy Őzet vernek fel, Keményre kergetik,
Hol az Hylax s'-Philax sűrön térengetik.
51. Mint a' szarvas után a' melly nyilat lőnek,
Olyan gyorsasága ennek mind kettőnek,
Azért, noha az őz siet az erdőnek,
De hamar el-érvén, térítik mezőnek.
52. De mint hogy még gyengék, véle nem bírának,
Hogy reá vigyázzon, kiáltja Fiának,
A' ki eleiben adgya Besliának,
Amaz könnyű Dervis pórázos társának.
53. Tud ez véle bánni, mert sokszor próbálta,
Azért gyorsasággal eleiben váltta,
Fordúltában (mellyre Ferencz-is kiálta)
Hozzá faldok, kapni az inát találta.
54. El-is veri ottan edgyütt a' kölykökkel,
Zeng megént az erdő új czihelésekkel,
Egy rókát hajtatnak a' szagló ebekkel,
Honnét vetődik ki, vigyázzák szemekkel.
55. De ezt a' sűrőből ki nem tudgyák venni,
Kezd azomban nem várt ég ropogás lenni,
Mellyre nézve ők-is sietnek el-menni,
A' kezdett vadászást más üdőre tenni.

56. Éri sűrű zápor induló úttyában,
Melly meg-tartóztattya haza jutásában;
Bokros ot(t) egy nagy fa bőv ágozattyában,
Az alá áll Kemény, s'-igy sohajt magában:
57. Szerencsésseb vala Aeneásnak dolga,
Mikor Carthagónál vadászaton forga,
Noha ő reá-is sűrő zápor csorga,
De semmi az, mert szép Didó ott mosolyga.
58. Ha a' nap bé-borúlt, ez ott oly ékesség,
Melly a' vig napnál-is ragyagób fényesség.
A' jeges záportúl ha érné hidegség,
Ennek szereteti kedves tűz s'-melegség.
59. Saját kezén vagyon, nem félti ezt mástól,
Nyugott, szive üres minden búsulástól;
Tágulván az üdő a' zápor hullástól,
Bé-mennek, és ott sem válnak el egymástól.
60. Az én dolgom pedig reménség s'-félelem,
A' kiért sok gond(d)al szívemet terhelem,
Esmeretsége sincs, mint kellene, velem,
Nem hogy volna tőle bizonyosab jelem.
61. Meg-vagyon a' szándék, mert bizony szeretem,
S'-nyughatatlankodik érette életem,
Mások szeme előtt noha nem tettetem,
De nem lész egyébé, ha szerit tehetem.
62. Azomban magamat amig itt mulattam,
Az ócsó nyulakat és őzet fogattam,
A' drágáb Dámvadat nem de el-mulattam?
A' kinek árara a' szívemet attam.
63. Az Hadadi erdőt nem de meg-hajtották?
Vadak Királynéját belőle ki-fogták?
Tudom, az ideget arra sokan vonták,
De a' jó Istenek talám nékem hatták.

64. A' gyors szeretetnek hirtelen tüzével
Volt mind eddig Kemény habozó elmével,
Akarta-is, nem-is, küszködött szívével,
El-kezdgye-é dolgát Veseléninével?
65. Hanem látván, hogy ez Isten sugallása,
A' mint vagy on hozzá szívének vágyása,
El-tekelli magát: ne késsék, meglássa,
Miképpen indulhat dolgának folyása.
66. Haza jutván, azért külön helyre megyen,
Elmélkedik, ebben már többet mit tegyen,
Titkos tanácsosnak titkához kit vegyen,
Annához küldendő követe ki legyen?
67. Nem jó czéért kötni titkos szándékokban,
Mert kis dolog-is nagy akadály azokban,
Fedezik a' titkot mennél okosabban,
Lészen ki-menése annál hasznosabban.
68. Némelynek a' száját meg-lakatosolhatni,
De más olyan eszközt viszont találhatni,
Mellyel annak zárját könnyen fel-nyithatni,
S'-az által sok jóból sok gonoszt várhatni.
69. Midőn azért ő-is ezt jól meg-fontollya,
Mint kezdgyen dolgához, sok úttját gondollya,
Hogy ne késsék véle, magát-is únszollya,
Némelly gondolattya megént meg-gátollya.
70. Tudgya azt, hogy kön(n)nyű a' nyilat el-lőni,
De nehéz tegzében annak vissza jőni,
Jól meg kell elsőben a' dolognak főni,
Ha úgy talállyák-fel, úgy tud haszna nőni.
71. Azon vala első gondgya elméjének,
Mi uttyát talállya dolga kezdésének;
Nem kis örömére azomban szívének
Érkezik Levele Veseléninének.

72. Szomorú a' Levél részérül Annának,
Mert temetségére hi meg-hólt Urának,
Meggyes lészen helye szomorú Torának,
De Kemény vig reményt vész ebbül magának.
73. Mond: Temetségre hívsz: de életre megyek,
Torra: de olly korra, hogy örömet vegyek,
Húnyt világod helyet(t) új napod én legyek;
Te nékem, én néked hóltig kedvet tegyek.
74. De azt kire bizza, még el nem rendelte,
Végre mint hogy annak hívtségét ismerte,
Décsei Bálintnak ezt meg-jelentette,
Hogy egyéb ne tudgya, lelkére kötötte.
75. Tudván a' nagy elme, ki forgott sokakban,
Az ajándék sokat segít a' dolgokban,
A' kenett kerék-is mert fordúl gyorsabban,
Ugy nő a' plánta-is, ha öntözik, jobban.
76. Azért Décseit-is eléb mint el-menne,
Biztattya a' Kemény, jó reménnyel lenne:
Isten haza hozván, szép jutalmat venne,
Ha bizott dolgában kedves véget tenne.

HARMADIK RÉSZ.

1. A' mikor így vadnak dolgai Keménynek,
A' mint személyeért Veseléninének
Csendes nyugalma nincs az ő szívének:
Ugy ég ő érette szive egy személynek.
2. Uri Aszszony, hívom ezt Censabriának,
A' kit sértvén nyila szerelem ijának,
Orvosolására attúl vett kinnyának
Mind tsak Kemény Jánost ohajtya magának.

3. Hizlallya-is szivét nem ösztövéremény,
Hogy szereti őtet, el-is veszi Kemény,
Bizik, valóság ez, nem múló lelemény,
Noha éri lábát itt sikos esemény.
4. Örül s'-ditsekedik dolga jól létével,
Csinosittya magát tellyes erejével,
Tart gyakran tanácsot tüköre fényével,
Keménynek miképpen tessék személyével.
5. Vajha mint az Phoenix ujult(t)á lehetne,
Vagy hejábúl mint az Kigyó ki-mehetne,
Verdet(t) Ortzájára gyengéb bőrt vehetne,
Ennél örömeztben ah mit mivelhetne?
6. Minden, a' ki szeret, kívánna szép lenni,
Hogy annyival inkább tudhatna tetzeni,
De a' múlt szépséget nehéz vissza venni,
Heléna sem tutta ennek szerit tenni.
7. Az Üdő tavaszi rósáit el-szette,
Őszi halován szín az orcáját fette,
Mindazáltal ezt ő kellő rendben vette,
A' mint a' korosság s' Özvegység engette.
8. Ugy várja s'-remélli Kemény jövetelét,
S'-az által gyászszának vig szinné lételét,
Hitet erőssítő szerelem kötelét,
Ha maga nem gyön-is, bizik, küldi jelét.
9. A' Kemény szolgálai erre okot adnak,
Kik Censabriánál gyakor izben vannak,
Hizelkedvén néki sok biztatást mondnak,
Mellyet hevült szive remél mind igaznak.
10. Mint hogy fösvénykedni nem tud a' szeretet,
Eö-is ezek közzül soknak jól fizetet(t),
Meg-ajándékozott majd minden követet,
Noha az mindenik csak csaló lehetet(t).

11. A' szeretet mindent könnyen szokot(t) hinni,
Azért gyakran esik meg-csalatást venni,
Vak ő, miként tudgyon vigyázással menni?
Nem csuda, ha néha verme talál lenni.
12. Amaz szomorú nap el-érkezett vólt már,
Mellyben sirba kelést Veselén teste vár,
Kit a' nehéz márvány ezennel el-is zár,
Özvegye könyveit bővétí ujab ár.
13. Sok Uri s'-Fő rendnek van gyülekezeti,
Kik közt Décsei-is magát jelengeti,
De a' szint-is szinnel színli, s'-fedezgeti,
Vélvén, hogy ugy dolgát jobban végezheti.
14. Azért jött, azt mondgya (illy szint ad dolgának),
Hogy a' melly örökös Jószági Annának
Eddig zálog képpen másoknál valának,
Azok kiváltását engedné Urának.
15. Sokakban jó ezköz, használ-is a' színlés,
Az által megyen jól végben minden kimlés,
El-rontaná uttyát a' kajon irigylés,
Ha szájjal kergetné, ki mit szívével lés.
16. Szín ugyan itten-is a' Jószág záloga,
Palástúl dolgának kit Décsei foga,
Erre tanította okos Kemény maga,
De más-képpen ennek valóság a' dolga.
17. Mert nem de záloga vólt-é Veselénnek
Kedves társasága Anna személyének?
El-folyván napjai szabott idejének,
Hogy ki-válsa, Isten rendelte Keménynek.
18. Nem mulattya ő-is alkalmatosságát,
Hogy kézhez vehesse illy kedves Jószágát,
Azért sietteti ezt a' meg-hitt szolgát,
Igaz jussa mellett ne mulassa dolgát.

19. Oszol immár a' Tor, vannak csak kevessen,
Décsei a' dolgot lesi fegyelmessen,
Annak jó folyása miképpen lehessen,
Mi uttyát talállya, kin hozzá kezdhessen.
20. Böcsületiben jár, hitelét vesztené,
Ha kinek mód nélkül azt meg-jelentené,
Ha lehetne, olyan ezközit ejtené:
Annának ezeket maga emlitené.
21. De nem lehetvén ez így, más útat vészen,
Egy meg-hitt szolgálával titkos kötést téssen,
Jól igérvén néki, ha jó eszköz leszen,
Az mellyért tsak hamar vagyon az-is készen.
22. Az haszonrúl való reménség ösztene
Késszé tévén azért nagy hiven el-mene,
S'-Aszszonya házában egykor bé-köszöne,
Hogy meg-mondgya, a' mit Décsei üzene.
23. Mint ködben merült hold éjeli homályban,
Bánkodik Aszszonya a' gyászos czellában,
Melly a' bódlog idő kedvessen folytában
Olly vólt, mint a' vig nap virradó korában.
24. Itt Alcionesnek látnád zokogását,
Ki a' Tengeréken kesergi ő társát,
Vagy Galateának sok köny hullatását,
Mellyekkel sirattya szép Acis romlását.
25. Könyöklő kezére fejét eresztette,
Bánatos orcáját búra csüggesztette,
Fel-néze azomban, s'-szemét meg-törlötte,
Ott álló szolgálját, mit akar, kérdette.
26. Kinek-is keservén gyászos Aszszonyának
Szomorodék szive, könyvei hullának,
A' mellynek árjai mig nem haladának,
Vala halgatása félben falt szavának.

27. Keseredett szívét meg-győzi azomban,
De nem ered mingyárt a' fel-vett dologban,
Másrúl kezdi szavát, marad az titokban,
Aszszonya keserve míg enyhődik jobban.
28. Egyrúl s'-másrúl-is kezd köztük a' szó lenni,
A' szolgál mind addig akar ebben menni,
Míg módgyát ejthesse azt-is elől venni,
Aszszonya szivére mennél jobban tenni.
29. Meg-állott volt immár zápora szemének,
De, mint mikor szűnik hullása essőnek,
Setéte azomban fel van a' felyhőnek,
Olyan állapottya vala személyének.
30. Mind-az-által immár beszél kedvesebben,
Szolgája-is lenni kezdett mérészebben,
Forgattya beszédét mennél eszesebben,
Hogy mérgeseb olajt ne öncsön a' sebben.
31. Hogy szóllyon, ajakát gyakran fel-emeli,
S' ki-mondandó szavát már nyelvén viseli,
Halgat megént, szívét új félelem teli,
Tart, Aszszonya buát hogy ezzel neveli.
32. Hozzá fog ujjonnan, szállani most sem mér,
Mondgya már, de arrúl megént másuva tér,
Kezdi, meg el-hadgya, végre vagy veszt vagy nyér,
El-tekélli, fel-vett dolgában véget ér.
33. Így szól: Kár magadat ennyire fogyatnod,
Hervasztó Könyvekkel orczádot folytatnod,
Csendes türéssel kell ezeket mulatnod,
A' bús kesergéstül nem lesz semmi hasznod.
34. Alkalmatlanitod sőt ezzel magadat,
Kérlek, mértékellyed szomorúságodat,
Ha most kedvetlen köd fedí világodat,
A' jövőndő üdö hozza vig napodat.

35. Nem sokáig fagylal az hideg Özvegység,
El-múlt tüzed helyet(t) hevit más melegség,
Vig felét talállya a' mord feletlenség,
Mellyről házad körül jár már-is követség.
36. Itt vagyon Décsei, szolgálja Keménynek,
Rám bizta summáját ez követségének,
Van ide vont nyila Ura idegének,
Várván biztatását kezdet(t) reményének.
37. Azt üzente: ne sirj, mivel hogy él Urad,
Mostani gyászodban életed nem marad,
El-húnt napod fénye ezennel fel-virad,
Szomorú teledből lesz vigságos nyarad.
38. Többet mond vala még, de nem engettetik,
Kelletlen követ vólt, jól meg sem hallaték,
El sem végzé szavát, válasza adaték,
De ezt nem reménlett erős szók követék.
39. Jó Ura halála felejthetetlen kár,
Nem kíván ösmérni töb férfiat ez már,
Kedves társa után holtig özvegyen jár,
Décsei jó választ azért hijában vár.
40. Meg-mondván ezt néki, kedve háborodik,
Illyen bal válaszán búsúl s'-gondolkodik,
Tudván, azon Ura mint meg-szomorodik,
Ha csallya a' remény, mellyben bizakodik.
41. Számlállya azomban Kemény a' napokat,
S'-az temetés körül forgandó dolgokat,
Forgat elméjében sok gondolatokat,
Illyen rendre fűzi némellykor azokat:
42. Most fogják a' testet, most viszik, s'-követik,
Most teszik a' sirban, most immár temetik,
A' gyászos Özvegyet most haza vezetik,
Most készül az ebéd, az asztalt most vetik.

43. Most adgyák az étket, asztalhoz most ülnek,
Most a' bú felejtő pohárok kerülnek,
Most az Atyafiak az Özvegyhez gyűlnek,
Most búcsúznak tüle, menni most készülnek.
44. Most vagyon Décsei talám szemben véle,
Most emleget engem, most kér választ tőle,
Most hajt térdet neki, most gyön el előle,
Reménlem, ma hólnap jó hirt hoz felőle.
45. Avagy: mint hogy sokan ohajtyák szépségét,
Nem de nem most másnak hallya követségét?
Sőt talám köti-is azzal szövetségét,
Pusztán hadgya az én szívem reménségét.
46. Gyülöl késedelmet mint hogy a' szeretet,
Tudom, ki-ki féltő dolgával sietet(t),
Volt olly, személy szerént ki jelen lehetet(t),
Maga, mint a' követ, többet végezhetet(t).
47. A' tanácsos elme de nem ollyan furcsa,
Hogy akármi szikra szeretetít gyújcsa,
Gondolatlan észszel mingyárt kezét nyújcsa,
Más job szerencsáját azzal távúl sújcsa.
48. Mind-az-által a' szü mint száraz pozdorja,
A' fel-lobbanásra néha olly hamarja,
Alig lát valakit, azt már-is akarja,
Hogy meg-ölelésre szorithassa karja.
49. Az illyekről mennél többet elmélkedik,
Szive gondgya annál jobban nevelkedik,
Habzó gondolattya jár, s'-helytelenkedik,
Bizonyos válaszszaal mig nem csendesedik.
50. Meg kellene jőni a' Décseinek már,
Kit a' vetett napra nyughatatlanul vár,
Meg-is gyön azomban, s'-az Urához bé-jár,
De kedvessebb választ hozna magával bár.

51. Külön helyre viszi választát hallani,
Félelmes a' követ, alig mér szóllani,
Szépitné örömet, de meg kell vallani
Követsége dolgát, mást sem mér mondani.
52. Mellyet mikor beszél szomorú ajakkal,
Halgattya a' Kemény izzadó homlokkal,
Kezd-is háborodni bús gondolatokkal,
Mind-az-által szive nem csügged azokkal.
53. Mond: Apadni hadgyák a' Tenger vizeit,
Ugy szedhetik annak választot(t) gyöngyeit;
Ha űzik a' szelek az éjnek ködeit,
A' csillagoknak-is úgy látni tüzeit.
54. Fen van még zápora ki-áratt Könyvének,
Nem oszlott fellyege bé-borúlt fényének,
Kénnya sem enyhődöt(t) sebhettett szivének,
Egyéb súlya-is ép keserve terhének.
55. Nem csuda, ha még most válasza kedvetlen,
A' bánatos szűnek mert minden kelletlen,
Az Ambrosia-is keserű s'-izetlen,
Hogy magaddal nem szólt, most a' sem illetlen.
56. Meg-holt Ura képe forog elméjében,
S'-azzal társalkodott kedve jut eszébe,
Mellytül hogy el-esett, fél holt életében,
Nincs semmi más kedvnek még helye szívében.
57. Az üdő ezeket mind alkalmasztattya,
Keservének árját naponként fogyattya,
Bús gyásza homályát a' szerint oszlattya,
Végre ennyi gond(d)al nem aggasztaltattya.
58. Fáratsággal mennek a' böcsös jók végben,
Nehéz indulattyán ne essünk kétségben,
Csak legyünk, Décei, kellő serénségben,
Meg-nyerjük ezt, vagyok én olly reménségben.

59. A' Rósa-bokorrúl vegyünk példát ebben,
Melly noha öltözött sértő tövisekben,
De mikor ideje el-jön kikeletben,
Vallyon mi virágzik ennél kedvesebben?
60. Noha tövisses most Anna válasza-is,
De nyilik idővel annak rósája is,
Meg-lészen munkánknek érdemlet(t) haszna-is,
Csak ezt, nem tágitván, üzzük továbbra is.
61. A' ki tellyes hittel bizik ő dolgában,
Ritkán csalatik az ő bizodalmában,
De nem kell kiméllést tenni a' munkában,
Ha akar részt venni reméllet(t) hasznában.
62. Az üdő, a' munka segítő mestere
Minden szerencsének: Páris-is ugy nyere,
Hogy kezdett dolgában resten nem hevere,
Szép Heléna mellett mig ágyat nem vere.
63. Eregy, szolga, azért, pihený meg utadtúl,
El kell megént menned egynéhány napon-túl,
Meg sem szünöm, hid(d)-el, a' kezdet(t) dologtúl,
Mig kívánt válaszom nem lesz az Aszszonytúl.
64. Gyűrőt s'-hitlevelet ad azért kezében,
Hogy annál töb hitel lenne beszédében.
El-jár Décsei-is ő követségében,
De csalatik Kemény itt-is reményében.
65. Mert most-is követét bocsattya üressen.
Érzi azt Décsei, noha keservessen,
De maga a' Kemény szenvedí csendessen,
Tudván, a' szép Rósa hogy terem tövissen.

NEGYPEDIK RÉSZ.

1. Kényes mulatságit nézd a' szerelemnek,
Amaz szivek vivó tegzes kis Istennek,
Lángoltattya szívét Annaért Keménnek,
Anna szive pedig idegene ennek.
2. Így Censabriával Keményt kedvelteti,
A' Keménnyel viszont ezt nem szeretteti,
A' ki, kinek nem kell, azzal sürgetteti,
A' kinek kellene, azt el-felejteti.
3. Mi gyönyörűséged, hogy így bánsz raboddal?
Fordics-meg ijadat, más ként lőj nyiladdal;
Mit gerjeszted szívét Keménynek Hadaddal?
Ha nem töltöd kedvét ot(t)való vadaddal?
- 4.* Nincsen még ideje szelidülésének,
Had múllyon csak habja háborúlt kedvének.
Illy kedvetlensége nem lesz személyének,
Meg-szelédül s'-tészen jó választ Keménynek,

* 4—5. 1. Nem azért viseli illy kedvetlenségét,
Hogy azzal Keménnek foicsa reménségét,
De hogy tarcsa annál állandób hűségét,
Mennél nehezebben győzi erősségét.

2. Hogy mennél több munka kell megh győzéssére,
Annál erősb légyen annak hűségére,
Az ki keménségét megh győzvén végtére,
Kötelezi szívét tulajdon kedvére.

5. Az hirtelen dolgok nem igen állandók,
A' melly hamar lesznek, olly hamar romlandók,
Kik illő idővel érésre jutandók,
Azok tartnak, s'-azok végig maradandók.
6. A' melly fa a' Tavasz első nyílására,
S' az új verő-fénynek muló sugárára
Bimbózik, s' virágot vész mingyárt magára,
El-fagy, s'-az gazdának nincs semmi hasznára.
7. A' szeretetnek-is így idétlensége
Hamar romlik, s' meg-hül kezdett melegsége:
Ha üdös tanácson éppül reménsége,
Jól kezdet(t) dolgának úgy leszen jó vége.
8. Noha sokszor meszsze esett már czélljátúl,
Nem szűnik Décsei még-is pályájátúl,
Szorgalmatoskodik, gyön s' megy az Annátúl,
Az sem olly idegen, mint eddig, Urátúl.
9. Idővel keservét kezdi enyhíteni,
Azzal holt Urát-is lassan felejtteni,
A' helett szívében Keményt említeni,
S'-rőla gondolkodván órákot tölteni.
10. Minden állapottyát hánnya elméjében,
Láttatik hajolni immár-is szívében;
Mint szomorún ülni a' gyásznak ködében,
Tettzik inkább élni új Társa kedvében.
11. Csendes volt elméje, már nyugodni kezdvén,
De habzást vén megént, új kérők érkezvén,
Annának tettzeni ki-ki igyekeztvén,
Hogy na a' szerencse szólna kedvezvén.
12. Volt jó indulattya már Kemény dolgának,
De meg-akad itten elméje Annának,
Ujab tanácsokat kezd adni magának,
Ezek közzül mellyet válaszszon Társának.

13. Ezt talám kedvessé teszi Ifjúsága,
Amazt szereteteti pénze, s'-gazdagsága,
Ennek termete kell, annak okossága,
Némellynek Nemzete, némellynek Jósága.
14. Ugyan-is csak egyben ritkán találtatik,
Külömb-külömb testben a' melly jó adatik;
Ha ki egy dologban kellőnek mondatik,
Az gyakorta másban földig aláztatik.
15. Ő ugyan tovább-is örömet igy lenne,
Előbbi szava ként férhez nem-is menne,
Illy sok jó szerencsét férre de ki tenne!
Hogy azokból edgyet választva ne venne.
16. Szüli a' szerencsét az alkalmatosság,
Mellynek a' tarkóján van sima kopasság;
Ha az üstökében nem kap a' gyorsaság,
Nem fogja meg hátul azt semmi okosság.
17. De illy nagy személyek Uri seregében,
Hol ez Páris, amaz Julius személyében,
Aeneas némellyik, méltó érdemében
Mindenik, hogy vegye Didó-is kedvében.
18. Kit válasszon köztök, kétséges az elme:
Ennek, amannak-is ingerli szerelme,
Van itt a' bús szűnek nem csak kis gyötrelme,
Mellyiknek lehessen méltó győzödelme.
19. Mint mezőt ruházó kedves kikeletben,
Mikor a' virágok nyilnak a' kertekben,
S'-a Driades szűzek sétálnak ezekben,
Hogy szagló bokrétát szedgyenek kezekben.
20. A ki-nyílt virágok rend(d)el sereglenek,
Harmatok gyöngyével kedvessen félnenek,
Mosolygó színekkel ugyan ingerlenek,
S'-majd mint annyi szemek magokhoz intenek.

21. Vénus véréből nőt Rósa gyengesége,
Magadat kedvellő Narcissus szépsége,
Phoebus miatt veszett Hyacint ékessége.
Adonis vérén költ Tulpán kedvessége.
22. Mind ezeknek kedves színnel virágzása,
Majd mint annyi kedves ajak mosolygása,
S'-az által magához kéztető hívása,
Mint vasat szerető Mágnesnek vonása.
23. Fejír és piros szint egyvelitet(t) egyben,
Szerelmet s'-szemérmet rekesztet(t) a' melyben,
Ezt vette magára s'-ül a' Rósa ebben,
Fitogattya magát, lehet mennél szebben.
24. Magát az Hyacint kék színnel mutattya,
Nem várt változásán láttatik bánattya,
A' Szüzek kedveért de ezt el-mulattya,
A' kiknél kedvessé teszi jó illattya.
25. Fejír a' Nárcissus, ki veszett magáért,
Kedves szokot(t) lenni ez-is virágáért,
Tavaszi sengék közt nyíló újságáért,
Echó is szenvedet(t) ennek szép voltaért.
26. A' tellyes Violák állanak szép rendben,
Ki Skárlát, ki Bársony, ki Karmasin színben,
Nem utólsó fények ezek-is a' Kertben,
Színéért, szagokért vannak méltán kedvben.
27. Ezekkel amaz sok színű Tulipányok.
Mint a' nap-keletről fel-jött szívárványok,
Hizelkednek, s'-sok más kerti ragyagványok:
Válaszszatok köztök Driades Leányok.
28. Többnek innét egynél nem szabad el-menni,
A' többbit az egyért mind félre kell tenni,
Tettzik ez, tettzik az, mellyet kell el-venni,
Nehéz azon hamar nyugott szív(v)el lenni.

29. Nehéz egy kedveért el-hadni sokakat,
Rósa, avagy másért a' töb virágokat,
Kelletik minnyájan azok-is magokat,
S'-kevánnák örömet közleni javokat.
30. Annánál a' Kérők hasonlatos-képpen,
Miként a' virágok, kedveskednek szépen:
Sziveket-is adnak ez Flórának épen,
Kedvét találhatnak csak valami-képpen.
31. Némelly mint Nárcissus kedves idejével,
Ékes mint Tulipán némely termetével,
Amaz mint Viola szeléd erkölcsével,
Ez, mint bimbós Rósa, gazdag értékével.
32. Van itt jó üdökor, van gyenge Ifjúság,
Van erő, van érték, van ész, van okosság,
Van Nemzet, van hír s'-név, van tiszt, van Uraság,
Van minden, valamit keván az házasság.
33. Vagyon ennyi közzül miből választani,
Nem-is kel(l) továbbra azt már halasztani,
Ezeknek edgyikét le-kell szakasztani,
S'-azzal az hűnt napot délre virrasztani.
34. Ugyan-is leg-nagyob terhe a' gondgyának,
Hogy szorgos létébül kérői számának
Nem tudja, mellyikét válaszsza magának,
Hideg nyoszolyáját hevítő Társának.
35. Edgy, vagy kettő között könyű a' választás,
De a' szaporúlt szám merő fő-aggasztás.
Nem lehet hirtelen, kell ahoz hallasztás,
Mig helyes tanács(es)al lészen vég szakasztás.
36. De elég vólt eddig; mond(d) ki voxodat már,
A' töb követekkel Décei-is itt jár,
Ennyi várására utolsó választ vár,
Ha üres Kosárral bocsátnád, lenne kár.

37. Noha el-rendelte már azt elméjében,
Hogy tovább nem borong özvegység kódében,
De ez ideig-is kétséges szívében,
Keményt-é, avagy mást fogadgyon kedvében.
38. Végre mikor ezek mivoltát vizsgállya,
Egynek-is, másnak-is szép böcsit talállya,
Kedvellené ezt-is, amazt sem útállya,
Mindazáltal Keményt elsőnek számlállya.
39. Mellyel elméjének kezd lenni nyugalma,
Mint gondos Párisnak szűnik aggodalma:
El-vágyon itilve már az arany alma,
Kemény érdemének melly lészen jutalma.
40. Meg-van a' választás, már csak alkudni kel(l),
Magához Décseit azért hivattya fel,
Végeznek arrul-is, semmi nem múlik-el,
Kél mind a' két részről köztök foglaló jel.
41. Vigságos óra ez Kemény bús szívének,
Mint az hives hajnal az új nap fényének,
Ez elől járója kívánt örömének,
S'-kedves bétélése hosszsú reményének.
42. Amaz tüskés csipke, az kit emlegetett,
Szép virágzásával noha nem sietett,
Remélt zöldellése de már el-kezdett,
Virágzásának-is nem sok időt vetett.
43. A' gondos várásnak jutalmát meg-adgya,
Kedves virágjából részletlen nem hadgya,
Sőt hogy épen övé lészen, azt fogadgya,
Noha mások előtt ideig tagadgya.
44. Décsei ezeket mikor így folytattya,
A' Censabria-is dolgát nem mulattya,
Készen várja Keményt, reményét biztattya,
Mikor fog el-jönni, szaporán tudattya.

45. Örül, s'-kedves dalát mondgya jó reménnyel,
Biztattya világát ez után job fénnnyel,
Rendeli magában: fog élni mely kénnyel,
Ha, a'-mint reméli, öszve kél Keménnyel.
46. Fel-vészi mivóltát gyakran személyének,
Tészi eleiben elméje szemének,
Nézi minden dolgát minéműségének,
Ujab, ujab lángot ad ezzel szívének.
47. Ugy szemléli mostan, mint-ha volna hadban,
Dicsiri személyét a' fel-tett sisakban,
S'-mondgya: Achillesnek sem illet(t) ez jobban;
Mikor forgolódott a' Görög táborban.
48. Most mint ha sétálna, tettzik sétálása,
Minden lépéséhez van új új vágyása,
S'-mondgya: Apollónak ilyen a' járása,
Mikor a' Musákkal vagyon mulatása.
49. Ha mikor nyugodni gondollya ágyában:
Títonus személyét ítéli magában.
Nyughatatlankodik szíve forrójában,
Mig kedve nem telik remélet(t) dolgában.
50. Érkezik Décsei azomban Urához;
Szomorú szint vészen titkolt újságához,
Ohajt, s'-mond: Ne fárasz(sz) már többször Annához,
A' kinek a' szíve fajzott kösziklához.
51. Orpheust bocsássad oda követségben,
Ki Tigriseket-is hozott szelidségben,
Ez ha engesztelhet ott a' keménységben,
Másképpen nem mégyen dolgoz nála végben.
52. Ennek szele Keményt kezdi halvánítani,
Eddig vett reményét kétségre szorítani,
De siet Décsei szavát megfordítani,
Ura hervat kedvét jó hírrel ujítani.

53. Miként a' verő-fény változó napokkal,
Borong néha néha darab homályokkal,
De jól el sem húnyik némelykor azokkal,
Hogy már-is fel-derül újab világokkal:
54. Néki-is a' mint jött, bánattya ugy múla,
Meg-értvén válaszát, kedve meg-újula,
A' küldött jelekhez nagy kedvessen nyúla,
Szive új örömén szine-is pirúla.
55. Illyen állapottal Aeneás lehetett,
Szép Laviniával mikor kötést vetett,
Mellyet ő-is noha óhajtva szeretett,
De sokat fáradozott, mig kedve telhetett.
56. El-felejtett mindent végső válaszával,
Nem gondol az előtt viselt munkájával,
Haragos Turnusnak gyakor csatájával,
Sebes testéből folyt vére patakával.
57. Sőt nagy örömével említi ezeket,
Kedvessen számlállya az hányot(t) leseket,
S'-azokban készített titkos veszélyeket,
Teste rósájának mondgya a'sebeket.
58. Mint az Elisához, ehez könnyen nem fért,
Böcsösb volt az ára, mint hogy többet-is ért,
Szerette Turnus-is, s-ontot(t) érette vért,
A' nélkül kezére Aeneásnak sem tért.
59. El-múl a' munkának minden nehézsége,
A' kezdett dolognak ha vagyon jó vége;
A' mint Aeneásnak bé-tölt reménsége,
Ugy a' Keménnek-is nincsen már kétsége.
60. A' mit szive kívánt, azzal kedve tele,
Fáradozásából böcsös haszon kele:
Mind addig keresé, hogy szép gyöngyöt lele,
Nem leszen az másé, vagyon arrúl jele.

ÖTÖDIK RÉSZ.

1. Beszélli azomban Décsei a' dolgot,
Miólta el-keszte, men(n)yi karban forgot(t);
Eleint az Anna mint búsult s'-szomorgot(t),
Végső válaszakor mely víg vólt s'-mosolygot(t).
2. Mint vólt szemben véle, s'-dolgát mint folytatta,
Ki vólt ezköz abban, ki által jártatta,
Melly vad vólt elsőben, végre mint birhatta,
Mit üzent, mit küldött, mint vagyon s'-mint hatta.
3. Mond végre : Nem kár volt ezért a' fáradság,
Mert tetézett abban minden féle jóság,
Minden állapottya böcsület s'-méltóság,
A' földiek között egy Isten Aszszonyság.
4. Nem csak *Hadadig* kell az ilyenért menni,
Hanem méltó érte *hadaknak*-is lenni:
Járást, nem csak *várást*, fáradozva tenni,
Viván, nem csak *hiván*, másoktól el-venni.
5. Nagy *Kincs*, jól rá *tekincs*, el nem kel(l) nyeretni :
Vért, nem más ócsób *bért*, kel(l) ezért fizetni,
Törrel, hogy sem *pörrel*, érte ellent vetni.
Ohajtod : *ohatod* hozzá nem sietni?
6. A' tréfás Décsei beszélvén ezeket,
Mint a' mikor éri olaj a' tüzeket,
Érez Kemény buzgób gerjedezéseket,
Mutat orczája-is lángoló színeket.
7. Forr hevült szívében, s'-kész azért mindenre,
Heléna kedveért mint Páris tengerre,
Kedves életét-is jádztató fegyverre,
Tűz, víz, vas és minden más veszedelemre.

8. Az hű szeretettel egyvelült nemes vér,
Mellynél a' böcsület böcsülhetetlen bér,
Nem tanúlt rettegni, félve frigyét sem kér,
Feltésszi életét, próbál: vagy veszt vagy nyér.
9. Nem fegyver a' bíró mind az-által ebben,
Fordula Keménynek nyert póre könnyebben,
Van féltet(t) Annája immár igiretben,
Tölt reménye mellett vigadhat örömben.
10. Amaz kedves zálog, a' mellynek színével
Kezdette vólt dolgát első követével,
Kezéhez jutand már szép örökségével,
Mellyen gerjed szive nem köz örömével.
11. Meg van már ígérve, csak kézhez kel(l) venni,
Hogy a' se haladgyon, siet oda menni:
Az ilyen dologban árt-is restnek lenni,
Gyakran az hallasztás nagy kárt szokot(t) tenni.
12. De gyűrőt mutata Décsei Urának,
Mellyet másképpen-is mondhatni drágának,
De mint hogy foglaló jele ez Annának,
Azért tartya Kemény drágáb zálogának.
13. Küszködnek kövei az égi tüzekkel,
Dúllyák azokat-is ragyogó fényekkel,
Pompejus ujjai fénlhettek illyekkel,
Mikor Cleopatra tartotta gyöngyökkel.
14. A' mint kis abronesa hajlik a' gyűrőnek,
Dombocskája körül, kin a' kövek ülnek,
Rósák' ábrázoló zománczok kerülnek,
Mesterséges kézzel a' mellyek készülnek.
15. Sir a' jobbik részén kerekdedségének
Keserves személye bánatos Thisbének,
Tör hatotta szivét, vére foly sebének,
El-hanyatlott, s' vége vagyon életének.

16. Az bús Ariádna ohajt a' más részen,
Theseust kesergi, gyakor sirást téssen,
Kétségben kezd esni, törét tartya készen,
Halálához készül, ha jelen nem lészen.
17. Ezek alatt egy-egy Cupressus metczetet(t),
Amazok Torának czégérül tétetet(t),
A' gyűrő kereke így ékesítettet(t),
Csudálatos munka, kíván böcsülletet.
18. Vala keszkenő-is edgyütt a' gyűrővel,
Ritka munka ez-is böcsös érdemével,
A' ki készítette ezt gyenge kezével,
Músák seregében illik szép mivével.
19. Tyrusi csinálmány ennek patyolattya,
Mellynek egy szeglete Diánát mutattya,
Fördő Nympháival magát mint mulattya.
A' szegény Acteont szarvas-ként marattya.
20. Olly elmés munkával formálta ezeket,
Hogy majd folyni vélnéd a' varrot(t) vizeket,
Görgeni Diána testén a' csöppeket,
Veszett(t) Acteonon nyilni a' sebeket.
21. A' mint meg-varratott a' másik szegleti,
A' tegzes Apolló ott Daphnét kergeti,
Szaporán inallya, de későn érheti,
Meg-csallya a' remény, kedvét nem töltheti.
22. Az melly por ütődik köztök a' futásban,
Azt-is le-képzették ebben a' munkában,
A' mint ingott hajok a' szelek folytában,
Láttzik itt-is lenni olly ingadozásban.
23. Az harmadik szeglet Jupitert viseli,
Bikává változván, a' ki módgyát leli,
Hogy Agenor Lyányát lopva el-emeli,
Régen várt öröme ezzel kedvét teli.

24. A' mint a' tengeren szalad praedájával,
Az hól az habokat érdeklí lábával,
Csak annak helye sincs semmi hibájával,
Ugy le-ábrázolta gyenge aranyával.
25. Negyedik szegletén Adonis varratott,
Kit vadászattyában vad kan el-szaggatott,
Az hol azt formálták, Vénus-is jajgat ott,
Húllatván szemei keserves harmatot.
26. Ennek mestersége nemcsak azt mutattya,
Adonisért Vénus könyvét mint húllattya,
Hanem gondos szive mint érzi s'-sohajtya,
Annak mozgását-is elődben adattya.
27. Virágok sok neme keriti ezeket,
Mesterséges munka osztja leveleket,
Minerva ha mivelt ezeknél szebbeket,
Mikor Arachnával próbálták kezeket.
28. Foglaló jelei ezek az Annának,
Kiket bé-mutatván Dècei Urának,
Minden egyéb terhe könyhüle gondgyának,
Csak a' szemben létel hijja még dolgának.
29. Hogy az-is meg-légyen tellyes örömével
Fel-készül s' meg-indúl egy-nehány hívével,
És szaporán menván posta szekérével,
Csak hamar kezet fog Sibón kedvesével.
30. Mint tüzeztül pirúlt éjeli üdőnek,
Vagy nap sugaritúl sebesült fölhőnek:
Személye olyan szint vészen mind kettőnek,
Az mikor egy másnak ellenében jönnek.
31. Kedvessen köszönnek meg-hajlott térdekkel,
Szájhoz emelt, s'-onnét vissza vett kezekkel;
Házban mennek, vannak kedves beszédekkel,
Lopogattyák egy mást oldalló szemekkel.

32. Végre addig mennek az ál pillogásban,
Két titkos tekintet ütközik egymásban,
Hol az szem a' szemet talállya lopásban,
Anna gyenge színe kin lén pirulásban.
33. De abból személyét hamar rendben vette,
Mint hogy fel-költ vala, Vendégét ültette.
Le-ül; ki az széket fogni segítette,
Egy az Lyányok közül maratt vólt mellette.
34. Bátrab lesz mind kettő ösmerkedvén jobban,
Nyájas beszédekkel mulatnak vigabban,
Közel vagyon tüze, Kemény gyakran lobban,
Egy Levelet hoz bé az Inas azomban.
35. Adgya Asz(sz)onyának hajolva kezében;
Ez kitől jött, s'-miért, vészi jól eszében,
Azért fel sem nyittya, tészí kebelében,
Az kedves titkoknak szokott rejtekében.
36. Levele, mond Kemény, kedves Emberednek,
Hogy öblében rejtéd édes kebelednek.
Láng s'-Rósa szín itten öszve egyvelednek,
Az Anná személyén jönni s'-menni kezdek.
37. Halgat ugyan nyelve, de beszél orczája,
El-árullya, az mit titkolna az szája;
A' szemérmességnak piruló rósája
Nem szokot(t) titokhoz: sok ennek példája.
38. Olly az mint az gyenge papirosnak teste,
Kin innét-is látni, ha ki túl mit feste;
Az melly dolgot sokszor a' szű el-rekeszte,
Az Orczának kulcsa azokhoz ereszte.
39. Jöllehet Anna-is halgat az Levélről,
De ösmérszik titka mutatott jeléről,
Hirtelen egyben gyűlt Ortzája véréről,
Az belső dolgoknak külső czégéréről.

40. Marad az tsak abban, más dolgot kezdenek,
Amaz zálog felől végre beszéllenek,
Első követése melly volt Dèceinek,
Kézhez vételére melly napot tegyenek.
41. Most kívánná Kemény mindgyárt kézhez venni.
Abban hoszszú pompát nem akarna tenni.
Nem tetszik Annának; szükség tovább menni,
Alkalmatosb móddal kell annak meg-lenni.
42. Egy-két nap múlhatott, mig edgyütt valának,
Első sengéjében gyengén mulatának,
Harmadik hajnalra az mikor jutának,
Hogy meg-indúllanak, készülőt fuvának.
43. Búcsút vesznek azért kedves személyektül,
Nehezen válik-el az Test az Lélektül,
Az meg-indulásban serénysége restül,
El-szakadnak végre, de nem mindenestül.
44. Zálogúl Keménynek itt marad a' szive,
Kit ő-is Annátul magával el-vive,
El-jedzett Társának ki-ki igaz hive,
Semmi titkolt rosznak nincs szivekben nyive.
45. Az Censabriának hatván az fülében,
Hogy Sibón volt Kemény: csügged reményében.
Jéggel egyvelített tűz hartzol szivében,
Most izzad, most fázik, változó testében.
46. Reméllő szivének olly volt állapottya,
Mint virág, kit nevel hajnalok harmattya,
Most ezt ellenkező fergeteg forgattya,
Melly bizott reményét róla le-szaggattya.
47. Kétségben kezd esni, van gyászos ortzával,
Egyvelül Könyve-is bús ohajtásával,
Sirni látnád Phillist itt Ariadnával,
Demophón s'-Theseus hitek hagyásával.

48. De nem ok itt Kemény, nem lévén hirével,
Az mit hazudoztak szolgálai nevével,
Mint az Demophoon nem jádzott hitével,
Sőt reá sem gondolt talám elméjével.
49. Most sincs arra gondgya, hanem tsak Annára,
Censabria jobban vigyázzon magára,
Ne hidgyen bizonyost akar ki szavára,
Hogy bizott reménye fordúlyon javára.
50. Fel van még másoknál az dolog fedele,
Nem tudgyák, Keménnyel Anna mire kele;
Kötelelességeknék hogy van adott jele,
Most-is az Kérőknek jár gyakor levele.
51. Az kiket Annának eléb bé-adának,
Az mikor Orezái gyengén pirúlának,
Némelly nagy Gróff Uré azok-is valának,
Házasság dolgában, de késsőn járának.
52. Örömet titkolta volna azt Keménytül,
De el-árultatott pirúlt személljétül,
Az melly meg-hasadván Kemény kérdésétül,
Által látta titkát talpáig tetétül.
53. De sajáttya már ez: ám akar ki jőjön,
El-repült az Madár, nincsen kihez lőjön,
Censabriának-is más reménye nőjön,
Már ezekért szive senkinek ne főjön.

MÁSODIK KÖNYV.

ELSŐ RÉSZ.

1. Le-tette vólt Mars-is harczoló dárdáját,
Pallas-is sisakját s'-tábori ruháját,
Olaj-fa ágakkal füzte bokkrétáját,
Ugy viselte a' szép Békekesség Tógáját.
2. Végben minden dolog csendessen mehetett,
Bacchus általagja nyertessen telhetett,
Ceres sarlója-is kár nélkül meczhetett,
S'-bő takarmányibúl nagy hasznót vehetett.
3. Tegzes Diana-is sereg Nympháival
Bátran mulatozott szép vadászatival,
Töltötte örömet ejtet(t) vadaival,
Sebessitvén őket tollas nyilaival.
4. Musák az Parnassust bátorsággal lakták,
Apolló leczkéjét figyelmme halgatták,
Szép tudományokkal elméjek futtatták,
S'-azok közt magokat kedvessen mulatták.
5. Sok Göblyeit az Pán szabadon jártatta,
Egy mezőrül másra kár nélkül hajtatta,
Nem lévén kóborlók, senki nem bántotta,
Mellybül esztendőnkint szép hasznát várhatta.
6. Neptunus haszonnal halászta Tavait,
Triptolemus bőven rakta asztagait,
Bizvást legeltette Tityrus Juhait,
Aristeus vígan számlálta Rajait.

7. Tavaszkor a' Chloris bátran kertészkedett,
Fáratsága után virágokat szedett,
Kikkel kedvesinek kedv(v)el kedveskedett,
Hadi veszélyektől nem félelmeskedett,
8. Ágyát bátorsággal Hymen-is vetette,
Az új házasságokat a' mellyre fektette,
Első örömeiben kedvessen éltette,
Máris háborujától őket nem féltette.
9. Minden kereskedő s' utazó bátran járt,
Szabados uttya vólt, nem félt, hogy vallyon kárt,
Fáradozásából szép nyereséget várt,
Hasznával töltötte mind a' telet s'-mind nyárt.
10. Arany üdő vala, de vassá kezd lenni,
Mavors-is dárdáját fel-akarja venni,
Készíti sisakját Pallas-is fel-tenni,
Látván, hogy ujjonnan mezőre kell menni.
11. Romol a' Békeség, hadak kiáltatnak,
A' Kapa s'-szántó-vas heverni hagyatnak,
Kin Ceres és Bacchus meg-szomorittatnak,
Mert ez kenyér, amaz bor nélkül hagyatnak.
12. Szokott vadászattya múlik Dianának,
Halván harsogását Márs trombitájának,
Annyi bátorságot nem igr magának,
Hogy most állja lesét erdők árnyékának.
13. Apolló-is félben hadgya dictálássát,
Változtatni kezdi a' Musák szállását,
Tágittya Chloris-is a' kertek járását,
Bátorságosb helyen rendeli lakását.
14. Ott hadgya Neptunus halászó tanyáját,
Triptolemus futva horgya gabonáját,
Szaladva kergeti Tityrus-is nyájját,
Bizvást Aristeus sem tölti tonnáját.

15. Pán Göblyeinek sincs szabad legelése,
Puha Hymennek-is délig heverése,
Az hadak hirére van eszek veszése,
Innét oda s'-onnét tovább költözése.
16. Félelmessé leszen a' bátorságos út.
Fel-verett szekerén lát a' Kalmár sok bút,
Mindene praedára, s'-káros Sákmánra jút,
Az ijett szegénység egy helybül másban fút.
17. Hadi készültek mindenütt láttatnak,
Tábori eszközzel szekerek rakatnak,
Készítettnek nyergek, lovak patkóztatnak,
Pánczél, Sisak, Karvas, Pais forgattatnak.
18. Ki ezeken tisztit, ki kardot köszörül,
Némelly munkálkodik sátorai körül,
Ez kopját egyenget, amaz puskát törül.
Ki kedvetlen készül, ki hogy el-megy, örül.
19. Végre a' jel adó trombiták harsognak,
Hogy ki-ki fel-üllyön s'-indüllyon, jelt adnak,
Az eresztet(t) zászlók mezőkben lobognak,
A' sok szép Seregek alattok villognak.
20. Erdélynek a' színe, sok Ur, sok Nemesség,
Királlyok Nemébül eret(t) fő emberség,
Hó pénzes Katona, sok szabad Legénység,
Magyar, Oláh, Kurtán, Német és Székelység.
21. Kardot köt Kemény-is, ezek Generállya,
Közikben érkezik, rendeket visgállya,
Noha nem tetteti, de szívet bú állya,
Anna új szerelmét el-hadni sajnállya.
22. A' nagy Szű s'-nemes vér magos dolgokra vágy,
Az haza porában csak heverni nem hágy,
Alacson szívé az, s'-minden dolgában lágy,
Kit mindenkor nyugtat csak honnyabéli ágy.

23. Szerzik a' hirt nevet idegen helyekben,
A' melynél drágább kincs nincsen az életben,
Véget ér az halál mert egyéb mindenben,
De a' sem bir azzal, s'-nem vonnya veremben.
24. El-múlt volna neve edgyütt életével,
A' Világ nem telne most-is szép hírével,
Ha meg-elégedvén Országa szélével,
Továb nem ment volna Sándor fegyverével.
25. Az Hannibálnak-is, mikor múlt élete,
Lett volna hírének akkor végezete,
De külső helyekben sok cselekedete
Mivelé, hogy most-is él emlékezete.
26. Julius magának ugy szerzett hirt s'-nevet,
Hogy nem nyelt mindenkor csak Romain levét,
Hanem mint egy fárul másra járó Evet
Egy, más Országban-is tűrt hideget s'-hevet.
27. A' nagy Pompejus-is, hogy hon nem hevere,
Hanem sok Orzágon villogott fegyvere,
Vólt triumphusinak sok pompás szekere,
A' kit nem érdemel az hon lakó here.
28. Azért nevezetes Castor, Telamon-is,
A' Penthesilea vitéz Amazon is,
Phrygesek bajnokja, az Agamemnon-is,
Hogy jártak, s' próbáltak más Országokon-is.
29. A' tette Jázont-is oly nevezetesnek,
Szép emlékezetet az ad Herculesnek,
Hogy máskint hireket tartván setétesnek,
Sok külső próbákkal tették azt fényesnek.
30. A' mi Öseink-is hajdan Scythiával
Ha meg-elégedvén, s' annak határával,
Ki nem jöttek volna onnét Atillával,
Nem zengne az Világ most hirek hangjával.

31. Az hét Kapitány-is az után ki-jövén,
A' szép dicsőségre benne a' vér fővén,
Nyilakat sok külső Országokra lövén,
Jártak s'-költek, azzal örök hírek növén.
32. Miért hiresb Mátyás a' töb Királyoknál?
Azért mert nem hevert csak a' Magyaroknál,
Hanem sok idegen külső Országoknál
Forgatta fegyverét, próbált, s'-nyert azoknál.
33. A' Rákóczi György-is ezek példájával,
Az örök hir, névre buzgó vágyásával,
Nem elégedvén meg saját Országával,
A' Lengyelek ellen készül táborával.
34. Gazdag Fejedelme ez Kincses Erdélynek,
Oly reménséget ad ki-vágyó szívének,
Hogy a' Lengyel Ország Laurust köt fejének,
Mellyel nagyob fénye lesz hire, s'-nevének.
35. Gyűjtetvén hadait azért seregekben,
A' mellyeket Kemény veve szép rendekben,
Maga-is Rákóczi öltözik fegyverben.
Sok Ur s' Fő rendekkel érkezik közikben.
36. Kikkel meg-indulván, jút Lengyel Országban,
Öltöznek utánnok sok orcák homályban,
Kisirik szivekkel őket ohajtásban,
Félvén veszélyeket az hadi járásban.
37. Van Anna-is nehéz szűbéli sebével,
Éjjel-is álmodoz Kemény személljével,
A' mellytül jóllehet el-maratt testével,
Mind-az-által most-is véle van szívével.
38. Kéván minden jókat vitézi fejének,
Esedez az hamar sarkú szerencsének,
Job részén visellye forgó kerekének,
Bal sorsa ne légyen féltő személljének.

39. Minden fáratsága örömet nevellyen,
Dicsőséggel fénlő hirt nevet emellyen,
Haza jöven feje zöld Laurust visellyen,
Nyelve diadalmas Peánt énekellyen.
40. Valamit a' remény fel tudhat találni,
Nem mulattya szívét azokkal táplálni,
Láttatik-is gondgya néha aláb szálni,
Bizván, nem sokára öröme fog válni.
41. Viszont (mert kétséges koczkája a' Marsnak,
Változandó dolga a' véle jádezésnek,
Ha egynek szerencsés, szerencsétlen másnak)
Ereszti elméjét bús gondolkodásnak.
42. Hol egy, hol más hírek azomban érkeznek,
Szép Diadalmakról néha emlékeznek,
Néha beszélleni ellenkezőt kezdnek,
Kik felől egymás közt sűrűn értekeznek.
43. Ezek sibongási nem szűnnek s'-tágúlnak,
A' sok értekezők uczánként tódúlnak,
Ha ki mi szót indit, a' körül szorúlnak,
Ki Öcs(cs)én, ki Battyán, ki Urán búsúlnak.
44. Ekkoráig az hír Proteust követte,
Sok féle formában változását vette,
A' Lengyel dolgokat sok-képpen hirdette.
Szokot(t) csélcapságát de most félre tette.
45. Érkezik sebessen, de sárga orczával,
Eléb mint mást mondgyon, jajt kiált szájával,
Mond: meg-gyöt(t) Rákóczi némelyed magával,
Oda maratt Kemény nagyob rész hadával.
46. Tatár kézben akatt sok számú Népekkal,
Mellette maradott Uri s'-Fő rendekkel,
Sok fő-fő Katona, sok köz Legényekkel,
Többinek a' földet itatták vérekkel.

47. Megretten az Erdély ezek ujságával,
S' a' szörnyű veszélynek iszonyúságával,
Mint a' gyors menykőnek közel csapásával,
Majd láttatik lenni el-hanyatlással.
48. Meg-szaggattya magát keserve mérgében,
Fürtönkint szakadoz haja a' kezében,
Ujjai förtöznek orcája vérében,
Nagy folyó patakok áradnak szemében.
49. A' sok jaj kiáltás veri az egeket,
S'-mint a' földi pára bővit fellyegeket,
A' kikkel némellyek el-maratt férjeket,
Némellyek kesergik Atya-fi véreket.
50. Ez öcs(cs)ét, az bátyját zakogva könyvezi,
Kedves társát amaz könyvezve nevezi,
Rab-é vagy le-vágták? mindentül kérdezi,
Eseteket gyászoló ruháját szennyezi.
51. Illy állapotja volt meg-szállott Trójának,
S'-az benne kesergő Aszszonyok sorsának,
Kik között az Annát véld Andromachának,
Az el-esett Hector szomorú Társának.
52. Noha sokan vesztek a' Trójaiakban,
Troilussal edgyütt a' fő fő Urakban,
De nem vallott Trója annyi kárt azokban,
Mint az Achillestől le-verett Hectorban.
53. Kin noha minnyájan vadnak búsulással,
Tudván, lesz már dolgok veszélyesb romlással,
De van Andromacha leg-nagyob sirással,
Kedvese el-estén, s'-böveb Könyhúllással.
54. Igy noha Erdély-is sok kárát sirattya,
De azok közt Keményt leg-inkáb óhajtya,
Mint Andromachának, olly Anna bánattya,
Böveb Könyvét mint ő, senki nem húllattya.

55. Nem birhattya magát, dől gondos ágyában,
Fohászkodik, óhajt, kesereg buában,
Mint árva Alcyon epéd bánattyában,
S'-kesergő szívével így beszéll magában:
56. Fellyeb napom fénye tehát nem mehetett?
Reménlett örömem csak eddig lehetett?
Még délre sem méne, s'-immár estét vetett?
Illy hamar végzé-é, kit későn kezdetett?
57. Ah tündér szerencse, ezt csak meg-mutatád.
Ösmérnem sem hagyád, tsak meg-kevántatád,
Alig szemlélhettem, megént el-húnyatád,
Mellyel keservemnek új okát adatád.
58. Illyen az Világnak múltó bódogsága,
Mutatott kedvének kél hamar mordsága,
Mint a' Proteusnak olly változósága.
Semmi örömének nincs állandósága.
59. Hamar fergetege a' gyors veszélyeknek,
Igy rontya sengéjét az újjult kedveknek,
Fel-dúllyá örömét s'-praedállya sziveknek,
Nem várt gonoszt tévén helyében ezeknek.
60. Ah! a' Nemes szünek forró kivágyása
Mint gyertya lángjával magát fogyasztása,
A' dücsösség után buzgó indulása
Azt keresvén nem vélt veszélyben hullása.
61. Nem de job lesz vala velem edgyütt lenned,
A' Mars játékára mint tülem el-menned,
S'-annak fordulásán veszedelmet vened,
Engemet-is azzal újjab gyázban tenned?
62. Melly sokszor kívántam tenni esedezést:
Első kéresemre tennél olly kedvezést,
Fel-tett sisakodbúl látnék levetkezést,
Hadnád más üdöre a' fel-fegyverkezést.

63. De mint hogy a' dolog járt böcsületedben,
Hivatalod-is azt tartotta Tisztvedben,
Nem mertem szóllani el-készületedben,
Félvén, háboritlak ne talám kedvedben.
64. De bár szóltam volna borúlván lábadhoz,
Talám annyi kedved lett volna Annádhoz,
Hogy nem fogtál volna akkori utadhoz,
Le-téven szablyádat, kit vettél magadhoz.
65. Nem volnál játéka most a' szerencsének,
Nem fűgnél pórázán a' Tatár kezének,
Az én vigságim-is le nem köttetnének,
Hanem szabad szárnyon veled repülnének.
66. De abban egyéb mód akkor nem lehetett,
Foganatos kérést nyelvem sem tehetett,
Urad, tisztved, s'-búzgó véred-is sürgetett.
Kik késztetésséből menned-el kellett.
67. El-menvén, vártalak tellyes reménységgel,
Hogy Isten meg-hozván kívánt békeséggel,
Félben múlt örömünk lészen tellyességgel,
S'-kezdet(t) dolgunk minden kívánatos véggel.
68. De a' szerencsének nézzed tündérségét.
Elébbi gyászomnak nem-is érém végét,
Hozá életemnek ujjab özvegységét,
Hervasztván szívemnek ujjúlt reménségét.
69. A' várt diadalmat váratlan veszteség,
A' remélt örömet nem vélt keserűség,
A' szabad életet rabságbéli inség
Követé' s'-az vig fényt szomorú setétség.
70. Tövisset nevele Rósát várt reményem,
Váratlan éczakát hajnalt nyu(j)tó fényem,
El-húnya Keményem, el-múla reményem,
Én minden reményem te valál, Keményem!

71. Ki-öntvén keservét ezekkel szívének,
Csendesül Zápóra könyvező szemének,
Kik az első hirrel tódúlva jövének,
Mint tavaszi árja ólvatt hó vizének.
72. Noha nagyon szíve nehéz fájdalmával,
S'-álmot sem engedő bús aggodalmával,
Hogy a' bal szerencse mostoha sorsával
Igy vesze Keménye, nem várt rabságával.
73. De egy szikrátskája maratt reményének,
Bizik, olyan tüzet hoz még ez szívének,
A' mellyel új Lángja gerjed örömének,
És fel-virad napja most el-húnt fényének.
74. Csak élyen, ha Kemény esett-is fogságban,
Reménli eszközit a' szabadulásban.
Innét nagyon szíve egy kis ujjulásban,
Nem tágit más-képpen a' búslakodásban.

MÁSODIK RÉSZ.

1. Értekezvén Anna jobban kedvessérül,
Véle levő hadak nagy veszedelmérül,
Kezdetitül fogva utolsó végérül,
Igy szól egy előtte azoknak rendérül:
2. Jelen forgolódtam mindenütt ezekben,
Utolsó végeig az első kezdetben,
Tudom valóságos vóltokat mindenben,
De csak említve-is seb ujjul szívemben.
3. Márpesusi ércznél keményebb szívével,
Fenéb mint Örményi Tigris erkölcsével,
A' ki sebes forrást nem indit szemével.
Édes Nemzetének illy veszedelmével.

4. Szivemnek keserve, melly forr a' mellyemben,
Ohajtásim között nehezit nyelvemben,
Tartóztat könyvem-is, melly árad szememben,
E' szörnyű dologrúl való beszédemben.
5. Tudom, téged-is fog uyjab seb sérteni,
Mert látczol könyveket már-is készíteni,
Mindazáltal mint hogy kívánod érteni,
Kész vagyok azokat elődben tölteni.
6. Ki-menvén hazánkbúl sok szép Seregekkel,
Hogy Lengyel Országban érkeztünk ezekkel,
Meg-szaporodtunk ott idegen népekkel,
Velünk meg-egyező Kozákkal, Svédekkel.
7. A' kik velünk edgyütt biztattyák magokat,
Hogy ád a' szerencse szép diadalmakat,
Vét-is első kedve olly martalékokat,
A' kikkbül várhat(t)unk sok kedves dolgokat.
8. Krakó több Helyekkel jút hamar kezünkben,
A' kikkal reményünk öregbül szivünkben,
Laurus koszorúkat várunk a' fejünkben,
Szolgálgaat a' játék első vetésünkben.
9. De a' Mars koczkáját mikor tovább vettyük,
Hirtelen vakot hoz, kin szivünk csüggesztyük,
Kezdett örömünket szaporán felejtyük,
A' bizott reményt-is rút kétségben ejtyük.
10. Mert a' Kozák ott hágy, a' Svéd-is el-megyen,
Csak magunk maradunk: Rákóczi mit tegyen?
Búsúl s'-tanácskozik, utat merre vegyen,
Csak Kalaúzza-is nincs, a' ki jó legyen.
11. Tévelygünk sokáig az nagy pusztaságban,
El-fogy a' kenyerünk ürült tarsolyunkban,
Hetedszaka sincsen mit venni a' szánkban,
Van az egész Tábor nagy éhelhalásban.

12. Szikkad ez üres has, a' pofák apadnak,
Bé-esnek a' szemek, az orczák hervadnak,
El-lankad az erő, az inak szakadnak,
Minden szive s'-kedve el-esik az hadnak.
13. Az éhség, bujdosás el-nyomorítottak,
Nem kaphatunk sákmánt, mert meg-szorítottak,
A' Lengyel Seregek mind környül szállottak,
Minden sákmányozó utat el-állottak.
14. Nincs erőnk, hogy tovább verjünk ellenséget,
El-fogytunk, viselvén ennyi sok inséget,
Ezer a' nyavalya, hoz reánk kétséget,
Azért majd koldúlva kérünk békeséget.
15. A' mellyel, mivel hogy ők sem ellenkeznek,
Annak tractáihoz mind két részről kezdnek,
A' kívánságokon hamar meg-egygyeznek,
Valamint akarják, velünk úgy végeznek.
16. Reméltük, hogy hátra nincs semmi veszélly már,
De imé közöttünk az hir szaporán jár,
Hogy mint a' mezőket el-folyó nagy vizár,
Bennünket nem meszsze sok ezer Tatár vár.
17. Ezzel veszélyünket látván nevelkedni,
Meg-ijedünk rajta, s'-kezdünk kételkedni,
Illy késő dolgunkban mit kell cselekedni?
Mellyben már a' remény sem tud hizelkedni.
18. Kemény esedezni kezd Fejedelmének:
Mennyen-el előtte a' Chám erejének.
(Maga vólt ez jelen s'-parancsolt népének)
Ne várja meg árját hada özönének;
19. Ne bocsássa magát akartva veszélyben,
Tekéncse hazáját, melly van özvegységben,
Hogy jó Ura felől ne essék kétségben,
Csak könnyű szerrel-is, siessen Erdélyben.

20. Csak ő maradgyon meg, s'-mennyen el békével,
Nem gondol annyira maga veszélyével,
Ő el-marad a' több hadak seregével,
Valamint fog járni a' vak szerencsével.
21. De a' Fejedelem nem akar el-menni,
Végig edgyütt kíván hadaival lenni,
Mint kissebséges hirt el-mentével venni,
Készeb böcsösb hirrel életét le-tenni.
22. Mond: Nem de el-birok még én-is egy kopját?
Avagy megúnta-é fejem már sisakját?
Az én testemnek-is vér follya patakját,
El-várom a' Sorsnak vagy hattyát vagy vakját.
23. Együtt élek, halok kedves vitézimmal.
A' mint ti, én-is ugy áldozom véremmel,
Ha veszek-is, inkább veszszek szép hiremmel,
Hogy sem meg-maradgyak böcstelen éltemmel.
24. Fejedelmét Kemény tovább sem tágította,
Hogy ne mulatozzon kérését ujjította;
Mi haszna, ha magát veszélyre szorította:
S'-azzal most-is árva honnyát szomorította.
25. Ha magát nem szánnya, szánnya-meg hazáját,
Kinek már-is bal szél hajtya vitorláját,
Ha reá nem vigyáz, s'-nem őrzi hajóját,
Félő, nem sokára más tartya kormányát.
26. Noha mint Turnusnak olyan keménysége,
Dicsősségre vágyó szive nemessége,
Nem ijeszti semmi dolog nehézsége,
Ha hal-is, csak légyen jó hir(t) szülő vége.
27. De Kemény mind addig töri sok szavával,
Nem von végre visszát jó tanácslásával;
Hanem Seregének igen kis számával
El-megyen; ott marad Kemény több hadával.

28. Azomban mint felyhő kő-essős záporral,
Kit a' forgó Eurus öszve kevert porral,
Érkezik a' Tatár olly iszonyú sorral,
Kit követ sok rabság s'-halál gyászos torral.
29. Sok az Ellenség-is, más szükség-is rajtunk,
A' kik terhe alatt erőnkben el-fottunk,
Egy régi ó Sánczban végtére szorúltunk,
Az honnét ellenek sok harczt tartottunk.
30. Magunk el-szánása vitézekké csinált,
Szemünk előtt láttyuk a' rabságot s'-halált,
Tudgyuk, hogy azokból más senki meg nem vált,
Vitézül el-veszést mindenikünk kiált.
31. Fogjuk-is a' dolgot ellenek markosan,
Fel-serkent a' veszély, nem vagyunk álmosan,
Viselvén bennünket Vezérünk okosan,
Vesznek a' Tatárok miattunk számosan.
32. De látván, erejét tovább nem álhattya,
Hogy meg-válcsa népét, a' Chámnál jártattya,
Remélvén, az által talám meg-válthattya,
Feles Sarczt igir, ha el-bocsáttattya.
33. Mint régen Curtius le-tett életével,
Hogy ha hazájának használna vérével,
Vagy penig rabságra jutandó testével,
Nem kénálna senkit szegődő bérével;
34. Hanem fel-áldozná magát hazájaért,
Mint Iphigenia Görögök hadáért;
De nem várván semmi olly jót haláláért,
Örömeit sarczolna meg-maradásaért.
35. Mézes színt fest a' Chám szándéka mérgének,
Kegyes ábrázatot kegyetlen szívének,
Jó választ küldi Kemény kérésének,
Biztattya: nem lészen bántása népének.

36. Hitit köti ehez erőss esküvéssel,
Csak mennyen ki hozzá Kemény sietéssel,
Végezzék a' dolgot illendő kötéssel,
Engettetik uttya szabad elmenéssel.
37. Hitelt ad hitinek, mást mit-is tehetett?
Egyéb orvosságot mert nem remélhetett,
Azért a' Chám néki a' melly üdöt vetett,
Egynehány Urakkal arra ki-sietett.
38. De álnok Syrénnek indúlt énekére,
Szépen hizelkedő külső személlýére,
De belölt rút farkat titkoló testére,
Ki mézes szavával hiteté mérgére.
39. Tökéletlenb Tündér ez minden Circénel,
Változób az hite Proteus testénél,
Hamis Polyphémnek álnokab szívénel,
Hazugab az ravasz Sinon beszédénél.
40. Édes Nemzetünknek jaj! nagy veszedelme,
Ennek szörnyűségén el-bódúl az elme,
Hogy jól ki-mondhassa, nincs annyi értelme,
Mint rontá az hamis pogány győzödelme.
41. Bár csak ki-ki kezén vitézül vesz vala,
De az hitet adó Pogány rútúl csala,
Véletlen ránk jövéen egyszer-s' mind fel-fala,
Közzülünk harczolva kevés ki meg-hala.
42. Mert az midőn az Chám Keményt tartóztattya,
A' sarczolás dolgát véle tractáltattya,
Azomban hadait rendekben állattya,
Nem várt gyorsasággal reánk bocsáttattya.
43. Nagy orditással jön ellenünk tábora,
A' melly meg-indulván, égig ér a' pora,
Reánk szórt nyilának temérdek zápora,
Mint mezőt rontó kő rajtunk olly szapora.

44. Tíz tíz jut itt egyre, töb' talám annál-is,
Számosb' fejű Sárkány ez a' Hydránál is,
Rettenetesb' csuda a' Geryonnál-is,
Gondot adna, hogy ha Hercules vólnál-is.
45. Nincs köztünk vezérünk, kezd rendünk bomlani,
A' Szemény Zászlók-is túlünk elhajlani,
A' Tatárság mellé véletlen állani,
Minden-képpen fáratt s'-éh hadunk romlani.
46. Mig Kemény Hectorunk leletett közöttünk,
Mint a' Trójaiak, többet cselekedtünk:
Az halál között-is életet kerestünk,
Mint nyáj Pásztor nélkül, most ollyak(k)á' lettünk.
47. A' Chám is-elfogván túlünk Vezérünket,
Pribék Szemények-is el-hagyván rendünket.
Győzi a' nagy erő fáratt seregünket,
Iszonyú romlással felvesznek bennünket.
48. Bízánk, nincsen kihez; futánk, nincsen hova,
Mennénk, nem mehetünk sem ide, sem tova;
A' veszedelemnek környül árat tava.
Nyakunkon a' fegyver, nem bocsát sohova.
49. Mint a' Juh akolban bé-esett farkasok,
Kiknek sok éhséggel üressült az hasok,
Vagy ludak seregét térengető Sasok:
Ugy üznek, kergetnek a' Tatár nyilasok.
50. Egy s'-más csupor(t)ban-is előttök szorúlunk,
Utánnunk a' veszély, a' merre fordúlunk,
Vágnak, fognak, ölnek, kik között jajdúlunk,
Nincs már tovább remény, mindenütt csak hullunk.
51. A' Magyar Anyáknak sok kedves szülötte
Futkos itt, mert forog veszélly körülötte;
Soknak a' Tatár kard fejét el-ütötte,
A' rab szíj kezeit sokaknak kötötte.

52. Mint a' meczett Bárány halálos sebében,
Mig nem hül párája mozgó testében,
Szánd szép Nemzetedet a' Tatár kezében,
Hasonlatos-képpen fettegteni vérében.
53. Mikor már a' Mársnak meg-szünt áldozattya,
A' meg-fogottakat a' Chám nem vágattya,
Hanem mindeneket praedára osztattya,
Magokat szomorú rabságra tartattya.
54. Sokat adott ugyan Márs áldozattyára,
De többet tartott meg tábora hasznára,
Hogy sem az halálnak jutott praedájára,
Töb ment a' rabságnak nyomorúságára.
55. Itt vólt Erdély színe, s'-job része hadának,
Az Urak és fő fő Rendei virágának,
Kik Kemény(ny)el edgyütt oda maradának,
Hagyván siralmas gyászt az árva hazának.
56. A' Chám, mikor Keményt magához hívatta,
Ötet ugyan akkor fogságban adatta,
Végre Sereginket hogy fel-praedáltatta,
Haza felé hadát más nap indíttatta.
57. Jelen vóltam eddig vélek mindenekben,
Akattam vólt én-is Tatárok kezekben,
Isten szabadított az elmúlt hetekben:
Ezt láttam, ezt tudom mondani ezekben. —
58. Mikor a' bús Anna ezeket halgattya,
Sok formában indúlt s'-láttatik bánattya,
Néha mint ködös nap olyan ábrázattya,
Néha homályos hold orcáját mutattya.
59. Túrheti a' többet csendeseb elmével,
Kedves Keménnyének de említésével
Szomorúb felyhőben borúl személlyével,
Szeme-is essőzik keservesb könyvével.

60. Mind-az-által most-is nagyon olly reménye,
Hogy adatik végre olly bódog ösvénye.
Melly által meg-jöhet még egyszer Keménye,
Ha más nem, ki-hozza kincses gyűjteménye.
61. Láttatik-is gondgyát ezzel enyhíteni,
Noha a' szeretet nem tud felejtetni,
De szokot(t) a' remény a' bűn könnyíteni,
Kétségben el-csügget(t) szívet élesztetni.
62. A' kedves dolgoknak van sok akadállya,
Sok féle ellenzés, sok veszély próbállya,
De ezek ostromát a' ki végig állja,
Végre szép nyugalmát s'-örömét talállya.
63. Amaz piros Cláris sok habok között nő,
A' sárga arany-is sok lángban, tűzben fő,
Sok erős próbákat szenved a' drága kő,
Tisztítot(t) fényével míg méltó böcsre jó.
64. Ezek-is kedveknek el-szakatt láncz szemét
Mig öszve köthetik, s'-érhetik örömét,
Noha sok gond sérti addig a' bús elmét,
De vigasság váltja ennek-is gyötrelmét.

HARMADIK RÉSZ.

1. Meg-indúlt vala már a' Chám Táborával,
Meg-hizott a' szíve kövér praedájával,
Vigan zeng serege hadi nótájával,
Viszi Keményt s'-a' több Rabokat magával.
2. A' kinek jóllehet kedves szabadsága,
Kedvetlen fogságra, búra vigasága,
Rabi állapotra kényes urasága,
Szomorú üdöre költ víg nyájjassága:

3. Mind-az-által amaz nagy Otthó módgyára,
A' kit a' szerencse vévén bal szárnyára,
Császári székébül le-tőn utollyára,
Nem csügged elméje ezek ostromára.
4. Sőt a' benne lakó nagy szű erejével,
Olly mint a' vidám sas, most-is nézésével,
Harsog a' nyelve-is nyers beszéllésével,
Biztatván társait sok szép intésével.
5. Maga a' Tatár Chám van ezen csudával,
Mikor a' Rab Keményt láttya illy orczával,
A' kit egykor szemben juttatván magával,
Beszél véle, s'-tartya sokáig szavával.
6. Vigyázván akkor-is méltó személyére,
Nagy szívet mutató bátor beszédére,
Kedves rendben szedett természetes testére,
Fejedelemséggel kénállya végtére.
7. Biztattya, hogy mingyárt bé-viszi Erdélyben,
Haza sem megy addig, ezt végzi elsőben,
A' Rákóczy Györgynek ülteti székében,
Az egész Országot bocsáttya kezében.
8. De nem hiszen Kemény a' Syrén szavának,
A' kinek éneki elébb-is csalának,
Tudgya azt-is, hogy él Ura Országának,
Melly más Fejedelmet nem kíván magának.
9. Azért ajánlását a' Chámnak meg-veti,
Mellyért ő-is erősb fogságban téteti,
Egy tetves Jancsárral együvé kötteti,
Gondos éczakáit a' mellett tölteti.
10. Tündér változását nézd a' szerencsének,
Kedves lánca helyett Anna szerelmének,
Melly unalmas békót Keményre vetének,
Hozzá lánczolt dögét rút Tatár testének.

11. Ezzel edgyütt lenni kell vala Annának,
És gyenge Vánkusin nyugtatni ágyának,
Mellette nyujtozni, nem e' rút Jancsárnak,
'S érzeni fogait szőke bogarának.
12. Két ölelő karját nyakán által vetni,
Azoknak lánczával hozzája köttetni,
Gyenge csókjainak harmattyán éltetni,
Nem ez undok testnek tetvével étetni.
13. Az az Uri személy, kit sok szű óhajtott,
A' Censabria-is magájénak tartott,
Bizott reményében meddig nem csalatott,
Melly nem hozzá illő ágyas társra jutott!
14. Elébb hogy sem a' Chám meg-indúlt hadával,
Az elő-járó hír mégyen gyors szárnyával,
Bé-tölt mindeneket csácsogó szájával,
Hogy Kemény Jánost-is hozza ő magával.
15. Öszve gyűjti népét Nester Fejir várnak,
A' ki győzödelmén örülvén a' Chámnak,
Láb szíjját készítnek most fogott Solymának,
Hogy azzal üdvözlye győzelmét Urának.
16. A' Szilágyi Mihály viselt illyet régen,
Ki szerencséje-is forgott sima jégen,
Diadalmaskodott sokszor ellenségen,
Nyomorgott végtére rabságos inségen.
17. Gyűjtnek azért öszve számos miveseket,
De nem Karmasinnal bánó mestereket,
Sem Selyem s'-Szkófiom bocsátó kezeket,
Hanem vas forgató erőss Bronteseket.
18. Mellyek mint ha jöttek volna az Aetnából,
Vulcánus mivének szennyes barlangjából,
Most-is füst gőzölög némellyik szájából,
Hatan álnak elő kovácsok számából.

19. Vas por szennye ülte hízott pofájokat,
Szenek pozdorjája füstölte nyakokat,
Sok szikra csipdeste fel-tűrött karokat,
Egy-egy pöröly telte bé-fogott markokat.
20. Ritkúlt a' szakállok csapdozó tüzekkel,
Éktelen homlokok pörsöllett szemekkel,
Orczájok varassúlt gyakor égésekkel,
Merő fél ördögök kormos személyekkel.
21. De mint Óriások temérdek tagokkal,
Hegyeket birnának emelni vállokkal,
Labdaként jádczonak az ülő vasakkal,
Mindent végbe visznek erőss munkájokkal.
22. Száz font vasat adnak kezében ezeknek,
A' Kemény számára mellyet készíttetnek,
Lábára illy gyenge láb szíjjat fűzetnek,
El-készítésében azok-is sietnek.
23. Azért a' nagy fuvók kezdenek szelelni,
Azoknak Eurusa tüzet-is nevelni,
Magát vélnéd itten Vulcánust mivelní,
Cyclops társaival a' pörölt emelni.
24. Fel-gerjedvén a' tűz, a' szikrák ropognak,
Hevül a' vas, arrúl a' rosdák pattognak,
Az erőss Kovácsok mellett forognak,
Kezdett munkájokhoz serénységgel fognak.
25. A' fuvó gégeje körül szit ez tüzet,
Pemete bojtjával az hint reá vizet,
A' verő pörölyhöz készít némelly kezet,
Fogók szájátúl falt vasat némely vezet.
26. Hajnal színt mutat már a' vas setétsége,
Meg-pirossította a' tűz melegsége,
Minden mocska, szennye, rosdája le-ége,
Engedelmeskedik lágyúlt keménysége.

27. Zúgnak a' pörölyök fel-emelt kezekben,
Üti ki-ki, lehet mennél erősebben,
A' munka, és a' tűz heviti testekben,
A' repüllő szikrák dongnak a' műhelyben.
28. Húnt a' nap: setéte van az éczakának,
Fényes tüze látczik akár melly szikrának,
Mondanád a' műhelyt lángozó Aetnának,
Az hol a' nagy vason ezek kalapálnak.
29. Üstökös csillagot minden ütés csinál,
Sok ugrosó szikra szökdécsel a' kohnál,
Tüzes lidérczeket éjjel ha ki tanál,
Itt minden fuvallás töb szikrát ad annál.
30. Öt részből áll a' vas, mellyet kalapálnak,
Hajtottak már edgyet a' jobbik szárának,
Sűrön jár a' pöröly, majd mást-is csinálnak,
Készül abroncsa-is Karikák pántyának.
31. Mind az öt darabot már öszve kötötték,
Suhog rajtok a' viz, mellyel meg-öntötték,
Vége van a' műnek, a' pörölyt le-tötték,
Izzatt homlokokat, 's-nyakokat töröltték.
32. Közelget a' Chám-is immár a' Várashoz,
A' Várasia- is kezdenek dolgokhoz,
Mint hogy diadalma gazdag praedákat hoz,
Hogy illő üdvözlést adgyanak azokhoz.
33. Meg-indúlnak azért rendelt seregekkel,
Oldalok szépítő aranyas tegzekkel,
Más Országokbéli szép öltözetekkel,
Köszöntik a' Chámot vig üdvözlésekkel.
34. Az üdvözlő sereg a' mint két felé vál,
Enceladus forma két Tatár elől áll,
Által öltvén amaz nagy vasat egy tölgy szál,
Azt viszik, a' mellynek súllyát érzi a' váll.

35. Meg-szóllal itt Arszlán, azoknak Agája,
Földig atlaczban van, köves a' szablyája,
Az ijja aranyos, és annak puzdrája,
Háta megett nyerit festett paripája.
36. Egész vég patyolat fejét keritette,
A' derekát öve a' mint körül vette,
Az első csomóhoz mind két kezét szette,
Meg-hajlot(t) derékka szavát így kezdette:
37. Az hires Musurmán Nemzet nagy reménye,
Ki által setétül a' Chaurok fénye,
Fénlik, ragyog, terjed Alcorán törvénye,
Áldott lábaidnak minden ő ösvénye.
38. A' nagy Alla, a' ki visel mindeneket,
A' mint mostan adott szép győzödelmeket,
Ugy töb szerencse-is kövesse ezeket,
Diadalmas híred érje az egeket.
39. Kardod s'-karod által tellyen a' Török höld,
Mellyhez diadalmad mostan-is nagy részt töld,
Ez sok Rab sarczával öregbedik a' sóld,
Kiket fogságokból sok ezer summa öld.
40. A' melly jó lovadon magadat forgattad,
Azoknak sok számát a' mikor fogattad,
'S el-esett testeknek véreket ontattad,
A' más világon-is ugrállyon alattad.
41. Ezen szöktesd által hidgyát a' Siratnak,
Ezen járd árnyékát a' zöld fa ágaknak,
Az Hauri Leányok kik alatt múlatnak,
'S-nyugovó ágyokat néked-is mutatnak.
42. Ezen meny Udvarhoz amaz nagy Allához,
Mikor Mahumétet hivattya magához,
Ültetvén vendégül vetett asztalához,
Mahumétet ezen kisirjed házához.

43. A' Kard, a' melly szolgált most diadalmadra,
Köttessék akkor-is dücső oldaladra,
Az a' menyí rabot adott rab szíjjadra,
Állyon annyi gyermek s-Lyány szolgálata.
44. Nagy győzödelmednek azomban örülvén,
Le-borúlt orczával elődben ki-gyövéen,
Most fogott foglyaid nem mind *foglyok* lévén,
Azok közt törődben *Sólyom*-is kerülvén:
45. Im ezt a' láb szíjjat (a' vasat mutattya),
Készítettük néki, erőss, meg-tarthattya,
Ezt az egész Sereg általam nyujtattya,
Vig idvözlésének jeléül adattya.
46. Alig vala vége követ beszédének,
Hogy a' Chám nevével Keményhez menének;
Ő völt az a' Sólyom, mellyről beszéllének,
Kit hogy ki-fogjanak, sokan sietének.
47. Viszik a' láb szíjjat (ez száz font vas vala),
Mellyet Brontes hamar Keményhez foglala,
Kit a' Chám mint álnok madarász úgy csala,
Mondgya: mint ezt érte, mért inkább nem hala?
48. A' Csörögös láb szíj csörög lábain már,
A' szokatlan Sólyom melyben nehezen jár,
Illy képtelen terh(h)el hogy vesztegetik, kár,
E' nemes madarat máskint böcsülnék bár.
49. Sugárit szárnyának még minap ki-szették,
A' Chámnak Kányái mikor körül vették,
Csapdosó körmökkel seregit sértették.
'S-azokkal ötet is rútúl mellyesztették.
50. A' sem vala elég nyomoruságára,
Hanem illy nagy csörgőt kötének lábára,
Mellyet hogy nem birhat, tolyyák taligára,
Ugy hurczollyák Keményt sokak csudájára.

51. Kit mind az hadakban jól viselt dolgokért,
Ellenségeken vett szép diadalmokért;
Mind békeségbéli nagy szolgálatokért,
Mellyeket hazája mellet(t) tett sokakért:
52. Dücsösség szekerén kellene viselni,
Zöld Laurus ágakkal homlokát tisztelni,
Áldozó napokat nevére szentelni,
Vig üdvözlésekkel az égis emelni;
53. Az alá, borultán elébbi fényének
Hamar Kerekei sima tengélyének,
Proteust követő tündér szerencsenek,
Szalma kényekkel tölt taligát tevének.
54. Üdvözlő szók helyett csúff szókkal illetés
Érdeklí füleit, s'-boszszontó nevetés;
Illyen a' világi kedv s' örvendeztetés:
Követi azt gyakran nem várt szám-kivetés.
55. Nincsen olly finnyás kény s'-olly kényes finnyasság,
A' kit ne sarkallyon sok tövisszes gondság,
Szomszédos egymással szolgálat s'-Uraság,
A' Szür a' Skarláttal, szabadsággal rabság.
56. Inában van kinek-kinek változása,
Egy perczentés közí lehet fordúlása,
Nagy állapottyárúl csekélyre szállása,
Crösusbúl Irussá hirtelen válása.
57. Kedvén sétál a' vad s'-ugrál a' ligetben,
Jáczodozva úszik hal-is a' vizekben,
Azomban a' mikor van bizott örömben,
Ez horgot kap, amaz húll nem vélt veremben.
58. Így sok veszély inal minden bóldogságot,
Ha egy kedves órá fordít vigasságot,
Más nyújt nem reménlett bút, szomorúságot,
Szabad élet után tömlöczös fogságot.

59. Kemény-is nem régen szabados szárnyon járt,
Illy mostoha sorsot s'-bal szerencsét nem várt,
A' véletlen eset, a' ki hoz gyakor kárt,
Azomban lábára melly nehéz vasat zárt.
60. A' kivel érkezvén végre Crim földére,
Bakcsaszaráiban Chám lakó helyére,
Sok tátott száj s'-nyilt szem bámúl nézésére,
A' szalmás taligán bé-jövetelére.
61. Bé-gyül a' Várasnak minden szomszédsága,
A' csudáló népnek tolong szorossága,
A' kiktől nézetik taligás Rabsága,
Mellynek vólt az előtt hintós méltósága.

NEGYEDIK RÉSZ.

1. A' Nagy Város felett éppült egy Sidó Vár,
A' mellynek a' neve valóságával jár,
Kalodának híjják, Kalodájúl-is vár,
Abban rekesztették a' rab Kemény-is már.
2. Az hol noha sinlik sok nyomorúságban,
Ugyan-is mi lehet kedves a' rabságban?
De szive azon van leg-nagyob gondságban,
Hogy maratt Annája ujjab árvaságban.
3. Ösmérvén szívének tökéletességét,
S'-igaz szeretetet viselő hivségét,
Nem kétli rabságán nagy keserűségét,
Tudgya, miként érzi szerencsétlenségét.
4. Két hű szeretetben egy szű szokott lenni,
Ha egy sebessedik, más-is sebet venni,
Ha ez gyógyúl, az-is fájdalmát le-tenni,
Örömr s'-bánatra mind egyaránt menni.

5. A' míg Kemény János lábát vas szorította,
A' bánat békója Annát sem tágította,
A' mint azt rabsága, ezt úgy szomorította,
Búsul Kemény, buvát Anna-is újjította.
6. Igaz Penelópé volt illy hűségében,
Bujdosó Ulysses sok veszedelmében,
Forogván Charybdis, Scylla örvényében,
Nagy Poliphémusnak s'-Circének kezében.
7. Valameddig nem tért el-hagyott házában,
Nem volt addig szünet bús ohajtásában,
Tudván Kemény, hogy illy Anna-is buvában,
Szorgalmatoskodik vigasztalásában.
8. Vajha! mint Vertumnus volna olly tűnhető,
Daedalus módgyára vagy szárnyat fűzhető,
A' záros fogságból azzal kimehető,
Mint a' sebes Eurus lenne olly siető.
9. Nem tágitná utát, gyorsasággal menne,
Gondos Annájával míg szemben nem lenne,
Isten oda vivén, nála meg-pihenne,
Egyik a' másiktól vigasztalást venne.
10. De lehetetlen ez, nem cselekedheti,
Bús árváját penig el nem felejtheti,
Tudván, ennek szívét menyi bú sebheti,
Biztató szavával mig nem enyhitheti.
11. Azért ha nem lehet edgyütt személyével,
Melly szomorú bűnnek borúlt most kódével,
S' nem oszlathattya azt biztató nyelvével,
Oszlatni akarja irott Levelével.
12. Reggel vólt az üdő, csillagok el-mentek,
Az virradó napnak orcái fénlettek,
Mellyet köszönteni madarak serkentek,
A' szomszéd kertekben zengeni kezdettek.

13. A' mikor írása felett elmélkedvén,
A' bal könyökére Kemény ereszkedvén,
Egy s' más gondolat-is szívére eredvén,
Tepreng az ablaknál Annán keseregven.
14. Tekénget azomban a' vár környékére,
Madarakkal ingó fáknak tetejére,
S' halgat azoknak-is hangos énekére,
Száll ott egy Gerlicze egy száraz tőkére.
15. Bé-estek szemei, a' tolla borzadott,
Le-csüg mind két szárnya, begye meg-apadott,
Clarisos ajaka mint viasz hervadott,
Karmasin lába-is rútúl halványodott.
16. A' bal szárnya felé nyakát görbitette,
Ritka pillantásra könyves szemét vette,
Szomorú nyögését sok izben kezdette,
De keserve miatt végben nem vihette.
17. Lehel nyelvecskéje pihegő szájában,
El-epett gégeje száradott torkában,
Hogy vizet keressen nagy szomjúságában,
Fel-kél, a' mint birja ereje szárnyában.
18. Ott a' szomszédságban vagyon egy forrás kút,
Mellynek kristály vize kedves csörgéssel fút,
A szomjuhozóknak híves kortyokat nyút,
Tántorgó szárnyával annak vizéhez jut.
19. Meg-látván személyét mellynek tükörében,
Bánattyának oka fordúla eszében,
Indúlt annál nagyob keserve szívében,
Nem akara innya szép tiszta vizében.
20. Hanem a' kút mellett fakatt egy kis mocsár,
A' mellynek forrását egyvelitette sár,
S' fel-zavarta csak most egy vizvivő Tatar,
A' szomjú gerlicze ennek vizéhez jár.

21. Ehez ereszkedik meg-hajlott nyakával,
Még ezt-is ujonnan zavarja orrával,
Ugy önti gégójét annak itallyával,
Egy kertben száll onnét bádgyadot(t) szárnyával.
22. Nem láthattya tovább; a' mig szemlélhette,
Valamelyre fordúlt, szemével követte,
Hogy társán kesereg, jól által értette,
Mellyel ő-is szívét nehézben sértette.
23. Eleven példája (mond) ez én Annámnak,
Reméntelenségben hagyatot(t) Mátkámnak,
Terheseb sullyánál minden nyavalyámnak,
Illy szomorú sorsa keserves Árvámnak.
24. Mintha ötet látnám, ez bágyat madarat,
Mellyet az árvaság sok bús gond(d)al marat,
Keservessen tölti a' vig tavaszt s'-nyarat,
Kiken mások kedve bőv örömet arat.
25. A' mint a' gerlicze ül magános ágon,
A' töb(b) madarakkal nincs egy társaságon :
Ugy az én Annám-is, mint meg-únt Jószágon,
Nálam nélkül nem kap a' páros világon.
26. Ez nagy bánattyában nyakát görbitette,
Bé-esett szemeit könyvben meritette :
Tudom, ő-is fejét alá csüggesztette.
Essző szemével orcáját hintette.
27. Rendetlen tollai ennek fel-borzattak,
Begyének kin ülő dagályi apattak :
Csinos öltözeti annak-is változtak,
Mellyének fel-emelt vánkosi bomlottak.
28. Ennek hervadása vagy on ajakának,
Sárgája lett ott-is a' piros rósának ;
Ha rekett gégeje bulikló torkának,
Ott-is meg-szünt hangja a' vidám nótának.

29. Keserves nyögését ez gyakran újította,
Bús óhajását az soha nem tágította,
Ez le-csüggő szárnyát nehezen indította,
Az-is bús tagjait nem könnyen mozdította.
30. Ez a' tiszta vizet sárral keveriti,
S'-el-epedett torkát véle úgy öbliti,
Szokott italát az könyv(v)el egyelíti,
Ugy iszik, sorsomat zokogva említi.
31. A' madár el-menvén előlem azomban,
Nem láthatám tovább, lén mi állapotban,
Talám földre hullott valamely bokorban,
Ott fetreng nyavalyás halálos bánatban.
32. Így az én Annám-is keserűségében,
Nemde el-hanyatlot(t), s'-nyög betegségében
Csak addig ne lenne kár egészségében,
Írandó levelem mig jutna kezében.
33. Némelly része elébb készült írásának,
Hogy sem nézte dolgát gerlicze gyászának,
De meg-állott vala orra pennájának,
Csudáján ez madár ritka példájának.
34. Hozzá foga azért megént írásához,
Egy-egy ohajtást ad minden vonásához,
Egyvelit könyvet-is talám téntájához,
Illy rendű levelet készít Annájához:
35. Sokszor írtam volna, egyszer sem írhattam,
Bár irtam-is, hozzád azt nem bocsáthattam,
Kedves személyedtől mert távol szakattam,
Az el-küldésének módgyát nem tudhattam.
36. Rab vagyok, tudod azt, nincs szabadságomban,
Hogy kedvem telhessék minden szándékomban,
Meg-határozott czélt vetettek dolgomban,
Sarkall az ör-álló mindenütt inamban.

37. Az egy elme, a' kit lánczra nem vethetni,
Láb szorító vasat reá nem üthetni,
Záros tömlöczben-is meg nem rekeszthetni,
Mert aczél falon-is által tud sietni, —
38. Szabados csak bennem, annak nincs határa;
Chámnak sem tilthattya azt őrző Tatára,
Valamikor akar, kelhet a' szárnyára,
Mehet minden felé gyors szelek módgyára.
39. Csalatom; Rab ez-is, de nem a' tömlöczben,
Hanem, édes Annám, te lakó helyedben,
Annak nálad léte mert nincsen szünetben,
Veled van mindenkor, s'-tartod köteledben.
40. Ott udvarol szegény, jóllehet nem látod,
Tudgya, esetemet miképpen ohajtod,
Azon siránczó szemedet ásztatod,
Szán, a' mint érettem magadat fogyatod.
41. Akartalak régen, édessem, inteni,
Hogy tudnád magadat abban mértékleni,
Bánatod terhének súllyát enyhíteni,
Kikkel nem kellene szivedet sérteni.
42. De nem vólt töb eszköz, mellyel a' meg-légyen,
Hanem ez irásom most már hozzád mégyen,
Hogy állapotomról bizonyossá tégyen,
S' abbúl ujjab reményt kétes szived végyen.
43. Nehéz el-szakatta egy(gy)é lött két szűnek,
Kiket a' szeretet igaznak tött s'-hűnek,
A' Nád-méz-is tetezik akkor keserűnek,
Az Ambrosia-is Aconitum fünek.
44. De a' melly keserves ezek el-válása,
Viszont olyan kedves együye állása,
Van a' kívánt jóknak sok próbáltatása,
Mint aranynak böcsre tűz által jutása.

45. Keservesen esett, tudod, tudom én-is,
Edgy-mást el-hagyásunk, bizony nem kis kén-is,
Tűrni kell békével, hogyha az így lén-is,
A' mostani ködből virrad kedves fény-is.
46. Élsz te, remélhetek; élek én, remélhetez;
Én veled, te velem jövődőben élhetez;
Rab vagyok, hogy azzá legyek, már nem félhetez,
Hanem rabságombúl szabadulást vélhetez.
47. Várhatcz: nem retted el-meneteletem,
Remélhe(t)d, reméld-is meg-jöveletem,
Meg-tartotta Isten kedvedért éltemet,
Szabadulásra-is fel-hozza fényemet.
48. Azomban hogy tudgyad rabságom miségét,
Hid(d)-el abban lenni leg-nagyob inségét,
Hogy tudván miattam szived epetségét,
Azon való búmnak nem tudhatom végét.
49. Más-képpen türhető nálam az egésség,
A' mint azt engedi a' rabságos inség,
A' szokatlan dolog noha nagy nehézség,
De el-viselteti a' kénytelen szükség.
50. A' Chám rabja vagyok, nagy vasat veretett,
A' mellyet szokatlan lábomra üttetett,
A' város feliben egy Vár építettett,
Némelly társaimmal abban rekesztetett.
51. Örzenek bennünket erőss vigyázással,
Meg-külömböztetvén a' rendelt szállással,
Velem Kornis Ferencz vagyon Nagy Tamással,
A' második szoba rakodott töb mással.
52. Az hól sok beszédek erednek közöttünk,
Néha panaszollyuk: melly véletlen vesztünk,
Mondván: miért inkább hazánkban nem ültünk;
Hol ezt kárhoztattyuk, hol amarra vetünk.

53. Kedves háza-népét némelly emlegeti,
Anna kell Keménynek, mert ő azt szereti,
Némelly bús elméjét rabságára veti,
Azon sopánkodik, magát mint mentheti.
54. A' mint köz nyavalyánk ez-is minnyájunknak,
De a' ki illy igát vetett most nyakunknak,
Azon Isten fényét fel-hozza napunknak,
S'-mutattya eszközit szabadulásunknak.
55. Untat a' Chám most-is gyakor követséggel,
Kénál az Erdélyi Fejedelemséggel,
Ajánlya készségét minden segítséggel,
Hallasztom a' dolgot sok féle mentséggel.
56. Nem kell szövetsége, tudom álnokságát,
Szép bőrrel fedezi béle poklosságát,
Ösmérem már ennek tündér ravasságát,
Ál veszélyre csaló színes barátságát.
57. Mind-az-által tudnám azt-is mértékleni,
Jó akarattyával dolgom segíteni,
De Fejedelmeknek hogy sem mint vétetni,
Készeb vagyok itten sok üdőt töltetni.
58. Meg-irtam nem régen én azt magának-is,
Nem kétlem, hírével van az Országnak-is,
Unszolnak, sürgetnek, kérnek, biztatnak-is
Fel-vállalására, sőt parancsolnak-is.
59. De nem cselekeszem; ád Isten más módot,
Sarcz(ez)al tóldom inkább Tatárnak a' sóldot,
Kinél a' pénz már-is sok rabokat öldot(t),
Fel-hozza nekem-is az Erdélyi hóldot.
60. Jöllehet mindenem költ velem praedára,
Alig maratt nálam egyéb tiz pénz ára,
Hanem a' jegy gyűrőd sok Tatár láttára
Maradott-meg nálam, mely méltó csudára.

61. A' melynek titkában lehet illy értelem :
Mint hogy az a' gyűrő vólt te adtad jelem,
Ha azt el-nem vitte semmi veszedelem,
Meg-tartatol te-is, edgyé lésze(s)z velem.
62. Tysbét 's Ariadnát mikor rajta nézem,
Szomoruságokból te sorsodat képzem,
Távúl lételünket, hid(d)-el, én-is érzem,
De el-nem mehetek, míg pályám nem végzem.
63. El-hozza idejét az Isten annak-is,
Meg-nőnek Sugári verdet(t) szárnyamnak-is,
Meg-öldik békója vasas lábomnak-is,
Szemben leszek veled, ha most nem látlak-is.
64. Mint kit a' tengeren forgat hosszsú veszély,
Ohajtót(t) partához hozván végre a' szél,
El-felejt minden bűt, 's kedves öröme kél,
A' múlt veszélyekről örvendezve beszél :
65. Ugy én-is számlálni fogom ezt kedvessen,
A' kit most emelnem kelletik terhessen,
Akkor említése lesz örvendetessen,
Ha most viselése esik keservessen.
66. Illyen virág terem a' vitézi kertben,
Hol nem gyenge Chloris mulat kényes kedvben,
Hanem Márs 's-Bellona kertészkedik ebben,
'S jár a' virág szedés sok veszedelemben.
67. A' ki fel-övedzi szíjját fegyverének,
Két végét köti fel az a' szerencsének,
Bizontalan sóldgya Márs fizetésének,
Miként a' játékos Koczka vetésének.
68. Mint a' kedves Rósa sértő tövissekből,
Avagy a' Palma-ág rá rakot(t) terhekből :
Ugy a' szép dücsösség nő szenvedésekből,
Terjed hirem 's-nevem nékem-is ezekből.

69. De ha nem lenne-is innét más érdemem,
Csak azt a' várt üdőt hozza-fel Istenem,
Mellyet személlyeddel lehessen töltenem,
Ha te velem leszesz, meg-leszen mindenem.
70. Mértékellyed azért keserűségedet,
Rendetlen bánattal ne epeszd szivedet,
Higy, remélly, könyörögj, kérjed Istenedet
Meg-tart engem néked, énnékem tégedet.
71. Ez vala a' rendi irott Levelének,
Mellyet mig végezett, s'-adott követének,
A' Tatárok addig Dévánban gyűlének,
Hogy ő-is bé-mennyen, érette küldének.
72. Szép szerszámos lovat hozának alája;
Minthogy a' vas miatt nem ülhet reája,
Meg-oldatik szárát szorító kávája,
Nester Fejér-Vári Kovácsok munkája.
73. Annak terhét azért le-vévén lábárúl,
Fel-ül s'-alá megyen a' Vár piaczarúl;
Toldúl sok néző nép mindenik úczárúl,
Csudálva szemlélik, valamerre járúl.
74. Illyen tekintetet ritkán láttak rabban,
A' szabadúlt ráró sem néz vidámabban,
Laususnál a' lovat üli módosabban,
Jóllehet inai töröttek a' vasban.
75. A' Déványos házhoz a' mikor érkezik,
Hogy közikben hijják, az Urak végezik,
Azért ugy kívánván, ő-is bé-férkezik,
Az hol egy dologrúl s'-másrúl-is kérdezik.
76. Áll az Déván előtt Porusnak módgyára,
A' ki Nagy Sándornak jutván fogságára,
Jóllehet sok bú, s'-gond gyúlt nyavalyájára,
De nem gyött változás szive nagyságára.

77. Bátran szól Sándornak minden kérdésében:
Hogy rab, s'-koronája akatt más kezében,
A' semmi le-esést nem szerez szívében,
Egyenlő orczáat tart mind két szerencséjében.
78. A' kemény Kemény-is illy állapottyában,
Mint tengeri kő-szál habok csapásában,
Avagy az erős tölgy szelek ostromában,
Nem hajol s'-változik szíve nagy voltában.
79. A' melly orczával vólt Chámmal a' mezőben,
A' mikor Erdéllyel kénálta elsőben,
Most-is nemes szíve van azon erőben,
Ha borúlt-is napja setéteb folyhőben.
80. Melynek a' Császár-is értvén rabságárúl,
Egyszers'mind rendinek nagy állapottyárúl,
Egy Kapucsi Passát küldött a' Portárúl,
Követül a' Chámhoz ennek a' dolgarúl.
81. Minthogy az olly fő rab a' Császárt illeti,
Azért Kemény Jánost a' Chámtúl kéreti,
A' melly végett ő-is Dévannyát gyűjteti,
Mit mivellyen ebben, tanácsra véteti.
82. Arrúl van a' tracta ez Gyülekezetben,
A' hová Keményt-is hitták Seregekben,
Kezdenek véle bánni végre keménnyebben,
Sarczot vetnek reá, s'-határt szabnak ebben.
83. Száz ezer Tallerra azért erőltetik,
Nincs egyebet tenni, meg-is igirtetik,
Az után a' Várban helyére vitetik,
Kaputsi Passa-is vissza eresztetik.
84. De üressen mégyen, mert Keményt nem adgyák,
Hanem a' mint eddig Chám számára hadgyák,
Sarczát el-készítvén, s'-azt letévén, mondgyák:
Rabság kötelébül az után meg öldgyák.

ÖTÖDIK RÉSZ.

1. Jut azomban Kemény levele Annához,
Mellyet vévén eléb emel ajakához,
Az után kezd annak fel-szakasztásához,
Sok szives ohajtást ad olvasásához.
2. Olvasása után teszi kebelében,
Veszi megint onnét, s'-forgattya kezében,
Olvassa ujjonnan, s'-ollyan személyében,
Mint a' változó nap borongó fényében.
3. Ad külömb-külobb szint sok féle érzése,
Hajnallik orczája, ha van örülése,
Esti homályt mutat szive kesergése,
S'-ezeknek gyakorta van egyveledése.
4. Örülést, bánkodást kever színe egyben,
Mosolygást könyvezést látnál itt egy szemben,
Vig-is, s'-kedvetlen-is, derül s'-borúl ködben,
Gyön s'-mégy a' fák között, mert vala a' kertben.
5. Tökéletessége igaz hűségének,
Rabságát fájlalva érzi kedvesének,
Hogy reményét írja menekedésének,
Ad azzal ujjulást s'-örülést szívének.
6. Bánatot amazon, ezen kedvet vészen,
Az viaszt, ez rósát orczájára téssen,
Minden értékével van sarczához készen,
S'-tűle illyen választ a' Rab Kemény vészen:
7. Mint hervatt Tulipán gyöngyét harmatoknak,
A' szomjúhozott föld árját záporoknak,
Vizét epett szarvas híves forrásoknak,
Éh rárók idejét szokott praedájoknak:

8. Ugy vártam, 's annál-is nagyob buzgósággal
Írásodat, s'-vettem alázatossággal.
Érttem rabságodnak dolgát valósággal,
Mellyen nagyon szívem nagy szomorúsággal.
9. Kétszer esett földre leveled kezemből,
A' mikor olvastam, kin gondom öregbül;
Fohászkodom, s' gördül könyvem-is szememből,
Hogy el-esem tüled, jövőndölvén ebből.
10. Vólt már kebelemben, onnét-is kihulla,
Fuj vala sebes szél, az után indúla,
Az egek között jár, kin elmém búsúla,
De mint jádczó madár megint meg-fordúla.
11. Utánna futosván kétszer meg-kerüle,
Harmad fordulásban ölemben röpüle,
Honnét el-oszlott vólt, megint oda gyüle,
Mellynek állapottyán a' szívem el-hüle.
12. De akár mint ércsem, ez ugyan csak hivság,
Bizonyosb mint ezer remény egy valóság,
Nő reménnyel, nem fogy a' nyughatatlanság,
Ha csalatik, annál több a' nyomorúság.
13. Mind-az-által könnyeb, ha ember remélhet,
A' keseredett szű mással nem-is élhet,
Addig teng nyavalyás, míg várt jókat vélhet,
Ha a' remény el-fogy, a' kedv sem épülhet.
14. Az éltet engem-is, tüled el-maradván,
A' Tatár törében véletlen akadván;
De csak Isten tudgya, ha haza szakadván,
Élhetek-é, többször teveled vigadván.
15. Értvén rabságodnak azomban miségét,
Ugy érzem Sorsodat, mint magam inségét.
Irod: mértékellyem szívem epetségét;
Meg-lészen, ha látom rabságodnak végét.

16. Biztatez, hogy félelmim már távul járjanak,
Oszollyon az homály, fények virradjanak;
Rab vagy: ne rettegjek, hogy már el-fogjanak,
El-mentél: nem még-yl, sőt haza várjanak.
17. Nem féltlek rabságtúl, hanem rabságodban,
El-mentél, ugy vagyon: de enyves utadban
Oda ragatt lábod, nincs szabadságodban,
Hogy meg-jőj; mi haszna, ha várlak azomban?
18. Engemet reméltetez: magad vagy kétségben,
Nékem hajnalt hirdecz: ülsz magad éjféiben,
Irod, egészséged türhető épségben,
De mint lehessen az a' rabi inségben?
19. A' Fejedelemség akar kié legyen,
Nem irigylem dolgát, a' kire az megyen,
Téged a' fogságbúl csak Isten ki-vegyen,
Sok várásom után én előmben tegyen:
20. Mind el-felejthetni szenvedet(t) károdát;
Pedig hogy az Isten meg-tartot(t) magadat,
Csak fel-hozza megént szabad világodat,
Többet ad, s' meg-tölti ürült Tárházadat.
21. A' gyűrő értelme ha valóság lenne,
Hogy szakatt örömünk még edgyüve menne,
Régi reményünkben kívánt véget tenne,
Méltó, hogy örökös tiszteletet venne.
22. Ariadna s'-Thisbe keserves orczája,
Mellyet visel azon gyűrő karikája,
Méltán lehet árva Annádnak példája,
Kinek nálad nélkül nincsen vig órája.
23. Szép példákat számlálsz, biztacz a' mellyekkel,
Gyenge rósát nemző hegyes tövissekkal,
Pálmafa-ágokat nevelő terhekkal,
Adgya Isten, tellyen reményünk ezekkel.

24. Nincsen semmi szünet az imátkozásban,
S' Egeket ostromló szives ohajtásban,
Vagy az egyéb féle szorgalmaskodásban,
Melly ezköz lehetne a' szabadulásban.
25. A' mely vadnak sebét Dictamnus gyógyította,
Maga orvoslását az eléb tágította,
Hogy sem gondgyát elmém rólad el-fordította,
Fejedet az Isten mig nem szabadította.
26. Ugy el-veszett kölykét Tigris sem sürgeti,
Mint annak ezközt én gondom kergeti,
Éjjel sem nyughatik, csak azt emlegeti,
Annak úttya gypét szegi s'-feszégeti.
27. Legyen mindenemnek harácsoló vására,
Ócsó böcsre kellyen a' szép Medgyes Vára,
Csak kiváltásodnak készülhessen ára,
Hidd-el, nem szomorít mind ezeknek kára.
28. Készb vagyok éretted mindenemet adnom,
Egy köz czondorában rongyosan maradnom,
Mint tégedet nehéz fogságodban hadnom,
'S azzal örök-képpen tñled el-szakadnom.
29. Vagyok én-is addig, a' mig te, fogságban,
Hogy ne sérénkedném a' szabadulásban?
Edgyütt sinlem veled a' tömlöczös házban,
Ha nem egyéb-képpen, szűbéli rabságban.
30. Ha lábamon nincsen, vagyon vas szivemen,
Erös békó csörög lánczolt örömemen,
A' menyí inséget tudok Keményemen,
Annyi bút, s'-nyavalyát higý lenni fejemen.
31. Az egy kűlcs(cs)al nyilik: vasad lakattyával,
Egy ajtón szabadúl: fejed fogságával,
Egy időben műlik: szived bánattyával,
Annak egy hajnalban virrad-is napjával.

32. Fel-jövő sugárit melynek ha nézhetem,
A' napot köszöntő pacsirtát követem,
Üdvözleni kedves személyed sietem,
Mind ezekről hitem csak az Urban vetem.
33. Bővebben üzentem szóval Boros Páltúl,
Ez levelem vivő hiteles szolgálmtúl,
Kivánom ezekkel a' szent Jehovátúl,
Fogjuk egy-más kezét kevés napokon túl.
34. Igy irván Levelét, adgya szolgáljának,
Jutalmát igiri fáradozásának,
Ha jól végzi rendit rá bizott dolgának,
Meg-adván irását Keménynek magának.
35. Kinek már a' rabság hosszú s'-nagy igája,
S'-az alatt szenvedett ezer nyavalyája
El-rongyolta testét, s'-változott orcája,
Piros szépségének fordult rút sárgája.
36. Meg-eresztet(t) haja borította vállát,
Régen nem irtotta borotva szakállát,
Rendetlen csemeték nőttek körül állát,
Ezüst szín festette ezek arany szálát.
37. Bádgyattak karjai, szárai töröttek,
Mert a' nehéz vastúl igen el-verődtek,
El-fogyott ereje, garasi el-költek,
Bomlott egészsége, ruhái-is nyöttek.
38. A' nagy szívet s' elmét benne nem bírhatta
A' rabságnak terhe, azt nem-is bántotta,
Minden egyéb dolgát rútúl változtatta,
Szokatlan gondokra s'-kinokra juttatta.
39. Mellyen keseredvén bánatos szívében,
Régi állapottya fordulván eszében,
A' világ hívsága változó kedvében,
Arrúl ilyen panaszt indit elméjében.

40. Változik az idő, minket-is változtat,
A' kedves napoktól véletlen meg-fosztat,
Kedvetlen órákra s'-bús gondokra osztat,
Végtére azokhoz halált-is ragasztat.
41. A' mint az nap fénlik, fel-derülván reggel,
Kél azomban szél-vész háborodott éggel,
Követvén rút zápor mezőt rontó jéggel,
Reggeli jó kedve lesz szomorú véggel.
42. A' tavaszi ég-is újít vig szelekkel,
Ékesül a' mező a' sok szép füvekkel,
Rút meg-avulást ér viszontag ezekkel,
Mihelt az Ősz süti fonnyasztó derekkel.
43. Az emberi élet hasonlatosképpen
Az üdők folytával változik sokképpen,
Mint a' ki-nyílt rósa ideig tart szépen,
Meg-avúl az után, s'-kóróvá lesz éppen.
44. A' napot folytató kedves multságok,
Szű örvendezettő vidám nyájasságok,
Vig napokat űző meg-hitt barátságok
El-múlnak, s'-követik mord szomorúságok.
45. A' gőgös öltözet szennyes gyászra fordul,
A' mosolygó szemből keserves könyv csordúl,
A' vidám tekintet szomorodik s'-mordúl,
Az örvedetes szó siralommal jajdúl.
46. A' gyors lovaglásnak restül serénysége,
Bádogyad az harczoló karnak erőssége,
A' sugár természetnek lankad delisége,
Sok édes örömmek lesz keserű vége.
47. Amaz Cedrus forma derekak görbülnek,
A' sima kezeken rút görcsök épülnek,
A' vér folyós erek dagadnak s'-kékülnek,
A' szép ábrázatok hervatt ránczban gyűlnek.

48. A' kedves orczárúl örömmel szedett csók,
'S azzal egyveledett szerelem nemző szók,
Más egy mással közlött sok örvendetes jók,
Kevés öröm után bánatra hanyatlók.
49. Ugy a' kérkedékeny nyalka negédesség,
Ujjab ujjab kedvet vadászó kényesség,
Maga hitt dagálllyal fuvalkot(t) kevésység
Aláztatik, meg-hül a' bizott reménység.
50. Egyenlő mivolta nem marad semminek,
Üdő folyásával változnak mindenek,
Bóldog állapotban a' kik most félnenek,
Kedvek múltván, ezer kénokban sinlenek.
51. A' melly óra adgya világra létünket,
A' kezdi rongyolni mindgyárt életünket,
Ugy láttatik ugyan, hogy nevel bennünket,
De az mind közeleb mozdittya végünket.
52. A' mely üdő el-fogy egyszer, a' meg-nem tér,
Halálunkhoz pedig az mind közeleb vér,
Attúl szabadulást, hid(d)-el, senki nem nyer,
Vagy eléb vagy utób, oda minden el-ér.
53. Múlnak az esztendők, múlnak a' dolgok-is,
Kik most sirban vannak, éltenek azok-is,
Igy el-múlunk mi-is, elmúlnak mások-is,
A' mint a' szegények, ugy a' gazdagok-is.
54. Az én napjaim-is im mint változának,
Uraság, egészség, szabadság múltának,
Szegénység, betegség és rabság jutának,
A' halál révéhez közel szoritának.
55. Villog-is már Cháron talám Kormánnnyával,
Parthoz jöven, hogy ott várjon hajójával,
Csak hogy a' Lachesis késik ollójával,
Fél holt máskint éltem, sok nyavalyájával.

56. Nem reméltem volna a' boldog üdőben,
 Hogy borúlna fényem ilyen rút felyhőben.
 Nem tudgya, mire jut, senki jövődőben;
 Ki vélte, merüllyek én-is ez förtőben,
57. Nehéz ki-fejtőznöm mellynek hinárábúl,
 Ezer semlyékekkel tellyes posványábúl.
 Jaj! melly Ariádna igazgatásábúl
 Szabadúlok ennek Labyrinthusából?

HATODIK RÉSZ.

1. Így panaszolkodván világ hivságárúl,
 Maga sorsának-is mostohaságárúl,
 Midőn *ohajt*, hall *jajt* ott egy kösziklárúl,
 Ez ki *lén*? mond az: *Én*; ösmére szavárúl.
2. Az Echo jelent meg, mellynek hívására
 Könyökle ujjonnan az ház ablakára,
 Onnét beszél véle s'-hallgat válaszára,
 Ha mit jövődölne vigasztalására.
3. Mond: Narcissus heve nemde most-is fáraszt,
 S'-el távozásával új siralmat támaszt,
 Azt keserged? avagy adván jajos választ,
 Azt szánod, hogy engemsok veszély fáraszt? (Echo) *Azt*.
4. Szánha(t)d is azt méltán, mert kénom szünetlen,
 Szerencse bal keze forgat kéméltetlen,
 A' kénozó Tatár nem szán, mert kegyetlen,
 Szive engesztelhetetlen. (Echo) *Telhetetlen*.
5. Igen-is az, tudom, mert tülem sokat kér,
 A' kinek gőzétül szédelgő fejem sér,
 Ha el nem készitem, mondgya, töb kénra vér,
 S'-igy szabad világot zárt napom nem ér. (Echo) *Ér*.

6. Vajha érne! és szád igazat mondana,
Hogy innét valaki engem meg-öldana,
Azért nyelvem téged örökké áldana;
De ki volna az, ki meg-váltana? (Echo) *Anna.*
7. Nincsen-is egyébrül, csak róla reménység,
Nyomorúságimban hogy volna segítség,
De mint hogy utállást okoz a' szegénység,
Talám benne-is meg-alutt az hűség? (Echo) *Ég.*
8. Nem kétlem azt, tudom, mindent mivelendő
Érettem, valami tüle lehetendő,
De szívének sebe, melly nagyra gyülendő,
Hogy halálos lészen, *félendő.* (Echo) *Élendő.*
9. Ha él-is, nyavalyás, él nehéz gondokkal,
Irtam vala néki az el-múlt napokkal;
Tudom, rakva szíve aggasztó gondokkal,
Mint annyi tövisses *gazokkal.* (Echo) *Azokkal.*
10. Remélem, ha postám kezéhez vihette
Írásom, azokban eddig enyhítette,
De félek, s'-nagy gondban vagyok-is érette,
Hogy lett levelémnek el-tévette. (Echo) *Vette.*
11. Bár vette-is, de a' posta későn járván,
Mig hírét nem hallom, van szívemre zárván
Sok ezer gondokkal terheltetett Márván;
Hogy ércsem mint vagyon, alig *várván.* (Echo) *Árván.*
12. Bizony árván, mint hogy el-vesztette társát,
Melytől keservesen érzi el-válását,
S' ujjitván, mint Byblis, könyvei forrását,
Talám most-is teszi *sírását.* (Echo) *Írását.*
13. Azt bús szívem régen várta, s'-emlegette,
De még eddig kedvét vele nem tölthette,
Sőt arra-is, az melly Levelemet vette,
Ugy látom, válaszát felejtette. (Echo) *Tette.*

14. Ha tette, s'-vehetem, méltó örvidenem
Kedves írásának, s'-azt csókkal üllenem,
De látom-é magát valaha, Istenem!
Vagy nála nélkül kell holtig sinlenem? (Echo) *Nem.*
15. Sok biztatásokkal ingerlesz remélni,
A' kételkedéstől meg-akarsz kémélni.
Hogy itt fodgyon éltem, nem kell tehát félni?
Lehet Annámmal-is még beszélni? (Echo) *Élni.*
16. Ha az úgy lesz, áldlak életem végén-is,
Kérlek, illy biztatást tégy Annám szívéen-is;
El-mégyek, már régen el-húnt a' napfény-is,
És nyugoszik a' töb Rab szegény is. (Echo) *Én is.*
17. Ezekkel Echo-is felelgetésének,
Véget vét Kemény-is értekezésének.
Jól fel-jött vólt fénye az hóld személlýének,
A' mig ezek ketten így beszélgetének.
18. Le-fekszik az után, 's az ágyon el-terül,
Fáradott elméje mély alvásban merül;
Végre mikor az hóld éj-félkorra derül,
Szeme eleiben illyen látás kerül.
19. Mutat álma néki egy Cupressus erdőt,
Minden örömeztől s'-vigságoktól meddőt,
Abban borongani rút szomorú üdőt,
Sok búval s'-bánattal rakodott esztendőt.
20. Nem vidámittya ezt a' nap fényessége,
Szüntelen ködöknek járja sűrősege,
Minden részeinek van nagy setétsége,
A' siralmas jajnak nincsen benne vége.
21. Vagyon közepette egy gazos irtovány,
A' füvek levele mellyen rút halovány,
Fövényes a' földé, terméktelen, sovány,
E' mellett két felől semlyékes ingovány.

22. Ennek körülötte van az erdön sok út,
De ezektől minden vigaság távol fút,
Sétálni a' jó kedv ide soha nem jút,
Minden rész czikkelye nevel ezeknek bút.
23. A' mint az ösvények erre s'-arra válnak,
Azok közt semmi más madarak nem szál(l)nak,
Hanem majd minden fán éji baglyok ál(l)nak,
Halál jövőndölő üvöltést csinálnak.
24. Itt Fülemilének hajnalt éneklése
Nem hirdet, s'-jó időt pacsirták zengése,
Nem hallik Publicán tréfás csevegése,
Sem aranyos szárnyú szajkók beszélése.
25. Nyájjas Gerlicéknek nem gerjed szerelme
Nem tanul süvöltő rigóknak fegyelme,
Nem hajol társához galamb engedelme,
A' vig madaraknak nincs itt semmi neme.
26. Itt a' fák árnyéka sem hoz virágokat,
Violákkal edgyütt szép liliumokat,
Hanem bűdös börköt, csipő csalánokat,
Körmös bojtórvánnyal sok egyéb gázokat.
27. Nem sétál itt Páris kedves Helenával,
Nem hangzik az erdő vig kacagásával,
Hanem sok bús szűnek zeng jajgatásával,
Átkokkal egyvelült könyves panaszával,
28. A' mint a' derék út viszen az erdőben,
Árva Phyllist látni ottan leg-elsőben,
Keserves orczája borúlt rút fölyhőben,
Síró szemei-is merültek essőben.
29. Mond: Múlt az egy hólnap, Demophoon, hol vagy ?
Adott szavaidban kételkedésem nagy.
Győj-meg hited szerint, álnokul el ne hagy,
Győj-meg, szánd életmet, az halálra ne a(d)gy.

30. Vagyon Selyem póráz, van tör-is kezében,
Nagy el-tökéltség látezik személyében,
Ha Demophoonnak csalatik hitében,
Siralmas vég lészen kedves életében.
31. Továb egy kevéssé Ariadna ohajt,
Átkozza Theseust, hogy ha viszsza nem hajt,
Küszködik szívével, s'-tart azzal erőss bajt,
Ha meg-nem jön, készít ez-is halálos jajt.
32. Hányra hozzá való igaz szeretetét,
Véle sok szükségben jó cselekedetét,
A' Minotaurustúl mint menté életét,
Csalá mindazáltal, s'-meg-másolá hitét.
33. Ezek ellenében job felől fordúlván,
Oenone kesereg gyakorta jajdúlván,
Szép Párist ohajtja, mellőle el-húlván,
Annak szereteti Helénára gyúlván.
34. Bellyeb az erdőnek setét árnyékában
Búskodik Pyramus egy nagy fa allyában,
Ereszti végtére törét ágyékában,
Tulajdon vérenek borúl biborában.
35. Annak szerelmese Thisbe-is oda jár,
De szép Pyramusát halva talállya már,
Reméllett örömét éri keserves kár,
Életéhez ő-is töb virradást nem vár;
36. Hanem csókot adván el-esett testének,
Fel-emeli véres tórit édesének,
Jajgatási között akasztja mellyének,
Által üti magát s'-véget ad éltének.
37. Ennek bús személye és Ariadnának,
Viselő gyűrőjén van Kemény ujjának,
Ezt tartja édesé kedves zálogának,
S'-nem régen-is errül ira Annájának.

38. Dido sir ezentúl keserőségében,
Aeneást ohajtya, s'-búskodik szívében,
Villog ki-vont tűre ennek-is kezében,
Halálához készül, üti-is mellyében.
39. Ennek szomszédságát Galatea tartya,
A' kedves Acisnak halálát sirattya,
Sok egyebeknek-is látezik itt bánattya.
Ki-ki el-távozott kedvesét ohajtya.
40. Sír Laodamia Protesilausért,
A' Rab Hypermnestra kesereg Linusért,
Ohajt, hal s'-vész Phaedra az Hyppolitusért,
Leanderért Hero, és Byblis Caunusért.
41. Amaz irtoványnak szintén közepette,
Egy öreg Cupressus magát terjesztette,
Álmodó elméjét hogy erre vetette,
Ez alatt Annáját Kemény tekéntette.
42. A' mint nagy gyökere a' földből ki-görbült,
Keserves ügyében bánkodva arra ült,
Bús ábrázattára szomorú felyhő gyült,
Bánatos orcáján Könyve sűrűn gördült.
43. Szeme most tanácsot nem tart tükörével,
Nem cirkállya magát most annak fényével,
Nem gondol ruhája rendetlen szennyével,
Minden kedves csintúl el-esett kedvével.
44. Mint a' borongó hóld olyan személyében,
Hecuba vólt ilyen Trója el-vesztében,
Fohászkodási közt nyúl végre sebében.
Ott vala egy narancs, azt vészi kezében.
45. Mellyel epetségét akarván enyhíteni,
S' el-száradott inyét harmatként frissíteni,
Kezdi hivelyéből kését ki-fordítani,
S' az narancs szelésre markában szorítani,

46. El-ijede Kemény a' kés látásával,
Phyllis, Didó, Thisbe, Phaedra példájával
Vélvén, hogy ez-is ugy cselekszik magával,
Mint azok, életek el-fogyatásával.
47. Az irtványnak a' melly posvány van mellette,
Nőt egy hantos sombok annak közepette,
A' mint elméjének az álom tettette,
Ennek maga Kemény ül vala felette.
48. Hogy biztatására siessen Annának,
S'-tartóztassa kését fegyveres markának,
Hirtelen indulást ada gyors lábának,
De kezdett lépési mélyen fakadának.
49. Majd éppen el-merül a' rút ingoványban,
Mellyet látván Anna, lén gyors fel-ugrásban,
Siet Kemény felé szapora futásban,
El-hagyván narancsát, melly vala markában.
50. Mondgya, hogy ne féljen, mert majd ki-vezeti,
Nyujtja a' job kezét, de el-nem érheti,
Keszkenője végét végtére bé-veti,
Onnét ki-segitni az által sieti.
51. Mellynek segédével gyön-is a' part felé,
Végre hogy ki-hágjon, lábát fel-emelé,
Azomban hirtelen csuszamodás lelé,
Hátra esik megént, s'-dől ujjonnan belé.
52. Mellynek ijetsége fel-költvén álmábúl,
Alig hogy a' földre nem hulla ágyábúl,
Kivel noha ezek múltak látásábúl,
De nem magyaráz jót hátra húllásábúl.
53. Az Echo adott vólt eléb reménységet.
Ez az álom viszont fordita kétséget,
Mellynek példájábúl vél szomorú véget,
S'-szaporit szivére az töb töb inséget.

54. Mind-az-által éppen nem fogy reményében,
Annája válasza csak jusson kezében,
Viszen új éledést ez megént szívében,
Csendesíti habját zajdúlt elméjében.

HETEDIK RÉSZ.

1. Mikor ezek után harmadnap virrada,
Jóllehet rút szélvész, nagy zápor támadta,
De mióta Kemény rabságban akada,
Még illy kedves napot egy üdő sem ada.
2. Követe érkezett, mondgyák, az Annának,
Régen várt válaszát hozta irásának,
Akarja azt adni Keménynek magának,
Ha módgyát ejtheti szemben jutásának.
3. Hervatt reményének ez kívánt harmattya,
Mellynek csak hire-is nagy kedvét adhattyá,
Hát ha szemben lészen, s'-levelét láthattyá,
Annál kedvesb jókkal ő magát bízattyá.
4. Nem-is késik véle, mihelyt meg-értette,
Hogy érkezett, mindgyárt futtatott érette,
Ne mulatna, hanem bé-menne, kérette,
Azomban ha győne, gyakorta kérlette.
5. A' szives várásban soha nincs hamarság,
Kevés üdöcske-is sok napi mulatság,
Alig vala abban fél óra halatság,
Keménynek csak az-is lén nyughatatlanság.
6. A' Követ Boros Pál fel-jutt azonközben,
Meg-adgya levelét véle lévén szemben,
Mellyen Kemény szíve, noha van örömben,
Mindazáltal többször telik szeme könyvben.

7. Örül, hogy Levelét vette kedvesének,
 Ál(f)hatatosságát érti hűségének,
 Ezer vigasztalást ad azzal szívének,
 Kedves megújulást fárad(t) reményének.
8. Viszont búsul azért s'-keseredik szíve,
 Mert tudja, hogy Anna mennél igazb híve,
 Szívét annyival több kénnak rágja nyíve,
 S'-olly érette, mint az csépelgetett kive.
9. Mindazáltal sullyosb terheit gondgyának
 El-üzi, s'-reményét neveli dolgának;
 Vévén biztatását s'-levelét Annának,
 Bízik: fel-gyön napja szabadulásának.
10. A' melly erdőt látott minapi álmában,
 Annája sem marad annak árnyékában,
 Maga sem fog lenni posvánnya sárában,
 Hanem jút fényének kívánt világában.
11. Sokszor elől vészi, s'-olvassa írását,
 Halgattya Pálnak-is szóbeli mondását,
 Az igaz Annára mondgya sok áldását,
 Irja Levelének azon közben mását.
12. A' mellyben köszöni tekkéletességét,
 Melly nem csak a' nyárnak veszi kijességét,
 Fecske-ként kerülván a' tél keménységét,
 De mind a' két üdön meg-tartya hűségét.
- 13.* Melly nem csak derültén a' vig szerencsének,
 Hanem ködében-is háborúlt kedvének,
 Ugy balnak tenyerén, mint a' job kezének,
 Ál(l)hatatosságát mutattya szívének.

-
- *13—14. Nemcsak amaz boldog üdőnek folytában,
 Sugáros szárnyai szabados jártában,
 De tépet(t) tollának zárt állapottyában,
 Mostan-is meg-maratt igaz s'-hű voltában.

Gosztonyi és Nyitrai-codex.

14. Ő pedig egyebet a' fejr vénségnél,
Orczát halványító sárga betegségnél,
Barátság nem tudó komor szegénységnél
Nem hozhat, s'-töb ehez hasonló inségnél.
15. De ez az hú Annát nem idegeníti,
Szorgalmatosságát sőt inkább segíti,
Mert a' fogság mennél tovább keseríti,
Tudgya, annál jobban rontya s'-nem építi.
16. Felvinczi Sigmond(d)al azért egyet értvén,
Szabadulásához szorgosan tekintvén,
Sziveskednek, egy az másikat segítvén,
Az kedves Mátkáját, ez jó Urát féltvén.
17. Vólt ez belső s'-meg hitt szolgája Keménynek,
A' Lengyel-Országban hogy veszni menének,
Hon hatta, s' rá bizta gondgyát mindenének,
Hivatalosan-is meg-felelt tisztének.
18. Nevezetes ember, dicsiretes sokban,
Mind Ura hűségén, mind egyéb dolgokban,
Serénykedik most-is, lehet mennél jobban,
Hogy szabadúlhatna jó Ura gyorsabban.
19. Simon és Ferencz-is, Kemény két Árvája,
Lót s'-fut, kinek-kinek nagy abban munkája,
Mint orvosoltassék Attyok nyavalyája,
Kit keservesen nyom a' rabság igája.
20. Elméjeket erről soha el-nem vetik,
Buskodó Annával csak azt emlegetik,
Nagy Summa sarczának szerit mint tehetik,
Annak úttját, módgyát s'-ezközít kergetik.
21. Sok munkájok után vannak olly hiszemben,
Hogy lesznek Keménnyel nem sokára szemben,
Biztattatik ezzel ő maga-is Crimben,
Mellyen vajutt kedve kezd lenni job színben.

22. Olly korban jut azért végre állapottya,
Hogy szabadulását óránként várhattya,
A' mint hogy a' Tatár meg-is indittattya.
S' Magyar Ország felé Crimbül ki-hozattya.
23. Azomban a' mikor már útban valának,
S' egynéhány mértföldre ki-felé jutának.
Mig a' Chám meg-térne, meg-állapodának,
A' ki maga s' hada Erdélyben dülának.
24. Az révnél láttatott immár Kemény lenni,
Vélte, az eveczöt majd lehet le-tenni.
Töb ilyen habokon nem kell által menni;
De történék megént ujjab gátlást venni
25. Mert a' mint hogy Kemény tellyes kegyességgel,
Rabságában-is vólt soknak segítséggel,
Gyámolittá őket minden tehetséggel,
Kik közösek véle a' rabi inséggel.
26. Sok ezer forintig vólt kezes ezekért,
Barcsai Andrásért és Kovács Gergelyért,
Hasonlatos-képpen a' Török Istvánért,
Kik néki gonoszszaal fizettek a' jóért.
27. Mert ezek nem nézvén sem adott hiteket,
Sem szoros csomójú erős Leveleket,
A' mellyel Keménynek kötötték fejeket,
Egykor csak üressen talállják helyeket.
28. El-szöknek mind hárman, hiteket ott hadgyák.
Az őrző Tatárok mihelyt azt meg-tudgyák,
A' Keményt mint kezest értek meg-ragadgyák,
Vasban verik, s'-ujjab insigekre adgyák.
29. Rútúl vész sok várás által gyült reménye,
Fojtván ezt nem-is várt veszély kelevénye,
Csekélyen vólt immár, ott léve örvénye,
A' mellyben merüle fel-hajnallott fénye.

30. Most fordúla vissza amaz rút posványban,
A' mellyben hullott vólt minapi álmában,
Anna keszkenője, melly vala markában,
Ki-csúsza kezéből, marada a' sárban.
31. A' jóért illy gonoszt nem tudhatott várni,
Hogy társai miatt így történyen járni,
Szabadúlt lábára ujjab vasat zárni,
Mellyből gyüle gondgya megint nagy vizárn(y)i.
32. Ember ravasságát ki láttya szívében?
Melly lakik a' mellynek leg-belső részében,
Mesterebb titkának el-fedezésében,
Mint Circe a' testek el-tüntetésében.
33. Tudgyák azt a' szemek rendessen titkolni,
Okossan tanúlta azt nyelv palástolni,
Érti azt az homlok s' orca-is másolni,
Mint a' szű dictállya, nem úgy tolmácsolni.
34. Nem láttatik senki rosznak külsőképpen,
Mértékli beszédét, s'-rendeli olly szépen,
Szinlett szereteti méznek teczik épen,
Noha veszélly forog a' ki-rakott lépen.
35. Szája, szeme, nyelve engedelem, s'-hűség,
Jól rendelt személye böcsüllet s'-tisztesség,
Maga kelletése szolgálat s'-nagy készség,
Minden külső dolga jót nyu(j)tó reménség.
36. Bé-fedett szívének de le-vonván kérgét,
Találni az alatt sok gonosznak férgét,
Iritség, gyűlölség s'-boszszuságnak mérgét,
Áll vermek ásások s' practikák bövségét.
37. Ezeknek-is szája ígért hálá-adást,
Hogy meg nem tréfállya, tett arrúl fogadást,
Practikált azomban szívek el-szakadást,
A' jót tett Keménynek ujjab rabság adást.

38. Mint a' melly Sólomnak láb szíjját le-fejtik.
Hogy tulajdon kényén járjon, el-eresztik,
Örül, de örömet megint búk követik,
Ha ismét meg-fogván, a' kosárban vetik.
39. Keménynek-is vasát a' szerint le-véén,
Annak nagy terhétől szabadossá lévén,
Vidúlt vala szive, de meg vissza tévén,
Keseredik, ujjab rabi czipót évén.
40. Már annál hosszabnak láttatik insége,
Mennél közeléb volt annak kívánt vége,
Mátszor tette rabbá hibált reménsége,
Csolván Társainak nem várt hitlensége.
41. Szánnya magát ebben, de az Annát jobban,
Tudván, szive melly nagy félelemmel dobban,
Meg-értvén, hogy vasát fel-verték újjobban,
S'-mint annak előtte tartyák szorossabban.
42. Melly mint Hero, a' ki partyán a' Tengernek
Ohajtással várta jöt(t)ét Leandernek,
Sok fogadást mivelte Neptunus Istennek,
Hogy habok ne tilcsák szokott úttját ennek.
43. Heted napon szokott vala hozzá jőni,
Ha el-késett, kezdett gondgya mingyárt nőni,
Keserves kénokban lángos szive főni,
Egy múlt órácska-is volt számos üdön(y)i.
44. Ugy várván a' Keményt el-vélt idejére,
Hogy azzal el-késett, nem jött várt helyére,
Uj genetség fakatt meg-ujjúlt sebére,
Melly az elébbinél mérgeseb, szívére.
45. Nem csak heted napja, hanem sok heti múl,
Mig véle létének kívánt világa gyúl,
Személyét köszöntvén, kedves kezéhez nyúl,
Azomban bánattya bokrosodik s'-újúl.

46. De azzal sem restül szokott serénsége,
Szorgalmassá teszi tovább-is hűsége,
Nem-is tágul addig munkája s'-insége,
Kemény rabságának míg nem lészen vége.

NYOLCZADIK RÉSZ.

1. A' mikor Keménynek dolga így változik,
Erdély-is azomban füstöt vét s'-lángozik,
Mártnak s' Vulcánusnak ott a' Chám áldozik,
A' mellyen a' haza óhajt s' siránkozik.
2. Mint mikor Phaéton sétálni indúla,
S' az nap lovaihoz tudatlanul nyúla,
El-kapván a' lovak, az égből lehúla.
Általa az egész föld rútul meg-gyúla:
3. Égtek a' bé-vetett mezők termésekkel,
Égtek a' termő fák edgyütt gyümölcsökkel,
A' szép szőlő hegyek égtek a' kertekkel,
Égett erdő, mező, hegy, völgy nagy tüzekkel;
4. Égett szűz Helicon, szarvas Parnassussal,
Égett tüzes Aetna, hideg Caucásussal,
Égett vizes Ida, magos Olympussal,
Égett szent Cithéron, árnyékos Pindussal;
5. Égett minden Ország, égett Szerecsenség,
A' kiknek személye vólt eléb fejérség,
Akkor perselte-el a' sütő melegség,
Az ólta olly füstös már ez a' Nemzetség.
6. Olly most állapottya az égő Erdélynek
A' kit gyújt üszöge a' Tatár kezének.
Az egeket veri lángja nagy tüzének,
'S csak hamva látezik már sok lakó helyének.

7. Ég Falu, ég Város, ég Templom, Kastély s'-Vár,
Ég minden Takarmány, semmivé-is let(t) már,
Ég az, valaholott a' Tatár tüze jár,
Egyenlő sorsban van, éri egyenlő kár.
8. Van az egész Haza szörnyű rémülésben,
Sem öreg, sem kisdéd nincsen kiméllésben,
Aszszony, férfi forog egyenlő veszélyben,
Kit pórázra fűznek, kit kevernek vérben.
9. A' föld, mellyet bölcsen festett feketével
A' tudós természet, szép mesterségével,
Most édes Nemzetünk nagy veszedelmével,
Pirosban öltözött ki-ontot(t) vérével.
10. Tavasz munkája-is, a' mezei zöltség.
Az előtt a' szemnek melly volt gyönyörűség,
Most a' rá nézőknek iszanyú szörnyűség,
A' sok el-esett test mert rajta sűrűség.
11. Hullatta ezeket a' Tatár szablyája,
A' kiknek vérével meg-hizván pofája,
Minthogy elég vólt már fel-szedett praedája,
Viszszá fordittatik végre lova szája.
12. Meg-tér hazájában ragadományával,
Pórázára fűzött rabok sok számával,
'S azzal tőserkedő maga nagy hasznával,
Fel-perselt Erdélynek rút pusztulásával.
13. A' hol Keménynek-is léve nem kis kára,
Sok ő Jósági-is mert költek praedára,
A' rabló Tatárnak tüzére s'-vasára,
Nehezből telik-ki már válsága ára.
14. Nem-is kevés terh(h)el toldgya ez inségét,
Hal(l)ván új veszélyben lenni Nemzetségét,
Pusztulni a' mellett maga örökségét,
A' mellyből remélte fejének mentségét.

15. Annál inkább csügged ezzel reményében,
Hogy örökös lészen a' Tatár kezében,
Nincs-is más biztató szikra a' szívében,
Bizik egyedül csak Anna hűségében.
16. Noha ennyi külömb sors(s)al forgattatik,
Továb-továb nehéz inségben tartatik,
Mindazáltal benne az el nem alhatik,
A' melly remény tüze Annától gyujtatik,
17. Ezt tartya s'-reméli olly Ariadnának,
Ki igaz szánója nyomorúságának,
Fel-keresi kulcsát Labyrinthusának,
Melly által ajtaja nyillyon rabságának.
18. Az Minotaurusnak ez menti szájából
Ugy mint a' Tatárnak kénozó markából,
Ha nem szabadúlhat tulajdon javából,
Ez segíti arra maga sajáttýából.
19. Nem-is múl semmi el ennek nagy hűségén,
Valami álható tellyes tehetségén,
Sem más fáratságán, sem pedig kölcségén,
Csak könnyebbíthetne kedvese inségén.
20. A' mint írt vólt errül bőven Levelében,
Ha kell-is maradni egy köz köntöseben,
Készeb indítani vásárt mindenében,
Hogy sem ötet hadni a' Tatár kezében.
21. Azomban az Tatár gazdag praedájában,
Fuvalkodott sziv(v)el s'-kérkedő pompában
Vér szopó hadával jutván hazájában,
Kevés üdő halad meg-nyugovásában.
22. Hogy az praedáló Chám, mondgyam inkább Kánya,
Ki sok falut s'-várost éh gyomrában hánya,
De az ollyan lévén, mint égő mész bánya,
Ujjab martalékját immár-is kívánja.

23. Ki-veti kérőjét Erdélyi étkének,
Mint hogy hamar emészt melege bélének,
Uj éhsége támad telhetlenségének,
Ez vér szopó madár gyomra üregének.
24. Mond: kell eszt tölteni a' Kemény sarczával,
Azért legyen készen annak summájával,
Száz ezer Tallérok meg-ígért számával,
Ha tovább nem akar csörgeni vasával.
25. Nem-is hadgya könnyen, hanem erőlteti,
Rá éhezett gyomrát mig meg-nem töltheti,
Mondván: ha meg-adgya, ugy el-ereszteti,
Ha nem, ugy erősebb fogságban vetteti.
26. Te(t)czik a' szabadság, de szűkült az érték,
Kopáron maradott, a' gyapját le-nyérték,
Sok keserves károk minden felől érték,
Nem telhetik tüle ennyi ezres mérték.
27. A' miolta szenved nehéz rabságában,
Az ólta égetvén s'-rabolván honnyában,
Ha meg-igérte-is ép állapottyában,
Már meg-nem adhattya pusztá mivóltában.
28. Ezzel menti magát Kemény, s'-tőb illyekkel,
De a' kő szívű Chám nem gondol ezekkel,
Kényszeríti gyakor fenyegetésekkel,
Akar honnét legyen, lenni annak meg-ke(l).
29. Nehéz ennek bírni kösziklás szívével,
A' ki Marpésusnak keményült érczével,
Eröss Boreásnak hidegült derével,
Ravaszúlt a' csaló Syrén erkölcsével.
30. Mindazáltal ez-is győzeték végtére,
A' törekedőknek gyakor kérelmére,
Noha tett czél(y)átúl nem méne meszszére,
De ez-is Keménynek lén könnyebségére.

31. El-hadgya az húszat, nyólczvan ezerre lép,
A' ki tovább vigye, nincs könyörgés olly szép;
Kemény-is, mint hogy únt nála a' Tatár pép,
Meg-igéri, noha nehezen ütő csép.
32. Ha Anna kész erre mindenét veszteni,
Ő sem akar azért semmit kimélleni,
Csak magát a' Chámtúl lehessen menteni,
Kedves Annájával örömét tölteni.
33. Azért mind Annának szép segítségébül,
Mind arra kelendő maga értékébül.
Szabadulására vett reménségébül,
Meg-alkuszik, s'-bizik, ki-kél inségébül.
34. Nyólczvan ezer ugyan, kit igir a' Chámnak,
De mülly summáját a' száz ezer számnak,
Azzal edgyütt, kit ad más sok fő Tatárnak,
Szabadulásában kik ezközül járnak.
35. Végre mikor ezek így végben mennének,
A' Sarcz állapottyán már meg-egyezőnek,
Elegendő kezes Keménytől kérenek,
Az ígért ezerek míg le-tétetnének.

KILENCZEDIK RÉSZ.

1. Az aranynak a' tűz, terh a' pálma-ágnak,
Ütés a' tűz-kőben titkon lakó lángnak,
Hab a' tengereket járó bátorságnak:
A' szükség próbája igaz barátságnak.
2. Igen ritka madár az igaz barátság,
Mellyet el ne üzzön a' boldogtalanság;
Ennek nem utolsó próbája a' rabság,
Meg-választja köve, ki szín, ki valóság.

3. Meg-szorúlt Keménynek kívánná szüksége,
Ha mely barátságnak volna olly hűsége,
Mellytől fel-vétetnék Sarcza kezessége,
S'-az által lehetne rabságának vége.
4. Ne tartana bár az ollyan csalárdságtúl,
A' melly miveltetett Barcsai Andrástúl,
Közös társainak álhatlanságtúl,
Mert az igaz hátra nem ugrik szavátúl.
5. Tekélletes Kemény: nincs görbe szavában,
Egyenes beszéde s' igaz mondásában,
Nem csalatik senki ugy fogadásában,
Mint ő, amazoknak hitet adásában.
6. Mihne Vajda vala ösmeretségében,
Ki parancsolt akkor Havas-al-földében,
Volt igaz barátság s' kegyesség szivében,
Ez száná meg azért illy nagy szükségében.
7. A' Tatárnak kezes ez léve érette,
Más-képpen-is dolgát sokban segítette,
Azért vasát a' Chám róla le-vétette,
Továb tartóztatván, nem-is késeltette.
8. Hanem késérőket melléje rendelvén,
Azok lovas száma más-fél százra telvén,
A' Chám Hasznadárja azokat viselvén,
Meg-indította Keményt, vele útra kelvén.
9. Sok Rab van Keménnyel, kikkel edgyütt megyen,
Olly szándékkal viszi, hogy vélek jól tegyen,
Meg-szabadulások azoknak-is legyen,
Kit kezességére, kit másként ki-vegyen.
10. Mint hogy a' Vajdának van kezességében,
Mennek azért vele Havas-al-földében,
Erössül reménye Keménynek szivében,
Bizván, hogy már nem hűll vissza veszélyében.

11. De a' nyavalyáknak bokros az örvénye,
Ha egy fel-szabadít, veszt más tekervénye,
Semlyékes úttjának ritka olly ösvénye,
Kin ninesen a' lábnak ujjab eseménye.
12. Nem késik a' veszély, serény a' jövésre,
Köszvényes a' lába, s'-rest az elmenésre,
Vészi jövő úttját szapora lépésre.
El-menvén lel okot sok-féle késésre.
13. Kemény inához-is gyorsan ragaszkodék,
De távozásában van késő haladék,
Már tengere mélyén által verekedék,
Lesi a' partnál-is veszélyes akadék.
14. Mert lakó helyében jutván a' Vajdának,
Bátorságos helyen vélik, hogy volnának,
Azomban a' kirül nem-is gondolának,
Ujjab practikához ellenek fogának.
15. Ok nélkül-is okot talál az hamisság,
Azt végezi azért rólok a' Tatárság,
Hogy viszsza vitessék megént a' Magyarság,
Sanyargassa őket az elébbi rabság.
16. De viselvén Kemény érzéken füleket,
Száz szemű Argusnál vigyázób szemeket,
Fegyelme meg-tudgya igyekezeteket,
Nagy cselekedete el-űzi ezeket.
17. Mond: Uj veszély forog, társaim, körülünk,
Szabad világunknak hijában örülünk,
Fel-jött hajnalocsánk el-halad előlünk,
Borúl ránk helyette elébbi éyfelünk.
18. Hogy ha nem vigyázunk szemessen magunkra,
Azt végezték újab nyomorúságunkra,
Hogy viszsza vigyenek megént rabságunkra,
A' le-vetett igát adgyák a' nyakunkra.

19. Azok kezét velem edgyütt ismeritek,
Ujjab kénokra fog, ha el-nem veritek,
Egy el-tökéltség kell itt, ha meritek,
Talám szabadságtok az által nyeritek.
20. Kétes tétovázás, s'-bujkáló félelem
Nem segít ezekben, sem siró kérelem,
A' vakmerőségé ott a' győzelem,
Az holott környül vett már a' veszelem.
21. Nincs erősebb erő, mint kit ad a' szükség,
Ki-csúszott markunkbúl minden más reménség,
Ha magunk nem leszünk magunknak segítség,
Reánk omol megént amaz nehéz inség.
22. Hogy sem velünk kezdgyék ujab vásárokat,
Viszszá kergessenek megént mint barmokat,
Vessenek fejünkre nehezeb sarczokat,
S'-oda vesszünk, meg-nem adhatván azokat:
23. Job egy eltekéllést bátor szív(v)el vennünk,
A' veszelelemmel szemtül szembe lennünk,
Avagy azt meg-győzvén rajta által mennünk,
Szép emlékezetet vagy más képpen tennünk.
24. Ha ugyan vesznünk kell, vesszünk jó hir s'-név(v)el,
Emlékezetünknek örökös éltével;
De csak fogjuk szívünk meg-edgyezésével,
Meg-láttjátok, dolgunk lesz kellő végével.
25. Ha szaporábbak-is nálunknál számokbúl,
Tétovázó szívet ne vegyünk azokbúl,
El-tekélletségünk ereje nagyobbúl,
Ők pedig rémülnek a' nem várt dologbúl.
26. Az hirtelen csapás ha véletlen borít,
A' nagy szivekben-is el-veszést szaporít,
Nagyob erőt-is győz s'-félelemre szorit,
Apró pulya öreg Óriást tántorit.

27. Nem tudnak ők erről gondolkodni s'-vélni,
Annyival-is inkább rá vigyázni s'-félni,
Le-rakták a' fegyvert, úgy kesztek henyélni,
Mi veszedelmünkre egy-mással beszélni.
28. Egy-egy jó dorongot azért készítsetek,
Azzal fegyverkezvén engem kövessetek,
Adandó jelemre jól fegyelmezzetek,
Ha fog kívántatni, férfiak legyetek.
29. Készen vólt már akkor fustéllya Keménynek,
A' mikor ajaki illy szókra kelének,
Zendült társai-is nem sokat késének,
Hanem véle edgyütt fel-fegyverkezének.
30. Azért ki-ki fogja készített tölgy szálát,
Indul vélek Kemény, mozgattya az állát,
Az bajuszsát törli, vonittya szakállát,
Készíti karjait s'-erössíti vállát.
31. Hercules lehetett illy — buzogánnyával,
A' mikor Cacusnak buzdúlt lopásával,
Sietett ellene forró haragjával,
A' minémű Kemény, fel-vett dorongjával.
32. A' több Rabok gyalog, maga lovon mégyen,
Inti, most-is ki-ki tellyes szív(v)el légyen,
Ha szükség úgy hozza, emberséget tégyen,
Hogy azzal magának szabadulást végyen.
33. A' ló-is serényen lát iramlásához,
Ad a' gyalogság-is gyors lépést inához,
Kik a' Tatároknak jutván szállásához,
Bé-lépnek azoknak parancsolójához.
34. Mérgesitvén szívét boszszuságos oka,
Haragos Keménynek tekereg a' nyaka,
Lángban áll orcája, izzad az homloka,
Illyen szókra fakad azomban ajaka:

35. Tehát uyab veszélyt forraltok ellenünk?
Ugyan viszsza kell-e a' rabságra mennünk?
Avagy nem lehet-e itt már arrúl tennünk?
Bosszú-adástokért boszszúsággal lennünk?
36. Fel-emelte vala nehéz terhü fáját,
Kin az ijett Tatár apasztá pofáját,
El-ejté (dohányos vala) a' pipáját,
Fel-ugrik, s'-mentséghez készíti a' száját.
37. Minden jó végzésre ajánlya készségét,
Igéri dolgának kívánatos végét,
Csendesicse Kemény csak hirtelenségét,
Adgyon helyt szavának, s'-értse meg mentségét.
38. Benne-is az első indulatnak heve
Buzgó forrójával lágy meleggé leve,
Enyhődik mérge-is, kit hirtelen veve,
Győzött haragjában' mértékelést teve.
39. Gondolván: szándékát hogy ha meg-miveli,
Mint hogy kezességét a' Vajda viseli,
Azt miatta sok kár, s'-más galiba leli,
Torkára gyült mérgét azért aláb nyeli.
40. Le-eresztik azért ők-is dorongokat,
Ugy a' Tatárok-is fel-vött szándékokat,
Jó alkúra vészik egymással dolgokat.
A' nagy szívü Kemény adván erre okat.
41. Anna és Felvinczi gondviselésével,
A' Fiainak-is serénykedésével,
Fáratságos, gondos törekedésével,
El-készült vólt sarcza már nagyob részével,
42. Mellyel a' Vajdánál óhajtvá váratott,
Hová fogságából mikoron hozatott,
Mihelyt rezzenések le-csillapítottott,
Negyven ezer Tallér mingyárt meg-adatott.

43. Az hátra lévő részt a' míg le-tehette,
Ujjonnan a' Vajda lén kezes érette,
Mellynek barátsága sokban segítette,
Hogy szabadúlt, egynek ennek köszönhetette.
44. Ki-hozott magával a' melly szám rabokat,
Azoknak-is maga fizette sarczokat,
Kornisért öt ezer kettős aranyokat
Adott, másokért-is nem kevés százokat.
45. Kik közül sok a' jót gonoszszal fizette,
Hála-adás helyett boszszúval illette;
Ugyan-is az világ már erkölcsül vette,
Ha kívül jót vészen, gonoszt ad érette.
46. Az híre magánál jút eléb Annához,
Mivel sok bús gondot vett vólt az magához,
Mint a' mikor a' nap ér virradásához,
Előtte az homály kezd él-oszlásához :
47. Ugy azok oszlani szaporán kezdenek,
Mihelyt jövesérül bizonyost értenek,
A' régen várt órák majd-majd fel-te(t)czenek,
Hajnalló egei már-is fejerlenek.
48. Fel-jött Phosphorusa, s'-a' szépen fénlik már,
Érkezhén hajnala, napja sem meszsze jár,
Az mellyet örömmel s' tapsoló sziv(v)el vár,
Ideje-is, telét hogy válesa egyszer nyár.
49. Alig tér vigsága szivenek öblében,
Mint az úyúlt mező tavasz melegében,
Oly éledést vészen vidúlt személyében,
Melly az hideg búknak hervatt vólt derében.
50. El-szakadván lánczok kezdett örömeknek,
Kit a' gyűrű váltás ígért vólt sziveknek,
Örülnek, hogy azok már öszve köttetnek,
Helyekben sok bú s'-gond gyült vólt az mellyeknek.

51. De mennek már azok, mégyen az árvaság,
Mégyen a' siralom, gond, gyámoltalanság,
Kétség, maga-únás, bánat, szomorúság,
Ohajtás, panaszlás, kedvetlenség, mordság.
52. Szállonak helyében vig élet, kedvesség,
Öröm, nyájjas beszéd, óltalom, segítség,
Vidámság, mosolygás, jó kedv, jó reménség,
Nyugodalom, vigság, sok más gyönyörűség.
53. Hullattya orcája őszi sárgaságát,
Tavaszi rósáknak veszi-fel virágát,
Hadgya ajaka-is viasz halványságát,
Ragasztja helyében Cláris pirosságát.
54. Nem állják már Könyvek meg-törült szemeit,
Indusi Gyémántnak látnád ott köveit,
Kedves ragyogzással jádezeni fényeit,
Mosolygások lakják a' sirás helyeit.
55. Panaszszabúl nyelvét vig szókra emeli,
Eléb csüggő nyakát magossan viseli,
Járása sem lassú, hanem serény s' deli,
Vajutt személyét-is hizott pofa teli.
56. Nem sir, nem kesereg most Alcyonével,
A' kedves Ceyxnek tengerben vesztével,
Hanem vigan remél hú Penelopével,
Hogy majd kezét foghat várt Ulyssesével.
57. A' melly által-költ már a' nehéz réveken,
Azoknak tengerén lévő veszélyeken,
Hogy már el-fakadgyon, nem fél, tőt helyeken,
Amaz álmabéli lékes Semlyékeken.
58. Fel-szabadúl ő-is szíve fogságábúl,
Árvaság tömlöcze nyomorúságábúl,
Ereszt az Istenhez sok áldást szájábúl,
Hogy ki-vezette már ezek bal sorsábúl.

59. Minden más habjai szüntek elméjének,
Az egy várás hogy ad még gondot szívének,
Kevés órácska-is tetczik sok üdönek,
Egy-két nap holnapnak, s' holnap esztendőnek.
60. De közelit Kemény már Hadad Várához,
Majd jút a' Várás-is ohajtott czéllýához,
A' mellyrűl újab hír érkezvén Annához,
Vészen annál bőveb vigságot magához.
61. Nem élt tanácsával régen tükörének,
De mostan oktatást az ad személyének,
A' rendeli csinnyát öltöző kezének,
Kévánván tetczeni jövő kedvesének.
62. Kit noha el-rongyolt más-képpen a' rabság,
S' annak kenyeresi, az kén s' nyomorúság,
De a' szivebéli hű álhatatosság,
Mint annak előtte, mostan-is olly nagyság.
63. Mostoha sorsábúl a' bal szerencsének
Nem tudván egyebet hozni édessének,
Igaz szeretetít hozta-meg szívének,
Kit semmi veszélyek el-nem vihetének.
64. Talál Annában-is hasonló hűséget,
Melly a' szerencsével nem tart szövetséget,
S'-annak forgásával járó tündérséget,
De állandó-képpen tűr minden inséget.
65. Nem vált-el Keménytűl ez a' rabságban-is,
Nem csak a' jó időn, de az homályban-is,
Egyenlőséggel volt jobb sorsban s' balban-is,
Nem ösmért változást erőss próbákban-is.
66. Meg-láttya azomban Keményt áblakárúl,
Szapora lépéssel le-jön grádicsárúl,
Kévánt személyének eleiben járúl,
Kezét fogván illy szók kelnek ajakárúl:

67. Meg-jutál valaha hosszú várásomra,
Meg-jutál, Keményem, vigasztalásomra,
Most virrad kedves fény bé-borúlt napomra,
Most támad új élet meg-hólt világomra.
68. Láthatom már régen kívánt személyedet,
Halhatom óhajtott kedves beszédedet,
Az mióta értem érkező híredet,
Mint lelkem angyalát, úgy várlak tégedet.
69. Számláltam az üdöt, s'-minden pontyát annak,
Óhajtott óráim immár jelen vannak,
A' mellyek tégedet énnékem meg-adnak,
Azzal minden gondok s'-bánatok el-hadnak.
70. Vala beteg szívem nem könyű sebekben,
Rettegett elmém-is ezer félelmekben,
Tudván, forgott élted melly veszedelmekben.
Áldott az Ur, a' ki meg-tartott ezekben.
71. De öröm már a' bú, a' kén-is egésség,
Vigasság a' bánat, nap-fény a' setétség,
Ki azokban táplált, bé-tölt a' reménység,
Azok említése lesz már gyönyörűség.
72. Mennyünk-bé. — Meg-indul véle azon közben,
A' szállásra vivén, beszélnek bővebben,
Mint két árva madár jutván egy fészekben,
Örülnek egy-másnak egyenlő örömben.
73. Beszélgeti Kemény rabsága inségét,
Anna azon való nagy keserűségét,
Edgyik a' másiknak köszöni hűségét,
Vigadnak, dolgoknak érvén kívánt végét.
74. Lesz már tellyessége félben múlt kedveknek,
Noha súllya után sok féle terheknek,
De mennél nehezebb volt úttya ezeknek,
Annál örvedetesb leszzen ez sziveknek,

75. Amaz kívánt Zalog jut Kemény kezéhez,
Mellynek színével nyúlt dolga kezdéséhez,
Bé-iktatván magát már mint örökéhez,
Saját jussa lészen ennek mindenéhez.
76. Gátolta vólt uttyát sok veszély ezeknek,
A' böcsös jók végben könnyen nem mehetnek,
Sértő tövissek közt a' rósák szedetnek,
Az mellyek az után kedven viseltetnek.
77. Felejtik ezek-is nyomorúságokat,
Mint a' parthoz jutó az hányó habokat,
Hogy segedelméből meg-győzték azokat,
Tésznek az Istennek hálá-adásokat.
78. Készül az Hymennek azomban óltára,
Mellynek áldozattya halatt vólt sokára,
De nem múlik tovább, rendeltetik mára,
A kit Kemény János ohajtással vára.
79. Ezzel hoszszú pompát azért nem csinálnak,
Jelen vagyon a' Pap, ők-is elől álnak.
Fel-vett hitek után vig lakásra válnak,
A' melly nap érkezett, azon nap el-hálnak.

HARMADIK KÖNYV.

ELSŐ RÉSZ.

1. Már a' Sz. Irásként öltözvén egy testben,
El-válthatatlanok valának élteken,
A' kit óhajtottak reménlő sziveken,
Vigságos napokat élván mindenekben.
2. Ugyan-is, a' mihez jutni nehezebben,
Élhetni jóvával gyönyörűségesben,
A' mit munka nélkül kaphatni bővebben,
Fallya az ajak-is sokkal izetlenben.
3. Az hives szellőket izzasztó melegség,
Italt a' szomjúság, a' tüzet hidegség,
Nyugalmat a' munka, az napot setétség
Tészi kedvesekké, az ételt az éhség.
4. A' várás az ize úgy a' szeretetnek,
A' mellynek virági tövis közt szedetnek,
A' kímélet(t) kezek ott részt nem vehetnek,
Mert az Istenek-is munkára fizetnek.
5. Mene az-is végben sok fáradozással,
Egy másért vajudó sok szű szakadással,
S'-az remélet(t) part(t)úl sok el-maradással,
A' míg ők-is öszve kelének egy-mással.
6. De már egy(gy)é lévén, edgyütt örvendeznek,
A' múlt fáratságrúl kedven emlékeznek,
Ha örömök közzé mi gondok érkeznek,
Azok súllyában-is egy terhet éreznek.

7. Nem vólt a' Julia hiveb Pompéjushoz,
Nem Artemisia az Mausoleushoz,
Sem a' Sulpicia kedves Lentulushoz,
Sem pedig Alceste iffju Admétushoz.
8. Cornelia Gracchust jobban nem szerette,
Hivebben Algya Férjét nem követte,
Mint szívében Anna Keményt helyhezttette,
S'-azt ez-is hasonló szív(v)el kedvellette.
9. Mint az hajas Sámson álnok Dalilátúl,
Vagy az arany gyapjas Jáson Medeátúl,
És a'Deiphœbus végre Helenátúl,
Maga Hercules-is az Dejanirátúl:
10. Semmi fortélyt s' boszszút Kemény nem szenvedett,
Anna-is miatta meg-nem keseredett,
Igaz szeretetek egyaránt gerjedett,
Kedves hírek s'-nevek a' mellyel terjedett.
11. Vig napjai folynak vala világoknak,
Mellybül vártak sok jót tovább-is magoknak,
Azomban (ez sorsa a' múltó dolgoknak),
Lén keserves vége véletlen azoknak.
12. Tündérségébül-é csak a' szerencsének,
Jobrúl balra hamar térő kerekének,
Vagy az örök Isten bölcs rendelésének
Végzésébül esett, hogy ezek így lének.
13. Az hold huszon hatszor alig újúlhatott,
S'-el oszlott személye meg-szarvasúlhatott,
Hogy fénlő napokra rút fergeteg hatott,
Melly minden örömet megént fel-forgatott.
14. Nyugalmas szíveknek kedv legelő kényét,
Sok jövőndő jókkal biztató reményét,
Mint zápor a' kertek gyenge veteményét,
Prædálá ujab bú s'-setéteté fényét.

15. El-enyészik napja a' vig párosságnak,
Támad éczakája bús magányosságnak,
Éri gyászsa Annát ujab árvaságnak,
Mert Kemény válét mond hamar ez világnak.
16. De tovább szólly errül, Músám, kez(d)gy most máshoz,
A' párnás Hymentül meny sisakos Márshoz,
Had(d)-el a' palotát, fogj a' kinjáráshoz,
S'-nyúly Keménnyel edgyütt az hadakozáshoz.
17. Mond(d)-el: hazájával mint kívánt jól tenni,
Annak óltalmára melly szivessen menni,
Fegyvert fogásának miért kelle lenni,
S'-abban mint történék végre halált venni.
18. A' míg Kemény János a' rabi inségben
Vasban csörgött, s'-viselt sok nyavalyát Crimben:
Addig hazája-is forgott sok veszélyben,
Három Fejedelmet tisztelvén Erdélyben.
19. Engedelme nélkül mint hogy a' Töröknek
Rákóczi ellenek ment a' Lengyeleknek,
Meg-parancsoltatik az Erdélyieknek,
Hogy tovább ne tarcsák ezt Fejedelmeknek.
20. Választatik azért Rédei helyette,
De azt a' Rákóczi soká nem szenvette,
Annak uttyát-módogyát mind addig kergette,
Le-vont méltóságát hogy megént fel-vette.
21. A' midőn játékján Márs ostáblájának,
A' Törökkel gyakor próbái vólnának,
Vakja kezd fordúlni végre koczájának,
S'-kára következni kezdett játékának.
22. Jóllehet a' nagy szű ezt könnyen nem hatta,
Fel-szedett koczkait valamig hányhatta,
De a' Török erőt végre nem álhatta.
Vesztett játékával magát-is fogyatta.

23. Égvén szive a' szép dicsősség lángjával,
Hectorként küszködni nem szűnt bajnokával,
Sokkal-is szemben ment kevés szám hadával,
Melly végre éltenek fordúla kárával.
24. Meg-festé a' földet ki-ontot(t) vérével,
A' Gyalui mezőn sebesült testével,
Az hol sok pogányt ölt tulajdon kezével,
Maga-is el-fogyván akkor vett sebével.
25. Barcsainak (kit még Rákóczi élteben
Választott a' Török s'-tett vala helyében)
A' Fejedelemség jut éppen kezében,
A' bir az Országgal, s'-parancsol Erdélyben.
26. Az híres Váradnak már szép erőssége,
Édes Nemzetünknek régi öröksége,
Török kéznél vala, s'-vidéke meg-ége,
Sok szép szabadságnak lén rabságos vége.
27. Fejérlett a' mező már sok tetemekkel,
Mint a' gazdag tarló rakott keresztekkel,
Hízván sok vad, s'-madár el-esett testekkel,
Kövérvült a' föld-is ki-folyott vérekkel.
28. A' vizek Kristáli kástélyossá lettek,
Kik tüköri fénnel az előtt fénlettek,
Mert sok vérrel áratt folyásokat vettek,
S'-azok zavarival rútúl egyvelettek.
29. Rút pusztája vala sok lakó helyeknek,
Csak üszöge s'-hamva lévén már ezeknek,
Fel-véven fuvalmi kiket a' szeleknek,
Majd el-fogták fényét a' tiszta egeknek.
30. Látnád ott-is képét Trója veszésének,
Görögöktől le-vert Phrygesek testének,
Hallanád sok jaját azok keservének,
A' kik az ellenség praedái lévének.

31. Látnád sok épület rút el-pusztultságát,
Nemes és paraszt rend fel-perselt Jóságát,
Minden-féle Nemnek keserves rabságát,
Mezőket hizlaló holt testek sokságát.
32. Nagy súllyát a' mellett az adó terhének,
A' mellyet Erdélyre képtelen vetének,
Mint hogy sok helyei praðára kelének,
Keserves iga ez meg-maratt részének.
33. Nem keresztyén Anya tején neveltetett,
Hanem Caucásusi Tigristúl született,
Mellyében szü helyett kemény ércz tétetett,
A' ki sirás nélkül ezekre nézhetett.
34. Illy siralmas igyét édes Nemzetének
Látván Kemény, esék nehezen szívének,
Nem szánná fogyását (mondgya) életének,
Csak azzal használna annak sok sebének.
35. Csak tudná az igát nyakából kivetni,
Kévánt állapotra az által vezetni,
Kész vólna érette mindent el-követni,
Tüzön, vason, vizen hasznára sietni.
36. Nagyob szerencsáját annál nem-is vélne,
Sött boldogbnak magát akkoron itélne,
Ha szép szabadságban Hazáját szemlélne,
Mellyért minden javát s'-vérét sem kimélne.
37. Áldozatnak tartná söt azt ki-önteni,
Édes honnya földét azzal meg-hinteni,
Csak halálos sebét tudná segéteni,
S'-az dühött ellenség markátul menteni.
38. Azon nehéz ügyét a' romlott Hazának,
Kik nehezen érzék, mások-is valának,
S'-azt mint segíthetnék, szorgalmaskodának,
Keresvén ezközét orvosolásának.

39. Mert a' ki Kormányát most tartya kezében,
Tudgyák, álhatatlan ingó elméjében,
Nem tud jól evezni a' habos szélvészben,
Meriti hajóját mind töb-töb veszélyben.
40. A' kellő réh felé nem tudgya tartani,
A' töb evező-is balra kezd rántani,
A' melly a' hajónak meg-is fog ártani,
A' benne valókat el-kezdi rontani.
41. Arra alkalmatosb ezközt nem remélnék,
Hanem mind csak Kemény Jánosról beszélnek,
Az álhat ellene (mondgyák) a' veszélynek,
Kinek özönétül Országostül félnek.
42. Könyörögnek azért: szánnya-meg Hazáját.,
Barcsai kezébül vegye-ki kormányát,
Minthogy a' bal felé evezí hajóját,
Fordicsa job útra annak vitorláját.
43. Azért ezektül-is Kemény viseltetvén,
'S az haza szerelme veséjét égetvén,
Barcsai-is nem kis boszszúval illetvén,
Forr ez-is szivében, el-nem felejthetvén.
44. A' mikor a' szivét boszszúság sebheti,
Annak sebt könnyen el-nem felejtheti,
Meg-boszszulásának módgyát ha lelheti,
Tetézett mértékkal, ha lehet, fizeti.
45. Kezdi ehez képest fontolni magában,
Mit tégyen elméje ezeknek dolgában,
Mint hogy sok akadált lát annak útában,
Sajnálná, ha az ág szakadna markában.
46. Tudgya, mennyi veszély közzé keveredik,
Erdélynek dolgában hogy ha egyveledik.
A' kiknek árjain míg ált verekedik,
El-borító habja, félő, nevelkedik.

47. Tudgya, meg-kell mérni elméje fontyával,
Eléb mint mozdúlylon kezdendő dolgával,
Mit fedezhet s' ér-bé fel-vett paisával,
S' a' szerént mig vághat ki-vont szablyájával.
48. Tudgya, csak a' szokott győződelmes lenni,
A' ki vállaira olly dolgot kezd venni,
Mellynek dicsirettel lehet végben menni,
A' mi lehetetlen, félre kell azt tenni.
49. Mert a' ki ollyhoz nyúl idétlen elmével,
A' kinek nem bírhat végre erejével,
El-szokott nyomatni a' dolog terhével,
Lész kezdett munkája böcstelen végével,
50. A' melly kardot ki-von s'-fog egyszer kezében,
Ha azt meg-nem festi ellenség vérében,
Gyalázattal mégyn vissza hüvelyében,
'S rosdát vészen azzal elébbi fényében,
51. A' pedig nem elég, hogy csak fegyvert ráncson,
Csak fenyegetődz(z)ék, másképen ne báncson,
Hanem ha el-kezd, tovább-is ugy háncson,
Hogy a' böcsülleten kudarczot ne válcsón.
52. Hivelybül a' kardnak könnyű ki-jövése,
De mint a' kezdőnek tartaná tetzése,
Nem lehet mindenkor ugy viszsza menése,
Mert van szándékának sok ellenvetése.
53. Sok kell a' nagy dolgok jól el-kezdéséhez,
Eleitül gyakran kell nézni végéhez,
Mert azt viszsza vonni nehéz idegéhez,
Melly nyilat lőtt egyszer aránzott helyéhez.
54. A' ki mihez akar rendesen kezdeni,
Okát, módgyát, rendit meg-kell tekinteni,
Ezközét, idejét, helyét-is érteni,
S' a' ki-menetelét leg-inkább féltetni.

55. Az elmés régiség Jupiter fejének,
Tartotta Bellónát azért szülöttének:
Hogy nem dagallyábúl akár ki szivének,
De az okos főtül az hadak lennének.
56. Itt penig nem csak vas, de arany-is szükség,
Mert az hadak lelke a' pénzbéli költség:
A' nélkül a' Népbén meg-hül a' reménség.
Hol nincs penig remény, nincs ottan vitézség.
57. Mind ezek közt azt-is bölcsen meg-gondollya,
Hogy a' Török erő utát meg-gátollya,
Félő, mint Rákóczit, hogy fel-is gázollya,
Ha annak kedvéhez magát nem csatollya.
58. Ebben nem is igir más módot magának,
Hogy tudgyon szolgálni a' romlott hazának,
Melly nyög terhe alatt a' Török igának,
Hanem ha keresi kedvét a' Portának.
59. Hogyha penig annak nem nyeri kegyelmét,
Római Császártúl kéri segedelmét,
Úgy-is el követi Hazája védelmét,
S'-az menyire lehet, gyógyította sérelmét.
60. Által láttya ugyan, ha ez ugy kezd lenni,
Hatalmas Nemzettel kelletik feltenni,
A' Márs játékára kétségesen menni,
Bizontalan, jót-é vagy bal véget venni.
61. Mindazáltal mint hogy a' nemesi vérnek
Nagyságos szándéki mellyében nem térnek,
Hanem szabadságosb ki-repüllést kérnek,
Mig a dicsőségnek tárgyahoz nem érnek.
62. Annak heve nem tud semmiben kiméllést,
Ellenségül tartya az álmos henylést,
Magának vezérül vévén a' reméllést,
Meg-vét minden veszélyt, s'-elüzi a' félést.

63. A' szerencse-is azt szokta segiteni,
Kit akar-mi veszély nem tud rémiteni,
S'-elcélzott dolgátul vissza téríteni,
Hanem bátran szokott ahoz tekinteni.
64. Ha úttya nehéz-is, azt sok veszély telvén,
De honnya szerelme szívét ingerelvén,
Készül oltalmára jó reményt nevelevén,
Hogy tavaszt-is érhet, a' telet ált kelvén.
65. Hogy hozzá készülyön, azért el-tekéli,
Azt dicsősségesnek mivel hogy itéli,
Honnya szolgálattyán magát nem kiméli,
Noha fáracságos, de böcsét reméli.
66. Nem kevés Zászlóit azért ki-osztattya,
Az hol hadat talál, gyűjti s'-fogattattya,
Nagy dologra készül, de hogy el-birhattya,
Hazája szerelme, s'-nagy szíve biztattya.

MÁSODIK RÉSZ.

1. Mikor azért készen vagyon már dolgával,
Véle egyet értő baráti számával
Egyeztetvén magát azok tanácsával,
Meg-indúl, s'-Erdélyben nyomodik hadával.
2. Meg-indított utát serényen követi,
Mellyre a' szerencse job kézzel vezeti,
Az ellenkező részt győzi 's el-űzeti,
Kezdett dolgainak tág utát szegeti.
3. A' Barcsai-párton győzödelmeskedik,
Sok Ur, s'-Fő rend holdúl, s'-engedelmeskedik,
Hasznos szándékával kevés ellenkedik,
Véle lévő Hada bővül s' felesedik.

4. Nánási népe jut leg-eléb prädára,
Rendeltetett vólt ez Erdély határára,
Hogy onnét vigyázzon Keménynek útára,
De ott az ör-állás fordúla kárára.
5. Mert fel-verik őket s'-tétova oszlattyák,
Némellyek vérekkel a' földet itattyák,
Magát Nánásit-is mind addig forgattyák,
Hogy végre testéből lelkét ki-szakasztyák.
6. Az Oláhokat-is el-űzik azomban,
Kik egészségeket érezvén lábokban,
Abban bíznak inkább, hogy sem mint karokban,
Szaladnak, de esik így-is kár azokban.
7. Nehézben győzhetik-meg a' Drágonokat,
De azok sem állják sokáig sánczokat,
Kemény hűségére adgyák ő magokat,
Ő-is hó-szám szerént meg-adgya sóldgyokat.
8. Ezek alatt Kemény irat Leveleket,
Int s'-tudósít arrúl mind főb s' köz-rendeket,
Félre tegyenek más vélekedéseket,
Hanem jövésérül ércsék-meg ezeket:
9. Hogy nints egéb czéllya el-kezdett dolgának,
Hanem hogy szolgállyon azzal az Hazának,
Csendesicse zaját indúlt zavarának,
Melly oka lehetne végső romlásának.
10. A' sok félre húzó viszszałkodásokat,
Külön-külön részre s'-pártra vonásokat,
A' gonosz hasonlást, mely ront országokat,
Tétesse-le, s'-hozza jó rendben azokat.
11. A' mellyet meg-értvén, örvendnek sok szivek,
A' kik az Hazához és Keményhez hivek.
De azok sziveknek van furdaló nyivek,
Kiknek Barcsaival van öszve szótt mivek.

12. Ezek alatt Fia Simon elől járván,
Attya hagyásában a' jó módtúl várván,
A' Betlehem Jánost véletlen meg-zárván,
Hadgya Fejedelmét nála nélkül árván.
13. Ebest-Falva nevű Kastélyban szorittya,
Vigyázó Strásákkal körösként állittya,
Madarász Mátyással addig nem tágittya,
Attya hűségére a' mig nem hóldittya.
14. Hozza Hallér Gábort, Betlehem Farkast-is,
Nagy ember mind kettő, értékes s'-okos-is;
Akadnak kezekben ezekkel mások-is,
Kiknek el-fogásán bús vala Ákos-is.
15. Ezek után Simon Fogarast sürgeti,
De akkor szándékát végben nem viheti,
Attya azon-közben Tanácsit gyűjteti,
Dolgának okait kiknek beszélgeti.
16. A' köz jó senkinek nem tetszik gonosznak,
Javallyák szándékát, mondgyák-is hasznosnak,
Azomban a' Székely szemek sem alusznak,
Vigyáznak, s'-örülnek a' Kemény Jánosnak.
17. Kérdést tésznek tüle: mit cselekedgyenek,
Régen készen várják, már kire mennyenek?
Azt üzeni, addig hon vesztegellyenek,
A' mig a' Gyűlésben arrúl nem végzenek.
18. Ezek alatt Ákos szalatt vólt Görgényben,
Kit Kemény vetetvén igen jó őrzésben,
Maga hadaival szálla-bé Régenben,
Onnét nézi dolgát, miként mehet végben.
19. Végre hitet adván egy a' másikanak,
Mellyet Bánffi Sigmond által tractálának,
Hogy meg-fejse titkát ki-ki szándékának,
Görgény alatt szemben egy-mással valának.

20. Az hol mind két részről hoszsú beszéd lévén,
Végtére azokban mértékelést vévén,
Ki-ki elől rakván, a' mi volt a' szivén,
Meg-egyeznek, Ákos illy fogadást tévén:
21. Hogy oltalmat nem kér ez után senkitül,
Sem Török, sem Tatár, sem más akar kitül,
Fel-oldgya az Hazát néki tött hititül,,
Várand a' Gyűlésnek ki-menetelitül.
22. Azért az Országnak hirdetik Gyűlését,
Hogy ott meg-halhassák mindennek tetzését,
Mint orvosolhassák az Haza sérését,
S'-kire bizzák annak pálczás vezérlését.
23. Mellyről a' tetzések mikor rendre mennek,
Azon nyugoszik-meg elméje mindennek,
Az Haza Istápjá adassék Keménynek,
Ő lehet ótalma, nem Barcsai ennek.
24. Ugyan-is valamit kíván a' méltóság,
Meg-vagyon Keményben minden-féle jószág:
Nemzet, érték, érdem, tekéntet, Uraság,
Nemes erkölcs, nagy szű, nagy elme s' okúlság.
25. Nagy Neme meg-tetozik régi Eleirül,
Amaz Kemény Simon cselekedetirül,
Örökké élendő emlékezetirül,
Ir az Historia bőséggel a' kirül.
26. Fel-áldozta magát az Ország javáért,
Mint régen Curtius Róma válságáért,
Vitéz módon holt-meg Hazája s'-Uráért,
Az Hűnyadi János meg-maradásáért.
27. Ha kérded érdemét, s'-arra elégségét,
Tekéncs-el Keménynek mindennéműségét,
Mostani voltátul kisded gyermekségét,
Találod-e vallyon meg-vethetőségét.

28. Alig kelhete-ki csecsemős korából,
Mint fiók kereczen fészke kosarából,
Mingyárt erkölcsének nagyságos vóltából,
Ki kezdett röpdülni köz dolgok porából.
29. Az hon heverésnk nem üle porában
Hanem még tizenöt esztendő korában,
Veszen vala soldot Márs iskolájában,
Betlehem Gábornak kelvén udvarában.
30. Az hol az akkori Iffjak seregében
Vitézség pályája czéllya üzésében,
Böcsüllet kereső dücsósság kertében,
Hol nem jutott Pálma a' restnek kezében.
31. Nálánál markossab a' kardoskodásban,
Lovaglásban bátrab, könnyeb az ugrásban,
Erőssebben vető a' kopja hányásban,
Küszködésben keményb, s'-gyorsab a' futásban.
32. Termetre deliáb, elmére fontosab,
Urához hűségesb, másokhoz nyájassab,
Tettetesb palotán, mezőn katonásab,
Nem sok vált sem vigab, sem barátságosab.
33. Azután az öreg Rákóczi György mellett
Szorgalmatoskodott, valamiben kellett,
Mind ságum, mind toga a' nyakában illet,
Érette Pallással Vénus gyakran perlett.
34. Az Iffjab Rákóczit szolgálta végtére,
Fő Generállya volt, s'-vigyázott tisztére,
Adott sok győzelmet Urának kezére,
Laurus Koszorúkat szerzett a' fejére.
35. Ennek mind háromnak fáratt sok gondgyában,
Mind habos, mind csendes üdőknek foltában
Tudgya mind azokat s'-foglalta magában,
A' kikkel elől ment az ki-ki dolgában.

36. Ugy hogy tengerében mostani dolgának
Ennél alkalmasbat senkit nem tudának,
Sem méltóságosbat, a' ki az Hazának
Viselné kormányát habzó hajójának.
37. Erre függesztették szemeket mindenek,
Ez lészen, remélik, olly földi Istenek,
Mellytől meg-óztatik veszedelmes szenek,
A' mellynek tüze közt csak alig tengenek.
38. Az Haza zavara le-csendesítését,
S'-viszszálkodásának meg-egyeztetését,
Gyermekek, kedvesek s'-javok meg-mentését
Tüle várják, s'-kévánt napok fel-jövését.
39. Mind ezeket mikor elmésen fontollyák,
A' köz jóra nézve minnyájan javallyák,
Fejedelemségre hogy ezt magasztallyák,
Mint hogy meg-érdemli, tisztellyék s'-urallyák.
40. Igen biznak benne, sok Virtusit tudván,
Enged Barcsai-is, most ellent nem mondván.
De végre sok titkos practikákhoz fogván,
Meg-fizet érette, az árát meg-adván.
41. Kezdi ezek után az erősségeket
Egyenként foglalni, a' kik hűségeket
Eddig Barcsaihoz tartották s'-hiteket,
Most immár Keményhez esketvén ezeket.
42. De Déva s'-Fogaras könnyen most sem hóldúl,
Segitséget titkon a' Töröktől kóldúl,
Végtére Dévában az eszek meg-bóldúl,
Német a' Magyarral egy-más ellen tóldúl.
43. A' meg-hasonlottság azért fel-adattya,
Fogarast Barcsai András sem tarthattya,
Mert éri Ákosnak olly parancsolattya,
A' melly mellett Kemény pártjára hajtattya.

44. Ákoson olly okot találnak azomban,
A' mellyért vettetik ötet árestomban,
Budai Sigmond-is pendittetik vasban,
Mert ál practikáit érték sok dolgokban.
45. A' mikor ezeket Kemény így folytattya,
A' Portán-is dolgát az alatt jártattya,
Arrúl vett reménye, ne félljen, biztattya,
A' Töröknek tüzet, bizik, meg-ólthattya.
46. Nem-is vólt a' meszsze remélet(t) végétül,
A' Portának kívánt válasz tételelül,
A' romlott Hazának hogy egy mételelül
El-rontaték dolga, s'-hulla reményétül.
47. Budai Péternek lén latóságábúl,
Hogy így vesze dolga várt állapottyábúl,
Ki minap el-szökvén Erdély Országábúl,
A' Portán tekergett, s'-élt hazugságábúl.
48. Az hol elhiteti sok esküvésével,
Római Császárral hogy ő Felségével,
A' Törökök ellen tett szövetségével,
Practikálna Kemény titkos végzésével.
49. Mellyel rútúl rontya a' kezdett dolgokat,
Hazája vesztére gyújt újab lángokat,
Mert ebbül a' Török vész magának okot,
Hogy hozzon Keményre s'-Erdélyre hadakat.
50. Fogyatkozik Kemény azért reményében,
A' gerjett Portának engesztelésében,
Ez aránt bizása szakad a' kezében,
De el-kezdett dolgát így sem hadgya félben.
51. Hanem azon Porta engesztelésére,
Terhes adainak meg-fizetésére,
A' melly pénzt készíttek, azt adgyák végtére
Azon Török ellen hadak gyűjtésére.

52. Küldik Bánffi Dénest a' Német Császárhoz,
Folyamván általa kegyelmes vóltához.
Kérik, hogy Erdélynek tekintne dolgához,
Vállalná fel igyét, s'-nyúlna óltalmához.
53. Honnét meg-térését várják ohajtással,
De folyván a' dolgok ott várakozással,
Ő sem bocsáttatik gyars válasz adással,
Hanem ballag dolga köszvényes járással.
54. „Nil cunctando“ ez vólt Pompejus tartása,
Azért vólt sokakon nagy uralkodása;
A' Méltóságoknak más mostan szokása,
„Omnia cunctando“: rák háton járása.
55. Kit szokott sarkalni gyakran ártalmas kár
A' mig válaszára Bánffi-is Bécsben vár,
A' Török ellenség, melly gyorsab lábön jár,
Régen készen vagyon, s'-majd Erdélyben kap már.
56. Barcsai Ákosnak meg-hűlt vólt már teste,
Kit sebeiből folyt piros vére feste,
Érdeme szerént lett nem remélt el-este,
Ugy vette-el hasznát, a' miként kereste.
57. Atta vólt elméjét ujab practikára,
Nem nézven nagy hittel tett fogadására,
Mellyel ada okot meg-fogatására,
S'-az után véletlen élte fogyására.
58. Budai Sigmond-is éltét már végzette,
Elméjét ez-is sok dolgokra vetette,
Az Haza zavarát kikkel bövitette.
Mellyért ugy fizetett, a' mint érdemlette.
59. Barcsai András-is a' szelek folytában,
Az Amán fájának hives ablakában,
Szellőztette magát gránát nadrágában,
Eröss hit levele függvén a' nyakában.

60. Ez szökött vala el, hitit farban rúgván,
Keményt rabságában álnokul el-hagyván,
S'-azt miatta nehéz inségekre fogván,
Most fizet érette kötelen inogván.
61. Nincs olly böles ravasság tört hányó titkában,
A' ki olly vigyázó lehessen dolgában,
Hogy végre másoknak készített árkában
Maga ne kerülyön, s'-veszszen hálójában.
62. Farka el-vágását kigyó nem felejtí.
A' meg-sértődött szű, ha módgyát ejtheti,
Duplázott mértékkal boszszúját fizeti :
Barcsai Andrást-is most ez szellőzteti.

HARMADIK RÉSZ.

1. Azomban a' mikor ezek így folynának,
A' Török Hadak-is már útban valának,
Kik minek előtte Erdélyben jutnának.
Illyen módgyát s'-rendit hald azok úttyának.
2. Ali Passa hada Nándor Fejir Várhoz,
A' végekből pedig gyülnének Budához,
Az ott való Vezér Izmael Passához,
A' ki nem rák háton lát vala dolgához.
3. Jutának elsőben mint egy öt száz lóval,
Az Esztergamiak valogatott jóval,
Akar melly helyen-is próbára valóval,
Kik kard(d)al-is merik, nem csak vágják szóval.
4. Ösméri ezeket Nyitra, Garam, s'-az Vág,
Kiknek mellyékére lovok gyakorta hág,
Fegyverek azoknak fa ágokat nem rág,
Hanem embert harap, sokakat le-is vág.

5. Maga az Olay Bék ezeket vezette,
Vállát egy haragos Tigris keritette,
Fejét igen szép pár núszt(t)al öleltette,
A' mellynek egy sas szárny kerenget(t) mellette.
6. Fejér kék a' Lova, úszóvan festették,
Igen kedves nála, nem régen szerzették,
Sokat jártak érte, mig szerit tehették,
Három száz arannyal az árát fizették.
7. Ha hallottad hírét amaz Rabló Béknek,
Ki rontó meny köve vala sok vidéknek,
Bars, Nyitra Vármegye, s'-Verebéli széknek,
A' vólt néha Ura ez paripa kéknek.
8. Appon s' Ludán táját ezen raboltatta,
Vezekénnél magát ugy ezen forgatta,
A' négy E(s)zterházit mikor le-vágatta,
Más próbáiban is ezt hátra nem hatta.
9. Ez akkor Békséget viselt Esztergomban :
A' Kanisai tiszt változván azomban,
Hogy azt el-nyerheti, vala olly bizomban,
Ugy ment a' Vezérnek ez a' ló adomban.
10. A' Vezér az után a' fő Tihájának
Atta ajándékon, s'-az egy baráttjának,
Az Olay Bék attúl szerzette magának,
Próbált jóságáért tartya fő lovának.
11. Visel ennek féke kék Selyem majczokot,
A' mellekre fűztek aranyas hóldokot,
Jó távúl ejtették egymástúl azokat.
Tévén rendek közzé apró csillagokot.
12. Az inát érdekli szárnya czafragának,
S'-majd nyeregig jön-fel hossza virágának,
Archicsóka módra mellyet formálának,
Kék Gránát az allya tőzött aranyának.

13. Székes Fejér-vári Sereg gyön ez után,
Parancsol ezeknek az Ibrahim Szultán,
Igen deli ember, rajta Atlacz Kaftán,
Kit ajándékon vett nem régen a' Portán.
14. Tanúlt vitéz, forgott mindkét szerencsében,
Második Aeneás rendes termetében,
Párducz-bőr a' hátán, tollas bot kezében,
Három száll darú-tol(l) strásál süvegében.
15. Egy seb hellyel völgyes a' jobbik pofája,
Hol a' fülének-is vagyon kis csorbája,
A' Nagy Győriekkel volt gyakor csatája,
Ott harapta volt-el egy Rácznak szablyája.
16. Ez felette hires jó lovaglásárúl,
Sebest futván másra ugrik egy lovárúl,
Mint a' könnyű evet egy ágra más fárúl,
Más-képpen-is hires sok viselt dolgárúl.
17. Serény inú lovát mostan-is ugrattya,
Dagasztó inait módossan rángattya,
Ugrását el-hagyván kerékben forgattya,
Tolla vitorláját a' szél hajtogattya.
18. Lengedez hat Zászló ennek seregében,
Az Ispaiáké van Mulykó kezében,
A' ki Váczon lakván iffjab idejében,
Sok gyermeket lopot(t) Zólyom Vármegyében.
19. Győnek a' Pécsiek az Kara Memhettel,
Születése szerint Dalmata nemzettel,
A' min most-is vagyon olly forma termettel,
Noha már korcsosult Török természettel.
20. Jutott Pogány kézben még gyermek korában,
A' Császárnak nőtt-fel, s' tanúlt udvarában,
Noha más fegyver-is illik a' markában,
De leg-mesterségesb a' nyilak dolgában.

21. Győzi Eurytiont meg-húzott ijával,
Aránzott lövése nem esik hijával,
Nem röpül a' madár olly gyorsan szárnyával,
Hogy utánna lövén, ne sércse nyilával.
22. Sőt meg-vont idege erőss uteseben,
A' melly el-lőtt nyila van sebes mentében,
Azt-is ahoz tanúlt szép mesterségében
El-ejti más nyillal utánna lőtében.
23. Most-is rajta tegze, s' az rakva nyilakkal,
Kalpagát tollazta ráró súgarakkal,
Repüll a' Lova-is Keselyű szárnyokkal,
Füzetvén czafraga két felől azokkal.
24. Jöhetett ez talám három száz Szablyával,
Kalmárokkal többel, hogy sem Katonával,
Mind-az-által ki-ki vólt jó paripával,
Nem-is Aba, hanem böcsössebb ruhával.
25. Ez után a' Sziget Vári had érkezik,
Agájokat Deli Amhetnek nevezik,
A' szomszéd Vég-házak: ki ez? nem kérdezik,
Mert azok pásittyán sokat ellenkezik.
26. Igen fen hajaz ez maga hit(t)ségében,
Mint a' Mezentius Turnus seregében,
Sokat bizik karja s'-kargya erejében,
Jó lovas, s'-deli-is ahoz természetben.
27. Gyakorta el-lövi csidázó kopjáját,
Utánna eresztvén tanúlt lova száját,
Hozzá kapó keze nem vallya hibáját,
Meg-kapja mindenkor, mint jádczó laptáját.
28. Podolai Farkas ugrál a' nyakában,
A' szél Sólyom szárnyat ingat forgójában,
Jácsván könnyű lován kopja hányásában,
Repülni láttatik rugaszkodásában.

29. Alatta ugráló lova mind jó, s'-mind szép,
Módossan meg-ugrik, jól fut, fordul, jár, lép,
Nincs fogyatkozása, minden tagjában ép,
Vagyon ábrázattján igaz szerecsen kép.
30. Karmasinos fékét katonásan szabták,
Szkófiú arannyal habosan varrották,
Zöld fodor czapával nyergét borították,
Annak kerületit ezüst(t)el folytatták.
31. A' több Végbeliek gyűlnek Kanisára,
Az ott való Passa parancsolattyára,
Hogy azokkal edgyütt indúllyon Budára,
Kinek száma telik két-ezer szablyára.
32. Mind ezek a' Marsnak próbált Deliáji,
Kiket Zrinijeknek oktatták próbái.
Bélyegezve vadnak sokaknak pofai,
Csókolták azokat Horvátok szablyái.
33. Sok Zain s' Spahia egyéb fő rendekkel,
Agaság viselő tanúlt vitézekkel,
Köntösös, paripás s'-jó fegyveresekkel
Gyűlt ide, Recep is jelen van ezekkel.
34. Thessalonica vólt ennek az Hazája,
Az honnét ki-kelvén, sok helt vólt próbája,
Kandia táján-is sok vért nyalt szablyája,
Itt-is már sokakat öklelt kopiája.
35. Nagy erővel bíró csontos termetében,
Harmincz öt esztendő lehet idejében,
Öcs(cs)e az Passának, olly-is személyében,
Mint az, de vállasab nálánál testében.
36. Ez második Cacus erős mivoltában,
Fél-másás buzogánt perget a' markában,
Nincs olly erős ökör, mellyet futásában
Meg-nem tart, ha kaphat annak a' farkában.

37. Maga-is szög legény, lova-is szerezsen,
Süvegének nusztát őrzi egy kerecsen,
Nehéz terhű bottyát hánnya negédessen,
Ropja módos tánczát lova-is kényessen.
38. Légrádiak hire hozta Kanisára,
Mert a' ki azoknak kél szomszédságára,
Talál, ha akarja, pályázó társára,
Csak ne restelkedgyen véle a' próbára.
39. Meg-indulván azért a' Passa ezekkel,
Mégyen Buda felé rendes seregekkel
Előttök bocsátott szép vezetékekkel,
S' utánnok nyomodó terhelt öszvérekkel.
40. Pej lova, a' kin ül, visel egy kis hóldot,
Job csuklójához-is fejr tarkát tóldot(t),
Maga viselése tart igen szép módot,
Vett Passaságára ezen első sóldot.
41. Olly az gyorsasága mint könyű szellőnek,
Valóban mestere a' rendes lejtőnek,
Ezt Ásiában-is böcsüllötték főnek,
Az honnét nagy hirű s'-drága lovak jőnek.
42. Az hól némelly kanczák (mondgyák) nem ménektől
Vemhesednek, hanem tavaszi szelektől;
Fajzott ez-is talám azoknak nemektől,
Fű ló, 's dicsirtetik méltán mindenektől.
43. Ezen gazdag Szerszám, magán Selyem dolmány,
Szkófiummal varrot(t) bársony nyerge, karmány,
Fékének formája nem régi találmány,
Igen böcses munka, Portai csinálmány.
44. A' Csonka Delimán más-fél száz lovassal,
Majd mind válogatott farkasos s'-tollással,
Mellyeknek kezek-is villogot(t) karvassal,
Van előljáróban, mint annyi farkassal.

45. Fél mért-földnire jár elől a' Dandártúl,
A' Passa Serege csillagos hadátúl,
Kinek születése vala Rácz Anyátúl,
S'-annak sokat tanúlt vólt bájolásátúl.
46. Van sok mestersége s'-egyéb varáslása,
De az hamarjának leg-inkáb hányása
Tetszik neki, s'-van-is ahoz nagy tudása,
Az által kezdetik minden próbálása.
47. De prophetiáját akkor el-vesztette,
A' Beszprimi Sereg mikor meg-kergette,
S'-azok kardgya miat kezét el-vesztette,
Mellynek már ujjait vasbúl építette.
48. Mind-az-által most-is nem mulat semmit-el,
A' ki-menetelre mikor adatik jel,
Mint az előtt kardgyát szintén ugy köti-fel,
Noha annak éli már olly nagyot nem szel.
49. Veres Skárlát kecsét függesztett vállára,
Mellyet készítettett Párducz-bőr formára,
Körmököt ezüstbúl csináltak lábára,
Fogakot-is raktak ollyakot állára.
50. Fénlik rajta egy hóld s'-sok csillag mellette,
Mind ezüstbúl valók, arannyal színlette,
Erre egy nagy Sasnak két szárnyát tűzette,
Mellyel magát másod D(a)edalusnak tette.
51. Két vigyázó daru strásállya süvegét,
A' kikkel tollazta feje gömbölyegét,
Jó rend(d)el viseli s'-vezeti seregét,
Kalahuzságának meg-adgya elegét.
52. Nyomodik utánna népe a' Passának,
Már a' töb helyekbül mind jelen valának,
A' mikor ezek-is Budára jutának,
Hol meg-telepedvén két nap nyugovának.

53. Mikor harmad napra az idő virada,
Felülőt hirdető trombita rivada,
A' Vezér a' meddig költözött töb hada,
Némelly seregekkel addig ben marada.
54. Végre meg-indulván ő-is seregével,
Zainok, Spaiják s'-Agáknak színével,
Czifra öltözetű udvara népével,
Illyen rendet tartott pompás menésével:
55. Mendegél előtte a' töb seregeknek
Egy ősz Török régi szenti Mahumetnek,
Ennek Budán soldot régülta fizetnek,
Nevezik nyelveken Alládár Memhetnek.
56. Ezt szentelt vitéznek a' Törökség tartya,
Bársony süvegének zöld a' patyolatnya,
Mint hogy immár kardgyát nehezen forgattya,
Az harcra valókat tanács(cs)al oktattya.
57. Mahumetnek hétszer járta koporsóját,
Gyakorta forgattya, s'-mondgya olvasóját,
Ugy tartya ezt Buda mint egy Apollóját,
S' sok dolgokban próbált jövőndő mondóját.
58. Árnyékot egy kék trucz-toll tart homlokának,
A' mellyet feliben tett patyolatnyának,
Bokáig van hossza atlacz foszlányának,
Kláris golyóbisok a' kít gombolának.
59. Portai Kaftán függ azonkívül nyakán,
Sok színű selymekkel mellyet szóttek tarkán,
Egy csillag fejrlik pej lova homlokán,
Ki pompás lépéssel megy alatta halkán.
60. Tizenkét Spaia fényes öltözetben
Mégyen ezzel, egy-egy csida a' kezekben,
Ülnek külön-külön szerszámú nyergekben,
Jobnál job lovakon, aranyas fegyverben.

61. Ezek el-haladván csak hamar inokban
Huszon négy vezeték gazdag szerszámokban
Érkezik rendessen mind aranyasokban,
Kényesek az lovak s'-kevélyek azokban.
62. A' zabolát marják, hánnyák a' fejeket,
Mervén áll a' farkok, fel-tartyák füleket,
Haragos viliámmal forgattyák szemeket,
Orrok-is úgy lá(t)czik, hogy fujnak tüzeket.
63. Nehéz őket vinni, nyughatatlankodnak,
Nyeritnek, ugrálnak, rúgnak s'-ágaskodnak,
Hol erre, hol arra térnek s'-rugaszzkodnak,
A' vezetékesnek nem kis gondot adnak.
64. Három lovász-mester kisiri ezeket,
Visel lovok gyenge portai fékeket,
Nem drágákat ugyan, de szemnek szépeket,
Mint ezüstét, többre böcsüllik miveket.
65. Siposokkal mennek már a' trombitások,
Dobosok ez után, és a' csinziások,
Kik ha meg-szóllálnak, fület tölt hangzások,
A' szomszéd Echóval vagyon mulatások.
66. Hoszszú tűzött Zúbon ruhájok ezeknek,
Bársony patyolatos csapkája fejeknek,
Aegyiptumi bőre látzik személlyeknek,
Fejirlik a' fogok, a' mikor nevetnek.
67. Ezeket egy igen ősz Csaúz követi,
Mellynek földig fejir atlaez öltözeti,
Nagy üvöltésének ritkán van szüneti,
Hogy a' Vezér mégyen, kiáltja s'-hirdeti.
68. Ez után a' Vezér maga dagályosan,
Persiai módon ballag kaftánosan,
A' mellyet arannyal miveltek habosan,
És Persiában-is szerzetek árosan.

69. Szép medályos kölcsög a' lova fejében,
Magának is olyan fénlík süvegében,
Bottyának, a' kit hány pergetve kezében,
Sok kövek ragyognak aranyas mivében.
70. Drága munkát látni lova szerszámában,
Kék Zománcz egyvelült sárga aranyában,
Változó forma van minden boglárában,
Öt-öt rubint fénlík azok rósájában.
71. Szkófumos nyergét bársony szépítette,
A' mellynek környékét arany kerítette,
Annak-is szép mivét kék zománcz színlette,
Van boglárinak-is rubint közepette.
72. Az czafraga mutat tengeri habokat,
Ezüst ábrázóllya arannyal azokat,
Gazdag kerületi tart a' melly rojtokat,
Fűsztek arra gyöngy(gy)ei közlött klárisokat.
73. Lejtőzik alatta igen haragos mén,
Nyerit, tprűszög, szeme villog mint tüzes szén,
Kényes, kaczer, fene, fiatal még, nem vén,
Gond a' véle bánás lovászanak, 's nagy kén.
74. Tartnak helyben lábán ennek pányvás lánczot,
Lejtőző lábai ha kezdenek tánczot,
Rángatott inai szednek rendes ránczot,
Módos ugrásában nem találni gáncsot.
75. Hol elől s'-hol hátra füleit viseli,
Meg-horgasztván egyik lábát fel-emeli,
Mig a' többin ropja, azt vezetékei,
Nagy kevélységében majd helyét sem leli.
76. Tiz kengyel futó van két felől mellette,
Hajnal szín atlaczban őket öltöztette,
Utazáshoz magát ki-ki készítette,
Ruhájának hosszát öve mellé szette.

77. Ezüst ö(v) szorittya karcsú derekakot,
Görbe portai kard őrzi oldalokat,
Hold forma szekercze töltötte markokat,
Ugy mennek serényen, s'-követik Urokat.
78. A' Deliák érik ezeknek rendeket,
Kiknek ha meg-látnád s'-néznéd személyeket,
Nem találnál köztök sok külömbégeket,
Majd egygyeknek vélnéd lenni mind ezeket.
79. Vadnak mind egy forma Selyem foszlányokban,
S'-azokra fellül vett fényes pánczélokban,
Bársonyos csapkákra font patyolatokban,
Egy-egy könyű csidát viselvén markokban.
80. Fűsztek oldalokra aranyas tegzeket,
Ijbat s'-nyilakot-is, hasonló szépeket,
A' lovok sem visel egygyügyű fékeket,
Hanem Szkófumos majczbúl mivelteket.
81. A' pánczélyoknak-is csillagok módgyára
Készítettett, s'-mivelt igen szép formára,
Vagyon sok arannyal tündöklő boglára,
Kik a' napot hijják fényekkel csatára.
82. Meg-akadván azért sугári ezekben,
Viadalt tartanak harczoló fényekben,
A'kik villáminak ellenkezésekben
Csiklándó ragyagván ötlük a' szemekben.
83. Leg-kedvesb szolgái ezek a' Passának,
Melegítői-is ne talám agyának,
Nincsen kimélése tőlök a' czifrának,
Külön-külön-féle szebnél szeb ruhának.
84. Ezeket követő igen szép seregben
A' fő Urak győnek gazdag öltözetben.
Itt a' Skárlát s' Gránát nincs nagy böcsületben,
Vagyon mindenike gazdagon Selyemben.

85. Hol mind a' futosó szelek szárnyainak
Van elég eszköze s'-helye játékinak,
Mind a déllel jádczó nap ragyogváninak,
Alkalmatossága s'-oka csatáinak.
86. Az állakon habzó terjett szakállokban
Lehetnek a' szelek szép mulatásokban,
Arannyal s'-ezüst(t)el fénlő ruhájokban
Jácshatnak a' nap-fény, s' csatázhat azokban.
87. Nem látni ezek közt egyéb süvegeket,
Patyolat golyóbis keríti fejeket,
Kik gombolitási tartnak szép rendeket,
Külömb-külömb-képpen készitvén ezeket.
88. Ülnek minnyájan szép szerszámos lovakon,
Nagy árú czafragok terülnek farokon,
Bogláros szügyellők, s'-kövesek nyakokon,
Más eszköz-is drága, s'-böcsös-is azokon.
89. Követi seregét s'-rendeket ezeknek
Válogatott színe a' Végbelieknek,
Mind azon Spaia s'-nemes vitézeknek,
Sok helyeken forgott s'-próbált embereknek.
90. A' kik magyarosan szabták ruhájokat,
Nem veri azoknak hossza bokájokat,
Fejek sem emelget patyolat gombokat,
Nusztok ölelgetik s'-nestek homlokokat.
91. Mind erős férfiak s'-nemesi termetek,
Vitézséget mutat kemény tekintetek,
Foly mindenek előtt méltó dicsiretek,
Katona szerrel van minden készületek.
92. Erős paripákon ülnek, nem gyengéken,
Ki pejen, ki barnán, némellyek szürkéken,
A' Pécsi Olay Bék van szép almáskéken,
A' melly hátán-is jó, nem csak vezetéken.

93. Régi Katona ez, Egren nevelkedett,
Az Onodiakkal gyakran verekedett.
Nyertes próbáirúl addig híresedett,
Mostani tisztére végre emelkedett.
94. Egy pár ráró rebdes kettős forgójában,
Igen szép Tigris bőr habzik a' nyakában,
Két daru-tollat szúrt lova homlokában,
Gyönyörkedik annak módos ugrásában.
95. Gránát s' Skárlát köntös van majd minnyájokon,
Széles fringia kard fekszik oldalokon,
Kétszeres lódingot emelnek vállokon,
A' mellyek függenek Karmasin majczokon.
96. Derekakon Pánczél, kezeken Karvasok,
Süvegeken rárók, kerecsenek, Sasok,
Hátokon Párduczok, Tigrisek, Farkasok,
Lovakon párpuskák, hegyes-tőr, s'-pallosok.
97. Ezek el-haladván ballagó útokkal,
Egy Beslia Zászló jön száz lovagokkal,
Vélnéd, hogy egy erdőt vezetnek magokkal,
Kézben ingadozó sok kopja szálakkal.
98. Lobogójok sárga, zöld színek oszlattyák,
Kiknek tafotáit szelek hajtogattyák,
Néha gyengén, néha erősen rángattyák,
Csatázó szárnyokkal egymást próbálgattyák.
99. Begler Béknek hijják ezek Agájokat,
Egyiptumi nemzet, járt sok Országokat,
Mind szárazon, vizen viselt nagy dolgokat,
S' vett azokban gyakran szép diadalmokat.
100. Majd fél szerecsen kép barna ábrázattya,
Velencei Skárlát minden ruházattya,
Setét pej a' lova, azt vigan ugrattya,
S'-rajta szép szerszámát a' nap ragyogtattya.

101. Egy Phoenix madár ül nusztos kalpagában,
Gubás orosz lány-bőrt függesztett nyakában,
Mellyet egy kazultól nyert vőlt Persiában,
A' Babylonbéli Passa táborában.
102. Három Sereg hajtók terjett szakállokkal,
Szárnyazván fejeket kék darú-tollakkal,
Mennek ezek után egy-egy buzgányokkal,
A' kik maradoznak, érdeklik azokkal.
103. A' mig ezek ilyen rend(d)el ki-menének,
S' a' nagy Duna hidgyán által költözének,
Addig a' több hadak Pestnél sereglének,
A kik-is azomban több számra telének.
104. Mert Párkányi, Váczi s'-az Hatvaniak-is
Jutának közikben, más Végháziak-is,
A' Pestiek el-nem marattak magok-is,
Öt száz jó szablyával készültek azok-is.
105. Rakodott a' mező sok szép seregekkel,
Az eresztett Zászlók jácznak a' szelekkkel,
Meg-egygyezvén végre a' Vezér ezekkel,
El-indította őket, s'-viszi szép rendekkel.
106. Vigan mégyen s'-uttyát tartya Szolnok felé,
Hol az Egri hadat immár készen lelé,
Azokkal Táborát számosab nép telé,
S' ugyan ott a' Tiszát vélek által kelé.
107. Nagy hadi farkat von ez immár magával,
Kemény János ellen siet Táborával,
Már Ali Passa-is útban van hadával,
Patyolatos népe temérdek számával,
108. Kezdik közelitni Erdélynek határát,
A' Chám-is készíti Bucsaki Tatárát,
Hogy ő-is ott kezdgye harácsoló vásárát,
Sok el-adott rabnak vegye-fel az árát.

109. Izmael (így hijják a' Budai Passát),
Viszi-bé leg-elöl Erdélyben pallosát,
A' mellyre fordittya hada tüzét s'-vasát,
Sok keresztyén leli s'-érzi ott gyilkosát.
110. Azomban Ali-is sok ezer népével,
A' Bucsaki had-is nyilas seregével,
Ki-ki Ország rontó vasával s'-tüzével,
Bé-érkezik Erdély nagy veszedelmével.
111. A' kik valahová férnek, mindeneket
Prædálnak, pusztitnak sok lakó helyeket,
Vagy vérben keverik azoknak népeket,
Vagy pedig rab szijra fűzik szegényeket.

NEGYEDIK RÉSZ.

1. Édes Hazájának illy veszedelmében
Majd meg-hasad Kemény keserves szívében,
Kész volna mivéltni mindent szükségében,
Csak annak eszköze lehetne kezében,
2. De mivel nincs módgya kis számú népének,
Hogy a' Török erő reá gyövésének
Meg-várja tengerét s'-árját özönének,
Kerüli veszélyét ezek örvényének.
3. Ki siet Erdélybül hadaival menni.
Addig a' Töröktül távul akar lenni,
Mig Bécsbül bizonyos választ lehet venni,
Meg-láttya az után, mit kellessék tenni.
4. Azomban már vissza fordított úttjában,
Bonczida falunál a' Szamos folytában
Magyar Ország felé nyomakodásában
Meg-érkezik Bánffi, s'-bízattya dolgában.

5. Igéri a' Császár, mondgya, segítségét,
Kin építi Kemény ujjab reménségét,
Bizik: könyhitheti az Haza inségét,
S'-sok nyavalyáinak érheti jó végét.
6. Ballag mind-az-által még-is vissza felé.
Az Erdélyi határt mikor által kelé,
Mint hogy bátorságosb helyét ottan lelé,
Meg-szállott Hadával Maramarust felé.
7. A kinek nyomdokát a' Tatár követvén,
Sarkallya mindenütt utánna sietvén,
Ferre vett úttýával de annak csalt vetvén,
El-tévesztik végre, más útakra esvén,
8. Nagy-Bányához fakad a' Tatár Hadával,
Onnét bellyeb hatván gyars lovaglásával,
Szakmár vidékére jut pusztításával,
Sok faluk s'-várasok el-rabolásával.
9. Füstölög mindenütt Vulcánus óltára,
Sok el-esett test kél Márs áldozattyára,
Az egész vidéknek van keserves kára,
Pusztúl sok helyeknek, s'-rablatik határa.
10. Maga Ali Passa sem késik dolgában.
Hanem az elől ment Tatárok inában
Gyön egész hadával Erdélyen hosszszában,
Azt tüzzel és vassal pusztitván útában.
11. Kemény után siet, útát nem tágittya,
A' magyar határra Zászlóit fordittya,
Ott-is az Országot égeti s'-pusztittya,
Végre Nyaláb táján Táborát szállittya.
12. Onnét ki-bocsátott nyilas hadaival,
Miként a' Phaéton tüzes lovaival,
Persel sok helyeket gyújtot(t) faluival,
Fűzvén a rab szíjait azok lakosival.

13. Miként a' gőzölgő tüzes Aetna szája,
Lángot okád Munkács és Huszt vára tája,
Ég sok Nemes rendnek, sok Pórnak hazája,
Praedálván a' Tatár üszöge s'-szablyája.
14. Posdúl itt-is vére Keménynek testében,
Háborodott szive alig tér mellyében,
Nem tartana semmi kárt szép életében,
Ha azzal használna honnya szükségében.
15. Kész azt el-fogyatni Curtius módgyára,
Avagy mint Scaevola menni olly próbára,
Azzal váltságának csak lehetne ára,
Fel-áldozná magát Mársnak óltárára.
16. De hogy vakmerőnek lenni ne láttassék,
Mód nélkül kevés szám hada se rontassék,
Hanem tovább való **szükségre** tartassék,
Várja, hogy dolgának job módgya adassék.
17. Elégnek véli azt illy szorúlt dolgában,
Ha éppen meg-tartya s'-nem lesz kár hadában,
A' mig a' Német had lassú járásában
Meg-egyezheth véle, s'-juthat táborában.
18. Tengeren az hajós, ha a' nagy szeleknek
Nem engedne reá támatt erejeknek,
Sőt üzné hajóját ellenek ezeknek,
Maga nyitna utat a' veszedelmeknek:
19. Rontaná hajóját illy esztelensége.
Nem abbúl vagy on s'-áll a' szű méréssege,
Idétlen tanács(cs)al hogy vakmerősége
Bátorkodgyn, s'-légyen dolgának rosz vége;
20. De üdővel s'-adott alkalmatossággal
Kell mindenhez fogni, s'-fontolt okossággal,
Kis erő nem bírhat nagy hatalmassággal,
Kell futni a' veszélyt illő gyorsasággal.

21. A' vigyázó elme s'-elmés vigyázóság
Győzheti ezeket, s'-az alkalmatosság,
Töb győzödelmet hoz a' váró okosság,
Mint az habahurgia vakmerő bátorság.
22. Úgy a' Török Tábor rea gyült árjának
Mint hajós a' szeles tengerek habjának,
Nem álittya Kemény tanácsos próbának,
Ellent álai kevés számával hadának.
23. Hogy a' vakmerőség ne hozza veszélyben,
Nem várja-meg Alit, sem itt, sem Erdélyben,
Kiköt, mint az okos hajós a' Szélvészben,
A' míg evezése lehessen job szelben.
24. Okosan viselvén kis számú hadait,
Kerüli Alinak rá dühött vadait,
Mig az üdő jobban fordítván dolgait,
Tompithattya azok köszörült fogait.
25. Látván azért Ali: heában sürgeti,
Kemény okosságát mert meg-nem győzheti,
A' vissza térésre dobja it ütteti,
Az honnét jött, hadát meg oda vezeti.
26. Ezek alatt Kemény Zemplénnél mulatott,
Hol a' Bodrog s'-Tisza jó Sánczot adhatott,
Oda az ellenség könnyen nem jutthatott,
Minden károk nélkül népe maradhatott.
27. Jó hire jút végre hosszú várására,
Melly lén bús szívének vigasztalására;
Mondgyák: jön a' Német, s'-itt lesz nem sokára,
Igen szép Had jutánd majd Tokaj tájára.
28. Mint a szép Rósának hervatt gyengesége,
Kit a' forró délnek süttött melegsége,
Ha az hűs harmatnak éri nedvessége,
Meg-újúl s'-helyre áll elébbi szépsége:

29. Ugy a' romlott Haza ily gyakor tűzében
El-száratt s'-el-fogyott vala reményében,
De a' Segítségnek híre értésében
Vidúla, s'-új reményt emele szívében.
30. Bizik nem kis hittel, s'-vár boldog napokat,
Reméll ellenségén szép diadalmakat,
Csak el-hozza Isten a' Német hadakat,
Török játékára tész nyertes tromfokat.
31. Azomban a' Tatár kin rabolásában,
Mint leg-kedvesb kincsét világi javában,
Hogy ott bátrab helye lenne lakásában,
Kül(d)te vólt Annáját Kemény Huszt várában.
32. Hol Kincse, oda van vágyása szívének,
A' nélkül nyugalma ritka elméjének,
Azért mig a' Német hadak érkezének,
Hogy hozzá rándúllyon, ugy tetczik kedvének.
33. Mint a' melly madarak a' fagyos telekben
Szakadnak egymástúl idegen helyekben,
Viszont a' kikelet adván egy fészekben,
Vigadnak újjonnan támatt örömekben:
34. Ugy ezek-is vóltak kedves mulatással,
A' melly kis időcskét töltöttek egymással,
De megint egymástúl, noha szép áldással,
Léve el-válások, könyves ohajtással.
35. Azomban a' Német Majténhoz érkezvén,
Oda jut Kemény-is, vélek meg-egyezvén,
Az elébbi gondos búkrúl feletkezvén,
Vigad, az érkezett népen örvendezvén.
36. Groff Montecuculi ezek Generállya.
Ki a' seregeket Keménynek mustrállya,
Mellynek szívét tellyes reménség táplállya,
S'-bizik, a' Törökön már boszszuját állya.

37. Mint ha majd kellene menni ütközetre,
Mustrálván hadait, vészi olly rendekre,
Osztva csoportonként egynéhány részekre,
Kit harczoló, kiket segítő helyekre.
38. Áll egy-egy Officzer minden kornétával,
A' lovasok előtt ki-vont Spádéjával,
Az utánna való sereg szép módgyával
Tartva rendit kézben vett karabinával.
39. Fel-vett Kirizérek fénlík derekakon,
Ragyag sisakok-is fedett homlokokon,
Készen van fel tekert puskájok lovokon,
Hegyes Koczpergyek-is füg(g) az oldalokon.
40. Alabárd kezekben a' Gyalog tiszteknek,
Ezek-is szép rendit tartják seregeknék,
Kanótos puskája füstölög kezeknek,
Módos készületi vagyon mind ezeknek.
41. Intézett Seregét ki-ki jól vezeti,
Tudgya minden maga szerit, s'-azt követi,
Ezt akár melly szem-is örömet nézheti,
Az hadi dolgoknak kinél van keleti.
42. Mayténtül fel-kelvén, végre meg-indúlnak,
A' magyar határrúl Erdélyben nyomúlnak,
Biztató remények szivekben ujjúlnak,
Hogy a' Márs koczái hasznosan fordúlnak.
43. Immár-is madarát a' győzödelemnek
Mellyesztik, noha még sok hija van ennek,
Mint kész nyereségre olly hiszemmel mennek,
Nagy errül reménnye szívében mindennek.
44. Laurus koszorúkot készítnek fejekben,
A' nyereség felől lévén jó hiszemben,
Tapsol a' remenség örömmel szivekben,
Lész a' diadalom ezennel kezekben.

45. Maga-is terhében a' Török igának
Czondorlott személye a' rongyos hazának,
Teljes hittel kedves reményt ad magának,
Hogy fel-virad napja borúlt világának.
46. Hogy a' Német Spádé a' Török szablyáját
El-vészi nyakárul, s'-üzi nyavalyáját,
A' melly közelíti halálos óráját,
Ha meg nem tágittyák szorító igáját.
47. Kemény öröme-is alig fér szívében,
Kedves hazájának illy nagy szükségében
Adatván jó módgya már segedelmében,
A' Német hadakkal meg-egygyezésében.
48. Azért vélek egygyütt lát kezdett úthoz,
Várván diadalmat rántandó kardgyához,
Mellyel markosan nyúl honnya őltalmához,
Érkeznek azomban közel Kolosvárhoz.
49. És mennél közeleb jut ellenségéhez,
Annál nagyob lángot vész égő szívéhez,
Alig tud mértéklést adni nagy hevéhez,
Mig a' viadalnak juthat idejéhez,
50. Hogy ott Achillesként próbáját kezdhesse,
Kevély ellenségét mint menykő üthesse,
S'-annak fuvalkodott dagályát győzhesse,
Rajta régen kívánt boszszúját tölthesse.
51. Mivel hogy a' tisztí a' Fejedelmeknek,
Hogy méltóságokat uralló Népeknek,
Ostromlási ellen minden veszélyeknek,
Oltalmi legyenek, s'-paisi ezeknek :
52. Ugy viselnek méltán Fejedelemséget,
Ha fegyverben vannak, s'-tesznek vitézséget,
Felül múlt az minden másféle szépséget,
Ad a' fel-vett fegyver a' melly ékességet.

53. Akár melly czifrázott, s'-fényes udvari nép,
Mint az hadi rendelt sereg nincsen olly szép,
Ez minden másféle pompánál fellyeb lép,
Mezei szépsége ki-írhatatlan kép.
54. Ebben tartya vala Kemény-is szépségét,
Mellyel ragyogtatná Fejedelemségét,
Hogy harczy ruhája kívánt ékességét
Fel-vévén, népeért mutassa készségét.
55. De nézd a' Világnak itten-is hívását,
Ajánlott kedvének gyors változot(t)ságát,
Melly rút homály fogá reménye világát,
El-rontván szívének bizott vigaságát.
56. Vette vólt a' remény eléb job szárnyára,
S'-majd a' magos égnek emelte tájára,
De ólvada tolla, s'-Icarus módgyára
Le-esék, nem érvén várt réve partyára.
57. Hasonló lén dolga Sisyphus kövéhez,
Mellyel a' mikor jut az hegy tetejéhez,
Bízik, érkezett már könnyebbüléséhez,
Le-gördül azomban, fog ujab terhéhez.
58. Avagy mint az hajós a' kék tengereken,
Kinek úttya forgott sok veszedelmeken,
Végre által kelvén hajója ezeken,
Örül, hogy meg-nyugszik a' várt rév-helyeken;
59. Azomban a' parthoz már csak közel lévén,
Ellenkező szelet vitorlája vévén,
El-kapja hajóját, attúl meszsze tévén,
Reméllet(t) partyának nem nyughatik révén:
60. Illy Keménynek dolga mostani igyében,
A' melly nyereséget vélt lenni kezében,
Fogyatkozván annak bizott eszközeiben,
Üressen marada puszta reményében.

61. Mert mikor az Hadak bellyeb léptetnének,
 Ali Passa felől bizonyost értének,
 Hogy száma négyszer-is több az ő népének,
 Mint Montecuculi 's Kemény seregének:
62. Nem kívánnak bellyeb olyan véggel menni,
 Törökkel harczoknak hogy meg-kellyen lenni,
 Hanem inkább készek utat hátra venni,
 A' mellyben egyebet nem-is fognak tenni.
63. De hogy böcsülletesb színt adgyonak ennek,
 Félelmek szennyére illy festéket kennek:
 Hogy halálos dőge támatt majd mindennek,
 Azt csinállyák okúl, hogy tovább nem mennek.
- 64.* Vólt ugyan ez szín-is, de valóság-is vólt,
 Mint az előtt nyelvek már olly frissen nem szólt,
 Mert sok dögösödött köztök, sok meg-is hólt,
 A' kiknek csorbáját nem érte-bé kis fólt.

*64—65. 1. A' magyar égneke-is vastagabságából,
 Ahoz természete szokatlanságából,
 Avagy más valami fátum balságából,
 De van az Németnek régi szokásából:

2. Hogy olly posgás volta nincs egésségeknél,
 Ha az magyar égben sokat bé-vehetnek,
 Hogy azért halálos dőggel nem fűzetnek,
 Régi koporsója országunk ezeknek.
3. Magnus Fabiusnak hogy már példájával,
 Akarna a' Német mászkáló hadával,
 Az ütközeteknek távosztatásával
 Diadalmaskodni nem próbált harczával.
4. De midőn kerüli ugy az ellenséget,
 Ő magát fogyasztja a' szegény községet;
 Kerülvén a' harczon osztot(t) dücsöséget,
 Talál rút dögével dicsiretlen véget.

65. De bár lett volna-is olly frissen és épen
A' Német had, a' mint bé-gyött vala szépen,
Ugy sem volt volna jó, csak vakmerőképpen
Rajta menni a' nagy számú pogány népen.
66. Bizontalan vége az harczy jádezásnak,
A' vakmerő próba oka sok romlásnak,
Rövid, törpe mit árt hoszszerű Óriásnak,
El-nyomja azt mingyárt, mihelt veszi társnak.
-
5. Lehet-é böcstelenb s'-nagyob kárvallása,
Félelmesseb fegyver s'-veszély köszt forgása,
Mint a' szép hadaknak magában fogyása,
Minden próba nélkül, rút döggel halása.
6. A' jó hírt és nevet kereső szablyával,
Jeles próbái köszt teste hullásával
Dicsőül a' vitéz, nem oly halálával,
Melynek dögi maid köz a' barmok sorsával.
7. Röstség s-várákozás nem vér ellenséget,
A' gyorsaság mutat harczy nyerességet,
Bellona pályája kíván serénséget,
Nem nyér az ot(t) pálmát, ki követ röstséget.
8. Nem a' késedelem szokta azt végezny,
Nehéz ónos lábbal erre rá érkezny,
Ki partyához akar nyertessen evezny,
Annak serénséggel köl(l) dolgához kezdny.
9. A' magyarokban-is nincs a' régi jó vér,
Meg-hült szívek heve, tágas szállást nem kér,
Akármely alacson s-csekély helyen meg-fér,
Nem köl(l) a' dücsőség, arra nem sokis ér.
10. Mes(s)ze hült erkölce vitéz eleitől.
S-azok dicséretes cselekedetitől,
El-faizott, mint kába sólyom, nemzetitől,
S-jó hírnév kereső régi nagy ősitől.

67. Ha szemben szállana véle a' mezőben,
S'-meg-találná verni a' pogány elsőben,
A' pedig sokkal-is van nagyob erőben,
Ki álna ellene annak jövőendőben?
68. Széltében nyargalna a' Keresztyénséget,
Bízzást el-követne minden dühösséget,
De a' holott sajdit ő-is ellenséget,
Vigyázva jár, s'-nem szed szabad nyereséget.
69. Mohácsnál Lajost-is nem egyéb vesztette,
Hanem hogy kis hadát soknak eresztette,
Azt a' nagy sokaság meg-is emésztette,
A' vakmerőségnek árát így fizette.
-
11. Venus az iffiaknak, nem Pallas daikája,
Büdös most azoknak a' Márs oskolája.
A' here Chlorisnak te(t)ezik csak rósája,
Bellona kertének nem böcsös pálmája.
12. Mert ot(t) a' dicsőség drága veteményét
Vérrel hintik, s-sok seb köszt járják ösvényét,
Ugy nevelik benne annak szép reményét,
Hogy virágzásának érték nyíló fényét.
13. Amely kevés üdőt adnak a' Musáknak,
Kik Isteni Aszonyi a' szép tanulásnak.
El hagyván azokat, nem szolgálnak Mársnak,
Hanem párnás Hymen veszi ki ki Társnak.
14. Katalin s-Krisztina mindgyárt szíve tárgya,
Azoknak kedvejért Venus Aszont áldgya.
Bachusnakis kedves nálok tele káldgya,
Bellona sisakját kevés a' ki vádgya.
15. Az előtt az orczát sokszor meg pörsölte
A' puskapor, s' a' kard tenyerét dörgölte,
Gyakran az ellenség kezeis körmölte,
Vérét előbb Mársal, mint mással, köszlötte.

70. Azért mind ezektől a' Groff viseltetvén,
Mind népe a' dögtől sűrűn emésztetvén,
Nem mégy bellyeb, hadát ott szerencséltetvén,
De meg-tér, Keményt-is erről így értetvén.

71. Látván azért Kemény, nincs arrúl reménség,
Hogy tovább mozdúlylon véle a' Németség,
Kit ennyire rongyolt s'-vesztett a' betegség,
Éri bizott dolgát szomorító kétség.

16. Türt, szenvedet(t) előb az böcsület mellet,
Melynek bársonyával a' mikor már fénlet,
Hymentől koszorut az után érdemlet,
Mert akkor a' gyermek Venusnak nem kellet.

17. Azért voltak annyi nagy hirő férfiak,
Mert nem ültek gusal mellet az iffiak,
Hanem mint a' napra vigyázó sasfiak,
Fegyverre vigyáztak az Nemes s-Urfiak.

18. Maid még a' böcsüből kesztek soldot venny,
Mint oroslány-kölkök eleve jelt tenny
Nemesi vérekről, s-vitézekké lenny,
Dücsőség czélyához vér s-seb által menny.

19. Tör, nem pór neveli vala az értéket,
Tartott az Prokátor rövideb mértéket,
Nem ültek hasznára annyi Törvényszéket,
Meg különbeztették vajtul a' szérdéket.

20. Akkor böcsösb áron kele a' Nemesség,
Harmincz Tallér nem volt érette elégség.
Oh! alacson böcsre szállót nemzetség!
Ily ócsóvá lén-é a' régi dücsősség?

21. Más áron füzették akkor a' taxáját,
Piros vér váltotta fekete téntáját.
Előb meg festette azzal a' szablyáját,
Ugy érdemli vala Nemesség pálmáját.

72. Alig birja magát háborúlt szívében,
Hogy így fogyatkozott bizott reményében,
Nehezen érzése Könyvet hoz szemében,
Hazáját el hadni szánja illy igyében.
73. Hamar kerekei jó reménségének
Illy nagy s'-meg sem gondolt fordítást tevének,
Kezéből a' bizott módok ki-esének,
Kik segédi lettek volna szükségének.
-
22. Az nemesség dolga de maradgyon ebben,
Vallyom mi jó van az köz vitézlő rendben?
Olly katonaságot lelsz-é valamelyben,
A' mellyet vehetnél méltán dicséretben?
23. El faizot módgyátul a' hadakozásnak,
Nem szokot szerihez a' jó rendtartásnak;
Azt tartya s-böcsüli derik próbálásnak,
Ha idejét lelé a' marha haitásnak.
24. Vivó helye korcsma, czigér a' zászloja,
Az alat csikorog sastollas forgoja,
Más jeles próbáktul magát igen oja,
A' szegény községet sarczoltattya s-roja.
25. Nem ahittya gyomra a' harezi falatot,
De ha mindenikre nem zárnak lakatot,
Minden bordél, korcsma el von ötöt s-hatot,
Senkitől nem tartván, még te(t)szik, mulat ot.
26. Nincs egy mástól függő rend tartás ezekben,
Mennyi láb, annyi fő vagy on seregekben,
S-a' téssen akadált jó szerencsésekben,
Tábori mivoltok csufság mindenekben.
27. Vajha Mátyás király a' magyar hadakat
Látná most, s-azoknak rendetlen voltakot,
Szép Nemességekből faizott rút korcsokot:
Minémű szemekkel nézhetné azokat.

74. Üressen marada szíve nagy sebével,
Alkalmatossága múltán ezközével :
Igy hozta a' szükség a' bal szerencsével.
Mit tégyen? nem bírhat azok erejével.
75. Más nap azért reggel készülőt fűvának,
Magyar Ország felé vissza indulának,
Mellyben a' Törökök semmit sem tudának,
Jól el-mentek, erről mikor hírt hallának.
-
28. Mindazáltal ha még lenne jó Vezére,
Meg tudna javulni ezeknekis vére.
De fordullyon Musám el hagyot helyére,
A' Német hadaknak dögösködésére.
29. Kik mikor bégyünnek, merő Achilesek,
Vágják a' Törököt, a' nyelvek élessek,
El csapia hasokot azonban levessek,
Nyögve kullognak ki, s-nem olyan mérgessek.
30. Azok táborais bėjövetelével,
A' kik meg edgyeztek Kemény seregével,
Marsot mutat vala szép hadi népével,
S-Nagy Sándor vitézét ábrázló képével.
31. De más ábrázattal vannak azokis már.
Mert (a' kitől félnek), Aljıs közel jár;
Van a' dőgh miattis Táborokban sok kár,
Azért ugy, mint előb, Laurust feiek sem vár.

Gosztonyi- és Nyitrai-codex.

ÖTÖDIK RÉSZ.

1. Vala Ali Passa nem kis ijetséggel,
Hogy jött Kemény János Német segítséggel,
De értvén meg-tértét viszont sietséggel,
Van dolgai felől újab reménséggel.
2. A' bús félelemnek el-űzi hidegét,
A' bizakodásnak ölti-fel melegét:
El-futott a' Német! biztattya seregét,
Igért praedájának adgya-is elégét.
3. Veszett állapottya pedig az Hazának,
A' melly éléb sok jót igirt vólt magának,
Miólta az Hadak viszsza fordúlának,
Sinlik terhe alatt sulyossab igának.
4. Adaja-is bővül, másként-is rontatik,
A' mi ép vólt benne, az-is pusztittatik,
Tűz, vas a' nyakokon, sok hely raboltatik,
Kit porázra fűznek, ki fel-konzoltatik.
5. Mikor hírül hozzák illy veszedelmeket,
Kedves feleinek szánnya eseteket,
És maga sebeként érezvén ezeket,
Húllat vala Kemény rajtok bőv könyveket.
6. Nem-is akarja ezt álmosan szemlélni,
S'-magát Hazájáért tovább-is kimélni,
Ha módgyát talállya, kész lesz azzal élni,
Minden erejével kedvesit segélni.
7. Kész fel-tenni érték minden tehetségét,
Aranyát, ezüstét s'-máskéle költségét,
Ösi s'-maga szerzett jóvát s'-örökségét,
Éltét-is, csak lássa annak lehetőségét.

8. De ösmérvén népét nem elegendőnek,
Tartanak mások-is kába vakmerőnek,
Ha kis számú hadát bocsátván mezőnek,
Ellene szállana a' Török erőnek.
9. Azt viszont tartaná nagy alacsonságnak,
Hirében s'-nevében mocskos csorbaságnak,
Ha fel-vévén igyét egyszer az Országnek,
Örvényében hadná a' nyomorúságnak.
10. Mert a' ki böcsüllí a' szép böcsülletet,
Visel Nemesi vért s'-Haza szeretetet,
A' jó hirre s'-névre vészen lélegzetet,
Nem tudja kimélni azért az életet.
11. Azzal kedvesinek csak tudgyon szolgálni,
Maga fogyásával másoknak használni,
Noha illy jószágot nehéz most találni,
Sok ezrek közzül-is ritka egynek válni.
12. Az őszitő rabság minden javaitúl,
Kedves Annájával édes magzatitúl,
Pyladest követő meg-hitt barátitúl,
Fosztotta vólt Keményt, s'-szabad napjaitúl.
13. De szép Hazájához álhatatosságát,
Hű szeretetinek igaz valóságát,
Mint tűz az aranynak meg próbált jóságát,
Az sem vihette-el, nem birván nagyságát.
14. Sőt az ellenkező szerencse vad tele
Viselvén, honnyátúl mennél tovább kele,
Szive annál buzgóbb indulattal tele,
Mint fordittatnék-el annak káros szele.
15. Az haza szerelme buzogván szívében,
Annál töb forrója vólt annak hevében,
Mennél tovább esvén bal szerencséjében,
Segítő ezközi nem voltak kezében.

16. A' mint most-is arrúl nem szűn aggodalma,
Miképpen lehessen annak az óltalma,
Kit ennyire rongyol a' Török hatalma,
Mig módgyát nem leli, nines-is nyugodalma.
17. Azért a' Generált mind addig sürgette,
Hogy némelly seregit melléje engette,
A' kikkel hadait meg-erössítette,
Uttyát Erdély felé Kemény megint vette.
18. De alig nyúlhata el-kezdett útához,
Szomorú akadály gyön ismét dolgához,
Mert juta Lachesis Ferenczhez, Fiához,
Késziti ollóját élte fonalához.
19. Annak el-vágását tovább sem halasztja,
Hanem gyors kezével mingyárt el-szakasztja,
Bús Attya keservét új gondra faksztja,
Dolgai kerekét kikkel meg-akasztja.
20. Az Atyának érzi ugyan kegyes vólta,
S'-azzal szive buát nem kevésel töldta,
Hogy kedves Fiának lén véletlen hólta,
Kit a' fojtó mirigy csak hamar el-ólta.
21. De a' Nemes vérnek ki-vágyó erkölce
Nem hadgya, búsúlván, hogy idejét tölcse,
S'-alkalmatosságit dicsiretlen kölcse,
Hadi öltözetit, inti, hogy fel-ölce.
22. Az haza szerelme olly ugyan-is benne,
Hogy, nem hogy más munkát azért férre tenne,
De maga-is érte Pelikánná lenne,
Csak ennek vérével az éledést venne.
23. Mit-is árt, napjai a' múltó életnek
Mint a' folyóvizek, a' kik úgy sietnek,
Rendelt határokhöz a' mig nem vitetnek
Más örökösebben, ha el-cseréltetnek?

24. Mit árt, ha valami nagy cselekedettel,
S'-azzal nyert örökös szép emlékezettel,
Curtius módgyára végezett élettel,
Dücsöíti magát, s'-szép hírek s'-nevekkel?
25. Mert nem-is mondatik más élet életnek,
Hanem kit jó hir, név, s'-böcsüllet követnek,
Kik ezek örökét el-nyerni sietnek,
Azok minden veszélyt s'-félelmet meg-vetnek.
26. Tudván, ezek által meg-halván-is, élnek,
A' feledékenség férgétül nem félnek,
A' jövő üdők-is felölök beszélnek.
Emlékezeteket nem adgyák csak szélnek.
27. Nagyra szokott vágyni az igaz nemes vér,
Szűk szívének a' melly szabadosab helyt kér,
Kezdett pályájátul könnyen vissza nem tér,
Vagy el-nyomja terhe, vagy abban véget ér.
28. Azért Hazájának tovább-is dolgában
Serénykedik Kemény, s'-fárad óltalmában,
Azt tartván öröknek múló világában,
Ha jó hirt s'-nevet nyer élete folytában.
29. Ugy fel-kötött kardgyát le nem óldgya könnyen,
Hogy azzal nyílt úttján tovább-is ne mennyen
Kerüli a' rossz hir, hogy mocskot ne kennyen
Szép böcsülletihez, a' ki jár most fönnyen.
30. Azért a' mellette lévő Seregekkel
Meg-indulván, bellyeb nyomódik ezekkel,
De harczot nem álhat az ellenségekkel,
Nem lévén egyenlők azok erejekkel.
31. Nem-is vólt tanácsos ellenek szállani,
S'-ollyan nagy erővel viadalt állani,
Mert ha a' Márs balra találna hajlani,
Tanácstalan észszel kellene romlani.

32. Hanem a' melly helyek féltőbbek valának,
Ne talám a' Török kezében jutnának,
Azoknak dolgához szemessen látának,
Töb vitézlő rendet beléjek rakának.
33. Tudván, hogy ha azok lesznek birtokában,
Továb-is fáradhat Hazája javában,
Leszen azokból mód a' csaták dolgában,
Farkasként falhatnak a' Török praedában,
34. Azomban az üdő olly módot-is adhat,
Hogy ellenségére Táborostúl csaphat,
Elég, addig népe ha éppen maradhat,
Az Erősségekben vigyázókat tarthat;
35. Az kiket ujjitván emberrel s'-éléssel,
Biztattyá azokat sok édes intéssel,
Ha szükség kívánnya, leszen segítséssel.
Visellyenek gondot csak jó őrizéssel.
36. Már a' Boreásnak zúgtanak szelei,
Húllottak a' fáknak fagyott Levelei,
A' szép virágoknak voltak csak hely(y)ei,
A' termő ágaknak ugy pusztá nyelei.
37. Mosolygó zöldsége hervatt a' mezőknek,
Leveles árnyéka múlt a' zöld erdőknek,
A' gyümölcs kerteket nem látni termőknek,
El-alutt világa a' nyájjas üdőknek.
- 38.* Múlt a' vig hajnalok vidám fel-kelése,
Azt áldó s'-üdvözlő madarak zengése,
Szűnt a' Zephyrusok lágy lengedezése,
S'-gyenge szellőjöknek kedves legyezése.
-
- *38—39. A' fogas Aquilo fogdos már helyette,
A' magas gólyákat mind szám ki vetette,
A' kis fecskéketis mes(s)ze rekesztette,
Egyéb madaraknak nyelvét el kötötte.

39. Nem nyögi Gerlicze el-tévedett társát,
Az örvös Galamb-is hatta bulyiklását,
A' Pacsirtának sem hallani hangzását,
S'-a' fel-kelő napot köszöntő áldását.
40. Fürj pitpalattya-is meg-szűnt a' mesgyéken
Társa hívására nem olyan érzéken,
Rígó-is himérül igen feledéken,
Nem füttyöl utánna a' deres cseréken.
- 41.* Az apró tprücskők-is már nem hangicsálnak,
A' kis méhecskék-is dongva nem járkálnak,
Terhekkal a' dolgos hangyák nem sétálnak,
Nyári gyűjtemények fészkeben bújkálnak.
42. Dongnak bogarai a' vad Boreásnak,
Repdesnek darási hideg szent Andrásnak,
Ezek füláncjokkal másként meg-nem ásnak,
De hogy ne árcsonak, kell lenned ruhásnak.
43. Nem tart a' füvellő már pányvás lovakot,
A' tél estállóra szorította azokat,
A' poros szénához kívánnak abrakot,
Hogy jól viselhessék mezőben Urokot.
44. Fagylaló fuvalmi az erős szeleknek
Majd meg-kötik hátát a' folyó vizeknek,
Kit végben nem vinne műve sok kezeknek,
Üveg meg-hidazást készítenek ezeknek.
45. Azért, mig az üdő nem fog szorossabban,
Hogy az hadainak alkalmasabban
Légyen telelése, s'-dolga folyon jobban,
Magyar Ország felé tér Kemény azomban.
-
- *41—42. A' bolha sem nyargal szabadon annyi ért,
Mint nyári üdőben nemis vesz oly sok vért,
Ferre szitta magát, érezvén orra dért,
Nem csipnek a' legyek, szunyog foga sem sért.

46. Az holott quártélyban osztván az Hadakat,
Szakmárra bocsátta a' Német Truppokat,
Küldi Debreczenben a' Magyar Zászlókat,
S'-ott adgya azoknak rendelt quártélyokat.
47. Maga a' mellette marattak számával,
Erdélyi Nemesség színlett virágával,
Sok jeles Ifjakkból álló Udvarával,
Kiket el-nem osztván, hagyott vólt magával:
48. A' Máramarusi hegyeknek allyában,
Egy Bikszáda nevű falúra szál(l)tában,
Helyhezteti magát addig quártélyában,
Mig job módot láthat dolga folyásában.
49. Azomban mint sokban forgott s'-tanúlt vitéz,
Kemény a' dolgokra szemes tanács(es)al néz,
Tudván, veszedelmes az hadi kelevéz,
Ha nád az öklelő, az ellent vető réz.
50. Tudván, vakmerőség kevés számú néppel,
Mint Aeneás hada ámbár olyan széppel,
Viadalt állani nagy táborral s'-éppel,
Mert győz a' sokaság, ha van-is csak cséppel.
51. Édes Hazájárúl nem tágitván gondgyát,
A' tanácsos elme várja könnyeb módgyát,
Hogy homályosicsa Ali Passa hóldgyát,
S'-ki-vegye kezébül az Erdélynek sóldgyát.
52. Tudgya, hogy el-oszol töb része hadának,
Csak bizonyos népét valamelly Passának
Hadgya óltalmára az ollyak pártjának,
Kik a' Török mellett ellene valának.
53. Hogy az után bírhat azokkal, remélven,
A' nagy Fábiusnak példájával élven,
Ki kevés Hadának virágát kimélvén,
Ment Hannibál előtt, az harcztot kerülven.

54. A' míg látta hadát lenni egy erőben,
Addig harcra vélek nem szállott mezőben,
Hanem el-oszlatván s'-fárasztván elsőben,
Diadalmaskodott rajta jövőendőben.
55. Ettől függött élte s'-halála Rómának,
Mert egyéb oszlopi eléb el-húllának,
Mindenek szemei csak ezen valának,
Szép diadalmával meg-is vidúlnak.
56. Nem áldotta volna egész Róma szája,
Ha sietet(t) volna vakmerő próbája,
De hogy tanács után csúszott-ki szablyája,
Azért vólt fejének dücső Laureája.
57. Nézd kevély dagályát a' vizek árjának,
Nem térvén öblében teli tölt árkanak,
Minden töltéseit szaggattya gáttjának,
Szabad utat csinál s'-ki-csapást magának.
58. A' míg egy testben van, praedál mindeneket,
Meg-győz akkor minden ellenvetéseket,
De ha meg-oszlatván, vész külön helyeket,
Gázoló lábbal-is győzhetni réveket.
59. Hasonlót lát Kemény mostani dolgával,
A' Törökök ellen fel-kötött kardgyával;
Tudgya, hogy nem bírhat annak nagy árjával,
A' míg edgyütt vagyon Ali sok hadával.
60. Hanem ha ezt a' tél töb részben oszlattya,
Bízik, hogy részenként őket el-birhattya,
Azért job idejét míg Isten adattya,
A' viadal dolgát kerüli s'-vontattya.
61. Azomban izgatván a' deres Ősz szele,
Hogy alkalmasab lenne másutt tele,
Ali-is hadával Erdélyből ki-kele,
Csak bizonyos számot ben hadni rendele.

62. Maga Temes-Várra mégy, hogy ott telellyen,
Hogy gondot Erdélyre Ibraim viselleyen,
Annak parancsollya, s'-mindent úgy mivelleyen,
Hogy fojtó sinorra gégeje ne kellyen.
63. Mellynek elmenését hogy Kemény értette,
Groff Montecuculit mind addig sürgette,
Hogy szép seregekkel megint segitette,
A' kikkel dolgait újjonnan kezdette.
64. Az új üdö talám fel-jövő fényével,
Mint a' múlt esztendő, változó kedvével,
Jobban fog egyezni a' várt szerencsével,
S'-bé-tölti reményét szép győzödelmével.
65. Montecuculival mikor bé-menének,
Bízzán erejéhez sok szép seregének,
Nagy vala reménye fel-emelt szívének,
Hogy láttya örömet dolga jó végének.
66. Alacsonab hittel most sincs a' dolgokban,
Sőt mint a' csemeték kik nőnek magokban,
Ha mellyet a' kertész le-metél azokban,
Annak ága boga fakad bokrosabban :
67. Ugy indúlt ágai első reményének,
A' fordúlt dolgoktól hogy le-nyesetének,
Mátszor megújúlván, bokrosabbak lének,
Bízzán éréséhez ezek gyümölcsének.
68. De a' nagy dolgoknak van sok akadállya,
Külön-külön-féle ellenzés próbállya,
Ha egyet győzhetni, más gátlás talállya,
Ki a' kezdett utat megént által állya.
69. Mert a' mig fel-szedi széllyedett hadait,
És elé készíti szükséges dolgait,
Eléb mint kezdené azokkal útait,
Fel-bontya az idő lepadlott fagyait.

70. Meg-szűnik Aquilo száraztó szelével,
Ki eddig erőssen szorítot(t) derével,
A' nagy vizeket-is hidlotta jegével,
A' tudós természet bölcs mesterségével.
71. Az olvasztó Notus röpül-ki szárnyával,
Szelel minden felől fel-fútt pofájával,
Rút felyhőköt emel nedves homályával,
El-űzi a' deret olvadott fagyával.
72. Borúlnak az egek sűrű fellegekkel,
A' kik spongiái telnek sok vizekkel,
Keverül az üdő rút fergetegekkel,
Egyveledvén az hó essői cseppekkel.
73. Tágúlnak az erős derek szorítványi,
A' kemény jegeknek lágyúlnak márványi,
Olvadnak az havak fagyos fúvalmányi,
Romlanak a' télnek minden csinálmányi.
- 74.* Magokat a' szelek jobban meg-nóditván,
A' vizes fölyhőket erősben szorítván,
A' fejr havat-is essőre fordítván,
Indúl sűrű zápor, mindent el-borítván.
75. Az olvadott havak dúllyák az hegyeket,
Vijják sok le-hozott kövel a' völgyeket,
Az hulló zápor-is bővitvén ezeket,
Nevelik nagy árral hamar a' vizeket.
76. A meg-dagat(t) Szamos nem térhet öblében,
Ki-csap határából szabados mentében,
Uszó áradást önt majd minden érében,
Vagyon a' Tisza-is ritka özönében.
-
- *74—75. Kezdenek dagadnj vízi pöffetegek,
Jele, nem derülnek-föl hamar az egek,
Emelkednek inkább mind töb-töb felyegek,
Szakadoznak minden vizekben a' jegek.

Gosztonyi- és Nyitrai-codex.

77. A' dőlőngő habok egymásra omolnak,
Azok küszködési sok helyt ostromolnak,
Minden hidak, gátok, töltések romolnak,
Nyargaló árjokkal szabadon rabolnak.
78. A' fel-fakatt fagyok sárral egyvelülnek,
Minden lapályokban magos vizek gyűlnek,
Mocskos locsban s'-poczbán az utak merülnek,
Kik miatt a' járók sok felé kerülnek.
79. Alkalmatlanittyák ezek az utazást,
A' várast javallyák, és az hon lakozást;
De nem tűr a' nagy szű dolgában változást,
Hogy az halogatás ne adgyon okozást.
80. Meg-győz az akarat minden nehéz utat,
Fáratsággal járkák a' Pegásus kútát,
Dücsőségre lármát Márs-is azzal fűtat,
A' puhának Pálmát ez egyik sem nyűtat.
81. Amaz Nagy Scipio, ki lakék Rómában,
Ha lágy s'-kényes utat várt volna dolgában,
Diadalmaskodó hadakozásában
Nem nyert volna annyit a' nagy Africában.
82. A' nyár kegyességét Hannibál sem várta,
A' jeges telet-is mind edgyaránt járta,
Az ellenségeknek kikkel sokat árta,
Nagy veszedelmekben nem remélve zárta.
83. A' Tenger-is enged a' bátor próbának,
Mint Colchosban menő Jázon hajójának;
Kemény sem ad azzal haladást dolgának,
Hogy zúgnak habjai a' vizek árjának.
84. Hanem rendelt uttyát el-kezdi követni,
Az üdőtül szokott szerencse születni,
Ha ki azzal nem tud iziben sietni,
Várt nyereségétül el-szokot(t) vettetni.

85. A' Haza szerelme kiben igazán forr,
Nem tanult mentséget, hogy nincs rajta a' sor,
Hogy készen nem vólna, nincsen soha olly kor,
Ennek egyenlő út, sár, viz, esső, szél s'-por.
86. Fel-készülvén azért illendő módgyával,
Meg-indul Bikszádrúl szép számú hadával,
Bánya felé ballag el-kezdett útával,
Dobroviczáig mégy Anna-is Urával.
87. Ott vál-el egy-mástúl ez az hűséges pár,
Kiknek, edgyütt lévén, a' tél-is vala nyár,
Szívek rázó derek most következik már,
Mikor el-választó órájok közel jár.
88. Mint ha fel-feszítvén röjtökét mellyének,
Ki kellene onnét szakadni szívének,
Nem isméri Anna ezt kisseb sebének,
Hogy búcsúzó szavát hallya kedvesének.
89. Mint ha most válna-el lelke a' testétül,
Kemény-is olly kinzást vészen a' szívetül,
Hogy el kell távozni leg-böcsösb kincsétül,
Édes Annájának kedves személyétül.
90. A' Lengyel Országi dolgok példájával,
S'-onnét következett Ura rabságával,
Rémül gyakran Anna, s'-vagyon bús gondgyával,
Hogy most-is ne jáczon hasonló kockával.
91. De noha szívének kén ez s'-keserőség,
Tetcozik mind az által itt-is a' dücsőség,
A' kihez nem juthat az hon heverőség,
Fáratság adgya azt, s'-harczólo mezőség.
92. El-gyött már ideje búcsúvételeknek,
S'-öszve fogott kezek el-eresztéseknek,
Nem lehetett súlyosb márvánnya szíveknek,
Egy-mást el-hagyása mint mostan ezeknek.

93. Két orcáját irták régente Janusnak,
Két szive kellene most Kemény Jánosnak,
Noha nem találod így-is hijánosnak,
Idővel meg-felel mind Márs, s'-mind Vénusnak.
94. Mindazáltal szive ha kettő lehetne,
Két-felé azokkal többet mivelhetne,
Edgyet Annájának keblében tehetne,
Másikkal el-kezdettt úttýára mehetne.
95. Két-féle szeretet öszve nehezen fér:
A' Márs dolgaira ingerli a' melly vér,
Annátúl távozást a' szüntelenül kér,
Tudgya: ott heverve Pálma ágot nem nyér.
96. A' melly éget pedig Annának tűzével.
Rest az induláshoz, s'-komor-is kedvével,
Nem örömet fárad a' Márs seregével,
Inkáb hon hevülne Vénus melegével.
97. Tartnak ezek sok bajt s'-küszködést egymással,
Ez az hon létellel, az a' ki-vágyással,
Nehezen alkuszik itt Vénus Pallással,
Mint szép Lavinián Turnus Aeneással.
98. Erős mind a' kettő, bizik-is magához,
Ha edgyik marasztya s'-vonnya az Annához,
Készteni a' másik: nyúllyon pályájához,
Hogy nyertessen érjen a' fel-tett Pálmához.
99. Oszlattya pöröket végre a' böcsület,
Ki a' Kemenczénél mindenkor nem fülhet,
Azért ez sziveknek noha nagy feszület,
Mind-az-által van már el-váló készület.
100. Egymást tartó kezek azért bocsáttatik,
Nehéz mind kettőnek hogy árván hagyatík,
Annára Keménytül szép áldás adatík,
Tüle-is hasonló búcsúzás mondatík.

101. A' mikor kedvesét Kemény el-maradni,
Anna-is édesét láttya el-haladni,
Tetezik, hogy a' szivek fog ketté hasadni,
Nem tűrheti Anna, Könyve kezd fakadni.
102. Kemény-is sirását alig türtesztette,
Keseredett szive mert arra készítette,
A' férfiúi vér de mértékeltette,
Meg-indúlt könyveit vissza térítettette.
103. A' melly keserűség gyűlt vala szemére,
Hogy a' ki-áradást ereszszen könyvére,
Mint hogy a' nemes vér vala ellenére,
Az honnét gyött, viszsza tére az szivére.
104. De ott nem leheté veszteg maradással,
Hanem ki-fakada nehéz ohajtással,
Titkos keservérül elég jel adással,
Azomban mind kettő lén el-távozással.
105. Látnád itt bús vóltát Laodemianak,
A' Protesilaus szerelmes társának,
Mikor távozásán kesergett Urának,
Ki meg-szállására méne a' Trójának.
106. Féltette kedvesét Hector haragjátúl,
Görög vitézeken hatalmas karjátúl,
Nehezen bocsátta azért-el magátúl,
Hogy el-ment, meg nem szűnt szeme a' sirástúl.
107. Hasonlatos dolga mostan az Annának,
Tőle el-válásán szerelmes Urának,
Fél szive, vakjátúl a' Márs koczkájának,
Kin sok bús gondokat talál ő magának.
108. A' mig vigyázhatta, késérte szemével,
El-tűnvén előle, lón töb keservével,
Követte az után ohajtó szívével,
El nem maratt tőle soha elméjével.

109. Tekénget Kemény-is viszsza, mig láthattya,
Ha szemétül el-múl, a' szive ohajtya,
Vagyon mind kettőnek egyenlő bánattya,
Hogy az idő vélek egymást el-hagyattya.
110. Ez vala ugyan-is végső el-válások,
Nem is leve többször együve jutások,
Nem csuda, ha volt-is nehéz szűfájások,
Követvén az után azt keserves gyászok.
111. Noha kedvesének tőle el-estével
Gondos vala Kemény, de annak terhével,
Nem nyomatott szive vett reménségével,
Jó hitben van, s'-bátran mégyen seregével,
112. Meg-előzi az hir röpillő szárnyával,
Hirdeti Erdélyben csevegő szájával,
Hogy meg-indúlt Kemény s'-jön számos hadá
Magyar, Német s' Horvát válogatottával.
113. Mellyet a' Törökség nem vészen tréfára,
Hanem gondot visel jövődő dolgára,
Ülteti emberét Ibraim Postára,
Ezt Ali Passának adattya tuttára.
114. Azomban Seges-Várt ölti a' nyakában,
Van minden Népével oda szorulásban,
A' mellynek Kemény-is rút sáros út(ty)ában,
Noha későn jöhet, de jút szomszédgyában.
115. Fejér-Egyházra száll maga udvarával,
A' szomszéd falukat rakja töb hadával,
Keriti a' Várost szapora strásával,
Minden kapuinak el-állott útával.
116. Meg-szállása után készül ostromához,
Addig akar időt venni próbájához,
Mig az alkalmasság arcz(cz)al áll dolgához,
Ne kapjon az után kopasz tarkójához.

117. Már-is a' szerencse láttatik kedvezni,
Mert mihelyt hadai kezdenek érkezni,
A' kiknek nem lehet Segesben férkezni,
Szalad az ellenség, nem mér ellenkezni,
118. Már Szent-Páli János Betlehem Gergellyel,
Bottyok alatt lévő töb vitéz emberrel,
Kilencz száz Kurtánnyal, hogy ha nem ezerrel,
Meg-viván, rontották azokat fegyverrel.
119. A' szerencse kedvét többen-is ígérte,
Lészen bal szárnyárúl immár jobra térte,
Állandó mivoltát ennek de ki érte?
Ha egyszer kedvezett, hogy mászsor nem sérte?
120. Nagy elme nem szokta az alacsonkodást,
Ha búja van, ugy sem mutat szomorodást,
Rósa a' tövis közt nem vészen hervadást,
Sem a' Pálma-fa ág terh alatt fúladást.
121. Sőt ez mind a' kettő újul azok között,
Noha Kemény fénye sokszor el-röjtözött,
De azok ködében ugy meg-nem ütközött,
Hogy újab reményben szive nem öltözött.
122. Ha valaha, most van szép bizodalmával,
Hogy várt czélljához jut kezdett pályájával,
Szemléli azomban vigyázó gondgyával,
A' Várat melly felől üsse ostromával.
123. Ez leg-akadályosb köve már útának,
Mellyet ha ki-vethet, igéri magának,
Hogy egyenesb úta lesz osztán lábának,
Mellyel védelmére indúlt az Hazának.

HATODIK RÉSZ.

1. Ibraim Passának ez alatt Postája
Jút Ali Passához, meg-beszéli szája,
Erdélyi dolgának hogy fordul visszszája,
Ha vigyázób szemmel nem tekint hozzája.
2. Ben van Kemény János számos hadaival,
Némettel, Horváttal, vitéz Magyarival,
Segesd Várhoz szállott rontó ágyúival,
Ott szorúlt Ibraim Török társaival.
3. Kávét iszik vala, mikor ez hirt vette,
Hamar fel-hörpenté, s'-csészéjét le-tette,
Ibraimnak dolgát mihelyt meg-értette,
Segítő hadait mingyárt készítette.
4. Itten ónt nem kötnek a' dolgok lábához,
Hogy a' múlt ebédnek érjen csak csontyához,
Hanem olyan szárnyat ragasztat inához,
A' ki ebéd előtt vigye asztalához.
5. Siető dolgokban árt a' késedelem,
Következik onnét gyakor veszelem,
Nem osztogat Laurust a' szép győződelem,
Az hová későn jút a' várt segedelem.
6. Némelly részét azért leg-könnyeb hadának
Adgya bottya alá a' Kuczuk Passának,
Mondgya, hogy ha igaz hive Császáranak,
Visellye jól gondgyát Erdélyi dolgának.
7. Ne ülljön útával mászó rák hátára,
Tekenős békának se lépjen módgyára,
Hanem ráró szárnyat ragaszszon vállára,
Ugy, mennyen, s'-repüllyön siető dolgára.

8. A' készség nem szokott várni sok ingerlést,
A' fáratságban-is nem tud az kiméllést,
Tudgya, a' nevelhet haszonrúl reméllést,
Nem az, ki csak háznál szokta az henyélest.
9. Kardot köt csak hamar, s'-meg-indúl hadával,
Szágodik a' lova Pegásus szárnyával,
Éjel nappal mégyen, sietvén dolgával,
Hogy későn járása ne légyen karával.
10. Bé-is érkezik ez csak hamar Erdélyben,
Melly Kemény Jánosnak mikor jút fülében,
Támaszt ugyan újab gondokat szivében,
De nem lankad azzal erős reményében.
11. Tanácsra bocsáttya, mit cselekedgyenek,
Azon egygyeznek-meg, hogy fel-készüllyenek,
Ne várják helyben meg, hanem ki-mennyenek,
Meg-álván útttyokat, meg-verekedgyenek.
12. Nem félnek, sőt egy mást sok jóval biztattyák,
Ha a' Török erőt mezőben ronthattyák,
Az után a' várat megint meg-szálhattyák,
S'-a' benne lévőket könnyebben birhattyák.
13. Mikor el-végezték errül tanácsokat,
Szállásokra küldik a' Kapitányokat.
Hogy ott fel-ültetvén más nap az hadakat,
A' mezőre hozzák jó reggel azokat.
14. Halván a' készülő, örömmel nyergelnek,
Felülvén, a' mezőn rend(d)el seregelnék,
Ujab-ujab reményt benne ingerelnék,
Török oszporával erszények majd telnek.
15. Örömében lovát sok vitéz ugrattya,
S'-mint ha harczon vólna, már-is ugy forgattya,
Tolla vitorláját a' szél hajtogatya,
Nyereség reménye a' szivét izgatya.

16. Hogy meg-vagdalkozzék, kész arra minden kar,
Van rajtok sok farkas, melly majd Törököt mar,
Alig várja szivek, hogy érkezzék a' Tar,
Vitézséget tenni mindenike akar.
17. Meg-indulván végre, útnak eredének,
A' mint Nagy-Szölös van, a' felé menének,
Vélvén a' Törökök hogy arra jönének,
De azok csalt vetvén, más völgyre térének.
18. Mellyen Kuczuk Passa, hozott Seregével,
A' Várhoz érkezvén, bé-méne békével,
Tanúlt Róka, dolga vólt sok kelepczével,
Tudgya, mint kell bánni ellenség lesével.
19. A' ben lévő Török, s'-azzal más közös nép,
Romlott reményében lesz ezzel megént ép,
Vidúl orcájokon az halványodot(t) kép,
Olly könnyen reájök Kemény már bé-nem lép.
20. Öszve ölelkezik Ibraim Kuczukkal,
Üdvözli személyét, s'-tiszteli csókokkal,
Dörgenek az Bástyák áldgyúk s'-taraczkokkal,
Kuczuk jövetelét hirdetvén azokkal.
21. A' mellynek dörgési hatván a' fülében,
Háborodik Kemény, s-bút vészen szívében:
Tudgya, hibája lett várt szerencsében,
Jutván Kuczuk Passa már vágyott helyében.
22. Tudgya, arra valók ezek a' lövések,
A' kik néki merő meny-köves dörgések,
Hogy a' Törököknek lett bé-érkezések,
Hijában való már azokat lesések.
23. Dolga job folyamit innét reméllette,
Bánnya nyútot(t) módgyát hogy ennek vesztette,
Mint hogy népét Kuczuk a' várban vihetle,
Azon győzödelmét már nem remélhette.

24. A' hosszsú tanácsnak késlető vóltábúl.
S'-az végzett dolognak későb folyásábúl
Történék, nem egyéb okozhatásábúl,
Az alkalmatosság hogy mülék markábúl.
25. A' késő dolgokból következik sok kár,
Valamelly végezés köszvényes lábon jár,
Az el-rendelése tanácsos légyen bár,
Hasznátlan, mert arra a' szerencse nem vár.
26. Ámbár tanácsollyon esze Cicerónak,
De ha nem nyúl hozzá keze Scipiónak,
Annak kimenetét nem tarthatni jónak,
Csont a' früstököme a' későn járónak.
27. Főtt tanács(es)al az melly dolog már meg-ére,
Bátorság s'-gyorsaság annak a' vezére,
Az szokta vezetni győzelmes végére,
A' nélkül fordúlhat az-is veszélyére.
28. Nem sok Pálmája van az halogatásnak,
Kit a' félelmesek mondnak vigyázásnak,
Sok pedig Laurusa a' gyorsalkodásnak,
Mely kalaúzságán jár a' jó tanácsnak.
29. Mikor a' lövések a' Várban levének,
Ideje érkezett hamar napestének,
Ki-fogák lovait tüzes szekérének,
Itatván tavábúl Oceán vizének.
30. Az idő gyeplőjét a' vak éj viseli,
Fekete homályát az égre emeli,
Témérdek setétség annak allyát teli,
Ki-ki menő utát tapogatva leli.
31. Azért az hadaknak nem vala mit tenni,
Szőlősre utakat viszsza kezdik venni,
Nem mehetvén tovább, ott akarnak lenni,
Meg-tekintik, hólnap hová kellyen menni.

32. Az éjnek sátora megént le-vonatván,
Ki-fogott lovait a' nap bé-fogatván,
Tegnap eltűnt fényét ismét fel-hozatván,
Azért a' dologhoz látnak, nem mulatván.
33. Mind Német 's-Magyar Tiszt egygyüvé gyűlének,
Tanácskoznak, tovább mit cselekednének,
Végre mikor ezen sokat törődnének,
Magok veszélyekre illet végezének:
34. Hogy azon a' napon ottan nyugodgyanak,
S'-az dologról tovább bővebben szóllyanak.
Fárat(t) a' Pogányság, attúl ne tarcsanak,
Míg meg nem nyugosznak, addig ki-csapjanak.
35. Azért nem kis része ki-öszöl hadának,
Hogy ki-ki abrakot szerezzen lovának,
Azok-is, Keménnyel kik ben maradának,
A' jó vigyázásban álmosok valának.
36. Akar mit el-hinni csak könnyű okokkal,
Szokott gyakran lenni keserves károkkal,
Meg-csalatnak sokan a' bizodalmokkal,
Az hol nem reméllik, ott veszvén dolgokkal.
- 37.* Az a' bizakodás, mely a' vigyázásnak
Bé-köti a' szemét, oka sok romlásnak,
Mestere a' veszély az ólalkodásnak,
Bé-gyön, ha jó Sánczot ellene nem ásnak.
-
- *37—38. 1. A' veszedelemnek vallyon szomszédgyában
Lehet-é valaki nyugalmas ágyában?
Mes(s)zeis föl keres, oly gyors a' dolgában,
Nem hogy ot(t) ne báncson, hol vagy a' markában.
2. A' vipera mellet(t) bátran ki nyughatik.
Ám bár csapásátul mindgyárt nem bántatik?
Fél mind azon által, nem bátorzkodhatik,
Ha soká véle lesz, hogy meg nem csapatik.

38. De nem lehet soha oly tanult okosság,
A' mellynek tanácsa mindenkor bóldogság,
A' szemes elmét-is köti néha vakság,
Nem láttya, hol lappang a' vesztő ravasság.
39. Mind eddig kemény is szemes lábokon járt,
Távozott előtte, reá veszélyt nem várt,
De vigyázatlan most, melly ezentül meg-árt,
És ránt a' nyakában ki-vethetetlen kárt.
40. Mikor azért Kuczuk Passát vesztegleni
Gondolnák, s'-idejét nyújtózva tölneni,
Mint hogy nem tíz óra szokta fel-költeni,
Mezőben villog már, s'-kezd közelíteni.
41. A' véletlen csapás, tudgya, sokat téssen,
Ha az ellenséget nem talállya készen,
Kevés kéz sokon-is győzödelmet vészen,
Bizik: ma néki-is jó harácsa lészen.
42. A' veszedelmes nap délre jutott vala,
Éhezik a' gyomor, melly eddig koplala;
Azért kinek-kinek vettetik asztala,
A' szakács sem mulat, hanem fel-tálala.
43. Esznek már némellyek, s'-jól meg-is hevültek,
Köztök a' pohárok már sűrűn kerültek,
Kemény étkei-is immár el-készültek,
Fel-is atták, de még asztalhoz **nem ültek**.
44. Talám szintén mikor vizet kér kezére,
Rosz vendég érkezik, mondgyák, ebédére,
Feles Törökség gyön, Kuczuk a' Vezére,
Im itt lész, Héturon mert már innét ére.
45. Nem hevert sokáig, reggel ült lovára,
Hogy ebéd vesztése ne lenne kárára,
Arra sokszor hívó követet nem vára,
Hanem hivatlan-is indúlt, s'-ide jára.

46. Ennek gonosz hirén a' vérek fel-posdúl,
A' nem remélt dolog van rajtok nagy gondúl.
Soknak a' szive-is helyébül ki-mozdúl,
Hogy fékezze lovát, gyorsan ki-ki fordúl,
47. Harsognak a' lármák, felülöt hirdetnek,
Ott hadgyák az ételt, szállásra sietnek,
Akadoz a' falat torkán némellyeknek,
Az hirtelenségben nehezen nyelhetnek.
48. Maga-is a' Kemény van nem köz gondokban,
Mint hajós véletlen támadott habokban,
Mind-az-által szive nem csügged azokban,
Kezd lenni dolgárúl jó bizodalomban.
49. Azomban a' mint az kis idő engette,
A' kik a' faluban valának mellette,
Azokat csak-hamar jó rendekben vette,
S'-az mezőre vivén, ezekkel intette:
50. Nem kell meg-ijedni, hogy jön az ellenség,
Ha oszlott-is hadunk, van itt annyi népség,
Melly a' reánk jövő terh ellen elégség,
Legyen szivetekben azért jó reménség.
51. Más az: sokaságban nincs az hadi erő,
Bátor szű és jó kar az ellenség verő,
A' kit Isten segít, a' leg-inkáb nyerő,
Mellytül aláztatik a' kevély s'-vakmerő.
52. A' mi kardunknak-is Mávors köszörült élt,
Fordúl a' Sors, Kuczuk kit magájénak vélt,
Mi pályánknak adgya a' diadalmas ezélt,
Fordit a' nyakában az helyet(t) rüt veszélyt.
53. Időnek előtte nem kell meg-rettennünk,
Jó hittel jó remént kell dolgunkban vennünk,
Meg-kell ennek lenni, nincs egyebet tennünk,
Szükség férfiaknak ezokáért lennünk.

54. Avagy van-e inkább oka félelmünknek?
Gyalázat volna az vitéz Nemzetünknek,
Ha illy kevés száma mi ellenségünknek
Ki-vonná az élet hires fegyverünknek.
55. Csak tegnap érkezett fáratt s'-gyülevész nép,
Az hosszú út miatt lovok-is alig lép;
De a' mi Seregünk, ha kevés-is, jó s'-ép,
Csak szívesen fogjuk, lesz nyereségünk szép.
56. Ez a' velünk való idegen Nemzetség,
Kiket immár régen oktat a' vitézség,
Nemde oltalmunkra olly bátya s'-segítség,
A' mellyhez nem térhet könnyen az ellenség?
57. A' magunk felei, ez a' szép Magyarság,
Kardgya után élő s'-próbált katonaság,
Régi erejében talám ollyan lágyság,
Hogy mindgyárt el-nyomja azt-is a' Pogányság?
58. A' Nemességben-is forr az Ősi jó vér,
S'-meg melegült attúl testekben minden ér,
Öszve csapni ki-ki egy ellenséggel mér,
Segítvén Istene, bizik-is, hogy majd nyer.
59. Hazája s'-kedvesi meg-maradásaért,
Mint a' Trójaiak magok oltalmáért,
A' Római Iffjak Országok javáért,
Kész harcolni, s'-a' szép böcsüllet áraért.
60. Szokta a' szerencse segíteni azokat,
A' kik bátor szív(v)el fogják a' dolgokat;
De kik félelemnek adgyák ő magokat,
Hátra vervén, vesznek rút gyalázatokat.
61. Jelen leszek én-is mindenütt veletek,
El-követek mindent, a' mit mivelhetek,
Ti-is körülettem férfiak legyetek,
Vagy élet vagy halál, maradok köztetek.

62. Az övei mellett, hidgyétek, hogy fel-kél
Az hivek Istene, ki senkitül nem fél.
Kuczuknak fegyverén nincs olly köszörült él,
Hogy azt sércse, a' ki ennél oltalmat lél.
63. De magunknak-is kell ezzel serénkednünk,
Mint Hector s'-Achilles egymással küszködünk,
Seb s'-vér közt engedik itt a' Pálmát szednünk,
Azok után lehet azzal dicsekednünk.
64. Vitézek, kardunkat azért ugy forgassuk,
Hogy a' Török erőt láb alá nyomhassuk,
Nyereség Laurusát tőlök el-vonhassuk,
Azzal homlokunkat mi köszörűzhassuk.
65. Avagy ha más vólna Fátuma igyünknek,
Ugy-is ösmértessük erejét kezünknek,
Drága áron vegyék bársonyát vérünknek,
Maradgyon jó hire emlékezetünknek.
66. Gyújt nem kevés tüzet ezekkel szivekben,
Szép biztatásira forr vérek erekben,
Forgolódik köztök s'-jár a' Seregekben,
Szedvén azonközben őket job rendekben.
67. Csak szomszédságában van Szőlősnek Hétúr,
A' felől gyön Kuczuk, véle sok Török Ur,
Kiknek hegyes tőre még ma sokat meg-szúr,
Golyóbissa, nyila s'-csidája által fúr.
68. A' két falu között alá szálló völgynek,
Erdő van felette, hazája cser, s'-tölgynek,
Kit most a' deres tél nem hágy lenni zöldnek,
Hóval egyveledett sára van a' földnek.
69. Két felől az oldal Dombra emeledett,
A' mellynek a' közü szorossan terjedett,
Árok a' közepin, s'-abban viz eredett,
A' cserének allyán szőlő telepedett.

70. Nyomodik a' Török Tábor nap keletrül,
Hozza kevés hadát Kemény nap esetrül,
Radák Imrét teszi az egyik szegletrül,
Hat száz gyalogokkal, sokat tart ezekrül,
71. A' csere széliben ezek helyheztek,
Feltekert puskájok kezekben fénlettek.
A' mint a' szőlőnek gyepűi tétettek,
Az Német és Horvát oda rendeltettek.
72. Igen szép had, kár, hogy hijja van számának,
Mert ezek közzül-is sokan el-oszlának,
Mellyek ha ép számmal most jelen vólnának,
Töb csorbája lenne a' Török szablyának.
73. Állot(t) a' Magyarság ezek közt középén,
Itt vagyon Kemény-is, mindent biztat szépen,
De ezeknek sincsen tellyes száma épen,
Majd elmaratt fele, ki egy, ki más képen.
74. Hogy meg ne kerülné őket az ellenség,
Falu túlsó végén van az melly kis rétség,
Oda-is mind Magyar mégyen, mind Németség,
Hat száz emberbül áll ez a' két Nemzetség.
75. Jádezik már az Echo a' Török dobokkal,
Adván feleletet vissza vert hangokkal,
Zászlókat a' kényes szelek-is szárnyokkal
Csapdossák, s' mulattyák magokat azokkal.
76. A' jövő sereg-is magát már mutattya,
Látezik sok tar főnek gombos patyolatya,
Más-féle csapka-is, s'-azok tollazattya,
Kiknek vitorláit az Eurus forgattya.
77. Sisak, pánczél, karvas szép ragyogvánival
Jádezik a' verő fény sütő sugárival,
Egy-másban kapdosó fények villámival,
A' szemeknek ugyan csiklandozásával.

78. Vélhedd annyi fene vadaknak jövését,
Fel-tátott szájokkal élted el-nyelését,
Menyi Párducz, Tigris, Farkas bőr csüggését
Látod nyakok körül, s' majd reád szökését.
79. És ingattya a' szél fejeken tollokat,
Valahánynak, annyi éhezett Sasokat,
Sólymot, rárót, erős kerecsent s'-Struczokat
Ítéldd érkezni, oh melly gonoszakat!
80. Itt majd mindenik kard egy-egy halált vezet,
A' melly Kemény János hadára éhezett(t),
Maga Fátuma-is közikben érkezett(t),
Akar nem sokára fogni véle kezét.
81. Forgolódik köztök Memhet Kuczuk Passa,
Tündöklük a' karján fel-kötött karvasa,
Markában-is villog ki-rántott(t) pallosa,
Bizik, hogy Keménynek lészen ma gyilkosa.
82. Látván, a' Magyarok hogy már közel vannak,
Olajt vett szikrái sebesben lobbannak,
Tajtékzik a' szája mint a' búsult kannak,
Őszve vert fogai szájában csattannak.
83. Kemény-is már magát keménnyen készíti,
Bátorittya szívét, karját erőssíti,
Remélvén, Istene véle van s'-segíti,
A' rá gyövä erőt rontya, szégyeníti.
84. El-fáratt a' lova, melly eddig viselte,
Le-száll, el-viszik azt, mást hoznak helyette,
A' mellynek serényét alig illethette,
Mint a' könnyű evet, lén hamar felette.
85. Achillest látnád itt lenni seregében,
Már ki-vont szablája villogván kezében,
Ha kinek félelem vala még szívében,
Bátorodik az-is, s'-meg-újjul vérében.

86. Vidám tekintete mutat mérészséget,
Ki-rántot(t) fegyvere harczó készséget,
Biztató beszéde hitet s'-reménséget,
Minden állapotja el-tekéltséget.
87. Teleki Mihálynak elmélkedésére
Gyön olly titkos érzés azomban szívére,
Hogy most menne Kemény vég veszedelmére,
Ha más ként nem visel gondot életére.
88. Kéri, hogy kedvesit szánnya meg s'-Hazáját,
Ne várja a' Mársnak kétséges koczkáját.
Bizza hiveire az harcznak próbáját,
Állyon férre maga, s'-tegye-bé szablyáját.
89. Nyilhat jövendőben job úttya dolgának,
Csak most mértékelést adgyon szándékának,
Ne ereszsze magát vakmerő próbának.
Megjelentvén titkát, Teleki, szavának,
90. Felel: El-költ már az, későn siettetnél;
A' jó hír s'-böcsüllet nagyob mindeneknél,
Job a' böcsös halál a' mocskos életnél,
El-menvén, magad-is rólam mit vélhetnél?
91. Azonközben, mint a' Caucásus hegyében,
A' melly oroszlánynak el-loptak kölykében,
Sí s'-ri az erdőkön fel-forrot(t) mérgében,
Mindent kerget, űz s'-ront kölyke kerestében:
92. Olly szű iszonyító nagy sivalkodással
Érkezik a' Pogány s'-Alla kiáltással,
Őszve kap a' két had hirtelen egymással,
Végső itéletet képző ropogással.
93. A' sűrű lövések dongó bogarai
Szaporán repdesnek mint méhek rajai,
Kik miatt hallatnak sokaknak jajai,
Mert igen mérgesek azoknak fogai.

94. Öszve egyvelült füst a' kard villogással,
S'-azok közt a' gyakor ólom mag járással,
Mint menyköves üdő tüzes villámással,
A' benne forgóknak van nagy gond-adással.
95. A' kik záporátúl vér-patakok nőnek,
El-szakatt a' nyaka már nem kevés főnek,
A' tanúlt Németek hijjában nem lönek,
Mellyek a' Törökben sokat földre tőnek.
96. Még köz szárnyon röpül köztök a' nyereség,
Sőt számosan hullot(t) a' Török ellenség,
Mind két részt táplállya vala még reménség,
Hogy ötet pálmázza a' harczy dücsősség.
97. Izzad vala vérrel már Kemény szablyája,
Körülötte fia, s'-sok vitéz szolgálja,
Azomban sok Török tódulván reája,
A' forgolódásban el-húll paripája.
98. Simon ez ideig Julusnak módgyára,
Forgóldot(t) körüle s'-vigyázott Attyára;
De sok Pogány érvén néki-is sorára,
El-vetik, s'-alighogy nem ére torára.
99. Magyar Kapitány-is, az Ebeni István,
Forgóldik, egynéhány Törököt le-csapván,
De ő ellene-is feles Pogány jutván,
El-szakad Urátúl, tovább nem álhatván.
100. Teleki Mihálynak sem henyél szablyája,
Sebesedik tőle sok Török pofája,
Pogány vér foly rajta, nincs egyéb rosdája,
De a' csapdosásban esett sok csorbája,
101. El-szakasztyák ezt-is édes Ura mellől,
Jút eszében, elébb mit érzett e' felől,
És azon búsulván, sir a' szive belől,
Mert láttya, a' veszély most veszi már elől.

102. Vala ez Keménynek igaz Achatese,
A' miképpen hive, a' szerént kedvese,
Azomban a' Török sok Magyar le-nyese,
A' vitéz Kemény-is már gyaloggá ese.
103. Gyulai Istvánnak ott forog még kardgya,
Igaz szolgálta volt ez, s'-az hiveknek nadgya,
Le-ugrik lovárúl, hogy alája adgya,
De az rá gyúlt Török felülni nem hadgya.
104. Urának nem használ, árt ezzel magának,
Mert ellene mingyárt sokan rohanának,
Kik sok sebet adván harczoló karjának,
El-esék, s'-a' fejét elmetczék nyakának.
105. Siko(l)t Kuczuk Passa, s'-majd okád tüzeket,
Övék a' nyereség, biztat mindeneket.
Eddig a' Németek tartották helyeket,
Futnak már azok-is, s'-el-hadgyák rendeket.
106. Immár a' Magyarság régen meg-tolatott,
Mint hogy súlyosb erő azokra hozatott,
Mind a' két Nemzetség futott mint futhatott,
Kikben a' Török kard sokat el-húllatott,
107. Azon közben Kemény, lova el-estében,
Ugrik hamar talpra, van kardgya kezében,
Látván, hogy nincs remény tovább életében,
Böcsülletes halált tökéll-el szívében.
108. Virágzik vala már a' teste sebekkel,
Mint a' búsult vad kan olly lévén ezekkel,
Kit mikor üzetnek a' szeléndekkel,
Meg-áll, s'-viszszá csap sok ellen vetésekkel.
109. A' mellyik közelit hozzá falásával,
Arra tér, s'-ellent vét mérges agyarával,
Ha más kezdi érni, meg-fordúl farával,
Azt-is távul veti vizszá csapásával.

110. Vitéz Kemény kardgyát a' szerént forgattya,
Nincs biztató, magát ő maga nógattya,
Ha ki feléje gyön, azt viszsza ugrattya,
Szablyájával vérét sokaknak nyalattya.
111. Sok hegyes tör s'-pallos a' nyakát sürgeti,
Haragos kardgyával de azt mind el-veti,
Most ezt üzi viszsza, most amaszt kergeti,
Kinek kezét, kinek pofáját sebhethi.
112. Minthogy fegyverétől már sokan sértettek,
A' búsult Törökök reá felesettek,
Más féle fegyverrel kit el nem ejthettek,
Körüle forgódni csidákkal kezdettek.
113. Hibál a' ketteje, harmadik talállya,
A' vállában akad, töb-is hajigállya,
Kettő az ágyékát, egy a' melljét szállya,
El-kezd hanyatlani, már tovább nem állya.
114. Drága Skarláttýával ki-folyott vérének,
Bé-burított földén harczoló helyének,
Nem birhatván tovább sok sebet testének,
Lőn végre el-este, s'-vége életének.
115. Így pecsélette-meg édes Hazájához
Szives szeretetít, az melynek dolgához
A' ki az után fog, úgy nyúllyon kardgyához,
Hogy ne szabja az-is aszt maga nyakához.
116. A' hir az Országot hamar bé-nyargallya,
El-hanyatlík Anna, mikor ezt meg-hallya,
Szörnyű keservében a' földet-is fallya,
A' Tündér Szerencse az embert így csallya.
117. A' többiről hagyom az írást másoknak,
A' kik jobban tudgyák mint létét azoknak.
Kétséges az vége az hadi dolgoknak,
Az idétlen próba meg-ártott sokaknak.

118. Isten az Seregek Ura s'-erőssége,
Kivel ő jár, annak van kész nyeressége,
Kitől el-áll pengig, hibál reménsége,
És bizott dolgában lesz keserves VÉGE.
-

AZ OLVASÓHOZ.

Vegye eszében az Olvasó: hogy noha a' fel tett dolognak valóságára is vigyáztam ezen versekben, mind azon által nem tartottam szintén olyan rendet, mint a' folyó írással való historiában, hanem a' Poësisztis kívántam azokban követnem, és az szerint alkalmaztatniis ezen munkáskámat; kihez képest szükségh tudni az Olvasónak, hogy a' mely szók nem a' közönséges magyar beszéd szerint tanáltnak némely helyeken a' versekben, a' nem másképpen eset(t) annyira, mint a' versek kedviért tett alkalmaztatásbul. Mert azoknak szoros rendi nem vehet ugy bé minden szót, mint a' folyó írásnak tágassab mezeje, hanem a' szóknak mértékét a' versekben bé férkesztetésekre nézve az ő szokot(t) természeteknél néha hoszab, néha rövideb mértékben kölletik venny: Azokbul hol el vévén, hol hozzá adván, hol egyben szorítván, néha pedigh megh változtatván, és egy helyből másikban költöztetvén a' bőőket, a' mely változtatásokat a' Deák Poësisban Metaplasmusnak, más formára vonásnak, neveznek, és annak ednihány speciei vannak, de a' nem mindenik illik a' magyar szó folyásához még a' versekbenis, nemis szoktak véle élni: hanem vannak olyak, a' kiket a' Magyar szóbanis folytathatni, ugy mint:

Mikor a' szónak közöpiüből valamely bőő vagy syllaba ki vettettetik, a' kit Syncopénak hínak a' Deákok, ilyek a' Deákoknál ezek: *Periclúm, Piaclúm, vixé, pro Periculum, Piaculum, et vixisse*. A' Magyaroknál pedig: *győzelem pro győzedelem; guslya pro gusallya*, a' mint ezeket az én verseimbenis ugy találni.

Némely szóban pedig két syllabát vonnak egyben, és azt

Episynalepnek vagy Syncresisnek nevezik: úgy mint a' Deákban *Alvária, Laquária, pro Laquearia, et Alvearia*, a' Magyarban *Lány pro Leány, mért pro miért*.

Én pedig más speciesekben is követtem a' Deák Poësiszt: mert némely szóknak a' végekből is el vettem a' bötökben, a' versekben jobban beférések kedviért: ugymint ez a' szó: *Veselényi* alkalmatosan nem ilhetet a' versek rendiben, elhagyván a' végső *i* bötöt, csak *Veselen* tettem hellette; másutt pedig a' hol *gyün* köllöt volna írnom, *győ* írtam, vigyázzván az előtte való verseknek, a' kikkel egyenlőképpen köllöt termináltatni, desinentiájára, a' mely módot a' Deák Poësisban Apocope: azaz, szó végéről egy bötöknek vagy syllabának el meczésének neveznek. Ilyen Virgiliusnak is a' többi között ez a' verse: *Pauperis est tuguri congestum cespitem culmen*, a' hol nem *tuguri*, hanem *tuguri* köllöt volna lenni, a' Deák szónak job módgya szerént; de, a' versnek szükségére nézve, az edgyik *i*-nek el köllöt vala maradni. És némely szóknak a' bötü rendit változtattam meg, követvén eben is a' Deák Poëtákat, a' kit azok Metatesisnek, bötünek a' szó végében *vi(s)*za-tételének mondanak; ehez alkalmaztattya Virgilius eszt a' verset: *Nam tibi Timbre cupit Evandrius abstulit ensis*, a' mely versben minthogy *Timber* bé nem ilhetet, az *r* bötüt tette az *e* bötü eleiben, és úgy töltötte ki a' versnek jó folyását, másképpen *Timber* lett volna, nem *Timbre* a' szónak valóságos rendi. Ugy az én verseimben is egy helen, a' mint eszembe juthat, *tenyerin* vagyon írva, noha az szólásnak job rendi szerint *terenyén* köllöt volna lenni, mert nem mondgyuk *tenyér*, hanem *terény*; de úgy annak desinentiája a' több versek cadentiájához nem illet volna.

Más az, hogy a' Deákban vannak olyan szó kis, a' kiket, a' versekhez képest hol röviden, hol hoszan alkalmaztatnak a' pronuciálásban, és azokat communis syllabának nevezik. Hasonlóképpen a' Magyarban is némely szókkal mind a' két képpen élhetni, kiváltképpen a' vers írásokban, úgy mint a' Deákban *Cyclops, Mucro, Volucris*, a' Magyarban pedig: *teszem, teszed, teszi &c. veszem, veszed, veszi &c. eszem, eszed, eszi &c.* Kihez képest azoknak énis

a' versekben az első syllabáját, a' mint a' szükség hozta, hol rövid, hol hosszú ki mondásra alkalmaztattam, tudni illik, a' hol a' mellettek lévő más szók syllabái a' versek végén hoszak voltak, hoszan; a' hol rövidek, röviden szabtam azokot.

És valamint hogy a' Deák tropusokban még az oratorok is oly szókkal szoktak néha élni, a' mellyek nincsenek más-képpen ususban, és azokat verba novátáknak nevezik: találatnak az szerint olyanok az én verseimben is, a' kik nem szokot közönséges szók, úgy mint *szomorgott pro szomorkodot(t), misége pro mivolta.*

Annak fölötté a' Deák Poësisban egész constructiók is usurpáltatnak, olyak, a' kiknek az oratoroknál nem volna helye, úgy mint Virgiliusnak is ama verse: *Os humerosque Deo similis*, a' kinek másképpen így kellene lenni: *Ore humerisque Deo similis*. Kihez képest énnékem is esett a' versekben hasonlót cselekednem, és úgy construálnom némely szókat, hogy a' közönséges magyar beszédnek jó rendi ellen legyen. Mind azon által, ha a' Deák versekben meghálhat az olyan constructio, talám én sem vétettem, ha ahoz hasonló rámára vontam, a' versek cadentiája kedvéért, a' magyar szóbanis némely constructiókat; a' többi közöt ezt a' verset: *Bellona sisakját kevés a ki vádgya*: azaz *kivánnya*; mert nem szokták ugyan mondani: vágyom ezt vagy azt; hanem: vágyok erre vagy arra, és így úgy köllöt volna annak a' versnek is lenni: *Bellona sisakjára kevés a ki vágy*; de nem illet volna az úgy a' töb mellette lévő versek cadentiájához, s' ezért cselekettem, hogy szokot renden kívül más formában helyhez tettem azon constructiókat. Mind azon által, ha nem közönséges folyás szerint való öszve férkesztéseis az a' magyar szónak, de a' versek kedvéért meg álhat az is olyan értelemmel, mint ha azt mondanám: *kevés kivánnya Bellona sisakját*, a' mikor azt írom, hogy: *kevés vádgya*.

Mint hogy pedig másképpen is a' Magyar szó és beszéd nem minden helyeken egy aránt foly az Országban, és a' dolgok is nem mind egy módon neveztetnek, hanem sok külömbség legyen azokban: ahoz képest, a' ki csak egy

részből nevelkedik az Országunknak, nem lehet, hogy az mind meg érse a' magyar denominációkat, hanem több helyekbeli látás s-hallás kívántatik ahoz. Mert az al földön mind a' fel földön, a' Tiszán és Dunántúl mint innét, sok dolgokat másképpen szoktak nevezni és a' szók prononciálásban másképpen élni, és így találtatnak az én írásomban sok szók, a' mellyek nem mindenütt közönségesek. Ilyenek ezek: *Mogorva*, a' ki annyit téssen, mint *mord*, *fellyegek* mint *felyhők*, a' mellyek jól lehet jó magyar szavak, mind azon által a' kik ottan nem jártak, a' hol azokkal élnek, nem vehetik mindgyárt eszekben azok értelmét.

Másképpen is némely szók kívül egyképpen, kívül másképpen szoktak termináltatni; úgy mint ezeket és ezekhez hasonlókat: *élete*, *tekintete*, *kellete*, *vége*, némelyek így mondják: *életi*, *tekinteti*, *kelleti*, *végi* &c. Ahoz képest, mikor olyan helyen interveniáltatik olyan szó az én verseimben, a' hol a' versek e' bötün termináltatnak, azokat én is úgy tettem föl, a' hol pedig *i* (bötü) volt a' szók vége a' versek cadentiáján, úgy köllet termináltatni annak is.

Ezek mellett, mivel hogy (a mint föllyebbis említettem) a' Poésistis követtem ezen verses historiáskámnak dispositiójában, azért szaporítottam azt holmi régi fabulás dolgoknak, hasonlatosságoknak és más féle leleményes toldalékoknak közben vetésével, a' kik nélküli a' historia és abban lévő dolgok valósága végben mehetet volna ugyan, mind azon által azoknak nagyobb ékességére és kedvesebb voltára nézve inkább tettezt azt az említet dolgokkal meg színlenem, mint azok nélkül, Tinódy Sebestyén módgyára csupán csak a' dolog valóságát fejeznem ki a' versek edgyőgyűségével.

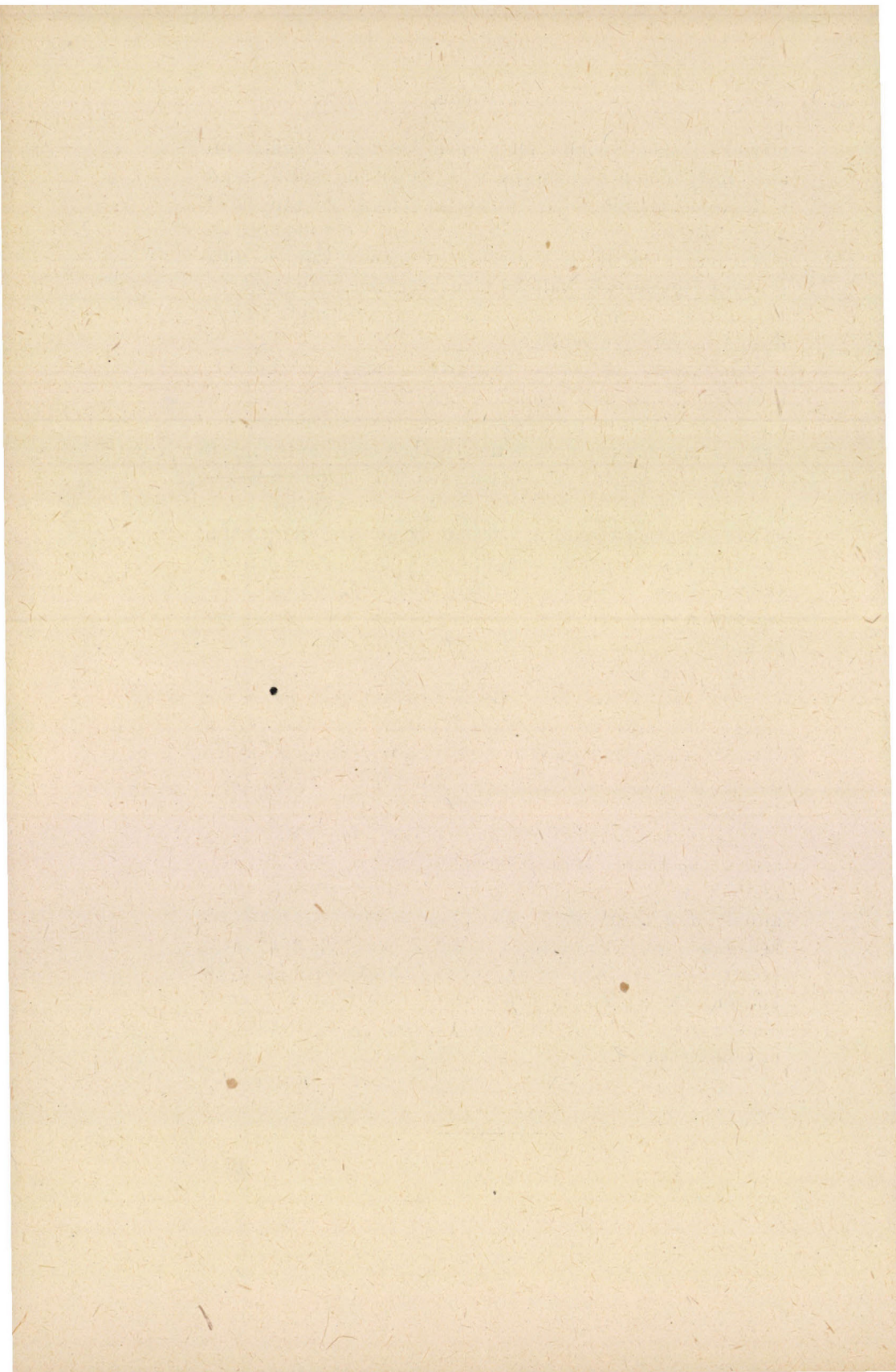
Végre a' magyar versek regulás rendi kiváltképpen a' végső szóknak egyenlő ki menetele lévén, a' kit cadentiának szoktunk hiny, azt pedig, a' ki szorosán meg akarja tartani, nem lehet, hogy minden dolog kimondásához olyan szót vehessen a' vers író, a' ki annak tulaidon ki magyarázására egyenesen szolgálna, hanem sokszor más féle szókkal kölletik azt ki mondany a' cadentiának meghtartása kedviért; noha egyéb képpen is a' versekben (a' kik bizonyos

mértékő szókból szoktak állani) nem lehet úgy megthartani akár mely dolog ki mondására a' tulajdon szókat, mint a' tágassab mezejő folyó írásban. Vannak azért ezen okbul az én verseimben is oly szók, és azokban oly dispositiók, a' mellyek a' verseken kívül nem volnának szintén illők a' dolog igyenessen való ki magyarázására, de azok a' verseket ékesséteny szokták inkább, hogy sem mint valami dísztelenségére szolgálának.

Minekokaért az olvasó igy értvén ezeket, a' hol oly szókot és dispositiókot talál versemben, a' kik vagy a' közönséges szóllásban, vagy a folyóírásban nem usuáltatnának, ne tulajdonítsa azokat tudatlanságbul eset(t) fogyatkozásoknak, hanem a' versek kedviért lévő szükséges cselekedetnek; és azok a' hol szeme eleiben akadnak (nem szólok mind azon által az írásban gyakran interveniálni szókot(t) egyéb fogyatkozásokrul) csak igy olvassa, a' mint vannak, ha a' verseknek jó rendit megh nem akarja vesztegetny, a' mely csak egy bötűnek változásávalis hamar meg esik; a' mint hogy sok jó folyásu versek vesztegetetnekis meg az olyan változtatások által. Sőt valamely verseket csak kétszer vagy egyszer paríálnakis, ha' olyan ember nem írja azokat, a' ki fundamentomossan ért a' versekhez, nincsenek azok meg vesztegetés nélkül. A' kit én mások írása alá attam, magam munkájánis böven experiáltam.

Mind azon által a' kik azokhoz többet értenek nálomnál, azok censurája alá örömet bocsátom azokat, és a' mit correctióra valót találnak azokban, a' mint hogy találnakis, annak meg igazításátul nem fogom meg kezeket, sőt kedvessen veszem azt tőlök mind a' magam, mind azok részérül, a' kik a' magyar versek olvasásában gyönyörködven, ezt az én munkácskámot sem restelik szemek eleiben venny, a' kik legyenek ezekkel jó egésségben és éllyenek sokáigh.

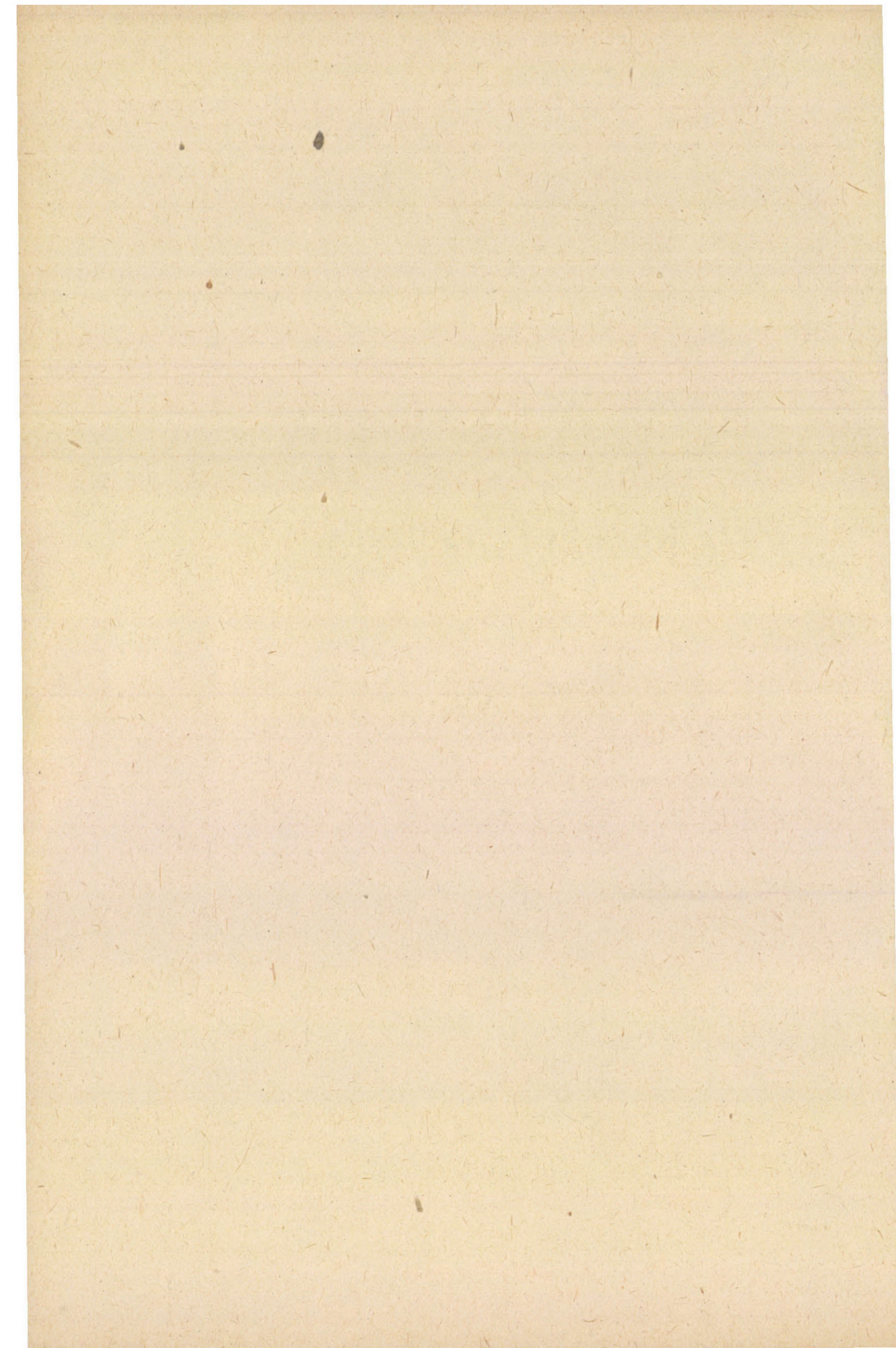
A Nyitrai-codexből.

KESERGŐ NYMPHA

(PALINODIA)

1681.

ΠΑΛΙΝΟΔΙΑ
PROSOPOPOEIA HUNGARIÆ.

Az az:

Magagyamoltalanságát keser-
gő, ésabbana' Kardos-Griffnek
szárnya alá folyamodo

NYMPHA,
A' mellyel Magyar-Or-
szág, mostani állapottyát
példázza.

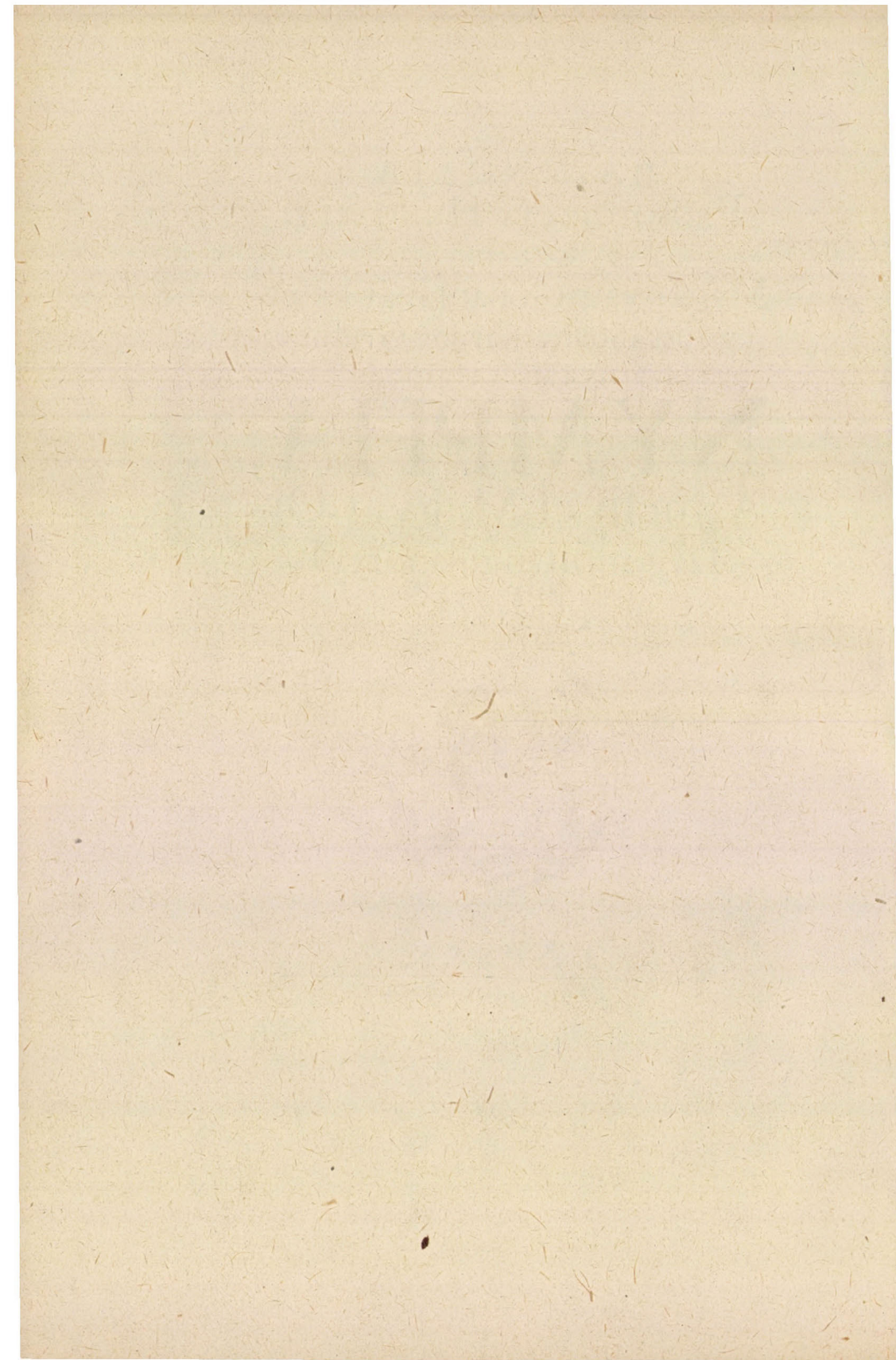

L Ó C S E N,

1695. Észtenőben.

AZ ELSŐ KIADÁS CZÍMLAPJA.

(Eredetije báró Prónay Gábor nógrádacsai könyvtárában).

Maga gyámoltalanságát kesergő
és abban
az kardos Griffnek szárnya alá folyamodó

NYMPHA,

Az mellyel

Magyar Ország mostani állapotját példázza és azt
a Méltóságos GROFF ESZTERHÁZY PÁL Vrnak
azon Magyar Ország Palatinussának, Kunok,
és Jászok Birájának, Nemes Sopron, Pest, Pilis,
és Solth Vármegyék Fő Ispánnyának, az Fölsé-
ges első LEOPOLD Császár, és koronás Kiráally
Vrunk eő Fölsége Titok Tanácsának, komor-
nyikjának, és Magyar Orzágnak Hellytartójának,
Mint Kegyelmes Vrának alázatossan ajánlya
Nemes Gömör Vármegyének a' mostani
Ország Gyűléssére ide küldetett egyik követtye

GYÖNGYÖSSY ISTVÁN.

Soprony. 1681. Esztendőben.

(A kardos griff rajza.)

GRIFUS ESTERHASIANUS.

Strictum Semileo gladium quare erigit Ales
Et tenet ille suas ungue premente Rosas?
Est Rosa clarus honor, gladius defensor honoris
Proque hoc excubias sic vigil Ales agit.

KEGYELMES VRAM.

Régi Magyar mondás: A' vén Hegedűs mindennap egy notát felejt, és az mit von is, azt is hibásan vonnya. Kihez képest az üdős Poëta sem szökdécseltetheti olly kényes lábokon a' Verseket, mint az gyermekded Apollo. A' más dolgokban foglalatoskodó elme sem leleményeskedhetik ugy az Parnassus titkaiban, mint a' kinek egyéb dolga nincsen: Következőképpen én sem lehetek most azokban ollyan furcsa, mint annak előtte. Sőt borostyánt sem tudok mostan ott szagatny, az hol akkor Laurus ágakat is szekdelhettem. Mindazonáltal így is, hogy sem mint a' Vén Hegedűs szokását, inkább igyekezvén követnem a' jó vérű ag ló természetit, a' miképpen az, ha meg nem eheti is elegendőképpen Abrakját, de meg röhögi mégis azt, és a' mint lehet, faldokja is, hogy azzal régi ió természetirül többre elégtelenségében is jelt adgyon hasonlóképpen bennem is a' Ngod Palatinussi uj Méltósságán örvendező mások verseinek előttem való (olvasására?) fel forván annak a' vérnek még meg lévő Csepecskéje, a' melyet a' Medusa vérével egyveledett Pegasus forrásából az iffiabb esztendőkben hörpentettem vala, nem lehetett megtűrnöm, hogy annak ingerléssébül még egyszer a' Vers csináláshoz nem kezdettem volna, ha azt csak úgy esik is meg szagolnom mint ag lónak az Abrakot, és a mit azért közben másszor is öszve szedegethettem, a' mig az Ország házában levő gyűlésekben egyéb dolgokra kellet(t) elmémet fordítanom, azt im én is a Nghod

Méltóságos személye eleiben bocsátom, az mellyel ha későbbben tanáltam is fel serkennem másoknál, annyiban nem vagyok mind azon által utolsóbb, hogy azok, idegen nyelvekbéli írásokkal, én pedig magyar versekkel örvendezek a' régen kívánt magyar Palatinus új Méltóságának, melyet is érdemetlen szolgájától méltóztassék jó neven, és azon versekben maga gyámoltalanságán siránkozó Nympha igyét is szívére úgy venni, hogy a' melly Griffnek szárnya alá folyamodott, ottan kívánt nyugodalmat vehessen az is magának. Azon Nympha mellet(t) pedig ajánlom én is az Nghod Kegyelmisségében nagy alázatossággal magamat, és maradok

Nghodnak

alázatos

leg kisebb szolgája

Gr. I.

1. A' mint Szőke Vize le foly a' Dunának,
Nagy Jajja hallatik egy Árva Nymphának,
Vélem én azt lenni Dido Siralmának,
Tőle el-válásán Anchises fiának;
2. Vagy hogy a' bús Thisbe Pyramust sirattya,
Vérében fetrengő testét apolgattya,
Kíért éltét ő-is majdan el-fogyattya,
Igaz szeretetét azzal-is mutattya.
3. Itélhettem azt-is: Phillis siránkozik,
A' kedves Demophon hogy tüle távozik,
Sok esküvésében annak csalatkozik,
S-azért meg-emésztő búra bocsátkozik.
4. Vagy Venus kesereg, Adonist ohajtván,
Azt vadászattyában vad-kan el-szaggatván,
Vagy Galáthæa sir, szép Acist siratván,
Gonosz Polyphemus azt rútúl el-rontván.
5. Avagy Caunus után indult szerelmében,
Hogy kedve nem telhet kívánt örömében,
Biblis jajgat, hal, s-vész képtelen tüzében,
Végre el-is fogyván könyve sok vizében.
6. Vagy nagyobb voltaért hatható jajjának,
Nem de vélhetem-é inkább Hecubának,
Hogy nagy veszedelmét sirattya Trójának,
Hol édes Gyermeke, s-Ura el-hullának.

7. Kétséges vólt elmém, így ez ki lehessen?
Hogy azért felőle bizonyost vehessen,
Indulnak lábaim a' felé csendessen,
Az honnan az szó jó olyan keservessen.
8. Az mint mendegélek, utamat ujjitva,
Vigyázó szememet jobb kézre fordítva,
Látok egy Dombocskát zöld(d)el bé-borítva,
Duplázott keresztet azon fel-állitva.
9. Mellynek szép mezőség fekszik ellenében,
Az kit négy folyó-viz mos által mentében;
Az mint az kereszt áll a' domb tetejében,
Az jajgató Nympha ott ül keservében.
10. Jajját nagy sirással most-is szaporittya,
Orczáján le-csorgó könyveit ujjittya,
Kiken az vig nap-is magát szomorittya,
És mosolygó fényét homálllyal borittya.
11. Gondolván majd el-fogy mint Biblis könyvében,
Vagy Echoként mint kő el-szárad testében,
Ha orvos nem éri illy szoros igyében,
Mellyet az ki nem szán, ércz lakik szivében.
12. Tudom már, ki légyen, meg-ismért jelérül,
Könyves sirásának bizonyos helyerül,
Feje felett álló kettős keresztérül,
Nem kel(l) értekezmem tovább a' nevérül.
13. Fejét gyászoló fátyol rongya keritette,
Bánatos orczáját búra eresztette,
Bal kezére hajlott nyakát görbitette,
Le-csüggő jobb kezét az térdére tette.
14. Szomorú homálllyal felhőzik homloka,
Zápor follya szemét, kesereg ajaka,
Mint hervatt Tulipán, le-csüggett a' nyaka,
Van egész személyén szomorú éczczaka.

15. A' keserves Nympha illy szoros igyében,
A' mint birja magát fogyott erejében,
Ujjab árt indítván könnyező szemében,
Illy szókra kél végre jajjos beszédében :
16. Van-é még valaki az én bal Sorsomban,
A' ki segíteni kívánna dolgomban ?
Vagy henylő szemmel néz minden azonban,
A' mig végső veszélyt rántnak a' nyakamban.
17. Te édes Anyádhoz való szerelmedben,
Ha kinek egy kis jó vér for(r) még szivedben,
Olly mód, hogy segíthes(s), ha nincs-is kezeden,
Méltó panaszimat ved(d) még-is füledben.
18. Én amaz szép Haza, a' ki mindenekkel,
Mint a' bimbós Tavasz illatos füvekkel,
Vagy az kalászos Nyár sok buza szemekkel,
Bővölködtem, s' vóltam híres-is ezekkel.
19. Minden jók meg-vóltak bennem azok egyben,
Kiket másutt lelmi külön külön helyben,
Az egész Europa gyült vólt itt egy helyben,
Az mit ott találni, itt vagy on egy helyben.
20. Híres gyakorlássza mindenféle Arsnak,
Gyakor köszörűje az fegyveres Mársnak,
Mind feje s' mind keze sisakos Pallásnak,
Sokat lelt vólna itt Nagy Sándor-is társnak.
21. Mind Sagum mind Toga illet(t) itt sokakra,
Törvény a' kezekben, kard az oldalakra,
Kiknek oltalmával vigyázván magokra,
Nem tódult annyi kár őrzött határookra.
22. Nemzettem mezőkre kemény Scipiókat,
Az honn-maradásra tanácsos Cátókat,
Pörre s' törvényekre nyelven Cicerókat,
Másokat-is minden sükségre valókat.

23. Ha dűlni találtak néha triumphusim,
A' kik fel-állattak, voltanak fautorim,
Éltemért élteket adó Curtiusim,
Kik fejemben tették ujjonnan Laurusim.
24. Másod Roma valék erős férfiakbúl,
És olly mint Athénás okos tanácsokbúl.
Nem vóltak Vitézbek a' Trójaiakbúl,
Mint hajdon a' töllem származott fiakbúl.
25. Az nemes erkölcsnek nevelő dajkája,
Az szép Vitézségnek vóltam oskolája,
Hól mint az aranyat Lydius probája,
Meg-visgálták, kinek mire áll az szája.
26. Valék akkor méltán sokaknak féelme,
Nem csak én magamnak, másnak-is védelme,
Sok népekre hatván kardom győzedelme,
Tárházamnak-is jött bőven jövedelme.
27. Ki a' bóldog időn Darius kincsével,
Görögöket rontó Hector erejével,
Hires Juliusnak sok győzedelmével,
Dicsekettem Sándor jó szerencsével.
28. Rakott tárházaim kincses Indiával,
Asztagos mezeim bő Siciliával,
Gazdag öltözetem czifra Lydiával,
Boromnak bősége ér vala Cretával.
29. De nézd jobb Sorsomnak balra fordulását,
Proteust követő szerencsém mulását,
Az felső részéről láb alá hullását,
Mondhatom Croesusnak Irussá vállását.
30. Bóldog mi-voltombúl im mire jutottam,
El-dültek oszlopim kikhez támoszkodtam,
Fiaim mostohák, tőlök el-hagyattam,
Nincsen kihez biznom, árvául marattam.

31. Országokat bíró régi fegyveremnek,
Kivel ragyogtattam szép fényét hiremnek,
Ki-hajlott az éli s' ereje kezemnek
Lankat(t), s' bátorsága el-veszett szivemnek.
32. Szép bővölködésem jutott rút szükségre,
Kedven élt Világom kedvrontó inségre,
Hasznos nyereségem jajos Veszetségre,
Kincses gazdagságom pusztá szegénységre.
33. Vigasságom gyászra, romlásra épségem,
Adózó pórságra szabad nemességem,
Igy homályosodott régi fényességem,
Bővöl pedig most-is naponként inségem.
34. Az mellynek terhével küszködöm eleget,
De nem bírom tovább, mert majd el-veszteget,
Nem győzhet magános erő sok sereget,
Herculessel tartya Atlas-is az eget.
35. Meg-vallom, régen-is vólt sok nehézségem,
Sokszor támatt innét, s-túl-is ellenségem,
De akkori erőm vólt olly segítségem,
A' ki nem engedte fogyni reménségem.
36. Ha akkor valami oszlopom el-esett,
Vólt, a' ki az helyett mingyárt mást keresett,
És az honnét holmi veszedelem esett,
Onnét minden ártó ág-bogot el-nyesett.
37. Forogván sok izben ellenség kezében,
Estem az Sasnak-is némellykor körmében,
Néha Tollaimat tépte-is mérgében,
De hogy mind el-roncsos, nem vólt erejében.
38. Vólt olly, szorongatni a' ki nem engedett,
Fel-támadt mellettem, meg-is verekedett,
Körme közzül kivont, éltem menekedett,
S'-a' Sas, mint én, gyakran büvebben szenyvedett.

39. Az Holdnak szarva-is reám gyakran öklelt,
De az-is sok vissza-csapó ellenzést lelt,
Mert vólt ellene-is ki mellettem fel-kelt,
S'-az ő sértésénél rajta nagyobbbat szelt.
40. Forgatott fegyvere több ellenségnek-is,
Euxinum s' Adria nagy Tengereknek-is,
De tompult Fegyvere rajtam ezeknek-is,
Két annyit vesztettek, néha ha nyertek-is.
41. Most mint árva madár, a' ki magán szakat(t),
Bújdosási után az ágon fel-akat(t),
Verdődési között ereje el-szakat(t),
Vész, ha nem óldatik lába-kötő lakat:
42. Ugy vajúszom én-is közel az halálhoz,
Ha senki nem tekint el-fordításához,
Nyakamon a' veszély s'-húz a' vég órához,
Életemnek szintén el-fogyatásához.
43. Volnátok ugyan még, kik segíthetnétek,
Ha mind nem, részszerént fel-épéthetnétek,
Oszlott kezeteket ha öszve-szednétek.
Védelmezésemben edgyet értenének.
44. Barátság, egygyesség tart minden dolgokat,
A' viszszálkodó párt el-rontya azokat,
Mikor a' lakosok jól értik magokat,
Akkor follya bóldog idő országokat.
45. De az hol viszsztát von az egyenetlenség,
Fogyató veszélyben van ott az egygyesség,
Mint rongál engem-is, ez a' nagy irégység,
Mely miatt el-fogyat majd a' gondos inség.
46. Tovább sir vala még, csak hogy azon közben,
Nagy zugás indulván, kelle hadni félben,
Véltem, hogy Icarus vólna le-esésben,
Avagy Ganymedes vitetnék az égben.

47. Alig nézhettem fel, hogy már le-érkezett,
Mint hogy szárnyaival sebessen evezett,
Meg-állta ott, az hól a' Nympha könyvezett,
S-mosolygó orczával foga véle kezét.
48. Bokái, s-sisakja füzetvén szárnyokkal,
Kézi pálczája-is fonatván kigyókkal,
Esmérem, ki légyen már az is azokkal,
Melly a' siró Nymphát biztattya illy szókkal :
49. Meg-hasadott az ég könyves panaszodra,
Sasos Jupiter-is tért kívánságodra,
Engemet bocsátott vigasztalásodra,
Hogy kívánt fént viraszt szomoru napodra.
50. Mert olly gyámolt rendelt igyed védelmére,
A' ki nem idegen, de nemzeted vére,
Nem-is kellett bizni azt egyéb kezére,
Hanem a' ki érzi, és vészi szívére.
51. Mindgyárt itt lesz ez-is Czimeres Griffével,
Fel-teszi éretted éltét mindenével,
Nem gondol hasznodért ontandó vérével,
Mint régen Curtius Romáért éltével.
52. A' vigyázó Griff-is, melly áll Czimerében,
Azért tart kirántott kardot jobb kezében,
Hogy a' melly rósákat vett bal tenyerében,
Ne engedgye másnak vesztegetésében.
53. A' Rósa nem példáz mást, hanem tégedet,
Gyakor tövissek közt sértődött igyedet,
Piros vért eresztő sok féle sebedet,
A' mellyek el-vették régi jó kedvedet.
54. De mint hogy a' Griff vont már kardot melletted.
Ne félted igyedet, mint eddig féltetted,
Ha mi veszély kereng tovább körülletted,
Ki-száll ez az ellen, s' meg-felel éretted.

55.* Nem csak honn, de kinn-is okosult értelem,
 Józan ész, ért tanács, vigyázó figyelem,
 Egy aránt mértéklet büntetés s'-kegyelem,
 Az hol kell keménység, s'-hol kell engedelem.

56. Látás, hallás, derék dolgokban forgással,
 Mind két szerencsének ízét kóstolással.
 Azokban nagy szive meg nem változással,
 Jó hír, s'-név felőle kedves hangozással.

57. Igaz hazai vér, abban buzgó készség.
 Viselt dolgaiért méltó érdemesség,
 Mind kézzel s' mind fővel keresett dicsősség,
 S-más számlálhatatlan jókból álló bővség.

58. Szolgált ez eddig-is néked nagy hűséggel,
 Vólt melletted füles, s-szemes serénységgel,
 Sokat látott, hallott, s' tanult-is bőséggel,
 A' kikkel elméjét fűzte sok szépséggel.

59. Ez után annál-is több jót téssen veled,
 El-fordította minden veszedelmes szeled,
 Vigh tavaszra hozza mostani mord teled,
 E' gyásznak-is szennyét tovább nem viseled.

60. Van Sagum, van Toga ennek tárházában,
 Törvény, s-fegyver illik egy aránt markában,
 Van ahoz érték-is, melly nélkül hijában
 Nagyot indítani az haza dolgában.

61. Oda érték, elme s' erő kívántatik,
 Hól az győzedelmi pálma plantáltatik,
 Mellynek földje gyakran vér(r)el ásztattatik,
 Henyének az penig soha nem adatik.

*54—55. Másként-is valamit kíván az Méltóság,
 Griffes gyámolodban meg van minden jóság:
 Termet, érték, erő, Nemzetbéli nagyság,
 Nemes erkölcs, és szív, nagy elme, s-okosság.

A kismartoni, akadémiai és muzeumi kéziratokban.

62. Ugyanis temploma a' szép dicsősségnek,
Kire az nagy szivek gerjedezve égne,
Nincs kényes mezején valamely térségnek,
S-kedven szellőztető árnyékos zöldségnek.
63. De lábat fárasztó magos köszálokon,
Hová nem juthatni gyenge virágokon,
Hanem test szaggató tövisses gazokon,
Az hol veríték-is gördül az homlokon.
64. El-ér ez oda-is fegyveres Griffével,
S-annak szárnyán járó szíves készségével,
Szemben-is mer szállni ott ellenségével,
S-éretted küszködni tellyes erejével.
65. Végy azért jó kedvet szomorú igyedbül,
Töröld-el könyvedet, melly árad szemedbül,
Fel-derül már napod elébbi ködödbül,
Vetkezzél-ki rongyolt, s-gyászos köntösödbül.
66. Egyenesül ága hajlott keresztednek,
Kit görbitett vala súllyá nagy terhednek,
Zavara-is tisztul négy folyó-vizednek,
A' kit bővit vala árja sok könyvednek.
67. Meg-épül meződ-is szokott termésével,
Telik Falu s' Város vissza-jött népével,
Jár a' kereskedő meg-maratt pénzével,
Nevelvén értékét annak eszközével.
68. Ceres-is fel-vészi el-vetett Sarlóját,
Sűrű keresztetekkel rakattya tarlóját,
Arachna sem henyél, fel-fogja varróját,
Tityrus-is bőven nyomattya turóját.
69. Pán-is meg-tért göblyét bizvást legelteti,
S-annak hasznaibul pénzét bővítetteti,
Szöleit Bacchus-is szépen mivelteti,
S-azokból kádjait bő borral tölteti.

70. Az szép Arsoknak-is meg lesz Oskolája,
Mars játékjának-is kezdetik Pályája,
Találtatik soknak mind esze s' szablyája.
Mind azokért méltán nyujtandó Pálmája.
71. Igy Scipio, Cato, más-is nevelkedik,
Kik által határod megént szélesedik,
Aranyod s-ezüstöd jobban bővelkedik,
Laurussal fejed-is inkább ékesedik.
72. Kötött lábaidnak meg-szabadul gáncsa,
Szokatlan igádnak sem szorít az láncza,
Simúl orczádnak-is meg-teperültt ráncza.
Más szépségednek-is meg-ujjúl zománca.
73. A' Sarkon álló Griff ki-rántott Kardgyával,
Oltalmazván téged Atyai gondgyával,
Mind Arsra s'-mind Mársra egyenlő fontyával,
Meg-tart szárnya alatt igen szép módgyával.
74. Emelkedgyél azért és békélly kezéhez,
Ajánllyad magadat gondviseléséhez,
Hidd-el, hogy fájdalmad bé-hatott szívéhez,
És ugy tekint ahoz, mint maga sebéhez.
75. Érkezik ezek közt a' Griff-is kardgyával,
Gyorsan-is jöhetett ki-terültt szárnyával,
Köszönté a' követ a' Nympha szavával,
Mert az csak alig birt akkor-is magával.
76. El-nyomta vólt terhe sullyos keservének,
Ki alatt kevés jótt remélt már fejének,
De el-érkezésén ohajtott Griffjének,
Meg-ujjula megint reménnye szívének.
77. Melléje közelget, s-fel-kezdi emelni,
Fel-is kél, láttatik kedvét-is nevelni,
Ohajtott oszlopát kedvén ékesgetni,
És azt azon közben által-is ölelni.

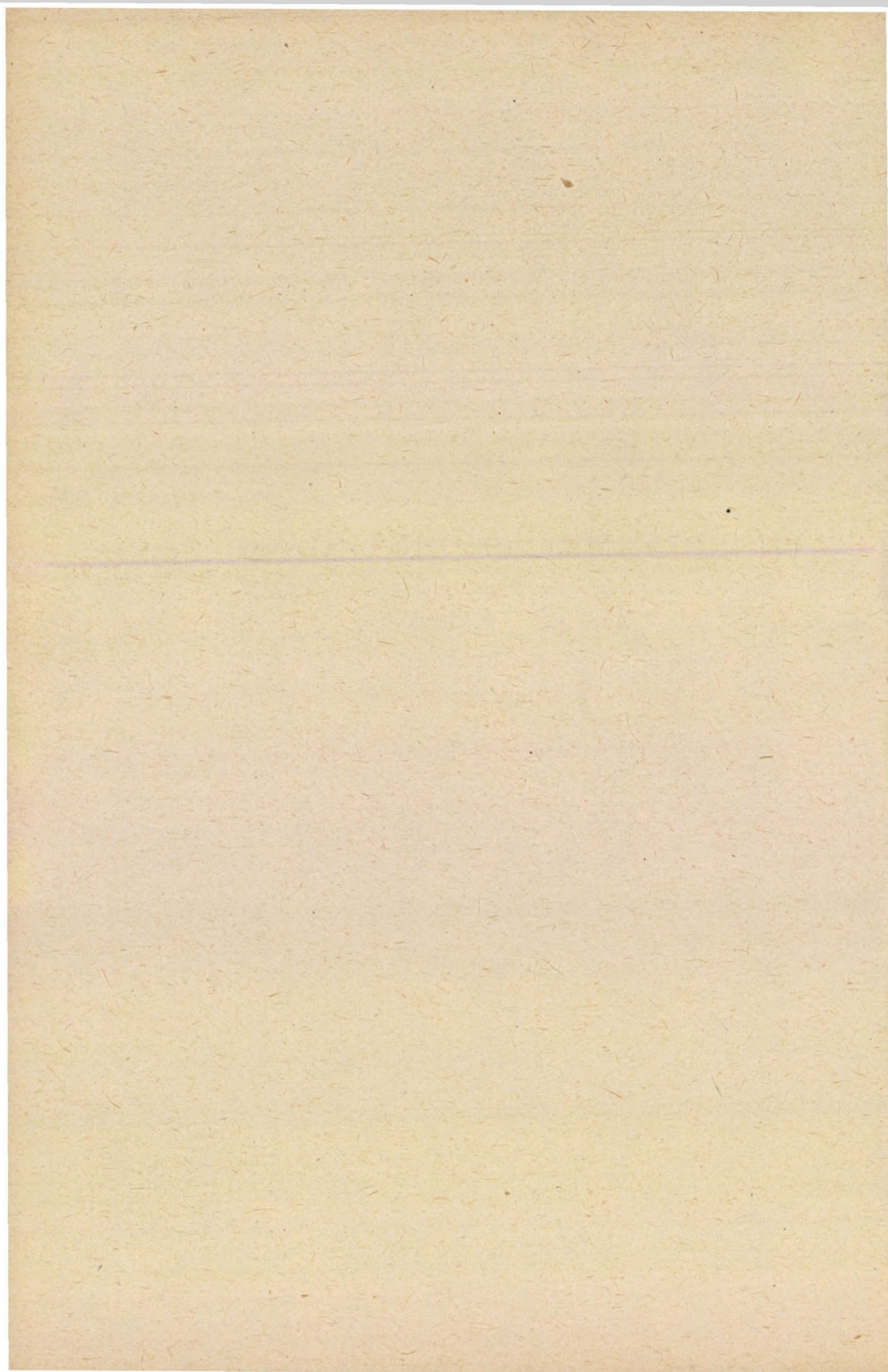
78. Mondván: Nem ujjitom tovább panaszomat,
Mert tudod, másként-is (nem kétlem) dolgomat,
Hanem szép reményem, úgy viseld gondomat,
Hogy nagyobb siralom ne érje napomat.
79. Felel amaz: Ugy hidd nagy szeretetemet,
Fel-tészem éretted kedves életemet,
Minden javaimmal végső csep véretem,
Melyre bizonyságul hívom Istenemet.
80. Örül szive szerént a' követ ezeknek,
(Hermes volt ez) s-kéván minden jót igyeknek,
Kedves Délre jutást hajnallott fényeknek,
S-kivánatos véget kezdett örömeknek.
81. Szárnyára kél osztán kigyós veszszejével,
Szaporán-is mégyen annak erejével,
Valamelyre fordul a' dolog hírével,
Vigasztal sokakat s'-biztat örömeivel.
82. Minden erdők s'-völgyek kezdnek vig zendülést,
Orion, s'-Amphion tartnak kedves Gyülést,
Ki lantját penditi, ki kezd hegedülést,
Ki dobol, ki sipol, ki tesz más örülést.
83. Triton-is fel-fujta dagadott pofáját,
Igen harsogtattya görbe Trombitáját,
Énekhez készíti Orpheus-is száját,
Ujjult örömében mondgya-is nótáját.
84. Verset mond Apollo-, s'-tánczolni készülnek
A' Dryades-szüzek s-ugrálva kerülnek,
Minerva, Márs, Vénus, Pallás-is örülnek,
Mások-is, valakik ebben részesülnek.
85. A' Sasos Jupiter Junóval maga-is
Örvendez, a' Griffet dicséri s'-áldgya-is,
Nem búsúl oly igen az árva Nymppha-is,
Bizván hogy jobban lesz már az ő dolga-is.

86. Kit hogy Isten adgyon és így szép csendessen,
Maradhassunk tovább mind közönségessen,
S' -azomban a' Griff-is nagy dicsőségessen
Éllyen s' uralkodgyon, kívánom szívessen.

Vége.

THÖKÖLY IMRE ÉS ZRINYI ILONA
HÁZASSÁGA

(1683)

1. Az ky régen fegyvert fogot(t) hazájáért,
Küszködik is annak meg maradáásáért,
Mint amaz nagy Hector régenten Trójáért,
Avagy Horatius Róma válcságáért, —
2. Monda Venus annak: Ted(d) le sisakodat,
Töröld megh az harezi porbul homlokodat,
Old(d) le oldaladrul fel kötöt(t) kardodat,
Kemény forgatása tágicsa markodat.
3. Az mezei porban eleget túrtél már,
Melly sok szenvedés(s)el és törődéssel jár,
Annyira magadot ott vesztegetned kár;
Ha veszel, azoknál kedvesebb élet vár.
4. Az vászon házakból kelly szép Palotában,
Az rögsös pásitrul puha nyoszolyában;
Ne helyheztesd kedved mind csak Bellonában,
Be fogad Junois örömet ágyában.
5. Az ió módot talám nem is kell meg vetned,
Szerencse üstökít elől kel(l) keresned,
Ha tarkójához nyulsz, ell kel(l) onnét esned,
Mert kopasz ot(t), nem lesz kezed hova vetned.
6. Az egész Planéták azon meg egyeznek,
Hogy ebben tenéked egyaránt kedveznek,
Minden segétséggel lenni igyekeznek,
Érdemes voltodrul mert jól emlékeznek.

7. Az egy Juppiternek van kedvetlensége,
Iparkodni is kezd Sasa körmös(s)ége,
Hogy kezdett dolgoznak ben szakadna vége:
De nem engedi azt az Hold erős(s)ége.

8. Kinek Saturnus is mind vélem s-mind Marssal,
Ell hihe(t)d, hogy leszünk meg segítő társ(s)al.
Vassal lévén öszve csatolva, nem hárs(s)al,
Ell nem ál(l)unk tőled sem kard(d)al sem Ars(s)al.

9. De nem kell mulatni: mert az idő forog,
Az golyóbis-talpu szerencse tántorog;
Nem érheti helyben az ki csak csavarog,
Az ebéd mulató has pedig csak korog.

10. Az csillagzatnak sincs mind csak egy ereje,
Az Testnekis hol nő, hol apad veleje,
Ha jókor mozdulhat az dolog eleje,
Az több részinekis úgy lesz jó ideje.

11. Tág réteségen nőt(t) fel egy kösziklás halom,
Fejedelem-lakás, sokaknak oltalom,
Oda régtől fogvást nagy az bizodalom,
Ott találtathatnék az szép nyugalom.

12. Egy (szép) Eözvegy mostan annak Urasága.
Jöllehet kedvetlen gondos árvasága;
Mert az olly dologhna ollyan a' virága,
Míg nem gyümölcsözik abbul más vigsága.

13. Fog idegenkedni, mondhat(d), másképpen is;
Az bús elme nem kap sokszor a' szépen is;
Nem akad meg minden madár az lépen is,
Vigyázzván magára, marad sok épen is.

14. De ilyen gondolat elmédet ne bántsa.
Ha történik is ott dolgoznak mi gáncsa,
Lész ky akadályát annak férre ráncsa,
Hogy kezdett földedet ekéd végig száncsa.

15. Tehetet(t) fogadást talám Diannának:
Nem áldozik többet Hymen oltárának,
Az egyes életit választya magának,
Eörökös gyászolója lesz hűnt világának.
16. Vanis arra oka, nézvén méltóságát;
Hogy ha vásárában tartis igen drágát,
Vagy ugyan nem kezdi többé párosságát,
Vélvén hogy nem leli illő társaságát:
17. Véghben megyen, mert így tetezik az egeknek,
Kik segedelmedre mostanis sietnek.
Azokis általad véghbe jól mehetnek,
Csak ne járy ellene te is ő kedveknek.
18. Nagy dolgot vettél fel, és forga(t)cz szivedben,
Jól elé is mentél már azon igyedben;
De több kel(l) még ahoz a' ki nincs kezedben,
Kire nézve szükségh ezt vened eszedben:
19. Hogy sok munka kell még végben jutásához,
Az pedig nehéz terh csak egynek vál(l)ához;
Athlas sem bizható(t) egyedül magához,
Hercules volt társa az egek sullyához.
20. Voltak ugyan. tudom, tevéledis mások,
Az dolog kezdetin együt(t) fogó társok,
De közben érkezvén némely változások,
Hitele láncz szemnek lén meg szakadások.
21. Az irégycség őket töled ell szakasztá,
Kyki titkon forralt mérgit ki fakasztá,
Az ügy minden terhét te reád akasztá,
Mellyel már válladot sokatis fárasztá.
22. Meg unták az Pállyát veled együt(t) futni.
Az hol jól megh kellet(t) az inakat nyútni;
Lovakot más útra kezdék végre suytni,
Az fel tett Pálmához nem tudának jutni.

23. Csak téged illet az, néked is adatik,
Noha ahoz még több űzés kívántatik;
Az Diadalmas ágh az tárgynál tartatik,
Oda kell érkezni, kézhez ugy nyuitatik.
24. Annak pedigh sok van utábúl még hátra,
Az melynek czéllyáig érniis sok gátra,
Nehezebb hágó az mint akarmelly Tátra,
Általmenvén, jutni még sok Goliátra.
25. Segétségh kell abban magad munkájához,
Ugy jutott Jasonis Colchos arannyához,
Hogy Medeát vette segédül magához,
Az vezet(t)e drága ragadományához.
26. Annak ritka kincse volt nagy őrizetben,
Tüzes sárkány, s-bikák ál(l)onak lesekben,
Azokkal kelletet(t) menni ütkezetben,
Az ki nyertes kívánt lenni az szigetben.
27. Sok vitéz férfival jött vala Jasonis,
Vele volt Hercules, Castor, Telamonis,
Kik nyertesek voltak nagy Iliumonis,
De itt nem lett volna csak apró haszonis.
28. Sőt érkezet(t) volna káros veszedelme,
Ha az Medeának gerjesztő szerelme,
Az melytül sok képpen élesült az elme,
Nem lett volna abban Jason segedelme.
29. Az eő tudománya s-okúlt mesterséghe,
Azzal való gondgya, szives segétséghe,
Tette, hogy az őrzők rettenetes(s)éghe
Meg-gyüzetett, s-léve kívánt nyereséghe.
30. Gonosz Monstrum vala az Minotaurisis,
Fortélyos tekervény az Labyrinthisis,
Kit terhes munkával mívelt D(a)edalusis,
És ott nagy veszélyben forgott Theseusis.

31. Tekervényes uttya bolgó uczájának,
Mert olly vezér ösvényt nem enged lábának
Mellyen ki menetelt találna magának
S-ezköze lehetne szabadulásának.
32. Az nagy Monstrum pedig rá éhült gyomrával,
Ólálkodik s-lesi fel nitot(t) szájával,
Melly van Theseusnak halálos gondgyával,
Mert nem birhattya azt maga hatalmával.
33. Ott is mara(d)t volna, végső veszélyire,
Ha Ariadnának a szive, végtire,
Fel nem gerje(d)t volna annak szerelmire
S-ő nem viselt volna gondot életire.
34. De mihelt meg hódult kedves személyinek,
Nem lehetett nyukta gondos elméjinek,
Mig módgyát nem lelte menekedésinek
S-az halálos helybül kivezérlésinek.
35. Az mellyekre czéloz az te szándékodis,
Nehéz út az, ha te könyebnek tartodis;
Az mig hasznát éred, történhet károdis,
Szükség azért, légyen segítő társodis.
36. Vagyon elég sárkány s-vad bika előt(t)ed,
Kik ellen kardodat noha fel-kötöt(t)ed,
De hogy ha Medea nem leszen mel(l)et(t)ed,
Ott az gyűzedelem mást választ helyitted.
37. Javaidat pedig régen vesztegetik,
Sőt személyedetis veszélyre kergetik,
Hogy Labyrinthusban hajcsák, terengetik,
Belé is kergetnek, ha szerit tehetik.
38. Ariadna nélkül, bay lesz menekedned,
Hol elméd tárgya füg(g), oda verekedned;
Azért, hogy ne kellyen onnét ell rekedned,
Vezér társod légyen, azt kell cselekedned.

39. Más az: csak vas éllel nem fog mélyen az kard,
Annak nagy szelését bár szivessen akard;
Szükség, vágó részít aranybanis takard,
Hogy nyomjad mélyebben, nem csak felül vakard.
40. Aeneasis vasat viselt s-arany ágot,
Ugy járta Phlegetont az setét országot;
Másut(t)is azokkal keményebben vágot(t),
Az kik nélkül nagyra másis kevés hágot(t).
41. Dolgaidis gyorsab lábot azzal kapnak,
Annak jó rendiből könnyen ki sem csapnak,
Ugy érhe(t)d fel jöt(t)it elébb az várt napnak,
Az mellyen kalpag szab rendet az kalapnak.
42. Szerencséd uttyának jobban simul röge,
Nem akadoz annyit lovad patkószöge,
Égő hazádnakis még alszik üszöge,
Melly eddig máskéntis sok terh alatt(t) nyöge.
43. Ugyanis, az talám czéllya fegyverednek,
Hogy végig üzd fel vett igyét nemzetednek,
Melynek nyavalyái mostis felesednek,
Ha te nem orvoslod, megis nehezednek.
44. Kész volnál, ugy látom, mindent ell követni,
S-annak védelmire szivessen sietni,
De láb-ütő követ nehéz fére vetni,
Mig nincs olyan üdő, mellyel ki tehetni.
45. Nem jó csak Icarus szárnyain röpdülni,
Az ki az tengerben nem akar merülni;
Az magos dologhoz szükség jó(l) készülni,
Hogy ne kellyen onnét veszelyre szédülni.
46. Noha már tárgyodhoz szépen közelétesz,
Hogy fellyeb meny, utat ahozis készétesz,
De félő, hogy azon sok fejet szédítesz,
Ha Venus tanácsán abban nem épétesz.

47. Ha szavát fogadod, lészen jó Vezéred,
Általa dolgoznak végít eléb éred;
Mint hogy dücsőségre buzog nemes véred,
Annak czéllýáhozis lész hamareb béréd.
48. Még most csak haynalló Méltóságod ege,
Kit az irégycségnek kereng sok fellege,
Fellvirad, olly ható lesz annak melege,
Hogy minden bal szélnek oszol fergetege.
49. Érted-é mesémet? vagy szólyak nyilvábban?
Oedipusod lészek (ha kívánod) abban.
Sok esztendeje már, hogy öltöztél vasban,
S-töltöd életedet szenvedéssel hadban.
50. Szerencséd azolta volt sok változással,
Hol arcz(cz)al ál(l)t hozzád, hol hátmutatással,
Ugy szokot(t) eő banni mind egy(gy)el s-mind más(s)al,
Ritkán megyen lába egy nyomban járással.
51. Proteust követi szokot(t) erkölcsiben,
Gyakorta változik tündér személyiben,
Circével szép nótát dudol énekiben,
De mérget egyelit az alatt méziben.
52. Mind az által, hozzád job kedvet mutatott,
Miolta az kormány kezedre juthatott,
Mint az mig másoktól az igazgat(t)atott,
Mert akkor inkább mind bal felé vonatott.
53. Egyenesben evezsz te Hazád tengerin,
Nem csapong kormányod, viseled azt merin.
Nyúlszis az dologhoz serénnyen, nem herén:
Kiért az sorsis kezd vinni job tenyerin.
54. Annál job szelet ád az pedig Hajódhoz,
Mellyel szaporábban vitessél partodhoz,
Ha Medeát keres(s)z fortélyos utadhoz,
Avagy Ariadnát Labyrintusodhoz.

55. Azt pedig fel leled az nevezet(t) helyben;
Az mel(l)yel mivel hogy voltális már szemben,
Ösméred személyit s-juthat jól eszedben,
Ki légyen az : nemde vehet szerelmedben?
56. Lest hánt az Cupido eő szive tájánis,
Sőt peng már idege fel vonot(t) iyánis.
Annak nyila pedig nyertes volt Trójánis,
Nem lesz praeda nélkül, bízik, ez próbán is.
57. Avagy eytette is már talám törében!
Ha Marpesusi ércz volna szivében;
De meg lágyitya ez, emésztő tűzében,
S-ugy adgya, a' kinek akarja, kezében.
58. Ennek erejével nehezen birhatni,
Azzal pedig mindent könnyű holdultatni,
Juppitertis Menybül az földre hozatni,
És ottan sokféle képen változtatni.
59. Úgy tudom, még első együt(t) létetekben
Az tegzes Cupido ült volt szemetekben,
Onnet bocsátotta nyilát közitekben,
S-az olta tüzetis gerjeszt szivetekben.
60. Attul kezd gyakorta orezád hol pirulni,
Hol pedig halovány szinekkal borulni,
Nála nélkül szived bús gondra szorulni:
Mert személye nem tud elmédből kimúlni.
61. Méltó is, hogy onnet soha ki ne vessed,
Sőt oda gyémánt(t)al örökössön messed,
Alkalmatosságát mind addig keressed,
Hogy kedves praedájul azt elis nyerhessed.
62. Ugyanis, el nézvén az eő ál(l)apottyát,
Isten Asszonyt képző testit s ábrázattyát,
Az Egeknek illy szép teremtet(t) állattyát:
Mint tehe(t)d le szived kezdet(t) lángozattyát?!

63. Ell múlt ugyan immár az tavasz éltében,
De nyarának most van leg kedvesb színében ;
Dido lehetett illy akkor-idejében,
Mikor Aeneasnak eset(t) volt kedvében.
64. Alkalmatosabbis az olyan szeretet,
Nasois a' felől térsen dicséretet,
Az ki tanult, tehet helyes étéletet,
Az gyermekség abban sok veszélyt követet(t).
65. Az orczáy Rósák, nyaka alabasztrom,
Maga kelletése szívet győző ostrom,
S-ahoz szép beszéde merő orvos-flastrom,
Istenes élete majd szerzetes klastrom.
66. Homloka Lilium, az ajaka kláris,
Helenán sem talált ennél szebbet Páris,
Az melynek hervadni magánossan káris,
Bár csókod harmattya érte volna máris.
67. Cedrus az dereka, tekintete Ráró,
Mint vadász Dianna, gyors lába úgy járó,
Dolgaiban rendes, az üdőtül váró,
Neme királ(y)i vér, nem csak egy köz Báró.
68. Egész testye Hattyu, Galamb engedelme,
Gerliczét követő társához szerelme,
Az hol kel(l), mint Daru olly szemes fegyelme,
Csendes erkölcsiben nincs negédes elme.
69. Szóllásában Svada, Minerva esziben,
Értekiben Juno, Bellona sziviben,
Igaz Pelenope kezdet(t) hűségiben,
Nem csapong, mint Flora, hajló szerelmiben.
70. Ugy tetezik, az mellyre lábai indulnak,
Azok helyén mindgyárt virágok ujulnak ;
Az mikor ajaki beszédre mozdulnak,
Szép szavai közöt(t) nádmézekis hullnak.

71. Szólláshoz készülő ajaka nyílása,
Ugy te(t)czik, hogy piros hajnal hasadása;
Vidám személyinek helybül mozdulása
Mint az derült napnak az Égen járása.
72. Tanult mindenekben, tanácsos másnakis,
Sok illy bölcse nem volt nagy Athénásnakis;
Inkább te(t)cezett volna ez Aeneasnakis
Mint Dido, avagy még magának Marsnakis.
73. Minden állapottya igen nagy méltóságh:
Az földiek közöt(t) egy Isten Aszszonyságh;
Volna minnyájunknak az káros boszúságh,
Ha túled el mulna ez alkalmato(s)ságh.
74. Vannak egyebekis, az kik azt ohajtyák:
Mint oly drága vadat, hálóra csalhatták;
De annak erdejét csak hejában hajtyák,
Mert az Egek néked, és nem másnak tartják.
75. Ez a te Medeád, Ariadnád lészen,
Az ki te kedvedért nagy próbátis téssen,
Az utánad lesők torkokbul ki vészen,
Kik veszedelmedre sokszor voltak készen.
76. Eörögbül nékedis véle Méltóságod,
Világos délre jön hajnalló világod,
Meg láthatya minden akkor Uraságod,
Sőt azokbul végre lesz ugyan Országod.
77. Akkor már kardodis hathatósban szelhet,
Mint hogy arany élt is, az hol kel(l), viselhet,
És az dolgaidnak olly utat mivelhet,
Melly azok czéllýához nyertessen emelhet.
78. Minden fog rettegni bővült hatalmadtúl,
Jobban tart az had is, mint eddig, botodtúl,
Engedelem(m)el vár ki adot(t) szavadtúl;
Igy az ellenségis inkább fél kardodtúl.

79. Akaratoskodni az negédségh nem mér,
Meg hoszabult kezed, látván, hogy tovább ér,
Meg tartya az rendet, kivel többetis nyér,
És így meg javul még benne az korcosos vér.
80. Az Tiszánál fogják zászlódat fel venni,
Az Dunánis által fognak azzal menni,
Diadalmas próbát azon túl is tenni,
Ha nehéz munkával kell is annak lenni.
81. Ösmérjék meg mostis az magyar kard élet,
Ki régen is soknak vágta ki az bélét,
Tartományoknak is csonkitotta szélét,
Egyéb praedátis nyert azoktúl sok félét.
82. Készét ugyan gátlást így is az irégycség,
De ha véghben megyen az kezdet(t) s(z)övetcség,
Oly fundamentomos lészen az nyereség
Hogy el nem vonnya azt akármely ellenség.
83. Sok tartomány akad az által kezekben,
Máskéntis öregbűlsz, nem csak értékedben,
Hanem méltóságra rendelt személyedben,
Mind pedig fegyverrel nyert dicsőségedben.
84. Melly mellet(t) sokatis bajnokosko(d)tál már,
Fára(s)ztot(t) az mezőn sok ősz, tél, tavasz, nyár,
Az olyan ál(l)apot sok tűrésselis jár,
De az Pállya végén az bérís készen vár.
85. Elégh az most egyczör, ha ahhoz jut(t)atnak
Az Egek, az kivel általam biztatnak,
Ugy az töb dolgokis rendben hozatnak
Hogy kezdet(t) ut(t)yokban nyertesben folyhatnak.
86. Voltam ő nála is minap egy hajnalban:
Nyugo(d)t puha ágyon, szép csendes álomban,
Meg ál(l)ok előt(t)e, törődöm magamban,
Ébreszszem-e avagy csak hadgyam azomban.

87. Nyoszolyája mellet(t) lévő ablakának
Meg hasattya történt edgyik kristályának;
Ott kereset(t) utat Zephyrus magának,
Hogy mulatást adgyon játékos szárnyának.
88. Kin függő hajának akadoz fűrtében,
Érdekli mellyét is onnét le tértében;
Mint hogy az álomnak izzadot(t) hevében,
Nem kétlem, frisséti az szellő testiben.
89. Gondolom, fuvalma majd fel is ébreszti;
De magát még kedvesb álomra ereszti,
Hogy az hives szellő szárnyát rá terjeszti,
S-annak legyezesse frissítvén, éleszti.
90. Bal oldalára dőlt, vál(l)án fekszik nyaka,
Ugy látom, heves vólt neki az étczaka.
Iz(z)adni kezd megént, s-lélekzik ajaka,
Mert szivén Cupido nagyob tüzet raka.
91. Az felkelő hajnal világosit szépen,
Nyugovó személyét meg láthatni épen.
Vallyon ki nem kapna e nagy drága képen?
Ki uralkodikis sok helyen, sok népen.
92. Más Görög Helenát vélnél itten lenni;
Választást közöt(t)ök nehéz volna tenni:
Párisnak ágyában mellynek méltób menni,
S-érette Trójának végső römlást venni.
93. Meg fordul azomban, mozdúl az szájais,
Lassu sebegéssel sugollik szavais;
Ugy látezik azomban, mint ha harczolnais,
Mert hol öszve megyen, hol ki nyúl karja is.
94. Gondolom, hogy mostis te forgasz eszében,
Mint ha két karodnak szorúlna eöblében,
És ott az csókoknak jutván szép kertében,
Ellent hánna azok szedegetésében.

95. Az mellynek csudáját álmélkodva nézem,
Hogy véled mulatoz, (az mint mondám) képzem.
Ha fel ébred, véle mint szólljak, intézem,
Készülök, hogy kezdett dolgodat jól végz(z)em.
96. Egy néhány veréték gyöngye csüg orcáján,
Egy szunyogis esdet(t) annak szép rósáján,
Mellynek felis serken unalmas nótáján,
S-nézé mindgyárt, ki van nyoszolyáia táján.
97. Meg pirul magában, hogy meg lát engemet,
Tétettem ott énis mintegy félelmemet.
Ugy nézünk egymásra; azomban térdemet
Meg hajtom, s-így kezdem hoz(z)á beszédemet:
98. Hogy elődben gyűiek, az Egek végezték,
Gondodot eddigis azok jó(l) viselték;
Az kinek már nevit szívedben jedzették,
Attul tovább se légy idegen, üzenték.
99. Mint hogy titkos hevét érezi szívedis,
Mellyben czégért térszen pirult személyedis,
Nem tudom, eöregbül már ahoz kedvedis:
Tudod, az ki légyen, és jól esméredis.
100. De hogy állapottyát jobbanis tudhassad,
És minden dolgait ugy által láthassad,
Hogy érdemeseknek azokat mondhassad:
Meg beszélem bőven; szükség, jól hal(l)gassad.
101. Ez az haza fénlet(t) tíz szép királlyal,
Birtis azok mellet(t) nagy hatalmassággal,
(Áldo)ztatott bőven sok holdult országgal,
Az kívül tárháza tölt sok gazdassággal.
102. Adriáig terjett Euxinum tengertül
Széles birodalma, (fél)etett mindentül;
Rettegett sok országh ez híres nemzet(t)ül,
Az melly akkor ritkán szűnt meg az fegyvertül.

103. Ennek sok méltóság h süveglet(t) és hódult;
 Diadalmas kardgya valamellyre fordult,
 Kezére az gazdag praeda ugyan tódult,
 Nem csak cseppent akkor haszna, hanem csordult.
104. Minden féle érték bő volt tárházában,
 Holdultató kardgya villogván markában;
 Nem volt semmi pórság szép szabadságában,
 Az kit vérrel szerzet(t), sok viadallyában.
105. Az széles világon hires volt fegyvere,
 Azt Velenczénekis eösmérte tengere,
 Valamire kellet(t), volt elég embere,
 Sok rabot szorítot(t) eöszve font kendere.
106. Ha melly nemzet bizot(t) némellykor magához,
 Azis borúlt annak végtére lábához,
 Vonta birodalmát saját határához,
 Nem sok fegyvert eösmért hasonlót kardgyához.
107. Az királyválasztás vala hatalmában.
 Az ki vesztegette azon szokásában,
 Hogy ellene kellyen, volt szabadcságában,
 Ell törte igáját, nem hatta nyakában.
108. Nem nyughatván csak honn Vitézi Virtusok,
 Léven sok Scipiók itt és Pompejusok,
 Ki kaptak, s-még újult megint Triumphussok,
 Zöldelvéen fejekben azzal nyert Laurussok.
109. De nincs olly boldogság h, melly végig egy nyomban
 Állyon, s-ne omollyon végtére halomban:
 Ezis eö centrumát eléré, azomban
 Meg kezde csüggödni az birodalomban.
110. Mert az hold-tisztelő népek szomszédcsága
 Környékezi, s-reá gyüle sokasága,
 Noha azokkalis szokot(t) bátorsága,
 Nagy dicséretessen, sokszor eöszve vága.

111. Ugy hogy egynéhány száz esztendők folytában
Küszködöt(t) vitézül abban az Pályában;
Nem hatta az Pálmát azok hatalmában,
Ki tekerte túlök, eő vette markában.
112. Tántorog végtire elégtelenséghe,
Igen az vál(l)ára szál(l)ván nehézséghe;
Mint hogy nincs senkitül kívánt segétséghe,
Hanyatlaniis kezd régi dicsőséghe.
113. Sok vitéz Bajnokok el hullása után
Az királyi Istáp vala igen fottán;
Idegen Nemzetre juta azért osztán,
Azis viseli azt már sok idő folytán.
114. Azolta annál is inkább fogy és romol,
Minden kellő rendi öszve vész és bomol,
Mint az hó-töltevény majd egybenis omol,
Ki jól védelmezze, nincs egyis olly gyámol.
115. Töredez aranya szép koronájának,
Rosdája edgyvelült tiszta gyémántjának,
Hullanak kövei drága zománczának,
Nagy héjais vagyon majd minden ágának.
116. Meg épétő mestert nehezenis lél már,
Félő hogy örökös leszen ez a' nagy kár,
Arany almájátis moeskositotta sár,
Azt sem mossá ki már abból semmi vízár.
117. Mind az által, igyis szokot(t) törvényiben
Meg marat(t) vala még s-annak jó rendiben;
De hogy a' se lenne már tovább keziben,
Hogy ell vegyék tőle, kaptak üstökiben.
118. Melly mellet(t) felkelő uri Baynokokot
Szomorú sors ére s-borittya napokat,
Az vad Lybitina ell ejté magokat,
Keserves praedára adá jószágokat.

119. Te vitéz Attyádis, hazánk nagy Bajnoka,
Mellyért gyakran vérrel izzadot(t) homloka,
Elesék ott, melly lén szörnyű gyászod oka,
És árada azért könyvednekis soka.
120. Kedves Battyádnakis eő szép iffjusága,
Régi nemzetének egyetlen egy ága
Le metczeték, a' melly sorsnakis balsága
Lén sérült szivednek nagy szomorúsága.
121. Szerelmes Uradis, szived drágáb kincse,
Forga nagy veszélyben, hánván bal szerencse,
Hogy kemény rabságnak ne zárná bilincse,
Sok arannyal nyílt meg annak az kilincse.
122. Az kinek előtted most forгатom dolgát,
Alig kerülé ell azis annak horgát;
De hal(l)ván kongani halálos harangát,
Ell vonodék, s-azzal menté at(t)ul magát.
123. Akkor még fiatal vala idejében,
De ugy üdösködöt(t) máris elméjében,
Hogy az arany almán perlőknek igyében
Bé vehetné Páris itéllő székében.
124. Nem az Mesterségnek művén építtetik
Az nagy szű és nemes erkölcs: de születik
És az természetnek ülő(j)én veretik,
Annak utána csak jó rendben vétetik.
125. Még az pólya-kötél alól ki mutattya
Magát az nemes vér jeles indulattya;
Az bölcsőben látczik első csirázattya,
Kinek jüvendőben lesz szép virágzattya.
126. Az mint Herculesis, csöcsömös korában,
Mérge viperáknak ell szaggatásában
Teve első czégért nagy állapottyában,
Mell(y)el azután lén hires e' világban.

127. Illyen szüleményi mert az természetnek,
Sokaig lappangó helyben nem lehetnek,
Sok eleve adot(t) jele kél ezeknek,
Az mellyek czégéri Nemesi véreknek.
128. Nem forgot(t) azelőt(t) még soha műhelben,
Mikor már az arany villámlik az ércben;
Az gyémántis látezik szögdécselő fényben,
Az meddig nem vóltis pallérozó kézben.
129. Az világra kölkit csak alig hozhattya
Az oroszlyán, hogy az immáris mutattya
Erős(s)ége jelit, szemit villogtattya,
Rázza az serényit, körmit próbálgattya.
130. Ennek erkölcsinis ki tetczett eleve,
Dicsőségre vágyó nagy szivinek heve,
Mellyben noha gyakor akadállya leve,
De azzal jó vére változást nem veve.
131. Az setéhez szokot(t) baglyoknak mó(d)gyára
Az alacson fáknak homályos allyára
Nem röjtötte magát, nem várt étczakára,
Hogy mások aluván, kellyen eő szárnyára.
132. Hanem, miként az sas az nap nézéssire,
Ugy az dicsőségnek szép derült egére
S-annak homály nélkül ragyagó delére
Füg(g)esztette szemit, s-vigyázot(t) fényére.
133. Erre igen hamar kezde szive fülni,
Alacson ágokra nem sietet(t) ülni,
Hanem magos Cedrus föliben repülni,
Az dicsőség fészke hol szokot(t) épülni.
134. Mert Gyermekek lévénis nagy állapotokon,
Mint az keselyű-fi az fénlő napokon,
Vitézi eszközön, fegyverin, lovakon
Kaptos vala szeme, nem más köz dolgokon.

135. Azok mellet(t) hiven járta Parnassustis,
Udvarlotta ottan Minervát s-Phoebustis,
Az okos Musáktúl érdemlet(t) Laurustis,
Melly után vár már most nagyob Triumphustis.
136. Sok esztendeje van, hogy szám-kivettetet(t),
Akkor minden java prædára tétetet(t),
De nagy volta azzal nem kissebitetet(t):
Inkáb mint Pálmaág, fellyeb emeltetet(t).
137. Azolta az Haza igye folyt sokképpen,
Keserves adózás volt az szabad népen,
Régi törvényiben rontatot(t) mayd épen,
Az melly eset(t) néki nehéz igaképen.
138. Mellynek terhe alól ki akarván venni,
Egyis másis kezde abban munkás lenni;
De az fel vett igyben nem tudván ell menni,
Azt végre kezirül le kelletett tenni.
139. Azután többenis kezdének fáradni,
De tartván, fog az ág markokban szakadni,
Azok dolgánakis ell kelle haladni
És az rendelt czéltúl messzire maradni.
140. Látván ez azoknak ilyen tántorgását,
Az fel válalt igyben végig nem ál(l)ását,
Szánvánis azomban Nemzete romlását,
Magára válallya annak orvoslását.
141. Jóllehet gyengének látezik még terhihez,
Mint gyermek Phaëton attya szekerihez,
De bízván fentnéző szive erejéhez,
Hozzá nyúl és vészi az gyeplőt kezihez.
142. Nem régen költ volt ki az Musák nyáiábúl,
Marshoz ál(l)ván mingyárt abbul a' Pályábúl,
És most sem farat(t) ki az kezdet(t) munkábúl,
Az Pálmát sem adgya ki már az markábúl.

143. Az mely orczával volt abban az üdőben,
Mikor fel kötötte szablyáiát elsőben,
Inkáb illet(t) volna Phœbéval fürdőben,
Hogy sem Bellonával izzadni mezőben.
144. Mert a' melly gyengeség ülte ábrázattyát,
Nem látván még akkor semmi mohazattyát,
Ha ahoz formálta volna ruházattyát,
Nymphának mondhatták volna állapottyát.
145. Karesub vala ahoz akkor derekais,
Hozzá illet(t) volna Dianna ijais,
Kedvelhette volna Apollo magais,
Nem lévén szeb ennél az Daphne Nymphais.
146. Mint pünkösdi üdő, piros lett orczája,
Meg halatta Paphost annak szép rósája,
Az mellynek most sincsen semmi olly rosdája,
Hogy ne illethetné Junónakis szája.
147. Azolta csak fárad, szorgalmatoskodik,
Az kezdet(t) Pállában izzad, tusakodik,
Hol tárdgyát függeszti, oda iparkodik,
Elis éri végre, ugy bajnokoskodik.
148. Az pedig tett czéllya abban munkájának,
Hogy édes Nemzettye régi zavarának
Csendesitné zaját s-rút háborújának,
Melly másképpen veszélyt szerez az hazának.
149. És ennek próbálta ugyis lehetőségét,
Nem sajnálván abban majd ugyan kérését:
Hogy ne üznék tovább egymás öldözességét,
Hanem az dolognak fognák egyezességét.
150. Kire az más fél is tett sokszor ajánlást,
Meg unták már (ők) is az sokféle romlást,
Inkább békességet vésznek mint ostromlást,
Fegyver szünetekben nem tésznek több bomlást.

151. Meg unta volt régen Aeneas hadais
Az mezőt és fegyvert, azokkal magais;
Noha volt gyakorta szép Diadalmais,
Békességet kívánt, végre le szállais.
152. Így ezis némellykor kardgyát is letette,
Az szép békességhez magát készítette;
De hogy valóságát annak nem vehette,
Leoldott fegyverit megint felkötötte.
153. Vyiabban az mezőt kelle házúl venni,
Az Sagomhoz nyúlván, az Togát letenni,
Az Mars pályájára azutánis menni,
És ott hol nyertessé, hol károssá lenni,
154. Költ is gyakran dolga ott erős próbára;
Mihelt jel adatott valamelly lármára,
Annak kiszületit nem hatta sokára,
Mint gyors evet szökött csak hamar lovára.
155. Jelen kívánt lenni minden ütközötben:
Achilles lehetet(t) ilyen kiszületben,
Trója alat(t), az hol sok ellenkezetben
Kellet(t) lenni, az mint van emlekezetben.
156. Tíz esztendő tarta annak viadalma,
Meg ártot(t) Parisnak ott az arany alma,
Achillesnek pedig lett sok diadalma,
Mig nem győzé őtis az fegyver hatalma.
157. Abban pedigh fordul tizenkét Tél és Nyár
Hogy e romlot(t) haza fegyver alat(t) van már;
De miolta kezín a kormány ennek jár,
Attul fogvást mégis nem éri annyi kár.
158. Noha tűr is sokat, főképpen mezőben,
Az sok különböző s-háborság üdőben.
Napot és étczakát ásztató essőben:
Kedves lesz emlétni aztis jüvendőben.

159. Sátorát az szélvész sokszor fel forgattya,
Az zápor magais jól meg locsogattya,
Orczáját az mettező szélis hasogattya,
Annak gyengeségit nyár is aszalgattya.
160. Ollyankor kellene nékedis ott lenned
És palástod alá azok ellen vened,
Kebeled tüzihez melegülni tenned,
Az verő ellen is gondgyát ugy viselned.
161. Ottan melly kedvessek volnának az szép szók,
Annál inkább azok közzé egyvelölt csók;
Aranynális sokszor böcsösbek az illy jók,
Meg apadnak tőlök akarmely nagy bú-tók.
162. Nem volt még olly próba, hol jelen lehetet(t),
Az mellyre ell menni híven nem sietet(t);
Dolgában annyra azértis mehetet(t),
Hogy annak pályáján magais ügetet(t).
163. Senki nem is vive, mint ez, annyit végben
Az fel vett így mellet(t); voltis az kéteségben
Hogy valaha jusson napja fényességben,
Az míg eő nem hozta azt jó reménységben.
164. Mert eő valamellyre fordította vasát,
Jól meg térengette ellensége Sasát;
Ha eléb nem állot(t), sértetteis hasát,
S-nyertessen töltötte onnét maga kasát.
165. Nagyob ennek hangja mint mások dobjának,
Továb (száll?) csat(t)ogó szárnya zászlójának,
Bérceze hathatósban öklel kopjájának,
Érczeis bővebben tüzel puskájának.
166. Viselték ezeket azok kényesesebben,
Ugy szerencséjekis volna csekélyiben;
De az már a' dolgot fogván keményebben,
Kezdé az pályátis érni nyertesesebben.

167. Fáradozis abban tellyes tehetcséggel,
Nem gondolván semmi mezei inséggel,
Az melly szokot(t) lenni gyakor nehésséggel:
Mert minden nyavalya köz az vitésséggel.
168. Unalmas életis az olyan sokára,
Körmös kézzel is kell hágni ott az fára,
Lehúl(l) másként; de az dicsősség tárdgyára
Igy kell emelkedni, kinek nagy az ára.
169. Juliusis sokat szenvedet(t), fátat(t) s-járt,
Egyaránt nyargalta mind a' télt mind a' nyárt,
El kezdet(t) dolgában kényes üdőt nem várt
Ugy tett bajnokinak, maga hasznával, kárt.
170. Ugy jutott czéllýához nagy dicsősséginek,
Ugy adatot(t) Laurus-koszorú fe(j)inek,
Ugy vette érdemit sok küszködésinek,
Ugy lén végre Ura Világ nagy részinek.
171. Ezt (sem) tartóztattya semmi esső, hó, sár
Mint az poros uton, azokonis ugy jár.
Nehéz ugyan, de hogy Pálmát az által vár,
Még végig nem futtya, nem hadgya addig már.
172. Vagyon is még röge irtovány uttyának,
Az melly tartaléka azt járó lábának;
De ha Medeája te lehe(ts)z dolgának,
Annak csoportyátis csinállya simának.
173. Nagy Fabius többet nem mivelte Rómáért,
Haylott dicsőssége helyben ál(l)ásáért,
Mint ez, kezure vett hazája dolgáért,
És abban ell czélzott Nemzete jóváért.
174. Az mellynek tengerin evezis régúlta,
Szokot(t) habzásinak ritkán vólt tágúlta;
De nem birták, mert lett job szele ujúlta
S-az kívánt part felé az által fordúlta.

175. Jóllehet az uttya szoros még annakis,
Nagy keselyük ál(l)ják, azok vigyáznakis;
Erős pedig horga körmös láboknakis,
És gondot adnának vitéz Jasonnakis.
176. Nehézség azokat gyűzni csak magának,
S-olgy utat csinálni ottis hajójának
Hogy révihez jusson aránztot(t) partyának
És ott végít vessen sok fáradságának.
177. Hanem téged kíván, hogy abban segétsed,
Mint Medea, Jason uttyát ell készít(s)ed;
Az rá ehült Sasok szemit szendericsed,
Dolgátis végihez azzal közelicsed.
178. Ha csendesedhetik fel zavart hazája,
Nem leszen hasonló senkiis hozzája;
Mint hogy így érdemli illy nehéz pályája,
Mindeneknél fellyebb tétetik Pálmája.
179. Ha pedig továbbis fegyverhez kell nyúlni,
Akkor sem fog kardgya hüvelybe szorúlni:
Kicsúsz megint, s-uttya ugys kezd tágulni
Mondot(t) Pályájának, s-Laurussa ujulni.
180. Most az Hold leg nagyob erejű Planéta:
Annak jele alat(t) jár a' melly kométa,
Ritkán hibál annál a' Laurus bokréta,
Tiszteltetettis már azzal sok Athleta.
181. Valakit fel viszen annak nagy hatalma,
Majd nemis kétséges, van kész diadalma;
Az eő kezén forog most az arany alma,
Az kinek eő adgya, az annak jutalma.
182. Gyűzi Jupitertis ennek csillagzása,
Valakire terjed ereje hatása,
Olyan foganatos ott munkálkodása,
Hogy minden dolgának lehet tág folyása.

183. Ez kezdette aztis venni oltalmában,
Hogy lábra ál(l)ása vanis hatalmában,
Részessé is teszi várt bizodalmában,
Nemi hadgyván szakadni az ágat markában.
184. Kelettül napnyugtig hat erős sugára,
Az Sasis csak pillog annak világára;
Ha raktais fészkit nagy fáknak ágára,
De az ennek ugy sem ér magosságára.
185. Nem ál(l)hattya: hátat ad nagy erejének,
Ugy gyűzelmeskedik mint tetczik kedvinek:
Az kit kötelezhet tulajdon hivinek,
Nem hadgyja sérteni azt mások körminek.
186. Kárhoztattyák ugyan az Holdot ülleni,
Az Napot javalnák inkább becsülleni;
De az üdőtül kell tanácsot kérdeni,
És amit az javal, ahoz kell kezdeni.
187. Az szükség ott vészi maga segéteségit,
Az hol találhattya annak elégségit;
Hasznatlanis abban vetni reménségit,
Kitül nem veheti terhe könyebségit.
188. Sokat fárad eőis az Sasok uránál,
Illő engedelmet tett méltóságánál;
De nem veve többet ajánlot(t) szavánál,
S-az alat(t) némellyek ál practicájánál.
189. Kéntelenéttet(t) onnét ell fordulni,
Az Hóld tiszteleti székihez borulni,
Hogy két közben földre ne kellyen szorulni
S-kezdet(d) dolgainak keziből ki hul(l)ni.
190. Gongyátis viseli az immár igyének;
Ollyan élt köszörül kivont fegyverének,
Melly tág utat irthat dolga jól mentének,
Elis éri azon Laurussát fejének.

191. Jasont Medea is segíti azomban,
Maga mellé vevén a' birodalomban,
Mellyel eöis lészen nagyob hatalomban,
S-ugy a' Holdis inkább tartja oltalomban.
192. Mert a' mellet(t) azis többet vihet végben,
Lesz vezér csillaga bőveb nyerességben,
Jutatván erejét sok olly nemzettségben,
Az ki nem vólt véle még eösmeretességben.
193. Édes Attyád s-Báttýád reméltlen esete,
Azis, kedves Urad a' men(n)yt füzete,
Hogy amazok után ne kellyen élete,
S-minden féle javok praedára kelete,
194. Ha sizveden vagyon s-kévánod boszúlni:
Lesz abbanis igy mód, csak hozzá kell nyúlui.
Hamaris meg szokott az olly seb ujúlui,
Kit jól az boszszúság nem hagy begyógyulni.
195. Csonkult farkát kigyó ritkán feleytheti,
Az meg sértődöt(t) szű, ha módgyát ejtheti,
Boszszúját dupplázot(t) mértékkal füzeti:
Azt ak(k)or kedvedis meg cselekedheti.
196. De oda fordulok, az honnét ell tértem,
Arról szóllok megént kit eddig dicsértem;
Meg bocsás(s), füledet hogy sok szóval sértem,
Beszédemnek czéllýát mert még ell nem értem.
197. Abban pedig járja nem kis gond fejemet,
Honnét kezdgyem megént róla beszédemet,
Mert nagy volta vonja sok felé kedvemet
S-tartóztattya azzal szóllandó nyelvemet.
198. Ide régisége eösi czímerének,
Sok dolgokkal jeles nagy Uri vérinek,
Oda von soksága maga érdeminek,
Az melly leg job szárnya szép híre s-nevinek.

199. Hullanak sugári akarmelley Nemzetnek,
Ha azok csak eösi tollakkal fűzetnek;
Maga szép érdemin az kik épétnék,
Azok ereivel magosban mehetnek.
200. Nagy nem(zet)bül való sok Uri rendekrül,
Azok sok érdeemes cselekedetekrül,
Meszsze földre hatot(t) jó hírek s-nevekrül
Szólván mások: én most hal(l)gatok ezekrül.
201. Ninesenis már ahoz idóm elégséges,
Hogy tovább beszédem lehessen bőséges;
Volt sok szóm eddigis talám nehézséges,
Ahoz kell kezdenem, melly inkább szükséges.
202. Groffi ágybúl való, értéke igen szép,
Nagy hirű Attyjátis udvarolta sok nép;
Kő vára ennyéhány, uri lakó hely s-ép,
Bő majorságitis üti sok ezer csép.
203. Leg jobb idejében van most iffjusága,
Mint Pünkösdkor Paphos szigete virága;
Szép ábrázattyának úri méltósága
Akarki előttis böcsös lehet s-drága.
204. Ennyi esztendőknék habzó folyásában
Annyit tanult s-próbált Nemzete dolgában,
Hogy nálánál senki, abban az Pállyában,
Nem hagyit most tovább az Magyar hazában.
205. Egyedül az terhet régenis viseli,
Izzadis alatta, gyakran ugy emeli;
Ha nehezis, de azt eörömetst miveli,
Mert tudgya, az rósát hogy tövis neveli.
206. Kik közt az jó tanács gyakorta kelletik,
A' nélkül a' dolgot károk követhetik;
Nem kell más: magátúl azis ki telhetik,
Mind törvény mind fegyver edgyaránt illetik.

207. Mondhatom, valamit kíván az méltóság,
Meg találtatik itt bőven minden jószág;
Haladta idejét máris (az) okultság,
Más dolgaibanis van hasonló nagyságh.
208. Hogy pedig úgy inkább láthasd mindenében,
Noszsza! magad vegyed elméd tüköriben,
És annak vizsgáld meg rend szerint fényében,
Minden állapottyát minémőségiben.
209. Kardot kellet(t) kötni az melly esztendőben,
Mint hogy attul fogvást majd minden üdőben
Töltötte életit töb részről mezőben,
Ott vedd fell személyit azért leg elseőben.
210. Ha úgy képzéd, az mint táborát vezeti:
Itilhe(t)d, hogy abban Fabiust követi,
Az ki népe kárát addig kerülgeti,
Hogy Hannibalt végre lesire veheti.
211. Csudálhatod abban éret(t) okosságát,
Ha jól meg gondolod ahoz ifjúságát;
Nem birták úgy mások a' dolog nagyságát,
Noha idejeknek róták sokabságát.
212. Eörülhet itt szíved, csak gondolkodvais,
Hogy ilyen érdemes már ifjúságais;
Hát ha üdősödik s-jut több napokrais,
Mennyivel eőregbül úgy méltóságais.
213. De csak így nem kell most tovább bocsátani,
Ereit innetis kell szaporítani,
Kezedet kezivel edgyüvé csatlani,
Az négy láb kevesbet fog osztán botlani.
214. Vagy van ott olly láncza immáris szivednek,
Hogy nem tartod tovább azt idegenednek.
Az mint jádczik fénye rám nézeő szemednek,
Azis úgy szól: ez kell egyedül kedvednek.

215. Ha úgy nézed mint ha ütközetre menne,
Véled hogy bajt Hector és Achilles tenne;
Nem tudván, az Pálma ott mellyiké lenne,
Kétkedő elméd nem de megrettenne?
216. Vagy Turnussal küzdő Aeneasnak vélnéd;
Halálos bayiában aztis mint szemlélnéd?
S-Laviniát vallyon mellyiknek itélnéd?
Kit teis ohajtasz, másnak nem igélnéd.
217. Tudom, nagy irtózat ütne itt szivedben:
Mert csak emlétve is, majd könyv jön szemedben;
De ha az nyert Pálmát nyujtaná kezeden,
Meg csókolván, melly nagy lennél örömedben!
218. Az mikor tanácsol sok terhes dolgában,
Ha azt veszi elméd tüköre fontyában:
Mondhatod, hogy Cato ül tanács-házában,
Az mint folyhat igye sok (ak)adályában.
219. Ha visgálod pedig vadászni mentében,
Julus volt illy, — mondha(t)d, — Attya seregiben,
Didoval mulatván egykori kedviben,
Az hires Karthago vadas ligetiben.
220. Vagy talám elődben úgy jön inkább képe
Mint egy Adonisnak, ki volt Vénus szépe,
Mellyet mint hogy arra gyenge láb(b)al lépe,
Az meg sebesült kan rútul eöszve tépe.
221. Nehéz volt ezt nézni szerelmes szeminek,
Mint fetrenget(t) teste, tavában vérinek,
Mellynek olly árja lén könyve özöninek,
Hogy elég viz volt az végseő fürdőinek.
222. Nem kell ezt félteni, ha állis olly lesre,
Az honnét öklelni kellettik tigrisre;
Akar mint pökdössön: talál Herculesre,
Az ki nem bocsát(t)ya onnét más tölgyesre.

223. Ha sétálva nézed, mulató kertiben:
Mondha(t)d: olly mint Phœbus, Parnassus hegyében,
Mikor az Musáknak mulat seregében,
Egy Isten Aszszonyis veheti kedvében.
224. Méltó azért, te is azt el ne felejcsed,
Sőt szerelme lánczán légyen olly bilincsed,
Hogy azon szivedből soha ki ne ejcsed,
Az egy halál légyen ahoz csak kilincsed.
225. Mikor lovaglással ideit mulattya,
Fő lovait szépen üli és ugrattya:
Arra néző elméd bizvást azt mondhattya,
Ebben rendesb voltát Lausus sem mutattya.
226. Van itt is szemednek mit nézni kedvessen,
Jáczzhatik Cupido szivedben kényessen,
Az mikor munstrállya magát illy rendessen,
Kin Circeis inkább kap mint Ulyssesen.
227. Ha pedig azt képzéd mint fekszik ágyában:
Párisnak vélheted, éyeli gondgyában,
Az ki azt forgattya akkor is magában,
Szép Helenát mikint vihesse Trójában.
228. Van is olly szándéka, ell hihe(t)d, szivinek,
Csak job szárnyát várja kétséges szelének:
Fel ül hajójára kezdet(t) tengerinek,
Meg próbállya révit ell czélzot(t) helyinek.
229. Ha pedig azt veszed vizsgáló szemedben,
Az mikor foglallya magát levelekben,
Az mint hogy vagyon is sok dolga ezekben,
Lehetsz méltán róla illyen itéletben:
230. Második Julius ez az dictálásban,
Nincs semmi nagy dologh ot(t) meg akadásban,
Szép könnyüése van az válasz adásban,
Maga kezeis gyors, akar melly írásban.

231. Tud az tréfához is, játézó leveliben,
Szerelemhezis ért, annak idejében,
Kiváltképpen mikor, te jutván esziben,
Cupido viseli pennáját keziben.
232. Naso irogatott így az Corin(n)ának,
Kivel megis birta s-tet(t) kedvet magának;
Véli olly erejit ezis pennájának
Hogy meg hattya falát szived bástyájának.
233. Vetted, nem régen is, ugy tudom, irását,
Érezhedd abbúlis szivednek vivását;
Ne is halogassad annak meg nyílását,
Bocsásd be s-engedgyed szabados birását.
234. Végezvén ezekben elméd czirkálattyát,
Ha tovább fordítod onnét gondolattyát,
S-meg tekinted egész teste állapottyát:
Csudálva szemlélhe(t)d annak szép ál(l)attyát.
235. Alabasztrom oltár (mondhatod) az nyaka,
Klárishúl hajtatot(t) boltozat ajaka,
Dél színre jövő nap fel derült homloka,
Melytől világosul akar melly éttszaka.
236. Pirosult haynalnak vélhe(t)d két orcáját,
Kiknek csak éret(t)ed tartya szép rósáját;
Várjais már arra méhecskéje száját,
Hogy attúl vehesse várt harmatocskáját.
237. Fel vont szivárványa szép szömöldökinek,
Itélhe(t)d, kéziája Cupido kezinek;
Víg játézási közöt(t) szökdecslő kezinek
Annyi az nyíl mennyi villáma fényinek.
238. Az kik sziveddelis régen harcolnak már,
Ha nem holdulsz nékik, mondhatom, lészen kár.
De ekkedigh elméd keménykedet(t)is bár,
Nem de hajol mostan s-töb ostromot sem vár.

239. Ölelésre haylot(t) karjai kávája
Aligis várja már hogy vonjon hoz(z)ája;
Minthogy bőven terem szép orczád rósája,
Bizik, hogy abbulis leszen jó désmája.
240. Nagy Sándort ábrázlya melle szélessége,
Athlashoz hasonlít vál(l)a terétsége,
Minden tagjainak szép egyenlősége
Akar ki szeminek lehet kedveltsége.
241. És így egész testit ha rendre vizsgálod,
Azt nem de mind Uri természetnek találod,
Vagy ugyan fejdelmek rendiben számlálod,
Azzal szived nemis héjában táplálod.
242. Egy szóval, mindenben tekintetes, jó, szép,
Tanult, elmés, okos, testben, elmében, ép,
Méltóság követi valamelly felé lép,
Méltán süvegelhet neki sok ezer nép.
243. Méltó, hogy ezt teis ne engedgyed másnak,
Hanem vid(d) magadnak válthatatlan társnak;
Hosszu üdöt se hagy(j) az eöszve jutásnak,
Mert az halogatás oka sok romlásnak.
244. Az mellyel magadnak sokat fogsz használni,
Minden majorságid helyre fognak ál(l)ni,
Több asztagokat fogsz csüri(d)ben számlálni,
Bor-pinczéidet is töltebben találni;
245. Meg alszik üszöge gözlő faluidnak,
Meg épül rondgyais pusztúlt Majoridnak,
Szaporodik száma fogyot(t) barmaidnak,
Nem lesz annyi kára semmi javaidnak,
246. Kiknek füstit eddig gyakorta szemlélted:
Onnét is nőtt károd, az honnét nem vélted,
Mellyek miatt sokszor bús gondis volt élted,
És olykor azok közt könyved sem kémélted.

247. Jutot(t) sok féle jód, sok kincsed praedára,
Sok híved, sok szolgád, kiknek nagy volt kára ;
Szerelmes Eöcsédis, azoknak módgyára,
Került vala végre hasonló koczkára.
248. De tovább jó vége leszzen mind-ezeknek,
Rósáját kell szedni már az töviseknek ;
Által kelvén habján az hányó szeleknek,
Énekel az hajós az múlt veszélyeknek.
249. Nem leszzen több praeda, s-sákmány javaidban,
Bizvást mulatozhattz minden házaidban,
Nem szükségh szorúlnod csak kő váraidban,
Apáczaként élni ott, unt napjaidban.
250. Jó oltalmazó Mars leszzen ez mellet(t)ed,
Ki szál(l) minden ellen, s-meg felel éret(t)ed ;
Csak úgy fogd szándékát mint tőlem értet(t)ed,
És magát se had(d) már, ha szivét ell vetted.
251. Ebben az martalék volt Eöcséd fogsága :
Onnét kezdé harezát Cupido gyors(s)ága,
Melly által eő néki lénis szabadcsága,
De a' hely(et)t ennek történe rabsága.
252. Mert a' tájban lévén te veledis szemben,
Ugyan akkor vetéd szivét temlecedben ;
Ott tartod azóta erős bilincsedben,
Mennyi szenvedéssel : vehe(t)d jól eszedben.
253. Ideje volna már onnét szabadulni,
Kezedhez békélvén nyakadra borulni,
Ott friss szerelmednek egével ujulni,
S-azzal minden terhes gondgyának ell mulni.
254. Avagy mint Gerlicze, mely ell veszti társát,
Nem keresi tovább soha annak mását,
Eörökké eözvegyül uyttya sirását,
Zöld ágra sem veszi azután szállását :

255. Lehetez talám teis olly ell tekéltségben,
Hogy nem mégy senkivel uyab szövetségben,
Holt társodot gyászlod örök özvegységben,
Kivel folyt életed kívánt kedvességben.
256. Ha az Madarakról akarsz példát venni,
Nem de mint az Galamb, job inkább ugy tenni?
Melly nem szokot(t) végig árvaságban lenni,
Hanem megint uyab párosságra menni.
257. Érzi ugyan azis társátul válását,
Tesziis utána nyögő búsulását;
De másként fordittya végre búliklását,
Uy eörömre kezdi uj foglalkodását.
258. Tudgya, hogy élete így kedvesseb lehet.
Az Gerlicze ehez képest mi jót tehet?
Az zavart italból kis eörömre mehet,
Az száraz ágrúlis nem sok kedvet vehet.
259. Inkáb illik hozzád a' Galamb példája,
Kinek nem eörökös köntös gyászruhája;
Néha az napnakis homályzik orezája,
De az után megint derül vigh óraja.
260. Sok tövisse vagyon az özvegy életnek,
Az kiknek hegyei sok képpen sebhethnek;
Olly csendes napjai keveskor leghethnek,
Mellyeket sok boszszúk, s-gondok nem követnek.
261. Szokot(t) gyámol nélkül borostyán és komló,
Ámbár csak kevés szél légyen azt ostromló,
Maga ereiben hamar földre omló;
Az özvegyi élet ezekhez hasonló.
262. Tudjuk azt, hogy nagy vagy, nagy ál(l)apotodban,
És hozzád hasonló nincs méltóságodban;
Mind az által teis gyarló vagy, magadban,
Kellő segéd nélkül, sok féle dolgodban.

263. Az nagyobb helyekre nagyob dolgok gyűlnek,
Az erős szelekis ott inkább bővölnek;
És ha azok ellen csak gyengén készülnek,
Félő, hogy Icarus szárnyain röpülnek.
264. Azis viselheti gondolkodásodot,
Hogy alacsombitod ugy Méltóságodot,
Ha meg változtatod abban nagy voltodot,
Csekélyb ál(l)apotra bocsátván magadot.
265. Talám fordul azis e' mellett eszedben,
Hogy első szerelmed kedvezvén mindenben,
Voltál azzal egymást nem sértő életben,
Kit mostis ohajtva emlétesz szivedben.
266. S-mondod: hogy nehéz azt többé fel találni,
Ámbár a' reménség ne szűnnyön táplálni;
De az bizodalom szokszor tud hibálni,
És az Rozmarinról Csalánra kell szál(l)ni.
267. Ugy vagyon, hogy rútis az nem-egyenlőség,
Azis, hogy ha hátra czáfol az egyenlőség,
S-az polczerül pad alá esik az Felsőség,
Mert előre szokot(t) vágyini az dicsőség.
268. De itt nem fogy, sőt nő minden állapotod,
Azt bizonynal, nem csak reménnyel tuthatod,
Mint hogy indulattyát szemmelis láthatod,
Hogy ottis magadot nagy helyre jut(t)atod.
269. Mert annyira megyen annak Méltósága
Hogy országais lész, nem csak más jószága;
Te személyednekis nő úgy Aszszonysága,
Nem hogy következne ott alacsombsága.
270. Szokot(t) ezközivel az Fejedelemség
Készen várja, mellyis léssen nagy tisztesség;
Előbbi voltodban így sem ér kissebség,
Sőt követ mindenben tetézt elégség.

271. Aztán gondolatod itt se akadoz(z)on,
Ugy hogy reménységed csalatva változ(z)on;
Szokás, hogy a' tövis rósát virágoz(z)on,
De nem, hogy tövis(se)t az Lilium hoz(z)on.
272. Nincs az Gerliczének, azt írják, epéje,
Azért olly együgyű annak szivecskéje;
Ez erkölcsinekis nincs semmi tüskéje,
Mellytől sérethetnék orczádnak gyengéje.
273. Az igaz szeretet nem tud visszszádkodást,
Nem szokot(t) okozni az panaszolkodást;
Az meg egyezet(t) szű gyűlöl meg szakadást,
Egyességet szeret s-nyugodalmaskodást.
274. Meg értetted fellyeb minden állapottyát,
Nem kell félned annak ollyan fordulattyát,
Hogy az hol most látod kedves fol(y)amattyát,
Ott érhessed végre káros változattyát.
275. Meg nyitotta szívét, ugy vár tárházában,
Alkalmaztat annak ugy nyugodalmában,
Hogy meg bántódása leg kisebb dolgában,
Ne légyen kedvednek, egész világában.
276. Nincsen azért igyis miért tartozkodnod,
Látván, hogy érdemes vele társolkodnod;
Hogy régen kedvelled, azt sem kell tagadnod,
Az mellyhez képestis kezéd kel(l) már adnod.
277. Mint hogy végzéssiből vagy on az Egeknek,
Itt másként az dolgok már nemis lehetnek;
Adnak is minden jót azok személyeknek,
Jó válaszsát várván ugy énis ezeknek.
278. Midőn így számlálom hoszszu beszédemet,
Személyén jártatom leg inkább szememet,
Hogy onnét is ércsem mint hal(l)gat engemet
És mint remélhessem válasz-vételemet.

279. Meg tetczik az szándék sokszor az orczában,
Czégérezí aztis, az mi van titkában;
Ritkán van olly fedél az belső szikrában
Hogy nincs külső jelis annak a' dolgában.
280. Azomban személye holot(t) szomorkodik,
Hol job kedvet vészen s-azzal vidámodik,
És így, mint az rósa, néha pirosodik,
Mint az borongó Hold, néha halványodik.
281. Sohajtis a' közöt(t) olykor keservessen,
Olykor lélegzésit emeli kedvessen,
Beszédemet néha hallya fegyelmissen,
Néha tetovázni látezik kétségesen.
282. Az mint eléb fekvé, fellyeb emelkedet(t),
Könyöklő kezire feje ereszkedet(t);
Szellőzi személlyit, melly meg melegedet(t),
Nemis csuda, mint hogy gondgya felesedet(t).
283. Sok izben láttatot(t), hogy akar szóllani,
Az mint hogy kezdet(t)is ajaka mozgani;
Véltem, beszédimet meg kell szakasztani,
Mind az által végig hagyá azt mondani.
284. Azután közelebb szólitván ágyához,
Mint ha Ambrosiát vett volna szájához:
Olly mézessen kezde válasz-adásához,
Il(l)hetett beszéde nagy méltán Suadához.
285. Fel veszi szép rend(d)el minden beszédemet
S-abbán elé számlált erőtetéssemet,
Mellyel támogattam fel válalt igyemet,
Ujab kérdésekre fog abbúl engemet.
286. Csudálva hal(l)gatom nyelve szép folyását,
Az mondot(t) dolgokon nagy okoskodását;
Valamikor látom ajaka nyilását,
Alig várom kívánt válasza adását.

287. De eő rak előmbe mind több s-több okokat,
Kikért késélteti az kezdet(t) dolgokat;
Nemis köz munka volt meg gyüzni azokat,
Érdemelte üdős tanácskozásokat.
288. Végre azokatis addig üzé elménk,
Azon nyugovánk meg: mást mind fére tennénk;
Az Ég ugy akarván, az ellen ne tennénk,
Rendelésit inkább munkábanis vennénk.
289. Mellyen meg egyezvén, ott én sem mulat(t)am,
Hanem ell sietvén, im hozzád jutottam.
Ennél kedvesebbet vallyon mit hozhat(t)am?
Csak jól tudgyad jární, jó utat nyitottam.
290. Azért, amint mondám, old(d) le most kardodot,
Más időre halaszd mezei dolgodot,
Az mellyen eleget törted már magadot,
Méltó, azok után vedd nyugodalmadot.
291. Szükség pihenniis az terhes munkában,
Másként az természet meg csüggöd magában.
Scipio sem fára(d)t mind csak Africában,
Tért nyugovásrais némelykor Rómában.
292. Pompejusi kardgyát szögre füg(g)esztette,
Mikor Cleopatra szerelmet érzette;
Mig kedve telésit ott ell nem végezte,
Le oldott fegyverit fell sem eővedczet(t)e.
293. Mindennek ideje vagyon, az mint mondgyák;
Az kedvező Egek mikor módgyát adgyák,
Akkor fogd az dolgot, mint az munkás hangyák,
Mert másként kezeden sokáig nem hagy(j)ák.
294. Terítve lesz már ott az Hymen oltára,
Csak ne üdöz(z) sokat, meny áldozattyára,
Nemis lesz tanácsos vontatni sokára,
Az késedelemnek van gyakran sok ára.

295. Távúl jár Alecto az több Furiákkal,
Juno leszen jelen az vig Gratiákkal,
Az megy előtt(etek) kedves Musikákkal,
Ugy vezet nyugodni szerencsés fákllyákkal.
296. Eörülnek az Egek szép szövetségteknek,
Olyan meg egyezést adnak sziveteknek,
Hogy mindenben tölte lészen kedveteknek,
S-jól folynak napjai tellyes élteteknek.
297. Amaz égi jegyek közöt(t) fénlő Kosnak
Gazdag arany gyapiát adgyák Atroposnak,
Hogy abbul bővécse s-tegye meg számosznak
Éltetek fonalát és boldogságosnak.
298. Kedvessenis nyúytya azt Clothó orsója,
Mivel Lachesisnek sem bántya ollója;
És mint hogy az Isten annak nagy áldója,
Más gonosz szerencse sem lesz fel gázlója.
299. Sok esztendőkre nyúl nyomos hosszasága,
Meg haladgya Nestort napiai soksága;
Leszen mindenkben kívánt boldogsága:
Az egekig mégyen kezdet(t) Méltósága.
300. Végben vivén pedig ott fel vett munkádat,
Fel kötheted megint le oldot(t) szablyádat
És ujra kezdheted elébbi Pállyádat:
Hamarébis vehe(t)d ugy kívánt Pálmádat.
301. Lesz mindenek előtt nagyob tekinteted,
Zászlóidot mingyárt fellyeb emelheted,
Akar melly országra biztosbban viheted,
És ugy dolgod czéllját jobbanis érheted.
302. Az Hold erejeis így hathatób lészen,
Melly hogy melléd jöyiön, vanis immár készen;
Az kívánt szerencse majd kezire vészen,
Csak ne késsél, mert az káros gátlást téssen.

303. Véget vet ezekkel Venus beszédiben,
Kit sok képpen érez az Bajnok sziviben;
Ahoz sok képpen is változik szényiben:
Hol viasz, hol rósa látczik személyiben.
304. Küszködik és erős bayt tart eő magával,
Hercules sem vala izzattab orczával,
Mikor szemben kele az sárkány hydrával,
Mint ez fárad, kétes szive nagy harczával.
305. Voltakis okai tusakodásának,
Kikkel ellentis hánt Venus ostromának;
De engede végre szava hatalmának,
Igy lévén végzése az Ég Fatumának.
306. Négy szép Hat(t)yú vala Venus szekeriben,
Az Bajnokot vévén kedvessen eőliben,
Megindul azokon, szapora mentiben
Visziis csakhamar eöröme helyiben.
307. Ell ment volt Cupido már, szállást osztani,
Készen várták eőköt, volt hol meg szállani.
Ideje is vala oda be állani,
És az fáradcságon nyugalmat váltani.
308. Az helynek Aszszonya láttya nagy szivessen,
Változtattya gyászát, öltözik szinyessen;
Mint az csillagzó Ég, vagyon oly fényessen,
Kit akar mely szemis vizsgálhat kedvessen.
309. Jelen volt Hymenis már akkor mellet(t)e,
Kötele ezközit ellis készítette;
Hogy az annál tovább müllyon, nem engette,
Ell érkeztén, mingyárt kezekre vetette.
310. Cupido sem henyél, ittenis, tisztiben,
Ujab nyilakot szed tegzébül keziben,
Töb tüzet gerjesztvén azoknak végiben,
Ugy veti lobogva szívek közepiben.

311. A' mellett munkáját tovább sem tágította,
Szívek szövetségét máskéntis uyította,
Erős gyémánt láncz(cz)al edgyűvé szorította,
Mellynek keménységét üdő sem lágyította.
312. Így csatolván egyben kezeket, szíveket,
Vesznek bő áldással sok üdvözléseket;
Ell sem választhattya már senki ezeket,
Az míg ell nem metezi Lachesis élteket.
313. Vagyon ott azonban mindenüt(t) nagy eöröm.
Tabsol az szerelem, mondván: van nyert pöröm.
Másut(t) is, az kinek bátyáját én töröm,
Meg veszem, ha azért szakad is sok köröm.
314. Bizonyos napokat töltének egymás(s)al,
Folytatván azokat kedves mulatással;
Hol Mercuriusis jelen vala Márs(s)al,
Az több Plánétákis, boldog csillagzással.
315. Végre Mercurius, szárnyazván bokáját,
És keziben vévén kigyózat(t) Pálcáját,
Ell röpül s-csinálja annak nagy lármáját,
Hogy így vitte végben Venus itt munkáját.
316. Kin némelly örvendez, némely komorkodik,
Az frigyesség dül-fül, nyughatatlankodik,
Készül, hogy továbbis akadályoskodik,
De már hasztalan az, mellyen boszonkodik.
317. Az Holdnak szarvai állanak mellet(t)e,
Az kiknek hegyeit valaki érzette,
Hogy hátat nem adot(t), csak kevés tűrhette,
Sok pedig mindenit az ki elvesztette.
318. Az Marsis azomba dobját meg ütteti,
Hymen tiszteletit hamar végezteti,
Az menyegzős ruhát máskorra teteti,
Az le oldot(t) szablyát megint fel kötteti,

319. Mondván: Az más Pallyát még ell nem végzet(t)ed,
 Ennek koszorúját már pedig ell vet(t)ed;
 Ha az dicsősséget czélül füg(g)esztetted:
 Addig üz(z)ed aztis, a mig ell jegyzet(t)ed.
320. Fáradssággal mennek a nagy dolgok végben,
 Nehéz folyamattyan ne essünk kétségben,
 A naps köd után derül fényességben,
 És jut az aranyis tűz által szépségben.
321. Herculesis dolgát hogy meg indította,
 Fáradcságát abban sokszor ujitotta;
 El kezdet(t) munkáját de nem tágitotta,
 Mig czéllya oszlopát fell nem állította.
322. Van már Medeádis, mellynek segedelme
 Az veszélyek ellen lesz fejed védelme.
 Abban pedig nincs olly ál(l)hatatlan elme,
 Mint (Aietes) lyánya változó szerelme,
323. A' ki csak ideig tartá meg hűségít
 Jasonhoz, azután kezdé hitlenségít;
 De ez holtig állya tökéletességít,
 Ki önti éret(t)ed minden tehetességít.
324. Itt vagyon Pallas, s-im hozza kardodot,
 Reádis övedezi, viseli gondodot,
 Énis elé vettem le tett sisakodot,
 Ál(l)y idéb, hogy fe(d)gyem megint homlokodot.
325. Fegyveres lovadis már készen tartatik,
 Egyébis, valami ahoz kívántatik;
 Az «felülő» s «arma» — szaporán hallatik:
 Induly meg, ha műlatez, az üdő csallatik.
326. Az Baynok kegyesse ezt szomorún hallja,
 Nehéz ell vállalások egy mástul, meg vallya,
 De az Égh te(t)ezése mint hogy igy javallya:
 Mit tehet, — csak máskint az remény ne csallya.

327. Meg indulnak végre, egymás kezit tartván,
Az ell való helyig sok édes szót haytván;
De ott az távozás eőköt jobban hatván,
Essőzni kezd szemek, szűvökis sohajtván.
328. Illyen állapottal Ulysses lehetet(t)
Mikor az trójai táborban sietet(t):
Bó könyvezés nélkül búcsút nem vehetet(t)
Hű Penelopétül, kit igen szeretet(t).
329. Keserves ell váltá — edgyé lett két szünek,
Mellyet az szeretet igaznak tett s-hűnek;
Az nádméz is tetezik akkor keserőnek,
S-akar melly orvosság halálhozó fünek.
330. Ezis fájdalmasson hadgya ell szerelmét,
Azis érze azon szive nagy gyötrelmét;
De alacsonkodás nem illet nagy elmét,
Veszi végre ittis magán gyűzedelmét.
331. Már az Hold hadais jön nagy ereivel,
Ez is tovább mozdúl sok szép seregivel,
Bizalmas szivinek olyan reményivel,
Hogy fel jön már napja régen várt (fény)ivel.
332. Mint éléb, indúlis dolga rendessebben,
Magátis urallya minden kedvessebben,
Mellette kardgyátis köti szivessebben,
Látván állapotját: van most helyessebben.
333. Minden felül bővül naponként tábora,
Sok uri rendeknek fénlik ott sátora,
Álgyúinakis sül erőssebben pora,
Melly ellenséginek lesz szomorú tora.
334. Az szerencse kedve veszi job szárnyára,
Sok szép nyereséget róó hamar kardgyára;
Az melly Laurust régen készítet(t) számára,
Azzalis tiszteli fe(j)it nem sokára.

335. Melly hogy annál eléb érje kívánt végét,
Az Hold is sietve hozza segítségét;
Kinek csak hire is űzi ellenségét,
S-adgya azok ellen gazdag nyereségét.
336. Azzal meg egyezvén, nagyobbúl hatalma,
Kezdet(t) dolgainak romlik akadalma;
Mert van az gátlások ellen nagy oltalma,
S-adatik azokon sűrő diadalma.
337. Meg nyilnak kapui az fő városoknak,
Hatalmában adgyák kulcsait azoknak;
Fejet hajtnak neki, s-ösmerik Uroknak.
Az által minden jót igérvén magoknak.
338. Holdulnak az szerint más erősségekis,
Engedelmeskednek ugy az vég helyyekis;
Jobb is volt mivelni azt eő nekiekis
Mint több kárt vallani, vagy ell veszniekis.
339. Az melly vakmerőség kezdet(t) tusakodni
Jó szándékja ellen, s-akaratoskodni:
Meg mutattya ottis, tud hatalmaskodni
És le ütöt(t) szarván diadalmaskodni.
340. Az alatt Laurussát ell hozzák fe(j)inek,
Kit az Hold készített illy jeles hívinek;
Béis mutattyák azt uri személyinek,
Hogy lássa jutalmát méltó érdeminek.
341. Az mellet(t) zászlótis, s-Fejedelmi Pálczát
Adnak, hogy az Ország öszve bomlot(t) ránczát
Vegye kellő rendben, s-ujitsa zománczát,
Mert rút mocsok fogta annak arany lánczát.
342. Annál inkább minden süvegli s-urallya,
Fejedelminekis ösmeri és vallya;
Az czondorlot(t) Haza azt eörömmel hallja,
Bízzván, hogy meg újul ezzel herva(d)t gallya,

343. És hogy lába vasát le lehet már venni,
Eösi szabadcságát engedik fel venni;
Nem kelletik tovább bilincs alatt(t) lenni,
S-mint jármos ökröknek, iga alá menni.
344. Ugyanis nagy rabság vala állapottya,
Az mint sok szokatlan terhe meg mutattya.
De hiszi: már abbúl nyakát ki vonhattya,
És ennek utána ez nem sanyargattya.
345. Az miolta romol, már sok esztendeje;
Régi nyers(s)éginék ki szára(d)t veleje,
Rútúl ell parlagúlt szép termő mezeje:
Hogy uyullyn megint, most jüt(t) ell ideje.
346. Valamelyre fordúl, számos hadaival,
Fárad ellensége az Sas madarival;
Ez pedig hiressül szép diadalmival,
Gazdagul népeis bő ragadmányival.
347. Az egész nyár és eősz jobb szárnyán viseli,
Sok szép nyerességit naponként neveli,
Gyűzedelmes hírét az éig emeli,
Bővült méltóságát sok Nemzet tiszteli.
348. Múl azomban az eősz kedveskedő Ege,
Deresül az üdő, távozik melege,
Az vad Aquilónak indul fergetege,
Az mezei szállást ell tilttya hidege.
349. Nincsis tovább üdő az mezőn élésre,
Kél ellenségivel azért frigykötésre;
Megyenis mind két fél fegyver meg szűnésre,
Quartélyokban oszol az had telelésre.
350. Megindúl magais, s-siet kedvesséhez,
Kis ideje vala kedves szerelmihez,
Mert kelletet(t) nyúlni hamar fegyverihez,
Most jobb módgya lészen kedve töltésséhez.

351. Fél esztendeje van, hogy tőle távozo(t),
Másként, szerencséje szépen virágozo(t);
De az bú azok közt tövisetis hozot(t),
Melly az távúl létel magvábúl származot(t).
352. Szive drágáb kincsit nehéz volt ell hadni,
Az szerint annakis ettől ell maradni,
Egy(gy)é lett két szűnek két felé szakadni:
De nagy eöröm lészen megint öösze adni.
353. Mint az melly madarak az fagyos telekben,
Szakadnak egy mástúl idegen helyekben,
Viszont az kikelet hozván egy fészekben,
Vigadnak uyonna táma(d)t eörömekben:
354. Ugy ezekis lésznek kedves mulatással,
Mihelt Isten szemben jut(t)atya egymással;
Nem lélegzik szívek, mint most, ohajtással,
Jelenti eörömit vidám mosolygással.
355. Az melyre fordittya uttyát azon közben,
Vannak minden rendek régen várt eörömben;
Udvarlonak néki nagy készülétekben,
Áldgyák, magasztallyák víg üdvözletekben.
356. Adatik mindenüt(t) pompás triumphussa,
Mondván: Ez lesz hazánk ollyan Fabiussa,
Ki által Pálmává válik Cupressussa,
S-meg ujul még egyszer régi szép Laurussa.
357. Az sok Pæan s-vig szó éri az Egeket,
Tésznek az lövések sűrő dörgéseket,
Kikkelis jelentik kedves eörömeket.
Régen nem ért árva hazánk ilyeneket!
358. Egyetlen egyihez juta utolyára,
Sietet(t)is annak vigasztalására,
Tudván: volt szívinek nem köz fájdalmára
Hogy megh térhetése halatt illy sokára.

359. Hasonló volt dolga Laodameához,
Az Protesilaus szerelmes társához,
S-annak bús elméje gondos munkájához,
Míg ell ment kedvesse meg nem tért házához.
360. Trója alá kellet(t) volt annakis menni,
Melly után bús szive nem tudta mit tenni,
Mint hogy nála nélkül kész vala ell lenni,
Halált akart sokszor orvosságul venni.
361. Tudgya, hogy sok erős Bajnok van Trójában,
Kik sokatis tesznek magok oltalmában;
Fél, ha egyveledik azokkal csatában,
Ne találjon esni halálos praedában.
362. Tudja, az nemes vér benne nem nyughatik,
Ki csap, valamikor abban mód adatik;
Az Mars dolga pedig gyakorta csallatik,
Az várt Pálma helyet(t) Cupressus osztatik.
363. Sirva számlálgattya az hadi dolgokat,
Fel veszi az ottan lehető harcokat
S-azokból származni szokot(t) romlásokat:
Kikkel ad magának mind több-több gondokat.
364. Véle jár elméje minden ostromokban,
Éj(j)el sincsen része nyugalmas álmokban,
Valamennyi veszélt gondolhat azokban,
Úgy te(t)szik, hogy esik annyi halálokban.
365. Hol Hectornak félti haragos kar(d)gyátúl,
Hol az Troilusnak nehéz kopjájátúl,
Hol pedig Parisnak szigonyos nyilátúl,
Vagy Deiphobusnak éles láncsájátúl.
366. Az mellyekről mennél többet elmélikedik,
Szive sebe annál inkább nehezedik;
Végre terhe alat(t) alig piheskedik:
Illyen az szeretet, az hol sziveskedik.

- *367. Mikor pedig Trója immár romlást venne,
Az alat(t)a lévő hadnak vége lenne,
És kiki honnyában kíváncozva menne,
Sok munkája után hogy ott meg pihenne :
368. Bizik, hogy noha volt sok veszedelemben,
Jelen lévén inkább minden ütközetben,
De mint hogy azok közt tartatot(t) életben,
Majd-majd meg jön eő is, kit vártis eörömben.
369. Az mint be érheti szeme cirkalmával,
Nézi az nagy Tengert széles határával :
Honnét vetődik fel kívánt hajójával
Az, akit vár szive nagy ohajtásával.
370. Ezis kedvesitül aként ell maradván,
Elméivel pedig mind véle fáradván,
Edgyik gondolattya másikra támadván,
Volt nehéz gondokban, azok mind áradván.
371. Félelem, reménség küszköttek sziviben :
Ez a' mi jót ígért kedvesse igyében,
Több rosszszat jövendült az annak végében,
Példáztakis dolgok erőtetéssiben.
372. Emlékezet(t) ugyan Venus beszédirül,
S-akkor elé számlált jüvendöléssirül,
Sőt valóságotis tudott ugy létirül,
De így sem ál(l)ot(t) ell az bú elméjirül.
373. Gondolta, az dolgok gyakorta változók,
Az reménységek is sokszor csalatkozók,
És sokan bolhákat az sónis nyomozók,
Sőt az igazatis hamisban okozók.
374. Azért nem lelete tellyes nyugodalma,
Félvén, vagy így vagy ugy történhet ártalma ;
Az melybéli búknak ell nyomván hatalma,
Sárgult orezájánis az szép pirult alma.

375. Valamennyi veszélyt lehetet(t) fel venni,
És bús elméjének tüköriben tenni:
Annyi rettegésben kezdet(t) szive lenni,
Látván, hogy azokon kétség által-menni.
376. Hol egy dolog, hol más tűnt gondolattyában,
Lehet vagy ez vagy az ezköz romlásában;
Kirül elmélkedvén, ell ijett(t) magában,
S-ret(t)egtetik azok éj(j)elis, álmában.
377. Féltekte kedvessit ellenségitülis,
Nevezetesebben az Sas körmitülis,
Az kinek ha szárnya most alat(t) röpülis,
De rebdes az néha fent az nap körülis.
378. Nemcsak az ellenség pediglen ellenség:
Az barátságbanis van álnok szövetség,
Mellynek palástyában lappang olly mesterség,
Ki által meg romol sokszor az meg hit(t)ség.
379. Juliusis ottan veszet(t), hol nem vélte,
Halálát Sándoris akkor nem remélte,
Az mikor fonalát Parca ell metélte:
Baráttjátúl romla mind kettőnek élte.
380. A' kik sok országos harcokon forgottak,
Az sok omlot(t) vérben mint vízben locsogtak,
Azok özöni közt mégis meg maradtak:
Hol nemis gondolták, végre ott romlot(t)ak.
381. Amazt a' tanácsban koncizolták vala fell,
Ezt egy korty itálnak mérge oltotta ell;
Az barátság köztis lenni vigyázva kell,
Az belső szándékról nincs sokszor külső jell.
382. Kihez képest vala arra nem kis oka,
Ha illy gongyaiban izzat(t)is homloka,
És ollykor ágyrais nyomta az bűk soka,
Mert nehezen szokot(t) ütni azok foka.

383. Amazis hasonló búsulást követet(t),
Az míg szerelmivel szemben nem lehetet(t),
Vigasztalására szakadva sietet(t),
Mellyben sarkantyúja vala az szeretet.
384. Kévánt érkezesse lén kedves orvosság,
Távozott az által minden terhes gondság,
Kedves meg ujúlást véve az bágyatság,
Az kit okozhatot(t) az bús magányosság.
385. Jobb orvos Cupido gyakorta Phoebusnál,
Nem lelni olly ható íret Galenusnál
Mint kit az szerelem készített Venusnál:
Hasznossabb az minden egyéb syrupusnál.
386. Nem lehet ki irni edgyűgyő pennának,
Tartaná Maro is nem kevés munkának,
Az melly nagy szübeli eörömben valának,
Mikor ezek megint együve jutának.
387. Végre midőn szivek heve csendessedik,
Bő beszélgetésre kedvek édessedik;
Egyrül-másrül ezis, azis kérdezkedik,
Az kik közé csókis ollykor egyvelledik.
388. Az táborozásnak beszél ez dolgárúl,
Az Holdnak melléje bocsátott hadárúl,
Előt(t)e az Sasnak tovább állásárúl,
És az kézben jutot(t) helyek ostromjárúl.
389. Számlállyá a' mellet(t) maga sok gondgyátis,
Kik sullya meg nyomná nagy Athlas vállátis,
Néha egészsége bontakozásátis,
S-egyéb féle baját, de végre hasznátis.
390. Aztis: az városok foga(d)ták miképpen,
Mentek eleiben melly kedv(v)el, melly szépen:
Mint eörült magais az sok áldó népen,
Kiknek üdvözlésse majd Eget ért épen.

391. Amaz beszélgeti gyakor busulását,
Felőle sok féle híreknek folyását,
Azok közöt(t) néha mayd ell ájulását,
Most, Isten meghozván, kedves ujulását.
392. Miként az tengeren, kit sok hab forgatot(t),
Ha kívánt révinek partyához hozatot(t),
Le tészén ott minden terhes gondolatot,
Kedv(v)el mondgya az mint az előt(t) hányatot(t):
393. Ugy ezekis az sok szübéli gondokon
S-azokkal edgyvelült kedvetlen napokon
Ált kelvén, mint annyi dölölgő habokon
Eörülnek egy másnak, csüg(g)vén már nyakokon.
394. Illy kedvek töltiben végtire szíveknek,
Alvó nyugovástis engedvén testeknek:
Jut egykor Morpheus ágyában ezeknek
És sok féle látást formál elméjeknek.
395. Lehetett az üdő talám éyfél korban,
Ezekis pihektek már édes álomban,
Az töb dolgok közöt(t) úgy látczott azomban,
Hogy Venus állana előt(t)ök ujobban,
396. És hogy illyen képen kezdene szóllani:
Azt magatoknakis méltó meg vallani,
Hogy javalásomra hasznos volt haylani,
S-most nagy állapotban az által állani.
397. Csak eddigis mire nem ment dicsőségtek,
Miolta általam meg lén szövetcségtek.
Hát ha töb üdöt ér kezdett szerencsétek,
Vallyon hova nem hat azzal nyereségtek?
398. Mayd az egész ország kezd uralni máris;
Végben viszi pedig csak egy vagy két nyáris,
Az Sasok az ellen vigyázzanak báris,
Hogy kezetek alá jön az töb határis.

399. És noha Hymennel meg kö(t)etvén egy mást,
Az hamar ell válás tehetet(t) ártomást:
De látható dolgot szóllok, nem hallomást,
Igy is szerelmetek vén kívánt áldomást.
400. Mert jó földben esvén annakis trágája,
Immáris bimbózni lát(t)atik csirája;
Ha mi mérges Égnek nem éri ragyája,
Ki nyílásánakis közelit órája.
401. Lucinais készen van már eszközivel.
Várja Apollo is Musák seregivel,
Hogy eörüllyön annak, üdvözlő versivel,
Mihelt meg jelenik ohajtot(t) fényivel.
402. Készül Orpheusis akkorra lanttyával,
Amphionis ott lesz, tudom, hárfájával,
Eörömet szaporit vig musikájával:
Tánczra megyen talám Marsis Lucinával.
403. Másoknakis lészen akkor nagy vigsága
Az mikor ki nyiland annak szép virága,
Mellynek méltó böcsi sokat érő s-drága,
Érdemesis arra illy ritka ujsága.
404. Mindenek füliben kedves hír csengeni,
S-arra nagy áldgyúkkal az bástyák zörgeni,
Az Templomok sok szép áldással zengeni,
Az Paloták pedig tánczokkal rengeni,
405. Innya az katona, az Pap imádkozni,
Avagy akkor azis Bacchusnak áldozni,
Mind uri mind egyéb rendek vigadozni
Fognak: ebből sok jót reménlvén bokrozni.
406. Csak hogy, a' mint indul az Ég csillagzása,
Kitül füg(g) az földi dolgoknak mozgása,
Ha kellő ideit éri-is nyílása,
Kétes, hogy lész annak tartó virágzása.

407. Alig lehet azért az olly csemetétek
Melytől bokrosog(g)yon kezdet(t) Nemzetcségtek,
Hanem azt terjedni mástól reméllýétek,
De azzal kedvetek félben ne szegjétek.
408. Jobban terem az föld, úgy-é, több munkával;
Az mit hozand azért első trágyájával,
Ha az ell múlikis gyenge Plántájával:
Más fogja követni állandó voltával.
409. Nem rontya sengéit annak ragya vagy dér,
Hanem virágiábúl gyümölcsozéstis ér,
Meg eöregbedése csekély helyre nem fér,
Nagyra terjed mint az Medusából folyt vér.
410. Nemes törököinek nem lesz korcosos ága,
Holmi köz ág-bogot nem fajzik virága;
Az Éghez közelit végre magossága,
Sok népet foglal bé árnyéka nagysága,
411. Melly alat(t) azokat éri szép csendesség:
Meg tér az jó üdö, az kívánt békesség,
Meg szünik az fegyver, nem leszen ellenség,
Mint Saturnus alatt követ olly edgyesség.
412. Uy Nemzetcségre jut azzal Nemzetcségtek,
Felséges nevezet leend dücsöségtek,
Az mell(y)hez immáris van nagy közelségtek:
Ha jó Augur leszek, majd reális érték.
413. Az Hold készít(t)eti ujonnan Táborát,
Mellet(t)etek kiis vonyat(t)ya sátorát;
Az mellyre fordittya készitet(t) ostorát,
Nehéz ütés éri ott sokak tomporát.
414. Ha mi akadállya van még dolgotoknak,
Az melly tiltya folytát fel tett szándéktoknak:
Fel gázol(l)ya minden gátlását azoknak,
Szabad ut(t)yát nyitya ottis lábatoknak.

415. Kiben meg mutattya tehetségét máris,
Melly által csillagtok elég fen(n)yen járis;
De azért szokása adást kíván, váris,
Az nélkül érheti dolgotokat káris.
416. Eörmöst segéti, ki hozzája járúl,
Körmötis ád, hogy ne csúsz(sz)on le az fárúl;
De gondol elsőben tulajdon hasznárúl,
Ha az nem lesz, másként le teszi polczárúl.
417. Szed más kertekbenis eperjet magának,
Usurával várja bérit munkájának;
Mind az által a' ki veszi czimborának,
Viseli jól gondgyát fel válalt dolgának.
418. Ennek valóságát magadon eösméred:
Mert miolta az lett nékedis vezéred,
Magosban tettetik azolta czégéred,
Az mi hátra van még, azis kész el éred.
419. Csak hogy gyenge kedvit nem kell meg sértened.
Az mire czélozok, szükség meg értened:
Ezüstöt kell oda s-aranyat töltened,
Ugy jár ottis jobban az kerék, ha kened.
420. Kévántatik ahoz nagy rendő követtség,
Az mellyet tisztellye az egész Nemzettség;
Erössödgyék azzal az kezdet(t) szövetség,
Hogy ugy csalhatalamb légyen az segétség.
421. Melly meg levén, bisztosb lehetcz dolgaidban,
Nem kell tétováznod ugy gondolatidban,
Hanem meg maradhatcz fell tett szándékidban;
Másképen meg botlasz kezdet(t) utaidban.
422. Többet mond vala még, de Hermes érkezik,
Amaz tovább ál(l)ván, helyében férkezik.
Elsőben, mint vannak, arrúl értekezik,
Az után nyelvre illy szó következik:

423. Az mint Venus beszél, az ugyan ugy lehet,
De csalást az remény az arántis vehet.
Tudni való, az Sas hogy még sokat tehet;
Ha most alat(t) járis, de fellyebis mehet.
424. S-ám talállyon néha tolla ki verődni:
De üdővel szokot(t) az megint sűrődni.
Talám hasznosb volna azzal meg szegődni,
Hogy sem ellenségül továbbis kötődni.
425. Van az Oroszlánnyal régi szövetsége,
Hires mind kettőnek körme erős(s)ége,
Meszsziire is terjet azoknak vérsége:
Az ki egynek, soknak az ott ellensége.
426. Ez az vadok, amaz madarak királlya,
Kemény rugásokat keves, ki ugy állya,
Hogy meg ne mellyedgyen vagy háta vagy mállya,
S-az ki vét, más kéntis ostorát talállya.
427. Az menykövek köztis az Sas bátran jár s-kél,
Mayd éppen az napig fel megyen, és nem fél,
Hogy le csapja onnét akar melly forgó szél;
Ideje is számos, sok száz esztendőtl él.
428. Sok országot fog bé ki terült szárnyával,
Az Tengerekig ér annak nagy voltával;
Sőt az Tiberisis széles határával
Egyet ért s-cselekszik ennek munkájával.
429. Más sok Nemzeteségis van kötve ezekhez,
Kik készülnek nyulni éles fegyverekhez;
Biznakis az által szép nyereségekhez,
Hogy Laurus bokrétát szögeznek fejekhez.
430. Az egy Lilium-szag tekeri orrokat,
Az kiknek az eddig adot(t)is gondokat;
De azzal biztattyák abbanis magokat,
Hogy jó karban hozták már ott is dolgokat.

431. Mit gondolsz ezekről? ha mind fel készülnek
És az Hold sugári elejében gyűlnek:
Annak ragyagváni nemde setétülnek?
A' te dolgaidis akkor mint épülnek?
432. Máskéntis az Holdnak van sok változása,
Nincs egy állapotban annak maradása:
Mert nem lehet (annak) olly állapotása,
Hogy ne érje tellyes voltát apadása.
433. Noha az éteczakát néha vidámittya:
De abbanis fényét hamar megcsonkittya;
Az te napodotis, félő, meg vakittya,
S-nem tudom, azután mint világossittya.
434. Azértis nem ér az az Sas ereivel,
Hogy egyenest néz ez az napra szemivel;
De az, szemben jutván annak személyivel,
Meg setétől s-el fogy elébbi fényivel.
435. Innétt látcz az Holdban sok ekklypsiseket;
Noha most nekedis tart szövétnekeket:
De az éteczakai szél olthattya ezeket,
Hozhat rád étszakát s-azzal veszélyeket.
436. Megfordúla Venus, hogy hallá ezeket:
Az Fejedelemre vetvén vig szemeket,
Monda: Csak úgy tarcsad mint múló szeleket,
Az kikkel most Hermes rémít benneteket.
437. Mert eösmérem énis az Sasnak ereit,
Az ki ki is szíttá sokaknak veleit;
De most bal Fatuma hozta olly ideit,
Hogy maga is félti kop(p)adástúl feit.
438. Czimboráinakis tudom tehetségét:
De azok sem érik az Holdnak felségét,
Melly, bár csonkitesais néha tellyességét,
De helyre állittya az megént épségét.

439. Nem fogy soha ugy ell, hogy meg ne uyullyn,
Nem jut olly terh alá, hogy ottan meg fullyon,
Szokot(t) ereinek hatalma ell mullyon,
És gyors járásiban tovább ne mozdullyn.
440. Arra oly fellyegek soha sem gyűlhetnek,
Az kitűl sugári ugy ködösülhetnek,
Hogy azok üdővel fel nem derülhetnek,
S-elébi fényekre ismét nem mehetnek.
441. Nincsen erősebb ok soha az példánál,
Az meg let(t) dolgoknak eösmért mivoltánál;
Bizonyosb az minden philosophiánál,
Hihetösb is annak okoskodásánál.
442. Az régi dolgoknak kikenél van értelme,
Tudgyák azok, melly nagy az Hold segedelme;
Az kinek annyira ment már gyűzedelme,
Hogy az majd az egész Világnak félelme.
443. Az melly valakinek jut szomszédcságában,
Mint a moly, ha esik valamelly ruhában,
Továb-továb terjed, fogyattya javában,
Végre csak valamit hagy tépet(t) rongyában.
444. Tudgya jól ez Haza, s-bizonyyságot tehet,
Az minémő szomszéd s-osztályos társ lehet:
A' kit kardgya éle eleiben vehet,
Azon szeldelése melly szaporán mehet.
445. Nincs már olly egy Nemzet ki, azzal birhasson,
Hada eözöninek ellene ál(l)hasson;
Nem lehet, az Sasis már olly fent járhasson,
Hogy ennek szemiben tovább port rughasson.
446. Azt csak az Kakasis sokszor jól rongyolta,
Most sincs ott ugy dolga, a' miként gondolta;
Fel tett szándékában igen meg gátolta,
Nemis lehet annak kedve szerint folyta.

447. Hát az Hold szarvának ellene mint ál(l)hat?
Az kinek hatalma mint mennykő úgy járhat.
Attúl annál nagyobb veszedelmet várhat,
Ha előre magos köszálra nem szál(l)hat.
448. Nem csak Pacsirtáit gázollya fel ennek,
Sőt Oroszlányi is tőle meg rettennek;
Mint por az szél előtt(t), ide s-tova mennek:
Nagy rémitést hoz ez másnakis mindennek.
449. Nem hogy oltya fényét az étczakai szél:
De az nap-nyugati záporoktól sem fél;
Eövé már Napkelet, eövé lészen az Dél,
S-bizik, az töb részis fegyvere alá kél.
450. Igaz ugyan, hogy ha volna szép egyesség
Az Nemzetek között, és olyan szövetség,
Az melly kívántatnék: lehetne nyeresség
Még azonis; de azt rontya az irégység.
451. Nehézs azt érni, hogy edgyessedgyenek
Az Hold fénye ellen, s-meg erőssö(d)gyenek.
Hamarab lészen az, hogy romlást vegyenek,
Avagy, mint te, annak térdhajtást tegyenek.
452. Tanácsossabbis az, hogy kétes igyedben
Oda follyamodtál s-vetted tiszteletben.
Ám légyis sokaknál azért itiletben:
De job így mint másként veszned mindenedben.
453. Eleget sürget(t)ed másut(t)is dolgodot,
De ott nem akarták viselni gondodot;
Oda kellet(t) azért vetnie horgodot,
Hol erősitheted tántorgó sorsodot.
454. Hogy ha nem hathattya kedvére az Eget,
Az boszszúság olykor poklot is feszeget,
És dolgának utat olly eszköz(z)el szeget
Az ki ell ronthatya az rá torlott jeget.

455. Nincsen regulája az szoros szükségnek,
Az kit találhat, azt veszi segítéségnek.
Vesz(t) dolog hinni ot(t) az reménységnek,
Hol csak az szó-adást tartják elégségnek.
456. Az mint én ezeket akkoris mondtam,
Mikor házasságtok dolgát javallot(t)am.
Az mit itt Hermestül azomban hallot(t)am,
Arra is felelnem szükségnek tartottam.
457. Hogy így értvén te is ujonnan ezeket,
Kétséggel ne boszszoncsd az kegyes Egeket,
Az kik az Hold által ime mindeneket
Boldogul folytatván töltik kedveteket.
458. Ha már oda adtad kötelességedet,
El ne faroly onnét, intelek tégedet,
Mert ha meg csonkitod ottan hiteledet,
Hid(d) ell, nehezebb gőz szédéti fejedet.
459. Annak színe előt(t) nem jó tétovázni,
Mert ha egyezkedve meg talál ragyázni,
Nehéz leszen tövit tovább úgy trágyázni,
Hogy újabb zöldességgel tudhasd fel ruházni.
460. Ha pedig mel(l)őled az el kél száradni,
Uy veszélyek fognak ellened áradni,
És nem levén kinek mellet(t)ed fáradni,
Azok hinárában oda kell maradni.
461. Sok gonosz követi az tántorgó elmét,
Melynek hogy elkerüld te is veszedelmét,
Meg ne vesd az Holdnak tapasztalt kegyelmét,
Oda tarcs, s-továbbis vegyed segedelmét.
462. Annak fénye alatt(t) ne félelmeske(d)gyél,
Akar ki ellenis bizvást keménykedgyél.
Csak te is, a' mint kell, engedelmeskedgyél,
S-az mivel tartozol, azzal kedveske(d)gyél,

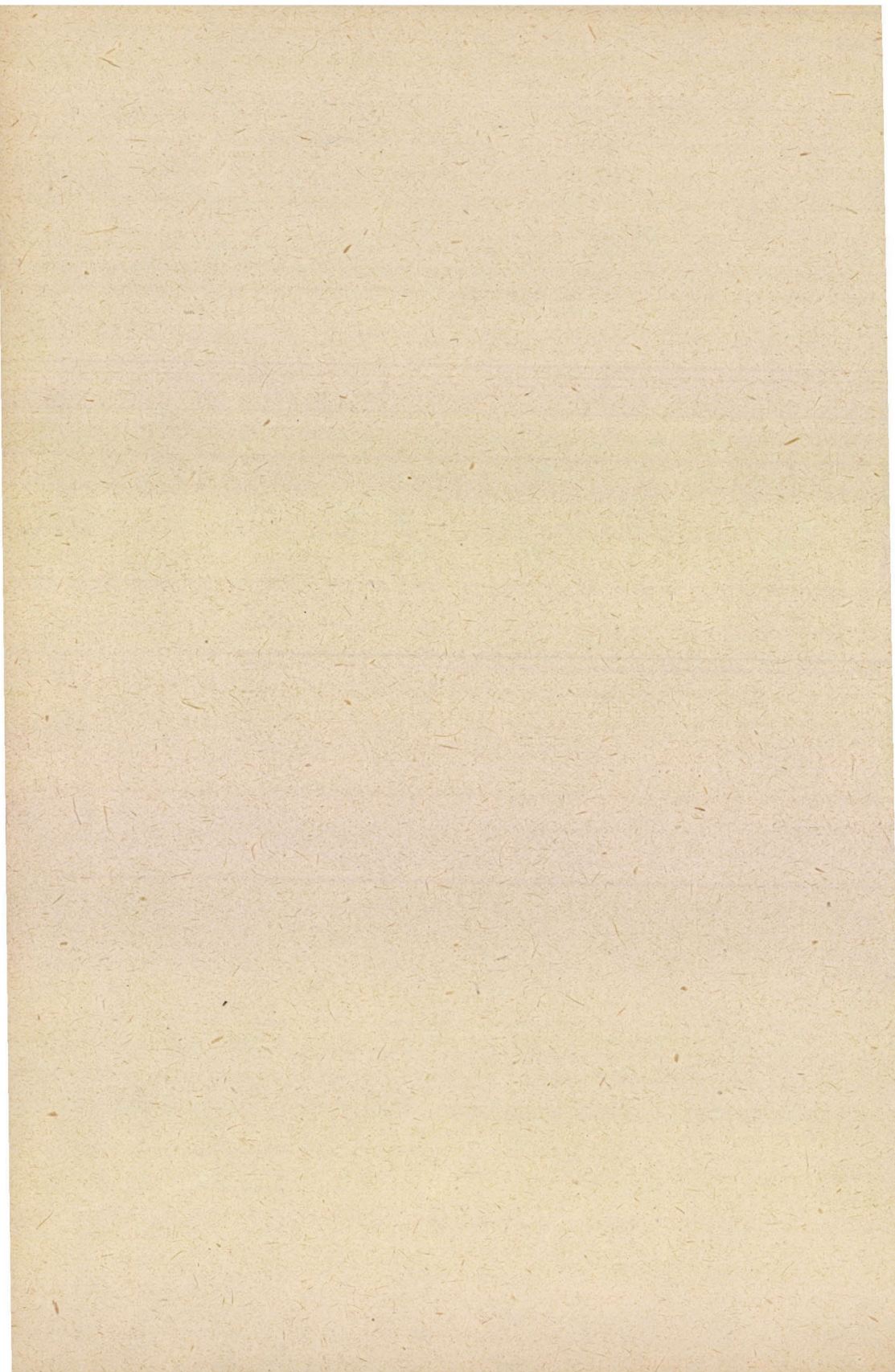
463. Az mint eléb mondám. Mert azt ott meg várják
A' nélkül az aytót hamar beis zárják.
Az búcsut másuttis, tudod, pénzzel járják,
Jó akarván lakni, erszényeket vájják.
464. Leszen abbanis mód, csak csendessedgyetek,
És egyéb terhektől üressék legyetek.
Most lévén az Egen szerencsés jeletek,
Az adatott mód(d)al illik hogy éllyetek.
465. Aztis mind az által szükség meg vallani,
Az míg nem fog dolgoz jól helyben állani,
Az hadnak nem lehet addigh le szállani,
S-azzal továbbis kézd az haza romlani.
466. Némelly részeidben nagy pusztítás lészen,
Mellynek tüze-vassa vanis immár készen.
Ugyanis az fegyver építést nem téssen,
Az hol ingyen talál, ot(t) pénzen sem vészen.
467. Így hozván az szükség, más képpen nem lehet,
Az míg már az fegyver czél(y)áig nem mehet,
Addig csendességet az haza nem vehet;
Veszedelem ugyan, de róla ki tehet?
468. Az szép arany üdöt vas szokta csinálni,
Az mell(y)et ittenis végre fel találni;
De az kezdet(t) útból nem kell már kiál(l)ni,
Mert más képpen az méz méreggé kezd válni.
469. Így felelvén Venus Hermes beszédire,
Az is ujab választ vet(t) vala nyelvire;
De azomban az nap, ülvén szekerire,
Jól fel jöt(t) vala már az Ég mezejire.
470. Kinek Morpheusis ell érkezéssivel,
S-kényes lovainak vig nyeritéssivel,
Fel serkent és tovább mene személyivel,
Mulván az látásis annak ell mentivel.

471. Ugy Venus és Hermes onnét ell tűnének,
S-vetekedésekben azzal meg szűnének;
Mind az által nem köz gondokat szerzének
Az eő beszédekét vizsgáló elmének.
472. Az Fejdelmi Bajnok itt azért hol eörül,
Hol meg keseredést érez szive körül;
Ollykor orcájárul iz(z)adást is törül,
Tartván kezdet(t) ügyét igen nehéz pörül.
473. Eörül azon, hogy sok irégyi lát(t)ára
Az szerencse kedve vévén job szárnyára,
Venus mondásakint, — viszi nem sokára
Töb dolgainakis ohajtot(t) partyára.
474. De abban lehetet(t) meg szomorodása,
Hogy az mint szól (vala) Venus varáslása,
Kedves szerelminek első virágzása
Nem marad meg, hanem lesz ell hervadása.
475. Mind az által magát hamar győzi abban,
Bizván, hogy plántálhat a' helyett ujobban,
Kirül akkor Venus beszéle bátrabban,
Az első vetemény veszöis gyakrabban.
476. Az mit Hermes szólla, szerez az töb gondot,
Nemis kel(l) semminek vélni azt a' dolgot;
Mert jóllehet az Sas töbszörís tántorgot(t),
De lábra költ végre s-sokakat meg rugott.
477. Noha ez arántis Venus bisztatássa
Elméje habjának lén meg állatássa;
Nem fél, hogy akarki ellene járása,
Az Hold oltalmában, lehessen ártása.
478. Azért nemis mivel abban egyebet már,
Hanem, a' mint Venus mondgya, a' szerint jár,
S-hogy az késedelmet ne követhesse kár,
Az követcséggelis hoszszu üdöt nem vár.

479. S-ahoz képest hamar irat leveleket,
Országos gyűlésre hirdet mindeneket:
Hogy ott az köz jóra néző szükségeket
Fel vévén, tegyenek azokban rendeket.
480. Bé megyen magais arra, szép Pompával,
Páros Gerliczeként — élete társával:
Pompeius mehetet(t) régen Juliával
Illy képpen Rómába, nagy Triumphussával.
481. Az hova másokis hamar eöszve gyűlnek,
Kegyelmes uroknak minnyájan eörülnek,
És véle minden jót végezni készülnek,
Bízzván: vijasz szárnyon tovább nem repülnek.
482. Az mint felis veszik az kellő dolgokat,
Töltenek azokban nem kevés napokat;
Mint hogy igen nagyok, adnakis gondokat,
Munkával kelletik meg gyűzni azokat.
483. Végre helyben hagyván Venus javalását,
Azon nyugtattya meg ki-ki tanácslását,
Hogy az fényes Holdnak kezdet(t) urallását
Kövessék továbbis, oltalmúl hívását.
484. Hogy pedig ott dolgok állandób lehessen,
Mennyen követcségis, s-az elis siessen;
És hogy annál jobban s-eléb végezdhessen,
Ell rendelik azt is, kinek mit fizessen.
485. Mellyben Venusnakis az vala tetczésse.
Az töb dolgoknakis lén ell intézésse,
Lassan minden rendnek szép megh edgyezésse
És az gyűlésnekis azután végzésse.
486. Akkoron személye az rongyolt Hazának
Meg hajol, s-lábához borúl uj Vrának,
S-nagy özöne közöt(t) szemei árjának,
Illyen szókkal nyílik ajtaja szájának:

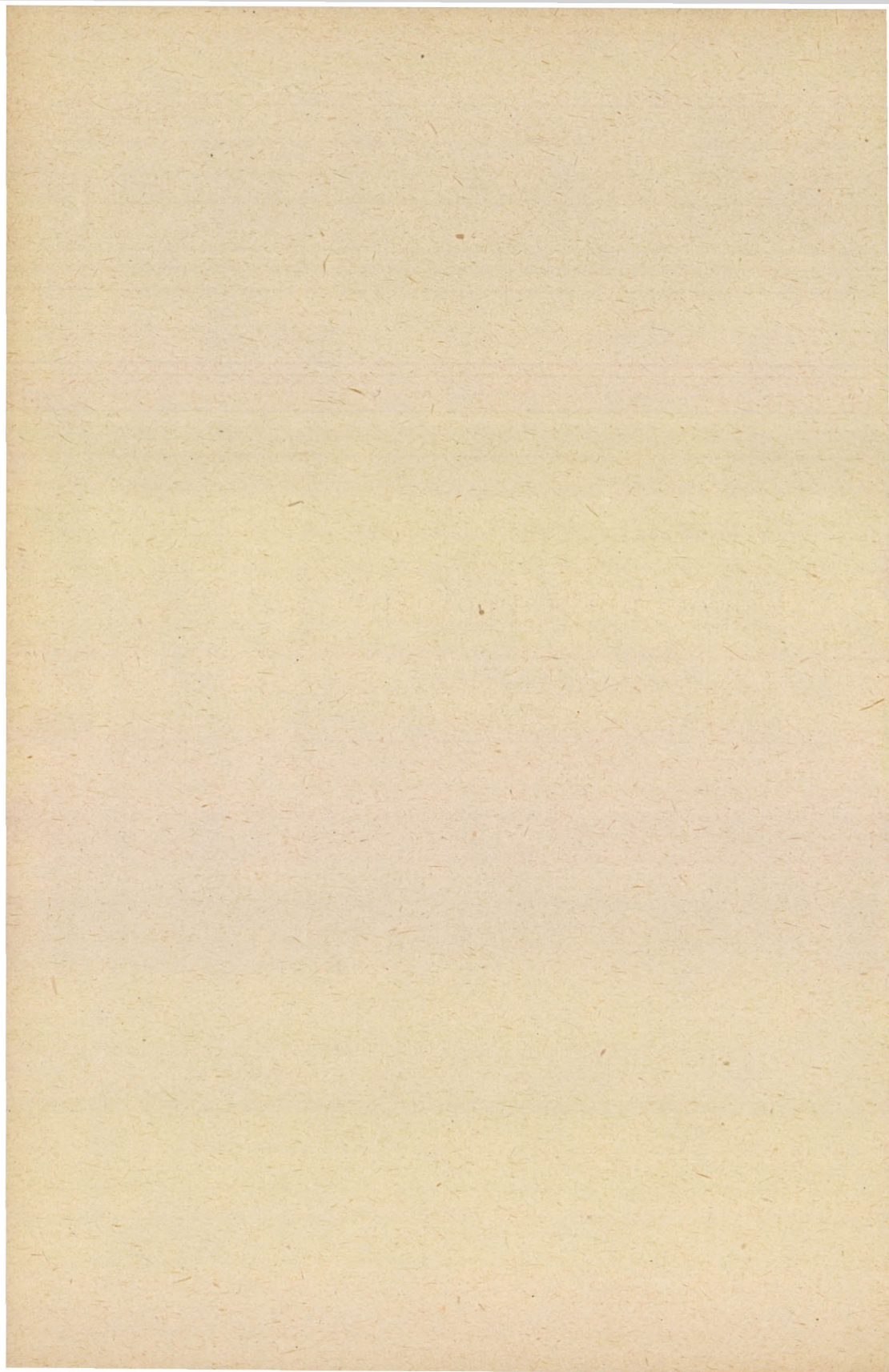
487. Hogy sokat beszéllyek, az itt nem szükséges,
A' nélkülis tudod, nyavalyám bőséges,
Mayd egy tagom sincsen immár egészséges,
Gyógyulásom pedig más képen kétséges;
488. Hanem csak te benned vagyon reménségem,
Hogy még helyre ál(l)hat valamint épségem;
Mert a' ki eddig volt hogy már segétségem,
Bővült attúl inkább mint szűkült inségem.
489. Te, mint igaz vére édes Nemzetemnek,
Jobban érzed kényyát sok féle sebemnek,
Gondgyátis szivesbben viseled igyemnek,
S-azzal újulást adsz kívánt reményemnek.
490. Eddig is érettem eleget szenvedtél,
Meg mutatván azzal, hogy híven szerettél.
Kérlek, mint hogy immár kezeidre vettél,
Továb se tágítsad, a' mit ell kezdettél.
491. Mert az ha találna szakadni markodban,
Oh! mely szörnyű veszély követne ujjban.
Az utób(b)i gonosz ugyanis gyakrabban
Roszszabb az elsőnél, s-üt hatalmassabban.
492. Tudom azt: a' nagy seb hamar nem gyógyulhat,
De ha ahoz kezéd hasznos írrel nyúlhat:
Nem kétlem, hogy vara üdövel lehel(l)hat
És azzal mostani fájdalma ell mulhat.
493. Vrából elmenvén, tére Aszszonyához,
Borúlván annakis az szerint lábához;
Nem tűrheti, könyvet ád ittis szavához,
S-azzal illy beszédet veszen ajakához:
494. Teis, Nemzetemnek drágalátos ága,
Szomorú igyemnek tellyes vígassága,
Látván mint ell nyomot(t) az terhek soksága,
Légy segédem, ell hűnt napomnak világa!

495. Ket(t)őteknek e(d)gyes fáradozásával,
Lehessek még egyczer fel derült orczával,
S-jól indúlt dolgotok, kívánt folyásával,
Edgyezzen továbbis Venus mondásával.
496. Ezeket így szólván nagy fohászkodással,
Meg törülé szemit olly bizakodással,
Hogy fel fogot(t) igye nem lesz hibázással,
Oltalmazván Ura azt Ars(s)al és Mars(s)al.
497. Biztattyais abban, nagy fogadássával:
Fel viraszttya napját kívánt világával,
Csak mostani habját, régi zavarával,
Le csendesithesse fel kötöt(t) kardgyával.
498. Aszszonyais magát arra kötelezi:
Valamiben tudgya, híven védelmezi.
Ezzel ki-ki maga szavát befejezi,
És az Versiróis munkáját végezi.
-

PROSERPINA ELRAGADTATÁSA

(PÓTLÉK AZ I. KÖTETHEZ)

NÉGY SZÁZ HATVAN HAT
MAGYAR VERSEK

Mellyekbe

*A' Céres Leányának Proserpinának Pluto által lett
el ragadtatása, és Céresnek Proserpina keresése,
utánna tett sok bujdosása, végre a Naptul lett hol
létének meg tudása és Jupitertől Leánya iránt való
meg vigasztaltatása iratik meg.*

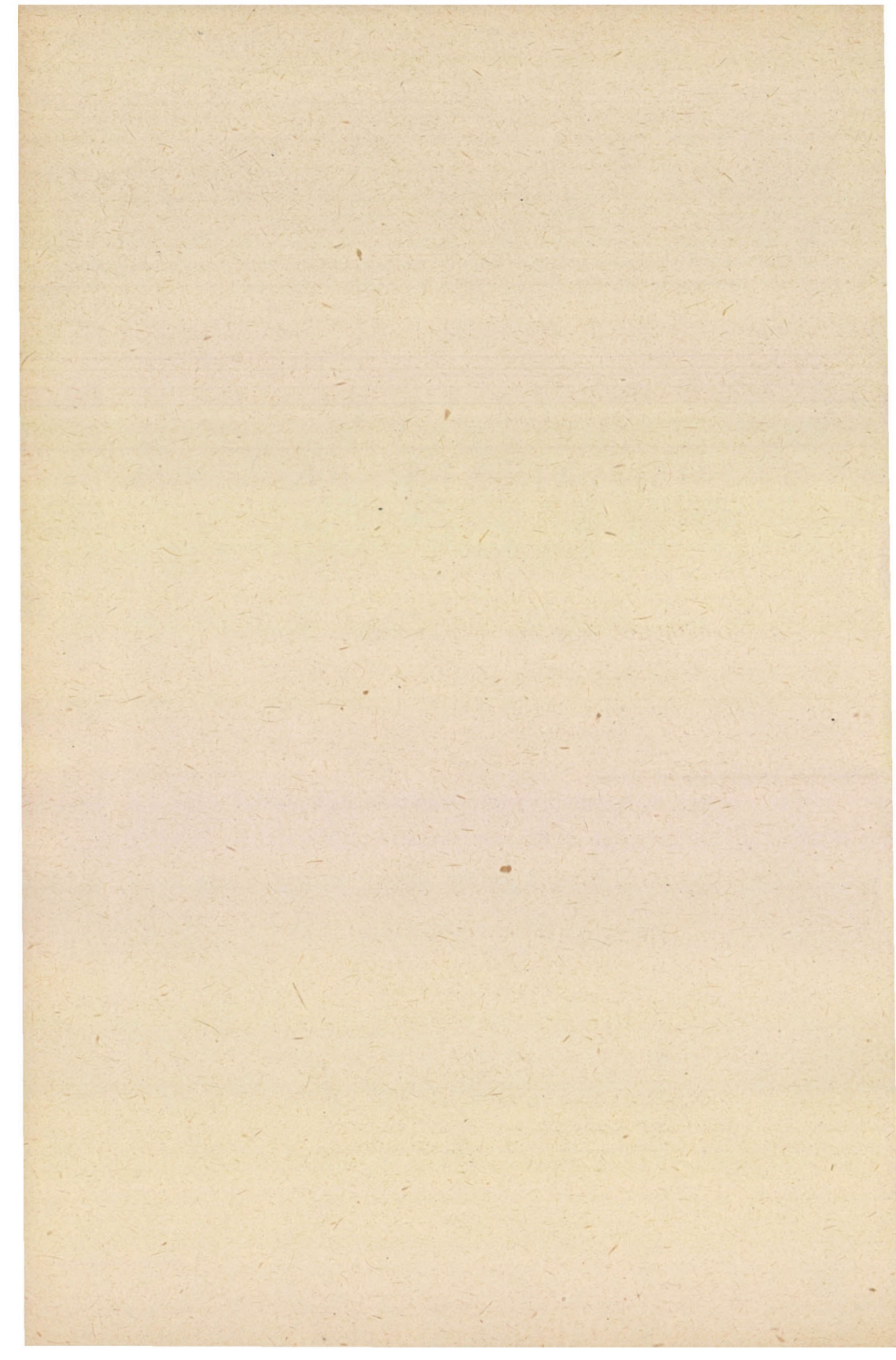
A versek olvasásában gyönyörködőknek kedvéért,
mind penig maga szomoruságának el üzéséért.

Rhétei T. Ádám által.

Anno Dni 1732. ipso Januario.

AZ EGYETLENÜL FENNMARADT KÉZIRATI PÉLDÁNY CZÍMLAPJA.

(Eredetije a kecskeméti ref. főgymn. Rétei-codexében.)

ELŐL JÁRÓ BESZÉD.

1. Fel volt sátorozva az éj setéttsége,
Noha tsillaginak ragyogványok ége,
Titkos volt az idő 's volt nagy tsendessége,
Nappali dolognak szakat volt mind vége.
2. Nyugodott az erdő a sok fa-szálokkal,
A vizek is folytak lassúbb zugásokkal,
Az Echo sem zengett sok kiáltásokkal,
Magam is le nyugvám végtére másokkal.
3. Álom jó szememre le dűlvén ágyomban,
Már tsak elmém vigyáz nyugovó tagomban,
Vgy tettzik ennékem mélységes álomban,
Hogy Nymphákkal Musák jönnek be házomban.
4. Ennél hegedű van 's tántz nótákat penditt,
Amannál tzithera 's hárfa 's Dob kit zenditt,
Orgona, trombita sok füleket renditt,
Azomban Thália tántzot roppal inditt.
5. Ennek lant, hegedű, virgina kezében,
Amannak nagy öröm buzog a szivében,
Vagyon tsevegéssel kiki beszédében,
Sok Laurus koszorut visel a fejében.
6. Clio, Calliope énekelve jönnek,
Nympháknak szép nyájja vig tántzokat tőnek,
Egy mástul szép nyájas kérdéseket vőnek,
Végre én hozzám is illy beszéddel lőnek:

7. Kelly fel te is, mingyárt velünk örömet végy,
Bajt, szomorúságot, bús szivedről le tégy,
E mi seregünkben mi velünk edjütt légy,
Számos bánatodban már valyon 's meddig még?
8. Nem tudván a dolgot, de miért? kérdettem.
Kit meg beszélének 's én is meg értettem,
A mellyet az előtt elmémben sem vettem,
Hogy ne szomorkodjam, tölök meg intettem.
9. Mondának hát nékem: vedd író pennádat,
Ha Ambrosia is, ne kiméld tentádat,
Ne resteld követni egy kevés munkádat,
Vedd rendben mint illik kevésbé Musádat.
10. Hogy e szókat hallám, álmombul fel kelék,
Ki menvén ajtómon ragyogást szemlélek,
Mellyel mindkét szemem annyira bé telék,
Hogy annak látásán majd ugyan el hülék.
11. Mert Apollo készen vára áldásával,
Házam előtt álván, szép ragyogásával,
Mondván: im e dolog légyen vigszával
Szivednek nem remélt kedves ujságával.
12. Jőjj le Heliconról 's irjad le versekkel,
Plutó mint gyulladt 's égett szerelmekkel
És Proserpináért volt mennyi tüzekkel,
Irogatván mulasd magadat ezekkel.
13. Miként Proserpinát Plutó el ragadta,
Ő magát erővel férjül neki adta,
Emez nagy sirással napjait fogyatta,
És Anyja is Czéres melly sokat jajgatta.
14. Hadd el tehát Musám a nagy bágyodságot,
Kedvezvén magadnak, keress szabadságot,
Parnassus hegyérül szállj le 's vigasságot
Indits, vesd el tőled a szomorúságot.

ELSŐ RÉSZ.

1. Pokolbeli Pluto régen fel indúla,
Több Istenek ellen haragra buzdula,
Mint méhek a kasbul népével zudula,
Hogy hartzot tennének, tsak ki nem tódula.
2. Mivel maga volt tsak, kinek Felesége
Istenek közt nem volt semmi segidsége,
Noha Cupidotul szertelenül ége,
Még is szerelmének nem volt semmi vége.
3. Már sok esztendőket egyedül mulatott,
Páratlanul élvén, senki nem adatott
Nekie kedvesül, 's tsak maga hagyatott,
És a mely Pokolban királyul záratott.
4. Gondolkodik végre: Hát tsak magam lészek,
Kinek Párosságban nintsen semmi részek?
Hogy sem ez így légyen, inkább harcztot tészek,
S az után magamnak Feleséget vészek.
5. Így osztán az engem tart mint sajáttyának,
Szive szerint való kedves Mátkájának,
Nevezni is fognak továbbra Attyának,
Ha gyimöltsét látom annak harmattyának.
6. Ekként gondolkodva öszve gyülekeznek,
Erebus Lakosi mind fel fegyverkeznek,
Minden felől a rút Furiák érkezek,
Pokol fenekéről harcra igyekeznek.
7. A Jupiter ellen kívántak mind menni,
Viadalt, vérontást igyekeztek tenni,
Méreggel 's haraggal kezd is ki ki lenni,
'S már szándékában is Plutó reménleni.

8. Kevésbe is mult el, hogy ki nem tsődültek
És a setéttséget, mellyben régen ültek,
El nem hagyták; a mint voltak, el készültek,
Ment volna is végben 's meg sem is rémültek.
9. Titán és Aegeon, kit meg kötöztetett
Jupiter Lántzokkal és oda vettetett,
Haragos Plutótul mind el eresztetett,
És hogy hartzra mennyen ki ki, siettetett.
10. Kik mihelyt e dolgot meg kezdék érteni,
A nap világára készek voltak menni,
És hogy pihennyenek, kis nyugovást venni,
De Párkák a Plutót kezdék meg inteni.
11. Lachesis kiálta: mire igyekezel
Ó! király és valyon kire fegyverkezel?
Hogy te rabjaiddal ekként szövetkezel,
Meg lásd az hartzban is vélek mint érkezel.
12. A nagy setéttségnek régi Fejedelme
Mi izgat ezekre és mitsoda elme?
Ezt nem javalhattya, kinek van értelme.
Mi lelt? hogy most nagyon szivednek kegyelme.
13. Ez helybül ha veled ez Lelkek ki mennek,
Tudd meg, semmi hartzot érted nem kezdenek,
És mihelyt tágulást magokban érzenek,
Azon lesznek, miként testben ferkez(z)enek.
14. Ekként természetnek el rontod szokását,
Királyi voltodnak széles országlását,
Mi általunk vészed most is annak jussát,
Mert mi nyujtyuk 's vágjuk el élet folyását.
15. Tedd le azért, kérünk, ezt a szándékosdat,
Meg ne fuvaltassad hartzra trombitádat,
Rakasd el helyére ki forgatt zászlódat,
Mért is eresztenéd el e' sok foglyodat.

16. Inkább Jupiternek jelentsd szükségedet,
Számláld elő néki minden inségedet,
Hogy adja meg kívánt jó Feleségedet,
Mi azért így kérjük erre Felségedet.
17. Alig hajlott szíve ezen kérésekre,
És a Furiáknak nem volt e kedvekre,
Végre parantsollja: üllyenek helyekre,
Rakják le a fegyvert kellő idejekre.
18. Miként a Boreás fagyfaló szelével
Ha fel zudul, hajt s' ront mindent erejével,
Tengert 's az erdőket, mezőket kedvével
Nyargallja és rontya veszett idejével;
19. Mig nem az Aeolus parantsolattyára,
Ki szelek Istene, engedő szavára
Viszsza nem tér, 's nagy zárt vetvén ajtajára,
Hogy tovább ne zugjon szabad szakállára:
20. Így a Plutónak is nagy meg indulása
Enyhődött 's hirtelen leve el mulása,
Másként e világnak lett volna dulása,
A szokott rendeknek vissza fordulása.
21. Mercuriust végre, ez parantsolattya,
Hivják, ki is röpül, menését logattya (?),
A levegő eget vágja és szaggattya,
Hogy hamar tudhassa, Pluto mért hivattya.
22. Eljött Mercurius öltözve szárnyossan,
Kigyós veszszejével, kit forgat módossan,
Sisak a fejében, tzifrázva tollassan,
Jelen volta zengést indított hangossan.
23. Ki Istene vala Posták 's követeknek,
És vigyáz rendire a feleleteknek,
Vgyanis régiek az illyeténeknek
Vették hasznát hamar 's az izeneteknek.

24. Bárdolatlan székekben ekkor Pluto ülven,
Setét szomorú ég fejét környül vevén,
Kézében veszszeje irgalmatlan lévén,
Végre mindenek közt tsendesülést tévén.
25. Cocytus vizének siralmas folyása,
A Czerberusoknak szörnyű ugatása,
Csendesült Styxnek is mérges zuhogása,
Égő Phlegethonnak úgy tüzes mozgása.
26. Szólla azért Pluto: te, ki Vnokája
Vagy a Nagy Atlásnak 's Istenek postája,
Magadnak lehet tsak hatalmas munkája,
Jelenteni másnak, kinek mi hibája.
27. Szabad vagy házokban menni Isteneknek,
Mint a földieknek úgy mennyieieknek,
Menny hirtelen, rontván erejét Szeleknek,
'S vidd akaratomat az égbélieknek!
28. Kevély Jupiternek mond(d) akaratomat:
Hát így rontya nékem minden szándékomat.
Rabság alá zárta szép szabadságomat,
Meg lássa, hogy ezért inditom hartzomat.
29. Öttséhez tart ő illy nagy kegyetlenséget,
Kitül el ragadta az égi szépséget,
Azonban szabados venni Feleséget,
De ezzel nem tud ő még is elégséget.
30. A napnak világa tőlem el tiltatott,
Minden szabadságom pokolban záratott,
Égi lakásom is meszsze el hagyatott,
Kíért szemem sokszor könyveket hullatott.
31. De ami leg nagyobb, tőlem el tiltotta,
'S kedves Feleségem még ki nem mutatta,
Szivemet ez iránt nagy búra juttatta,
És hogy adna, eddig szivem nem biztatta.

32. Ó penig kevélyen birja az egeket,
Kire meg haragszik, lövell menyköveket,
E mellett magának hoz Feleségeket,
Környülötte rendel tsillagzó fényeket.
33. Amphitrite, a szép Néreus Leánya,
Ki szebb mint erdőknek sűrű borostyánya,
Vele fejer hattyuk 's mezők tulipánya
Nem ér, Neptunusnak lett ragadománya.
34. Jupiter a Júnót tartya szivesének,
Vgy szép Latonát és Cerest kedvesének,
Kiket majd mint lopva tett volt édessének,
S Többeknek is kedvek szerint mind esének.
35. És így Fiainak számok meszsze nyulnak,
Körülötte rend(d)el szépen udvarolnak,
Parantsolattyára mingyárást indulnak,
Kiknek is már számok ezereket dulkanak.
36. Én pedig egyedül szomoruan hálók,
Fiakat 's Lyányokat edjet sem számlálók,
Bút, szomoruságot óránként találók,
Hogy engem szánnának, nints kegyelem nálok.
37. A páros világban nintsen semmi részem,
Egyedül 's társatlan kenyeremet észem,
De meg lássa, ezért vég boszumat tészem,
Pokol fenekéről népem hartzra vészem.
38. Erebusnak minden ajtajit meg nyitom,
Régi setettségre nap fényét boritom,
Az egész világot vérrel meg rutitom,
E kedvem tzéllýával szívemet ujjitom.
39. Ha ugyan megveti ezen kérésemet,
Ellene forditom mérges seregemet,
Fogja tapasztalni haragos kezemet.
El mehettz, vidd néki mind e beszédemet.

40. Hogy e szókat hallá, követe indula,
Szárnyaival minden szeleket meg dula,
Kit látván Jupiter, rajta meg vidula,
De a' Mercurius illy szókra mozdula:
41. Atyádfia Pluto engemet hivata,
És neked mondanom illy szókat hagyata,
Másképen haragja engem is meg hata,
Hogy izeneteit a fülem halgatta.
42. Hogy rendelly nékie személyt, kit szeressen,
És kit Feleségül magának vehessen,
Másképen a dolog eshetik terhessen,
Mert minden hadával volt már fegyveressen.
43. Röviden a dolgot Jupiter értette,
Ki is szívét néki valóban sértette,
Gondolkodásokra bölts elméjét tette,
De végre ő magát meg tsendesitette.
44. Mert Céresnek vala egy magzattya, oly szép,
Hogy a világon is nem volt olly rendes kép,
Szerette ezt minden rendű s nemzetű nép,
Azért gondolattal Jupiter ehez lép.
45. Céresnek nem vala ennél több magzattya,
De ennek az egynek volt olly ábrázattya,
Mint mikor a szép nap az homályt oszlattya,
És azt akar ki is kedvessen láthattya.
46. Fekete szép szeme, szép piros ortzája,
Nem felette sovány, sem kövér pofája,
Ábrázattya kerek, szép kitsinded szája,
Koszoruban kötött aranszinű haja.
47. Nem felette magos, szép kartsu állása,
Majd egy rosát terem gyönyörű szóllása,
Violákat nevel mindenütt járása,
Igaz gyöngy(gy)el rakott dereka hajlása.

48. Arany színü palást vállait bé fedte,
Mellye kerületit Clarissal füzette,
Kartsu derekához karjait fel vette,
Gyakran mosolygásra ajakait szette.
49. Ezt szülvén a Céres meddüen maradott,
De boldog Anyának valóban mondatott,
Mert egy Léányának oly szépséget adott,
Hogy ezerekben is fel nem találtatott.
50. Ezt Proserpinának hívta a nevérül,
Ki kárát annyának több nem szülésérül
Be töltötte vala 's kedves élésérül,
Annyának is gondja volt nevelésérül.
51. Ezt tartya, táplállya 's ezt hordgya szivében,
Errül gondolkodik tellyes életében,
Mint nagy féltő javát zárta elméjében,
Egyetlen egy Lyánya lévén tsak kedvében.
52. Fel is nőtt az Leány szép szüzességében,
És mikor már volna kellő idejében,
Mindenek kívánnak lennie kedvében,
Ki ki tartván ötet magának szivében.
53. Királyok 's Förendek a Leányt kéretik,
Mindenek szivessen személljét szeretik,
De ez a szerentse egytül sem éretik,
Sőt üres válaszsza sok vissza téretik.
54. Márs talám jobb volna paisos karjával,
Phoebus még illendőbb lehetne ijjával,
Márs a Rhodopénak szép ajándékával
Biztattya, Phoebus is Amyclas szavával.
55. Itt Latona maga kéreti menyének,
'S már minden kívánnya jövendő Férjének.
Nem tettzik szépsége senki személljének,
Ezért is kétséges pontya idejének.

56. Nem tettzik Ceresnek senki szolgálása,
Ajándéka, szava, maga ajánlása,
Mert mások példáján vagyon tanulása,
Leányátul is nints semmi tágulása.
57. De féltvén, valaki tőle el ragadja,
Az után nagy bunak azért magát adja,
Még az egeket is érette el hadja,
És a földön hova rejtse, már azt tudja.
58. Trinacria sziget vala elméjében.
Olasz Ország része volt ez idejében,
De Tenger és a szél veszett erejében
Külön szakasztotta 'siros mezejében.
59. Noha tellyességgel el nem borította,
Mert hegyekkel öblét össze szorította,
És midőn a vitzül megint tágitotta,
Jupiter híg sárját ismét szárította.
60. És lött kies föld(d)é hegyes tartománya,
Tengerből ki tettző fénlő ragyogványa,
Noha volt az előtt viz ragadománya,
De már most földeknek mint egy tulipánya.
61. Benne szőlő hegye a szép Pachinusnak,
Kedves gyümölts termő hegye Pelorusnak,
És vadászó Bértze fris Lilibacusnak,
Itt veszett népe is régen Gaetulusnak.
62. A több hegyek között Aetna nevededett,
Kirül Enceladus régen törekedett,
Vitéz népeivel hartzra fegyverkezett,
'S az égben lakókra szörnyen fenekedett.
63. Menykövel Jupiter akit meg lövellett,
Vgy hogy más világra többé nem lehellett,
Tovább néki semmi kevélység nem kellett,
És ugyan ez hegyben temetése is lett.

64. Most is meg holt tagját mikor emelgeti.
Sok tüzes köveit égre Aetna veti,
De életre magát onnan nem veheti,
És mérges haragját el nem követheti.
65. Rút gőzölgésekkel a nap-fényt rutittyá,
S annak tiszta voltát meg homályosittyá,
Kénköves tüzeit sok felé hagyittyá,
És a föld jóságát gyakran károsittyá.
66. Ennek tetejére menést nem tehetni,
Hanem felső részét csak szemmel nézhetni,
Lehet penig mérges voltát retteghetni,
És mellette gyakran halált is vélhetni.
67. Mind az által zöld fák oldalát borittyák,
Benne Enceladust a kinok szorittyák,
És tsak ideig is jajját nem tágittyák,
Sőt óránként alább meg alább taszittyák.
68. Tüzet okád, követ hány ki haragjában,
És bátor szép zöltség legyen oldalában,
De ember nem lehet itt semmi munkában,
Mert másként üttetnék Erebus torkában.
69. Egyéb része penig e földnek kövérség,
Virágozó, fénlő és tsupa kiesség,
Azért itt rejtetett el ama kegyesség,
Proserpina, ki is volt tiszta szüzesség.
70. Ezt midőn az Annya ide el rejtette,
Magát gyors szeleknek hátára ültette,
Onnan Phrygiában mingyárt uttyát vette,
Semmi veszélyektől Lyányát nem féltette.
71. Midőn már végképen el akarna menni,
Tudván ott Leányát nem lehet félteni,
Azért vég butsuját földtől kezdé venni,
És ahoz illy kedves beszédeket tenni:

72. O! te kedvem szerint valo föld 's tartomány,
Egészséggel ritka példájú tsinálmány,
A' bölt's Istenektől ki gondolt találmány,
Kivánom, hogy ne légy el veszendő 's sovány.
73. Tégedet az égnél jobbnak ítéltelek,
Lyányom őrzésére erősbbnak véltelek,
Az Isteneknél is jól meg ditsértelek,
'S minden földek felett magamnak kértelek.
74. Bizom is magzatom gondviselésedre,
Takargasd 's védelmezd kérlek az hitedre,
Nekem pedig gondom lészen érdemedre,
Viselly reá gondot bizom hűségedre.
75. Jutalmad peniglen előttem nagy lészen,
Senki ugaridon több szántást nem téssen,
Mert önként virágzol 's lesz gyümölcöd készen,
És így rólad ki ki termést ingyen vészen.
76. Ezt mondván indula sebessen mentében,
Érkezik is hamar az Ida hegyében,
Melly mivel hires hogy és a tetejében
Temploma Céresnek készült ő nevében.
77. Eő Gargarának is másként neveztetik,
Sűrű fenyő fákkal halma rekesztetik,
Sok szép madár-szókkal meg örvendeztetik,
Nagy ordításokkal Céres tiszteltetik.
78. De mihelt a Céres hozzájuk érkezett,
Coribántesekkel öszve szövetekezett,
Köztök békességet 's tsendességet szerzett,
Nagy vigasság melyből rájuk következett.
79. Tsendesült a sok nép imádkozásoktól,
És Cérest kesergő nagy ordításoktól,
Trombiták és Dobok hangos zugásoktól
Meg szüntek mások is fáradozásoktól.

80. A mindent szemlélő Jupiter ezt látván,
Hogy a szűz Cerestől meszsze el hagyatván,
Nintsen, ki segittse, egyedül maradván,
Mint ejtse törében erről gondolkodván:
81. Vénusnak végtére Jupiter ő maga
Meg jelenti, miben vagyon gondos dolga,
Áltola Cupido, kéri, legyen szolgál,
A ki — hagyására — mingyárt jelen forga.
82. Ez én akaratom, hogy Proserpinára,
Vgy a Pokolbéli Plutóra magára,
Lódd nyilatát 's essék a szivek tájára,
Bátor soknak legyen szive fájdolmára.
83. Mert ez akaratom 's régen fel is tettem,
Noha nálad nélkül ezt el nem követtem,
Meg vallom, a szüzet másoktól féltettem,
Azért most tisztedet kövesd el érettem.
84. Másként régen izgat Clotho 's a Lachesis,
Igy szivessen kért volt hoszszu éltű Themis,
Hogy Plutónak essék szép Proserpina is,
Szivemnek peniglen ez akarattya is.
85. Azért most ideje, menny Siciliában,
Az régiektől hitt szép Trinacriában,
Mivel Proserpina maga van házában,
Az Annya pediglen el ment Phrygiában.
86. Gerjezd fel a szivét égő szerelmekkel,
Mint szoktál mivelni velem 's mindenekkel,
Kinozzad meg ötöt háborgó elmékkal,
Igy a szeretetet lobbantsd fel ezekkel.
87. Már penig a Vénus meg járta Erebuszt,
Maga mellé vevén a ragyogó Phaebust,
De ott nézvén széllyel, látott volt ő tsak bust,
Koldust a királlyal és szegénnyel a dust.

88. Hol Plutó szívében nyilat be botsátá,
Ki szomoru szivét annyira meg hatá.
Hogy a szerelemtül magát sem birhatá,
Mert kit kedvelhetne, ottan nem láthotá.
89. Végezvén ott dolgát, Vénus gyorsittatik,
Hogy Proserpinához mennyen, indittatik,
Pallás más szüzekkel melléje adatik,
Mint ha ellenségre menne, úgy láttatik.
90. És mint a sebes szél a gyors fuvallásban,
Olyak lőnek ezek a nagy utazásban,
Van is Sicilia már tőlök látásban,
Hol szép Proserpina vagyon el hagyásban.
91. Ott van építetve Ceres erős háza,
Fejér kívül belől 's tzifrázottal máza,
Ki ezt meg szemléli, többé nem gyalázza,
Erős épületit meg Eurus sem rázza.
92. Cyclops társaival ezt úgy építette,
Falait vasakkal környül kerítette,
Vas atzél ajtókkal úgy erősítette,
Hogy győzhetetlennek minden ítélhette.
93. Olly erős dologgal semmit nem épített,
Pyrachmon és Sterops mint ezt el készített,
Szelek zugásinak maga el(l)ent vetett,
Faragott kövekből össze szerkeztetett.
94. Tornáztát Elephant tsont(t)al színeltette,
Réz gerenda padját meg erősítette,
Magos hejazattyát oszlopokra tette,
Fénlő bádogokkal meg ékesítette.
95. Ebben Proserpina van mulatozással,
Zengő énekléssel, hol penig var(r)ással.
Tsak Annyáért lévén ott várokozással,
Kivánnya személyét nagy sohajtozással.

96. Gondollya Annyának vissza fordulását,
Azért is készitti szaporán varrását,
Hogy ezzel tisztellye kívánt meg látását,
Varván Patyolatra ilyen formálását:
97. Négy elementumok rendre formáltottak,
Istenek lakási mind ki varattattak,
Menny és a mély pokol ketté szakasztattak,
Mindenek két felé miként váloztattak.
98. Minden könnyű dolog fellyebb emelkedett,
Közép részre nehéz dolog üllepedett,
A vékony 's tiszta ég miként fényesedett,
A közé Poluson mint járt és vitetett.
99. A tenger folyván, föld függve varatott,
Szines sok selymekkel ketté szakasztatott,
Minden tsillag fénlő varrással gyujtatott;
Vizek folyásihoz fejer szin adatott.
100. Vizek magos partya gyöngyökkel fűzetett,
Az habok mint hajtyák egy mást, szineltetett,
Mint árad, mind apad, ez is ki tétetett,
'S gyenge kezeivel mind el készítettett.
101. És a kő szálakhoz habok mint üttetnek,
Egy mástul az habok miként kergettetnek,
Vélnéd a vizekkel zöld kákák vitetnek,
Gyenge kis tőjével rendre ki tétetnek.
102. Világ öt plágait már el készítgette,
Közép plágát veres szinnel öltögette,
A napnak hévségét közte rejtegette,
Ezzel melegségét annak jelengette.
103. Több részeit pedig tsuda eszességgel,
Mérsékelve varta hideget hévséggel,
Nyarat ősszel 's telet tavaszi szépséggel,
El készítette volt ritka mesterséggel.

104. Végre a mély poklot setétes selymével
Akarja már varni, de bádjad kezével,
És mint ha Fatuma volna már hírével,
Oly unalommal fog hozzá 's nints kedvével.
105. Mind az által üveg szinnel a mellyékét,
És Océánusnak mély vize környékét,
Varrogattya lápos hig sáros semlyékét,
Végre intézgeti a pokol mélységét.
106. De mikoron immár hozzá kezde fogni,
Ajtaja történék néki tsikorogni,
Meg nyila és Vénus kezde mosolyogni,
És több társaival előtte forogni.
107. Ő is kezdett dolgát félre kezdé tenni,
A nem várt dolgokon pirulásban lenni,
És udvarlásokat ugyan szégyenlenni,
Nem tudván szándékok mire fogna menni.
108. Ortzája pirosult, mosolyog ajaka,
Egy mást rakosgatván hajlik szép dereka,
Ég, tüzesül 's villog sima szép homloka,
Azomban setétül 's gyászos az éttzaka.
109. El ment volt a szép nap és annak helyében
Hesperus érkezett ragyogva fényében,
Pluto penig égvén szerelem tűzében,
Sicilia felé utaza mérgében.
110. És midőn Jupiter parantsolattyára
Pluto indult vala sebessen uttyára,
Aleкто 's Megaera nagy akarattyára
El készültek 's ők is jöttek szabadjára.
111. Aethon, Nycteus és Alastor jövének,
Nagy sebességekkel ott jelen levének,
Holnapi praédának nagyon örülének,
És az Ajtó előtt várva sereglének.

MÁSODIK RÉSZ.

1. Még a nap szép fényét homály borította,
Setét szín palástját hozzá szorította,
Álnok Vénus titkát magában tartotta,
Másoknak is azt ki mondani tiltotta,
2. Hanem Proserpinát inti, hogy mennének
Kertben, 's ott rósákból bokrétát kötnének,
És mulatozással egy más közt lennének,
Reggeli szellőtől vidulást vennének.
3. El is indulának és más szép szüzek is,
Vélek edjütt mennek a Naidesek is,
Szép sereg ez edjütt, igen kedvesek is,
Egy máshoz hasonlók, tiszták, szivesek is.
4. Virágos kertéhez hogy közelítének,
Mellynek Henna neve, 's oda érkezének,
Egy völgyben minyájan le telepedének,
És az Isteneknek ekként könyörgének:
5. Vénus tsak magában sugja imádságát,
Kéri a Jupitert, hogy vett fárodságát,
Teljesíttse néki szive vidámságát,
'S adja meg Plutónak minden kívánságát.
6. Proserpina pedig Zephyrust unszollja,
Szives könyörgésit hogy mingyárást hallya,
'S ezen kívánságát most meg se gátollya,
Hanem siettséggel kertét meg fuvallya.
7. Mondván: Te szép Tavasz meg vidámitója,
Kedves fuvallással kertem ujjítója,
Ne légy most szivemnek meg szomorítója,
De szép virágim' légy harmatosítója,

8. Tekints e Nympháknak gyülekezetire
A nagy Isteneknek szép tsemetéire,
Kik kívántak jöni kertem nézésire,
Vjitsd hát virágim ezek tettzésire.
9. Most légy jelen 's kedvezz, áldásod szármozzon,
Hogy minden szálotska gyöngy(gy)el harmatozzon,
Rosám és violám sűrűn nyilatkozzon,
Szivem e' Nymphákkal ekként vigadozzon.
10. És kertemre Hybla hegye irigykedjen,
Minden kertin kertem győzödelmeskedjen,
'S többé szépségivel másnál ne kérkedjen.
Tedd ezt velem, hogy így hired nevekedjen.
11. Minden szép szagodat tömjén eredejéből
A Panchajának, és Hydaspes vizéből
Hozz elő, sőt világ mind a négy részből,
Vgy szaporítsd kertem azoknak széléből :
12. Hogy kedves virágim szépeknek vélhessük,
Isteni szaglásra jóknak ítélhessük,
Gyenge ujjaink(k)al kedvünkre szedhessük,
Szűz koszoruinkat azokkal fűzhessük.
13. Ezt mondván Zephyrus szárnyait inditá,
Gyöngyös harmatokkal kertét bé boritá,
Nagy illatozással virágít ujjitá,
Kedves fuvallással egészszzen viditá.
14. Vér szín futtya színét a tellyes rosáknak,
Édes színe láttzik bokros violáknak,
Királyi gyöngye van itt minden szálóknak,
Narcissus-, Liliom- és tulipányoknak!
15. Sok színű szekfüvek harmattal ujjultak,
Egyéb virágokat szagokkal meg dultak;
Valahol Zephyrus ereji fordultak,
Ott még a szép fák is terjedéshez nyultak.

16. Örvező nyájja Nymphák seregének,
Mikor már e kertben kedvessen menének,
Illő ditséretet egyenként tévének,
Tsudálván sok voltát virágok színének.
17. Kéri Proserpina, hogy a virágokban
Szedjenek 's törjenek a kedves ágakban,
Vidullanak tőlök származó szagokban,
Nedvesítsék lábok, járván harmatokban.
18. Mennyetek Társaim, úgy mond, az utakon,
Mig az harmat láttzik a szép virágokon,
Mig a nap melege nem lesz az ágakon,
Mennyetek 's kapjak itt az újságokon.
19. Sőt Például mégyen Proserpina köztök,
Mert szagat kezében ('s mondja: már nem győztök),
Sietve jobb ti is koszorukat fűztök,
'S ahoz bokrétákat öszve kötve tűztök.
20. Ezen szavaira Nymphák indulának,
Seregűl mint méhek széllyel zudulának,
A kert virágiban sokat el dulanak,
A kiknek szagoktul ugyan vidulanak.
21. Ennek liliom van szép fejezében,
Amannak viola kékűl kötejében,
Rosás koszorú van emennek fejében,
Amaz majoránnát szagat zöld színében.
22. Hyacintot szed itt, de amott tulipánt,
Narcissust és egyéb kertbéli ragyogvánt,
Ki szagos füveket, ki pedig borostyánt.
Szinesseket, mert ott nem talált halovánt.
23. És midőn a szüzek ekképen mulatnak,
Imé nem vélt nagy szók ő tőlök hallatnak,
Futnak széllyel 's tőlök virágok hullatnak,
És mint Tornokok öszve dűlnie láttotnak.

24. Mert Pluto sebessen jött volt seregével,
Pokolbéli Lelkek iszonyu népével,
Föld alatt készített uta rejtekével,
És az Isteneknek rendelt erejével.
25. Végre a szüzeektől midőn láttotának,
Proserpinát magát hagyván, el futának,
De mérges Furiák hozzája jutának,
És hogy Proserpina, szörnyen kiáltának.
26. Emez kéri őket a nagy Istenekre,
Ő szüzességére, 's azok félelmekre,
Szűnnyenek meg tőle 's mennyenek helyekre.
Meg sem hallják, inkább vetik szekerekre.
27. Meg hizott Plutónak szive e praédával,
A tiszta életű szűz Proserpinával.
Mint mikor oroszlány ragadományával
Sikolt, 's készül menni nagy dühös voltával,
28. És a fogott praédát körmében szorította,
Másnak azt ki venni könnyen nem tágította:
Egyebek haragját semminek állította,
De szomorú szívét inkább vidámitta.
29. El érkezett ugyan Pallás — oltalmára,
Plutó szándékának nagy akadályára,
És Proserpinának vigasztalására,
'S illy pirongató szót vészen ajakára:
30. Hagy békét, mit akarsz világnak rontója?
Mi izgat és mi kell szívünk boszontója!
A rendes szokásnak ma lettél bontója,
Az igaz hűséges vérnek kiontója.
31. Menny helyedre, hogy mersz itt praédálást tenni,
Ez otsmány Lelkekkel itt te 's tova menni,
Nem lehet e szüzet tenéked el venni,
És veled Pokolban ő nékie lenni.

32. Im hol e Furiák, szabad vagy azokkal,
Nem vigadol, hidjed, e gyenge tagokkal,
Nem is öleled ezt fertelmes karokkal,
De mi közöd van itt a világiakkal.
33. Elég légyen néked a setét étszaka,
Hidd el, meg nem tsókol e szűznek ajaka,
Sem hozzád nem hajol tzedrusi dereka,
Mert undokságoknak vagy épen mosléka.
34. De mitsoda közü élőknek holtakkal,
Mért is jöttél hozzánk szokatlan lábokkal;
Menny el, nem illeted ezt bűdös tsókokkal;
És szívet fonnyasztó rossz betstelen szókkal.
35. Ezt mondván: fegyverét hirtelen ragadja,
Ha szavát ezekben mentül nem fogadja,
És szép Proserpinát szabadon nem hadja,
Vérit is ki ontván, az ebeknek adja.
36. Pluto is ezekre haragját indította,
És hartzra a népet mingyárt bátorította,
De Jupiter Pallást végtére szólította,
Hadjon békét neki 's ezzel el fordította.
37. Mondván: az Istenek ezt mind így akarták,
Mert már Plutót magát régtől fogva tarták,
És majd mint egy foglyot Pokolban bezárták,
Ez jó szerentséjét véle edjűtt várták.
38. Ezzel le ereszti Pallas is jobb karját,
Mellyben tartotta volt nehéz terhű fáját,
Igyekezvén azzal ütni szíve táját,
Az után keserves szókra nyitva száját:
39. Emlékezzél réá, oh mindenek Attya,
Hogy most ezt engedvén szíved akarattya,
Pluto által kedved ezt el ragadtattya,
Meg lásd ezután már néped mint fogtattya.

40. Sőt ellened fog ez már mindenben lenni,
Pártoltságot 's boszút, károkat fog tenni,
Ez után is a ki fog néki tettzeni,
Szabad lesz magának feleségül venni.
41. Egyenlő országod lesz vele mindenben,
Mindent, a mit akar, tselekeszik szemben;
De ha most engedted volna őt kezemben,
Meg tsufoltam volna szándékát mérgemben.
42. Azon közben pedig szörnyű kiáltással
Proserpinát viszik, a ki jajgatással
Sirattya esetét sűrű könnyhullással,
'S keservében nagyon illy átkozódással:
43. Mért nem hántál réám tüzes ménköveket,
O! Jupiter Atyám, minden veszélyeket
Mint sem reám botsátod e szörnyű Lelkeket,
Éltemben nem reménlt jajos eseteket.
44. E Lelkek kezekben adni így akartál,
Világ szép fényérül setéttségben zártál,
Avagy csak ezeknek praédájoknak tartál,
És veszedelemre szép kertembe vártál.
45. Oh nintsen kegyesség Atyai szivedben,
Szív helyett kemény kő hever a mellyedben,
Nincs könyörölőség Isteni elmédben,
Hogy engem eresztél e veszedelmekben.
46. Rám Atyai szived tám haragitottam?
Hiszem, vétkeimmel nem háborítottam,
Ellened Phlegraként én nem hartzoltattam,
Hogy rut Lelkek közé téled számláltattam.
47. Vétkeim, nem tudom, még is fogollyá tett,
A mély Erebusba Plutónak bé vetett,
Nem Atyai szív ez, hogy így keserített,
O! szerentsétlenség, melly erre vezetett.

48. Jaj melly haszontalan már énnekem élnem,
Mert nem lehet ezt a dolgot fel tserélnem,
Bár tsak azt lehetne bizonynyal remélnem,
Hogy édes Anyámmal lehet még beszélnem.
49. Jaj melly nehéz lesz már tűrnöm rabságomat,
Mert nem szemlélhetem ott édes Anyámat,
Jól tudom jövődő nyomoruságomat,
Nem is reménlhetem szabadulásomat.
50. Tőled szabaditóm most nem találkozik,
Mert én édes Anyám távol vigadozik.
Jaj, ez hamis világ dolga így változik,
Bolond, a ki ebben élni kívánczik.
- Szerentsések mások, kiket így ragadtak,
Mert illy állapotra mint engem nem adtak,
Ha tsak nap-fénnyel is élnie hagyattak
'S minden mulattságot tőlök nem ragadtak.
52. De szép szűzességem jaj oda lészen már,
Életemnél a melly nékem szivessebb kár,
Azomban világot láthatnék egyszer bár,
De nints ott nap-fény, sőt felhő, eső, viz, sár.
53. Vitetem fogolynak o! boldogtalanság,
Oly helyre az holott szemérem, tisztaság,
Vigasság. mulattság, nintsen világosság,
Hanem setét tömlőt 's keserítő fogság.
54. Átkozott virágim, mellyeket szaggattam,
Vénus tanátslási, kiket meg fogattam,
Szép kertemben véle jaj! hogy sétálgottam,
Virágim szépével miért kínálgottam!
55. Anyám édes Anyám, sies(s) oltalmára,
Kedves Leányodnak szabadulására,
Ne gondolly oltárod 's az Ida halmára,
Sőt sies(s) magzatod vigasztalására.

56. Végső veszély jutott kedves életemre,
Vndok lelkek jöttek nagy veszedelmemre,
Kiktől szabadíts meg 's jöjj el védelmemre,
Hogy ne lehessenek betstelenségemre.
57. Tovább nem szólhata könyves keservében,
Könyvei sem folytak síralmas szemében,
Meg hervadt 's el holt gyenge személlében,
El esett ereje minden tetemében.
58. Illy keserves volta Plutót is lágyította,
És kegyetlen szívét mint egy szomorította,
Ő is kesergését magában ujjítja,
Végre a Léányhoz szavát így indította.
59. Vas szín kendőjével meg törli ortzáját
Mondván: ne sirassa el hagyott hazáját,
Ne tépje, szag(g)assa arany színű haját,
Epesztvén ő magát 's nevelvén nagy bajját.
60. Szünnyél siralmadtul 's magadat ezekkel
Ne fogyasd, ne terheld szörnyű félelmekkel,
Engem se szomoríts, kérlek, keservekkel,
Magadat se rontsad szokatlan terhekkkel.
61. Nem illik szerelmem teneked siratnod
Magadat 's mostani sorsodon fogatnod,
Drága személyedet szertelen szaggatnod,
Hanem jövődöt kell elmédben forgatnod.
62. Nagyobb méltóságod lészen 's betsületed,
Félelmekkel magad miért ijezgeted,
Mint itt, nem úgy lészen ott kedves életed,
Hidd el, 's ne is legyen ebben semmi kéted.
63. Méltatlanul, tudd meg, férjeddé nem lettem,
Én is Saturnustul régenten születtem,
Az egész világnak Vrává tetettem,
Méltó vagy hát hozzám te, kit kedveltettem.

64. Ne hidd, hogy el hagytad világát az Napnak,
Más fényét ládd nálunk nap, hold és tsillagnak,
Ujj formáját látod ottan a világnak,
Mellynek szép világát itéled tisztábbnak.
65. Az Elysiumnak gyönyörű szép hejét,
Bámulva szemléled harmatos mezejét,
A kedves aratás aranyos idejét
Meg láthadd és annak zöldellő erdejét.
66. Sőt annak lakói mely jók és kegyessek.
Jámborok, tiszták és mely szerelmetessek,
Egymáshoz igazak és mely hűségessek,
Meg látod, hozzád is lesznek mely szivessek.
67. Sőt égbélieknek mely edjszer adatott,
Az nálunk vég nélkül eddig meg tartatott,
Ott a sok szagos fű ugy harmatoztatott,
Hogy éppen ez által minden ujjulhatott.
68. Jobb ott a Zephyrus, egésszéesebbis,
Virágok soksága sokkal ékesesebbis,
Szüntelen virágzók, földünk diszesesebbis,
Rosa szál ot(t) fénlő pirosbb, színesesebbis.
69. Vgy hogy Henna kerted szebbeket nem hozott,
Tsak szó, az kit mások mondnak, hogy átkozott
A mi földünk, inkább ő nem fogyatkozott,
Hanem tsendességet mindenkor okozott.
70. Árnyékos fák ága szüntelen zöldellő,
Kik alatt viszontag jádzik a fris szellő,
Vgy hogy az hévségben mindenkor hűsellő,
Ezt így látván, leszen tőled is kedvellő.
71. Sokféle gyümöltsel az ősz kedveskedik,
Arany szín almákkal ugyan színeskedik,
Ért szőlő fürtökkel földünk diszeskedik,
Minden féle jókkal, tudd meg, ékeskedik.

72. Tsak keveset szőllok noha jóságáru,
A sok szép virágok harmatos ágáru,
Maga lesz bizonság előtted magáru,
Vesd el hát szivedet szomorúságáru,
73. Valami az égtől itt be foglaltatik,
Valami a földtől van és tápláltatik,
Valami a tengertől 's vitztől formáltatik,
Folyó 's álló tóban a mi találtatik:
74. Mind azok tenéked birtokodban jönnek,
És kik a nap alatt lehelletet vőnek,
Még az hatalmak is, kik Királyok lőnek,
Tégedet végtére ismérnek mint főnek.
75. Király, Fejedelem, szegény kapás, koldus,
Szántó vető, tséplő gazdag, hatalmas dus,
Szárnyad alá jönnek, mért lehettz még is bus,
Ott is vigasztalhat a ragyogó Phæbus.
76. Minden rendet halál egyenlővé téssen,
Ki ki érdemeért tőled átkot vészen,
Vdvari tseléded ottan bőven lészen,
Kik hűséggel neked szolgálnak is készen.
77. Hogy ezeket mondá szapora menéssel,
Lovai menének sebes ügetéssel,
Vgy hogy nem sokára e nagy sietéssel,
Pokolhoz érének majd mint röpüléssel.
78. Pokolbéli Lelkek mind öszve jövének,
Hozott menyasszonynak igen örülének,
'S annak nézésére szaporán menének,
Áldásokat néki fejenként tevének.
79. Maga Pluto mégyen elől természetessen,
Vtánna a Leányt vezetik tsendessen,
Olly gyenge lépéssel mehetett 's kedvessen
Psyché, kit Cupido fogadott szivessen.

80. Ezt látván Phlegeton. tüzes folyásokkal
Fellyebb nevededett 's folyt lángozásokkal,
Sokan elejekben nagy térd hajtásokkal
Mennek, és fogadják őket áldásokkal.
81. Az Elysiumnak Leányi rosákkal
Proserpinát környül fogják virágokkal,
Az Aszszonyi rend is nagy biztató szókkal
Vigasztallja, s kiki hűsíti ágokkal.
82. Meg sárgult tartomány vala nagy vigságban,
Az meg holt nemzettség evésben ivásban,
És az árnyék Lelkek lakodalmazásban,
Valának szertelen nagy kiáltozásban.
83. A mély Erebusnak nyögési meg szüntek,
Önként az elébbi szennyek széppé tündek,
És hogy az örökké ugy lészen, örültek,
Azért vig tántzokra minyájan kerültek.
84. Ixiont kereke szapora forgással
Nem kinozza mostan keserves mozgással,
Nem is forog rajta nagy átkozódással,
Mert szűnt mostan kinnya 's van vigadozással.
85. Fösvény Tantalus is nagy szomjúságában
Ajakáig érő viznek folyásában
Most bőven ihatik és kívánságában
Almáját kaphattya szép pirosságában.
86. Forgó kerekérül meg szabadították
Ixiont, kinnyából most már ki oldották,
Tantalust is innya szabadon hagyatták,
Almáját előle el is nem ragadták.
87. Titiusnak is most tagja meg adatik,
Kilentz dülő földön fekünni hagyatik.
Szive vágásárul kányája vonatik,
A vigadók közé szaporán hivatik.

88. Az Eumenidések poharokat tartják,
Kikkel Erebusnak lakóit itatják,
Égő fáklyájokat rendre gyujtogatják,
Kikkel setét Lelkek magokat ujjittják.
89. A Cocytus vize téjjel habosodott,
Vgy a Styx vize is tsendességet adott,
Mások ártalmára meg nem háborodott,
El apadt, lassan folyt, és meg nem áradott.
90. Az földön az halál idestova nem járt,
Senki halottjáért nem kiáltott volt kárt,
Cháron is Lelkeket rév partyánál nem várt.
Tiszta volt az idő, nem gázolt senki sárt.
91. A vizeken járók ekkor nem merültek,
A vitézek közül senkit meg nem öltek,
A terhes Aszszonyok bátorsággal szültek,
Kedves életeken mindenek örültek.
92. Azonban nap fénye az Elysiumnak
El enyészett vala, midőn e Fátumnak
Dolga így foly vala, és az étszakának
Setét superlattyát vonák sátorának.
93. Tsillagokkal tarkált az ég széllessége,
Kiknek tüzeivel minden felé ége,
Melly vetett ágyoknak vala ékessége,
Mert ragadott ahoz az egeknek vége.
94. Azért e királyi vetett nyoszolyához
Proserpinát viszik, lásson nyugalmához,
Vetkeztetvén tészik Plutó oldalához,
Noha rendetlen és nem illendő ahoz.
95. Midőn azért őket így öszve fektették,
'S drága superlással környül kerítették,
Égő szövétnekét mellé helyheztették,
Jó kívánságokat rájuk így vetették:

96. A nagy Jupiternek veje 's unokája,
Kinek kedvünk szerint esett e munkája,
Edjűt szemeteknek légyen álmotskája,
Élteteknek kedv(v)el folyon hajótskája.
97. Öszve ölelkezve legyetek tsendessen,
Egymással tsókokat szedjete édesen,
Végre alugyatok pihegve 's kedvessen,
Nektek akadályul senki ne lehessen.
98. Legyetek szerentsés hosszú éltetekkel,
Tündöklők mint a nap ragyogó fényekkel,
Egymásnak örülvén hűséges szivekkel,
Égjetek Vénustul gyújtatott tüzekkel.
99. Már boldog magzattya királyunknak lészen,
Mellyen nagy vigságot minden népe vészen,
Vjjabb Isteni mag köztünk számot téssen,
Mellynek szolgálnia vagyunk mi mind készen.
100. Kedves unokákat Céresnek adjatok,
Minden but, bánatot meszsziire hadjatok,
Céresnek kedvében végig maradjatok,
Elmegyünk dolgunkra, no hát vigadjatok.

HARMADIK RÉSZ.

1. Azonközben Céres maga Phrygiában,
Az Ida hegyének setét barlangjában,
Vala kedve szerint vigadozásában,
Mert veszedelmet nem remélt Léányában.
2. Mindazáltal végre szívét rettentették,
Sok rossz képzelések elméjét sértették,
Étszaka is álmát szemérül el vették,
Proserpina iránt nagy gondokra tették.

3. Mert néha hegyes tör álmában sértette,
Olykor setét gyászban magát öltöztette,
Sokszor Léányáért siralmát öntötte
Bádjatt karjaira fejét hajtva tette.
4. Többi között egy szép Laurus nevededett
Álmában, melly zöld volt, magos 's ki terjedett,
Ez a szűz ágátul diszessen eredett,
És a szép ég felé menni törekedett.
5. De ennek a felsőbb ága le töretett,
És a porban szenyben ugy bé kevertetett,
Hogy e' senki által meg nem töröltetett,
Hanem zöltségével mint egy el vettetett.
6. Kérdezte ezt Céres: Ah mitsoda nagy kár,
Hogy e szép zöld ágot így motskollya por, sár,
Ki ezt le tördelte, lett volna esze bár,
Mert el szárad e fa és fonnyad is immár.
7. Dryadesek erre zokogva mondták,
Hogy a Pokolbéli Furiák rontották,
Két élű bárdokkal ágátul fosztották,
Mi végre, minekünk tudtunkra nem adták.
8. Erre Céres felkél, álmát meszsze hadja,
Nem jónak a jele, ezt bizonynal tudja;
De viszont szemeit nagy álomnak adja,
És Lyányának dolgát illy formán álmodja.
9. Hát Proserpinája van nagy fogságában,
Magános setétes helyben és magában,
Tsak nyög és kesereg szíve nagy kinnyában,
Mert nehéz lántza függ kötözve nyakában.
10. Nints olly állapotban mint mikor Aetnához
Vitetett, akkor volt hasonló rosához,
Vagy a szép tavasznak nyílt tulipányához,
El esett most színe 's nem hasonló ahoz.

11. Arany színű haja meg szemetesedett,
Ragyogó két szeme már setétesedett,
Gyenge két ortzája, a ki színesedett,
Meg sárgult, el avult 's nem is tellyesedett.
12. Karmasin szint adó kedves két ajaka
Koromtul és füst(t)ül mint viasz portéka,
El veszett 's meg görbült keskeny szép dereka,
Mert fogságban vagyon 's le tsüggett a nyaka.
13. Azért midőn ötet sok kétsége után
Léányának lenni mindenképen látván,
Nagy fájdalom és bú már szívére hatván,
Léányát szóllittya ekképen zokogván:
14. Kitsoda az oka ennyi veszélyednek,
Honnan esett motska rendes személyednek,
Nem adhatom erre okát érdemednek,
Hogy e rút tömlőtztöt rendelték helyednek.
15. Kinek vagyon rajtam illy kegyetlensége,
Hogy Lyányomra jött e' sok veszély insége.
Ah! kinek lehetett ő nagy ellensége,
Hogy fogságra jutott Fejedelemsége.
16. Mért hogy e nagy vasak közé helyezettették?
Gyenge szép karjait így meg kötöztették,
Szabados világát ekként rekesztették,
Nints kegyelem náluk, hogy ezt tselekedték.
17. Te vagy-e magzatom, édes Proserpinám,
Vagy tsak álmodozom veled majoránám,
Te vagy-e, kit látok, gyenge szűz Diánnám?
Bátor ez ugy lenne, azt szívből kívánnám.
18. Proserpina felel: Oh! nagy kegyetlenség,
Lakozik mellyedben szív helett keménség.
El foglalt téged már a feledékenség,
Nem érzed, hogy fogyat régen az ellenség.

19. Tehát édes Anyám így el felejtettél,
Elmédből még akkor mingyárt kivetettél,
Mikor a nagy Aetna hegye mellé tettél,
'S a Siciliában engem el rejtettél.
20. Itt vagyok egyetlen egy szép Proserpinád,
Jöjj el 's bár tsak egyszer segedelmed adnád,
E vas lántzok közül éltem szabaditnád,
Phrygiai tántzod érettem el hagynád.
21. Emlékezzél reá, nékem Anyám lettél,
Mért Tigrisektől, hiszem, nem születél,
Sem sárkány tejétől fel nem neveltettél,
Azért szentséges Céres hát el felejtettél.
22. De tudom Anyai sziv vagyon mellyedben.
Szabaditts hát, mivel bizom érdemedben,
Mint az előtt, most is tarts, kérlek, kedvedben,
E nagy kinaimon indully fel szivedben.
23. Tőled kedves éltem ha szabadittatik,
A világra menni talám hagyattatik,
Mind az által hogy ha meg nem adattatik,
Könnyebb lesz, személyed ha tőlem láttatik.
24. Jöjj hát édes Anyám látogatásomra,
Ha módod nem lesz is szabadulásomra,
De jelen léted lesz vigasztalásomra,
'S fáradságim után meg nyugovásomra.
25. E szavait halván, álmában karjait
A Lántzra ki nyujtya gyenge szép ujjait
Édes Anya, 's érzi magában bajjait,
Mert nem enged a vas 's kiáltja jajjait.
26. És mivel a Lántzot már meg mozditotta,
Hogy meg oldja, Lyányát mellyel viditotta,
De tsengő zörgésit a vas inditotta,
A kin fel ébrede 's álmát tágitotta.

27. El műla látása, kin vala vígságban,
Rész szerint hogy álma nem lett valóságban,
De ezért kesereg nagy szomoruságban,
Hogy Proserpina nints véle társoságban.
28. Azért barlangjában magát meg álitá,
A minden Istenek Annyát meg szólitá
Cybelét és magát hozzája szálitá,
El menetelérűl ekképen tanitá:
29. Tovább Phrygiában nem jó mulatozásom,
Kedves Léányomtul meszsze távozásom,
Mert felőle nintsen jó álmodozásom,
Azért menten lészen hozzá utazásom.
30. Bátor a Cyclopsok házát építették,
És azt oszlopokkal meg erősítették,
De ezzel elmémet nem tsendesítették,
Sőt szívemet inkább félelmesbbé tették.
31. Mert ennek az háznak rendes készűlete,
Tzifrázottal tellyes minden épűlete,
Nagy magos kőfallal rakott kerűlete,
És jódarab földön fekvő terűlete,
32. Nem titkossá, inkább hiressé teheti,
És az hir szárnyára azt hamar veheti,
Féltő kintsem tovább nem fedezgetheti,
Sőt meg esett voltát minden nevetheti.
33. Trinacria ötet nem oltalmazhattya,
Mert közönséges hely (e bú szívem hattya),
Mindeneknél hires, ki ki ezt tudhattya
'S onnat kedves Lyányom el is ragadhattya.
34. Más helyet keresek, e' szívem szándéka,
A melly akárkinek nem lesz akadéka
Oda menetelre lészen tartaléka,
Nem tréfál meg többé szerentse játéka.

35. Enceladusnak is másként tetemitül,
Az Aetna hegyének rontó köveitül,
Annak keservessen nyögő tüzeitül,
Örzöm Léányomat minden veszélyitül.
36. De a mi legnagyobb, gyakran rettentenek
Képzélsim és rút álmaim intenek,
Sok rossz dolgok gyakran előmbe tűntenek,
Mellyek gondolkodást elmémbe hintenek.
37. Sőt egy napja sintsen, melly tölem úgy menne,
Hogy rossz jövődelést felőle ne tenne.
Adná ugyan Isten, hogy az úgy ne lenne,
Sőt látván személyét, telne kedvem benne.
38. Sokszor Arany száli gyenge szép hajamnak.
Önként hulnak alá 's piros ajakamnak
Rosája változik sárgára 's nyakamnak,
Le görbedése van egyenes derkamnak.
39. A vér gyakran foly ki mind két tsetseimből,
Akaratom ellen köny jó szemeimből,
A melyek a magam ítéleteimből
Nem jónak jelei, tudom kezeimből,
40. Amidőn kezeim gyakorta mellyemet,
Akaratom nélkül ütik személyemet
Azért illő, mindgyárt lássam meg helyemet,
Holott el rejtettem édes gyermekemet.
41. Ez is elég jele, mert ha a sipokat
Fuvom, halálössan zengik a nótákat,
És ha igyekezem verni a dobokat,
Keservessen adják vissza az hangokat.
42. Ah, kétséges vagyok, hogy Proserpinámmal,
Szóllyak már valaha szép szűz Diánnámmal,
Tőlem elmaradott 's hagyatott árvámmal,
Minden rosák felett szebb majoránnámmal.

43. Félek, hogy mind ezek igazak légyenek,
Hosszszú mulatásim károkat tégyenek,
Azért a gyors szelek hátokra végyenek,
És szép Léányomnak házáig vigyenek.
44. Ezt halván Cybele monda: bár ugy légyen,
Hogy Zephyrus szele tégedet fel végyen,
A Jupiter pedig szerencséssé tégyen,
Hogy ne érjen bú, kár, szomorúság 's szégyen. —
45. Ezek után Céres utára indula,
Menésével minden szeleket meg dula,
Sicilia felé sebessen fordula,
Hol nagy szomorúság szívére tódula.
46. Midőn már utazna, sokképen változik,
Proserpina iránt hogy ha tsalatkozik.
Ezen hánnya esztét, ezen gondolkozik,
Ezen bús, szomorú, ezen siránkozik.
47. Ezt hordja szívében, ezen fekszik le 's kél,
Minden dolgaiban iszonyodik és fél,
El tsügett, s örömet dolgában nem remél,
Mert édes magzattya talám eddig sem él,
48. Mint az madár, a ki nagy bátorságára
Gyenge fészkit rakja a fáknak ágára,
Tsirkéit neveli ott kívánságára,
Sokszor eledeleért tőlök kél szárnyára;
49. Mig pedig az Annyok eledelekért jár,
Gondolkodik szörnyen, ha nem érte-é kár.
Fiait, mivel most vagyon zöldellő nyár,
Jár kél az utazó 's rájok akadott már;
50. Vagy pedig a fészkit a szél le vetette
Kigyó vagy más őket eddig mind meg ette:
Igy Céres is magát nagy gondokra tette,
'S Proserpinájáért könyveit ejtette.

51. Végre el érkezék őrzetlen házához,
Meg ijede mingyárt 's gondolkozásához
Több bajt tészzen 's osztán mégyen ajtajához,
De az is nyitva áll, nints vigyázás ahoz.
52. Siralmas Vdvara vala halgatásban,
Mindene rendetlen, szörnyű pusztulásban
Nints egyis, ki volna öröm kiáltásban
És ötet kedvessen fogadó szállásban.
53. Ezen meg szaggatá tündöklő ruháját,
Gyászszal borittá bé szomorú ortzáját,
Öszve rontá 's tépé kalászos szép haját,
Könyhullással mondja siralmas nótáját.
54. De midőn tovább lép, el hül félelmében
Áradatt könnyvei meg gyűlnek szemében,
Mellyek ugyan folynak nagy bő özönében,
Szava, léledzeti meg álnak nyelvében.
55. Minden tetemei vannak reszketéssel,
Tovább nem is léphet siralmas menéssel,
Mert Proserpinája hol volt énekléssel,
Annak ajtaja van mind be rekesztéssel.
56. De meg győzi végre magát keservében,
Fel nyittya ajtaját gyenge erejében.
De ismét változik 's el hala szívében,
Mert meg tsalatkozik itt is reményében.
57. Midőn Léányának tsak helyét talállya,
Üres és elpusztult rejtekit járkállya,
Mellyek miatt szívet nem kevés bú állya,
Nints is, eseteit ki elő számlállya.
58. Nézi végre öszve hajtott varrotskáját,
Itt is meg esméri félben tett munkáját,
Selyem szálát, tőjit 's gyenge ollótskáját,
'S nézegeti azon készült formátskáját.

59. A melly része penig varratlan maradott,
Régi Pókhálótul az öszve ragadott,
Mond: szentség törő pók, nem hogy siralmadot.
Tetted volna ezen szives bánatodat.
60. Inkább undok nyállal betstelenitedted
Ez Isteni munkát 's diszetlenné tetted,
Miért Proserpinám munkáját követted?
Átkozott légy azért, hogy azt tselekedted.
61. Sirattya 's az vászont illeti tsókokkal,
Morsollya ujjait 's van keserves szókkal.
Epeszti a szívét köny hulatásokkal,
Magát alig birja bádjdott tagokkal.
62. Még nyoszolyáját is mind meg szemlélgeti,
Az hol ülni szokott, gyorsan keresgeti,
Pusztá ágyát látván, jajját ereszgeti,
Egyetlen egy Lyányát igen kesergeti.
63. Továbbmidőn menne végső rejtekében,
Hát Lyánya Dajkája tűnik a szemében,
Electrának hívtak kit nevezetében,
Thetis Aszszony szülte eztet idejében.
64. Ez volt hű dajkája a Proserpinának,
Szentelte volt éltét a szűz Diannának,
Viselte is gondját miképen magának,
Hűséggel követte hagyásit szavának.
65. Őlében gyakorta még kiseded korában
Szoktatta volt őtet 's az hagyott órában
Vitte Jupiternek diszes udvarában,
Sokszor jádzott véle a földnek porában.
66. Ez volt Annya helyett jó oltalmazója,
Társa, őrizője és vigasztalója,
Nagy esetinek is vala gyászolója,
És Proserpinának szives fájlolója.

67. Bánatiban őszült haját ki szaggatta,
Gyászszal rejtekének falait raggatta,
Magát a Léányért gondokkal faggatta,
Szörnyű eseteit keserven jajgatta.
68. Ezt látván a Céres, végre meg szólítá,
Keserves lépéssel magát megállítá,
Ágyából Electrát a földre szálítá,
Illyen beszédeit hozzája indítá:
69. Mitsoda nagy veszély, a mellyet szemlélek,
Mellyek miatt bennem alig van a lélek,
Proserpinám nintsen 's nála nélkül élek,
Mellyért szörnyű halált már magamnak vélek.
70. Ez iszonyú nagy kárt fejemre ki hozta?
Nagy mértékben bút és bánatot rám oszta,
Kedves Léányomtul a midőn meg foszta?
Ah! szerentsétlenség, ki ezt így okozta.
71. Valyon király-e az, ki ezt tselekedte,
Hirem nélkül kedves Leányom el vette,
Az égben lakik-e, hogy ezt merészlette,
És hogy Jupiternek tüzét nem érzette?
72. Talám inkább Typhon régi rabságából,
Inarime hegynek nehéz fogságából
Ki szabadult, és ő balgatagságából
Rontá Léányomat nagy dühös voltából.
73. Vagy égő Bértzei Vesevus hegyének
Olták el világát Léányom életének,
'S eddig fujja a szél hamvát tetemének.
Ah! gonosz szerentse 's ah! mit mivelének!
74. Vagy a szomszéd Aetna hegye boritotta,
Tüzes kőveivel meg háboritotta,
Enceladust onnat el ki szoritotta,
Ő lehet, ki szívem meg szomoritotta.

75. Vagy Aegeon viszont jött vissza éltére
Megnőtt ötven feje száz számú kezére,
Régen igyekezett ez a nap fényére,
Ő hozhatott veszélyt Lyányom személlére.
76. Ah! kedves Gyerme kem most valyon 's hol vagyon?
Hol vagynak őrzői, kik őrizték nagyon?
Ennyi ellenségi verhették is agyon,
Ki volt olly bátor, ki téged el ragadjon?
77. Cyanea hol vagy, a ki fel fogadtad
Léányom őrzését 's erre hited adtad;
Meg tsaltál 's hűséged álnokul el hagytad,
Erős bizodalmom tőlem meg tagadtad.
78. Syrének is titkon Léányom meg tsalták,
Megőrzésében rendeket nem áltak,
Noha esküvéssel magokra válalták,
De személyem akkor ők tsak meg tsúfolták.
79. Ez-e az hitetek 's tsak így őriztéték,
El ragadni kedves Lyányom engedteték,
Másnak drága kintsét így betsülöttéték,
Holtig való gyászra szívem ejtettéték. —
80. Ezt halván a Dajka, el hal a szívében,
Le esik a földre bádjatt erejében,
Mint a viasz, sárgul 's halovány színében,
Végső halált kíván érni életében.
81. Halgat 's gondolkodik, okát mint adhassa,
Céres is unszollya, hogy szavát halhassa,
Mellyből Léányának dolgát meg tudhassa,
'S még egyszer, ha lehet, meg szabadithassa.
82. Mond azért a Dajka: akiket számláltál,
Veszélyed okául edjett sem találtál,
Az Isten Aszszonyok, kiket nem gondoltál,
Léányod rontói (tőlök távol áltál).

83. Kiket vélhattünk volt jó akaróinknak,
Azokat számlálhadd-e meg rontóinknak,
Atyafinak kiket tartál bántóinknak,
Tudhadd most min(n)yájan szomorítóinknak.
84. Ez ház mindenkor volt kívánt tsendességben,
Leányod ithon ült velünk békességben,
Mosolygó, jádzó és vig volt egységben,
Nem volt köztünk harag, voltunk egyességben.
85. Sőt a Proserpina Parantsolatidra
Vigyázott, és gondot viselt hagyásidra,
És midőn ő tőle mentél utaidra,
El járt varrásában hagyott munkáidra.
86. Több társimmal edjütt velem mulatozott,
Szép beszélgetésink meg nem fogyatkozott,
Együtt aludt 's együtt velünk játszadozott,
Mig Jupiter neki veszélyt nem okozott.
87. Egykor a nap világ midőn setétüle,
Hesperus helyette az egeken üle,
Maga penig a nagy tengerben merüle,
A nappali munka kevésbé enyhüle :
88. Házunkban a Vénus bé jöve másokkal,
Őt követő Phæbus és Pallás társokkal,
Fedezte titkait hol mi áldásokkal,
Tiszteltek is minket itten-hálásokkal.
89. Mutatta volt magát színes örömekkel,
Vigságát színelte nagy nevetésekkel,
Leányt környül vette ölelgetésekkel,
Édesgette *öttse* nevezgetésekkel.
90. Kérdezett téged is, mondván : hiszem nagy kár,
Hogy szép Leányátul Annya illy meszsze jár,
Itten lételünkben jelen lett volna bár,
Viditott volna meg a mennyei Nectár.

91. Nem tartottunk tőle, véltük Diánnának,
Mert annak fegyvere és ruházattyának
Formája volt rajta, és a Minervának
Dolgait beszélte a Proserpinának.
92. Szíveket sebhető nyilait el tette,
Paisos fegyverét előttünk fel vette,
Álnoksága hogy van, senki nem vélhette,
Nyájas beszédiről meg nem ítélhette.
93. A Siciliának 'siros mezejéről,
A Lilybæusnak ékes erdejéről,
Kérdezkedik végre Aetna tetejéről,
És annak ki rontó tüzes erejéről.
94. A Proserpinának Hennáját gyalázza,
Okos ravaszsággal virágít alázza,
Mondván, kis hideg is rósáit meg rázza,
És így el hervadhat azoknak szép mázza.
95. Az hely kiességit kezdi tudakozni,
Azt mintha nem tudná, monda: fogatkozni
Szokott termésével e' föld, és okozni
Kezdi nagy szükséggel, 's érte sohajtkozni.
96. Nem hiszi, hogy a Tél virágít meg hadja,
'S annak ki nyilásit a tavasz is adja.
Minden zöldségeit elébb el ragadja,
Még hogy aratás volna itt, tagadja.
97. A gyenge vesszőtskék a Tél hidegétől,
Hó halmokat rakó rút fermetegétől
El vesznek 's nem jönnek Tavasz melegétől
Bimbózásra, tartván ártalmas egétől.
98. Monda Proserpina: sőt inkább kiesség,
E föld minden része szentség és diszesség,
Virági kedvessek, gyümöltse édesség,
Lakói jók, tiszták és merő kegyesség.

99. Ezt halván, nagy katzajt inditta szavára,
Talám szabad lészen menni látására
Holnap reggel, úgy mondd: nem kis tsudájára
Eshetik 's ha úgy van, vidámitására.
100. El hiteti végre, de én nagy sirással
Kérem Proserpinát bő köny hullatással,
Hogy ne mennyen vélek, mennyenek bár mással,
Mondám: ne örüllyön e társolkodással.
101. Azért a Phosporus midőn fel ébrede,
Világával a kék égen el terjede,
A setét étszaka mellytől el széllede,
Ő is a Nymphákkal utának erede.
102. Bizván Nympháinak számos seregében,
Nem tudván, mi vagyon Vénus idegében,
Rosz dolog lesz ennek tovább a végében,
Kit titkolt a Vénus szive rejtekében.
103. Végre érkezének Léányod kertében,
Sokat le szedének virágok szépében,
Reggel volt az idő 's harmatok gyöngyében
Vjjult minden virág sok féle színében.
104. Rosák, tulipányok harmattal ujjultak,
Virágok bimbóji nyilásokhoz nyultak,
Külömbb külömbb színek szemekben fordultak,
Kikben Vénus 's Nymphák eleget el dultak.
105. De minek utána a nap fényessége
Fellyebb emelkedett, im nagy setéttsége
Jöve fel az égnek 's annak ékessége
El múlt, kin Nympháknak volt nagy ijedsége.
106. Félelem, kiáltás, a nagy ijedséggel
Nymphák seregében jöve siettséggel,
Érkezének szarvas állatok készséggel,
A kik ordítanak nagy éktelenséggel.

107. Köztök sebessen egy szekér vezettetett,
De ki volt kotsissa, meg nem esmertetett,
Akár halált hozó melegség lehetett,
Akár maga a nagy halál érkezhett.
108. Azért Proserpinát ezek meg ragadták,
Széltibe szaladó Nymphái el hadták,
Illy szörnyüségektől nem oltalmazhatták,
Kik lettenek légyen, eddig nem tudhatták.
109. El menvén, rút sár szint viráginkon hadtak,
Vtánnak szép folyó vizeink szárodtak,
Mezőnk füveire vas színeket adtak,
Minden ujjutságot tölünk meg tagadtak.
110. Meg sárgultak minden diszes fagyal fáink.
El multak 's meg holtak piros szép rosáink,
Liliom 's viola szép virágotskáink
Le tsüggedtek 's vesztek színes szép almáink.
111. Meg lévén az eset, el mult a setéttség,
Helyére jött amaz nappali fényesség,
De környül vett viszont bádjosztó ijedség,
Mert Proserpina nints, a tiszta szüzesség.
112. Isten Aszszonyok is mint meg esküvének,
Házunkhoz azután soha nem jövének.
Illy nagy gyalázatot fejünkön tevének,
Ők azok, kik nekünk hóhérink levének.
113. Végre az esetnek helyeit szemléltük,
Szomoru dolgaink egymás közt beszéltük,
A kertnek közepén Cyánéát leltük,
Meg látván, elsőben, hogy alszik, itéltük.
114. Hozzá közelbb menvén, hát szép virágival
Környül hintve fekszik megholt tagaival,
Harmatos tsepeket ereszt ajakival,
Kiáltyuk: kellyen fel zengő szavaival.

115. Mondom: mi baj lelte szép gyenge testedet?
Szomorú halgatás kötötte nyelvedet,
Dérlelő hidegség fagyalta szívedet,
Sikettség dugta bé hangos két füledet.
116. Ő szólhatott volna az eset voltához,
Mert mindent jól látott és Proserpinához,
Közel állott akkor kedves Aszszonyához,
De néki is Clotho látott halálához.
117. Vgy hogy keservében vizekké változott,
Léányod esetén annyit siránkozott,
Melynek folyásitul lábunk is meg ázott,
Mig felette áltunk, meszsze folyt 's távozott.
118. Haj-száli tseppeket hullattak 's karjai,
Folytanak sebessen zuhogva lábai,
Vizekkel meg töltekk Hennának utai,
Ekként vizzé váltak siralmas tagai.
119. Több társai penig az Proserpinának
Idestova szélllyel mind el oszolának,
Engem vénségemben házodnál hagyának.
Ezekben adj hitelt szolgálód szavának.

NEGYEDIK RÉSZ.

1. Busul ezen Céres gyászos személlýében,
Félelem és harag hartzol a mellyében,
Mint a kölyke vesztett Párdutz veszéllýében,
Ront és szaggat mindent kéntelen éltében.
2. Haraggal van 's mégyen a Mennyeiekre,
Elöttök fakada mérges beszédekre,
Mondván: ere(s)ztem ezt itéletetekre,
Nem hat-e panaszom bé a szívetekre?

3. Adjátok meg kívánt édes gyermekemet,
Ne rontsátok tudva régi személyemet,
Hanem akarjátok nézni veszélyemet,
Vigasztalljátok meg gyászos életemet.
4. Hiszem én is holmi vitztől nem születtem,
Sem Dryadesektől életemet nem vettem,
Hanem Saturnusnak Cybelétől lettem,
Hogy így rontátok meg, valyon 's mit vétettem?
5. Nints nálatok igaz törvény, azt mondhatom,
Hogy igazán éltem, mi hasznát láthatom,
Vénust paráznának lenni jól tudhatom,
És ha kívánnjátok, okát is adhatom.
6. De mi hasznát látom a szép szüzességnek,
Diánnának szentelt tiszta kegyességnek,
Nem lehetnek azok lakói az égnek,
A kik életeket tartják diszességnek.
7. Más színe van most az hajdani dolgoknak,
Nints szabad folyása a kívánt módoknak,
Vénus parantsol most az akaratoknak,
Ő tart mindeneket magánál raboknak.
8. Már senki ezután magát szüzességben,
Nem tarthattya éltét tiszta kegyességben,
Nem marad végiglen edjis meg épségben,
Diánnához hajlott 's adott szíveségben.
9. Mert Venus ezután azzal szabad lészen:
Kit akar és kinek kedvesévé téssen,
Sokak ellen lészen álnoksága készen,
De ezért átkot és nem is áldást vészen.
10. Az én magzatom is 's de valyon mit vétett?
Tsak kisebb szóval is kit 's mivel illetett,
Hogy személyem elől ennyire vitetett,
'S nem tudom, mitsoda rabságban tétetett.

11. Talám szavaival volt nehézségekre,
Alkalmatlanságot adott elmétekre,
Igyekezett járni betstelenségekre?
Mondjátok meg okát, kérlek, hitetekre.
12. Trinacria penig meszsze van hozzátok,
Ott rejtém Léányom, hogy ne bánatonátok,
Pusztá helyen lakott, nálatok volt átok,
Még is onnan Lyányom el vinni hadtátok.
13. Mit használt, magzatom, hogy így rejtegettem,
Égi lakó helyét földre helyeztettem,
Még akkor személyét meg hiresítettem,
Titkos szándékomat nyilvánossággá tettem.
14. El nem felejthetem meg esett voltomat,
Sirva mulatom el keserves napomat,
Vigasztalljátok meg az állapotomat,
'S értsétek meg eddig tett sok mondásomat. —
15. Ezen szavaira amazok halgattak,
Jupitertől szólni minyájan tiltattak,
Hallgattak vagy penig min(n)yájan tagadtak,
És felelet helett néki sirást adtak.
16. Mit tégyen viszontag, láttya dul-fulással,
Nem tehet itt semmit ezt 's amaszt hanyással.
Látván, hogy mindenik vagyon halgatással,
Azért kezd hozzájok szólni lágyulással:
17. Engedjete, kérlek, helyt e' szavaimnak,
Szánnyátok siralmát szíves bánotimnak,
Ha kit megsértettem, ez indulatimnak,
Ne tulajdonítsa mérges haragimnak.
18. Mert tsak Léányomért vagyok busulásban,
Erre előttetek állok udvarlásban,
Ha mit mondtam volt nagy megindulásban,
Ne légyek töletek érte pirulásban.

19. Alázva borulok azért térdetekhez,
Hadd mennyen kérésem be a' szívetekhez,
Örömmel legyetek igaz hivetekhez,
Proserpinához is, tiszta szüzetekhez.

20. Bár tsak állapottyát tudnom szabad legyen,
Bus fejem sorsárul tsak bizonyost végyen,
Ezt tudni töletek nékem elég legyen,
Szolgálotok mingyárt utána el mégyen.

21. Tudjam bizonyossan, mitsoda szegénység
Fogta környül, 's rontya minemű ellenség,
És ha tudni fogom, melly szerencsétlenség
Követte 's fogyatta hol mi ké(n)telenség:

22. Örömet szenvedem 's azt Fátumnak tudom,
Magamat kétségre azután nem adom,
És most előttetek mingyárt fel fogadom,
Hogy Léányom viszont viszsza nem ragadom.

23. Sőt ha meg láthatom, már az elég legyen,
Osztán ki el vitte, véle bár mit tégyen,
Engemet is edjűtt oltalmában végyen,
Ha gyilkosnak mondom, bár kövessen szégyen.

24. Latona többi közt e dolgot jól tudhadd,
Melly keserves dolog a szülés, meg mondhadd,
A kik nem próbálták, értékre adhadd,
És méltó ügyemet magadra válolhadd.

25. Két magzatod néked jól-lehet született,
Proserpina penig nékem tsak maga lett,
Noha tőlem az is titkon el vétetett,
Nem keserűség-é ez, tégy itéletet.

26. Midőn magzatinkat szüllyük fajdolmakkal,
Azután nevellyük őket nagy gondokkal,
Nem vigasztalhattyuk magunkat azokkal,
Mert el viszik tőlünk rossz indulatokkal. —

27. Hogy ezeket mondá, kezde sirásához,
Egy mást futva űző köny hullatásához,
Azok közibe tett sohajtozásához,
Mert senki nem hajol ő kívánságához.
28. Láttya, rabja kiki itt az halgatásnak,
Mond: tovább mi haszna van itt a sirásnak,
Nints helye az eddig tölem tett szállásnak,
Mért is adok időt az itt mulatásnak.
29. Látom, hogy mindenek el mennek előlem,
Rosz dolgokat hoznak még ma ki belőlem,
Ártolmas tanátsot tartottak felőlem,
Azért távoznak így egyenként mellőlem.
30. No nékiek többé nem esedezem már,
Haszontalan dolgom kérésem nálak sár,
Előttök állásom melly igen bánom már,
Hosszú mulatásom felette jajos kár.
31. Jobb, hogy Léányomért minden szigeteket
Feljárok, mély völgy és nagy magos hegyeket,
Meg szemlélek minden szeles tengereket,
Pokol és mennyei záros rejtekeket.
32. Járatlan utakon fárodhatatlanul,
Megyek addig épen nyugodhatatlanul,
Mig minden országot számlálhatatlanul
Nem nézek meg érte gondolhatatlanul.
33. Órák, nyugalmam addiglan nem lészen,
Álmat szemeimre bus szívem nem téssen,
Mig Léányom felől kedves hirt nem vészen,
Indulok is mingyárt utaimra készen.
34. Ibérus vizében hogy ha merítettetett,
Rhén vize jegei közé helyezettetett,
Hideg Scythiában bátor el rejtetett,
Hozzá mehetetlen Syrtesben tétetett.

35. Házokban vitetett bátor Boreásnak
 Notusnak vagy penig a magos Atlásnak,
 Vagy az hol helye van a nap-támodásnak,
 De magam járom fel 's nem engedem másnak.

36. Kegyetlen Jupiter hegyeken, völgyeken,
 Nézzen mint tévelygőt eresz- 's térhelyeken,
 Junójával edjűtt nevéssen ezeken,
 Léányomon esett 's történt veszélyeken. —

37. Hogy ezeket mondá, (el) indult sebessen,
 Aetna hegy oldalán haraggal 's mérgessen,
 Hercules lehetett régen olly szivessen,
 Karjait viselvén nyilával ivessen.

38. Acis folyó vízhez végtére el juta,
 Hol egy barlang felé vezet gyalog úta.
 Ennek nézésére gyorsasággal futa,
 Fákkal tellyes, nem volt ott plantálva rúta.

39. Szép Galatea ezt gyakorta járkálta,
 A mig Acis vizét szabadon uszkálta,
 Sűrű fáknak rendi környös körül állta,
 Ezeket vagdalni senki nem próbálta.

40. Rabjait Jupiter régen ide tette,
 Prædájával kardját itten helyhez tette,
 Óriások testét úgy fel függesztette,
 Hogy senki tagjokat még le nem vetette.

41. Most is agyarkodva fákon függve vadnak,
 Minden szánokozást magoktul tagadnak,
 Kigyók sok tsontyai nagy irtózást adnak,
 Nints ott öröm 's jó kedv, ezek sem vigadnak.

42. Minden fákon függve van a győződelem.
 Jupitert illeti mind e jövedelem,
 Nem járúlt ezekhez a kész segedelem,
 Mert mellyekben hevert veszett hiedelem.

43. Aegeon száz karját annyi fegyverével
Egy fa tartya, 's most is tajtékzik vérével,
Meg hajlott alatta kemény erejével,
Nem áll egyenessen magos tetejével.
44. Cœus emez fán van függesztett tagokkal,
Amaz Mimás kardját tartya bő ágokkal,
Ophion is itt van fene siralmakkal,
Függ egy fa derekán meg nyuzott lábokkal.
45. Többi közt egy bokros jegenye fa vagyon,
Erős és temérdek magosra nőtt nagyon,
Ezen Enceladus függ, kit ütött agyon
Jupiter, hogy többé belé ne akadjon.
46. Jól lehet oszlopa, kire függesztetett,
Nagy terhétől eddig lett volna töretett,
De mellette levő tölgyfa ellent vetett,
'S így kettőjükre is nagy tereh tétetett.
47. Azért Jupiternek e' záros helyétől,
Vesztett Óriások szörnyű tetemétől,
Azoknak irtózó rút tekintetétől,
Mind az Isteneknek ritka félelmétől:
48. Ez barlangnak fái épen mind meg vadnak,
Juhokat legelni füvein nem hadnak,
Cyclopsok itt munkát magoknak nem adnak,
De Polyphemussal tőle el szaladnak.
49. Mind az által Céres ide siettséggel
Jöve, nem gondolt semmit a szentséggel,
Fegyverét forgattya olly igen készséggel,
Mint ha közi volna holmi ellenséggel.
50. Kész is volt volna itt ő viadalt tenni,
A Jupiter ellen fegyverével menni,
A' bosszu állásért boszussággal lenni,
Vagy vakot vagy hatot Márs kotzkáján venni.

51. Azért is a fákat kezdé már vagdalni,
Fenyő Tzedrusokat egy aránt szabdalni,
Visgálni azokat 's edjenként fardalni,
Vjabb mérgeket kezd magában forralni.
52. A fák derekait kezdé nézegetni,
Léányát odvokban ott is szemlélgetni,
Minden törsokeit végre feszegetni,
'S azokat edjenként völgyre ereszgetni.
53. Onnan az Aetnának mene tetejére.
Hozzá mehetetlen kösziklás hejére,
Nem gondolt éltének semmi veszélyére,
Tsak akadna kedves Lyánya személlýére.
54. Azonban a Pásztor haza hajtá nyáját,
Szántó az ekével viszi taligáját,
A munkás más napra hadta a munkáját,
Setéttség boritá Aetna hegye táját.
55. El ment a szép nap-fény és annak helyében
Hesperus érkezett ragyogó színében;
Noha Bánottal volt Céres a szivében,
De nyugodott ő is Aetna tetejében.
56. A titkos étszaka vala halgatásban,
Az egész föld népe édes aluvásban,
A nappali munka után nyugovásban,
De Céres többnire volt tsak vigyázásban.

ÖTÖDIK RÉSZ.

1. Azomban Phosphorus el jött tsillagával,
Hirdetni az hajnalt fénlő világával,
Noha Céresnek volt szomóruságával,
Mert néki utazást okozott magával.

2. El jött az Hajnalis utána szinessen,
Láng szin palástat vett magára diszessen,
Annak alsó részét ki veté szélessen,
Lengedezett kedves szellője élessen.
3. Éneklő Patsirták ezt mingyárt követték,
Pásztorok nyájokat fris fűre vezették,
Italokat vadak harmatokrul vették,
Mindenek álmokat ásitva le tették.
4. El multak az égen a fényes tsillagok,
Vidultak a fákon harmattal zöld ágak,
A szép madaraknak örvendő vigságok,
Hajnali idővel lévén mulatságok.
5. A sok szép virágok mindenütt ujjultak,
A rosa bokrokon nyílt bimbók vidultak,
Rólok szép tsepekkel az harmatok hultak,
Mindenek el hagyott munkájokhoz nyultak.
6. Kelly fel te is Musám álmodbul másokkal,
Magadat mulattasd kezdett irásokkal,
Ird le, Céres mint ment nagy utazásokkal,
'S Proserpinájáért volt melly sirásokkal.
7. Hogy azért a szép nap kezdett futásához,
Vgy Céres is fogott nagy utazásához,
Indulása adott könyvet sirásához,
Kezd azért ujjobban ilyen szóllásához:
8. E szomorú bajos tölem el válásod,
Kéntelen menyegződ és el is hálásod,
Nem reménltem, kedves Lyányom, el mulásod,
Tündöklő szép napom illy hamar húnysod.
9. Örültem mint szoktak az hűséges Anyák,
Sok jókkal fénlettem mint az arany bányák,
De szerentsétlenség Fátumi ezt hányák,
Tőled el válásom semmire sem bánák.

10. Vgyanis így vagydon dolga e világnak,
Mindenek adattak változandóságnak,
Akként vagydon Sorsa mint veszendő ágnak,
Több hely adattatik a szomorúságnak.
11. Én is mult időkben fel magosztaltattam,
Sok Vri rendektől most udvaroltattam,
Kedves Léányomért nagy bötsbe tartattam,
'S ez drága kintsemmel edjütt áldottattam.
12. Ah! kedves Léányom, drága vigasságom,
Mind első utolsó fénlő boldogságom,
Nem látom személlyed, van szomorúságom,
'S érted éjjel nappal való fáradságom.
13. Ah! Lelkem vigsága, diszes ékességem,
Énnekem Anyádnak valál kevélységem,
Nyugalmam, örömem minden egésségem,
Nem tsügged irántad most is szivességem.
14. Mig te velem voltál, én te véled voltam,
Nagy méltóságoknak tsak vál(1)omrul szoltam,
De oda vagy te, mért én is meg nem holtam?
Azért bánatimhoz több bánatot toltam.
15. Boldogabb nálomnál Junó nem lehetett,
Nagyobb áldásokat réa nem vehetett,
Mint én, mig két szemem te réád nézhetett,
'S téged Léányomnak nyelvem nevezhetett.
16. Most peniglen szennyos 's magamnak hagyatott
Vagyok mindenektől 's veszélynek adatott,
Könyvező siralmam épen el-fogyatott,
Búknak szélvesztétől életem hányatott.
17. Jupitert bizonynyal már nem okozhatom,
Esetem okául sőt magam hozhatom,
El mult dolgaimon jaj szánokozhatom,
'S azon gondolkodva így siránkozhatom.

18. Midőn kedves Lyányam tsak magának hadtam,
Ellenségeinek prädájául adtam,
Phrygiában menvén tőle el szaladtam,
Szives marasztását tsak meg sem halgattam.
19. De jaj! el is vettem e dolgom jutalmát,
Mert magam fogyasztom, 's szemeimnek álmát
Tagadom magamtul, 's testemnek nyugalmát,
Az Isteneknek sem vehetem irgalmát.
20. Téged el felejtett elmém búra tettem,
Érted oltárimat már el felejtettem,
Kikhez sietéssel te tőled vitettem,
Azokat éretted már mind meg vetettem.
21. Hol keresselek hát 's melly föld határában,
Mitsoda ellenség dühödt táborában,
Melly népnek tégedet rejtő sátorában,
Vagy melly Nemzettségnek zárt erős várában.
22. Ki lesz útmutató 's valyon mely út leszen,
Melly szekér vagy hajó, ki hátára vészen,
'S kedves személyednél örömmel le téssen,
Tengeri vagy földi valamellyik részen.
23. Ah! mégyek, el mégyek gyors utazásimmal,
Már valamelly felé nagy bujdosásimmal,
Mind addig utazok könnyhullatásimmal,
Meg talállak végre tudakozásimmal.
24. De fog-e használni valyon bujdosása,
Szomoru fejemnek e nagy utazása?
Kedves személyednek leszen-e látása,
Vagy fel tett tzéloznak esik hibázása?
25. Láthatlak-e téged kívánt egésségben,
Leszel-e fris, vidám fénlő diszességben,
Rosákat meg duló piros színességben,
Engem vidámitó 's méltó kedvességben?

26. Vagy lesz állapotod olly nyomoruságban,
Tartatol kötözve nagy erős rabságban,
Leszen szép életed olly sanyaruságban,
Mint álmomban jöttél hozzám gyászosságban?
27. Ezt mondván, végtére rend(d)el meg átkozá
Siciliát 's kertit, mert tsak azt okozá,
Hogy szép Léányának vég veszélyit hozá,
Végre az Aetnátul utát tudakozá.
28. Aegeum tengerét a Cycladesekkel,
A Jonicum vizét minden szigetekkel,
Az Icárium szeles tengerekkel,
Fel járja szaporán repülő szelekkel.
9. Az után Affricát a két Adriával,
Hellespontust pusztás nagy Arábiával,
Indiát, Meroét hosszú Lybiával,
Német Herciniát az Hispaniával.
30. Padus folyó vizét nagy Italiában,
Rhénust és Rhodanust Alemanniában,
Tiszát, Dunát, Drávát szép Pannoniában,
eg néz minden helyet szoros Galliában.
31. Midőn már fel járt volt számtalan földeket,
Minden álló 's folyó vizet 's tengereket,
Tér, alattson, magos völgyeket, hegyeket,
És azokban való titkos rejtekeket;
32. E világ négy részén egészszzen el terült,
Hire szelek szárnyán tengeren túl röpült,
Meg nézte, hol a nap tengerben bé merült,
És hol ki usztatván, viszont vissza került:
33. Kedves Léányára de még sem akadott,
Kiért régtől fogva a szive szakadott,
Nagy keserűségre viszontag fakadott,
Hogy sok bujdosása néki jót nem adott.

34. Végre gondolkodva az egekben mégyen,
Hogy a tsillagoktól ott tanátsot végyen,
Göntzöl szekérnek szól, hogy véle jót tégyen,
'S mondja meg, ha tudja, Léánya hol légyen?
35. Igyszólván: a Földön mi esik, tudjátok,
Magosságban lévén, azokat láttátok,
Kérlek, hát nékem is tudtomra adjátok,
Hol vagyon Léányom, el se tagadjátok.
36. Helice meg felel: nem szükség okoznod
A setét étszakát és azt meg átkoznod,
Általunk, tudd meg, nem lehet fogytokoznod,
Jobb azért a Naptul ötet tudakoznod.
37. Ő, a ki lát mindent föld kerektségében,
Meg mondja néked is Lyányad hűségében,
Hol légyen 's ki vitte el dühösségében,
Nem tagadja tőled meg szivességében.
38. El menvén a Naphoz, esetit számlállya,
Hogy sokat járt, még is Lyányát nem talállya,
Kíért nagy siralom szívét környül állya,
Meg értvén dolgait, a Nap is tsudállya.
39. Mond azért: hijába nem szükség utaznod,
És Léányod után többé fáradoznod,
De Erebus lehet bizvást tudakoznod,
'S ott kedves Lyányoddal élve találkoznod.
40. Plutó minapában dühött seregével,
Pokolban kinlódó számtolan népével,
Az már el mult 's meg holt árnyékok lelkével,
Magának ragadta minden erejével.
41. Ezt halván a Céres, méreg forr szivére,
Háborodik 's hol hév 's hol hideg a vére.
Butsuzik a Naptul 's botsánatot kére,
Onnan Jupiterhez érkezik végtére.

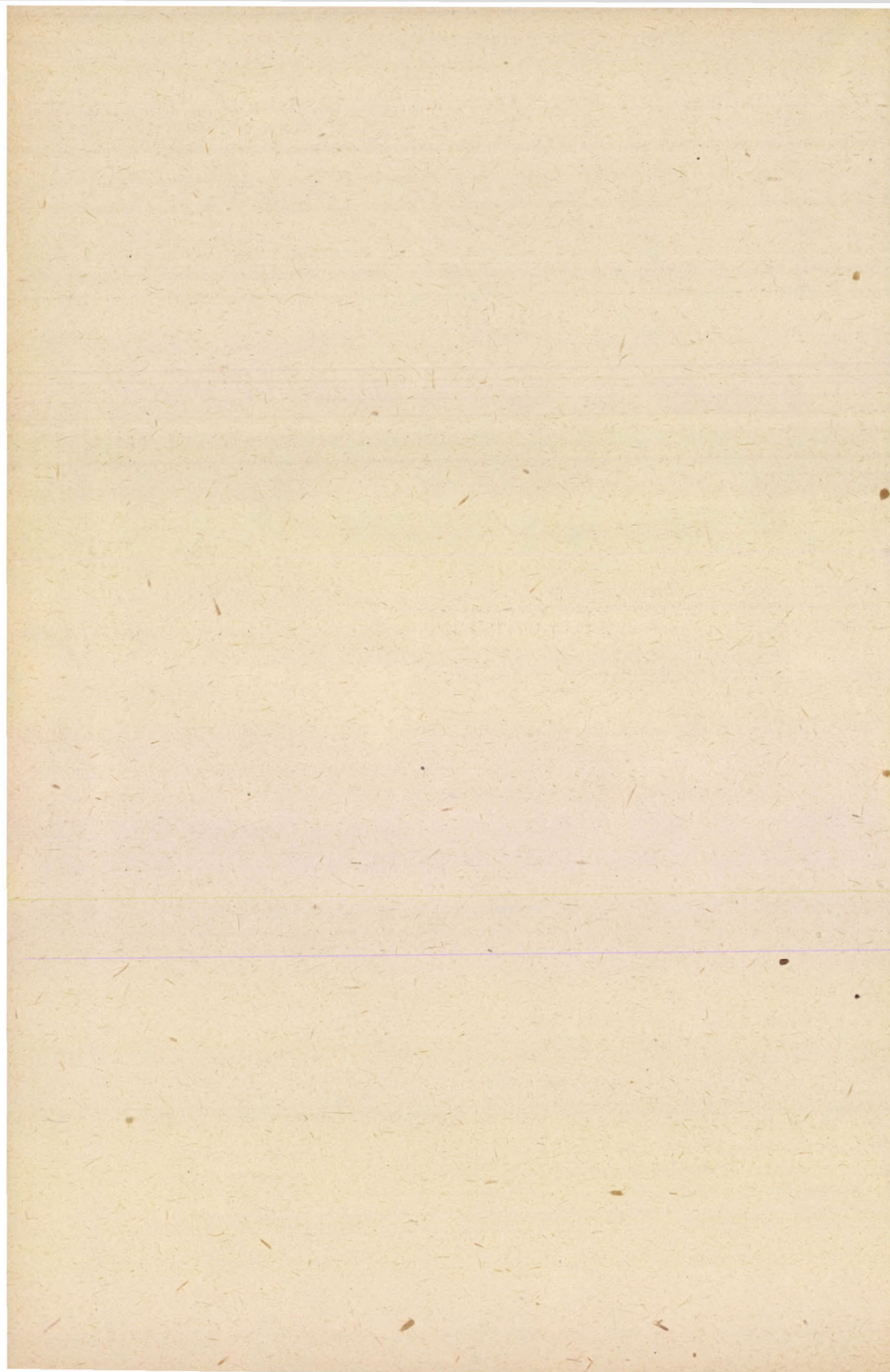
42. Kezd Jupiter előtt lenni panaszlással,
Könyvei tsordultak, míg ott volt, állással,
Tudván már, Léánya hol vagyon szállással,
Jupiterhez azért leve illy szóllással:
43. Proserpina kitül származott, tudhatod,
Te tőled, nem mástul, bizonnyal mondhatod,
Hát meg tartására gondodat adhatod,
'S még egyszer ennékem még szabadithatod.
44. A széles világnak minden rejtekeit,
Hegyeit, völgyeit és sűrű berkeit,
Be jártam mindenütt puszta telekeit,
Sok erős országok 's várak értékeit:
45. De Lyányom azokban sohol nem találtam,
Vtaimban sokszor boszussággal háltam,
Napjaim, óráim jajokkal számláltam,
Alig sirásimban hogy vízzé nem váltam.
46. Már penig jól tudom, Léányom hol légyen,
Tolvaj Pluto nekünk hogy vőnk(k)é lett, szégyen,
Ruttság, hogy Léányunk néki kedvet tégyen,
Jobb, tolvajságaért nagy büntetést végyen.
47. Sőt büntetés nélkül el is ne szenvedjük:
Adja vissza, kérlek, azt meg tselekedjük,
És ha nem akarná, e bút rajta tégyük,
Hogy még erővel is kezébül ki vegyük.
48. Jupiter ezt értvén, Cérest csendesíti,
Lassu beszédével addig édesíti,
Hogy elméjét erről más felé téríti,
'S illyen beszédeit hozzája készíti.
49. Mond: a nagy szerelem egybe szerkéztette
Mind kettőt és őket egyenlővé tette,
Azért Proserpinát biztában fel vette
Pluto 's oldalához ekként helyheztette.

50. Tovább mi illeti, nem szégyenelhettyük,
Hogy vőnk(k)é lett, inkább jónak ítéelhettyük,
Proserpina után fiunknak vélhettyük,
'S mint Isteni fajzást akként szerethettyük.
51. Én sem vagyok méltóbb ő nála 's nemessebb,
Noha égben lakom és tiszteletesebb,
Isteni voltommal tisztább 's szentségesebb.
Ez hogy égben lakom, maga tsak ékesebb.
52. De ez is Sors által ennékem juttatott,
Neptunusnak tenger 's a viz adattatott,
Plutónak magának mély Pokol hagyatott,
És oda királyul végképen záratott.
53. Mind azáltal ha ez végső akarated,
Hogy Lyányodat tőle még vissza hozatod,
Nem bánom, szabad lesz 's ezt meg próbálhatod,
Házosság tsomóját köztök fel bonthatod.
54. Mind az által ilyen, tőlem tett hagyással:
Ha nem volt valamit ott meg kóstolással,
Éhen, szomjan járt kelt e mulatozással,
Töltötte idejét érted sohajtással.
55. Ha penig valamit kóstolt, ott maradjon,
Minden esze-kedve Plutóhoz ragadjon,
Néki mint eddig is, szolgálatot adjon,
Rá bizott dologban hátra mit se hadjon. —
56. Mercurius azért elő szólittatik,
Pokol felé menni gyorsan indittatik,
Hogy tudja e dolgot, néki hagyattatik,
Fel tett fogadások elő számláltatik.
57. Hirtelen Erebus a követ meg járta,
Érkezését Céres nagy nehezen várta;
Mondja: Proserpinát mi módon találta,
Meg esett dolgait szomorun számlálta.

58. Mondá: Proserpina nagy kívánságában
Pomagránát alma három szem magvában
Részesült; kit halván Céres, busultában
Vala Léányáért köny-hullatásában.
59. Nem különben busult, mintha oldalátul
Most ragadnák el és Anyai voltátul
Fosztatnék egyetlen egy szép Léányátul.
Nem szűnt meg kesergő jajos siralmátul.
60. Mond azért a Céres: hát nekem sem szükség
Itt az égben laknom 's nem kell e kiesség,
Pokolban Lyányommal lennem lesz elégség,
Ha fogyat is edjűt véle az ellenség.
61. Setét Erebusnak így lakója lészek,
Lábaim sietve oda menni készek,
Ott is Léányommal vig örömet vészek,
Minden mulatságot véle edjűt tészek.
62. El is ment volna már, de Jupiter kérte,
Hogy vélek az égben maradjon meg érte,
Talám Léányának lesz még vissza térte,
Végre ajánlását hozzá így ígérte:
63. Im hol meg tselekszem könyhullatásidért,
Leányodért való sok busulásidért,
Mind pedig érette tett utazásidért,
Most is meg nem szünő fohászkodásidért:
64. Hogy hat holnapig Lyányod égben légyen,
De hat holnap mulva viszont vissza mégyen,
Néked is vigságot és örömet tégyen,
Plutó is ő tőle ismét kedvet végyen.
65. Ezt halván a Céres, vigada szívében,
El veté nagy bajját, vig volt örömében,
Indula, vidula, minden tetemében,
Kalász koszorúját tévén a fejében.

66. Meg jött az aratás kellő idejében,
Triptolemus takart bő buzát tsűrében,
Min(n)yájan egy másnak voltanak kedvében,
En is már meg állok munkámnak végében.
-

JEGYZETEK

KEMÉNY JÁNOS EMLÉKEZETE.

A költeménynek két egykorú (XVII. századi) s egy későbbi (XVIII. századi) kézirata maradt fenn. Mind a három másolat, de mivel az előbbi kettő a költemény első kiadását (1693) megelőző időből való s mind a háromnak szövege teljesebb, mint az első s következő kiadásoké, nemcsak tartalmi tekintetben, hanem azért is becsesek, mert megkönnyítik a költemény iratása idejének meghatározását. A három kézirat egyike a Nógrádmegyei Múzeum Gosztonyi-codexében, másika a kegyesrendiek nyitrai (ez idő szerint budapesti) könyvtárában, a harmadik a Nemzeti Múzeumban van.

A Gosztonyi-codexet bővebben ismertettem *Gyöngyösi I. smert és ismeretlen költeményei* című akadémiai értekezésemben (I. oszt. Érték. 1912. XXII. 4. sz. 29. s köv. l.) s az *Összes Költemények* jelen kiadásának I. köt. 454—6. lapjain közölt jegyzetekben, ez utóbbiban felhasználva újabb kutatásaim (*Gyöngyösi I. ismeretlen levelei*, Irodalomtört. Közl. XXIII. 1913) ide vonatkozó eredményeit is. Ezekből kitűnőleg Gosztonyi István, ki 1675-től kezdve a pozsonyi kamaránál előbb mint cancellariai jegyző (fogalmazó), utóbb (1685-től) mint harminczados ellenőr szolgált, már a hetvenes években magától Gyöngyösitől kaphatta a könyvében összeírt költeményeket lemásolás végett. Gyöngyösi ugyanis, mint erről éppen említett ~~s~~ eddig ismeretlen levelei tanúskodnak, az 1673—75. években új urának, Andrássy Miklósnak birtokügyeiben többször megfordult a pozsonyi kamaránál s mint a hogy a kamara elnökét, bizonyára a kisebb tisztviselőket is igyekezett ajándékokkal kedvező véleményadásra, vagy legalább az ügyek gyorsabb elintézésére hajlandóbbakká tenni. (Ez akkor annyira szokásban volt, hogy — Gyöngyösi egyik leveléből kitűnőleg — a bécsi udvari cancellaria egyik titkára az összegét is megszabta fáradsága jutalmának.) A költészet-kedvelő Gosztonyit bizonyára semmivel sem kötelezhette volna le jobban, mint ha kértére lemásolhatás végett átengedi neki kiadatlan költeményeit. Így kaphatta tőle talán már első ízben a *Márc és Bacchus viaskodásáról* és a *Jó vitézek tüköre* címűeket s utóbb az *Igaz barátság tükrét* s *Kemény János emlékezetét*, mely utóbbi az ívrétű codex utolsó 111—200. lapjaira van írva. Gyöngyösinek ugyanis 1675 után is bizonyosan többször volt még dolga a kamaránál s ha el bb nem, a nevezetes soproni (1681) vagy a pozsonyi (1687) országgyűlések alkalmával, midőn mint Gömörmegye követe huzamosabb ideig tartózkodott a nevezett helyeken, okvetetlenül találkozott Gosztonyival s ez aligha

mulasztotta el az alkalmat, hogy újabb költeményeket ne kérjen a költőtől. Nagy Ivánnak azt az állítását, hogy a Gosztonyi-codexben *Kemény J. emlékezete* (és az *Igaz barátság tüköre*) a költő kezeírása, már idézett akadémiai értekezésemben megcáfoltam. (L. 34—38. l.) Azonfelül, hogy a sok helyt nehezen olvasható írás egészen elüt Gyöngyösiétől, mindkét költemény másolatában olyan íráshibák vannak (a fontosabbakat alább kijegyeztem), melyeket szerző a saját munkája leírásakor nem követhet el, mert a hibák többször egészen értelmetlenekké teszik a mondatokat; a codex 150. lapján pedig a II. könyv 4-ik részének 68—77. versszakai között — nyilván egy lapnak elfordítása miatt — hiányzik nyolcz versszak, úgy hogy az egymásra következő 68. és 77. versszakoknak nincs helyes értelmük. De nem is valószínű, hogy a mindig nagyon elfoglalt s akkor már öregedő és tekintélyes költő akkora szívességet tegyen a fiatal Gosztonyinak, hogy maga írja le számára a jókora kötetre menő költeményt. A másolás az 1678—1688 körüli évekből eredhet, mert olyan részletei vannak, melyeket a költő az 1693-iki kiadáskor mellőzött s mert a kiadás ideje után inkább egy nyomtatott példányt adott volna neki, mint azt a kéziratot, melyben megvannak a politikai okokból kihagyott részek.

A Gosztonyi-codexbeli másolatnak nincs címlapja, ezt a másoló nyilván díszesebben akarta kiállítani az üresen hagyott 109—110. lapokon. A piros tintával a szöveg fölé írt: *Porából megéledett Phoenix* cím újabbkori írás s már a nyomtatott költeményről van véve. Nagy Iván, kinek 1885-ben került birtokába a codex, Tartalom-mutatót írt a kötet végére s itt még hibásabban így jelzi a költeményt: «Lap 111—200. A Porából megéledett Phoenix vagy Kemény János. Költemény Gyöngyösiétől. Saját írása». — A codexből hiányzik az az *Olvasóhoz* intézett előszó, mely a nyitrai kéziratot oly becessé teszi s hiányzik természetesen az 1693-iki kiadásnak Apor Istvánhoz intézett előbeszéde is.

A másik XVII-ik századi másolat a nyitrai példány, melyről először Dugonics András szólt (sőt Gyöngyösi-kiadásában fel is használta azt); újabban Szalay Gyula (Figyelő, XXIII. 232—8.), Ekker G. Szende (Nyelvőr, XXVII. 4., 6., 7., 9. füz.) és dr. Kiss Ernő (U. o. XXVIII. 7. f.) írtak róla, de a codex írását Gyöngyösi kétségtelenül eredeti kéziratával egyikük sem hasonlította össze.*

A jó meritett papírra elejétől végig gondosan írt, 155 negyed-rétű levélből álló kötet sárgára festett egykorú hártyakötésbe van foglalva. Az első három levél üres, a 4-ik levél első oldalán van a következő, kétségtelenül eredeti címlap:

Az | *Néhai Gyerő Monostori KE-* | *MÉN Y JÁNOS* Erdéli Feiede-
lemnek LONÝAI ANNA Aszon- | nyal lévő házasságának Tatár |

* Nekem ez összehasonlítást s a kötet pontos bibliographiai leírását és a szövegnek sorról-sorra való gondos átvizsgálását Hénap Tamás úr, a kegyesrend volt tartományfőnöke tette lehetővé, készséggel lehozatván számomra Nyitráról a becses kézirati kötetet, mely egy időben már elveszettnek tartatott.

országi rabságának, Feiedelemségében, | a' Török ellen viselt hadi dolgainak | és végre vitézül le tett életének | Emlékezete.

A következő levélen kezdődik *Az Olvasóhoz* című s *Vegye eszébe az Olvasó...* kezdetű előszó kilencz oldalnyi terjedelemben; a 10-ik oldal üres s a 11-iken kezdődik a verses szöveg, egy-egy oldalon rendszeren öt versszakkal (a hol cím-felírás van, ott négy vsz. jut egy oldalra), könnyen olvasható XVII. századi jellegű szép cursiv írással; a kötet utolsó hat levele üres.

A kötet címmlapos oldalán felül XVIII. századi írással ez a jegyzet van: *Biblioth. Nitriensis Scholar. Piar.* Legutolsó lapján pedig ez a bejegyzés: *Liber iste est ipsummet Manuscriptum Auctoris Stephani Gyöngyösi deprehensum apud Petrum Andrási Baronem, cui Auctor etiam Charicliam suam inscripsit. Ao 1700.* Ez az évszám a *Charicia* kiadására vonatkozik s nem az adományozás idejét jelenti. Dugonics András ugyanis pontosan feljegyezte Gyöngyösi-kiadásának 1796. I. köt. *Előintéze* XL—XLI. lapjain: «Kézemnél vagyon Gyöngyösinek ezen újra öszve-szedetetett Kézírása, melly a' Nyitrai Piáristáknak könyv-tárjában találattott-fel; és mellyet Nemcsényi Adolf, hajdan a' Magyar és Erdély-országi Piáristaságnak érdemes Igazgatója (Provinciálissa) Báró, Andrási Uraknak könyv-tárjából, más több könyvekkel egygyütt, ajándékba kapott, és a' Nyitrai könyv-tárban helyheztetett». A főttebbi latin bejegyzés tehát kétségkívül Nemcsényi Adolftól ered, a ki (szül. 1702., megh. 1757.) mint convictusi kormányzó, theologiai tanár, gymnasiumi igazgató és házfőnök 1741—1748. s utóbb mint rendfőnök 1750-től haláláig huzamosabb időt töltött Nyitrán, sokat tett a rend itteni iskolájának felvirágoztatására (növédekéi száma 1750—6. közt minden évben meghaladta az ezeret), évtizedeken át gyűjtött könyvtárát is az ottani rendháznak hagyta s haláláig szorgalmasan gyarapította. Nyitrai első tartózkodása idején két báró Andrassy-fiú is tanult ott (János és István), 1750-től kezdve pedig a később rozsnói püspökké lett báró Andrassy Antal (szül. 1742., megh. 1799.)* Nemcsényinek tehát mint iskolai és rendi előljárónak majdnem két évtizeden át volt alkalma érintkezni a báró-családdal, s mivel a rendi hagyomány szerint mindig szívesen ápolta a főrangú családokkal való összeköttetést, valószínű, hogy — talán a fiúkat hazakísérve — el is látogatott Zábláthra vagy Krasznaborkára, a hol alkalma volt látni a családi könyvtárakat s a maga vagy a nyitrai gymnasium részére elkérni a neki tetsző köteteket, a mit a család — fiai nevelőjének — hálából nem is tagadott meg. Így került a becses kézirati kötet Nyitrára.

Bár a kéziratban sehol sincs említve Gyöngyösi neve, a munka címe és a versek összehasonlítása után első tekintetre mindenki felismerhette, hogy ugyanaz, mint a Gyöngyösi neve alatt kiadott *Kemény János emlékezete*. Nemcsényi azonban bizonyára az Andrassy-családtól hallotta, hogy a könyv a szerző Gyöngyösinek

* Az adatok Friedreich Endre kegyesrendi tanár szíves közlései a rendi anyakönyvek alapján.

sajátkezű írása s hogy az Andrassy Péternél maradt fenn, ki tőle magától kapta azt. Az írás a betűk jellegénél fogva valóban nagyon hasonlít Gyöngyösinek az Orsz. Levéltárban őrzött s 1669. máj. 4-én Wesselényi Ferencz özvegyéhez, Széchy Máriához intézett levelének írásmódjához; a részletesebb összehasonlítás azonban inkább az ellenkezőre nyújt bizonyítékokat. Gyöngyösi betűvetése tíz-tizenöt év alatt nem változhatott meg annyira, hogy még oly gondos írásában is, minő az ajándécul szánt kötet, meg ne tartotta volna eredeti sajátosságait; másrészt a szövegben itt is sűrűn fordulnak elő olyan hibák, melyeket szerző a maga munkájának másolása közben nem követhet el, mert a hibák legtöbbször nemcsak módosítják, hanem helytelenné teszik a sor értelmét. (L. alább a jegyzetekben majd minden lapon.)

Andrassy Péter kora ifjúságától kezdve a felvidéki császári tábornokok (Strassoldo, Leslie, Caprera) oldalán tanulta a hadi mesterséget, majd a felszabadító harcok idején a magyar hadakban már mint százados kapitány, utóbb mint alezredes vitézkedett s különösen Belgrád és Kanizsa ostrománál tüntette ki magát. Mivel a költői olvasmányokat mindig kedvelte, bizonyára kétszeresen érdekelték az egykori erdélyi főgenerális s utóbb fejedelem Kemény János hadi és egyéb viselt dolgai, Gyöngyösi tehát kétségkívül az ő kérére íratta le a hosszú költeményt. Annál a benső viszonynál fogva t. i., melyben a költő az Andrassy-családdal több mint egy évtizeden át teljesített hűséges szolgálatai kapcsán állott (l. Gyöngyösi leveleit az *Irodalomtört. Közl.* 1913. és Andrassy Miklós 1684. évi okiratát u. o. 1898.), föl kell tennünk, hogy a család tudott a készülő nagy költeményről, a gyermekkorától fogva jól ismert vitéz úrfi kérését tehát nem tagadhatta meg, s't éppen ez is hozzájárulhatott kölcsönös bizalmuk ápolásához. Midőn atyja halála után Andrassy Péter foglalta el Gömör vármegye főispáni székét, e bizalma alapján választatta meg a költőt alispánnak, s viszont ez élete alkonyán is azzal kedveskedett ifjabb urának, hogy a tőle nagyon kedvelt *Charieliát* átdolgozva befejezte (1700) s neki ajánlotta.

A kötet leírásának idejére nézve azonban Dugonics téved. Főntebb idézett sorait ugyanis Gyöngyösinek az 1693-iki kiadást előkészítő panaszos szavaihoz fűzi (hogy t. i. munkáját rongyosan és hézagosan előkerült régi kéziratából kellett új rendbe szednie) s így azt hiszi, hogy a nyitrai kézirat Gyöngyösi «újra össze-szedetett kézírása». Ezt a föltevést azonban nem fogadhatjuk el, ha tudjuk, hogy a kiadás szövege több tekintetben lényegesen különbözik a kézirat szövegétől. Ezt ugyan Dugonics is tudhatta volna, mert ennek s nem a XVIII-ik századi kiadások alapján adta ki *Kemény János emlékeztétét*, csak azt nem tudta, hogy a kihagyott részek már az első, általa nem ismert 1693-iki kiadásokból is hiányoztak s hogy maga Gyöngyösi hagyta ki azokat. Ilyenek különösen a III. könyv IV. részének 65—95. versszakai, melyekben az elkorcsosult magyar ifjakat s a Kemény segítségére rákháton menő és nyavalyákkal küzdő német hadsereget jellemzi. S van ezen

a szakaszon kívül majd minden részben egy-két versszak, melyeket a költő régi kéziratából elhagyott, viszont olyanok is, melyeket közbetoldott, mikor a költeményt sajtó alá adta. (Alább a jegyzetekben mind fel vannak sorolva.) Fontos továbbá, hogy a nyitrai kéziratnak azok a versszakai, melyek a kiadásokból hiányzanak, mind megvannak a Gosztonyi-codexben is, ellenben mindkettőből hiányzanak azok a versszakok, melyek az 1693-iki kiadásokban újakul vannak beiktatva; kivéve a befejező négy vsz.-ot, melyek a Nyc.-ben is megvannak. Mindkét kézirat tehát régibb s mindenesetre az alapmunka és nem a kiadás előtt közvetlenül, egyenesen erre a célra «újra össze-szededetett kézírás», mint Dugonics vélte. Gyöngyösi ezt a kéziratot is már néhány évvel a kiadás előtt s esetleg még a nagy felszabadító harcok előtt másolathatatta le, mikor még nem feszélyezte a császári seregek őszinte jellemzése, vagy pedig a magyar és a német seregek ilyen igaz ismertetésével jó szolgálatot akart tenni katonai pályán működő ifjabb urának. A kézirat s egykorú kötése máig is teljesen hibátlan és tiszta lévén, ez mindenesetre nemcsak annak bizonytsága, hogy Andrássy Péter és örökösei kegyeletes becsben tartottak, hanem, annak is, hogy a kötet sohasem volt könyvnyomtató műhelyben.

Kemény János emlékezetének harmadik kézírata az a példány, mely a múlt század huszas éveinek végén Jankovich Miklós gyűjteményéből került a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába, a hol 110. Quart. Hung. szám alatt van elhelyezve. A kézirati kötet kisebb ívrét alakú, papírosa durvább merített fajta; a 166 beírt oldal kétféle írást mutat, de mindegyiknek jellege és orthographiája XVIII. századi jellegű. Kötése újabbkori (1859), mely alkalommal a verses sorok széleit több helyt levágták, másutt a papíros beírt alját fölhajtották. Valószínűleg a könyvkötő hanyagsága az is, hogy a költemény I. könyvének III—V. részei, melyeket más kéz írt, nem a maga helyére, hanem a költemény vége után vannak a kötethez fűzve. A költeménynek nincs címlapja, csak közvetlenül a szöveg fölé írt rövid címe, ekképp: *Gyöngyösi István. Kemény János Tatár Rabsága*. Hiányzik a kéziratból a nyitrai kéziratnak *Az olvasóhoz* intézett becses előszava; de a verses szövegben megvannak mindazok a versszakok (a III. k. IV. r. 65—95. versszakai is), melyek a Gosztonyi-codex és a nyitrai kézirat szövegében olvashatók s a nyomtatott kiadásokból hiányzanak, sőt megvannak azok a versszakok is, melyek e kéziratokból hiányzanak s mint a költő utólagos betoldásai csak a kiadásokból ismeretesek. Ebből kitűnik, hogy a másoló valami régi (az 1693-iki kiadások előtt készült) s talán címlap és előszó nélkül hiányosan fennmaradt kéziratot másolt s ezt aztán kiegészítette az első és későbbi kiadásokban meglevő versszakokkal, nyilván azt gondolva, hogy a kézirat egyéb hézagaival maradtak ki azok; az Apór Istvánhoz intézett hosszú ajánlólevelet azonban mellőzte. A három kézirat közül mindenesetre ez a legkevesebb értékű, de annyi becsé mégis van, hogy megerősíti az előbbi kéziratokban foglalt, de a kiadásokból kihagyott versszakok hitelességét.

Lássuk már a költemény megírása és kiadása körülményeit. Mint másutt bővebben fejtegettem (l. fentebb idézett akadémiai értekezésemet), Gyöngyösi, bár egész életében mindig eléggé el volt foglalva a mások dolgaival, közben-közben rövidebb-hosszabb pihenő idején, a *Murányi Vénus* kiadása (1664) után is irogatott költői munkákat. Ezeket aztán ismerősei el-elkérték, kézről-kézre adták, másolgatták s jó, ha évek múlva visszaadták. Egyelőre maga sem gondolt kiadásukra: némely munkáit csak a maga és barátai mulattatására írván (l. az I. kötetben közölt ifjúkori munkáit), nem is tarthatta kiadásra érdemeseknek, mások talán félben maradtak, a melyek pedig készen voltak, azokra nem volt a nyomtatás költségeit viselő pártfogója. Ezek az okai, hogy 1664-től 1690-ig semmit sem adott ki. Ekkor elsőnek a vallásos tárgyú *Rósa-Koszorú* jelent meg (1690, Lőcsén), Koháry Istvának ajánlva, tehát mindenesetre az ő költségen is. A kik ezt olvasták, bizonyosan sürgették az öregedő poétát, hogy szedje össze egyéb költeményes munkáit is, hogy minél többen olvashassák. Talán meg is nevezték a *Kemény János emlékezetét*, melyet maga is, mások is méltán tartottak legkiválóbbnak. Nagynehezen megszerezte és sajtó alá is készítette, de nem csekély gondot okozott neki a nagy munka kiadása.

Az egykori erdélyi fejedelem viselt dolgai első sorban bizonyára az erdélyieket érdekelhette, azért fordult egyik vagyonos s irodalomkedvelő főúrhoz, Apor Istvánhoz, a székelyek fő-király-bírájához s az erdélyi harminczadok fő-administratorához, a kit — mint az ajánló-levéiben mondja — személyesen nem, de jó hírnevéről már előbb ismert, s a humanista lelkű költőről, ha maga nem mondaná is, föltehetjük, hogy nagy kívánsága volt szüntelen arra, miképpen adhatná valamelly jelét szolgálattýára való készségének. Így adta aztán sajtó alá 1693 nyarán (az ajánló-levél sz. Iván hava = június 20-án kelt) a költeményt, még alispánsága idején; midőn pedig ez év őszén, megismételt lemondása után, sikerült szabadulnia hivatala terhétől, előszedegette egyéb régi munkáit is, melyekkel egykor magának is, másoknak is annyi gyönyörűséget szerzett s a melyekre kiadót tudott szerezni, azokat egymás után ki is adogatta a következő években.

Kemény János emlékezete azonban nem egészen úgy jelent meg, mint kéziratul többé-kevésbé már ismeretes volt. A nyitrai kéziratban olvasható eredeti címlapja a dőlt betűs részekkel bővítve ekképp jelent meg:

Porából meg-éledett | PHOENIX | *Avagy* | A Néhai Gyerő
Monostori | KEMÉNY | JÁNOS | Erdéli FEJEDELEMNEK |
LONYAI ANNA Asszonnyal le- | vő házasságának, Tatár Országi
rab- | ságának (—) az Török ellen viselt Hadi | dolgainak, és
végre, *Hazája mel- | let* Vitezül le-tett életének, halála | után
első emlékezete, | *Az Melyet a' Magyar Versek- | ben gyönyörköd-
őknek kedveért | ugyan Magyar Versekkel ennek előtte egy- | néhány
Eszendővel irt völt, és el-rongyollott | első írásnak töredékiből
most ujab le- | írással kisebb rendben evett | Nemes Gömör Varmegye*

Vice-Ispannya GYÖNGYÖSI ISTVÁN. | LÓTSÉN, BREWER SAMUEL által 1693. Esztendő.

Ez a cím lap s az utána következő ajánló-levél világosságot vetnek a sajtó alá készítés körülményeire s némileg a költemény iratása idejére is.

Mindjárt az első cím, a *Porából meg-éledett PHOENIX* jelzi, hogy egy régen készült s már-már elveszettnek tartott költeményét bocsátja ki, melyet szinte hamvaiból támasztott új életre. (A kifejezés Gyöngyösi kedvelt hasonlata s gyakran előfordul költeményei szövegében is: pl. *Murányi Vénus* ajánló-lev. s a II. r. 198. vsz., *Kemény J. eml.* I. k. I. r. 52. vsz. és III. r. 5. vsz.) Bővebben kifejti ezt Apor Istvánhoz intézett ajánló-levelében. Arról gondolkodván ugyanis, hogy mivel kedveskedjék a verses írásokban gyönyörködő főúrnak, — «jutott eszemben, úgymond, hogy volnának nékem az fellyeb már régen elmúlt esztendőkből *Kemény János dolgairól írott valamelly verseim*, az melyek jollehet el-idegenitetvén tőlem, olly helyre kerültek vólt, az honnét nehezen lehetet megént kezemhez szerzenem; mind-azon-által, mint-hogy sokan kívánták nagy Emberek-is azokat, addig szorgalmatoskottam viszsza vételében, hogy azt végre végben-is vittem, noha igen el-ronggyollottann és némelly részének valahol el-maradásával-is tértek meg oda, az honnét el-vitettek vólt».

A címlapon jelzett «egy-néhány Esztendő» tehát itt már közelebb meghatározza, a midőn «már régen elmúlt esztendők»-ről szól, a melyek körülbelül 15—20 év előtti időre, vagyis az 1673—1678., esetleg még korábbi évekre mutatnak vissza. Megerősítik ezt a föltevést a költemény kezdő sorai is:

Musám, a' Murányi hegyek tetejéről,
Az hol Veselini Ferentz szerelméről,
Szétsi Máriával lett végezéséről,
Szöllöttál a' Várnak megis vételéről:
Szály-le, ereszkedgyél a' tágas térségre stb.

Ezek a sorok arra mutatnak, hogy a költemény írásához nem sokkal a *Murányi Vénus* kiadása (1664) után s mindenesetre már akkor fogott, mikor még nem írt egyéb érdemleges dolgot. Kemény János szomorú sorsáról s általában az akkori zavaros erdélyi eseményekről Gyöngyösi már okvetetlenül hallhatott a mindenről jól értesült nádori udvarban, s mivel a költői munka helyenkint, pl. II. Rákóczi György lengyel hadjáratának és Kemény tatár rab-ságba jutásának elbeszélése, majdnem szószertint egyezik Kemény János emlékiratainak előadásával (l. a *Kemény J. Önéletírása* toldalékául Szalay L. kiadásában megjel. *Védíratát, Magyar Tört. Emlékek* I. 1856.) szinte bizonyos, hogy Gyöngyösi ismerhette Keménynek a szerencsétlen végű lengyel hadjáratról s az erdélyi sereg tatár rabságba jutásáról írt öngazoló emlékiratát, melyet hazaszabadulása után bizonyosan elküldött a nádornak is, a ki különben az első férje után rokon Lónyai Anna s mások leveleiből is mindenről jól értesülhetett. Nagyon valószínű, hogy a kalandos hadjárat s Kemény későbbi életének regénye már első

hallásakor megkapta Gyöngyösi figyelmét s már akkor hozzáfoghatott a hálás tárgy költői feldolgozásához. A költeményt azonban folytatnia a nádor halálát követő évek zaklatott viszonyai között nem igen lehetett ideje; de midőn az özvegy nádornét Pozsonyba és Bécsbe is elkíserte (1671) s még inkább később az 1673—74-iki téli hónapokban íráshoz való nyugalmat is találhatott. S ha tudjuk, hogy a *Murányi Vénust* is — saját szavai tanúsága szerint — «nagyobb részről úton, s sok értetlen csöcselék kiáltásával zajgó szállásokon írta», föltehetjük, hogy a Kemény Jánosról kezdett jóval nagyobb terjedelmű munkát még többször kellett «félbenszakasztania», míg végre «ujjonnan felvett pennával — ebben is — dolga végeig ballaghatott.»

Annai bizonyos, hogy az 1681-ben írt *Kesergő Nympha (Palinodia)* s az 1683-ban írt *Thököly és Zrinyi Ilona házassága* készültkor a *Kemény János emlékezete* már készen volt. Az, hogy az Apór Istvánhoz intézett ajánló-levélnék a jeles férfiak tulajdonait felsoroló verseiben mind meg vannak (csaknem szószerint) a fentebbi költeményekben (l. alább a *K. N. Palinodia* 54—55. vsz. közti s az 56. és 57. vsz.-hoz, továbbá a *Th. és Zr. II.* 73. vsz.-hoz írt jegyz.) még nem szolgálna elég bizonyítéknak, mert Gyöngyösi az ajánló-levelet az első kiadás elé 1693-ban írta s így amazokból emlékezetből átirhatta a verseket némi csekély változtatással. De vannak a szövegben is olyan helyek, így pl. I—1. 45. I—V. 3. II—IV. 43—4., III—II. 24. és 62., III—V. 120—2. vszakai a *Thököly és Zrinyi II.* 65—73., 195., 207., 329—31. vsz. s amannak III—V. 96—110. vsz. (Kemény Zs. és Lónyai Anna bucsúja), emennek 326—31. vsz. (Thököly és Zrinyi Ilona bucsúja), továbbá az alább mindhárom költemény szövegéből idézett kifejezésbeli egyezések, melyek a *legrégibb* kéziratokban mind meg vannak és így kétségtelenül bizonyítják, hogy 1683-ban a *Kemény Zs. emlékezete* már nemcsak készen, hanem — talán az ismételt másolás miatt is — friss emlékezetében volt.

De van egy adat, melynek alapján föltehetjük, hogy Gyöngyösi már 1674-ben jóformán készen volt a munkával. Koháry István ugyanis, ki Gyöngyösit még abból az időből ismerhette, mikor ez atyja főleki kapitánysága idején «seregbíró» volt a várban, s a ki maga is nemcsak verskedvelő, de utóbb versszerző is volt, 1674 október 16-án Gyöngyösihez írt levelében egyebek közlése után meg-sürgeti az ígért verseket, mire Gyöngyösi restelkedve írja okt. 21-én (közölve Thaly K. *Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez.* I. 312—3. l.): «Bánom s szégyenlem is, hogy a' versekrül tett régi ígéretemmel illy későre tehetek eleget; de megígéri, hogy mihelyt Kassán és Eperjesen elvégzi peres ügyeit, hazatérte után «a' leszen első dolga, miképen tandem aliquando megküldhesse azon verseket ő Nagyságának». A levélben nem említi ugyan, hogy ezek a Kemény Jánosról szóló versek, de kétségtelen, hogy nagyobb munkáról volt szó, melynek elküldését valamikor kora tavasszal ígérhette, de aztán — mint újabban előkerült leveleiből most már tudjuk (l. *Gy. I. ismeretlen levelei* cz. idézett közleményemet), Gyöngyösi 1674-ben április közepétől körülbelül július elejéig az

Andrássy-család dolgaiban úton volt s közben betegeskedett is, tehát nem ért rá valami nagyobb munkát másolgatni; s ha most is, minden restelkedése mellett, arra kell várnia, míg több hét múlva visszatér, ez megint csak azt bizonyítja, hogy nagyobb munkának kellett lenni a szóban forgó költeménynek. Akkoriban pedig Gyöngyösinek nem volt olyan nagyobb s kész költeménye, mely Koháryt tárgyánál fogva jobban érdekelhette volna, mint a *Kemény János emlékezete*, melynek lemásolásával ígérete szerint aztán 1674—5. telén bizonyosan el is készült, hogy Kohárynak kedvében járjon. Andrássy Péteren kívül mindenestre Koháry is egyike lehetett azoknak a «nagy embereknek», kik a munkát ismerni, sőt megszerezni «kévánták».

E föltevés valószínűsége kezünkbe adja a kulcsot annak a «hely»-nek megállapításához is, a honnét oly «nehezen lehetett» a munkát visszakapnia. Ez a hely bizonyosan nem Gosztonyi háza volt, mert tőle — ha ugyan magától Gyöngyösitől s nem mástól kapta azt — könnyű módon visszaszerezhetette volna. Andrássy Péter szabláthi kastélya (a hol 1688-ban házassága után több évig élt) lehetett volna ugyan, mert elég messze volt Krasznahorkától, de vele, mint főispánjával, gyakran találkozott és így módja volt tőle elkérni a munkát; de ellene mond e föltevésnek az is, hogy Gyöngyösi Apor Istvánhoz intézett ajánló-levelében nyíltan megmondja, hogy *eigen elrongyollottann és némelly részének valahol elmaradásával-is* tudta csak munkáját visszaszerezni, már pedig az Andrássy Péternek adott példány — mint fönnebb már említettem — mindmáig teljesen ép és oly tiszta, hogy nem sok ember kezén fordulhatott meg, a könyvnyomtató műhelyben semmiesetre sem. Ez a sajtó alá készítéskor — úgy látszik — nem is volt a költő kezénél, különben talán nem hagyta volna el az *Olvasóhoz* intézett előljáró beszédet.

Mind a feszélyező kérés-sürgetés, mind az elrongyollás legjobban ráillik a Koháry részére 1674 telén lemásolt példányra. Koháry ugyanis hosszú fogsága alatt később egyéb javaiban is sok kárt szenvedett, a költemény kézírata tehát akár nála maradt, akár lemásolás végett másnál rekedt, 18 év alatt annyit hányódhatott, hogy — főképp kötetlenül — eléggé elrongyollódhatott s «némelly része» könnyen «el is maradhatott valahol». Így aztán Gyöngyösinek csakugyan «nehezen lehetett» a munkát visszaszereznie. Ennek a föltevésnek első látszatra ellene mond, hogy a költőt az ajánlólevél során egyik szavában azt mondja, hogy a munka egykor «elidegenítettett tőle», másokban enyhébben, hogy «elvitetett volt», mindkét szó értelme szerint tehát beleegyezése vagy tudta nélkül vitték el tőle, a mit Koháryról talán nem lehet föltennünk; de nem lehetetlen, hogy miután ismételve hiába sürgette a költemény elküldését — azzal küldte hozzá megbízottját, hogy mindenestre hozza el neki a munkát s az a megbízásnak akként felelt meg, hogy — a költő távollétében — egyszerűen magához vette az urának szánt kéziratot.

Az a kézirat tehát, melyet Gyöngyösi a kiadásnál használt, mindenestre *lehetett* a Kohárytól nagy-nehezen s rongyolt állapot-

ban és hézagosan visszakerült példány, melyet aztán a maga «első írásainak töredékiből», vagyis a saját első fogalmazványából kiegészítve, «újabb leirással kisebb rendben vett». Bár mindez megfelelhetett a valóságnak, kissé feltűnő mindennek a könyv címlapján és ajánló-levelében való ismételt hangoztatása. Mintha ezzel előre el akarná magától háritani a faggató kérdéseket, hogy miért változtatott az eredeti munkán s főképp hogy miért hagyta ki a magyar ifjakról s a német seregekről írt 31 versszakot.

Ez a hazafias elkeseredésből fakadt, de hű jellemzés, azonfelül, hogy kortörténetileg nagyon érdekes, útmutatóul szolgál a mű keletkezése idejének meghatározásához is. Thököly fölkelése idején Gyöngyösi bizonyosan nem korholta volna ekképp a magyar ifjakat, sem a főlzabadió harcok korában a német katonaságot; mindkét jellemzés tehát korábban kelt, mindenesetre 1680 előtt, sőt — mint Koháry levelével föntebb valószínűvé tettem — már a 70-es évek derekán készen lehetett a költemény. Az azonban semmiképp sem valószínű, hogy éppen ez a kerek részlet veszett volna el kéziratából, hanem sokkal inkább az, hogy 1693-ban, a nagyon megváltozott viszonyok közt, jobbnak látta kihagyni az egészet: a németekre vonatkozó részt politikai óvatosságból, a magyar ifjúságra vonatkozót pedig bizonyára azért, mert akkor úgyis elég ellensége volt az elnyomott magyarságnak s a főlzabadió császári seregekben vitézkedő magyar katonaságra már nem is illett volna a régi korholás. Kohárytól (vagy mástól) is mintha azért akarta volna minden áron visszaszerezni régi kéziratát, hogy meggátolja a kihagyandó részeknek másolás vagy olvasás útján való tovább-terjedését. Ugyanaz az óvatosság nyilatkozott meg ebben, mint a *Thököly és Zrínyi Ilona házasságáról* írott költeménye ki nem adásában, sőt szerzősége gondos eltitkolásában.

A mi Gyöngyösinek azt a megjegyzését illeti, hogy a költeményt «most újabb leirással kisebb rendben vette», mindenesetre csak az *Olvasóhoz* intézett bevezetésnek s a föntebbi nagyobb (III. k. IV. r. 65—95.) s néhány kisebb részlet elhagyására vonatkozik. Az ajánló-levelben «keveset győző erőtlen keze» miatt panaszkodik. Nehezére esett volna tehát az egészet újra írnia s főlösleges is, ha két kézírata is volt; «kisebbé» pedig annál kevésbé vált a költemény, mert többhelyt néhány új versszakot tödött be. Az ajánló-levelnek az a mentegetőzése, hogy «arra nem érkezhett, hogy mindenestül elébbi épségére hozhatta volna» munkáját, nyilván csak arra szolgált, hogy elleplezze a kihagyott részek szándékos mellőzését. Fontos azonban, hogy mellőzte az Andrássy-féle példány előljáró beszédét is. Talán nem volt kezénél ez a példány s így megfedkezett róla, vagy az Apór Istvánhoz intézett ajánló-level miatt nem talált alkalmas helyet a közlésére, ha csak a könyv végéhez nem akarta csatolni. Ennek kihagyása annyival nagyobb kár, mert a XVIII-ik század folyamán, a mikor az új meg új kiadást ért költeményt annyian olvasták, nagyban hozzájárult volna a költőnek helyesebb megismeréséhez; az az előszó ugyanis, melyet később is egyedül Dugonics adott ki, legjobban bizonyítja, mily tudatos volt Gyöngyösinek főképp nyelvművészete.

A kéziratok s az első kiadás részletes összevetését s az eltérések felsorolását az alábbi jegyzetekre hagyva, tisztáznunk kell még azt a kérdést, hogy tulajdonképp *melyik az első kiadás?* Id. Ráday Gedeon, a nagy bibliophil, vette ugyanis észre először, hogy *1693-ban két kiadás jelent meg Lőcsén*. A könyvtárában levő egyik példánynak hiányzott a címlapja, továbbá a verses szöveg 3—4-ik lapja (egy levél) s a könyv végén (a beragasztáson át is észrevehetőleg) hiányzott a sajtóhibák jegyzéke. Ráday e hiányokat pótolhatta (a sajtóhibáknak csak első felét) s példánya hátsó üres lapjára ezt jegyezte: «Nb. Ezen ide írt nyomtatásbéli hibák nem magam jobbításai, ha nem *Gyöngyösié magdéz*, melyeket egy nem hiányos nyomtatott editióból irattam ide». Később s már reszkető kézzel ezt írta még oda: «Meg-volt nállam a' Lötsei 1713-béli szép editio is, mely meg-egyezik az 1693-béli egyik editióval, mert az *1693-iki editio kettő van: egyik ez, másik az*». Mikor ő — irodalmunk kárára — öregsége miatt lemondott arról a korábbi tervéről, hogy Gyöngyösi összes munkáit kritikai kiadásban bocsássa közzé (I. az I. köt. Bevezetésének XIII—XIV. l.), a tervet fölfogó Kovásznai Sándor marosvásárhelyi collegiumi professor pedig segítségét kérte a munkához, Ráday önzetlen örömmel küldötte el neki (sajátkezűleg beírt dedicatióval) *Kemény János emlékezetének* ezt a pótlásokkal kiigazított példányát s Gyöngyösi egyéb munkáit is. Ez a példány jelenleg a M. Tud. Akadémia könyvtárában van. (R. M. Ir. O. 309.) Kovásznai Rádaynak ide írt jegyzeteiből tudta meg, hogy a költeménynek 1693-ban két kiadása volt, s maga — úgy látszik — tovább nem is vizsgálván a dolgot, a saját kiadása elé szánt előbeszédben csaknem szó szerint Ráday szavait ismétli: «Ezen Ráday Úrtól küldött könyvön kívül volt még kezemmél két lőcsei nyomtatás, az egyik ugyanazon 1693-béli (mert 1693-ban kétszer jött ki Lőcsén ez a munka némely különbségekkel), a másik 1713-beli editio, mely megegyezik az 1693-iki egyik nyomtatással». (Kovácsnainak ez a kézírata az Erdélyi Múzeum könyvtárában van.)

Szabó Károly nem ismerte ezt a Ráday eredeti jegyzeteit magában foglaló akadémiai példányt, mert nagy bibliographiai munkájában (*Régi Magyar Könyvtár*, 1879) sem az 1441., sem az 1442. sz. a. nem említi föl, hanem — ez utóbbinál — csak Kovásznai főntebbi szavait idézi ennek kéziratban maradt munkájából s a költemény két 1693-iki kiadása közül — minden indokolás nélkül — azt teszi első (1441. sz.) helyre, (tehát első kiadásnak véve), melynek címlapja sajtóhibával így van szedve: «*gyönyörködőknek kedvert ke*», a mely kiadás 209 lapból áll s a kötet végén *nyomtatási hibák* vannak. Ilyenekül sorolja föl: a pesti egyetem, a besztercebányai püspöki könyvtár szentkereszti s Deák Farkas budapesti példányait. Ezek közül azonban a pesti egyetemnek az a példánya, melyet Szabó Károly használhatott, elveszett, mai példánya újabb szerzemény; a Deák Farkas-féle példány ismeretlen helyen lappang. Így ma a három közül csak a besztercebányai püspöki könyvtár példánya van meg, mely a bejegyzés szerint eredetileg Nyitrazerdahelyi Zerdahelyi Gábor apátkanonok tulajdona volt (az exlibris is apáti címert mutat); sokáig ezt is el-

vesztettnek tartották s úgy látszik, Szabó Károly sem látta, különben nem sorolhatta volna ide; az ő (1441. sz.) leírása szerint ugyanis az idetartozó példányoknak címlapján «meg-eledett, házasságának és kedvert ke» olvasható, már pedig a besztercebányai példány * címlapján az illető szók meg-eledett, házasságának és kedvrekért alakban vannak szedve. (Egyéb sajátosságait l. alább.) — Szabó Károly második kiadásnak (1442. sz.) veszi azokat, melyeknek címlapján *kedvrekért* van szedve, 210 (valószínűleg 211) A₇ — O⁸/₁. jelzésű lapból állnak s a kötet végén szintén megvan a *nyomatási hibák* jegyzéke. Ilyenekül sorolja föl: a Magyar Nemzeti Múzeum, a pesti ref. collegium (2 péld.), a pápai ref. collegium címlap és ajánlás nélküli s Lugossy József debreczeni példányát. A Nemzeti Múzeum mai példányai azonban újabb szerzemények, a ref. collegium (a mai Ráday-könyvtár) mindkét példánya már a régi katalógusban levő jegyzet szerint «hiányzik»; a pápai pedig, ha címlapja és ajánlólevele már akkor hiányoztak, éppen a «kedvrekért»-re és évszámra nézve nem nyújt bizonyítékot. A Lugossy-példány valószínűleg Ráth György könyvtárába került s az itteniek közt a legértékesebb.

Szabó Károlynak a két kiadás elkülönítésére vonatkozó eme felsorolása semmiképp sem állhat meg, a besztercebányai példányra — mint láttuk — nem is illik a leírás, Szabó Károlyt nyilván a címlap sajtóhibája tévesztette meg s azt hitte, hogy a hol ez ki van javítva, az, ha 1693. évjelzésű, mind 2-ik kiadás s nem vette észre, hogy a *kedvrekért* hiba nem fordul elő a költő által összeírt jegyzékben (pedig sokkal jelentéktelenebbek föl vannak sorolva) s hogy a 2-ik kiadásúnak jelzett példányok végén is megvan a jegyzék, a minthogy a sajtóhibák is megvannak a *kedvrekért* címlapú példányokban, holott ha ezek 2-ik kiadású javított példányok volnának, többé nem lett volna szükség a jegyzékre.

Biztosabb alapokat kell tehát keresnünk, hogy a kétféle kiadást különválaszthassuk s a címlapokon kívül a szövegeknek, betűmintáknak, fejléceknek és záró-vignetteknek gondos összehasonlítása alapján lehet csak a kérdést eldöntenünk. E végből részletesen átvizsgáltam az 1693. évjelzésű és (címlap híján) az ezekkel egyező szövegű következő példányokat:

1. A besztercebányai püspöki könyvtár példányát (az alábbi hivatkozásokban *B. jelzéssel*);

2. a budapesti tud. egyetemi könyvtár példányát (alább *E. jelzéssel*);

3. Ráth György régi magyar könyvtárának egyik, újabb amateur-bőrkötésű példányát az Akadémiában (alább *R. jelzéssel*);

4. Ugyanannak második, egykorú fehér bőrkötésű, jó merített papíroson nyomtatott példányát, melyet valószínűleg Lugossy hagyatékából szerzett (alább *R.L. jelzéssel*);

* Kérelmemre az akadémiai könyvtár megkereste a barszentkereszti könyvtárt s Radnay Farkas püspök úr maga hozta le Budapestre az elvesztettnek hitt becses példányt; így volt aztán alkalmam átvizsgálni; jegyzeteimet az alábbiakban használtam fel.

5. a Magyar Nemzeti Múzeum újabb amateur-bőrkötésű példányát (kvtári jelzése *R. M. K. 1699.a*), mely a beszerzési katalógus és a bélyegző mellé írt «1906. 132. sz.» bejegyzés szerint csere útján került ide Ráth Györgytől, kinél ez a 4. alattinak második példánya volt (alább *M. jelzéssel*);

6. Ráth György könyvtárának harmadik, hiányos példányát, mely egyik bélyegzés szerint a Dunamelléki Egyházkerület Ráday-könyvtáraé volt (talán ez a Szabó Károly által látott egyik «ref. collegiumi» példány), mely előbb a Nemzeti Múzeumba, innét csere útján (a bélyegző s az 1906. 132. sz. jelzés szerint, l. az 5. alatt) került Ráth Györgyhez. Címlapján hiányzik az évszám, az 1—163. lapig kötött, a 164—208. lapok más példányokból (két piros szelű levél valami kötött, a többi kötetlenből) vannak ki vágva és beillesztve; de a példány még így sem teljes, vége egészen hiányzik (alább *RM. jelzéssel*);

7. a Magyar Tudományos Akadémiának azt a példányát, mely egykor Ráday Gedeoné volt s az ő dedikálásával Kovásznai S. marosvásárhelyi professorhoz került; mikor s hogyan jutott az Akadémiába, nem mutatható ki (kvtári jelzése *R. M. Ir. O. 309.*). Címlapja s a verses szöveg 3—4. levele kézírással van pótolva, bőrkötése a XVIII. század első feléből való (alább *AR. jelzéssel*);

8. saját könyvtáram egykorú bőrkötésű példányát, melynek szintén hiányzik a címlapja s a 2—3., 99—100., 132—3., 146—163., 180—1., 194—7. és a 210. (utolsó) lapjai, de szövege teljesen egyező lévén a legjobb kiadásokkal, így hézagosan sem értéktelen (alább *Bd. jelzéssel*).

Ennek a nyolcz példánynak összevetése elég alapot fog nyújtani a kiadások sorrendjének megállapítására.

Nézzük mindenekelőtt a

címlapot:

R. RM.	=	Meg-éledett	—	házaságának	—	<i>kedvért ke</i>
B. RL. M.	=	«	—	«	—	<i>kedvekért</i>
E.	=	«	—	«	—	<i>kedv</i> (a szó folyta- tása leszakítva).

B. E. R. RL. M. = LÖTSÉN. BREWER SAMUEL által 1693. Esztend.

RM. = (a három első szóból csak egy-két betű feje látszik, a többiből semmi).

(Az AK. és Bd. címlapja hiányzik.)

Az ajánló levélben:

1. old. B. E. R. RL. M. AK. Bd. = *Az Tekéntetes — Csik — Györgyő — ősmérem — ésméretlen*
1. « RM. = *A' — Csik — Györgyő — esmér — ésméretlen*
1. « E. RL. M. Bd. = (átviteli szó) *ősmér | kezni.*
1. « B. R. = *ősmér | kezni | RM. = esmér | kezni.*
4. « B. E. R. RL. M. AR. Bd. = *edgyűgyő | RM. = edgyűgyű*
5. « « « « « « « = *ágazik | RM. = ágozik*

6. old. B. E. R. RL. M. AR. Bd. = dűtsőségektől | RM. = ditső-
ségektől
9. « « « « « « « « = (utolsó két sor :)
Abbā aññak — telhetik
kedvem —
való kőte | lefeg-
9. « RM. = Abban annak — tel-
hetik kedvem — va | ló kő-
10. « B. E. R. RL. M. AR. Bd. = Erdélre — adgyák elé — őf-
méretlő
10. « RM. = Erdélyre — adják-elő — éfmé-
retlő
Keltezés : B. E. R. RL. M. AR. Bd. = Varállján | Rm. = Várallyán

Fejléczek és záró-vignettek :

- B. E. R. RL. M. AR. Bd. = I. könyv 1. rész előtt széles, teljesen
egyező
RM. = I. könyv 1. rész előtt széles, alja más
B. E. R. RL. M. AR. Bd. = I. k. 2. r. előtt keskeny, közepén *egy*
csillag
RM. = I. k. 2. r. előtt más, közepén *három*
csillag
B. E. R. RL. M. AR. Bd. = I. k. 3—5. r. előtt u. a. mint a 2. r. előtt
RM. = I. k. 3. és 5. r. előtt *öt*, a 4. r. előtt
három csillag
B. E. R. RL. M. AR. Bd. = I. k. végén (46. lap) nagy és egyező
záró-vignette
RM. = I. k. végén (46. lap) nagy, de más záró-
vignette
B. E. R. RL. M. AR. Bd. = II. könyv 1. r. előtt szélesebb, 2—4. r.
előtt keskeny, *egy* csillaggal
RM. = II. könyv 1. r. előtt más, 2. előtt *öt*,
többinél 3 csillaggal
B. E. R. RL. M. RM. Bd. = II. könyv 5—9. r. egyező, záró-vign.
(129. l.) szintén
AR. = II. könyv 5—9. r. más, záró-vign. más
B. E. R. RL. M. RM. Bd. = III. könyv 1—6. rész előtt egyező
AR. = « « « « « más
B. E. R. RL. M. = III. k. 6. rész után záró-vignette kisebb
egyező
AR. = III. k. 6. rész után záró-vignette na-
gyobb
Bd. RM. = III. k. 6. rész után utolsó lap és záró-
vignette hiányzik.

Lapszámozás:

B. E. M. Bd. = 92 helyett 62

AR. = 92 = 92

B. E. R. Rl. M. Bd. = 131 kétszer (t. i. 132 helyett is), tehát a folytatás is mind hibás az utolsó 210. lapig (211. helyett)

AR. = 132 kétszer, tehát a folytatás ennél is végig (210—211 helyett) hibás.

A **Sajtóhibák jegyzéke** az utolsó számozatlan lapon megvan: B. E. R. RL. M., *nincs meg*: AR; az utolsó verses lap (210) hiányzik s így nem tudható, volt-e hátlapján jegyzék: RM. és Bd.

Mivel e jegyzék a költő nyelvészeti felfogása tekintetében is figyelemreméltó, egész terjedelmében ide iktatom:

Az nyomtatásban eset derekasab foggyatkozásoknak helyre hozása.

Fol. 5. Vers. 15 *örülnek*, ürülnek. Fol. 11. Vers. 26. *buskodik*, küszködik. Fol. 18. V. 20. *menéje*, menése. Fol. 23. V. 26. *mered*, ered. Ibid. V. 23. *mondanak*, mondanád. Fol. 35. V. 8. *Keményté*, Kéményt é? Fol. 39. V. 13. *beszéllyen*, beszélvén. Fol. 41. V. 23. *folyában*, folytában. Fol. 42. V. 27. *személlyre*, személlye. Fol. 43. V. 5. *azal*, az áll. Fol. 51. V. 9. *Candor*, Castor. Fol. 71. V. 11. *Szernye*, szennye. Fol. 76. V. 5. *avad*, a' vad. Fol. 87. V. 15. *kanvaja*, kavaja. Fol. 92. V. 10. *edgyüre*, edgyűve. Fol. 93. V. 16. *hanem*, ha nem. Fol. 97. V. 13. *Kin árából*, hinarabul. Fol. 108. V. 14. *kinek*, kinek kinek. Fol. 130. V. 10. *nözet*, tüzet. Fol. 139. V. 7. *rész*, részt. Fol. 151. V. 5. *ideje*, idege. Fol. 188. V. 21. *buczuvet eletnek*, bucsueteleknek. Fol. 194. V. 22. *liva*, lova.

Vadnak ezeknél töb fogyatkozások-is: de azok szenvedhetők-bek azon kívül: hogy a' melly Szóknak az Accusativus casusinak *mat*, *dat*, *kat* syllabákon kellene az Szóllásnak job rende szerint termináltatni, azok nagyobb részről a' Versekben *mot*, *dot*, *lot* syllabákon végződnek, úgy mint a' többi között Fol. 17. Vers. 15. *magamot*, Fol. 24. V. 20. *magadot*, Fol. 73. V. 27. *magokat*, a' kiknek job rendel: *magamat*, *magadat*, *magokat* kellene lenni, s'-úgy az töb hasonló desinentiaju szóknak-is, a' mellyek gyakran occurálnak azon Versekben (ezek pedig eshetek leg-inkáb annak vigyazatlanságából, az ki a' Typus alá le-írta a' Verseket). Noha mint hogy némelylek úgy-is Szóktak azon Szókkal élni: a' magyar Szónak kiválképen való regulaia pedigh az usus az Szokás, azon desinentia-is meghálhatna a' mellet az olyan szókbán.

Erre a jegyzékre mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy nem egészen pontos, így — az ékezethibákat mellőzve — a 39—13-ban nem *beszéllyen*, hanem *beszéllyén* (jav. beszélvén), nem 71—11., hanem 71—15., a 97—13-ban nem *kin árából*, hanem *hin árából*, nem 108—17., hanem 108—14., a 188—21-ben nem *buczuvet eletnek*, hanem *búcsúvét eleknek* van szedve a szövegben; a befejező részben is hibásak a számjelzések: 17—15., 24—20., 73—27. helyett 17—25., 24—21. és 73—13. olvasandó. Lehet, hogy mindezeket a már öreg költő maga írta ki hibásan, lehet, hogy a nyomdában olvasták rosszul.

A jegyzékben felsorolt (s itt helyreigazított) *sajtóhibák mind*

megvannak javítatlanul a B. E. R. RL. M. és Bd. példányokban (egyik-másikban a hibás betű láthatóan ki van vakarva vagy tollal javítva, kétségkívül a könyv régi tulajdonosaitól.) — A sajtóhibák egészen a Fol. 76—5. árad hibájáig megvannak az AR. példányban, de a Fol. 87-től 188-ig *mind ki vannak javítva nyomdailag*; a Fol. 194—22-ben *liva* (lova helyett) ismét megvan. — Az RM. példány kötött részében (a 131—132. lapig) *a hibák ki vannak javítva*, a kötetben toldalékokban (164—205. l.) *nincsenek kijavítva*.

Ezekből már kétségtelenül megállapítható: I., hogy 1693-ban a *lócei Brewer-czég nyomdájából kerültek ki*: a) a B. RL. és M. példányok, melyeknek címlapján megvan a czég és évszám, a szövegben *kedvéért*, az ajánló-levél első lapja alján *ősmér | kezni* olvasható s a kötet végén megvan a sajtóhibák jegyzéke; — b) az E. példány, melynek címlapján szintén megvan a czég és évszám az *ősmér | kezni*, s az aj. lev. első lapja alján, de a címlapon csak *kedv* olvasható (a szó folytatása le van szakítva), hátul megvan a sajtóhibák jegyzéke is; — c) az R-féle új kötésű példány, melynek címlapján megvan a czég és évszám, de a szövegben *kedvéért ke* s az aj. lev. alján *ősmér | kezni* olvasható, hátul megvan a sajtóhibák jegyzéke; — d) a Bd. példány, melynek címlapja (így tehát a kritikus helyen a *kedvéért* vagy *kedvéért ke* s a czég neve és az évszám is) hiányzik, de az aj. lev. első lapja alján szintén *ősmér | kezni* és *elejétől végig mindenben teljesen egyező az a, b, c, csoportbeli példányok szövegével*, csak éppen a sajtóhibák jegyzéke nincs meg, mert az utolsó levele hiányzik.

II. Az AR. példánynak hiányzik ugyan a címlapja (ezt Ráday másoltatta egy *kedvéért* nyomású 1693-iki példányról), az aj. lev. első lapja *ősmér*-rel végződik, de az átviteli szót (*kezni* vagy *kezni* alakja) kötéskor levágta a könyvkötő, különben az 1—68. lap mindenben teljesen egyező az I. a)—d) példányokkal, címlapján is tehát okvetlenül 1693. volt, mert az ívjelzés alulról kezdődik (A—A₅) s a verses szöveg 5-ik lapján folytatódik (B—B₅ stb.); a 69. laptól kezdve azonban a tulajdonnevek betűtípusai, fejlécei, sajtóhibái egészen mások (pl. mindjárt a 69. F. ívjelzésű lapon az I. a)—d) csoport összes példányaiban meglevő *edgyütt*, *Vankusin*, *érut*, *Nester Fejir várnak* szavakitt *együtt*, *Vánkosin*, *e'rút*, *NESTER Fejér Várnak* stb.); végül a meglevő utolsó levél hátlapján *nincs meg* a sajtóhibák jegyzéke, ép így nincs meg ez az 1713-iki kiadásban, a minthogy a 69-ik laptól kezdődő összes nyomdai eltérések is teljesen egyezők az 1713-iki kiadással.

III. Végül ismét más az RM. példány, melynek címlapján *kedvért ke* van, Brewernél készült ugyan, de az évszám nem látszik, az ajánló-levél kezdetén *Csik, Györggy, esmérém* stb. szavai, valamint a többi szedés is a 131(=132.) lapig *újabb helyesírást mutat*, a szövegben a sajtóhibák *ki vannak javítva*, a fejlécek is mások, szóval mindenben különbözik az I. a)—d) csoportbeli példányoktól, ellenben teljesen egyező az 1713-iki kiadással s bizonyosan 1713-iki is; viszont a kiegészítő toldalékok (164—205. l.) 1693-iki példányokból vannak hozzátéve s még így sem teljes a kötet.

Ezek után Szabó Károly csoportosítását végkép el kell ejtünk. A *kedvért ke* és *kedvékért* (s hozzátehetjük: a *kezn* és *kezni* átviteli szó) különbsége — az I. csoport *a)*—*d)* példányainak teljes egyezése mellett — még arra sem nyújt elég alapot, hogy az 1442. számú csoportot új címwap-kiadásnak tekintsük. Gyöngyösi kezében mindenesetre olyan példány lehetett, melynek címwapján a *kedvékért* hibátlanul volt szedve; mert ha *kedvért ke* lett volna, ezt a sajtóhibák jegyzékébe bizonyosan fölvetve volna. Ha a különben teljesen egyező példányok egy részének címwapján *kedvért ke* (s az ajánló-levél első lapjának alján a *-kezn*-ből lemaradt az *i* betű), ez olyan hiba, mely nyomtatás közben eshetett, a minthogy ma is megcsik, hogy a megtárgult szedésből kiesik egy-két betű, s ezeket a munkás (a ki rendszeren nem szedő) nem éppen oda teszi, a honnét kiestek, vagy legalább nem olyan sorrendben. Ez történhetett tehát itt is; ennél fogva — bár a hibátlan címwapú példányokat kell első nyomásúaknak tekintenünk — nincs elég okunk arra, hogy a sajtóhibás címwapú példányokat új s azon évi második kiadásoknak tekintsük.

Több alapot nyújtanak ilyen föltevésre Ráday Gedeonnak feljebb rész szerint már idézett följegyzései az AR. példány első és hátsó lapjain. Régibb írással a könyv elején azt mondja: «Ezen Editio (t. i. az AR.) jött ki Lőtsén, 1693-ban», hátul pedig, — a sajtóhibákra czélozva — hogy ezeket egy nem hiányos nyomtatott editióból iratta ide». Mivel az írott címwapon *kedvékért* és 1693. évszám van, azt is hozzátehetjük, hogy az a «nem hiányos» példány RL. és M. típusú volt. Ez utóbbi jegyzet alá írta azt a későbbi (már feljebb idézett s nyilván 1789-ben Kovásznai tájékoztatására írt) jegyzetet: «Meg-volt nállam a' Lőtséi 1713-béli szép Editio-is, mely meg-egyezik az 1693-béli egyik Editióval; mert aő 1693-béli Editio kettő van: egyik ez, másik az.» Ha Ráday az AR. példányt tartotta egyik 1693-iki kiadásnak, akkor föl kell tennünk, hogy ebben nemcsak a sajtóhibák jegyzékének hiányát, hanem a kötet kétféle szedését is észrevette (mert — mint föntebb láttuk — csak a 68. lapig egyező az 1693-ikival), — későbbi jegyzete pedig arra a «nem hiányos» példányra vonatkozott, mely nyilván nem volt az övé s élete végén arra már nem emlékezhetett, hogy az 1713-iki editio, ha szövege s betűfajai egyezőek voltak is az 1693-ikival, a kettőnek helyesírása s fejlécei mégis különbözök voltak.

Végeredménykép tehát Gyöngyösi Kemény János emlékeztetének kiadásait a következő sorrendben állapíthatjuk meg:

1. Kétségtelenül 1693-iki első kiadások a föntebb I. *a)* csoportban: B. (Beszterczebányai), az RL. (Ráth-Lugossy) és az M. jelzésű (Muzeumi) s *kedvékért* címwapú teljes példányok, de ezek között is legszebb az egykorú kötésű s merített papirosra nyomtatott Ráth-Lugossy-féle (erről vettem a mellékelt címwap-hasonmást is); de szintén 1693-iki első kiadások az I. *b)*, *c)*, *d)* csoportban: az E. (Egyetemi könyvt.), az R. (Ráth-féle új kötésű) és a Bd. (Badics-féle) jelzésű példányok is, bár a címwapjukon csak *kedv* (—) vagy *kedvért ke* van vagy a címwappal a szó is hiányzik,

mert szövegük és nyomásuk mindenben teljesen egyező az I. a) csoportbeliekével. Az I. csoport mind a négyféle példányában megvolt a sajtóhibák jegyzéke is, a minthogy a jelzett hibák is megvannak valamennyiben.

2. Második kiadásnak kell vennünk az AR. (Akadémia-Ráday-féle) jelzésű *felemás kiadást*, melynek első ívei (A—5-től E—5-ig, tehát a 68. lapig) szintén teljesen egyezők az 1693. évi kiadással (tehát a címlapon is 1693. volt az évszám), a 69. laptól végig azonban az 1713-iki kiadással egyező s mivel ebben a sajtóhibák már ki voltak javítva, a kötet végén nem volt szükség a jegyzékre sem. Mivel az 1713-iki kiadás is a Brewer-czégnél készült, az új kiadás készítésekor nyilván felhasználták az 1693-iki kiadásnak még raktáron levő maradék-íveit, s így keletkezett a felemás kiadás, melynek eddig csak ez az egy példánya ismeretes.

3. A harmadik, az 1713-iki kiadás szintén a Brewer-czégnél, Lőcsén jelent meg, s nemcsak «szép», de annyiban a legjobb is, hogy az első kiadások minden sajtóhibája gondosan ki van javítva. Ennek ez idő szerint egyetlen teljes példánya a budapesti Tud. Egyetem könyvtárában van; második a főtebb RM. (Ráth-Muzeumi cserepéldány) jelzésű csonka-példány, melynek első fele (a 131—132. lapig) 1713-iki, toldalékai pedig első kiadásokból vannak kiszedve.

4. A negyedik kiadás «Budán nyomtattatott Veronica Nottensteiné (sic) özvegnél» 1744-ben; ebből egy példány dr. Teodorescu Gyula magyar régiségekben nagyon gazdag magánkönyvtárában (ez idő szerint már a Nemz. Muzeumban), másik a nagy-kőrösi ref. főgymnasium könyvtárában van.

5. Az ötödik kiadás «Nyomtattatott Sopronban Siesz Joseph által 1748. Esztendőben». Egy-egy példánya az Akadémia, a Nemzeti Muzeum, az egri érseki lyceum a sz. Benedek-rend pannonhalmi központi (itt 3. péld.) és a kegyesrendiek váci házi könyvtárában (2. pld.) van. Ajánló lev. helyett a címlap hátán: *Ad Authorem: Virgilius Vates Romanæ gloria gentis stb.*

6. A hatodik kiadás «Budán. Nyomtattatott Landerer Leopold Ferencz által 1758-dik Esztendőben.» Egy-egy példánya az Akadémia és a Nemzeti Muzeum könyvtárában van.

7. A hetedik kiadás «Budán. Nyomtattatott Landerer Leopold által 1763-ik Esztendőben.» Aj. lev. helyett itt is. *Ad Authorem: Virgilius stb.* Egy-egy példánya az Akadémia, a Nemzeti Muzeum, a sz. Benedek-rend pannonhalmi központi (2 péld.) és a kecskeméti ref. főgymnasium könyvtárában van.

8. A nyolczadik kiadás ilyen jelzéssel: — «írt volt Gyöngyösi István. Most pediglen Lőtsén 1693. Eszt. költ könyvéből újra Nyomtattatott Kolosváratt az Academiai betűkkel 1768.» Egy-egy példánya az Akadémia, a Nemzeti Muzeum s a kegyesrendiek váci házi könyvtárában van. Ajánló lev. helyett: *Ad authorem: Vatem, gemmiferæ natum Regionis in oris stb.*

9. A kilencedik kiadás *Porából meg-éledett Phoenix avagy stb.* «Budán, Nyomtattatott Katalin Landererne» (sic!) — évjelzés nélkül, valószínűleg a hetvenes években s a czég 1763-iki kiadása

alapján, de még több sajtóhibával A cím lap hátsó oldalán: *Ad Authorem*. Virgilius Vates Romanæ stb. kezdetű ajánló versekkel. Egy-egy példánya az Akadémia, a budapesti Tud. Egyetem, N. Múzeum s a sz. Benedek-rend pannonhalmi központi (itt két péld.) a kecskeméti és nagykőrösi ref. főgymnasiumok könyvtárában, s több magánkönyvtárban (nálam is).

10. A tizedik kiadás *Porából meg-élemedett* (sic!) *Phoenix** címmel, de a szövegben is sok önkényes változtatással. Dugonics András *Gyöngyösi Istvánnak Költeményes Maradványai* stb. főcím alatt «Pozsonyban és Pesten, Fűskúti Landerer Mihály» költségével és betűivel 1796. kibocsátott összes kiadásának II-ik kötetében jelent meg. Dugonics az eddigi kiadásokon kívül a nyitrai kéziratot is használta, s a költőnek nemcsak az Aporhoz intézett ajánlólevelét, hanem *Az Olvasóhoz* intézett eredeti előszavát is kiadta.

11. Tizenegyedszer Toldy Ferencz kiadásában jelent meg *Gyöngyösi István válogatott poétai munkái*. Pest, 1864—5. — II-ik kötetében, az 1713-iki kiadás alapján.

12. Tizenkettedszer a Franklin-Társulat Magyar Remekírók cz. vállalatában *Gyöngyösi István Munkái* cím alatt (*A Murányi Vénussal* együtt) Budapest, 1905-ben jelent meg (sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta *Badies Ferencz*) — az első kiadás és a nyitrai kézirat alapján.

13. A szemelvényes kiadásokat nem számítva a jelen kiadás tehát a tizenharmadik. Ehhez a hibátlan címlapú RL-féle 1693. évi löcsei első kiadás szövegét vettem alapul, de a sajtóhibákat a kötet végén levő s magától Gyöngyösitől eredő jegyzék (s itt-ott az 1713-iki kiadás) szerint kijavítva, s minden egyes változtatást a jegyzetekben is megemlítve. A szöveg-eltéréseknél csak az első kiadást megelőző Nyitrai- és Gosztonyi-féle kéziratokat vettem számba. Az első kiadásból hiányzó, de a kéziratokban meglevő versszakokat a szöveg megfelelő helyén vonal alatt közöltem, a kisebb változatokat pedig a jegyzetekben, helykímélésből azonban nagyobb részt mellőztem a mindenütt hanyag ékezetváltozatokat s lehetőleg a szövegbeli szókidézését is, minthogy a számok úgyis pontosan oda utalnak. Rövidség kedvéért a kiadásokat évszámmal, a nyitrai kéziratot Nyc., a Gosztonyi-félét Gc.-vel jelöltem. — Végül — az Echós vers kivételével, mely más vonatkozásokkal is összefügg — mellőztem a mythologiai személyek

* Nemcsak a verses szöveg címlapján, hanem a kiadáshoz bevezetésül szolgáló *Elő-intésben* (XLI. l.) is így írja: «Ezen kézírásban (t. i. a nyitraiban) el-vagynak hagyva ezen első szavak: «*Porából Meg-élemedett Phoenix*», mely a Lőcsei 1693-dik esztendőből kiadásban fel-találtatik.» Ott bizony, mint e kötet elején az 1693-iki kiadás fac-simile címlapja mutatja, nem «találtatik-fel», mert ott, mint a későbbi kiadásokban is, helyesen: *meg-éledett* olvasható. Dugonics elnézése okozta, hogy a XIX. század folyamán, midőn jóformán mindenki a Dugonics kiadását használta, az általa idézett hibás címmel idézi a költeményt.

történetével kapcsolatos ovidiusi helyek idézését, mert ezek részletesen összeállítva nagyobbbrészt megtalálhatók Rupp Kornél *Ovidius és Gyöngyösi* cz. dolgozatában. (Egyet. Phil. Közl. 1891. XV. 361—410. l.)

ELSŐ KÖNYV.

I. Rész. 1. vsz. 2. és 3. sor Nyc.: *Vessclényi Ferencz — Szécsy M.*

1—4. Gc.: *az Várnak megh.*

2—2. 1693. és 1713. *nyírségre*, Gc.: *Nyerségre*, Nyc.: *nyerségre*.

3—1. Nyc.: *az Kemény dolgait.*

3—2. Nyc.: *lángjait.*

5—3. Gc.: *Az megh*, Nyc.: *az még.*

6—1. Gc.: *Az rabságh*, Nyc.: *Az rabság.*

7—2. Nyc.: *elő vehesse azt kívánt jóvában.*

8—2. A szövegbeli: *De nem az Círrhai* helyett Gc. és Nyc.: *Nem az Parnassusi.*

8—4. A szövegbeli sor helyett Gc. és Nyc.:

Segedelmet(d) onnét ohajcsad ezekre.

9—2. sengének *ujsági* helyett a Gc. s. *világi* nyilván másolás-h.

9—4. *fürtösök* helyett Nyc.: *fürtössek.*

A 9. s köv. vsz.-ban a Lónyai-lányokról mondottakat v. ö. a *Murányi Vénusban* a Szécsi-lányokról mondottakkal. I. 77. és köv. vsz.

11—2. A szövegbeli sor Gc. és Nyc.:

Erkölcst, értéket, *elmét és termetet.*

11—1., 2. sorok rokon helyeit egybeállítva l. I. köt. 497. l. jegyzeteiben.

12—1. s köv. sorok utolsó rímelő szavai Gc. és Nyc.: rendiben, seregiben, hegyiben, eleiben.

28—1. Gc.: *az Leányi*, Nyc.: *Leányai.*

28—2. Gc.: *nyölt*, Nyc.: *nőtt.*

28—4. Nyc.: *lángoznak.*

29—3. A szövegbeli: *a' szemes szérőre* helyett Gc.-ban eredetileg szintén így, későbbi javítással: *szűrűre*; 1693. és 1713.: *a' szemei* (sajtóhiba) *szérőre.*

30—3. *űrülnek*, 1693.: *örülnek*, de ezt már az első kiadás sajtóhibának jelzi; 1713.: *űrülnek*; eredetileg a Gc. és Nyc. is *örülnek*, de régi javítással: *űrülnek*. V. ö. alább I—II. 7—1. A' munkátul *űrült* test.

33—3. Gc.: *Az közép sőtt*, Nyc.: *Az közöpsött*, 1693.: *A' Kezepsött.*

34—1. Nyc.: *Ki köztök* (hibás), Gc. 1693. és 1713.: *ki közöttök.*

34—2. Nyc.: *Teledj* (hibás) egyebütt: *Telegdi.*

35—4. Nyc.: személyével; az egész sor kifejezésbeli hasonlóságra v. ö. *Mur. Vén.* II. 313.:

Groffi személyeddal szerencsém nevelem.

36—1. 1693.: *ez-é* sajtóhiba, mert kétértelművé teszi a sort, 1713. már helyesen: *ezé*.

37—38. vsz. A jó és rossz feleségről mondottakat v. ö. az *Igaz barátság tüköre* XVII. actus 7. vsz.-val.

39—4. 1693.: *Étek-is* sajtóhiba, Gc., Nyc. és 1713.: *Éltek-is*.

43—2. Nyc.: *el meezik fonalát*, egyebütt a szöveg.

45—1. Gc. és Nyc.: szömlődőkinek.

45—4. *elestét*, feljebb 44—4. *el-estének* (kötőjellel).

45— s köv. vsz. Lónyai Anna szépségének leírását. v. ö. a *Murányi Vénusban* (II. 143., 282—289.) Szécsi Mária, *Thököly és Zr. I. ház.*-ban (65—73.) Zrínyi Ilona, az *Igaz barátság tükörében* (Sc. VII 25—36. és Act. V. 25—32.) Florentina, és ezt csaknem szó szerint ismételve a *Csalárd Cupidóban* (III. 25—71.) Philomela, ifjabbkori munkái közül a *Daedalus templomában* (V. 2—4. Ariadne és *Proserpina elragadtatásában* (I. 44—49.) Proserpina szépségének leírásával.

46—47. vsz. között a Gc. és Nyc.-ben még az a vonal alatt közölt vsz. van, mely Dugonicsig *Kemény eml.*-nek összes kiadásából hiányzik; de megvan némi változattal a *Csalárd Cupido* IV. 47. vsz.-ban:

Gyenge lilioma feje homlokának,
Szép alabástroma ölelő nyakának stb.

49—1. 1693.: *melegévelt* sajtóhiba, egyebütt: *melegével*.

50—3. Gc. és Nyc.: *agasztaltattya*.

51—4. Nyc.: *hözza gyászos* stb. nincs összekapcsolva s'-sel, a minthogy erre nem is volt szükség.

52—3. Nyc.: *élettye*, egyebütt *élete*.

II. Rész. 1—2. *ujságokat* helyett Gc.: *vigságokott* másolás-hiba.

Az 1—3. vsz.-ban a *hír* jellemzését v. ö. a *Murányi Vénus* I. 19—25. vsz.-val.

2—1. Nyc.: *Olálkodik s-vigyáz*, egyebütt *s* nélkül.

2—2. Nyc.: *Gyűn s-megy, nincs nyugdalma* — egyebütt a szövegbeli sor.

3—3. *Siet, s' kezdi* — Nyc.: *s* nélkül.

4—2. *ez* — Nyc.: *az*.

5—1. *pirul* — az *Ég*, Nyc.: *pirult az Égh* s a rimelő végszótagok is: *végh, mégh, égh* (ez a Gc.-ben is így).

5—4. *imít 's-amot* — Nyc.: *s* nélkül.

6—3. Nyc.: *vacsoráját*.

7—1. Nyc.: *örült* íráshiba, egyebütt: *űrült*; v. ö. feljebb I. 30—3.-mal.

7—4. Nyc.: *Hogy véle úgy szolván, az hirt megálittya* — az *ügy* és *hirt* íráshiba.

10—2. Nyc.: *eléb* — *tőle* egyebütt: *eléb* — *tüle*.

11—1. Gc.: *evvel* — *s végh lesz*, Nyc.: *ezzel* — *vig lesz*, egyebütt: *ezzel* — *vég lesz*.

11—4. Nyc.: *Vesselényinére*, alább I—II. 71. is s rendesen így.

12—1. 1693.: *De hamar jöt lánja* — Gc.: *lángját*, Nyc.: *De hamar gyült lángját*.

- 12—3. 1693. : Jontossan sajtóhiba Fontossan helyett.
 15—2. 1693. és Ge. : az alvók lassu — Nyc. : az alvók csendes
 (aluvók egy szótaggal növelné is a sort).
 17—3. 1693. : Tetezék — Ge. és Nyc. : Teezik.
 17—4. 1693. : bővicsé — Ge. és Nyc. : bővécsé.
 18—4. 1693. és Ge. Hamva szélre kelvén, Nyc. : Szélre kelvén
 penig.
 19—1. 1693. és Ge. : ezköze, Nyc. : őszköze.
 19—3. 1713. : A' melly (1693. : A' mel' — hasonló rövidítés,
 ha a sor hosszú, egyebütt is gyakran előfordul, pl. 16—3. : hog' —
 lehessé) ; Ge. és Nyc. : Az melly.
 20—1. 1693. : személyét — Ge. és Nyc. : két l-lel.
 21—3. 1693. és Ge. : bővül s' —, Nyc. : s nélkül.
 22—2. küszködik ; 1693. : búskodik, de ezt már az első kiadás
 sajtóhibának mondja s szövegünk szerint javítja, a hogy az érte-
 lem is kívánja ; Ge. és Nyc. is küszködik.
 22—3. földi — 1693. : földi sajtóhiba ; Ge., Nyc. és 1713. :
 szövegünk szerint.
 22—4. 1693. és Nyc. : Szeretni alunni — sajtóhiba, Ge. helye-
 sebben : Szeretne.
 25—1. 1693. és Ge. : homályok, Nyc. : két l-lel.
 25—4. 1693. és Nyc. : gondgyai, Ge. : dolgai másolás-hiba.
 26—1. 1693. és Ge. : liget, Nyc. : sziget másolás-hiba.
 26—2. 1693. és Ge. : őrvös, Nyc. : örves.
 27—1. 1693. : Vadá szasra sajtóhiba, Ge. és 1713. : Vadászásra,
 Nyc. : Vadászatra.
 27—3. 1693. és Ge. : S'-annak, Nyc. : s nélkül.
 28—3. első fele Ge. : Kinek volt megh-hagyva, Nyc. : Kinek meg
 volt hagyva.
 28—4. 1693. és Ge. : Ebész-is kürtöle, Nyc. : Peszér-is kürtöle.
 29—4. 1693. és Ge. : egy más közt, Nyc. : kőzöt (így a sor egy
 szótaggal hosszabb).
 30—1. Nyc. : Simon, Ferencz (összekötő s nélkül).
 30—3. Nyc. : tanálák, itt a 32—2. is így.
 32—1. 1693. : szárát Kantárának, Ge. és Nyc. : száját íráshiba.
 33—1. van, s' — Ge. és Nyc. : s nélkül.
 33—4. 1693. : kényen, Ge. és Nyc. : kénnyén.
 34—3. Nyc. : mosolyog, egyebütt : mosolog.
 35—3. Ge. : Szi Selem, Nyc. : Szij, Selyem.
 36—1. 1693. és Ge. : Dervis, Nyc. : Denis ; 1693. : lompot,
 Ge. és Nyc. : lombot.
 36—3. 1693. : illy, Ge. és Nyc. : olly.
 36—4. 1693. : úszócan-is festet(t) (alább III—III. 6. : úszóván),
 Ge. : uszovan, Nyc. : uszován, 1713. : úszotán. A szó bővebb ma-
 gyarázatát l. az I. köt. 450. lapján.
 38—2. 1693. : rülok, Ge. és Nyc. : rólok.
 38—4. Ge. és Nyc. : körmén, 1693. és 1713. : Kőrmény sajtó-
 hiba, ezért a könyvek egykorú tulajdonosai már többen kivakar-
 ták az y-t.
 39—3. 1713. : Havas-al-földébül, 1693., Ge. és Nyc. külön áll

mind a három szó, mint szövegünkben ; 1693. és Ge. : *hírrel*, Nyc. : *hírül* íráshiba.

39—4. Nyc. mindig : *Décsei*, 1693. és 1713., a mikor nagy betűkkel írják a szót, rövid *e*-vel DECSEI-t írnak, mert nincs ékeztet nagybetűjök, de kis betűkkel ezek is *Décsei*-t szednek, ez tehát a helyes. L. alább 74—3. is.

41—1. Nyc. : *Licsicskának* — egyebütt : *Liciska*.

42—3. 1693. : *hirü* — *aláb hatta*, Ge. : *hirü* — *abba hatta*, Nyc. : *hirő* — *abban hatta*.

45—1. Nyc. : *kopár*, Ge., 1693. és 1713. : *kopar* ; ez utóbbi lehetne ugyan sajtóhiba : *kopasz* helyett, mert a *kopárt* — legalább mai szójárás szerint — emberre s állatra nem vonatkoztatjuk, bár a közös gyökből származó két szó rokon jelentésű. De Gyöngyösinél szokatlanabb kifejezések is fordulnak elő, s mivel az ékezetek elhagyása az első kiadásokban igen gyakori, meghagytam a *kopárt*, ékezettel, úgy mint a Nyc.-ben van.

46—1. Ge. és Nyc. : *szabadossan*, de 1693. : *szabadosan*.

47—1. 1693. : *Vigyázz ám, rád a' Nyúl* (rád = feléd megy) — ezt kiáltják az ebészek ; alább az 50—2-ben is azt kiáltják, hogy *vigyázzon minden(ki)* stb., tehát Ge. és Nyc. : *Vigyázz ám rád* (Nyc. : *reád*) *az nyul*, hibás, mert más értelmű volna.

48—1. *csere* = cserjés hely, melynek sűrűjében ember s állat megbúvhatik. V. ö. «Sárvár alatt sűrű berek a Csere.» Bezerédy nótája. Thaly *Adalékok* II. 184. l.

49—1. Nyc. : *tanálnak*.

50. vsz. A Ge. és Nyc.-ben az egész vsz. ekkép :

El ütik csak hamar, meszi (mesze) nem bocsáttják,
Hogy vigyázon minden, uyonnan kiáltják,
Egy özet kergetnek, Keményre hajlattyák,
Az Hylax és Philax az holl megh ugrattyák.

52—1. Ge. : De *mivel hogy* gyengék.

52—4. 1693. : *könyű Dervis*, Nyc. : *könyő deröis* (az utóbbi szó íráshiba).

53—4. 1693., 1713. és Nyc. : *faldok*, Ge. : *faldog* ; bár ez utóbbi alak a gyakorító képzővel (= többször hozzáfal, szájával odakap) helyesebbnek látszik, az előbbi főforrások egyezése miatt a szövegben a *faldok*-ot kellett megtartani, melynek *faldokol* változata szintén gyakorító értelmű, s mert Gyöngyösinél előfordul a *Palinodia* aj. lev. 213. l. is : (az ag ló, ha meg nem eheti is abrakját, — *faldokja*).

55—2. *ég ropogás*. V. ö. Az szörnyű *ég-ropogást* félük. *Murányi Vénus* II. 225.

56—1. 1693. : *sűrű*, Nyc. : *sűrő*.

57—3. 1693. : *sűrő* s viszont a Nyc. : *sűrű*.

57—2. 1693. : *Chartágónál*, Ge. : *Kartagonál*, Nyc. : *Chartagonál*, a minthogy a latin-görög tulajdonnevek írása mind a kéziratokban, mind a nyomtatott szövegekben nagyon ingadozó s ritkán pontos és helyes.

59—1. Nyc. : *mástul* s a vele rímelő sorvégi szókban is *-stul*.

61—4. Gc. és Nyc.: *egyéb* — 1693. és 1713.: *egyébe* az ékezet-hibák miatt helytelen.

62—2. Nyc.: *olcsó*.

63—1. Nyc.: *meg haitották*.

64—4. Gc. és 1713.: *El-kezdgye-e*, — 1693.: *El-kezdgyeje* és Nyc.: *el kezdgyei* íráshibák.

65—1. *Isten sugallása*, Nyc.: *sugolása*, (alább *Thök. és Zr. II. 93. vsz. sugollik*.) V. ö. *sugárlás* és *sugallás* bővebb magyarázatával az I. köt. 424. l.

66—3. 1693. és Gc.: *Titkos tanácsosnaka*, Nyc.: *Titkos tanácsának* (ez utóbbi régiebb alak, v. ö. a *Murányi Vénus* és *Palinodia* című lapjain mint személyi cím: *titok tanácsának*).

66—4. Nyc.: *követtye*.

67—4. 1693.: *ki-menéje* sajtóhiba, egyebütt: *ki-menése*.

68—2. 1693. és Gc.: *viszont*, Nyc.: *megint*.

68—4. 1693.: *jóbúl*, Gc. és Nyc.: *joban*.

70—1. 1693. és Gc.: *el-lőni*, Nyc.: *ki löny*.

70—4. 1693.: *tálallyák-fel*, Gc.: *talallyak* (ékezetek nélkül), Nyc.: *talállyák*, 1713.: *talállyak*; de mivel az előbbi sorban arról van szó, hogy a dolognak (mint az ételnek) előbb (vagyis *tálalás* előtt) *jól meg kell főni*, az 1693-beli szöveg helyes. — U. o. 1693. és Gc.: *tud*, Nyc.: *fog*.

72—3. 1693.: *Meggyes*, Gc. és Nyc.: *Medgyes*.

73—1. 1693.: *Temetségre hívsz*, Gc. t. *hiv* másolás-hiba, Nyc.: *temetésre hívz* (72—2. Nyc. is: *temetségére*.)

74—2. 1693.: *ismerte*, Gc.: *esmérte*, Nyc.: *ősmerte*.

74—3. 1693.: *Décsej*, Gc.: *Decsey*, Nyc.: *Décsej*; alább 76—1.: 1693. ismét: *Décseit*, Gc.: *Decseit*, Nyc.: *Décseit*. V. ö. feljebb a 39—4.-hez írt jegyzettel.

75—3. 1693. és Gc.: *fordúl*, Nyc.: *forog*.

76—1. 1693. és Gc.: *el-menne*, Nyc.: *el méne* hibás, mert a rímek is az előbbivel egyezők.

76—2. 1693. és Nyc.: *jó reménnyel lenne*, Gc.: *jo Remenséggel lenni*, így azonban egy szótaggal hosszabb a sor; a másoló keze nyilván rájárt a régi szokottabb: *reménség* írására, bár a 72—4-ben itt is: *remént vesz* (u. itt: 1693.: *reményt vész*, Nyc.: *remént vész*) fordult elő.

III. Rész. 1—3. 1693. stb. az *ő szívének*, Nyc.-ben nyilvánvaló másolás-hibával: *az ő helyett: alsó*.

2—1. 1693.: *Censabira*, de alább 9—2. és I—IV. 2.: *Censabria*, Gc.: *Csensabria*, Nyc.: *Csensabina*. Ez utóbbi helytelen, az előbbieik közül is a szövegbeli *Censabria* a helyes, nemcsak mert legtöbbször így fordul elő a főforrásokban, hanem mert így jobban összehangzik a következő sorok rímelő szavaival is. A név különben anagrammával özvegy *Baresainé* nevét rejti, de azért nincs szükség a szókezdő *Cs*-re, mert a *C*-s amúgy is megvan a szóban.

3—1. Gc.: *Táplállya*, egyebütt a szövegbeli *Hizlallya*.

3—2. Nyc.: *s-elis*, egyebütt *s* nélkül.

4—1. 1693.: *dítsekedik dolga jól létével*, Gc. és Nyc.: *Kevély-kedik* ilyen reménnyével.

5. vsz. A Ge. és Nyc.-ben a máskép rímelő szók miatt az egész vsz. lényegesen elüt az 1693-iki szövegtől:

Vajha mint az Phœnix, *most megh ujlhatna,*
Vagy hajából mint az kígyó *ki bujhatna,*
Verdett orcájára gyengéb bőrt *vonhatna,*
Örömet tenné *azt, s-mást-is, mit tudhatna.*

Verdett orca alább II—IV. 63—2: *verdet szárny.*

7—2. 1693.: *halován szín,* Nyc.: *halavány szín.*

8—2. 1693.: *szinné,* Nyc.: *szennye* (= szénnyé); alább 13—3. Nyc. is: *szinnyel színli.*

8—4. 1693.: *bizik, küldi jelét,* Ge.: *küldi bizony* (= bizonyos, előre megállapított) *jelét.*

11—2. 1693.: *meg-csalatást,* Ge.: *megh csalássát.*

15—3. *kajon irigylés.* A szó jelentésére nézve v. ö. *Igaz baráts. t. Act. X. 38—3.: Kain irigység.* Molnár Alb. szótárában: *kaján et kajon* = invidus ut Kain. A Mur. *Vénus II. 37.: megkajonolná — az irigység,* u. o. II. 342.: *meg-kajonlotta.* L. még az I. 475. l. az ezekről írt jegyzetet.

19—2. Nyc.: *figyelmessen, egyebütt fegyelmessen.*

21. vsz. Ge. és Nyc.-ben teljesen egyező, de az 1693-iki kiadás szövegétől tetemes eltérésekkel ekkép:

De nincs abban úgy mód, másként gondolkodik,
Egy megh hit(t) szolgálval addigh titkoskodik.
Arra bizza dolgát, az sem vonakodik,
Mert jól ígér (Nye: *ígért nékj*), *hanem gyorsalkodik.*

23—1. Ge.: *borult, egyebütt a szövegbeli merült.*

24—1. 1693., Ge. és Nyc.: *Alciones* (helyesen: *Aleyone* volna).

24—2. Nyc.: *keresi, egyebütt a szövegbeli kesergi.*

24—3. *Galatea,* Ge. és Nyc.: *Galathea,* 1693. és 1713.: *Palathea* kettős sajtóhibával.

24—4. *Acis* — egyebütt írás- és sajtóhibával: *Achis.*

26—4. 1693. és Ge.: *félben falt* (= félig kimondott, elharapott) *szavának*; Nyc.: *félben vált* másolás-hiba.

27—2. 1693.: *mered* sajtóhiba, melyet már az első kiadás jelez s magántulajdonosok is *eredre* javítottak; Ge. és Nyc. is: *ered.*

28—1. Ge. és Nyc.: *Egyrül másrulís* (összekötő s nélkül).

31—3. 1693. és Ge.: *tehi,* Nyc.: *leli* másolás-hiba.

32—2. 1693.: *másuga,* Ge. és Nyc.: *máshova.*

32—4. 1693. és Ge.: *fel-vett,* Nyc.: *fől tett.*

33—2. Ge. és Nyc.: *folytatnod,* 1693. és 1713.: *folydadnod* sajtóhiba.

33—4. 1693.: *kesergéstül,* Ge. és Nyc.: *kesergésből.*

35—1. Ge. és Nyc.: Nem fagyolal sokáig (szórendi változás).

35—2. 1693. és Ge.: *hevit,* Nyc.: *lehet* másolás-hiba.

36—3. Ge.: *nyila,* 1693.: *nyíl a'* sajtóhiba, Nyc.: *ija.*

37—1. Nyc.: *sirgy,* egyebütt: *sirj.*

38—4. 1693.: *követék,* Ge. és Nyc.: *kövelték* (amaz egyezőbb az előbbi sorok végszótagaival).

41—2. 1693. és Ge.: *S'-az,* Nyc.: *Az*

42—4. az *asztalt* most *vetik* = terítik. L. alább is II—III.
42—3. *vetett asztal*.

44—4. 1693.: *hó hirt* — sajtóhiba, egyebütt: *jó hirt*.

45—3. Nyc.: *avval*, lejjebb 47—4. itt is: *azzal*.

46—3. Nyc.: *személye* íráshiba, mely egy szótaggal fölösen nővelné a sor szótagszámát.

48—2. a szű — a' fellobbanásra oly *hamarja* (minden írott és nyomtatott forrásban így) = hamaros, oly hamar kész; szokatlan képzés s valószínűleg a költő alkotása; hiba annál kevésbbé lehet az írásban, mert a többi három szó teljesen rímel vele s alább a III—III. 46—2. is előfordul.

49—3. Habzó gondolattya jár, s' *helytelenkedik* (= nyughatatlankodik, nem találja helyét); Nyc.: *hirtelenkedik*.

53—2. 1693. és Gc.: *szedhetik*, Nyc.: *szedhetni*.

53—3. 1693. és Gc.: *az éjnek*, Nyc.: *az égne*.

54—2. Nyc.: *fellege*, egyebütt: *fellyege*.

54—3. *enyhódott* = enyhült. *sebhetett* = megsebzett (hasonló értelemben Gy. több munkájában, alább III—VI. 111. vsz. is.)

55—3. Nyc.: *késérő* (régies), egyebütt *késérű*.

56—2. 1693. és Gc.: *S'-azzal társalkodott*, Nyc.: *Azzal társalkodó*.

56—3. 1693.: *Mellyről*, Gc. és Nyc.: helyesebben: *Mellytől*.

57—2. Gc.: *forgatta* íráshiba, egyebütt *fogyattya*.

57—3. Nyc.: *agasztaltattya* (egy g-vel).

59—4. Nyc.: *annál*, egyebütt *ennél*.

63—2. Nyc.: *ednihány*, egyebütt *egynéhány*.

63—3. 1693.: Meg sem szünöm, *hid el a'* (a végén sajtóhiba), Gc.: *hid el* (= hidd el), Nyc.: Meg sem szünöm *addig* az stb.

64—2. 1693.: Hogy annál töb *hitel* lenne beszédében, Gc. és Nyc. (s utána Dugonics is): *hittel*, így is értelmes a sor s így a szójárás akkor szokottabb is volt, de az is lehetséges, hogy mindkét kéziratban íráshiba a *hittel*. Toldy — az 1693-iki kiadás szövegét használván — meghagyta a *hitel*-t. (L. ezt I—III. 20. II—II. 37. vsz. is.)

65—2. 1693.: *Érzi azt Décsei*, Gc. és Nyc.: *Az Décsey érzi*.

IV. Rész. 4—4. 1693. és Gc.: *s'-tészen*, Nyc.: *s-tehet*.

A 4—5. vsz. közt a Gc. és Nyc.-ben még két vsz. van, melyek az első kiadástól kezdve — Dugonicsét kivéve — minden későbbi kiadásból hiányzanak. Az 1—3. és 2—2. a Nyc.-ben *hűrségét* és *hűvségére*; a 2—4-ben *Kötelezi* helyett Dug.-nál *Kötelezé*.

13—2. 1693.: szeretseti pénz sajtóhibák, Gc. és Nyc. helyesen: *szeretseti pénz*, 1713.: szeretseti pénz az utóbbi hibás ékezetrel.

15—3. 1693., Gc. és Nyc.: *férre* (Gyöngyösi egyéb munkáiban is elég gyakran), de alább 28—2.: *félre*.

16—2. Nyc.: *kopaszság*, egyebütt *kopasság*.

18—3. 1693. és Gc.: *szűnek*, Nyc.: *szivnek*.

18—4. 1693.: *méltó*, Gc. és Nyc.: *méltób*.

19—3. 1693.: *s'-a*, Gc. és Nyc.: *Az*.

20—4. 1693. és Gc.: *S'-majd*, Nyc.: *maid*.

- 21—1. *Vénus véréből nőt Rósa*. V. ö. *Mur. Vénus* III. 236—1.
 21—3. *Hyacint* — két szótagnak olvasandó.
 21—4. *Tulpán* — a versszótag miatt rövidítve; alább: 21—1.
Tulipányok;
 22—3. *Ge. és Nyc.*: készetű, egyebűtt kéztetű.
 23—4. 1693. és *Nyc.*: *Fitogattya magát*, v. ö. *fitogtat*. *Ge.*:
Forgattya magát — de így a sor egy szótaggal rövidebb.
 26—2. *szinben*, 1693.: *sinben* sajtóhiba, *Ge.*, *Nyc.* és 1713.:
szinben.
 28—1. *Többnek* — 1693.: *Többel*, *Ge.*: *Több el* hibás írások,
Nyc.: *Töbnek* értelmileg egyedül helyes.
 29—1., 2. stb. a rímelő végszókbán 1693. és *Nyc.*: sokakat,
javokat, *Ge.* azonban: — *at*.
 31—3. *Nyc.*: *szeléd erkölcsével*, 1693.: *szeled* erkölcsével sajtó-
 hibák, 1713.: *szelid*.
 32—4. 1693.: *Ván minden*, *Nyc.*: *van mind* ez írás-, amaz
 sajtóhiba.
 36—2. *Décsei-is*, 1693.: *Dicseis* sajtóhiba.
 37—4. *Keményt-é*, 1693.: *Keményre* ezt már az első kiadás
 sajtóhibának jelezte, *Ge. és Nyc.*: *Keményté*.
 39—2. 1693.: *aggodalma*, *Ge. és Nyc.*: *agadalma*.
 42—1. *Ge.*, *Nyc.* és 1713.: *tüskés*, 1693.: *türkes* sajtóhiba.
 45—1. *kedves dalát mondgya*, 1693.: *dalát*, *Ge.*: *dalát*, *Nyc.*:
Dallát, *Dug. dallyát*, *Toldynál*: *dalát*. A szó megvan *Molnár A.*
 szótárában és *G. Katona I.-nál* (1647.) is.
 45—4. 1693.: *reméli*, *Nyc.*: *reméli* (alább 49—4. is: *reménlett*).
 47—1. 1693. és *Ge.*: *Ugy szemléli mostan*, *Nyc.*: *Szemléli mos-*
tanság.
 47—2. 1693.: *dicsiri* (egyebűtt is sokszor), *Nyc.*: *dicséri*.
 51—2. 1693.: *hozott*, *Nyc.*: *hozod* íráshiba.
 51—4. 1693.: *dolgod*, *Nyc.*: *dolog*.
 53—3. 1693.: *húnyik*, *Nyc.*: *hunik*, *Ge.*: *szűnik*.
 54—1. 1693.: *múla* (a vele rímelő többi sor is *-úla* végű), *Nyc.*:
mulik íráshiba.
 54—4. 1693. és *Ge.*: *szine-is* — *Nyc.*: *szinnyeis*.
 57—4. 1693. és *Ge.*: *Teste rosájának* — *Nyc.*: *rosáinak*.
 60—3. 1693. és *Ge.*: *keresé* — *Nyc.*: *keresi*.
V. Rész. 1—2. *Ge.*, *Nyc.*, 1693.: *el-keszte*, *menni karban* (*Nyc.*:
korban) *forgot*.
 2—2. *ezköz* — *Nyc.*: *őszköz*.
 3—1. *fáradság* — *Nyc.*: *fáradtság*.
 3—2. 1693. és *Ge.*: *Mert tetézett abban* — *Nyc.*: *mert meg va-*
gyon abban.
 4—5. vsz. *szójátékos verseit* v. ö. *Daed. templ.* IV. 23—25. és
 51. vsz.-val.
 5—1. *rá* — *Nyc.*: *reá*, de így egy szótaggal hosszabb a sor.
 5—2. 1693. és *Ge.*: *ócsób bért* — *Nyc.*: *ócsóbért* íráshiba.
 5—3. 1693.: *pörrel* — *Ge. és Nyc.*: *pörrel*.
 5—4. 1693.: *ohatod* — *Ge.*: *oha*(—), *Nyc.*: *óltatod* (nyilván
 egyik másoló sem tudta elolvasni a szót).

6—1. 1693.: *beszélyén* sajtóhiba, melyet már a költő *beszél-vén*-re javított. Gc., Nyc. és 1713. is így.

7—3. 1693.: *jádzató*, 1713.: *jádzadó* — Gc.: *Jadczo*, Nyc.: *jácztato*.

8—3. 1693.: *friget* — Gc. és 1713.: *frigyet*, Nyc.: *frigjet* (a *j* későbbi írással van közbeszúrva).

12—17. vsz. a gyűrű leírása. V. ö. alább a 18—27. vsz.-jz.

13—2. 1693.: *azokat-is ragyogó fényekkel* — Gc.: *azokat* — *ragyogó*, Nyc.: *azokotis ragyagó fényekkel*.

15—1. Gc. és Nyc.: *Keregdségének*.

15—2. *Thisbének* — 1693. és Nyc.: *Tysbének*, Gc.: *Tisbének*.

17—2. 1693. és Gc.: *czégérül* — Nyc.: *czigérül* (alább 39—4. itt is *czégérül*).

18—27. vsz. a jegykendő himzésének leírását v. ö. *Daed. templ.* IV. 108—118. és *Pros. elrag.* I. 95—105. vsz.

23—3. 1693.: *Agenor Lyanyát* — Gc. és Nyc.: *Leányát* íráshiba, mert így a sor egy szótaggal hosszabb kelleténél.

24—2. 1693.: *habokat* — Gc. és Nyc.: *hábokat*.

25—3. 1693.: *jaigat ott* — Gc. és Nyc.: *jaigatot*.

26—3. 1693.: *érzi s'-sohajtya* — Gc. és Nyc.: *érzi s'-ohaittya*.

26—4. 1693. és Gc.: *adattya* — Nyc.: *adhattya*.

28—3. 1693. és Gc.: *könyhüle* — Nyc.: *könyvhüle* (az *ű* ékezet nélkül). — U. o. Gc.: gondgyának helyett *dolgyának* íráshiba (ez a szó a 4-ik sor vége).

29—2. 1693.: *egnychány* — Gc. és Nyc.: *ednihany*.

32—1. 1693.: *azál* — Gc.: *az áll*, — Nyc.: *az ál*.

32—4. 1693. és Gc.: *szine* — Nyc.: *szinnye*.

33—4. 1693. és Gc.: *Lyányok* — Nyc.: *Leányok* íráshiba, mely a sort egy szótaggal fölöslegesen hosszabbítja.

35—2. 1693.: *Ez kitől* — Gc. és Nyc.: *Es kitől*.

38—1. 1693. és Gc.: *Olly az mint* — Nyc.: *Ollyan mint*.

38—2. 1693. és Gc.: *ha ki túl* — Nyc.: *ha kitől* (értelmetlen).

38—3. 1693. és Gc.: *a' szű* — Nyc.: *a' szv*.

39—3. 1693. és Gc.: *Hirtelen* — Nyc.: *hertelen*.

40—4. Nyc.: *kézhez vitelire*.

42—2. 1693. és Nyc.: *Első zengéjében* — Gc.: *zengésiben*; 1713.: *'zengéjében*. Az első minden valószínűség szerint: *zengéjében*-nek olvasandó, mely szó (vminek kezdete, eleje értelemben) többször előfordul Gyöngyösi munkáiban (alább II—I. 59—3.), így értette az 1713-iki kiadó is; a *zengéje* és *zengése* sehogy sem illik a szövegbe, s nyilván sajtó- és másolás-hiba.

44—4. 1693. és Gc.: *szivekben* — Nyc.: *szívében*.

45—1. 1693. és Gc.: *hatván* — Nyc.: *hát van* (értelmetlen).

45—3. 1693.: *Jéggel egyvelített*, Gc.: *Jégvel*, Nyc.: *egyveledet*.

46—1. 1693.: *Reméllő* — Gc. és Nyc.: *Reménlő*.

46—2. 1693. és Nyc.: *hajnalok harmattya* — Gc.: *hajlandok* íráshiba; Toldynál: *harmatok hajnala* hibás javítás.

46—3. 1693., 1713. és Nyc.: *fergetek*, Gc.: *förgeteg*. Alább II—I. 59—1. az 1693. és Nyc. is így.

47—3. 1693., Gc. és Nyc.: *Philist*.

48—3. 1693.: *Mint az Demophoon nem jadzott hitével* — Ge.: *Mint az Demophon* (így kevés a sor szótagszáma), Nyc.: *Mint az Demophon* nem jaczot ő hitével.

49—4. 1693.: *jovára* — Ge. Nyc. és 1713.: *javára* (a rímekkel így jobban is összehangzik).

50—1. 1693. és Ge.: *Fel* — *fedele* — Nyc.: *Föl* — *födele*.

50—4. 1693. Nyc.: *levele* — Ge.: *nyavala* másolás-hiba, mely értelmetlenné teszi a sort.

52—1 1693. Nyc.: *azt* — Nyc.: *a'*.

MÁSODIK KÖNYV.

I. Rész. 1—3. 1693.: *Olaj-fa ágakkal füzte bokrétáját* — Ge. és Nyc.: *ágokból füzte koszorúját*.

4—3. 1693. és Ge.: *elméjek* (= elméjüket) — Nyc.: *elméjét* íráshiba.

5—4. 1693. és Ge.: *mellyből* — Nyc.: *honnét*.

6—2. Nyc.: *Triptolomus* (alább 14—2. is így) íráshiba.

6—3. 1693. és Ge.: *Titirus* (14—3. is) — Nyc.: *Tytirus* (14—3. is.)

9—4. 1693. és Ge.: *Hasznával* — Nyc.: *Haszonnal*.

10—14. 1693. és Ge.: *ujjonnan* — Nyc.: *ujonnand*.

12—3. 1693.: *igir* (mint rendszeren: *dicsir*) — Ge. és Nyc.: *igér*.

15—1. 1693.: *Göblyeinek* (mint föntebb 5—1.: *Göblyeit*), Nyc.: *göblyejének*.

16—1. s köv. a rimelő szók Nyc. röviden: *ut, but, jut, fut*.

18—1. 1693.: *kőszűrű* — sajtóhiba.

22—3. 1693.: *s'minden dolgában* — Ge. és Nyc.: *minden dolgokban*.

23—1. Nyc.: *hirt, s-nevet*.

23—2. 1693. és Ge.: *A' melynél* — Nyc.: *a' mennél* íráshiba.

25—4. Ge. és Nyc.: *Mivelte*.

28—1. *Castor, Telamon* — 1693., Ge. és Nyc.: *Cándor, Telémon* írás- és sajtóhibák, — amazt már Gyöngyösi kijavította, emez 1713-ban is megmaradt.

28—2. 1693. és Ge.: *Pentheselia*, Nyc.: *Penthizelia* íráshibák.

28—3. 1693.: *Phrygesek tajnokja*, sajtóhiba még 1713. is, Ge. és Nyc.: *Phrigjessek bainokia*.

32—2. 1693.: *hevert* — Ge. és Nyc.: *henyélt*.

35—2. 1693.: *vere* — Ge. és Nyc.: *veve*, egyik 1693. példányban is így javítva.

36—3. 1693.: *kisirik* (l. feljebb: *dicsir, igir*) — Ge. és Nyc.: *kisérik*.

38—1. 1693.: *Keván* — Ge. és Nyc.: *Kiván*.

42—2. 1693.: *emlkeznek* sajtóhiba.

48—1. 1693. és Ge.: *keserve mérgében* — Nyc.: *keserves*.

50—1. 1693.: *zakogva* — Ge. és Nyc.: *zokogva*.

50—4. a szövegbeli sor helyett Ge. és Nyc. egészen más sor:

Sziveket sokaknak méltó bú érdezi.

55—2. 1693.: *buában* — Gc. és Nyc.: *bujában*.
 56—4. 1693.: *végzéje* (1713.: *végzője*) — Gc.: *végzi é* — Nyc.:
végzeé?

60—1. 1693.: *szűnek* — Gc. és Nyc.: *szívnek*.

64—4. A szövegbeli 1693-iki sor helyett:

Gc.: S azt késérvén nem vélt veszélyben hullása.

Nyc.: S-azt keservétenem, volt veszélyben hullása.

A Gc. sornak még volna értelme, de a Nyc. sorának nincs; másolás-hibára mutat az is, hogy itt egy szótaggal több a sor.

66—2. 1693.: *fogonatos* — Gc., Nyc. és 1713.: *foganatos*.

66—4. 1693. és Gc.: *késztetéssébül* — Nyc.: *késztetésekébül*.

68—3. 1693. és Gc.: *Hozá* — Nyc.: *hozza*.

70—2. 1693.: *nyutó* — Gc. és 1713.: *nyujtó*, Nyc.: *njüito*.

72—2. 1693.: *aggodalmával* — Gc.: *agadalmával*, Nyc.: *akadalmával*.

72—4. 1693. és Gc.: *Keménye* — Nyc.: *Keményis*.

73—4. 1693.: *Es fel-virad napja* — Gc. és Nyc.: *S-föl virasztya napját*. Az egész sor különben Gyöngyösinek kedvelt kifejezése, mely egyéb munkáiban is gyakran előfordul.

74—1. 1693. és Gc.: *Csak éllyen* — Nyc.: *Csak illyen* íráshiba.

II. Rész. Az I. Részben a költő az erdélyi seregek romlásának hírért és hatását csak általánosságban beszélté el; azt, hogy mikép került a sereg java a fővezérrel, Keménynyel együtt tatár rabságba, maga Kemény részletesen leírja föntebb (I. 365. l.) már említett védőiratában. Az *Önéletírást* saját följegyzése szerint 1657. és 1658-ban tatár rabsága idején, a védőiratot már hazaszabadulása után írta, s ebben azt igyekszik bebizonyítani, hogy az erdélyi sereg tatár rabságba esésének nem ő volt az okozója, mint némelyek itthon elhírelték. Az eseményeknek annyi tanúja volt, hogy Kemény könnyen meggyőzhette olvasóit a maga igazáról, mert ha ez nem sikerült volna, pár év múlva aligha hívták volna meg s ültették volna szinte akaratára ellenére az erdélyi fejedelmi székbe, Kemény a védőiratot nyilván szélesebb körben elterjesztette s valószínű, hogy elküldte Wesselényi Ferencz nádornak is; itt és így jutott az Gyöngyösi kezeihez, sőt hihető, hogy Kemény olyan emberrel küldötte azt oda, a ki maga is jelen volt nemcsak a táborban, hanem a tatár rabságban is, s így még több részletet mondhatott főkép az utóbbiakról. Gyöngyösi e hiteles történeti adatoknak legfontosabb részét, a rabságba esést, hogy szorosabban ragaszkodhassék a valósághoz s előadását is élénkebbé és közzvetlenebbé tegye, egy útközben megszökött erdélyi katonával beszélteti el a 2—57. vsz.-ban, így aztán az események is mélyebben hatnak Lónyai Annára.

3—1. Nyc.: *Marpessusi*. 1693.: *MÁRPESUSI*.

3—4. Gc. és Nyc.: *Nemzetünknek*.

7—2. 1693.: *diadalmakot* (a vele rímelő sorokban is *-ot*) — Gc. és Nyc.: *diadalmokat* (a rímelő sorokban is *-at*).

7—3. 1693.: *Vét-is* — Gc.: *vett-is*, Nyc.: *Vetis*.

- 7—4. 1693. és Ge.: *várhatunk* — Nyc.: *várhattunk*.
 8—1. Nyc.: *Krakkó* — egyebütt egy *k*-val.
 9—2. 1693. és Ge.: *vakot hoz* (a kockajátékról vett kép, mely Gyöngyösi munkáiban gyakori), Nyc.: *okot hoz* — másolás-hiba.
 15—2. 1693.: *tractáihoz* — Ge. és Nyc.: *Tractájához*.
 16—1. 1693. és Ge.: *Reméltük* — Nyc.: *Reméletük* (így egy szótaggal több a sor).
 18—4. 1693.: *őzönének* — Ge. és Nyc.: *űzönének* íráshiba.
 23—3. 1693.: *inkáb veszszek* — Ge. és Nyc.: *veszek*.
 23—4. 1693.: *Hogy nem* — Ge. és Nyc.: *hogy sem*.
 25—3. 1693.: *s'-nem őrzi hazáját* — Ge.: *s-nem őrzi hajóját* — Nyc.: *s-nem őzz* (javítva: *űzzj*) *hajóját*; mivel a kép a hajózásról van véve (vitorla, kormány) kétségtelen, hogy *hajóját* volt az eredeti szövegben s a *hazáját* az első sor végéről hibásan került ide is a nyomtatásban.
 26—4. 1693.: *hir* — Ge. és Nyc.: *hirt*.
 29—2. 1693.: *el-fottünk* — Ge. és Nyc.: *el-fogytunk*.
 32—2. 1693.: CHANNAL, 1713.: CHAMNAL, Ge.: *Chámmal*, Nyc.: *Chánnnal*; alább 1693-ban is mindig CHÁM.
 32—4. 1693.: *Sarcsot*, 1713.: *Sartzot*, Ge. és Nyc.: *sarczot*, utálabb 34—4. és 42—2. az 1693-ban is *sarczolna*.
 33—1. Ge.: *Cirius* (Curtius helyett) íráshiba.
 33—3. 1693. és Ge.: *penig*, Nyc.: *pedig*.
 33—4. 1693.: *kénálna*, Ge. és Nyc.: *kinálna*.
 34—4. 1693.: *Örömesb*, Ge. és Nyc.: *Örömesb*. U. o. mindhárom helyen *sarczolna*, e helyett a későbbi kiadásokban *harezolna* áll, de a költő talán olyan győztes harczt értett, mely zsákmánnyal jár (v. ö. alább a 41—4. és 42—2. sorral). Dug.-nál Ő. s. helyett: Mászt gondol Népének.
 36—1. 1693. és Ge.: *Hitit* — *esküvéssel* — Nyc.: *Hitét* — *eskővissel*.
 37—3. 1693.: *űdött*, 1713.: *időt*, Ge.: *űdött*, Nyc.: *űdöt*.
 38—3. 1693.: *farkot* — Ge. és Nyc.: *farkat*.
 38—4. 1693.: *hiteté* — Ge. és Nyc.: *hitette*.
 39—4. 1693.: *Simon* (sajtóhiba) — Ge.: *Szinon*, Nyc.: *Sinon*.
 41—1. Bár csak ki-ki *kezen vitézül vesz vala* = Bárcsak inkább kézi viadalban (fegyverrel kezében), vitéz módon harczolva vészett volna el.
 42—1. 1693. és Ge.: *tartóztattya* — Nyc.: *ki hivattya*.
 42—3. 1693.: *állattya* — Ge.: *alléttya*, Nyc.: *álittya*.
 45—2. 1693.: A' Szemény Zászlók-is (alább 47—2. is: Pribék Szemények), Nyc.: a' kemény Zászlók is — tehát íráshiba, a másoló nyilván nem ismerte a szót (l. 47—2. is). **A Ge-ből az egész 45-ik vsz. hiányzik.** — A szemények vagy szemének eredetileg a szultán vadász-testőrei, utóbb így nevezték az oláh vajda zsoldos testőreit is; itt általában *zsoldos gyalog-sereg*, mely oláh, rác és másféle balkáni portyázókból állt. — A szemények árulására nézve Kemény J. s az ő utána beszélő hirnők (vagyis a költő) előadását megerősíti az egykorú s szintén jelen volt Nagy Szabó Ferencz, ki Memorialé-jában (Gr. Mikó Imre Erdélyi tört. adatok I. Kolozsvár

1855. 164—5. l.) ezeket írja: «És mikor immár kijött volna a tatártól Kemény János uram, csak hallani kezdi, hogy ropognak a puskák, de azonban látni kezdé: hát a sánczbélieket ostromolják. Azután 400 *széjmény* gyalog puskás elárulván a magyart, kijő a tatárokhoz a sánczból és a tatár annak nyomán ment bé reájok a sánczba, másfelől a tó felől gázolt reájok.»

46—3. 1693. és Ge.: *kerestünk*, Nyc.: *szeresztünk*.

46—4. 1693.: *most ollyáká lettünk* — Ge.: *ollyanokká*, Nyc.: *most ollyaná löttünk*.

47—2. 1693. és Ge.: *Szemények* (l. feljebb 45—2.), Nyc.: előbb: *szemények*, majd ugyanazon kézzel javítva: *személlyek*. Az 1693-ban a rímelő szók Vezérünköt — mind a négy sorban — -öt, a Ge. és Nyc.-ben mindenütt -et.

48—4. A Ge.-ben a 3. és 4. sor fel van cserélve.

49—4. Ge. és Nyc.: *úznak*, *s-kergetnek*.

50—1. 1693.: *csuporban*, Ge. és Nyc.: *csoportban*. — 1693.: a rímelő szókban az -unk szótagban (mint egyebütt is gyakran) az -ünk sajtóhiba.

52—4. 1693.: *fetrengni* — Ge. és Nyc.: *fetrengni*.

57—4. 1693.: *ndom* (sajtóhiba), Ge. és Nyc.: *ndom*.

59—2. 1693.: *említésével*, Ge. és Nyc.: *említésével*.

61—1. és 3. (a szöveg), Ge. és Nyc.: *enyhétteni*, *könyhétteni*.

62—3. 1693.: *ezek*, Nyc.: *azok*.

62—4. 1693.: *nyugalmát ezeknek találja* — így az *ezeknek* a 2-ik sorbeli *ellenzés* és *veszély*-re vonatkoznék, de így nincs helyes értelme a sornak; ellenben a Nyc.: *nyugalmát s-örömét találja* teljesen helyes értelmet ad.

III. Rész. 4—1. 1693.: *Sőt*, Ge. és Nyc.: *Sőt*.

4—3. 1693.: *nyess*, Ge. és Nyc.: *nyers*.

6—4. 1693.: *kénállya*, Ge. és Nyc.: *kinállya*.

7—4. 1693. és Ge.: *egész*, Nyc.: *egiz*.

8—4. 1693.: *kéván*, G. és Nyc.: *kiván*.

9. vsz. Innét kezdve (69-ik lap) az Akadémia Ráday-példánya (AR felemás kiadás) helyesírás tekintetében eltér az 1693-iki kiadásoktól; ebben pl. ajánlássát — AR.: ajánlását Ge. és Nyc. (1713., is így), amott: Jancsár, emitt: Jantsár, (1713. is), amott éczakáit, emitt: étzakáit (1713. is), — a köv vsz.-ban is lántza, lántzolt stb.

9—3. 1693.: *együvé*, Ge.: *együvé*, Nyc.: *edgyüvé*.

11—1. 1693. és Nyc.: *edgyütt*, AR. és Ge.: *együtt*.

11—2. 1693.: És gyenge *Vánkusín nyugtatni* ..., AR. és 1713.: *Vánkosin*, Ge. és Nyc.: *Nyugalmas párnáin legelni* ...

11—3. 1693.: *nem érút* (sajtóhiba), AR. és 1713.: *e' rút*, Ge. és Nyc.: *a' rút*.

15—1. 1693.: *Nester Fejir várnak* (= Dnyeszter-Fejérvár, Odessza közelében), AR.: NESTER FEJér VÁRnak; Ge.: *Fejér*, Nyc.: *Fehér*.

15—3. *Lábszűjját Solymának* = az a selyemfonatú lábszínór, melynél fogva a vadászó sólymokat zsákmányra eresztették; itt képletesen. V. ö. alább 48—1: *csörögős l.* = vasbilincs.

- 15—4. 1693., Ge. és Nyc.: *üdvözlye*, AR. és 1713.: *idvezlye*.
 16—4. 1693., Ge. és Nyc.: *inségen* (a rímelő szók is így végződnek), AR. és 1713.: *inségben*.
 17—3. *Szkófiom* = arany-, ezüstfonál, melyet hímzésre, kivarrásra használtak.
 19—2. 1693., Ge. és Nyc.: *Szenek*, AR.: *Szennek* (= Szénnek).
 19—4. 1693., Ge. és Nyc.: *telte bé-fogott*, AR.: *tölte-bé fogott*. — (Alább Szekercze töltötte markokat.) A rímelő szók vége mind a négy sorban 1693. és AR. -*okat*, Ge. és Nyc.: -*okat*. (Bd-ben itt is, egyebütt is a szerző sajtóhiba jegyzékének megfelelően nyomtatott s az -*okat* fölé ragasztott -*okat*, alább 31—4. éppen így homlokokat s'-nyakokat.)
 20—1. 1693. és AR.: *csapdozó*, Ge. és Nyc.: *csapdosó*.
 20—3. 1693.: *varassúlt*, Ge.: *varasult*, AR. és Nyc.: *varrasúlt*.
 21—3. 1693.: *Labdaként jádezonak*, AR. és 1713.: *Laptakint jádtzonak*; Ge. és Nyc.: *Labdaként jádezanak*.
 23—4. 1693. és AR.: *Cychlops*, Ge. és Nyc.: *Ciclops*.
 A 23. vsz.-tól (71. l.) kezdve 1693. és AR. ismét teljesen egyező nyomás, helyesírás és sajtóhibák.
 25—3. *Pemete-bot* = bot végére erősített szalmacsomó, melyet vízbe mártanak s úgy locsolják vele a tüzes vasat.
 28—3. 1693.: *Mondanak* (sajtóhiba), Ge., Nyc. és 1713.: *Mondanád*.
 33—2. *Tegez* = nyílvesző-tartó bőrtok, melyet a lovas vitézek rendszeren oldalukra, a gyalogosok vállukra kötöttek. (L. alább: *tegez* Cupido-állandó jelzőül.)
 34—2. 1693. és Ge.: *Encheladus*, Nyc.: *Enheladus*.
 35—1. 1693. és Nyc.: *Meg-szóllal itt*, Ge.: *Megh szollalik*.
 35—3. *Puzdra* = íjtartó bőrtok.
 37—2. *Chaur* (vagy *kaur*, *gyaur*, arab-török: *kafir*) = hitetlen, a keresztény nép csúfneve a mohamedánoknál.
 37—3. 1693.: *ragyog*, Ge. és Nyc.: *ragyak*. U. o. 1693.: *Alcorán*, Ge.: *akkoron* (hibás), Nyc.: *alkorán*.
 38—2. 1693. és Nyc.: *A' mint*, Ge.: *Az ki*.
 40—1. 1693.: *magadot*, Nyc.: *magadat*.
 41—1. 1693.: SÍRATNAK, a kéziratokban hibásan, Nyc.: *Siráknak*, Ge.: *Sir árnak*. *Sírá*t (arab: *szírá*t) = út; mohamedán hitrege szerint tulajdonkép a pokol fölött levő *híd*, mely olyan keskeny s olyan éles, hogy csak az igazak tudnak rajta átmenni.
 41—3. *Hauri* (v. *Húri*) *leányok* = mohamedán hit szerint a paradicsom csodaszép leányai, kiket az alkorán a jámbor igazhívóknak jutalmul ígér.
 43—1. és 2. rímelő sorok Nyc.: *diadalmodra*, oldalodra.
 44—3. 1693.: *fogott* — Nyc.: *fogod* (íráshiba).
 45—4. 1693.: *üdvözlésének jelöl*, Ge.: *üdvözl*, Nyc.: *üdvözlésének azt jelöl*.
 46—4. 1693.: *ki-fogjonak* — Ge. és Nyc.: *ki fogjanak*.
 47—4. 1693.: *mért* — Nyc.: *miért* (íráshiba, mely egy szótaggal megnyújtja a sort).
 48—1. 1693.: *A' Csörögős láb szij csörög* — Nyc.: *A' csörgős*

láb szij csörög (íráshiba, mert így egy szótaggal rövidebb a sor), —
 Ge.: *Az cserges* láb szij *cseregh* (itt szintén rövidebb a sor), alább
 60—3. itt is: *csörgőt*.

51. vsz. Az 1693-iki szövegtől a Nyc. sok eltéréssel ekkép:

A kit mint hadakban viselt *dolgainak*,
 S-ellenségeket vett szép *diadalminak*,
 mind békességbeli *hasznos munkainak*,
érdemiért egyéb nagy szolgálatinak.

Ge. ugyanígy, csak a 2-ik sor eleje: *Ellenségeken vett* (mint 1693-ban).

52—1. 1693.: *Kellene*, Ge.: *Kellenék*, Nyc.: *Köllene*.

52—3. 1693. (1. a szövegben), Ge. és Nyc.: egészen más sor:

Győzedelmes Peánt néki énekelni.

53. vsz. 1693. (1. a szövegben); a Ge. és Nyc.-ben a szövegbeli
 vsz. 1. sora elmarad, a 2. és 3. sora 1. és 2. sorul áll, 3-ik sora ez:

Laureas szekeret érdemlő Keménynek.

A 4-ik sor mindkettőben ugyanaz.

57—1. 1693.: *avad*, melyet már Gyöngyösi sajtóhibául jelölt
 meg; Ge.: *az vad*, Nyc.: *a' vad*. A *kedrén*-re l. a II—IX. 76. vsz.-
 hoz írt jegyzetet.

57—2. 1693. és Ge.: *Jáczodozva*, Nyc.: *Jádczadozva*.

58—1. 1693. és Ge.: Így sok veszély *inal* (= üz, nyomon kö-
 vet; v. ö. feljebb 56—1.: *Inában van* stb.), Nyc.: eredetileg
veszél csinált későbbi tintával javítva: *veszél inál*.

58—4. 1693.: *tömlőcsős*, Ge.: *tömlőcsös*, Nyc.: *tömlőcses*.

61—2. 1693.: *sorossága*, Ge. és Nyc.: *szorossága*.

IV. rész. 1—1. 1693.: *éppült*, Ge. és Nyc.: *épült*; *Sidó vár* =
 kaloda, fogolyház (alább II. 29—3. *tömlőczös ház*), tulajdonkép
 a város felett épült fellegvár, melynek egyik szobájában Kemény
 harmadmagával erős őrizet alatt raboskodott. V. ö. alább az
 50—51. vsz. tartalmával.

2—1. 1693.: *sinlik*, Ge.: *finlik*, Nyc.: *fénlik* (íráshiba).

6—1. 1693. és Ge.: *hűségében*, Nyc.: *hűvségében*.

8—2. 1693. és Ge.: *modgyára*, Nyc.: *formára*.

8—3. 1693. és Nyc.: *A' záros*, Ge.: *Az aras* (íráshiba).

10—2. 1693. és Nyc.: *Bús árváját*, Ge.: *Bus Annáját*.

12—3. 1693. és Ge.: *serkentek*, Nyc.: *sörkentek*.

14—1. 1693.: *környekére* — Ge. és Nyc.: *környékére*.

21—4. 1693.: *bágyadot*, Ge.: *bágyadot*, Nyc.: *bágyado*.

22—3. 1693. és Ge.: *kesereg*, Nyc.: *kőserég*.

23—1. 1693.: *E' lévén* (sajtóhiba, mely zavarja a sor értelmét)
 helyesebb: Ge. és Nyc.: *Eleven*.

25—4. 1693. és Ge.: *páros* — Nyc.: *pörös* (íráshiba, így a szó
 sehogy sem illik a szövegbe).

26—3. 1693.: *azt-is* (így az értelem nem elég világos), helye-
 sebb a Ge. és Nyc.: *ő-is* (t. i. Anna, mert ő rá vonatkozik az egész
 versszak).

27—2. 1693. és Ge.: *Begyének* — Nyc.: *Begyében*.

27—3. 1693.: *annak-is* (t. i. Annának), G. és Nyc.: *nekj's*.
 29—1. 1693.: *ez*, Gc.: *az*, Nyc.: *a'*.
 29—2. 1693.: *az*, Nyc.: *ő* (Gc. mindegyik szó hiányzik s így a sor egy szótaggal rövidebb).
 29—3. 1693.: *Az-is*, Gc. és Nyc.: *Őis*.
 30—3. 1693.: *az*, Gc. és Nyc.: *ő*. — A rímelő szókban Gc. és Nyc.: keveréti, öbléti, egyveléti, emléti.
 31—2. 1693.: *láthatám*, Nyc.: *láthattam*.
 31. vsz. a **Gc.-ben nincs meg**, így a hasonlat első része, mely a következő vszban egészül ki, hiányos.
 32—2. 1693.: *nög* (sajtóhiba), Gc. és Nyc.: *nyög*.
 33—1. 1693.: *elébb*, Gc. és Nyc.: *előb*.
 33—4. 1693. és Gc.: *ez madár*, Nyc.: *a'*.
 34—3., 4. Nyc.: egyvelét — készét.
 34—4. és köv. *levelet készit Annájához*. Keménynek itt s alább is fogságából Annához írt levelei tartalmilag természetesen költöttek s ép úgy klaszikus utánzatok, mint egyéb munkáiban más hősei által írt költői levelek, melyek azonban mindig jó alkalmul szolgálnak a költőnek, hogy levélíró személyeinek gondolatait és érzelmeit egész közvetlenséggel megszólaltassa. Kemény és Lónyai Anna levelei annál érdekesebbek, mert többször nemcsak tartalmi, hanem néha szinte szó szerinti egyezések vannak valódi leveleikkel. Abban a levélgyűjteményben ugyanis, mely eljegyzésüktől Kemény életének utolsó hetéig terjed (*Kemény János és Lónyay Anna levelezése 1656—1662*. Közölte Tóth Ernő a *Történelmi Társulat* 1900. évf. és különnyomatban) 12 levél van Lónyay Annától és 51 Kemény Jánostól: ez írta az elsőt is 1656 decz. 18-án «Édes kis asszonykájá»-nak Monostorról, már a lengyelországi hadmenetre készülve s az utolsót is 1662 január 16-án, hat nappal a reá végzetessé vált nagyszöllősi ütközet előtt, «kedves feleségének», — «édes szívé»-nek. Valóban megható a gyengéd szeretet és kölcsönös tisztelet, kemény tatár rabsága idején pedig a kölcsönös bánkódás egymás sorsán és aggodalom egymás egészsége iránt, az öröm Kemény kiszabadulása után s rövid boldog együtt-létük után ismét az új aggodalom a törökkel folyt harcokban. Mivel Lónyai Annának első férje hadadi Wesselényi István volt, s így rokona a nádornak, nagyon valószínű, hogy Kemény rabságáról s leveleinek fontosabb tartalmáról alkalmilag értesítette, mert a rokonság révén később, Kemény halála után is leveleztek. Gyöngyösi tehát a nádor udvarában, a hol «komornik»-sága előtt is többször megfordult, hallhatott egyet-mást Kemény és Lónyai Anna s rsáról.

35—1. *Sokszor írtam volna* stb. . . . Kemény és Lónyai Anna a valóságban is megbízható szolgálai által küldték leveleiket, de néha mások kezén át s így, az út bizonytalansága miatt is, nem esoda, ha a nehezen várt levél későn vagy egyáltalán nem érkezett meg. Kemény 1658 április 10-én a «*Sidó várban*» kelt levelében panaszkodik, hogy ez már 4-ik levele s még nem kapott választ; ezt május 14-én megkapja Lónyai Anna s viszont panaszkodik, hogy erre írt válasza már nyolczadik levele.

36—1. 1693.: szabacság, Gc.: szabatság, Nyc.: szabadság.

37—3. Záros tömlőcz — v. ö. feljebb II—IV. 1. vsz.

41—1. 1693.: *édessen* inteni (lehetne ugyan így érteni: gyengéden, de sajtóhiba); helyesebb levélbeli megszólításkép úgy mint Gc. és Nyc.: *édessenem*. Így van az E. (= egyetemi) példányban is.

41—3. 1693. és Gc.: *enyhíteni*, Nyc.: *könyhéteni*. (Az utóbbi odaillőbb volna, mert a szövegben a *teher súlyjáról* van szó, de a költő javítása is lehet.)

A 42. vsz.-tól, vagyis a 83-ik laptól fogva az AR. példány ismét más szedés és helyesírás: a tulajdonnevek nagybetűkkel, az 1693. (Bd.) cursiv vannak szedve, amott *eszköz*, *meg-légyé*, *tetzik*, *bótsre*, *Edgymást el-hadjásunk*, *várhatz* stb., emitt *eszköz*, *meg-légyen*: *tetzik*, *b csre*, *Edgy-mást el-hagyásunk*, *várhatcz*, egyébként a betűfaj, központosítás teljesen egyező. A Bd-ben a 83/4. és 85/86 levelek be vannak ugyan ragasztva, de egyezők az E-vel.

43—1. 1693.: *egye lőtt* (= egygyé lett) helyesebb, mint Gc.: *egy élet* és Nyc.: *egyélet*.

50—3. 1693. és Gc.: *feliben*, Nyc.: fölében.

51—2. 1693.: *rendet*, de jobban odaillő a Gc. és Nyc.: *rendelt* szava, hogy t. i. a rabokat a számukra rendelt szállással különböztették meg, mint ez a következő sorokból is kiviláglik.

55—2. 1693.: *Kénál* — Gc. és Nyc.: *Kinál*.

63—2. *sugári verdet szárnyamnak*. Vonatkozás a II—III. 49. vsz.-ra. V. ö. I—III. 5. vsz. *verdet orca* és II—V. 37. vsz.

67—1. 1693.: *fel-övedezi* (sajtóhiba), Gc. és Nyc.: *fel-övedzi*.

69—76. *vszakok a Gc.-ből hiányzanak*; a másoló egy lapot nyilván elfordított.

72—3. 1693.: *kán vája* (melyet már a költő sajtóhibául jegyzett föl), Nyc.: *kánvája* (de az *n* át van húzva); AR. és 1713.: *kávája*.

73—2. 1693.: *piaczárul*, Nyc.: *piarczárul*.

79—4. *seteteb* (1713.: *setéteb*) *félyhčben*, Nyc.: *sötéteb felyhőben*.

81—3. 1693.: *gyűjteti* — Gc. és Nyc.: *gyűlteti*.

84—3. 1693.: *Saresát* (82—4. s másutt is: *sarczot*) — Gc., Nyc. és 1713.: *Sarczát*.

83—84. vsz. Evlia Cselebi török világutazó, a ki a tatár khánt elkísérte a lengyelországi hadjáratra, s aztán vendége volt még Krimában is, többször beszélgetett Keménynyel ennek rabsága idején; egy helyt (*Magyarországi utazásai 1660—64. Török-magyar-kori tört. emlékek II. osztt. ford. Karácson Imre I. 1904. II. 1908.*) a köv. jellemző sorokat írja róla: «Ez a vezér az összes bölcséleti tudományokban jártas és tanult lévén, némely különös és csodálatos tudományoknak birtokában volt. Mikor nyakán a nyakláncz-bilincs, lábain karvastagságú békó volt, akkor mondta: Ha majd e jégveremből és fogságból kiszabadulok, Rákóczi király után Erdély királyává kellennem, az oszmánok tűzhelyére hamut töltök...; de mi haszna! hosszú életű nem lehetek, mert a ti Mehemedetek megöl engem. Én szegény mondtam neki: Ezt a titkos végzetet miből tudod? — A vezér: Az astrologiából mondom. — Én szegény válaszoltam: De hát miért nem tudat,

hogy fogságba kerülsz s ennyi hitetlent miért engedté elveszni? Kemény J.: Mindenkép a sors rendelése volt ez, hogy az én királyomat, Rákóczit szerencsétlenség érte; végre is vallásunk javára királyunkat elmenekültettük, mi pedig a végzet követelménye szerint rabok lettünk. Nem szégyen ez; megtörténik, a mit a csillagok mutatnak. S ezt mondva, önmagát vigasztalta. Való igaz, hogy utóbb Kemény J. a khán fogságából 80 ezer aranyon (l. alább Gyöngyösinél is II—VIII. 31. vsz.) kiszabadult s Rákóczi utóda lett, de — később — Kücsük Mehemed váradi pasa egy vár alatt Keményt megtámadván, vele együtt hétezer kísérőjét kardra hányt a fejét a Portára küldötte. (Kemény elestéről l. alább Gyöngyösi III—VI. 114. vsz.-hoz írt jegyzetet.) Röviden szólva, Kemény J. minden tudományban jártas, ügyes ember volt; velem szegénynyel összebarátkozott s fogságában egy tányérra megfutamodásuknak, megverettetésüknek, táboruk sánczainak és árkaiknak művészi rajzát készítette el és nekem adta.»

V. Rész. 1—2. 1693.: *eléb ennél* ajakához (1713. is), de ez értelmetlen; Ge. először: *ennél ajakához*, majd ugyanazon kézzel áthúзва s újra írva: *emel ajakához*; az AR.-ban is a szövegbeli *ennél*-t Ráday a lap szélén *emel*-re javítja. A Nyc.-ben javítás nélkül a szövegben így: *előb emel ajakához*.

4—3. 1693.: *dorúl* — AR. és 1713.: *dörül* (mindkettő sajtóhiba); Ge. és Nyc.: *derül*.

6—3. 1693. és 1713.: *értékéhez* (sajtóhiba); Ge. és Nyc.: *értékével* s ez a helyes, így javítja a szöveget az AR.-ban Ráday is.

11—2. 1693. és 1713.: *ölemben*, Ge.: *előmben*, Nyc.: *ülemben*.

12—3. 1693.: *Nő reménnyel* — Ge.: *reménnyel*; (egy *ny*-nyel, mely írásmód akkor elég gyakori), a Nyc. írója elváltasztja az *el*-t s utána vesszőt tévén, más értelművé teszi a sort: *Nő remény, el nem fogy* a nyughatatlanság; a szöveg értelmének legjobban megfelel az 1693-iki írás.

21—2. 1693.: *edgyűre* (sajtóhiba, melyet a költő is ilyenül jelöl meg), Nyc.: *edgyűve*, 1713.: *egyűve*.

24—1. 1693.: *imatkozásban* — Ge., Nyc. és 1713.: *imádkozásban*.

29—1. 1693. és 1713.: *amigy* (sajtóhiba), Ge.: *a migh*, Nyc.: *a' még*.

29—3. 1693.: *tömlöcsös*, Ge., Nyc.: *cz*, 1713.: *tz*.

33—2. *hiteles* szolga = meghitt, megbízható, *hitelt* érdemlő.

V. ö. feljebb — a *hitel* magyarázatával.

36—3. 1693. és Ge.: *csemeték*, Nyc.: *csömötek*.

37—2. 1693.: *el-verőttek* — így kétértelmű, a minthogy 1713.: *el-verettek*, de Ge. és Nyc. helyesebben: *el-verődtek* és *el-verődtek*; ez egyezik a többi sor rímével is.

41—2. 1693., Ge. és 1713.: *szél-vész*, Nyc.: *szél viz* (íráshiba).

42—4. 1693.: *suti* (sajtóhiba), Ge., Nyc. és 1713.: *süti*.

43—2. 1693. és Ge.: *Az üdők*, Nyc.: *Az üdő*.

45—1. 1693. és Ge.: *A' gőgős* — Nyc.: *A' gazdag*.

47—3. 1693.: *A' vér folyós erek*, Ge.: *Az vér folyes erek*, Nyc.: Nyc.: *a' vérrel telyes erek* (hibás olvasása az eredeti kéziratnak s

így a sor egy szótaggal több), 1713.: *A' vérfolyós erek* — ez utóbbi ad leghelyesebb értelmet.

49—4. 1693.: *meg-háll*, Gc. és Nyc.: *s-meg halls*.

54—4. 1693. és Gc.: *szoritának* — Nyc.: *szorulának* — az értelem szerint amaz a helyesebb.

55—4. 1693. és Gc.: *életem* — Nyc.: *életem* — hibás, mert egy szótaggal megnöveli a sort.

56—2. 1693. és Gc.: *felyhőben*, Nyc.: *fölyhőben*, 1713.: *felhőben*.

56—4. 1693. és Nyc.: *fordőben*, Gc.: *fördőben*, 1713.: *fertőben*.

57—1. 1693. és 1713.: *hin árábúl* (a költő sajtóhiba-jegyzékében újabb sajtóhibával: *kin árábúl*) Gc. és Nyc.: *hinárábúl*.

VI. Rész. 1—16. vsz. *Beszélgetés az Echóval*. Ezt a XVI. századi latin s olasz nyelvű humanista költészet hozta divatba, előbb a pásztorjátékokban a természet ölen élő pásztoroknál még elég természetesen, utóbb a szerelmi lyrában önállóan s igen mesterkéltén. Ezek ősforrása nyilván Ovidius *Metamorph.*-nak III. könyve (359—399. s.), a hol a költő elmondja, hogy Narcissus visszautasítja Echo nymphea szerelmét, mire ez bánatában kősziklává lesz, s ezentúl ebben él Echo. Ovidiusnál azonban Echo csak ismétli Narcissus szavait: *Equis adest? — adest; veni — veni* stb. csak utolsó szavainak értelme módosul a rövidítéssel:

Ante — ait — emoriar, quam *«sit tibi copia nostri.»*
Rettulit illa nihil nisi: *«sit tibi copia nostri!»*

A humanista költők ez utóbbit tovább fejlesztették s néha ötletesen, sokszor erőltetve úgy feleltették az Echót, hogy a hozzá beszélőnek végszavait félig ismételve, igenlő vagy tagadó felelete vigasztaló vagy rosszat jósó szavával reményt vagy bánatot keltett a szerelmes kérdezőben. Gyöngyösi mindenestre ismerte nemcsak Ovidiust, (a fent id. helyen kívül az *Ariadne Theseo* cz. heroidját is), hanem valószínűleg a latinul író humanistákat is (Joannes Secundus, Monerius, Georgius Sabinus stb. valamelyikét), a kiknél többféle változatban talált mintákat, s ha ezeket nem, okvetetlenül ismerte Balassi Bálintnak azok példája után készült echós szerelmi költeményét (*Oh magas kősziklák* stb.). Bizonyos, hogy Gyöngyösi már ifjabbkori munkáiban is szívesen használt szójátékokat, sőt írt echós verset is (l. az I. köt.-ben *Daedal. temploma* IV. 23—25. és 51. és az *Igaz baráts.* III. 51., az echós verseket pedig *Daed. templ.* V. 27—34. vsz.); a *Murányi Vén.* III. 105—111. vsz.-ban pedig elbeszéli Narcissus és Echo mythologiai történetét. Gyöngyösi echós verseiben bizonyára nem méltatlan követője példaképeinek: leleményével ép úgy mint verselő művészetével.

1—4. 1693.: *ösmére*, 1713.: *esmére*, Gc. és Nyc.: *ösmérem*; az *En-t* i. i. a-rákövetkező ige alanyául vették, holott az a *lén* visszhangja, az *ösmére* pedig, mint a *hall* is, Wesselényire vonatkozik.

3—4. A nyomtatványokban 1693-tól fogva a *fáraszt* után (*Echo*) *azt*; ez a két szó a közös forrásból másoló Gc. és Nyc.-ben

hiányzik, de a következő vsz.-tól kezdve itt is megvannak az Echo feleletei.

- 4—1. 1693. és Gc.: *szűnellen*, Nyc.: *szűntelen*.
 4—3. 1693. és Gc.: *A' kénozo Tatár*, Nyc.: *A' kinzó Tatáris*.
 5—2. *fejem sér* = fáj. V. ö. I. köt. 256. *sérödni*, u. o. 307: *sért* (= sérült) tagok.
 8—1. 1693.: *todom*, Gc. és Nyc.: *s-tudom*.
 8—4. *Élendő* — v. ö. Mur. Vén. III. 391: *éllandóságát* és I. köt. 480. l. jegyz.
 9—3. 1693. és Gc.: *aggasztó*, Nyc.: *sok féle*.
 16—4. 1693. és Gc.: *Es nyugoszik*, Nyc.: *El nyugodot*.
 17—1., 2. 1693.: a szöveg szerint, a Gc. és Nyc. a két sor föl van cserélve:

Ezekkel Keménys értekezésének,
 Echois véget tész felelgetésének.

- 17—3. 1693.: a szöveg szerint, a Gc. és Nyc. itt is más:

Jol följöt világa Phoebe személlýének.

19—2. 1693. és Gc.: *vigságoktól*, Nyc.: *vigasságoktól* íráshiba, mely egy szótaggal fölöslegesen nyújtja meg a sort.

- 21—4. *semlyékes ingovány* (= süppedékes vadvíz).

- 22—2. 1693.: *vigaság*, Gc. és Nyc.: *vigasság*.

- 25—2. 1693.: *figyelme*, Gc. és Ny.: *figyelme*.

- 26—2. 1693.: *liliumokat*, Gc.: *liliumokat*, Nyc.: *liliumokat*.

26—3. 1693., Gc. és Nyc.: *börköt* — AR. és 1713.: *börköt*; u. o. 1693. és 1713. *csalánokat*, Gc.: *csallánokat*, Nyc.: *csanálókat*.

29. vsz. v. ö. az I. kötetben *Daedalus templ.* V. r. 23. vsz.-val, a hol Ariadne csaknem szószerint ekképp sóhajtoz Demophoon után:

Kedves Theseusom! (ismét kiált) *hol vagy?*
Adott szavaidban-kétkelkedésem nagy,
Térj meg, és egyedül e' Ligetben ne hadgy,
Vad oroszlánoknak jaj prédára ne adgy!

Demophoon és Phillis történetére l. még Murányi *Vénus* I. r. 138. vsz. A mythol. vonatkozások itt is mint egyebütt mind Ovidius munkáiból vett kölcsönzések.

- 31—32. sz. V. ö. *Daedal. templ.* V. r. 20—42. vsz.-val.

33—2. 1693. és Nyc.: *Aenone*, Gc.: *A' noné*; helyesebben: *Oenone*.

34—4. és 35—2. 1693.: *Priamus*, Gc. és Nyc. helyesebben: *Piramus*, AR-ben mindkét helyen Ráday javítása is: *Piramus*, a minthogy a szöveg erre és nem *Priamusra* vonatkozik.

- 40—1. 1693. Gc. és Nyc.: *Laodemea*, helyesebben: *Laodamia*.

- 45—3. 1693.: *hivelyéből*, Gc. és Nyc.: *hüvelyéből*.

- 47—2. *sombok* = zsombok, zsombék.

50—4. *Sieti* — ha nem *sieteti* rövidítése, akkor ennek analógiájára a *siet* igének szokatlan tárgyas alakja.

54—3. 1693.: *éledest* (ékezet-hibával), Gc. és AR.: *éledest*. Nyc.: *illedest* (íráshiba). V. ö. feljebb 8—4.

VII. Rész. 1—2. 1693. és Gc.: *szélvész*, Nyc.: *szél visz* (írás-
hiba); u. o. *nagy*, Nyc.: *s-nagy*.

5—3. 1693.: *haladság*, Gc. és Nyc.: *haladság*.

7—3. 1693.: { *Ezer vigasztalást ad azzal szívének*
Gc.: { *Ez* " " " *hűségének* (előbbiben
a 2-ik sor vég szava),
Nyc.: { *Nagy* " " " *bús szívének*.

7—4. 1693.: *fárad* (sajtóhiba), Gc. és Nyc.: *fárat*.

12—2. 1693.: *kijességét*, Gc. és Nyc.: *kegyességét*.

13—1. 1693. és Gc.: *derültén*, Nyc.: *derülvén* (íráshiba).

13—3. 1693. és Gc.: *tenyerén*, Nyc.: *tengerén* (íráshiba).

A 13—14. vsz. 1693-tól kezdve minden kiadásból hiányzik, csak
a két (Gc. és Nyc.) kéziratban és Dugonicsnál van meg.

14—4. 1693.: *s'-tőb ehez*, Gc.: *s'más ehez*, Nyc.: *már ehez*.

19—2. 1693.: *kinek* (sajtóhiba, melyet már a költő ilyenül
jelölt meg s javított így: *kinek-kinek*; így van Gc. és Nyc. kéz-
iratokban s így az AR. és 1713-ban nyomtatva is).

21—4. 1693.: *vajutt* (l. alább II—IX. 55—4. is), Gc.: *vajut*,
Nyc.: *uyult* (íráshiba). L. I. köt. 279. l. és 493. l. jegyz.

23—1. 1693.: *valának* (a vele rimelő igék is ilyen idejűek);
Gc. és Nyc.: *volnának*.

24—2. 1693.: *evczőt*, Gc., Nyc. és 1713.: *evadzót*.

24—3. 1693. és Gc.: *nem kell által menni*, Nyc.: *által nem kel*
menny.

26—1. 1693. és Gc.: *forintig*, Nyc.: *forintért* (íráshiba).

26—2. 1693. és Gc.: *Kovács*, Nyc.: *Kovácz*.

30—1. 1693. és 1713.: *viszsza* (alább 39—3. és IX. 10. itt is:
viszsza), Gc.: és Nyc.: *viszsza, vissza*.

31—1. 1693. és Gc.: *A' jóért*, Nyc.: *Azért* (íráshiba, mely miatt
a sor egy szótaggal kevesebb is).

32—4. 1693. és Gc.: *testek*, Nyc.: *testnek*.

33—2. 1693.: *azt nyelv*, Gc.: és Nyc.: *az nyelv*, az AR-ban
Ráday is törli a *t* betűt.

36—3. 1693.: *Iritség*, Gc., Nyc., AR. és 1713.: *irigység*.

38—2. 1693. és Gc.: *kényén*, Nyc.: *könnyen* (íráshiba, mely
értelmetlenné teszi a sort).

39—1., 2. 1693. és Gc.: *le-vévén* — *szabadossá*, Nyc.: *le-tévén* —
szabadossan.

39—3. 1693. és Gc.: *tévén*, Nyc.: *térvén* (íráshiba).

40—3. *hibált* = hibázott (alább III—VI. 113. és 118. vsz. is).
L. I. köt. 183. és 476. l. jegyz.

44—3. 1693. és Gc.: *fakatt*, Nyc.: *szakat* (íráshiba).

45—3. 1693. és Gc.: *Személyét*, Nyc.: *S-személyét*.

VIII. Rész. 6—2. 1693. és Gc.: *gyújt*, Nyc.: *gyűit* (íráshiba).

6—4. 1693. és Gc.: *S-esak hamva* — *helyének*, Nyc.: *S-esak*
hamua — *helynek* (íráshiba).

10—3. 1693. és Gc.: *A'rá*, Nyc.: *a' reá*; u. o. 1693.: *iszanyú*,
Gc. és Nyc.: *iszonyu*.

11—3. 1693.: *Mint bogy el ég volt* (sajtóhiba), Gc., Nyc. és 1713.:
Mínthogy elég vólt.

12—3. 1693. és 1713.: *tőserkedő*, Ge.: *töréskodo*, Nyc.: *túsérkedő* (mindkettő íráshiba).

19—2. 1693. és 1713.: *álható*, Ge. és Nyc.: *álhatot*.

23—3. 1693. és Ge.: *telhetlenségének*, Nyc.: *telhetetlenségének* (annyiban íráshiba, hogy így a sor egy szótaggal több, mint kellene; a költő újító rövidítésére v. ö. II—IX. 4—3. is).

24—1. 1693.: *eszt*, egyebütt: *ezt*.

25—2. Nyc.: *reá* (*rá* helyett íráshiba); u. o. 4-ik sor: Nyc.: *téteti*, az összes többi forrásban: *vetteti*.

32—1. 1693. és 1713.: *kész erre*, Ge. és Nyc.: *érte*.

IX. Rész. 1—1. 1693.: *túz* (sajtóhiba), mindenütt: *tűz*.

4—3. 1693. és Ge.: *álhatatlanságátúl*, Nyc.: *álhatatlanságátúl* (íráshiba, mely itt is megnyújtja a sort).

7—1. 1693.: *ez léve*, Ge.: *az léve*, Nyc.: *a' lévén*.

13—3. 1693. és Ge.: *tengere mélylén*, Nyc.: *tengerre méllýen* (íráshiba).

14—3. 1693.: *gondolának*, Ge. és Nyc.: *gondolnának*.

15—3., 18—3. és 22—2. ismét *viszszá* (I. feljebb VII. 31. jz.).

16—3. 1693.: *fégyelme* (ékezethiba), Ge., Nyc. és 1713.: *figyelme*.

17—1. 1693. és Ge.: *forog* — Nyc.: *vagyon*.

17—4. 1693. és Ge.: *ránk* — Nyc.: *reánk* (íráshiba).

26—2. 1693.: *elveszést* — Ge. és Nyc.: *ész-veszést*.

28—3. 1693.: *fégyelmezzetek* (ékezethiba) — Ge., Nyc. és 1713.: *figyelmezzetek*.

38—2. 1693.: *forrójával* — Ge. és Nyc.: *forrójából*.

46—1. 1693. és Ge.: *jút eléb*. — Nyc.: *előb jút*.

52—1. 1693.: *helyében* — Ge. és Nyc.: *helyekben*.

55—4. *vajutt* — I. feljebb II—VII. 21—4. is.

56—1. 1693. és Ge.: *Alcionével* — Nyc.: *Alcion evel* (íráshiba).

57—3. 1693. (Bd. is): *el-fakadgyon* (az *f* azonban valószínűleg sajtóhiba); Dugonicsnál: *le-szakadgyon* (mindenesetre értelmesebb); I. 50—1. 1693. (Bd. is): *El-szakadván*.

57—4. 1693. és Ge.: *lékes* — Nyc.: *lőkes* (íráshiba).

61—3., 4. Nyc.: *feleserélve*.

63—4. 1693.: *vihetének* — Ge. és Nyc.: *vehetének*.

74—3. 1693. és Ge.: *úttya* — Nyc.: *vádgya* (íráshiba).

76—4. *kedven* viseltetnek = kedvesen, szívesen, kedvére; ilyen értelemben I. még II—III. 57. és III—I. 6., továbbá *Palin*.

77—3. *Daed. templ.* IV. 33. *Mur. Vén.* III. 123. és 142. vsz.

HARMADIK KÖNYV.

I. Rész. 3—2. 1693.: *nőzet* (sajtóhiba, melyet már a költő ilyenül jelölt meg) — Ge. és Nyc.: *tűzet*, AR. és 1713. is így.

5—2. 1693. és Ge.: *vajudó* — Nyc.: *vágyudo* (íráshiba). V. ö. feljebb II—VII. 21—4. j.

6—1. 1693. és Ge.: *egyé lévén* — Nyc.: *igye* (íráshiba).

7—4. 1693. és Ge.: *Alceste* — Nyc.: *Alceite* (íráshiba).

9—1. 1693., Ge. és Nyc.: *Dalilátúl* — AR. és 1713.: *Delilátúl*. L. *Mur. Vén.* III. 119. is Sámson híven *Dalilának*.

9—3. 1693. AR. 1713. és mindkét kéziratban *Deiphobus* (Deiphobus helyett).

17—3. 1693. és Gc.: *miért kelle lenni* — Nyc.: *miért kellete lenni* (íráshiba).

24—2. 1693. és 1713.: *Gyalui* — Gc. és Nyc.: *Gyulai* (hibás).

28—1. *kástélyos* = zavaros; v. ö. 4-ik sorban: *zavar* = üledékes, szennyes, zagyvalék.

29—3. 1693. és 1713.: *fualni* (sajtóhiba) — Gc. és Nyc.: *fualmi*.

30—2. 1693. és Gc.: *Phrygesek* — Nyc.: *Frigyesek* (íráshiba).

33. vsz. A *caucasusi tigris* s *szív helyett kemény érz* = kegyetlen, kemény, érzéketlen szívű, a kegyetlenség kifejezésére Gyöngyösi-nél többször is előfordul. V. ö. *Igaz barátság*. Act. IV. 67.

37—1. 1693. és Gc.: *tartná* — Nyc.: *tartya*.

37—2. Édes *honnya* földét (l. alább 64. és 65. is) sokkal gyakrabban *hazája* (l. ezt itt 36. és 38., 42., 43. stb. vsz. is).

38—2. 1693.: *érzék* — Gc. és Nyc.: *érzik*.

38—4. 1693. és 1713.: *orvoslásának* (sajtóhiba) — Gc. és Nyc.: *orvosolásának*.

40—1. 1693.: *réh* — Gc., Nyc. és 1713.: *rév* (Alább 1693. is így.)

40—2. 1693. és Gc.: *rántani* — Nyc.: *hailanj*.

41—2. 1693. és 1713.: *Jánostúl* (sajtóhiba), Gc. és Nyc.: *-rúl*.

42—3. 1693. és Gc.: *evezi* — Nyc.: *vezeti*.

51—3. 1693., Bd. és 1713.: *háncson* — Gc. és Nyc.: *száncson* (ez ugyan helyesebbnek látszik, de amúgy sem értelmetlen).

53—3. *aránzott hely* = ezélba vett.

55—3. *szívének dagállya* (átv. értelemben) = elbizakodott gőgje. L. alább III—IV. 50. is.

58—2. *romlott haza* (l. alább: III—II. 46—3. is) = romlásra jutott. (L. még a Szómutatóban.)

II. Rész. 1—4. *nyomodik* (alább III—III. 52. vsz. is) a XVI—XVII. sz. irodalomban *nyomul* értelemben gyakori.

2—4. 1693., Gc. és 1713.: *szegeti* — Nyc.: *segéti* (íráshiba).

4—4. 1693. és Gc.: *ör-állás* — Nyc.: *elállás*.

5—4. 1693. és Gc.: *ki-szakasztják* — Nyc.: *kiszaggattják*.

7—1. 1693. Gc.: *Drágonokat* — Nyc.: *Dragon yokot*. *Dragon* = háromlú hosszú hegyes tör, német zsoldosok fegyvere.

12—3. *Betlehem* János alább 14—1.: *Betlehem* Farkas s III—V.

118—1.: *Betlehem* Gergely és 29—4.: *Betlehem* Gábor = a *Bethlen* akkor szokásos teljesebb alakja. L. *Murányi Vénus* I. 78. és 79. vsz. Gr. *Bethlehem* István. A fejedelemnek egykorú arczképén is a körirat: *Bet'lehem Gabor* Elect. Rex Hungariæ etc. s az aláírás: *Gabriel Bethlehem*. (Szilágyi S. *A magy. nemzet tört.* VI. 281. l.).

13—2. *körösként* = köröskörül.

14—4. 1693. és 1713.: *AKOS is* — Gc.: *Akkor is*, Nyc.: *Akkos is*.

18—1. 1693. és Gc.: *Achos*, Nyc.: *Akos*.

22—3. az *Haza sérését*, feljebb III—I. 59—4.: *hazája sérelmét* V. ö. I. köt. 256. l. *sérődni*, u. o. 307. l. *sért tag*, s alább *Palin*. 53—2: *sértődött* így.

23—1. 1693.: *Mellyről* — Gc. és Nyc.: *Melytül*.

24—4. 1693. és 1713. : *okúlság* — Ge. és Nyc. : *okosság*; így van az előbeszédben idézett versek első szakaszában is.

25—1. 1693. : *nème* (sajtóhiba) — mindenütt : *neme*.

25—3. Örökké élendő emlékezet — V. ö. Mur. Vén. III. 246—4. : *éllandóság*.

27—2. 1693. és Ge. : *Tekéncs-el* — Nyc. : *tekincs meg*.

28—2. 1693. : *kereczen*, Ge. : *kerecsen*, Nyc. : *kelecsen*.

32—3. 1693. és Ge. : *Tettesb* (v. ö. aj. lev., 12. l. Uri tekintet), Nyc. : *Teczetesb*.

44—2. 1693. : *vétetik*, Ge. : *vitetik*, Nyc. : *tétetik*.

44—4. 1693. : *érték*, Ge. és Nyc. : *értik*.

46—3. *romlott* Haza l. feljebb III—I. 58—2 is.

49—1. 1693. : Mind a négy sor-*ot* (dolgokat stb.) végű, de az *ot* a RL.-példányban mind a négy sorban át van ragasztva *-at* véggel. Ép így a III—III. 11. és 34. és a III—IV. 44. vsz.-*ok*, *-ot* végei is.

51—2. 1693. : *adainak*, Ge. és Nyc. : *adojának*.

51—3. 1693. : *készíttek* (= készítettek), Ge. : *készíttek*, Nyc. : *ki szettek* (nyilván íráshiba).

52—2. *folyamán* = folyamodván. V. ö. I. köt. 188., 219., 233. l. *futam*, *futamik*. Mur. Vén. I. 126. és II. 39. : *folyam* (főnűl l. alább III—VI. 23. is) = folyamát, menet.

54—1. 1693. és Ge. : *ez völt* — Nyc. : *vala*.

57—2. nagy *hittel* tett fogadás, III—VI. 53. : jó *hittel*, 59—4. *hitlenél*, 60—1. *hitit*. V. ö. feljebb 19—1. : *hitet adván*.

Az 58. vsz. a Ge.-ből hiányzik.

60—1. 1693. : *falban* — Ge. : és Nyc. : *farban* (ez a helyesebb).

60—3. 1693. : *nehézb* — Ge. és Nyc. : *nehez*.

60—4. 1693. és Ge. : *kötelen* — Nyc. : *kintelen* (íráshiba).

III. rész. 2—1. 1693. : *Fejir Várhoz*, Ge. és Nyc. : *Fehérvárhoz*. 2—1. és 3. Evlia Cselebi szerint (l. id. m.) *Ali pasa szerdár* (fővezér) Temesvár alá gyűjti seregeit; *Ismail* pasa budai vezér, elájetjének katonaságával *csárkhádsi*, az előcsapat vezére lett.

4—1., 2., 3., 4. végszavai Ge. : Vágh, hágh, rágh, vágh.

5—3. *pár-nusztos* = a menyétféle *nyuszt*-nak sárgásveres prémű bőreből süveget készítettek; Apor Péter (Metam. Trans.) szerint volt egyes és 2—3-szerű nusztfarkas süveg is. L. alább 90—4. is.

5—4. 1693. és Ge. : *szárny*, Nyc. : *szárnya* (íráshiba).

6—1. 1693. : *úszóvan* — Ge. : *uszovan*, Nyc. : *uszovánt*, 1713. : *úszóván*. L. feljebb I—II. 36—4. is.

8—1. 1693. : *Appon*, Ge. és Nyc. : *Apon*.

8—3. 1693 : *Eztárhazit*, — Ge. és Nyc. : *Esterházit*.

9—2. *Olay* (v. Alaj) esztergomi bég vitézségét Evlia is kiemeli.

9—3. *Vala oly bizomban* (l. alább III—VI. 48. : kezd lenni *dol-gárul jó bizodalomban*. V. ö. ma is : *oly hiszemben*.

9—4. ment a *ló adomban* = adományban, ajándékképpen.

10—1. A vezér *fő-tihája* (Szalárdi Siralmas *Krónikájában* s másutt is : *kapikiha* vagy *kapitiha*) = követ, megbízott, különösen politikai ügyvivő.

11—1. *majez* = arany- és selyemfonalakkal (szkófiommal) kivarrott drága, széles szalag, melyet lószerszámokra, de szab-
lyás övre, vagy — mint itt — fékre is használtak.

11—1., 2., 3., 4. végső szótagai 1693. és Ge.: -ot, Nyc. és 1713.: -at.

12—1. 1693., Ge. és 1713.: *czafragának*, Nyc.: *czafrangának*; (1. alább 23—4., 72—1. és 88—2. mind a három helyen *czafrag*) = lótakaró a nyereg alatt, posztóját a pompakedvelő magyarság is díszesen kivarhatta s oly hosszúra hagyták, hogy fecskefarkú végei a ló hátsó lábait verdesték. (Baróti Szabó *Kisded Szótárában* (1792.): *csáprág*.)

12—3. 1693., Ge. és 1713.: *archicsóka*, Nyc.: *articsóka*.

12—4. 1693. és Ge.: *tőzöt*, Nyc.: *tűzöt*.

13—2. 1693.: Ibrahim, Ge. és Nyc.: Ibraim.

14—3. *tollas bot* (1. I. köt. 107. l. is) = vezéri bot, buzogány; v. ö. héttollú (hétgerezdes) buzogány.

14—4. 1693. és Ge.: *süvegében*, Nyc.: *sövegében*.

17—4. *Tolla vitorláját* = a süvegbe tűzött tollak szálait vagy szárnyát — a szél hajtogattya.

18—2. 1693.: *Ispaiáke ván* (sajtóhiba), — Ge., Nyc. és 1713.: *Ispaiáké van*. *Ispaiá* v. *Spahia* = könnyű lovas; *zain* = gyalogos katona.

20—2. 1693. és Ge.: *nőtt fel* — Nyc.: *nűt föl* (íráshiba).

22—1. 1693.: *ideje* (sajtóhiba) — Ge. és Nyc.: *idege*.

22—2. 1693. és Ge.: *el-lőtt*, Nyc.: *előt* (íráshiba).

23—3. 1693. és Ge.: *keselyű*, Nyc.: *keselő*.

24—4. Az *Aba* posztóból készült *ruha* = durva szövésű, minőt közemberek viseltek.

26—1. 1693. és Ge.: *hajaz*, Nyc.: *héjáz* (előbb *hajaz* volt).

27—4. 1693.: *laptáját*, Ge.: *lapdáját*, Nyc.: *labdáját*.

28—1. 1693.: *Podolai*, Ge. és Nyc.: *Podolyai*.

29—1. 1693.: *mind jó s' mind szép*, Ge. és Nyc.: *s nélkül*.

29—2. 1693.: *jár, lép*, Nyc.: *jár s' lép*, Ge.: *s-lép* (a *jár* szó ki-
maradt s így a sor egy szótaggal rövidebb).

30—2. 1693. és Nyc.: *varrották*, Ge.: *varattak*.

30—3. *czapa* = «halhéjas forma, rögs, darabos; czapa-bőr, czapa-pohár». (Baróti Szabó D. *Kisded szótár* 252. l.)

32—1. Marsnak *Deliáji* (1. feljebb III—II. 32. *deliáb*) = deli természetű, daliás vitézek.

32—3. 1693.: *Bélyegezve*, Ge. és Nyc.: *billegezve*.

34—2. 1693.: *sok helyt*, Ge.: *helyt*, Nyc.: *helyet* (íráshiba, mely miatt a sor egy szótaggal hosszabb).

35—4. 1693.: *vallásab nálánál* (ékezeti hibák).

37—3. 1693., Ge. és Nyc.: *negédesen*, 1713.: *nyógedessen* (sajtóhiba).

39—4. 1693., Ge. és Nyc.: *nyomodó*, 1713.: *nyomódót* (sajtó-
hiba).

42—4. 1693. és Nyc.: *Fű ló*, Nyc.: *Fő ló*.

43—2., 3. *karmány-fék* (v. *kármány*) = zablya, melyet kemény szájú vagy harapós ló szájára szoktak alkalmazni.

- 45—1. 1693. : fél mért-föld, — Gc. és Nyc. : mér föld.
- 46—2. (Van) az hamarjának leginkább hányása = az apróbb varázsló szereknek, mint a kártyának gyors, ügyes kezű hányása-
vetése, hamaros, szemfényvesztő összekeverése, V. ö. Baróti Szabó
D. *Kisded Szótárában* (2-ik kiad. 1792.) : hamarját ugrani = ugrás-
ban vetélkedni. L. feljebb I—III. 48—2. is.
- 47—2. *Beszprimi* sereg = vespriemi.
- 49—1. *kecsét*, Dugonicsnál : *keczét*.
- 50—3. 1693. és Gc. : *tőzette*, Nyc. : *tűzette*.
- 50—4. 1693. és Gc. : *másod*, Nyc. : *másik*.
- 51—2. feje *gömbölyegét* = a patyolatból tekert turbánját.
L. alább 58—2. *patyolat* = turbán; a 66—2-ben a zenészeknek
bársony-patyolatos csapkájuk van (l. 56—2. is), — nyilván meg-
különböztetésül a harczos katonáktól; 87—2. : *patyolat golyóbis*
keríti fejüket; III—VI. 76—3 : *gombos patyolat*.
- 51—4. *Kalahuzság* — l. Mur. Vén. III. 86—3. is ; de itt is, mint
a Mur. Vén.-ban, vegyesen : *kalahuz* és *kalauz*.
- 54—2. 1693. és Gc. : *spaiják*, Nyc. : *s-paják* (íráshiba).
- 55—4. 1693. : *Alládár Memhetnek*, Gc. és Nyc. : *Alladár Mem-
hetnek*; 56—2 : süvegének *zöld* a patyolatja.
- 58—1. 1693. és Gc. : *trucz toll*, Nyc. : *strucz tol*.
- 58—3. Bokáig van hossza atlatz *foszlány*nak = ujjatlan
köntösének (v. zubbonyának, l. alább 66—1.), melyet rendszeren
atlatzból készítették s a dolmány alatt hordtak.
- 58—4. *a' kit*, Nyc. : *a' kik* (íráshiba).
- 59—3. 1693. : *fejirlik*, Gc. és Nyc. : *fejérlik* (de 66—4. és 67—2.
mindháromban *fejir*, *fejirlik* is).
- 60—3. 1693. és Gc. : *külön-külön*, Nyc. : *külömb-külömb*.
- 60—3. 1693. : *szeraszámú*, Gc. és Nyc. : *szerzsámos*.
- 62—2. 1693. és Gc. : *Mervén áll a' farkok*, Nyc. : *Mereven ál
farkok*.
- 64—1. 1693. : *kisiri*, Gc. és Nyc. : *kiséri*.
- 64—2. 1693. : *gyengye* (sajtóhiba).
- 65—2. *csinziások* = a kik réz- vagy czintányérokat vertek össze.
- 66—1. 1693. : *tőzött Zúbon*, Gc. : *tőzöt Szobon*, Nyc. : *tűzött
zubbony*.
- 66—2. 1693. és Gc. : *csapkája*, Nyc. : *sapkája* (79—3. mind a
három helyen : *csapka*).
- 67—1. *Csaúz* = rendszeren udvari szolgálatra alkalmazott kato-
nai tisztviselő, általában írnok, fontos izenettel megbízott futár.
- 68—4. *árosan* = jó áron, drágán; v. ö. vas-áros, bor-áros = ke-
kedő, a ki vasat vagy bort árul.
- 68—4. 1693. : a szöveg sora ; Gc. és Nyc. ez a 4-ik sor :
- Uj forma, még illyet nem viseltek sokan.
- 69—1. 1693. : *kólesog*, Gc. : *kolcsak*, Nyc. : *kolcsag*.
- 69—3. *bottjának* = vezéri botjának, buzogányának.
- 70—4. Gc. : csak : *Öt rubint* (így a sor egy szótaggal kevesebb).
- 73—2. 1693. és Gc. : *tprüsözg*, Nyc. : *s-püsözg* (íráshiba), 1713. :
ptrüsözg.

73—3. 1693. : *kacser*, Ge. és Nyc. : *kaczér*, 1713. : *katzér*.
 73—4. 1693. és 1713. : *Lova szának* (sajtóhiba), Ge. és Nyc. :
lovásának.

76—4. 1693. : *Ruhájának*, Ge. és Nyc. : *Ruháinak*.

77—1. 1693. : *Ezüst ó*, Ge. : *eő*, Nyc. : *őv*.

79—1. 1693. : *Vadnak*, Ge. és Nyc. : *Vannak*.

82—2. 1693. : *tartónak*, Ge. és Nyc. : *tartanak*.

82—4. 1693. : *Csiklándó*, Ge. : *Csiglándó*, Nyc. : *csiklandó*.

83—4. 1693. és Ge. : *Külön-külön-féle*, Nyc. : *külömb különb*
féle.

88—3. *Szügyellő* = a ló szügyén átmenő szíj, melynek díszeül
 elől gombszerű dudorodás (*boglár*) van, ezüstbe foglalt ékkő (pl.
 rubint) vagy csak czifrább domború kivarrás; a lószerszám más
 részein s a derékövre is szoktak ilyent készíteni.

90—4. 1693. : *nüst* — *nest*, Ge. és Nyc. : *nyuszt* — *nyest*.
 L. feljebb 5—3.; a nyest fehértorkú menyét.

92—4. **Ez a sor a Nyc.-ből hiányzik.**

93—3. 1693. : *próbátúl*, Ge. és Nyc. : *próbájárúl* (amott a töb-
 besszám, emitt a -rúl igevonzat helyes).

94—1. 1693. : *rebdes*, Ge. : *repdes*, Nyc. : *röpdös*.

95—2. 1693. és Ge. : *fringia*, Nyc. és 1713. : *fringya* = fino-
 mabb aczélből készült kard; neve valószínűleg a délszláv-török
frengia-ból ered. A Rákóczi-fölkelés idején a kardok pengéjére
 vésett FRINGIA betűket a következő szók kezdőbetűvel ma-
 gyarázták: *F*(ranciscus) *R*(ákóczi) *I* (n) *N*(omine) *G*(entis) *I*(nsur-
 git) *A*(rmis). De a név sokkal régebb s külföldi följegyzésekben is
 előfordul.

95—3. 1693. és Ge. : *Kétszeres lódingot* emelnek vállokon = bőr-
 vállszíj (vagy díszesen himzett széles szalag = majecz, mely bőr-
 szíjban végződött), ezen volt a lóportartó szaru, később a töltény-
 táska; a *lódíng* név valószínűleg a német *Ladung*-ból ered. *Két-
 szeres* = a jobb- és balvállon függő; a Nyc. : *két soros* szövege
 tehát hibás.

97—2. *Beslia-zászló* = dsidás zászlóalj.

98—2. 1693. : *tafotait*, Ge. és Nyc. : *tafotáját* = a lobogó köny-
 nyebb fajta selyem szövete.

101—2. 1693. és Ge. : *oroszlány-bőrt*, Nyc. : *Oroszleány* (írás-
 hiba). — *Gubás* = göndör szőrű, tehát sörényes, him oroszlán bőre.

101—3. *kazul* (v. kizil) = vörös fejű; így nevezik a törökök
 a perzsa katonát, mert turbánjából kiálló sapkája vörös színű.

102—3. 1693. és Nyc. : *buzgányokkal*, Ge. : *buzogánnyal*.

104—4. 1693. : *Öt szák* (sajtóhiba : *száz* helyett).

107—111. vsz. Gyöngyösi, mint egyéb eseményekről, a támadás
 részleteiről is jól volt értesülve, a mit Evlia Cselebi is megerősít.
 (L. fentebb id. m.) Szerinte a fácseti Ali aga (1661 nyarán) kőszá-
 hírek és a foglyok beszéde után azt izeni a temesvári Alinak, hogy
 «Erdélyországban Kemény János király kétszázezer hiteltlent
 összegyűjtött». Sok tanácskozás után azt határozzák, hogy meg-
 várják a szinte odarendelt tatár seregeket. Ezekkel aztán együtt
 pusztítják Erdélyt. — Az egész III. részben a seregek felvonulása-

ról adott epikai «seregszámla» természetesen költött dolog. Gyönyörsínek éveken át elég alkalma volt török csapatokat s foglyokat látni, az öltözet és fegyverzet leírása tehát ebben is hű; egyébként pedig valószínűleg azért festi a török táborot oly pompázó és nagyszámú vitéz seregnek, hogy előre sejtesse Kemény közelgő végzetét, kinek e válogatott, erős s jól vezetett sereggel szemben lehetetlen győznie.

IV. Rész. 1—1. 1693. és *Ge.*: *illy*, *Nyc.*: *oly*.

2—4. A szövegbeli sor helyett *Ge.*:

Kerüli öszvényét ezek öszvényének (íráshiba).

4—2. 1693.: *Szamos*, *Ge.* és *Nyc.*: *Somos* (íráshiba).

4—4. 1693.: *Mer* (sajtóhiba *Meg* helyett).

5—3. 1693.: *könyhítheti az Haza*, *Ge.*: *könyétheti az haza*, *Nyc.*: *könyhétheti az honnya*.

6—13. vsz. A török és tatár seregek ekkori szörnyű pusztítását megerősíti Evlia Cselebi is (id. m. I. 92—94.); Erdélyben azt a hírt hozták kémeik, hogy Kemény János Felső-Magyarországba 50 ezer emberével négy irányban szabadon jár, ezért a temesvári pása saját testvérét, Szári Huszein pasát küldötte utána, nyomukban pedig 20 ezer főnyi válogatott tatár sereg ment; Evlia is elkísérte őket, s így — ha szokása szerint nagyítja is a számokat — mint szemtanú pontosan leírja a történeteket. «Azon nap és éjjel (t. i. aug. 8.) — úgymond — a Tisza-folyónak Erdély felől való részén néhány száz falut és várost felgyújtva, rombolva, Belső (Szolnok) megyébe értünk. Múvelt, népes kerület volt ez, de úgy elpusztult, hogy jólétének nyoma sem maradt, lakosai fogságba estek. A köv. nap négy várost felgyújtottunk s néhány falut is elpusztítottunk, lakosaik részint fogságba estek, részint elvesztek. — Szatmár megye népes vidék. Mikor azonban felégettetett, annyira elpusztult, hogy csak földje, kőtemplomai és tornyai maradtak meg, hitetlen népe pedig fogságba jutott» stb. A tatár sereg t. i. nem kapott zsoldot, tehát minél több foglyot és zsákmányt igyekezett szerezni, ez volt rá nézve a háború célja és jutalma. Mikor augusztus végén visszafelé indultak, ezt írja Evlia: «A tábor oly gazdag lett, hogy mindenkinek elment a kedve a foglyok szerzésétől». Feljebb ugyanis azt mondta, hogy 40,400 volt a foglyok száma, úgy hogy alig tudták eladni, a legszebb ifjúért is csak egy piasztart adtak. Neki is három fogoly jutott, sőt szolgáltnak mindegyike szerzett egyet-egyet.

18—2. A szöveg helyett *Nyc.*: ...*redája támad erejének* (másoláshiba).

19—2. 1693.: *a' szű méréssege*, *Ge.*: *szűnek m.*, *Nyc.*: *a' szív méréssege*.

21—2. 1693.: *s'-az*, *Ge.*: *az*, *Nyc.*: *és*.

22—2. 1693. és *Ge.*: *szeles tengerek*, *Nyc.*: *széles* (íráshiba).

24—4. 1693. és *Ge.*: *Tompíthattya*, *Nyc.*: *S-tompéthattya*.

27—1. 1693.: *jut*, *Ge.*: *jót*, *Nyc.* *gyöt*.

30—1., 2., 3., 4. rímei 1693.: *-ot* (egykorú javítással *-at*), *Ge.*: 2-szer *-at* és kétszer *-ot*, *Nyc.*: *-ot*.

33—4. 1693.: *újjonnan*, *Ge.*: *ujjobban*, *Nyc.*: *ujjonnand*.

37—1. A szövegbeli sor helyett Nyc.-ben így :

Mintha mindgyárt menne most ellenségekre.

37. vsz. a Gc.-ben egészen hiányzik.

38—4. 1693. : *karabínával*, Gc. és Nyc. : *karabinnyával*.

40—1. 1693. : *Alabárd*, Gc. : *Alapárd*, Nyc. : *Halabárd*.

45—1. 1693. és Gc. : *terhében*, Nyc. : *terheken*.

46—3. 1693. és Gc. : *közelíti*, Nyc. : *közöleti*.

49—1. 1693. : *És mennél közeleb jút*, — Gc. és Nyc. : *Mennél közelyeb megy s-jút*...

56—4. 1693. : *nem érvén várt véve partyára* (sajtóhiba : réve h.) ; Gc. és Nyc. : *nem érvén el czélzot tárgyára*.

63—2. 1693. : *Félelmek szennyére*, Gc. és Nyc. : *fedet mivoltára*.

63—3. 1693. : *támatt*, Gc. és Nyc. : *támad*.

64—1. 1693. : *Vólt ugyan ez*, Gc. és Nyc. : *Volt ugyan a'*.

A 64. és 65. vszakok között a Gosztonyi- és Nyitrai-codexekben az a 31. versszak van, melyeket itt a 163—168. lapokon vonal alatt közölök, s a melyek 1693-tól kezdve — Dugonicsét kivéve — az összes kiadásokból hiányoznak, s csak a Franklin-féle Remekírók Gyöngyösi-kötetében (Badics Fer. kiadása) vannak meg.

A szöveget a Nyc. után adván, csak némi helyesírási különbséget jegyezhetek fel a két szöveg közt, így :

2—3. Gc. : *fizetnek*.

4—2. Gc. : *Eö — az — kösség*.

4—3. Gc. : *dicsőség*.

8—2. Nyc. : *erre reá* (utóbbi íráshiba), Gc. : *érte* (íráshiba), *ráérkezni*.

14—1., 2., 3. a rimelő szók Gc. : *tárdgya, álgya, kádgya*.

19—4. *szérdék* = aludt tej, tarhó. (B. Szabó D. Kisd. Szótár).

21—1. Gc. : *Taksaiát*.

25—3. Gc. : *bordél s-koresma*.

27—3. Gc. : *Nemzetségekből*.

68—1. Gc. és Nyc. : *kereszténységet*.

69—1. 1693. : *Laost* (sajtóhiba).

70—4. 1693. és Gc. : *meg-tér*, Nyc. : *megtéríti* (íráshiba, mely a sort két szótaggal növeli s az értelmet is megmásítja).

74—4. 1693. és Gc. : *erejével*, Nyc. : *ereivel*.

75—4. 1693. és Gc. : *ementek*, Nyc. : *el mennek*.

V. rész. 5—3. A szövegbeli sor helyett Gc. és Nyc. :

Mint a' maga sebet, ugy nyögven ezeket.

6—4. 1693. és Gc. : *erejével kedvesít*, Nyc. : *ereivel kedvessét*.

7—4. Gc. : *Életét* (éltét h.) íráshiba.

12—2. 1693. : *Kegves* (kedves h.) sajtóhiba.

15—3. 1693. : *Mennél tovább*, Gc. : — *távub*, Nyc. : — *távulb*.

16—3. 1693. : *rongyol*, Gc. és Nyc. : *rongyolt*.

21—4. 1693. : *öltözetit*, Gc. és Nyc. : *öltözetét*.

26—4. 1693. : *addyák* (adgyák h.) sajtóhiba.

29—3. 1693. és Gc. : *Kerüli az rossz hir*, Nyc. : *Keröli a' rossz hirt*.

A 38—39. vsz. között a Gc. és Nyc.-ben a vonal alatt közölt

versszak van (a Nyc. helyesírása szerint), mely 1693-tól Dugonicsig minden kiadásból hiányzik.

39—2. *bulyiklás* = a galamb bűgő nyögése.

40—1. 1693.: *Fürj*, Gc. és Nyc.: *Für*.

40—4. 1693.: *fűttyöl*, Gc. és Nyc.: *fűtyöl*.

41—1. 1693. és Gc.: *tprűcskők*, Nyc.: *ptröcskők*.

A 41—42. vsz. között a Gc.- és Nyc.-ben a vonal alatt közlött versszak van (a Nyc. helyesírása szerint), mely 1693-tól Dugonicsig szintén minden kiadásból hiányzik.

43—2. 1693.: *estállóra*, Gc. és Nyc.: *istállóra*.

43. és 46. vszban: 1., 2., 3., 4. 1693., Gc. és Nyc. mind a négy rim -ot, 1713.: -at; a R¹. példányban az -ot vég át van ragasztva -at végű betűkkel, sőt a 43—3. sor: *kivánnak abrakot* szavai át-ragasztva így: *váriák abrakiokat*.

44—1. *fagylaló fuvalom* = fagyasztó; l. az I. köt.-ben is többször.

44—4. *üveg meghidazást* készítenek (a folyó víznek) = szinte átlátszó, erős jégkereg borítja a folyót, úgy hogy híd gyanánt szolgálhat. L. alább III—V. 69.: Fel-bontya az idő *lepadlott* fagyait; u. o. 70.: A nagy vizeket-is *hidlotta* jegével.

49—4. 1693.: *öklelő* — *rész*, Gc.: *öklelő* — *rész*, Nyc.: *öklölő* — *rész* (írashibák).

53—2. 1693. és Gc.: *A' nagy F.* — Nyc.: *És az F.*

63—4. 1693. és Gc.: *újjonnan*, Nyc.: *ujjonnan*.

69—2. 1693.: *És elé készíti*, Gc.: *El készíti ahoz*, Nyc.: *S-el készíti ahoz*.

70—1. 1693.: *száráztó*. — Gc. és Nyc.: *szára:ztó*.

74—1. 1693. és Gc.: *meg-noditván*, Nyc.: *meg mozdétván*.

A 74—75. vsz. között a Gc. és Nyc.-ben a vonal alatt közlött versszak van (a Nyc. helyesírása szerint), mely 1693-tól Dugonicsig szintén hiányzik minden kiadásból.

77—1., 2. 1693. és Gc.: *dőlöngő* — *küszködési* — *ostromolnak*, Nyc.: *dülöngő* — *köszködési* — *ostromlanak*.

80—3. 1693. és Gc.: *fútat*, Nyc.: *fuitat*.

80—4. 1693.: *nyútat*, Gc. és Nyc.: *nyuitat*.

81—1. 1693.: *lakék*, Gc. és Nyc.: *lakik*.

88—1. 1693. és Gc.: *röjtökét*, Nyc.: *reitekét*.

92—1. 1693.: *búcsúvét éleknék* (sajtóhiba, melyet már a költő kijavított).

100—4. 1693.: *buc. úzás*, Gc. és Nyc.: *cs-vel*.

101—2. 1693. és Gc.: *édesét*, Nyc.: *kegyessét*.

102—1. 1693. és Gc.: *türtesztette*, Nyc.: *türtőztette*.

102—2. Nyc.: *arra* hiányzik s így a sor két szótaggal rövidebb.

102—3. 1693. és Gc.: *mértékeltette* — Nyc.: *mértékeltette*.

102—4. 1693.: *térítettte*, Gc. és Nyc.: *térítette*.

105—1. Nyc.: *Laodomiának*.

105—2. Gc. és Nyc.: *Protiselaus*.

106—2. 1693. és Nyc.: *karjátúl*, Nyc.: *kargyátúl*.

112—113. vsz. Evlia Cselebi (id. m. I 136. l.) szerint egy pap jelenté titkon Alinak Kővárban, hogy Kemény Gyula alatt készen van. Most is Német-, Lengyel-, Csehországból katonát szed. Ezt

megerősíti a váradi pasa két kémjének híradása, úgy hogy Ali haditanácsot tart.

114—4. 1693. és Ge.: *szomszédgyában* (alább 37—38. is így), Nyc.: *szomszédságban*.

118—3. *Kurtány* (B. Szabó D. szerint: rövid ágyú), itt = lovas oláh zsoldos katona. (L. *Kem J. eml.* II—I. 20. is. A Nyttört. Szótár nem ismeri.

VI. Rész. 1—4. 1693. és Ge.: *vigyázób* — Nyc.: *vigyázó*.

2—3. 1693.: *Segesd*, Ge.: *Szegesd*, Nyc.: *Szegezd*.

6—2. 1693.: *Kuczuk*, Ge. és Nyc.: *Kucsuk* (mindkettőben következetes ez az írás, míg 1693-ban a *cs* még elégszer *cz*-vel van jelölve más szókból is).

Kuczuk (helyesebben *Kücsük* = kicsi, mint tulajdonnév a magyarban is: Kis) pasa kiküldetésének előzményeit s vállalatának sikerét részletesen elbeszéli Evlia Cselebi is (id. m. I. 136. s köv. l.) E szerint a haditanács abban állapodott meg, hogy Csatalbas és Ibrahim pasa s a karamániai ejálet harczosai Apafyval menjenek, elől pedig tatár lovasok. Ekkor *önként* jelentkezik Kücsük Mehmet Ali szerdárnál, hogy ha az előrs parancsnokául őt is elfogadja, ő hódítva megy előre. Ali örömmel fogadja az ajánlkozást, mire Kücsük M. — minden podgyászát hátrahagyva — még azon éjjel titkon útnak indul hatezer fegyveres lovassal s végbeli harczossal.

9—2. 1693.: *Szágodik a' liva*, Ge. és Nyc.: *Szagodik a' lova*.

9—3., 4. E két sor a Ge. és Nyc.-ben ekkép van:

Másokis röpülnek Hermesnek tollával,
Hogy későn ne járjon, siet gyors uttyával.

13—1. 1693. és Ge.: *el-végezték*, Nyc.: *el végeznék*.

13—1., 2., 3., 4. A rímelő szók végtagja 1693. és Nyc.: *-ot*, Ge.: kétszer *-ot*, kétszer *-at*.

14—1. 1693. és Ge.: *készülőt*, Nyc.: *készőlet* (íráshiba).

17—3. 1693. és Ge.: *Törökök*, Nyc.: *Törököt*.

18—2. 1693. és Ge.: *bé-mene*, Nyc.: *bé menne* (íráshiba.)

21—4. 1693.: *vágvott* (sajtóhiba: *vágyott* helyett).

A 22. vsz. csak az 1693. s köv. nyomtatott kiadásokban van meg, ellenben a kéziratokból hiányzik.

23—1. folyam==folyamat, menet (I. feljebb II—II. 52—2. jegyz.).

24—1. 1693. és Ge.: *késlető*, Nyc.: *késető*.

24—2. 1693. és Ge.: *későb*, Nyc.: *késő*.

24—3. 1693. és Ge.: *Történék*, Nyc.: *törvénnnek* (íráshiba).

24—4. 1693.: *múlék*, Ge. és Nyc.: *mulik*.

26—4. 1693.: *früstökőme*, Ge.: *fröstökőme*, Nyc.: *fölstökőme* (de így a sor egy szótaggal hosszabb).

28—4. 1693.: *tanácznak*, Ge. és Nyc.: *tanácsnak*.

31—4. 1693.: *Meg-tekintik*, Ge.: *Meg tekinték*, Nyc.: *megh tekéntvén*.

32—1. 1693. és Ge.: *sátora*, Nyc.: *sátorát* (íráshiba).

34—3., 4. Ez a két sor a Ge. és Nyc.-ben ekkép van:

El fárat a' Török, attul ne tarcsanak,
Hogy még meg nem nyugszik, addig ki csapjanak.

A 37—38. vsz. között a Gc.- és Nyc.-ben még két, a vonal alatt közlött versszak van (a Nyc. helyesírásával), melyek 1693-tól kezdve minden kiadásból (Dugonicséból is) hiányzanak.

38—4. 1693. és Nyc.: *vesztő*, Gc.: *veszsző* (íráshiba).

39—3., 4. Ez a két sor a Gc. és Nyc.-ben ekkép van:

*De hunyot szemére most nagy hályogot zárt,
Nem láttya a veszét, mely ezentől meg árt.*

40—1. 1693.: *vesztegleni*, Gc. és Nyc.: *veszteg lenni*.

41—3. 1693.: *győzdelmet*, Gc. és Nyc.: *diadalmot*.

41—4. 1693. és Gc.: egyező sor, a Nyc.-ben így:

Bizik ő nekys ma jó harcza lészen.

43—1. 1693. és Gc.: *s'-jól*, Nyc.: *már*.

51—1. 1693. és Gc.: *nincs az*, Nyc.: *nincsen*.

54—3. 1693. és Gc.: *száma*, Nyc.: *számu*.

56—4. 1693.: *térhet*, Gc. és Nyc.: *férhet*.

58—1. 1693.: *Ösi*, Gc. és Nyc.: *Eösi*.

A 60. vsz. csak az 1693. s köv. nyomtatott kiadásokban van meg, de mindkét kéziratból hiányzik.

61—4. 1693.: *Vagy élet vagy halál*, Gc. és Nyc.: *Vagy élek vagy halok*.

63—3. 1693.: *itt a'*, Gc. és Nyc.: *itt-is*.

63—4. 1693. és Gc.: *Azok után*, Nyc.: *azon után*.

66—1. 1693.: *Gyújt*, Gc.: *Gyuit*, Nyc.: *Gyűt* (hibás).

71—3. 1693. és Gc.: *gyepűi*, Nyc.: *gyöpei*.

74—3. 1693.: a szövegbeli sor; a Gc.-ben némi változattal:

Oda-is küldetik mind Magyar s-Németség;

A Nyc.-ben ugyanígy, de itt kimaradt a *mind* szó s így a verssor kelleténél rövidebb.

76—3. *gombos patyolat* 1. feljebb III—III. 51—2: *feje gömbölyege*, u. o. 87—2: *patyolat golyóbis*.

78—1. 1693.: *Vélhedd*, Gc. és Nyc.: *Vélnéd*.

78—2., 3., 4. 1693.: a szövegbeli sorok, ezek helyett a Gc. és Nyc.-ben:

*Körmös lábaival életed sértését,
Mennyi párducz, tigris bőrök röpülését
Látod nyakok körül, s-azok érkezését.*

A 79. vsznak csak a 3-ik sora egyező az 1693-iki szöveggel. különben a teljes vsz. a Gc.- és Nyc.-ben ekkép van:

*A' mennyinek látod röpülni tollakat,
Annyi praedán hízó keselő sasokat,
Solymot, rárót erős kerecsent, s-struczokot,
Vélnéd reád jönnj fene s-gonoszokot.*

A különbség csak annyi a két kézirati szöveg közt, hogy a Gc. 4-ik sorában nincs *s*, a Ny.-ben pedig az *erős* szó ki van hagyva s keletesen van írva. — Viszont az 1693-ban *rárút* van *rárót* helyett

83—4. 1693. és Gc.: *Az rá győvő* — Nyc.: *A' reá jővő* (egy szótaggal több kelleténél).

88—1. 1693. : *kedvesit — s'-Hazáját*, Ge. és Nyc. : *gyermekit — s'-Annáját*.

91. vsz. *A kölyke-vesztett oroszlán- és tigrisről* vett hasonlat többször előfordul Gyöngyösi munkáiban a szívtépő anyai fájdalom szemléltetésére.

92—4. 1693. és Ge. : *ítéletet*, Nyc. : *elítetet* (íráshiba).

99—1., 2. A szöveg két sora az 1693-iki kiadás szerint ; a Ge. és Nyc.-ben némi változtatással ekkép :

Ebenyi Istvánis a' Magyar Kapitán, (szórend)
Forgodik s- Törökhöz csap kargya nem ritkán.

100—4. 1693. és Ge. : *De a' csapdosásban*, Nyc. : *De csapdoszásában*.

101—2., 3., 4. Az 1693. szerint adott szövegbeli sorok helyett Ge. és Nyc.-ben ekkép :

A' mellyen bujában sir a szive belől,
Jut eszébe, előb mit érzet a' felől, (amott ez 2-ik sor)
El akarván küldni ellensége elől.

103—4. 1693. és Ge. : *De az rá gyült*, Nyc. : *De a' reá gyült* (íráshiba, mert így egy szótaggal több van keltetésénél).

105—1. 1693. : *Sikot*, Ge. és Nyc. : *Sikolt*.

106—1. *megtolatott* = hátrább nyomtatott, szoríttatott. V. ö. Heltai *Chronicájában* (a mohácsi ütközet elbeszélése közben) : utánok *toljának* = tolakodának, nyomakodának.

106—2. 1693. és Ge. : *Mint hogy súlyosb erő*, Nyc. : *Mint* (—) *súlyos erő* (másolás-hiba).

111—4. *sebheti* = megsebzti ; Gyöngyösínél gyakran. (L. a Szómutatóban.)

113—114. vsz. A fentebbiekben leírt nagyszöllősi ütközetről és Kemény János haláláról két egykorú idegen forrás szól : egyik Evlia Cselebi, ki elmondván Kücsük Mehmet önkéntes vállalkozását s hirtelen felkészülését (hogy minden podgyásza és sátrai hátrahagyásával még azon éjjel titkon elindult hatezer fegyveresével), így folytatja : «Egy éjjel és egy nap haladva, hajnalban 60 ezer részeg, magánkívül levő, pánczélosan fekvő ellenségnek, szívből-lelekből : Allah! Allah! kiáltást hangoztatva, lovát neki eresztette s összezsapva nagy ütközetet és csatát csinált, s akarva, nem akarva a gonosz ellenséget úgy verte kardjával, hogy még mását nem látták. Kemény János király erről értesülvén, abban a szándékban volt, hogy megszabad és menekül, a sereg azonban támadást intézett ellene, s őt a csatatéren összetörvén, összes szekereit, sátorait elfoglalta s 40 ezer fejet, 7 ezer katona-foglyot, trombitát, dobot, zászlókat, 40 ágyút, 1060 hintókocsit és más podgyászt és konyhakészletet összeszedve, utazásának hetedik napján a táborba (t. i. vissza Alihoz) nagy csapattal bejött, s a fejeket póznákon, mintha erdő lett volna, úgy vitték, s valamennyit a főszerdár sátora elé gurították». E képtelen nagyítások után még elmondja, hogy Ali szerdár Kücsük pasát, ki azelőtt közönséges mir-i mirán volt, azzal tüntette ki, hogy egy elájetet (a nagyváradi) adta neki,

ezenfelül két prêmes ruhával és értékes fegyverekkel is megajándékozta; mások is vetekedtek (még a táborban levő Apafy is) az ajándék-adásban, különben a Keménytől szerzett zsákmány is gazdaggá tette. Minden vitéze is sok pénzt és ajándékot kapott. Mindezt különben Evlia hallomásból s később írhatta le, mert az ütközet időpontját is 1661 őszére teszi, holott az 1662 január végén történt. — Sokkal megbízhatóbb a másik leírás, mely gróf Zani Lajos bolognai fiatal lovag hazairt levelében maradt fenn. (Köszölve a *Századok* 1892. 605—6. lapjain.) Ő, mint a Kemény segítségére ment császári sereg tisztje, a kolozsvári helyőrségben szolgált; ő sem volt jelen az ütközetben, de az innét menekült katonáktól mindenről jól értesülhetett; Keményt személyesen ismerte, mert követségben járt nála, s részvétellel írja le szomorú történetét. E szerint 1662 január 21-én, szombat-napon értesült Kemény, hogy Vaskapu felől Segesvár felé sietnek a törökök; elébök megy, de az előrsök mulasztása miatt meglepik s arra sem volt ideje, hogy összeszedje magát és csapatait. Egy szűk völgyben állítja fel seregét: középütt a huszárok, balról horvát és német csapatok, jobbról csekély (háromezer főnyi) magyar gyalogság. A török frontja háromezer, egy üteg ágyú s még háromezer ember. Az ütközet folyamán a huszárok megfutamodnak, ezek láttára a gyalogság is fut, a horvát és német csapatok egy ideig még vitézül harcolnak. *Az elesettek számát ötvenre, a foglyokét harminczra teszi.* Kemény haláláról nem tud részleteket, egyik katonája látta őt karddal kezében, emberei azonban már futottak. E leírás jobban megfelel a valóságnak, mint Evliáé (kivel csak a török sereg számának jelzésében egyezik) s egyezőbb a Gyöngyösi leírásával is, aki természetesen más forrásokból, de szintén jól értesült a részletekről is, s mint alább *Az Olvasóhoz* intézett első soraiban maga mondja: «a' fel tett dolognak valóságára is vigyázott».

114—4. 1693.: *Lőn végre el-este*, Gc. és Nyc.: *Igy leve el-este*. A Gc. még hozzát teszi: *Amen*, s a kézirat aljára rajzolt cifraságban: *VÉGE*. Ezzel a versszakkal tehát a Gosztonyi-codex beáródik.

A 115—118. vsz. már csak a Nyc.-ben és az 1693. s. köv. kiadásokban van meg, egyező szöveggel.

Az Olvasóhoz.

Mint a *Jegyzetek* bevezetésében (360. l.) már említettem, Gyöngyösinek ez az — eredetileg előszónak szánt — értekezése egyedül a Nyitrai-codexben van meg, s ebből nyomatta le Dugonics a *Gyöngyösi I. Költeményes Maradványi* I. köt. «Előintés»-ben XLII—XLIX. ll. Nincs meg azonban sem a Gosztonyi-codexben, sem az 1693-iki s későbbi kiadásokban. A Gc. tehát, melyből a költeményt befejező 115—118. vszakok is hiányzanak, s a 114 vsz.-kal véget ér, mindenesetre régibb eredetű s valószínűleg az első fogalmazás után készült másolat.

A Nyc.-ben a szöveg helyesírása egyenetlen (változtat és változtat, ezt és eszt, Ország és Ország, al földön és fel föl-

den, esset és eset — esett helyett stb.), egy-két helyen javítás is van, de ez is pontatlan, két helyen pedig javítatlan maradt két lényeges hiba, így a 203. lap 14—16. soraiban a kézirat: «Os humorisque Deo similis, a' kinek másképpen így kellene lenni: Ori humorisque» stb. A 204. lap 14—15. soraiban a kézirat: «hasonlókat némelyek így módgyák élete, tekintete, kellete, vége etc.» s hiányzik az életi, tekinteti stb. sor. Ezeket már Dugonics helyesen javította a szövegben itt is olvasható sorokra; de ő egybeütt a maga helyesírásában írta át a kézirat szövegét, de ebben nem követhettem, hanem mint a verses szövegben, itt is megtartottam a kézirat sajátosságait. A kézirat itteni hibái épúgy mint a verses szövegben sok értelmi hiba kétségtelenné teszi, hogy a kézirat nem a költő sajátkezű másolata, hanem idegen kéz munkája. Alább (205.) panaszkodik is a költő a másolók ellen.

Az értekezés különben, bár a költő csak a maga verselő eljárása igazolásául és magyarázatául írta, kétségtelen bizonyítéka annak, mily öntudatos bátorsággal s leleményességgel használja a nyelv és stílus dolgában mindazt a szabadságot, a mivel a római költők és szónokok éltek. Váltig mondogatja ugyan, hogy a közönséges szólástól eltérő változtatásokat csak a vers kedvéért tette, de átérzik minden szaván az a meggyőződése, hogy e változtatásokra mint költőnek joga van, mert — mint később a nyelvújító Kazinczy is mondta — a költő nem szolgálja, hanem ura a nyelvnek, s mert nemcsak szükségből, a jóhangzás és rím kedvéért tette, a mit tett, hanem azért, hogy a nem mindennapi szóalakítás, jelzők, képes kifejezések, szójátékok és inverziók újszerűségével szépítse a nyelvet, mint a hogy az elbeszélésben a valóságot «megszínelte» fabulás dolgokkal. Ez a tudatos eljárás és törekvés mindenestre növeli Gyöngyösi költészetének becsét.

KESERGŐ NYMPHA (PALINODIA).

A költeménynek öt kézírata maradt fenn. Legrégibb az, mely az Eszterházyak kismartoni hercegi levéltárában van. Ez a kézirat, melynek csak aláírása Gyöngyösié, úgy látszik, az az eredeti példány, melyet a költő az 1681-iki soproni országgyűlésen valószínűleg személyesen adott át gróf Eszterházy Pál nádornak.

Gyöngyösi ugyanis mint Gömör vármegye egyik követe (követ-társa Uza Sándor)¹ jelen volt az 1681 április 28-tól december 30-ig tartott soproni országgyűlésen s így közvetlen tanúja volt a lelkes örömnök, midőn a Wesselényi Ferencz halála (1667.) óta üresen állt nádori széket az udvar beleegyezésével végre betölthették. Három szavazat híján egyhangúlag Eszterházy Pált választották meg a rendek, a mi — bár tudták róla, hogy mint a főpapok és főurak legnagyobb része, Eszterházy is az udvar híve, sőt jelöltje — mindenesetre a közbizalomnak s annak a reménynek megnyilatkozása, hogy a törvényes kormányzat helyreálltával az új nádortól sokat várnak a haza javára. Gyöngyösi költeménye ennek a bizalomnak és reménynek, általában az országgyűlési, sőt mondhatni országos hangulatnak kifejezése. A nádor-választás június 13-án történt, a költemény azonban, bár kétségkívül a köz-öröm hatása alatt, de nem mindjárt a választást követő napokban készült. Az ajánló-levél tanúsága szerint ugyanis «mások örvendő versei» megelőzték őt az üdvözlésben; de ezek «idegen» nyelveken (bizonyára latinul é németül) írtak, s verseik talán nem is emelkedtek felül az alkalmi költemények színvonalán. A mint tehát időt keríthet rá, előveszi régen pihenő költői tollát s *magyar versekben* üdvözli Eszterházyt «a régen kívánt Palatinus új méltóságában». Érdemét is abban látja, hogy «ha későbbben tanált is felserkenni másoknál», ő magyarul írt, késedelmét pedig azzal menti, hogy «az Ország házában levő gyűlésekben egyéb dolgokra kellett elméjét fordítania». A címleap szerint azonban mindenesetre még Sopronban tartózkodása idején (talán az őszi hónapokban) adta át a költeményt — hódolata jeléül s a hatalmas főúr jóakaratainak biztosítása végett is. Ezt később volt is alkalma tapasztalni.

¹ Az *Acta Dietalia anni 1662. et 1681.* cz. múzeumi kézirat-gyűjtemény (515. *Fol. Lat.* III. jelz.) 364. levelén: «In Domo Regnicolarum congregator. statuum series» alatt a 2-ik oldalon: Gömöriēns. *Steph. Gyöngyössy*, Alex. Uza.

Mivel az első kiadás (1695.) a költeménynek rövid új czímén kívül csupán verses szövegét közli, főtebb az első nyomtatott címlap hasonmása után a kéziratok egyező szövege szerint közltem: a teljes címlapot, az Eszterházy-czímer alatt álló latin distichonokat s az ajánló-levél teljes szövegét is, melyek különben, ha nem pontos közléssel is, az alább ismertetendő későbbi kiadásokban szintén megvannak. A kismartoni kéziratban a verses szöveg előtt még egyszer megvan a következő rövid cím: *Magyar gyámoltalanságát keserű gő, és abban a kardos Griff szárnya alá folyamodó Nympha.*

A második kézirat a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában az *Acta Dietae anni 1662 et 1681.* című (s főtebb jegyzetben idézett) kéziratgyűjtemény 612—618. lapjain foglaltatik. A kötet gyűjtője a többi kézirrattal együtt (így a 364. l. az 1681-iki országgyűlési követek névsora, a 410—411. l., gróf Eszterházy Pál magyar levele a soproni rendekhez 1681 júl. 17.) a *Kesergő Nympha* kéziratát is ott másolhatta le s így ez egykorú másolat, mely az első és a következő, közel egykorú másolattal minden fontosabb helyen egyező. Az eltéréseket az alábbi jegyzetek tüntetik fel.

A harmadik kézirat a M. Tud. Akadémia kéziratárában a *M. Cod. 4. r. 34. sz.* jelzésű kötetben maradt fenn. (Első ismertetése Czelder Függyelője 1882. X—XI. f. 466. l.) Az elejétől végig gondosan s könnyen olvasható nagy betűkkel írt verses-kötet 1684-ben a vasmegyei Körmenten készült. Címe:

Ezekett, az Eörvendező Magyar Stro- | phákatt, seu: Verse-
kett: A Nemes, es | Nemzetes Thaba János Nagy Jó Aka- | ró,
Becsülletes Vrának szívessen ajánl- | lya: A körmőndi orthodoxa,
és Reform: | Scholának, p. t. Méltatlann Directora: | BAXAI T.
GYÖRGY. | Ad Diem 27. xbr. Anni Grae 1684.

A Thaba János nevére írt akrostichonos ajánló versek után az első nagyobb (127. vsz.) versezet: «*Magyar Cronica, A' mellyben megh irattatik a' Török Nemzetnek origója, és annak hirtelenséggel való el-Tenyészése. Es a' Magyar Országnak-is sok izben e' miatt lett Púztúlása.* (Leiratott 1884. júl. 15-től júl. 19-ig.) Majd egy lapnyi *Karácsonyi Ének* után *Következnek Az Uri Imádságnak* (egyes mondataira írt) KEONÖRGESI ELMÉLKEDÉSEK stb. (a 27. laptól 88-ig). Még néhány vallásos tartalmú versezet után a 178. laptól a 199-ig következik a *Kesergő Nympha* s ezzel végződik is a kötet, mert a 200-ik lap üres, a következő lapokon pedig: *Rendi avagy Mutató Táblája* (van az) *E Könyvben be-iratott Imádságoknak, és Magyar Rhythmusoknak* etc.

A kötetet különösen a *Kesergő Nympha* másolata teszi becsessé, mert iratása után három évre a körmőndi «*dudimagister*» nyilván olyan másolatról készítette, melyet valaki a nemrég tartott soproni országgyűlésről hozott magával. Ez az egykorú másolat — mint az alábbi szövegjegyzetek is mutatják — szintén csaknem teljesen egyező az előbbi kéziratok szövegével.

A negyedik kézirat már az első kiadás után 36 évvel készült s abban a nyolczadrétű kézirati kötetben foglaltatik, melyet 1729 deczembertől 1732 január haváig pihenő idejében Rhétey T. Ádám

írt össze XVII. századi típusú szép kerek betűkkel. A kötetben, mely a kecskeméti ref. collegiumi könyvtár tulajdona, első helyen Gyöngyösi *Csalárd Cupidója*, második helyen a *Palinodia* van. (A többbit 1. alább a *Proserpina elragadt.*-hoz írt jegyzetben.)

Ezek közül itt csak a *Palinodiá*v-¹ oglalkozom. Mint e címző is mutatja, a kézirat már az 1695-iki kiadás után, de még sem erről készült, mert attól több tekintetben különbözik. A kézirat címe ugyanis: *«Palinodia tristis Hungariae Maga gyámoltalanságon kesergő és abban a kardos Griffnek szárnya alá folyamodó Nympha stb.»* egészen egyező a közlemény 1743-iki 2-ik kiadásának hosszú címével; megvan a kéziratban a *Griphus Eszterhazinus* című distichonpár s megvan a *Dedicatoria* című ajánlólevél is épúgy, mint a 2-ik kiadásban, de egyes szókban és a helyesírásban mind ettől, mind a régebbi kéziratoktól különbözik a verses szöveg egyes helyein pedig hol egyikkel, hol másikkal egyező. E szerint — mivel a kecskeméti kézirat 1729 decemberében készült,* a 2-ik kiadás pedig (1. alább) 1743-ban került ki sajtó alól, nyilvánvaló, hogy ennek közrebocsátása előtt, de az első kiadás megjelenése után olyan másolt példányok is forogtak közkézen, melyek a régi kéziratoknak teljes címét a distichonokkal és ajánló-levéllel együtt átvették, itt-ott javítottak a verses szövegen is s utólag írták a magyar cím fölé a *Palinodia Tristis Hungariae* címet.

A sárospataki ref. főiskola könyvtárában van az ötödik kézirat, mely a bejegyzés szerint 1727-ben készült másolat, melyben a verses szöveg három utolsó versszaka hiányzik. A másoló neve ismeretlen, de valószínű, hogy akkor a collegium tanulója volt. Mivel Rétey T. Ádám is akkoriban volt ott togatus deák, első tekintetre úgy látszik, hogy ő 1729-ben erről az 1727-ben készült kéziratról másolta a magáét. A két kézirat részletes összehasonlításából, melyet kértemre Harsányi István főiskolai tanár és könyvtárnok végzett, kitűnik, hogy a két kézirat szövegében lényeges eltérések vannak, s így kétségtelen, hogy Rétey T. Ádám *nem erről másolta a magáét*,** s talán az a példány (1727) akkor még nem is volt a könyvtárban, hanem később került oda. A két kézirat eltérései egyúttal azt is bizonyítják, hogy mindkét másoló előtt más példány volt, a minthogy a felvidéken, különösen Gömör vármegyében és Sárospatakon az ifjúság közt Gyöngyösi egyéb munkái is nagyon kedveltek voltak, s ha hozzájuk juthattak, siettek azokat maguk számára lemásolni. Hogy Rétey — mint fentebbi jegyzetében

* Ezt a költemény végén a másolónak ez a jegyzete bizonyítja: «Uti Acta Cupidinis (az ezelőtt másolt *Csalárd Cupido*-ra vonatkozik), ita et hæc volantis Cremæ penna finivit Adamus T. Rhétey iinter plurmos labores otium huic adhibendo 1729. 9-xbris».

** Harsányinak a Rétey-codex írójáról és későbbi tulajdonosáról P. Molnár Mihályról írott *Adalékai*-ban (közölve az *Akad. Értesítő* 1921. 373—7. füz. 26—29. l.) még azt írja, hogy a Rétey-féle *«Palinodiának egy, a s.-pataki könyvtár kéziratárában még ma is meglevő 1727-ben S.-Patakon ismeretlen kéztől készült másolat szolgálhatott forrássul.»* Mikor azonban azt írta, még nem hasonlította össze a két szöveget.

írja — «legtöbb dolga közepett» másolta le a *Nymphát*, azt mutatja, hogy csak rövid időre kaphatta meg az eredetit, mely tehát már ezért sem lehetett az 1727-iki kézirat, melynek írója 1729 deczember havában talán nem is volt már S.-Patakon.

A költemény nyomtatásban először 1695-ben Lőcsén jelent meg, tehát jóval később s nem ott, a hol iratott. Ennek az első kiadásnak ma egyetlenül ismert példánya 1903 óta b. Prónay Gábor nógrádcsai könyvtárában van; a könyvecsken levő jelzés szerint (*Ex bibl. Theodori Karaján*) eredetileg Karaján Tódoré volt s vétel útján került mostani tulajdonosához, kinek előzőkeny szivességéből vehettem alapul a jelen kiadáshoz. A Szabó Károly által említett példány (leírását l. a Régi Magy. Könyvtár Bpest, 1879. 1476. sz. a.), mely akkor az egyetemi könyvtárban Gyöngyösi Kemény Jánosának 1693-iki kiadásával volt összekötve, elveszett. (Dugonics is az egyetemi könyvtár példányát használta, de nem említi, hogy a *Kemény J.*-sal volt összekötve.) Az itt használt amateur-bőrkötésű s tisztított első kiadású példánynak főntebb hasonmásban közölt címlapja a következő szövegű:

ΠΑΛΙΝΟΛΙΑ | PROSOPOPOEIA HUNGARIAE. | Az az :
Maga gyamoltalanságát Keser | gő, és abban a' Kardos-Griff-
nek | szárnya alá folyamodó | NYMPHA, | A' mellyel Magyar-
Or- | szág, mostani állapotját példázza. | LŐCSEN, 1695. Esz-
tendőben.

E szöveg nem egészen azonos a kéziratoknak szintén főntebb közölt címlap-szövegével, részben több, részben kevesebb. A kiadás címlapján látható állat szárnyas ugyan, de nem kardos s nem is olyanforma griff, mint az Eszterházyak czímerében látható. A kiadó elhagyja a címlapról a személyi vonatkozásokat Eszterházy s a költő nevével együtt, el a distichonokat s az ajánlólevelet is, csupán a verses szöveget adja, mely a 3-ik lapon kezdődik fejléc alatt A initáléval s négy versszakkal, a következő lapokon 6—7 versszakkal. Az egész könyvecske a címlapos levéllel együtt mindössze nyolcz levélből áll, lapszám nélkül, A₂₋₃ ívjelzéssel s minden lap alján a következő versszak első szavával.

A szöveg egy híján (l. az 54—55. közti vsz.) ugyanannyi versszakot tartalmaz, mint az 1—3. sz. kéziratok, de több helyen fontos eltérésekkel, hibás olvasattal és lényeges sajtóhibákkal. (L. alább a jegyzetekben.) Első tekintetre azt lehetne tehát hinni, hogy talán nem is a költő adta ki, hanem más valaki, a költő híre-tudta nélkül, mint ezt a *Murányi Venus* kolozsvári kiadója tette (1702.). De több valószínűség szól a mellett, hogy csak — nem revideálta a nyomtatást, s így a szöveghibákat a másoló vagy a szedő rovására kell írunk. (A másolók tudatlansága miatt a költő maga is panaszkodik a *Kemény János eml.*-nek «Az olvasóhoz» intézett soraiban.) Mert a személyi vonatkozások s az ajánló-levél elhagyása, a kettős idegen cím s több szövegbeli javítás olyan tudatos és jelentős változtatás, hogy ezt alig tehette más, mint maga a szerző.

Az új főcímben a *Prosopopoeia Hungariae* — Magyarország megszemélyesítése — könnyen érthető, s a magyar címlap bőveb-

ben is megmondja, hogy a költő a Nymphával «Magyarország mostani állapotját példázza». A *Palinodia* cím azonban kétféleképp is érthető s ezért nagyobb irodalmi vitára adott okot. Már Dugonics csodálkozik, hogy Gyöngyösi «ezen kis írásának olly pompás görög czégernt kötött». «Ezt — így folytatja — ha magyarra fordíttuk, így esik: *Magyarország' személyét elevenen elő-adó vissza-mondás*. Soha nem tudhatom: hogy alkalmaztathatta ide a' *Palinodia* szót, melly *vissza-mondást* avvagy *vissza-énekklést* tészen». (Gyöngyösi Költ. *Maradványi* 1796. I. Elő-intés LIII. l.) — Arany János Gyöngyösi írói arczképében (Koszorú, 1863.) a szó további vizsgálata nélkül elfogadja a *Palinodia* = *visszaénekklés* fordítást (mert Horatiusnak is van egy *Palinodia* c. visszavonó éneke), s annál nagyobb gonddal igyekszik megmagyarázni, mi bírhatta Gyöngyösit az ilyen értelmű görög cím használatára s a hízeglő ajánlólevél elhagyására (megváltozott a politikai érzülete, személyes neheztelése Eszterházy iránt, nem valósultak meg a működéséhez fűzött reményei stb.). Arany nyomós véleménye aztán átment az irodalomtörténeti kézikönyvekbe s csak évtizedek múlva merült fel itt-ott (Ballagi G. *A polit. irod. Magyarországon* 1888. Fülep Imre *Egyet. Phil. Közl.* Pótk. I. 1889.) kétkedés a *Palinodia* szó magyarázata és megokolása ellen, mert a görög-latin költőknél a szó egy régibb, sértő versnek *újabb költeményben* való visszavonását jelenti, itt pedig a szó másik jelentése szerint a régebben mondottak *megismétlését* jelenti, mert egyéb költeményei éppen nem bizonyítják politikai nézeteinek megváltozását. Hozzátehetjük, hogy az ekkoriban Kemény János eml. elé 1693-ban Apor Istvánhoz, a Csalárd Cupido elé 1695-ben gr. Koháry Istvánhoz s a *Chariclia* elé 1700-ban b. Andrassy Péterhez írt ajánló-levelek még költeményeinél is jobban bizonyítják nemcsak királypártiságát, hanem hozzájuk intézett magánleveleivel együtt azt is, mennyire igyekezett mindig alkalmazkodni nagyúri pártfogóihoz. Az időközben herczeggé lett Eszterházy Pál nádor iránt pedig annál kevésbbé volt oka elhidegülni vagy éppen oly tüntetőleg (a régi költeményében mondottak «visszavonásával») fejezni ki neheztelését, mert a Nagy Iván által utóbb (*Irodalomtört. Közl.* 1898. 206—214. l. kiadott oklevelek szerint Gyöngyösi 1692-ben két ízben is kapott nádori birtokadományt a Felvidéken több felé fekvő Kubinyi- és Máriássy-féle birtokrészekre. Igaz, hogy ezek erélyes ellenmondása miatt nem foglalhatta el a birtokokat, de azért mindenképp érdekében állt Eszterházyval szemben továbbra is «jó lábon» állni, s valószínű, hogy politikai meggyőződésén kívül az őszinte tisztelet és hála kifejezése is megnyilatkozott abban, hogy — bár a rég idejőket mult actualis vonatkozások mellőzésével — nyomtatásban is kifejezze régi bizalmát a nádor hazafias működése iránt, melyre ekkoriban (1695 körül) még talán nagyobb szükség volt, mint 1681-ben.* Hogy Eszterházy maga sem értette másképp a

* A politikai állapotokat s a *Palinodia*-kérdést összefoglalva, az *ének-ismétlést* meggyőzően fejtegeti Szeremley Barna cikke az *Urania* 1901. 10. sz.

költeményt, mint a régi bizalom és esdeklés megismétlésének, kitűnik Gyöngyösinek 1699 jún. 6-án gr. Koháry Istvánhoz Csetnekéről írt leveléből is (közölte Thaly az *Adalékok* 1872. I. k. 331. l.), a hol egyebek közt tudatja, hogy a herceg látogatásával tüntette ki — «és sokáig beszélvén velem, parancsolt ő hercegsége is némelly dolgokról, hogy Ngodhoz menvén, szálljak Ngodnak felülök, — arra pedig érdemem felett ugyan kért is».

Mindezek s alább a jegyzetekben felsorolandó változtatások figyelembe vétele után alig lehet kétség az iránt, hogy a *Palinodia* nem visszavonást, hanem a régen írottak nyomtatásban való megismétlését jelenti, s hogy a költemény nem a már agguló költő saját kéziratában, hanem a maga törlése s javítása után készült másolatban került a nyomdába, a hol az akkor nagyobbára idegen nyelvű szedők még szaporították a másolat íráshibáit. A költő már csak a kész füzetkét kapta kézhez, s így nem is lehetett alkalma a hibákat kijavítani. Ezt akkor a könyvek és füzetek tulajdonosai maguk szokták elvégezni a saját példányukon, mint ez Gyöngyösi egyéb fennmaradt költeményein (*Murányi Venus*, *Kemény János eml. stb.*) maig is látható.

2. A második kiadás majdnem félszázaddal az első után jelent meg Győrött 1743-ban, következő címmel:

PALINODIA TRISTIS | HUNGARIAE. | Az-az: | A' maga' gyámoltalanságán keser- | gő, és abban a' Kardos Griffnek szárnya | alá folyamodó | NYMPHA, | A' mellyel Magyar-Ország' mostani | állapotját példázza, és azt a' Méltóságos Gróf ESZTERHÁZI PÁL Úrnak, azon Magyar- | Ország' Palatinussának, Kunok és Jászok' Birájának, N. Sop- | ron, Pest, Pilis és 'Sólt Vármegyéknek Fő Ispánjának, a' Fel- | séges LEOPOLD Tsászárs és Koronás Király Urunk ő Felsége | Titkos Tanácsának, Komornikjának és Magyar-Ország- | nak Hely-tartójának, 's a' t. mint Kegyelmes Urának alá- | zatosan ajánlja Nemes Gömör Vármegyének a' most itt | lévő Ország Gyűlésére küldetett egyik Kővete: | GYÖNGYÖSI ISTVÁN. || Most másodszer ki-nyomtatott Nagy- | Győrben Streibig Gergely János által M.DCC.XLIII. Esztendőben. |

A címlap hátlapján megvan *Gryphus Eszterhazinus* cím alatt a négy-soros latin distichon, a 3. és 4-ik lapon DEDICATORIA címmel az ajánló-levél, az 5-ik laptól kezdve fejléc alatt, A₃, A₄, A₅ jelzésű íveken van a szöveg nyolczvanhét számozott versszakban (az 52-ről t. i. az 54-re ugrik a számozás); a 87-ik (helyesebben 86-ik) vsz. után VÉGE jelzéssel záródik a költemény. A kiadás olyan nyolczadrét, mely alakban Gyöngyösi munkáinak összes kiadásai a XVIII. században megjelentek.

A kiadó ismerhette az első kiadást, de ennek latin címét, valamint helyesírását több tekintetben megváltoztatta. Lehet azonban, hogy már a kezénél lévő kéziratban így találta e változtatásokat. Hogy valamilyen kézirati példány is volt előtte, az kétségtelen, mert a teljes magyar cím, a distichonok s az ajánló-levél csak a kéziratokban maradt fenn; a verses szöveg is (mint az alábbi jegyzetekből kitűnik, egyezőbb a kéziratok szövegével (különösen a sárospataki példányával), mint az első kiadásával. De vi-

szont nincs meg a 2-ik kiadásban az 54—55. vsz. közötti vsz., mely az első kiadásból is hiányzik, de a régiebb kéziratokban megvan. (Talán a vsz.-ok számsorát éppen azért hibázta el, hogy ezt közbe akarta iktatni, s aztán mégis inkább a kiadást követte, a számsort pedig elfeledte kijavítani.) Annyi bizonyos, hogy egészben ez új kiadás jobb és teljesebb mint az első; ez szolgált mintául a későbbi XVIII. századi kiadásoknak is (néhány újabb sajtóhibával szaporodva) s ez utóbbiak után készült Dugonics és Toldy kiadása is. Ma már csak két példánya ismeretes, egyik a M. Tud. Akadémia, másik a N. Muzeum könyvtárában van.

3. A harmadik kiadás az előbbi után Budán, 1763-ban jelent meg Landerer Fer. Leop.-nál. Két példánya a N. Muzeum könyvtárában.

4. A negyedik kiadás is hű lenyomata a 2-iknek; nyomdai jelzése: «Most negyedszer kinyomtatott Budán | Landerer maradéki Betőivel 1771-dik Esztendőben». Egy-egy példánya az Akadémia s a nagykőrösi ref. főgymn., s három példány a Sz. Benedek-rend pannonhalmi központi könyvtárában.

5. Az ötödik kiadás a hely megnevezése nélkül «Nyomtatott 1775-dik Esztendőben.» Egy-egy példánya sz. Benedek-r. pannonhalmi központi, a sárospataki ref. főiskola s a halasi ref. főgymn. három pedig a Nemzeti Muzeum könyvtárában.

6. A hatodik kiadás «Budán nyomtatott, Landerer Katalin Betűivel | 1785.» Egy-egy példánya az Akadémia s a nagykőrösi ref. főgymn. könyvtárában.

7. A hetedik kiadás Budán, szintén Landerer Katalinnál, 1789-ben jelent meg. Ez is, mint az előbbie, kettős címmel, a latin distichonokkal és a Dedicatoriával. Egy példánya a N. Muzeum könyvtárában.

8. A nyolczadik kiadást Dugonics András rendezte sajtó alá *Gyöngyösi Istvánnak* Költeményes *Maradványai* II. kötetének (1796) 129—143. lapjain. A címlapon egyesítette az 1695-iki kiadás görög-latin s a kézirat és 1771-iki kiadás magyar címlapját. De itt csak a verses szöveget adja, a distichonokat és Dedicatoriát pedig mint Gyöngyösi hiteles írásait az *Elő-intés* XXXIII—XXXV. lapjain közli. Mint a XXXII. lapon megjegyzi azt a kézirat használatát, mely 1681-ben Sopronban, az országgyűlés helyén iratott le, s a melyet Szirmai Antal udv. titoknok és az eperjesi Districtualis Tábla Elölülője juttatott kezeihez. Az 54—55. vsz. közötti vsz.-ot elhagyta.

9. A kilencedik kiadás Toldy Ferencz *Gyöngyösi István Válogatott Poétai Munkái* közt Pest, 1864. I. köt. 155—169. lapjain jelent meg a XVIII. századi kiadások nyomán, (tehát a distichonokat és a Dedicatoriát is lenyomatva.) Az 54—55. vsz. közötti kézirati vérszakot ő is elhagyta.

10. Ilyen előzmények után jelenik meg az itteni kiadás, melyhez alapul az 1695-iki első kiadás szövegét vettem; kétségtelen másolati és sajtóhibáit a kéziratokból s a 2-ik kiadásból kijavítottam, de minden változtatásról, valamint az egyes szövegektérésekről pontosan számot adtam a jegyzetekben, a hivatkozásokat röviden

ekkép jelezvén: *Ik.* = 1695-iki első kiadás, *Kism.* = kismartoni kézirat, *Ak* = akadémiai, *Muz.* = muzeumi, *Kkm.* = kecskeméti (Rétey-féle), *Sp.* = sárospataki kézirat, *II. k.* = 1743-iki 2-ik kiadás. *Dug.* = Dugonics.

Czímlap: I. k. *Dug.* és Toldy: *Palinodia Prosopopoeia Hungariae*. *Kkm. Sp. s II. k. 1789:* *Palinodia Tristis Hungariae*. *Kism. Ak. Muz.* csak magyar czím. — *Kism. Ak. Muz. Kkm.:* *Maga gyámoltalanságát — az kardos. II. k.:* *A' maga gyámoltalanságán — a' kardos.* (A *II. k.*-ban végig hiányjel van az *a'* és a birtokos szók mellett, az *ő* és *ű* pedig *ó*, *ű*-vel szedve); *Dug. és Toldy:* *Maga gyámoltalanságán — a' (T.: a) kardos.* — *Kism. Muz.:* *Eszterházy, Gyöngyössy, Ak. Kkm. II. k.* — Toldy: *Eszterházi, Gyöngyösi.* — *Kism. Titok Tanácsának, Ak.: Titok Tanácsossának, Kkm.:* *II. k.* — Toldy: *titkos Tanácsának.* — *Kism. Muz. a' mostani Ország Gy. Ak. a' most itt Sopronyban lévő Ország Gy. Kkm. II. k.* — Toldy: *a' most itt lévő Ország Gy.*

Distichonok. *Kism. Muz. Gryfus Esterhasianus Ak.: Gryffus Eszther-Há-zi-a-nus. Titulus. II. k.:* *Gryphus Eszterhazianus, Dug. Toldy: Gryphus Eszterházianus (T.: házy).* — 3-ik sor: *Kism. Muz. clarus honor, Ak. Kkm. II. k.* — Toldy: *carus honos.* — 4-ik sor: *Kism. Muz.:* *sic vigil, Ak. Kkm. II. k.* — Toldy: *hic v.* (Az Eszterházy-czímer leírását l. alább az 52. vsz.-ban.)

Dedicatoria. A *Kism. és Muz.*-ban ez a felírás hiányzik, a *Kkm. Sp. és II. k.* — Toldy: megvan, az *Ak.* csak: *Ajánló levél.* Első lap 1. sor: *Kism. Muz. Dug. Toldy:* von egy notát, *Ak.: edgy* Notatt, *Kkm. II. k.:* *egy egy* notát. — 2. sor: *Kism. Ak. Muz.:* az mit von *is, Kkm. II. k.* — Toldy: *a' mit von.* — 6. sor: *Kism. Ak. Muz.:* mint *a' kinek — dolga, Kkm. II. k.* — Toldy: mint *a' kilének — dolgok.* — 7. sor: *Kism. Muz. Kkm.:* következőképpen, *II. k.* — Toldy: következőképpen (alább amazokban is: *elegendőképpen.* — 8. sor: *Kism. Ak. Muz.:* *Söt borostyánt, Kkm. II. k.* — Toldy: (—) Borostyánt. — 9. sor: *Kism. Muz.:* *mostan ott — akkor, Ak. mostan ottan — akkoron, Kkm. II. k.* — Toldy: *most ott — akkor.* — 11. sor: *Kism. Muz.:* igyekeztén, *Kkm. II. k.* igyekezem, *Dug. Toldy:* igyekeztem. — 12. sor: *Kism. Ak. Muz.:* *a' jó vérű ag ló, Kkm. és Sp.:* *a jó vén ló, II. k.* — Toldy: *a' jó vén Lónak.* — 14. sor: *Kism. Ak. Muz. Kkm.:* *faldokja is, Sp. és II. k.:* *faldoklyais, Dug. és Toldy:* *faldokollya-is.* (A szó magyarázatát l. *Kem. J. eml.* az I—II. 53—4.-hez írt jz.) — 15. sor: *Kism. Ak. Muz.:* *többre, Kkm. II. k.* — Toldy: *többire.* — 16. sor: *Ak.:* *Uri Mélt. (egyebütt: uj.).* — 17. sor: *Kism. Muz.:* előttem való... (bizonytalan olvasatú szó), *Ak.:* *előttem Parolására, Kkm.:* *palolására, Sp.:* *pallolására, II. k.* — 1785: *pálolására, Dug. és Toldy:* *előttem való olvasására.* (Ez mindenesetre önkényes változtatás; legvalószínűbb a *pállolás* olvasat, mely mint tájszó annyit tesz: a kenyérnek való tésztát a szakajtóban forgatni (Szinyei, Tájszótár, II. 65.), a szövegben tehát ily értelmű lehet: *mások idegen nyelvű verseit addig forgattam...*) — 22. sor: *Kism. Muz.:* *Vers csináláshoz, Ak. Kkm. II. k.* — Toldy: *versínáshoz.* — 23. sor: *Ak. Dug. és Toldy:* *megszolgálnom (egyebütt*

kéziratokban és kiadásokban : *meg-szagolnom*.) — 24. sor : Kism. Muz. : *azért közben*, Ak. Kkm. II. k. — Toldy : *azonközben*. — 26. sor : Kism. Ak. Muz. : *azt im én is ő* (íráshiba, Ak. a') Nghod, Kkm. II. k. — Toldy : *azt én is* (Nagyságod. *Második lap* 1. sor : Kism. Ak. Muz. : Méltóságos személye eleiben, Kkm. II. k. — Toldy : Méltóságához képest személye eleiben. — 2. sor : Kism. Ak. Muz. : tanáltam (Ak. találtam) fel serkennem, Kkm. II. k. — Toldy : találtam fel-serkenni. — 3. sor : Kism. Muz. : *utolsóbb*, Ak. Kism. II. k. — Toldy : *utolsó*. — 9—10. sor : Kism. Ak. Muz. : *az is* magának. *Azon Nympha mellet(t) pedig* (Ak. : *penig*), Kkm. II. k. — Toldy : (—) magának *azon Nympha. Mellyel pedig*. (Ezzel a két utolsó szóval itt új mondat kezdődik ; amott az *Azon Nympha mellet(t)* kezdi ezt.) — 12. sor : Kism. Ak. Muz. : és maradok (Ak. : *ezekkel*) Nghodnak alázatos leg kisseb(b) szolgálja, II. k. : és maradok *ezekkel* Nagyságodnak Legkissebbik alázatos. (Dug. és Toldy csak : *legkissebb szolgálja*. A Kkm.-ben pedig — a lap alján talán helyszúke miatt — a *legkissebbik alázatos* szavak hiányzanak.)

Verses szöveg. 1—2. Ak. I. k. II. k. — Toldy : hallatik, Kism. Muz. : hallaték.

1—3. I. k. *Vélen* (sajtóhiba), Kkm. *Vélem* én azt lenni, Kism. Ak. Muz. *Vélhettem ezt lenni*, II. k. — Toldy : *Vélhetem ezt lenni*.

1—4. I. k. Kkm. : *Achilles* fiának, Kism. Ak. Muz. Sp. II. k. — egész Toldyig : *Anchises* fiának (t. i. *Aeneas* értendő). Mivel csak az I. k. és Kkm. kéziratban fordul elő az *Achilles*, nyilván hibás másolatnak kell tartanunk, melyet nemcsak az összes többi kézirat, hanem a II-tól kezdve az összes többi kiadás is helyesen használ.

2—1. Ak. I. k. Kkm. és Toldy : *Vagy hogy a' bús Thisbe*, Kism. *az bús Thysbé*, II. k. és Dug. : *Avagy a' bús Thysbe*.

2—2. Kism. I. k. Kkm. 1785. Dug. és Toldy : *ápolgattya*, Ak. : és II. k. *apolgattya* (= csókolgattya) s ez a helyesebb, bár e régi szó a XVII. sz. vége felé már ritkább, de Gyöngyösi még többször használja, így a *Daed. templ.* IV. 110. vsz. : tsókolással addig *apolgattya*, *Ígaz bar.* Act. VI. 33. és 36. vsz. : Engedd *apolgatni* kívánt személyedet.

2—3. I. k. Kkm. és Toldy : *majdan*, Kism. Ak. Muz. II. k. és Dug. : *ottan*.

2—4. I. k. szereteit (sajtóhiba, egyebütt : *szeretetit*) azzal-is mutattya (Toldynál is így), Kism. Ak. II. k. és Dug. : azzal meg-mutattya.

3—1. Muz. és II. k. *Itélhetem* (egyebütt a szövegbeli : *Itélhettem*).

3—2. II. k. *változik* (sajtóhiba, egyebütt : *távozik*).

3—4. Muz. : *És azért emésztő bura* (egyebütt is így, csak I. k. *buva* sajtóhiba, egyebütt : *Azért meg*, Ak. : és Toldy : *S-azért meg*).

4—1. Ak. : *Vagy Venus vesződik*, Adonist *siratván* (egyebütt : a szöveg szerint).

4—2. I. k. Kkm. II. k. *Azt hogy vadásztában*, Kism. Ak. : *Azt vadászattjában*. (A régi kéziratok szövege helyesebb.)

4—3. Ak. I. k. Kkm. *Vagy G. sir*, szép Acist (I. k. és Kkm. *Achist* íráshiba) *siratván*. — Kism. : *Acist jajgatván*. Muz. *Ayaxt jajgatván*. II. k. *Vagy a' G. szép Acyst jajgatván*.

4—4. I. k. Polyphemis (sajtóhiba), egyebütt: *Polyphemus*. (Toldy: Polyphem is.)

5—3. I. k.: *s'-halveszi* (sajtóhiba) egyebütt: *hal, s-vész*.

5—4. I. k.: *fogván* (sajtóhiba), egyebütt: *fogycán*.

6—2. Kism. *Vélhetteme*, egyebütt: *vélhetem-é*.

7—2. Kism. Ak. Muz.: *vehessen*, I. k. és Toldy: *lehessen* (az első sor végén is!). Kkm. II. k. és Dug.: *lelhessen*.

7—4. I. k. Kkm. II. k.: Az honnan a' szó *jő* allyan. — Kism. Ak. Muz.: A honnét (Ak.: Az honnét) a' szó *jön* ilyen.

8—1. Kism. Muz. II. k. *ujtva, fordítva* stb. (a sorok végén), I. k. Kkm. — *ván*.

9—2. Kism. Ak. I. k. Kkm. Toldy: *négy* folyó víz *mos* (Muz.: *folly* —) és Dug.: *egy* folyó-víz. (Ez utóbbiak nyilván a mezőt átszelő közönséges folyóra gondoltak, azért javították a *négyet* *egyre*; de a költő mint az előbbi vsz.-ban, a *zöldelő dombon álló* *duplázott kereszt-tel*, itt is *Magyarország czímerére* czéloz a *négy folyó-val*, mert hiszen «Magyarország állapottyát példázza».) Alább (18. vsz. 1. s.) a *Nympha* is azt mondja: Én amaz szép *Haza*.

10—2. Kism. *S-orczáján le Csurgó*; Ak. *le-görgő*.

10—3. I. k. Kkm. és Toldy: *Kiben*. II. k. és Dug.: *Mellyen*, egyebütt: *Kiken*. Ak. *mind é nap-is* (egyebütt: *az vig nap-is*).

10—4. II. k. és Dug.: *homályba*, egyebütt: *homályal*.

11—1. Kism.: *Gondolom*, egyebütt: *Gondolván*.

11—3. I. k. *illy szoros* igyében. — Kism. Ak. Muz. Kkm. II. k. és Dug.: *szorultt* (de alább: 15—1. ezek is mind: *illy szoros* igyében, mely kifejezés gyakran előfordul Gy. egyéb munkáiban is.)

12—2. I. k. Kkm. Toldy: *Könyves sirásának bizonyos helyéről* (ez I. k. és Toldy: *hegyéről*). — Kism. Ak. Muz.: *Könyves sivalmának bizonyos helyéről*. — Sp. II. k. és Dug.: *Könyves panasznának bizonyos helyéről*.

12—3. Mindenütt a' szöveg; Ak. 3-ik sorul a szövegbeli 4-ik, 4-ik sorul pedig ez áll: *Mertt nagy sohajtásátt hallom ő igyéről*.

13—1. Muz. *rongjal* (egyebütt: *rondja, rongya*).

13—2. I. k. *orezáját* (sajtóhiba).

14—1. Ak. Muz. *főlyhőzik*, egyebütt *felhőzik*.

14—4. Ak. *Ejjezaka*, Kkm. *ettzaka*.

15—1. Kism.: *szoros igyében*, egyebütt: *szoros ügyében*.

16—2. Kism.: *Az ki*, egyebütt: *A' ki*. Ak.: segíteni kévanna (egyebütt: *é*).

16—4. I. k. Kkm. és Toldy: A' mig — *rántnak a nyakamban*. Kism. Ak. Muz.: Az mig — *nem rántnak nyakamban*. II. k. és Dug.: A' mig — *rántanak ny*.

17—2. Ak. *edgy kis jó vér forr még szívében*.

I. k. *egy « « « for « «*

Muz. *egy kis csöp vér for még szívedben*

Kkm. *« « jó « foly « «*

II. k. *egy kis jó vér forr még szívedben*

(Mivel a többi három sor rímével egyezőbb a *szívedben*, ezt kellett venni, a többit az egyező kéziratok és kiadások alapján.)

17—3. Kism. Ak. Muz. I. k. *kezedben*, Kkm. és Toldy : *erődben*, II. k. és Dug. : *kedvedben*.

17—4. I. k. II. k. Dug. és Toldy : panaszzimat. Kism. Ak. : panaszzomat.

18—1. I. k. : háza (sajtóhiba), egyebütt : *haza*, Haza.

18—3. II. k. és Dug. : *szép*, egyebütt : *sok*.

19—2. I. k. Kkm. és Toldy : *külön-külön*, Ak. Muz. II. k. és Dug. : *külömb-külömb*.

19—3. Kism. Ak. II. k. és Dug. : egy *kertben*, I. k. Kkm. és Toldy : *helyben* (bár úgy látszik, mintha az előbbi sor végső szavának téves ismétlése volna, lehet, hogy a költő az ellentétet akarta így kiemelni : a mi másutt *külön-külön helyen* található, egész Európának minden java megvan nálunk egy *helyben*).

19—4. Kism. Ak. Muz. : II. k. *mind meg lévén ebben* (I. k. és Kkm. Dug. sajtóhibával : *ebebben*) és Toldy : *itt vagyon egy hegyben* (= halomban, egy rakáson).

22—1. Kism. : *mezőmre*, egyebütt : *mezőkre*.

22—3. Ak. *Pörös Törvényekre*, egyebütt : *Pörre s'-Törvényekre*.

23—2. I. k. Kkm. : *voltanak fautorim* (Toldynál : *voltak fautorim*, az *au*-t két szótagnak ejtve), egyebütt : *voltak Fabiusim* (mégis az előbbi kellett meghagynom, mert a költő tudatos javításának látszik az I. k.-ban).

23—3. Muz. : *Éltemet éltekért*, egyebütt : *Éltemért élteket*.

23—4. Kism. és Ak. : *fejemben* (II. k. és Dug. : *fejembe'*) *tették*, I. k. Kkm. és Toldy : *fejemhez* (Muz. : *fejeköz* íráshiba) *tettek*. (A *fejemben* alak régiesebb s jobb, az utóbbi íráshibának látszik.)

24—1. I. k. : *válék* (sajtóhiba), egyebütt : *valék*.

24—3. Kism. : *váltak*, egyebütt : *vóltak*; I. k. : *Trojakból* (sajtóhiba), egyebütt : *Trójaikból*.

25—3. II. k. és Dug. : *Hogy mint az aranyanak*, Lydius próbája, egyebütt : *Hol mint az aranyat* L. p. s ez a helyes. *Lydius* t. i. lapis = lydiai (kisázsiai) próbakő.

26—3. I. k. : *hatvan-kardon* (sajtóhibák) = *hatván-kardom*.

26—4. Ak. Muz. : *Tárházamnak is gyűlt*. I. k. *Tárházámmak-is jött-jövedelme* (sajtóhibák), javítva : Kkm. II. k. : *Tárházamnak-is jött jövedelme*. (A *gyűlt* ugyan kifejezőbb, s széphangzás kedvéért is odaillőbb volna, de a szövegben az I. k. szavát kellett megtartani.) Dug. és Toldy is így.

27—2. Muz. : *És gyűrőköt* (értelmetlen másoláshiba), egyebütt : *Görögöket*.

27—4. Kism. Ak. II. k. : *Dicselkedtem 's Sándor* (az 's sajtóhiba).

28—3. II. k. : *öltözetim*, egyebütt : *öltözetem*.

28—4. I. k. : *kutával* és Kkm. : *kútával* (hibás másolat és sajtóhiba, mely értelmetlenné teszi a sort); Kism. Ak. és II. k. helyesen : *Cretával*. Dug. és Toldy is így.

29—3. II. k. és Dug. : *felsőbb*, egyebütt : *felső*.

29—4. Kism. Ak. I. k. I. k. Kkm. és Toldy : *Cresusnak Irussá* vállását, Sp. II. k. és Dug. : *Cyrusnak* és Muz. : *írassa* vállását (hibás másolatok).

30—2. Kism. : *El dőltek*, egyebütt : *El-dőltek*.

31—2. Kism. Ak. : *ragyagtattam*, I. k. : *ragjogtattam*.

31—3. Kism. Ak. II. k. és Dug. : *éle*, Kkm. I. k. és Toldy : *éli*.

31—4. Kism. I. k. Kkm. és Toldy : *el-veszett*, Ak. II. k. és Dug. : *el-esett*.

32—2. *Kedven élt Világom*. 62—4., 77—4. is. A kifejezést és jelentését v. ö. a *Kemény J. eml.* II—IX. 76. vszhoz írt jegyz.

32—3. Kism. Ak. Muz. II. k. és Dug. : *káros veszteségre*. — Kkm. I. k. és Toldy : *jajos vesztségre* (amaz kifejezőbb két szó, de a kiadás szövegét kellett megtartani).

32—4. II. k. és Dug. : *pusztás*, egyebütt : *puszta*.

33—4. Kism. II. k. és Dug. : *Bővül pedig*. — Kkm. : *Bővül penig*. — Ak. I. k. és Toldy : *Bővöl penig*.

34—2. Kism. II. k. és Dug. : *nem bírom* (mert teher-bírásról van szó). — Kkm. I. k. és Toldy : *nem bizom* (sajtóhiba); Ak. Muz. : *majd majd*. — II. k. és Dug. : *majdan el*. — Kkm. I. k. és Toldy : *mert majd el*.

34—4. Kism. Ak. Kkm. II. k. Dug. és Toldy : *Athlas* (v. *At-lás*)-is. — I. k. : *Atlas és* (sajtóhiba).

35—4. II. k. : *A' melly*, egyebütt : *A' ki*.

36—1. Kism. Ak. Muz. : *S-ha akkor valamelly*, Kkm. I. k. II. k. Dug. és Toldy : *Ha akkor valami*.

36—2. I. k. : az helyett — *mást* (így a sor két szótaggal rövidebb); a hiányzó szó megvan Kism. Ak. Kkm. és II. k. Dug. : az helyett *mingyárt más*t (nincs szükség tehát Toldy bővítésére : *másokat*, mert mindkét sor értelme egyes számot kíván).

36—3. I. k. és Toldy : *És az honnét holmi veszedelem esett*.

Kkm. Dug. : *És az honnan* « « «

II. k. : *És a' honnét* « *veszedelemem* «

Kism. : *És az, ha honnét im veszedelem lesett*.

Ak. : *És, az hol, honnét mi veszedelem lesett*.

Muz. : *És ha onnét mi veszedelem lesett*.

A Kism. Ak. és Muz. kéziratokban a *lesett* (= leselkedett, fenyegetett) színesebb kifejezés ugyan, de a sor előbbi szavai : *az, ha és im* nem elég világosak, a Muz.-i sor pedig egy szótaggal rövidebb, megtartottam tehát az I. k. szövegét.

36—4. I. k. Toldy : *ártó-ág bugott* lenyesett, a sajtóhibák miatt értelmetlen; Toldynál : *ág-bugot*. — Kism. és Dug. : *ártó ág-bogot* leny. Ak. és II. k. : *ág-bogat*.

37—1. I. k. Kkm. és Toldy : *sok izben*. — Muz. : *sok felé*. — Kism. Ak. II. k. és Dug. : *sok féle*.

37—3. I. k. : *tépter-is* (sajtóhiba), egyebütt : *tépte-is*.

37—4. I. k. Kkm. és Toldy : *De hogy mind el-roneson*. — Kism. Ak. Muz. : *De hogy éppen rontson*. — II. k. és Dug. : *De hogy épen rontson*.

38—1. I. k. és Toldy : *szorongásin* (sajtóhiba), Kism. Ak. Kkm. II. k. és Dug. : *szorongatni* (ez a helyes).

38—2. I. k. *mellyettem* (sajtóhiba, másutt is : *mellettem*).

38—3. Kkm. : *s-éltem*, egyebütt csak : *éltem*.

38—4. I. k. Kkm. és Toldy : *mint én, gyakran*. — Kism. Ak. Muz. II. k. és Dug. : *sokszor, mint én*.

39—1. I. k. : Az Holdnak szárra-is (sajtóhiba), Toldynál : *szára*, de helyesebb : Kism. Ak. Muz. Kkm. II. k. Dug. : *szarra-is*.

39—3. Ak. : Mert — ellene (egy szótag — *volt* — hiányzik).

39—4. I. k. : S'-az ő sértésénél — *szólt* (a sok sajtóhiba miatt értelmetlen), egyebütt : S'-az ő sértésénél — *szelt*.

40—1. Muz. : *Forgot ott* (íráshiba), egyebütt : *Forgatott*.

41—3. I. k. : *Verődése*. — Kism. Ak. : *Verődésj*. — Kkm. Dug. és Toldy : *Verődése* — Sp. és II. k. : *Verődési* ; (de mivel az előbb sorban is : Bujdosási van, itt is helyesebb a kéziratok *Verődési* (= vergődései) alakja. V. ö. *Kem. J. eml.* I—III. 5. és II—IV. 63. vsz. *verdest*).

41—4. I. k. Kkm. és Toldy : *lába-kötő*. — Kism. Ak. Muz. : *lábát tartó*, II. k. és Dug. : *lába-tartó*.

42—1. I. k. Toldy : *vajúszom*, II. k. Dug. : *vajúdom*. V. ö. *Kem. Zs. eml.* II—VII. 21., II—IX. 55. és III—I. 5. vsz. és az I. köt. 493. l. jegyz.

42—4. Ak. : S-Életemnek, egyebütt S nélkül.

43—2. I. k. Toldy : Ha nem *mint* (d) *részemet* fel-építhetnétek (sajtóhibák). Kkm. : Ha nem *mind* rész szerint fel-építhetnétek. Kism. és Dug. : Ha *mind* nem rész szerint fel-építhetnétek. Ak. : Ha nem *mind*, Resz szerínt fel-*segíthetnetek*. (Ez az első sor vég-szavának hibás ismétlése.)

43—3. I. k. : ha — *ve-szednétek* (sajtóhiba), egyebütt : *öszeve*.

43—4. I. k. és Dug. : Védelmezésemben edgyet *értettnétek* (sajtóhiba), egyebütt : *edjet* (v. egyet) *értenétek*. Ak. : S-védelmezésemben edgyett *érthetnétek*. (Toldy is.)

44—1. I. k. Toldy : *Barátság, egygyesség*. Kkm. : *egyesség*. Kism. Ak. II. k. Dug. : *Barátság s'-egyesség*. Muz. : *Barátság, segítsegh* (íráshiba).

44—3. I. k. : jól értek (sajtóhiba), egyebütt : *értik*.

44—4. I. k. Kkm. Dug. és Toldy : Akkor *follyá*, (valószínűleg íráshiba, értelmileg jobban oda illenék) : Kism. Ak. : *lakja*.

45—2. I. k. Kkm. II. k. Dug. és Toldy : *az egygyesség*. Kism. Ak. : *az Nemzetség*.

45—3. I. k. és Toldy : Mint *rongál* engem-is ez a' *irégység*.

Kkm. : Mint engem is *rongál* ez a' nagy *irigység*.

Kism. : Ez *rongyol* engemjs s-ez az, a nagy *ínség*.

Ak. : *El-rongyol* engem-is már Ez az a nagy *ínség*.

II. k. és Dug. : *Igy nongyol* engem-is *el* (Sp. ez) a nagy *irigység*.

45—4. Kism. Ak. (a sor utolsó szava) : *kétség*, egyebütt : *ínség*.

46—1. I. k. Kkm. II. k. Dug. és Toldy : *azon közbe*. Kism. Ak. : *ezek közben*. (Mindenütt : *közben*, s a köv. sorok végén is : *félben*, *esésben*, *égben*; az I. k.-ban tehát a kézirat szóvégi rövidítései miatt végződhettek a szók : *közbe*, *félbe* stb., a szedő nem értvén a rövidítést.)

47—1. Ak. I. k. Toldy : *nézhettem fel*. I. k. : *elérkezett*. Kism.

Ak. : *le*-érkezett. II. k. Dug. : nézheték-fel — *el*érkezett. Repülésről s leszállásról lévén szó, leérkezett a helyesebb s az eredetiben is így lehetett.

47—2. I. k. Kkm. II. k. Dug. és Toldy : *se*bessen. — Kism. Ak. Muz. : *szaporán*.

47—3. I. k. Kkm. Toldy : Meg-állott ott, a' hol. — Kism. Ak. II. k. Dug. : Meg-állta ott, *az* hol (emez a jobb, mert Gyöngyösi előtt a jóhangzás mindig fontos volt.)

48—1. I. k. Kkm. II. k. Dug. és Toldy : Bokája, sisakja — szárnyakkal — Kism. Ak. : Bokáj s- Sisakja — szárnyokkal (emez a helyesebb, mert a többi sor ríme is -*ol*kak, -*ók*kak végződik).

48—2. I. k. Kkm. és Toldy : keze pálczája. — Kism. Ak. II. k. Dug. : Kézi p. (ez a jobb).

48—3. I. k. Kkm. Toldy : Ismérem, ki légyen *armaturájával*, Kism. Ak. Muz. II. k. és Dug. : Esmérem, ki légyen *már az is* (Dug. *ez-is*) *azokkal* (t. i. az előbbi sorokban említett ismertető jelekkel : bokáin és sisakján szárnyak, pálczájára kígyó csavarodik) ; az utóbbi kifejezés ugyan nehezkesebb, de az *armatura* meg nagyon is prózai s nem is hangzik össze a többi három sor rímével, ezért nem is valószínű, hogy a költőtől ered, inkább a régi kéziratok kifejezését kellett tehát megtartanom. — A szárnyas sarkú idegen az istenek küldötte *Hermes* = Mercurius (l. alább a 80—2. sort).

48—4. I. k. Kkm. : *Melly*. — II. k. : *Ki*.

49—2. *Sasos Jupiter* = a császár-király, a ki a nádorválasztás kérdésében engedett a nemzet kívánságának.

49—3. Ak. : bocsátott-*ki* (íráshiba, mely egy szótaggal megnyújtja a verssort).

49—4. I. k. Kkm. : *szomorú*. — Kism. Ak. Muz. : *most borult*. Emez szokottabb Gyöngyösinél.

50—4. I. k. Kkm. : *a' ki* — *a'* ; Ak. : *a' ki* — *és*; Nm. : *az ki* — *és*.

51—2. I. k. Kkm. és Toldy : Fel-*veszi* mindenét érted életével. — Kism. Ak. II. k. és Dug. : Fel-*teszi* éretted éltét mindenével. Emez jobb szórendileg s értelmileg is, mert *felteszi éltét* a szokottabb, s a 4-ik sor végén is *éltével* van mindegyik szövegben, Gyöngyösi pedig nem szokta ugyanazt a szót rímül ismételni.

51—3. I. k. : *ondandó* (sajtóhiba : *ontandó* helyett).

52—2. I. k. Kkm. és Toldy : kirantot *szablyát a'* kezében. — Kism. Ak. : kirántott *kardot jobb* kezében. — II. k. és Dug. : kirántott *kardot a'* kezében. Jobb a Kism. és Ak. régi kéziratok kifejezése, mert a köv. sor ellentétül kiemeli a *bal* tenyerét, s jobb a *kard* is, mert a címerrel kapcsolatban a költő feljebb is, alább is mindig ezt használja.

52—3. I. k. : *rosakat vett bál* (ékezet-hibák).

52—4. II. k. : vesztegesében (sajtóhiba), egyebütt : *vesztegetésében*.

53—1, 3. I. k. : példaz, sebédet (ékezethibák).

53—2. I. k. : *sintetted* ügyedet (sajtóhibák). Toldy : *sértetted* ügyedet. Kism. Ak. Kkm. II. k. és Dug. : *sértődött* ügyedet.

54—2. I. k. : Ne *felejesd* ügyedet mint eddig *felletted*. Kism. :

Ne *félted* igyedet, mint eddig *félthetted*, Ak. Kkm. II. k. Dug.: *félted* — *féltetted*. Toldynál: *felejtéd* — *féltetted*. (A *félted* és *féltetted* az értelmileg odaillő szók.)

54—3. I. k. Kkm. és Toldy: *forog* — *környülötted* (Kkm.: *körülötted*). — Kism. Ak. Muz. II. k.: *kereng* (Sp.: *kering*) *körülletted* (ez a helyesebb).

54—4. I. k. Kkm. és Toldy: Ki száll *az ellened*. Ak.: *és az ellen* (értelmetlenek). Kism. II. k. és Dug.: Ki-száll *ez az ellen* (ez a helyes).

Az 54—55. vszak között a Kism. Ak. és 55—56. közt a Muz. kéziratban még egy azonos versszak van (az, a melyet a lap alján vonal alatt közöltem); ez az I. k. és II. k. és későbbi összes kiadásokból, valamint a Sp. és Kkm. kéziratokból hiányzik. A mint ebben és a következő versszakokban Eszterházyt jellemzi, abban sok — Gyöngyösinél szinte stereotyp — vonás és hasonló kifejezés van, melyek Wesselényi, Kemény J. és más jeles férfiak jellemzésében is előfordulnak. Így a 3-ik sorban *Nemzetbéli nagyság* s az egész 4-ik sor megvan a *Kemény J. eml.* ajánló-levelében e kötet 12-ik lapján közölt verses idézet 1. vsz. 3—4. sorában is.

55—4. I. k. Kkm. és Toldy: Az hol kell *kegyesség*, hol kell engedelem. — Kism. Ak.: Az hol kell *keményiség* s-hol kell engedelem. — Sp. II. k. és Dug.: Az *holott keménység* hol kell engedelem. Leghelyesebb a Kism. és Ak., mert a *keményiség* és *engedelem* ellentéte van feltüntetve, míg az I. k.-ben a *kegyesség* és *engedelem* nincsenek ellentétben, sőt a *kegyesség* már a 3-ik sor *kegyelem* szavában ki van fejezve.

56—1. I. k.: *fotyával* (sajtóhiba). Kkm.: folyással (hibás másolat). Kism. Ak. II. k. Dug. és Toldy: *forgással* (ez a helyes és odaillő szó).

56—2. I. k.: *Vizeit kostolnál* (sajtóhiba, így a szó nem is rimel), Kkm.: *vize* kostolással (az első szó hibás másolat), Kism. Ak. Sp. II. k. Dug. és Toldy: *ízét kóstolással* (ez a helyes, annál inkább, mert így az 56. vsz. 1—3. sora teljesen egyező a *K. J. eml.* aj. lev. 3. vsz. 1—3. sorával).

57—1. I. k. Kkm. II. k. stb.: abban *forgó* készség. — Kism.: s-abban *buzgó* készség (ez a helyesebb, mert így van a költő saját idézetében is, *Kem. J.* aj. lev. 4—1.).

57—3. II. k.: kereste, egyebütt: *keresett*.

57—4. I. k. Kkm. Toldy: *Meg-számlálhatatlan jókból álló* bővség. Kism. II. k. Dug.: *S-más — álló*, Ak.: *Más — álló* bővség. Muz.: *való*. Az 57. vsz. 1—2. sora teljesen egyező a *K. J. eml.* aj. lev. 4. vsz. 1—2. sorával, a 3—4. sor pedig ennek 3—4. sora második felével (tehát némi módosítással).

58—1. Ak.: *nagy bővséggel* (íráshiba, a 3-ik sor végső szava ez), egyebütt: *hűséggel*.

58—2. I. k. Kkm. Toldy: Volt melletted *füle*, szeme *serénységgel* Kism.: S-volt melletted *füles*, szemes *szerénységgel*.

Ak.: „ „ *füle*: s-szemes *serénységgel*.

Muz.: „ „ *füles*, s-szemes *szerénységgel*.

II. k. Dug.: Volt „ *füles* s-szemes *serénységgel*.

(Ez utóbbi a leghelyesebb; *füles, szemes* olyan átvitt értelmű kép-zés, mint *gondos, elmés, tanácsos* stb., melyek Gyöngyösínél gyak-ran előfordulnak.)

58—4. I. k. és Toldy: A' kikkel elméjét rakta meg örömmel.

Kkm.: « « « rakta sürüsséggel.

Kism. Ak.: Az « « fűzte sok szépséggel.

II. k. és Dug.: A' « « fűzte nagy bővséggel.

Az I. k. *örömmel* szava nem egyező a többi három sor rímével, a II. k. *bővséggel* szava pedig a 3-ik sor végső szava, a mit Gyön-gyösi nem szokott ismételni; leghelyesebb tehát a legrégibb Kism. és Ak. kéziratnak egyező szövege.

59—3. *Víg tavaszra hozza mostani mord teled.* Gyöngyösinek sokszor használta, kedvelt kifejezése.

59—4. Ak.: s-e' Gyásznak is *terhét*, egyebütt: *szennyét*.

60—1. I. k.: *Sagus* — 3. érték — 4. háza (sajtóhibák), egye-bütt: *Sagum* — érték — haza.

61—2. I. k. Kkm. Toldy: *planta* plántaltatik (másoláshiba), Kism. Ak. II. k. Dug.: *pálma* plantáltatik.

61—3. I. k.: földre — vérel asztattatik (sajtóhibák), Kism. Ak. Kkm. II. k. stb.: *földe vérrel áztattatik* (Ak. *asztatták*, íráshiba), Muz.: *földe vérrel asztatik* (íráshiba).

61—4. I. k. Toldy: *Nényének*, Dug.: *Nenyének* (sajtóhibák, melyek értelmetlenné teszik a sort); Kism. Ak. Kkm. II. k.: *Henyének*.

62—3. I. k. Kkm. Toldy: Nincs *kenyér-mezején* valamely ter-ségnek; Kism.: Nints *kinyes* Mezején; Ak.: *kényes mezején*; Sp. II. k. Dug.: Nints *kenyér-mezején* valamely *vérségnek*. A *kenyér-mező* s *vérség* sehogy sem illenek oda, legmegfelelőbb tehát a Kism. Ak. *kinyes* = *kényes* (kényelmes) szava.

62—4. I. k.: *Kedvén* — arnyékos zöldcségnek (sajtóhibák), Ak.: *kedvenn*. V. ö. a 32—2. is: *Kedven* élt világom. (L. itt a jz. is.)

63—1. I. k. Kkm. Toldy: De lábát fárasztó magas kő *falakon* (Kkm.: lábót, magos). Kism. Ak. II. k. Dug.: De lábát fárasztó magas *kőszálokon*. Az utolsó egyezik legjobban a többi sor rímei-vel is.

63—2. I. k.: Hova nem járhatni gyenge *utagokon* (sajtóhiba); Kkm.: Hová nem járhatni gyenge *utatskákon*, Kism. Ak.: Hová nem járhatni gyenge *virágokon*, II. k. Dug. és Toldy: Hová nem járhatni gyenge *virágokon*. Legmegfelelőbb a Kism. és Ak. szövege, mert a költő éppen a *feljutás* fáradságáról beszél.

63—3. I. k. Toldy: Hanem test *fagasztó*. — Kkm.: *fárasztó*. — Kism. Ak.: *szaggató*, Sp. II. k.: *faggasztó*. Dug. (önkéntesen): *test-fogyasztó*. (Itt is a Kism. és Ak. szava a leghitelesebb.)

64—3. I. k. Toldy: Szemben-is mer (Kkm.: *mert*) *szálni*.

Kism. Ak.: « « *mér szöknj* (szokatlan).

II. k. Dug. Toldy: « « *szálni*.

64—4. I. k. Kkm. Toldy: Éretted. Kism. Ak. II. k. Dug.: S-éretted.

65—1. I. k.: *azret* (sajtóhiba), egyebütt: *azért*.

65—2. I. k. : *mély* (sajtóhiba), egyebütt : *melly*; I. k. Kkm. : *áratt*, Ak. : *áradtt*, egyebütt : *árad*.

65—3. I. k. : *nappod* (sajtóhiba), egyebütt : *napod*. Az egész sor kedvelt kifejezése Gyöngyösinék egyéb munkáiban is.

65—4. I. k. : *Ki vétkezett* (sajtóhiba), Kkm. : *Kivetkőztet*, Toldy : *Kivetkezett, rongyos, gyászos* stb., Kism. Ak. : *Vetkezzél ki rongyolt, s-gyászos*, Sp. II. k. Dug. : *Vetkeződj rongyollott gyászos*. Mivel az 1. és 2. sor is második személyű megszólítás, itt is legmegfelelőbb a Kism. és Ak. szövege.

66—3. II. k. és Dug. : *nagy folyó* (sajtóhiba), egyebütt : *négy folyó*. (L. 9. vsz. a *keresztől* és *négy folyóról* mondottakat.)

66—4. I. k. Kkm. Toldy : *A' kit burit* vala árja *nagy* (Dug. *sok*) könyvednek, Ak. : *A kitt boritt* vala árja *sok* könyvednek, Kism. II. k. : *A' kit bővit* vala árja *sok* könyvednek. Ez utóbbi a helyes, mert a folyó-vizet nem *burithatja* a *nagy* könyv, hanem *bőviti*, szaporítja a *sok* könyű árja.

67—4. Ak. : *Titeket*, egyebütt : *értékét*, u. o. I. k. Kkm. és Toldy : (a pénz) *erejével* — jobb a Kism. Ak. II. k. és Dug. : *eszközével*.

68—3. I. k. : *Arakha* (sajtóhiba), egyebütt : *Arachna*.

68—4. I. k. : *Tytrius* (sajtóhiba), egyebütt : *Tityrus*, Kkm. és II. k. : nyomtatja, Ak. és egyebütt : *nyomattya*.

69—1. I. k. Toldy : *Pán göblyit*, Kkm. : *Pán göblyeit*, Kism. Ak. II. k. Dug. : *Pán-is göblyét*.

69—2. I. k. Kkm. Toldy : *Annak* — *bővitgeti*, Kism. Ak. : *s' annak* — *bővítetteti*, II. k. Dug. : *S' annak* — *bővitgeti*. (A Kism. és Ak. jobban összehangzik a többi rímmel.)

69—4. I. k. Kkm. és Toldy : *Azokbul* — *kádjait* (ékezethiba), Kism. Ak. : *s'-azokbúl* — *kádjaít*.

70—3. I. k. Kkm. II. k. Dug. : *eszes szablyája* (sajtóhiba), Kism. Ak. és Toldy : *esze s'-szablyája* (s ez a helyes).

70—4. I. k. Kkm. Toldy : *Mind azokért nyújtando* palmája, Ak. : *jövendő*, Kism. Sp. II. k. Dug. : *S'-mind azokért jutandó* Pálmája.

71—1. I. k. Kkm. II. k. Dug. Toldy : *Uj*, Kism. : *Igy*, Ak. : *Ugy*.

71—4. I. k. Kkm. Toldy : *inkáb*, Kism. : *szebben*, Ak. Sp. Muz. és Dug. : *szépen*.

72—1. I. k. Kkm. Toldy : *gáncsa*, Kism. Sp. II. k. Dug. Ak. : *táncza*.

72—2. I. k. Kkm. Toldy : *igádnak sem* szorít, Kism. Ak. Muz. : *igának nem szorittya*, II. k. és Dug. : *nem szorít vas-lántza*, egyebütt : *a' láncza*.

72—3. I. k. Kkm. Toldy : *sima* orczádnak-is *töpörödött* ráncza, Kism. Ak. : *simul*, Kism. : *most teperültt*, Ak. : *meg teperültt*, Sp. II. k. Dug. : *simul* orczádnak-is *meg-töpörültt* ráncza. Az utóbbi felel meg legjobban a szöveg értelmének, de a régi kéziratok hangjelzése hitelesebb.

72—4. Muz. : *meg ujult*, egyebütt : *meg-újul* (meg-ujjúl).

73—3. Ak. : *Arsa-Mársa*, egyebütt : *Arsra-Mársra*.

73—4. I. k. Kkm. Sp. II. k. Dug. Toldy : *igen szép*, Kism. Ak. : *igen jó*.

74—3. I. k. : hid-el, Kkm. Ak. és Toldy : *hidd el*, Kism. : *hidgyed*, II. k. és Dug. : *hidjed*.

74—4. Ak. : *vérehez*, egyebütt : *sebéhez*.

75—4. I. k. Kkm. Toldy : *Még a' csak*, Kism. Ak. : *Mert az csak*, II. k. Dug. : *Mert a' tsak*.

76—1. I. k. : El nyomta volt terhés (sajtóhiba, Toldynál : *terhes*) súllyos keservének, Kism. Ak. Kkm. : *terhe* súlyos keservének, II. k. Dug. : El-nyomták volt *terhi* súlyos keservének.

77—1. I. k. : Melléjen (sajtóhiba), egyebütt : *Melléje*; u. o. I. k., II. k. Toldy, Dug. : *fel-kezd*, Kkm. : *s fel kezdé*, Kism. Ak. : *s-fel kezd*.

77—2. I. k. : *fel-is kel*, láttatik *kedvet* is nevelni, Kkm. és Toldy : *fel is kél 's láttaték kedvét* is nevelni, Kism. Ak. : *fel-is kél s'-láttatik kedvét-is* nevelni, II. k. és Dug. (3-ik sornak írva) : *fel-is kél s'-láttatik kedvessen felelni*.

77—2. I. k. Toldy : *láttaték kedvét is nevelni*, Sp. II. k. és Dug. (2-ik sornak írva) : *s-láttatik kedvessen felelni* (u. a. sor első mondata : *fel-is kél*, szintén jelen idejű, tehát ez a helyesebb).

77—3. I. k. Kkm. Toldy : Ohajtott oszlopát *kedvén ékesgetni*.

Kism. Ak. Muz. : « « *szívesen kedvelnj*.

II. k. és Dug.

(2-ik sornak írva) « « *szívesen nevelni*.

78—1. Kkm. II. k. : panaszomat, egyebütt a rímekkel is összehangzóbban : panaszomat.

78—2. I. k. Sp. II. k. Dug. Toldynál is : *Mert tudom*, másként-is nem kétled (I. k. kétlet) dolgomat, Kism. : *Mert tudod*, másként-is nem kétlem dolgomat, Kkm. : *Mert tudom*, másként-is nem kétlem dolgomat, Ak. : *Mert tudod máskint-is* (nem kétlem) *dolgomatt*. Ez utóbbi adja a sor helyes értelmét, főként azzal, hogy zárójtelek közé teszi a *(nem kétlem)* szókat.

78—4. I. k. : *ne írjen* (sajtóhiba), egyebütt : *ne érje*.

79—2. I. k. Toldy : *Fel-veszem éretted az én életemet*, Kkm. : *Fel-tésem éretted az én életemet*, Kism. Ak. II. k. Dug. : *Fel-tésem éretted kedves életemet*.

80—2. I. k. és Toldy : *Ő pedig kívánván minden jót igyeknek*, Kkm. : *fejeknek* (itt a 2. és 3. sor végső szava értelmetlenül fel van cserélve), Ak. (Hermes volt Ez :) *kéván minden jótt ügyőknek*, (V. ö. 48. vsz.) Kism. : *Hermes volt ez : s-kéván jót igyeknek*, II. k. Toldy : *ő pedig kívánván m. j. igyének*.

80—3. I. k. Toldy : *hajnallott fejeknek*.

Kkm. : « *igyeknek*.

Kism. Ak. : *hajnallott fényeknek*.

Sp. II. k. Dug. : *hanyatlott fényének* (itt a 4-ik sor is : *örömenek*). Leghelyesebb értelme van a Kism. és Ak.-nak, hogy t. i. Hermes a *hajnalodó napfénynek* (a kezdődő közjólétnek) *délre jutását* (teljességre jutását) kívánja.

80—4. Muz. : *kedves örömenek*, egyebütt : *kezdettt örömeknek*.

81—1. Ak. : *kegyes* veszszejével, egyebütt : *kigyós*, s ez a helyes. (L. 48. vsz. is.)

81—3. Ak. I. k. Kkm. Toldy : *a' dolog*, II. k. és Dug. : *c dolog*.

82—3. I. k. Kkm. Toldy : lantját *pendíti*, Kism. Ak. Sp. II. k. Dug. : *pengeti* (amaz inkább a cselekvés kezdetét jelenti, mint a rákövetkező mondat is (s a 83—3. is), s azért megfelelőbb).

82—4. I. k. Sp. Kkm. II. k. Dug. Toldy : ki *tészen* örülést, Kism. Ak. : *ki tesz más* örülést (vagyis : *ki más módon* fejezi ki örömét, ezért a Kism. és Ak. kifejezőbb s helyesebb).

83—2. I. k. II. k. Dug. és Toldy : *harsogattya*, Kism. Ak. Kkm. : *harsogattya* (ez a szokottabb s helyesebb).

84—2. I. k. : *Adryades* (sajtóhiba) — *ugrálván*, Ak. II. k. Dug. és Toldy : A Dr. *ugrálván*, Kism. Kkm. : Az *Driades* — *s-ugrálva*.

85—3. I. k. Kkm. Toldy : *oly igen*, Kism. Ak. Muz. II. és Dug. : *mint előbb*.

86—1. I. k. és Toldy : *Kit* *hogy* *Isten áldgyon*, Kkm. Ak. Kism. Dug. : *adgyon*. (Mivel az értelem kiegészülése a 4-ik sor végén : *kívánom szívessen*, mindenesetre az *adgyon* az egyedül helyes és odaillő szó.)

86—3., 4. I. k. és Toldy : Azonban a' Griff-is *mind közönségessen* (mivel ez a két szó már a 2. sor végén volt, itt sajtóhiba), Kkm. : Azonban a' Griff is *hogy légyen nyertessen*, Kism. Ak. II. k. : s'-azomban (Dug. s nélkül) a' Griff-is *nagy dicsőségessen* (ez utóbbi az egyedül helyes, mert a 3-ik sor mondata a köv. 4-ik sorral egészül ki : *Ellyen s-uralkodgyon* stb.

THÖKÖLY IMRE ÉS ZRINYI ILONA HÁZASSÁGA.

E költeményről először a XVIII. század vége felé Gyöngyösi munkáinak egyik legalaposabb ismerője, id. gr. Ráday Gedeon tesz említést. A költő összes munkáinak kiadását tervezgetvén (l. Gyöngyösi *Összes költ.* jelen kiad. I. k. bev. XIII—XIV. l.), azoknak nemcsak első kiadásait, hanem eredeti vagy legalább régi másolatait is gyűjtögette, hogy ezek alapján kritikai szövegkiadást adhasson a már akkor nagyon megromlott szövegű XVIII. századi kiadások helyébe. 1787-ben már egy győri nyomdászszal is értekezett, de aggkori gyengesége miatt már nehezeire esett volna a fáradságos munka, ezért midőn értesült, hogy Kovásznai Sándor marosvásárhelyi tanár is foglalkozik e tervvel, őt támogatta a terv végrehajtásában Gyöngyösi munkáinak s egy-két kéziratának megküldésével. Levelei nem maradtak fenn, s tartalmukról csak Kovásznainak hozzáírt leveleiből (közölve a *Figyelő* 1876. 366—374. l.) értesülünk, hogy a *Thököly- és Zrinyi Ilonáról* szóló költemény töredékét is elküldötte neki. Az 1789. júl. 8-án kelt levélben ugyanis ezt írja Rádaynak: «Ezek a néhány versek, a melyeket vettem a Ngod gratiájából *Zrinyi Ilonáról*, bizonyosan a Gyöngyösi versei, de valamely nagy munkának tsak egy kis darabotskája, fragmentuma. Nagyon lehet sajnálni, hogy ez a munka elveszett.» Ezt a véleményt bizonyosan Ráday közölte vele, s több szó nem is esik erről sem ebben, sem másik két levelében, bár Gyöngyösi egyéb munkáiról bőven szól. Ennek a töredék-példánynak valóban nyoma veszett.

Fennmaradt azonban egy teljesen ép példány, mely Jankovich Miklós gyűjteményeivel került a Nemzeti Muzeumba. (Könyvtári jelzése: Fol. Hung. 154.) A költemény *cím nélkül* jó merített papírra van írva 84 folio lapon, XVII. századi gondos cancellariai írással, s összesen 499 vsz.-ot tartalmaz. Kötése zöldre festett hártya, belső tábláján ezzel a jegyzettel: *Ex Libr. Illrimj Dnj Com. Caroli Zichj.* Mikor s hogyan került Jankovich birtokába, nincs följegyezve. Először 1806-ban Horvát István szól róla, ki ekkor «a törvénynek negyedik esztendőbeli hallgatója» volt a pesti egyetemen, s már ekkor sokat foglalkozott régi irodalmi dolgokkal, s tanárai részéről nagyon kitüntető figyelemben részesült; ezek révén ismerkedett meg Jankovich Miklóssal, ki ismételve meghívta őt gazdag könyv- és kéziratgyűjteménye megtekintésére s maga is vitt hozzá néhány nyomtatványt. E látogatásokról bőven ír «*Mindennapija*» (azaz *Naplója*) egyes napjain, jan. 27-én egye-

bek közt ezeket jegyezvén föl: «Ötödfél órákor hagytuk el a' külső lakást (a mely t. i. Jankovichnak a Hatvani-kapun kívül fekvő házában volt). Be érven, menedék mellet oda adta egy Magyar kéziratát velem hazára (t. i. házi használatra), kérvén, hogy *szerzőjét tanulnám ki valahogyan*. A KI. in fol. vagyon készülve versben *minden szerző's tisztelet nélkül* és zöld bőr borítékú. *Ez a kezdete* vagy is hogy jobban kifejezzem magamat, a' folytatása, mert *ki szakadott eleje: Az kij regen fegyvert fogott hazajaert* (stb. idézve az első vsz.) Így végződik: *Aszsonya is* (stb. idézve az utolsó vsz.). Ha üdöm akad, rajta leszek, hogy valamit ki tanuljak a' kéziratról, melyben a' mint össze veszem, sohol semmi név elő nem fordul.» (Közlve az *Irod.-tört. Közl.* XXIII. évf. 1913. 320. l.) — Febr. 13-án már ezt írja naplójába: «Reggel elkezdtem olvasni a' Jankovits Miklós úrtól nálam lévő Magyar verses kéziratot. Végére jövén meg győződtem még Dél előtt hogy a' *Munka Tökölji Imrének Zrinji Ilonával való össze párosodásáról íratott, és ugyan Gyöngyösi Istvántól*. Örültön örültem új találmányomom, mert ez által nekem is meg lehet mutatnom Gyöngyösi árnyékához viseltető tisztöletemet. Okaimat más alkalmatossággal számlálom elő. Délután meg jelenttem a' dolgot Jankovits Miklós úrnak: Ő igen örüle, 's kért, hogy írnék a' tárgyról egy értekezést. *Ezt ő magával a' kézirattal együtt ki akarja nyomatni*. Majd majd máskor, de nem mostanában. Tőle Virághoz 's Vitkovitshoz vitt föl találásomból eredett örööm.» (U. o. 464. l.) Ez a kis kör tudott tehát legelőször Horvát István fölfedezése útján régi irodalmunk gazdagodásáról. Az ismertetés azonban egyre késett. Július 1-én újra meglátogatja Jankovichot, ez ott marasztja ebédre is: «ebéd után — mondja — ismét neki estünk a' régiségeknek.» Ezúttal Thökoly eredeti leveleit olvasgattuk. «Ezek közül — folytatja — hét darabot ki választottam számomra és magammal haza vittem... Mind a' hét Tökölit illeti, 's azért talán valami hasznot hajthat azon kézírásnak bővebb meg határozatára, *mellyet én Gyöngyösi István Gömör vármegyei első Alispán munkájának lennie tartok*, 's melynek meg határozatát u. e. Tettes J. Miklós úr, mint birtokosa a' kéziratnak, reám bízni méltóztatott. Le írom e' Mindennapimnak végébe Toldalékul azokat, hogy itten is föl találtassanak hív másokban.» (Id. h. 1914. 196. l. Úgy látszik, e másolat nem készült el, vagy elhanyagódott, mert a napló vége is befejezetlen.) — Pár nap múlva Kultsár Istvánhoz menvén látogatóba, febr. 4-én ezt írja a naplóba: «... midőn segedelmeket kért volna (t. i. lapja számára), meg ígértem neki, hogy Gyöngyösinek eddig esméretlen kéziratáról fogok számára valamit egybe irogatnom.» Másnap meg is írja Kultsár számára a 'híradást' Gyöngyösi munkájáról, harmadnap pedig át is adja, a mit arról 'papirosra föltett'. (Mindhárom följegyzés id. h. 198. l.) Febr. 9-én (u. o.) már ezt írja a naplóba: «Kultsárnak mai újság levelében ki nyomatott a' híradás Gyöngyösinek nálam lévő kéziratáról, de *nem az én híradásom szerint*. Kultsár sem a' tárgyat e' díszes munkának meg nem nevezte, sem egyéb fő dolgokat ki nem fejezett. Híradásának igazán se füle, se farka. Lássá,

mit tselekedett : én a' kéziratnak teljes, de rövid esméretét nyomtam kezébe.»

Kultsár István a *Hazai Tudósítások* 1806. 25. l. «*Gyöngyösi Istvánnak újonnan feltalált Versei*» cz. alatt a köv. rövid közlést írta : «Tek. Jankovich Miklós Úr szép Gyűjteményében egy Kézírás találkozott, melly mintegy húsz kis árkusból áll. Ez Gyöngyösi Istvánnak olly munkája, melly a' *Murányi Vénushoz* tárgyára nézve hasonlít, tsak hogy semmi név benne nintsen. Meg fogja véle ajándékozni Nemzetét egy buzgó Hazánkfíának Horvát István úrnak fáradozása. Én most tsak kóstolókép közlöm az elejét» — s közli a költemény három első versszakát.

Ez volt az első nyilvános híradás a költeményről. Kultsárt talán a censurától való félelem tartotta vissza attól, hogy a Horvát Istvántól közelebbről jelzett tárgyat a kurucz korral s a főszerelplők neveinek kiírásával említse. Annyi bizonyos, hogy sem Jankovich, sem Horvát István nem adta ki sem a költeményt, sem a tervezett értékezést, s éveken át senki sem szólván róla, teljesen feledésbe ment. Toldy sem *Handbuch der ung. Poesie* (1828.) cz. munkájában, sem *A magyar költ. történetében* (1854. és 1867.) nem szól róla, más még kevésbé ; nem említi Arany sem Gyöngyösi írói arcképében (Koszorú 1863.), bár a költő politikai pártállásáról bővebben szól. Midőn Toldy *Összegyűjt. munkái* III. kötetéül újra kiadja a magyar költők életét (1870.), Gyöngyösi életrajzának végén csak jegyzetben említi meg Kultsár híradását s a kézirati költeményről ekkép nyilatkozik : «Jankovich bírt egy húsz ívből álló epost kéziratban, melyet Gyöngyösinek tulajdonított és Horvát István készült ki is adni. De elhallgattak vele. A mutatvány ugyan nem Gyöngyösire mutat. A kéziratnak sincs azóta semmi híre.» Toldy tehát nem ismerte a kéziratot s a három vsz.-nyi mutatványból kétségvonja, hogy az Gyöngyösi költeménye.

Ilyen előzmények után valósággal új fölfedezés-számba ment, midőn végre Thaly Kálmán, ha nem is teljesen, de legalább a történeti vonatkozású részeket — összekötő tartalmi kapcsolatokkal — kiadta. (*Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez.* 1872. I. köt. 107—172. l.) Nem ismervén sem Kultsár régi közleményét sem Toldy imént említett jegyzetét, csodálkozik, hogy már a sokat mondó első sor nem ragadta meg «a fürkésző figyelmét» s «főképen a hiányzó címnek tulajdonítja, hogy e műről eddigelé említés nem tétetett, daczára, hogy más egykorú példánya a m. kir. tud. egyetem könyvtárában is megvan».* Ha a főttebbiek után nincs is egészen igaz abban, hogy «nyomtalanul surrant keresztül fölötté a régibb irodalmunk kincseit kutatók figyelmé», mégis jogos örömmel mondja, hogy «jó csillaga neki tartá fönn a szerencsét, hogy ezen költészetünkre mint történelmünkre nézve egyaránt érdekes ereklét megismertetheti».

* Ezt az egyetemi példányt ismételt kutatás után sem sikerült megtalálnom sem nekem, sem a könyvtár tisztviselőinek. Toldy sem tudott róla ; vagy elveszett tehát vagy más régi kéziratokkal van egybekötve (mint a *Palinodia* múzeumi példánya) s nem lévén címe, a lajstromozó figyelmét kikerülte.

Thaly mint a kurucz kornak legalaposabb ismerője azonnal felismerte nemcsak a költemény hőseit, hanem mellékszemélyeit s egyéb vonatkozásainak tárgyi hűségét, úgy hogy mind ezeknek rajzában, mind a közhangulat megszólaltatásában történelmi forrás számba vehető. Méltatja mint elbeszélő költeményt is, főhíbjául jelölve meg a compositio lazaságát, áradózó elbeszélő modorát stb.; de fényoldalaiként emeli ki «a benne előforduló sikerült képeket, a hű érzelemfestést, a különböző lélekállapotok ügyes ecsetelését, az igen szép leírásokat, a találó hasonlatokat és allegoriákat, nyelvezetének erejét s lágy simulékonyosságát, s verselése gördülekenységét», s aztán így fejezi be ítéletét: «A vers zöngzetessége, folyékonyága, a hangzatos rímek, a sokban hasonló tárgyalási modor, a jelképes előadás kedvelése: könnyen azon föltevésre hozhatnának bennünket, hogy e mű szerzőjéül Gyöngyösi Istvánt tartsuk, ha nem tudnók, miszerint ez utóbbi *szigorú kormányparti* vala, Thököly elveinek és ügyének ellenzője. Annyi mindazáltal bizonyos, hogy előadás és forma tekintetében költeményünk írója — bárki lett légyen — igen sokat tanult Gyöngyösitől.» (Id. h. 109—110. l.)

Azonban az azóta előkerült életrajzi adatokból, valamint Gyöngyösi összes költeményeiből és leveleiből ma már tisztán látjuk, a mit Arany János (id. h.) is észrevett, de még Arany László (*A magy. polit. költészet*. Bpesti Szemle 1874.) is csak óvatosan fejez ki, hogy «Gyöngyösi loyaltása a változó időkkel együtt alakuláson megy át s ez kiérezhető műveiből is». Nemcsak kiérezhető, de egész biztosan megállapítható. Azokban a zavaros időkben, mikor politikai állásfoglalásáért mindenki könnyen a fejével játszhatott, nehéz volt egyik párt mellett kitartani, mert a keserű tapasztalatok a régi meggyőződéseket is megingatták, sőt ellenkezőre változtatták, az olyan humanista lelkek pedig mint Gyöngyösi, alkalmazkodtak nemcsak az időkhöz, hanem hatalmas pártfogóikhoz is, vagy éppen a szükség szerint cselekedtek. Annyi bizonyos, hogy a Bécsben kegyelt nádor udvari embere a *Murányi Vénus* kiadásakor (1664-ben) nem lehetett más, mint királyparti, ki elítéli az erdélyi fölkelést, viszont a 10—12 évvel később készült *Kemény János emlékezete*, különösen a kézirati teljes példányokban egészen másképp nyilatkozik mindkét félről. Az 1681-iki országgyűlésen a nádorválasztás engedélyezésével kezdenek a dolgok jobbra fordulni, ki is fejezi bizalmát Eszterházy iránt, de midőn a «sas körmeitől» félti hazáját, már érezzük megingott királyparti hűségét; mint követ és felvidéki ember pedig azt is tudhatta, hogy a király nem éppen jószántából alkudozik Thökölyvel s egyezik bele utóbb abba is, hogy Zrínyi Ilonát nőül vehesse, mert az ifjú fölkelő vezér hadi szerencséje annyira emelkedőben volt, hogy az udvarban már számoltak Felső-Magyarország (legalább keleti felének) elvesztésével. Ilyen körülmények között Gyöngyösi, a ki az előbbi években még oly elszántan védte az Andrássy-családot a kurucz harácsolók ellen, utóbb annál hajlandóbb volt Thököly pártjára állni, mert Zrínyi Ilona szolgálatában már előbb szerepelt mint ügyvéd, ismerte az ifjú kurucz fejedelmet is, s szövetségüktől az 1682. évi

sikeres harcok után joggal várhatta Magyarország sorsának jobbra fordulását. Vegyük még hozzá, hogy mint a távollevő Andrássy Miklós s Gömörmegye követe két czímen is résztvesz a Thököly által 1683 január 11-ére összehívott kassai országgyűlésen: tanúja tehát nemcsak a fejedelmi pár lelkes ünneplésének, hanem a bizakodó hazafias remények megnyilatkozásának is, a miben — mint a költeménynek különösen vége bizonyítja — maga a költő is teljes szívvel osztozik.*

Az ugyanis ma már minden kétségen felül áll, hogy a költemény Gyöngyösi munkája. A mint valaki fáradságot vett a költő más munkájával csak nagyjában való összevetésre,** azonnal észre kellett vennie, a mit már Horvát István észrevett, nemcsak a hasonlóságot, hanem a szerkezet, a leíró és lyrai helyek, az előadás, nyelv és verselés olyan egyezéseit, melyek nem lehetnek utánzás eredményei (l. ezeket alább a jegyzetekben), s így a költemény valóban Gyöngyösi alkotása.

Ilyen előmunkálatok után jelent meg a költemény első teljes kiadása 1884-ben rövid bevezetéssel előbb az *Egyet. Phil. Közl.* VIII. 1884. 361—415. lapjain, s még ugyanazon évben mint ennek teljes lenyomata az *Olcsó Könyvtár* (szerk. Gyulai Pál, Franklin-T.) 461—62. sz.

A költemény írásának idejét a benne előforduló eseményekből már Thaly Kálmán igyekezett meghatározni. (Id. h. 110—113. l. szerint április—májusban készült.) Gyöngyösi ugyanis leírja Thökölynek az 1682 nyarán és őszén vívott győzelmeit, fényes diadalmeneteit, a fegyverszünet alatt folyt politikai alkudozásokat, az 1683 januárban tartott kassai országgyűlést s a törökkel kötött szövetséget. Tehát mindenesetre ezek megtörténte után fogott Gyöngyösi a költemény megírásához. Mivel pedig az országgyűlés befejezése után Munkácsra visszatérő fejedelemnek álmában Venus megjósolja (406—7. vsz.), hogy gyermeke fog születni, s ez nemsokára meghal, ez a fiú pedig 1683 febr. 20-án született és április 3-án már meghalt; másfelül mivel a török szövetségben megindított 1683-iki végzetes következményű hadjáratról még nincs szó, sőt a fejedelmi pár elé boruló Haza hódolata a leg-

* Majláth Béla: *A felső vármegyék rendleinek gyűlése Kassán 1683-ban.* (Különnyomat a *Századok*-ból és *Tört. Tár*-ból) Budapest, 1883. Ebben egy névtelen követ egykorú naplójából és a csatolt actákból helyreigazítja a sok történelmi tévedést s részletesen ismerteti az 1683 jan. 11-től jan. 28-ig tartott, sokszor zajos és szűkmarkúsága miatt a fejedelem neheztelését, sőt fenyegetését is érző országgyűlés tárgyalásait. Alább a jegyzetekben előforduló hivatkozások innét valók.

** L. Marusák Pál tárcza-cikkét a *Nemzeti Hírlap* 1879 május 31. sz., a hol a költemény néhány versszakával teljesen egyező sorokat és kifejezéseket idéz *Kemény János eml.-ből* s már ezek alapján is határozottan megállapítja Gyöngyösi szerzőségét, a mit különben 1872 után már Thaly sem vont kétségbe. Egyéb s jóval több egyezést idézek még alább a jegyzetekben Gyöngyösi más munkáiból is.

nagyobb bizodalommal néz a jövő elé (l. 487—92. vsz.) s ezzel véget ér a költemény: bizonyosra vehető, hogy — ha az események hatása alatt esetleg — már febr.—márcziusban meg is kezdte, 1688 április 3-ika után, esetleg május vagy éppen csak június havában fejezte be. (L. a 497—498. vszhoz írt jegyz.)

Mindenesetre feltűnő azonban, hogy az egész költeményben egyetlen személy és város vagy vár neve sem fordul elő, sőt a harczoló vagy alküdozó nemzetek neve sem, csak egyszer-egyszer a *Duna* és *Tisza*, továbbá az *Adria*, *Euxinum* és *Velence* tengerek nevét említi a költő, s a *magyar* szót néhányszor. A németek mindig a *Sas* (Lipót császár: *Jupiter*), a törökök a *Hold*, a francziák *Kakas*, *Liliom* vagy *Nap*, a velenceiek *Oroszlán* stb. nevek alatt szerepelnek. Gyöngyösi ugyan minden munkájában sűrűen használ képeket, hasonlatokat, sőt a *Kesergő Nympha* (Palinodia) már egészben allegoria (a császár már itt is: a *sasos Jupiter*), s így természetesen nem maradhattak el itt sem a mythologiai személyek: *Venus*, *Hermes*, *Cupido*, *Hymen* szereplése. Mindez azonban itt nemcsak «megszínelése», vagyis feldiszipítése a való eseményeknek; lehetetlen ez eljárásban észre nem vennünk bizonyos óvatosságot. A «szerecsene forgandóságát» s a harezi dolgok bizonytalan kimenetelét egyéb munkáiban is annyiszor emlegette, hogy minden bizakodása s őszinte lelkesedése mellett lelke mélyén mégis ott lehetett a kétség: hátha megfordul a koczka. Az utóbbi féltized alatt annyi keserves tapasztalatot szerzett, hogy ez maga elég volt az óvatosságra. Megerősíti ezt az is, hogy a maga szerzőségét soha sehol sem említette, mert a 80-as évek tapasztalatai még nagyobb óvatosságra inthették; a *Chariclia* 1700-ban írt ajánló-levelében pedig egyenesen elítéli a «török czimboraságot», mintha még a gyanuját is el akarná hárítani, hogy valamikor a török szövetségben harczoló Thököly pártján volt, sőt meg is énekelte.

Az eddig egyetlenül ismert muzeumi kéziratban a szöveg előtt — Horvát István szerint — egy levél ki van szakítva. Lehet, hogy ezen volt a cím olyan részletekkel, mint egyéb munkáiban s talán a fejedelmi párnak szóló dedicatioval; olyan gondosan van t. i. másolva, hogy ezt a költő hódolata jeléül személyes átadásra szánhatta, de mire elkészült a költemény, a másolás és kötés, akkor már, a nagy táborozás megindulása után többé nem volt arra alkalma, vagy legalább nem kereste az alkalmat, később pedig — a koczka fordultával — még a címlapot is kiszakította, hogy valamikép árulója ne legyen. Így maradt a költemény cím nélkül, mert az «*Ének Th. és Zr. I. házasságáról*» címet első kiadója adta neki, de nem egészen találóan, mert a költemény nemcsak Thököly és Zrínyi Ilona házasságáról szól, bár ez a főtárgya.

Az a föltevés, hogy a költemény bevezetése hiányzik, nem bizonyítható. Nem lehetetlen ugyan, hogy a címlap hátlapján volt néhány bevezető versszak, de nem valószínű; a költeménynek így is van kezdete, más bevezetés hiányát nem érezzük, nincs is rá szükség. De addig, míg akár az egyetemi könyvtár Thalytól említett példánya előkerül, akár más régi másolat, a kérdést mégis eldöntetlenül kell hagynunk.

A jelen kiadáshoz alapul a Jankovich-féle *Fol. Hung. 154.* jelzésű muzeumi kéziratot vettem. Mivel a másoló ekkori szokás szerint igen hanyagul rakja fel az ékezeteket (pl. mindjárt az első lapon: maradásaért, valesagaért, tarkoja lesz), az *ö, ü* hangzókra pedig (az akkori kéziratokban szintén rendes szokás) akár hosszúak, akár röviddek, mindig vesszőket tesz (pl. kűszkűdik, kűtűt(t), tőrűld, rűgűs), ezeket könnyebb olvashatás végett természetesen ki kellett igazítanom; minden egyéb, csak valamennyire jelentékeny helyesírási sajátságot azonban meghagytam, a hol pedig kétértelműség lett volna, zárójelek közé tettem a hiányzó betűt. A hivatkozásokban *Muz.* rövidítés a kéziratot, *OK.* az Olcsó Könyvtár kiadását jelzi.

1—1. *régen fegyvert fogott* — Thököly Imrére vonatkozik, kit atyja üldözésekor hű embere Erdélybe szöktetett, s itt nevelkedett deli ifjúvá. A bujdosók korábbi sikertelen mozgalmait után (l. alább a 20. vsz. jz.) 1678-ban Thököly állt a fölkelők élére, azóta hadakozásokkal telt küzdelmes évek (l. 3—4. vsz.) multak már el, tehát elég *régen* volt fegyverben.

2—4. *tágicsa markadat* = engedje, ereszsze el. Gy.-nél igen gyakori a *tágít*.

4—1. *vászon házak* = tábori sátrak.

5—1. *Az ió módot* = a szerencse alkalmatosságát, mint ezt *Kem. Ján. eml.* I—IV. 16. vsz.-ban a *tarkó kopaszságáról* és az *üstökön ragadásról* vett hasonlattal együtt majdnem ugyanazon szavakkal mondja.

6—1. *Az egész Planéták* = az összes — Habsburg-ellenes fejedelmek.

7—1. 2. *Jupiternek* — *Sasa körmös(s)ége* = Lipót német-római császár értendő. V. ö. Estem az *Sasnak*-is némellykor *körmében* stb. *Palin.* 37—38. vsz.

7—4. az *Hold erőssége* = a török hatalom. A *Hold* már a *Palin.* 39. vsz. is ilyen értelmű.

8—1. Kinek *Saturnus* is mind vélem (t. i. a beszélő Venussal) s mind *Marssal*, vagyis a török pártfogáson kívül az *Idő* (Saturnus a görög mythológiában = *Kronos* az idő istene) a Szerelem s a *Harcz* lesz segítségedre. L. alább 17. vsz. is.

11—1. *kűsziklás halom* = a magányos hegyen álló Munkács vára.

12—1. *Muz. Egy Özvegy*, így azonban a sor egy szótaggal rövidebb; a hiányzó egytagú szó valószínűleg *szép*, a melylyel már az OK. is pótolta. A *szép özvegy* pedig Zrinyi Ilona, I. Rákóczi Ferencz († 1676. júl. 8.) özvegye. — U. o. 2. sor: *gondos árvasága* = gondokkal telt, a zavaros idők miatt (l. alább 34—2. is).

15—4. gyászlója lesz *hűnt világának* = első férjének. V. ö. *Kem. Ján. eml.* I—I. 40. (Lónyai Anna özvegységéről szólva) *el-öltja* vig napja *világát*.

20—1. *Voltak te-véled mások is* — t. i. az Erdélybe menekült magyarországi bujdosók s az erdélyi fejedelem; ezek s Thököly akkori szerepéről l. bővebben alább a 137—47. vsz. s az ezekhez írt jegyzetet.

20—4. *Muz. Hitele lancz szemnek* stb. — így a sor nem elég

világos; az OK. *Hirtelen* (t. i. megszakadása a láncz-szemnek) szóval helyettesíti, de inkább lehetne *kötele*, mely a szövegbe is beleillik (v. ö. 309—2-ben is) s közelebb áll a címző alakjához; míg azonban más kézirat ezt vagy amazt meg nem erősíti, az eredeti szöveget kellett megtartani.

21—1. 2. 3. vége. Muz.: szakasztá, fakasztá, akasztá, a 4. sor: fakasztá; a vsz. értelme azonban azt a föltevést erősíti meg, hogy az 1—3. rímelő szavában csak ékezethiba van, mert ha jelen időt akart volna a másoló írni, akkor a XVII. századi írásmód szerint így kellett volna írnia a szokat: szakasztá, fakasztá, akasztá; a 4-ik sor értelmileg lehetne ugyan: fárasztá, de így meg nem hangzik össze az előbbi sorok rímeivel, tehát ezt is íráshibának kell tekintenünk.

21. *Az irégyység őket tőled ell szakasztá* stb. Célzás a Th. vezéri szerepe és sikerei miatt irígy és féltékeny erdélyi urakra, főkép Teleki Mihályra, ki abban a reményben, hogy Thököly elveszi özvegygyé lett lányát, eleinte minden módon támogatta, utóbb reményeiben csalódván, a gyöngö Apafyt is ellene ingerelte azzal, hogy Thököly az ő fejedelmi székére vágyódik. (L. Cserei Mih. *Historiáját* Kazinczy Gábor kiadása Pest, 1852. a jelzett éveknel.)

22. vsz. *Meg unták — veled együtt(t) futni* stb. Voltak többen, kiket úntatott a hosszú hadakozás, melynek hamarosan nem lett kívánt eredménye, ezért vagy átpártoltak vagy félrevonultak. Későn tért hozzá Wesselényi Pál (Kemény János mostoha fia) is, de aztán mint Thököly maga írja róla egyik levelében — «sok éven át híven szolgálta őt, még akkor is, mikor a véres száájú kurucok legnagyobb része már mind császári zablát mardosott». (Gr. Thököly *Imre levelei*. Deák Farkas kiadása, Bpest, 1882.)

23—3. Muz. *targnal* — íráshiba, helyesen: *tárgynál* (l. alább többször is így).

24—2. Muz. *cséllyaik* — íráshiba (bár a cs = cz írás a XVII. sz. végéig még elég gyakori), helyesen: *czéllyáig*; alább 43—1. is: *czéllya*, 47—4.: *czéllyához*.

25—2. Muz. *Colchos* (helyesebben *Colchis*). L. *Mur. Vén. I.* 2. vsz. és 140. vsz. is. *Colchos Páris Helenának cz. heroid. ford.* ban 138. vsz. *Colchus* = *Colechicus*.

26—2. Muz. *alonak* — lehet: *állanak* vagy *állának*; OK. javítása: *álltanak* már távolabb áll a kézirat szövegétől.

27—2. Muz. *Candor* — *Telemon* — mindkettő íráshiba, helyesen: *Castor* — *Telamon*.

30—34. vsz. *Minotaurus* — *Theseus* — *Ariadne* mythologiai meséjét l. Gyöngyösinél *Daedal. temploma cz. munkájában*. (Összes költ. I. köt.)

31—2. Muz. *örvenye* (íráshiba) — OK. javítása: *ösvényt*; jelzője: *vezér* = vezető, kísérő, l. alább 34—4. u. erre vonatkoztatva: halálos helyből *kivezérlésinek*; 38—4.: *vezér* társod.

33—2. Muz. *vektire* (íráshiba) — OK. javítása: *végture*.

35—3. Muz. *törthenhet* (íráshiba), helyesen: *történhet*.

36—1. Célzás a bécsi udvar eselszövényeire, hogy a Zrinyi

Ilona és gyermekei felett gyámkodást gyakorló császár ne adjon engedélyt a tervezett házasságra.

37. vsz. Thököly felvidéki várait és jószágait, mióta atyja meghalt, ő pedig bujdosásban volt, lefoglaltatta a bécsi kormány, őt magát pedig ármányaival, utóbb seregeivel üldöztette, hogy törbe csalja, veszélybe döntse. — U. o. 3. sor: *terengetik* (szokottabb: *térengetik*, l. alább 164—2. is: *meg-térengetik*) = körülkerítéssel *terelgetik*, egy irányba vagy helyre hajtják a nyáját, csordát.

38—2. Muz. *oda verekednek* = küzködve, fáradsággal oda jutnod. A *Mur. Vén.*-ban s Gyöngyösi más munkáiban is gyakran előforduló szó.

39. vsz. Értelme: nem elég a *kard*, a sikeres hadviseléshez *arany* is kell. A szép özvegy kezének elnyerésével ugyanis az óriási Rákóczi- s később a Báthori-vagyon felett is rendelkeznek, így nagyobb erővel és több sikerrel — előbb és biztosabb sikerre vihetné a kurucz fölkelés ügyét. A bécsi udvar is éppen ettől tartott, azért sokáig gáncsokodott a házasság létrejötté ellen.

41—3. Muz. *élb* (íráshiba), helyesen: *eléb(b)*.

41—4. *kalpag szab rendet az kalapnak* — azaz «a magyar fog parancsolni a németnek». (Thaly.)

42—3. Muz. *űszöge* = űszöge, űszke; alább 245—1. is.

43—3. Muz. *felesednek* = feles számmal vannak; alább is: 282—4.

45—46. vsz. közt a Muz. kéziratban egy vsz. át van húzva, mint másolás-hiba; ez a vsz. ugyanis, nem új, hanem a 47. vsz.-ot (*Ha szavát* stb.) írta le a másoló kelleténél előbb.

46—3. Muz. *szidétesz* (íráshiba) — szédítesz, vagy inkább *szédétesz*, mivel a többi három sorban az *-ít* képző régiesen szintén *-ét*.

49—1. Muz. *nyilvábban* = nyilvánvalóbban, világosabban.

50—2. Muz. *hatmutatással* (ékezethiba) = hátmutatással.

52. vsz. V. ö. 20. vsz. és jegyz.

53—2. Muz. *merin* = *merőn*, keményen, határozottan, bátor kézzel; v. ö. *mereven* és (vak) *merőn*. *Kem. Zs. eml.* III—III. 62: *mervén*.

55—2. *Az mellyel voltális már szemben* — Thököly valóban már előbb is volt látogatóban Munkácson. (L. 59. és 252. vsz. s az utóbbihoz írt jegyzetet.

56—2. Muz. *Sőt penig mar ideje fel vonnot iyianis* (íráshibák) — helyesen: *Sőt peng már idege fel vonot(t) iyan is*.

56—3. Muz. *palig* (íráshiba) = *pedig*.

57—2. *Marpesusi ércz* volnais szívében = ha kemény, hajt-hatatlan volna is; Gyöngyösi kedvelt hasonlata a részvétlen keményszívűség kifejezésére. V. ö. a *Murányi Vén.* I. 164. vsz.:

Meg-holdittya szívét az Máriának-is,

Bár Marpesus hegyi érczek volnának is stb.

Igaz baráts. Act. IV. 67. vsz.:

Márpésus Hegybeli Kemény Értzeket is...

Győznél beszédeddel keményebbeket is. Act. XIV. 7. vsz.

L. feljebb *Kemény J. eml.* II—II. 3. és II—VIII. 29. vsz. is. (*Marpessus* — helyesebben *Marpessos* vagy *Marpessa* = hegy a márványáról híres Paros szigetén.)

57—4. Muz. *keziben* — de a többi három sor mind *-ében* végű, azért itt is jobb: *kezében*.

58—1. Muz. *nehezett* (íráshiba) = *nehezen*.

62. s köv. vsz. Zrinyi Ilona ugyan 12 évvel idősebb volt, mint Thököly, de még mindig viruló szépségű (akkor körülbelül 32—33 éves) asszony.

63—2. Muz. *leg kedveseb* (íráshiba), így a sor egy szótaggal több; OK. is *legkedvesb*.

65—73. vsz. Zrinyi Ilona szépségét ugyanazon szó- és szólam-készlettel rajzolja, mint a többi elbeszélő költeményének hölgyeit: Szécsi Máriának *ajakán is klárisokat lát, s rózsák mosolyognak gyenge orcáján* (Mur. Vén. II. 143. és 337—8. vsz.), Lónyai Annának is *piros klárisok ülnek ajkain s orcáján rózsák* (Kem. Ján. I—I. 46.). Magas *homlokának* gyenge lilioma, Egyenes *nyakának* szép alabástroma (u. o. 46—47. Gosztonyi és Nyitrai cod. verszaka); Philomelának is *Orcája rózsás kert* liliom homloka. Mint a *czédrus* oly *karcú dereka* (Csal. Cupido III. 31. és IV. 47. vsz.). L. alább még Proserpina szépségének rokon leírását I. 45—8. vsz. — Nem kevésbé meglepő a 69. vsz. *hasonlósága*, majdnem szó szerinti egyezése a Mur. Vén. II. 336. vsz. a hol Szécsi Mária lelki tulajdonságait festi mythologiai hasonlatokkal:

Gazdagsággal *Junót*, Cypriát szépséggel,
Szívével *Bellonát*, Pallast eszésséggel,
Beszédével *Svádát*, Phœbét deliséggel,
Igaz *Penelopét* követi hűséggel.

A 71. vsz.-ban *ajaka nyílása* — *hajnal hasadása* is u. azon forrásból fakadt, mint a Mur. Vén. II. 337. vsz., a hol Sz. Máriának:

Musák tudománya *nyelvének szólása*,
Hajnali hasadás ajaka nyílása stb.

A 73. vsz. 1. és 2. sora pedig szó szerinti ismétli a Kem. Ján. eml. I—V. 3—3., 4. soraiban a Lónyai Annáról mondottakat:

Minden *állapottya* böcsület s'-méltóság
A' földiek között egy *Isten Aszszonyság*.

Mind eme rokonságok és egyezések mellett különbségek is vannak a szépség részletezésében. L. ezeket összeállítva az I. köt. 501—2. lapjain s alább a *Proserpina elragadt*. I. 45—6. vsz.-hoz írt jegyzetekben.

75—1. Muz. *Medeát* (íráshiba) = *Medeád*.

76—1. *Eöregből*, alább 83—2. *öregbűlsz*.

76—2. *Világos délre jön hajnalló világod* — Gy.-nek szintén kedvelt szólama, mely sokféle változatban ugyanazt a gondolatot fejezi ki.

76—78. vsz. Cézálás arra, hogy ha családi vagyona a roppant terjedelmű Rákóczi-uradalmakkal szaporodik (*arany éle lesz kard-*

jának), tekintélye is nagyobb lesz *vezéri botjának* s kardjától is jobban fél az ellenség.

78—4. Muz. *kardottul* (íráshiba) = *kardodtul*.

79—1. *Negédségh* = kevélység, makacsság. V. ö. 68—4. : *negédes* elme ; *Igaz baráts.* Act. VI. 7. : *negédes* szó.

84—1. Muz. *bagyokskotal* (az első két szótag áthúzza s más kézzel fölébe írva : *baino*) = *bajnokoskodtól*.

86. s köv. vsz. Az *alvó Zrinyi Ilona* rajzát v. ö. Mur. Vén. II. 142—3. vsz.-val, a hol egyes szólamok majdnem szó szerint ugyanazok :

Álom-hozó szellő azonban *fuwalla*,
Kitül szemekre mély *szunnyadás szálla* ...
Mint szép Semiramis nyukszik az ágyában,
Jádzadoz az szellő *kin-függő hajában*.

S alább a 145. s köv. vsz.-ban Sz. Máriának is : egész *teste új tűzzel* hevüle, Apró *verítéke* orcáján gördüle, s mint ez W.-ról, Zr. Ilona Thökölyről álmodik.

86—3. *törődöm* magamban — eredetileg talán *tünődöm* lehetett.

88—1. *Érdekli* = érdegeti, érintgeti. V. ö. *Igaz baráts.* Act. XI. 7. : keserves szók *érdeklik* füleket ; *Kem. J.* II—III. 54. : érdeklí füleit. *Daed. templ.* 177. : vállát *éredegelvén*, s Mur. Vén. II. 165.

89—4. Muz. *elészti* (ékezethiba) = *éleszti*.

90—1. Muz. *oldalára* — *valan* (íráshiba) = *oldalára*, *vállán*.

92—1. Más Görög Helenát = Második G. H.

93—2. Muz. *Lassu sebegéssel sugollik* szavais. Thaly magyarázata : «Ma *hebegéssel*» — vagyis álmában érthetetlen szavakat *susog*.

95—2. Muz. *képzem* = képzelem, l. alább 210—1. *képzéd* s *Kem. J.* II—IV. 62. ; de : *képzél* is *Daed. templ.* IV. 19. vsz.

95—4. Muz. *végzem* = végz(z)em (*végezzem* rövidítése).

100—4. Muz. *szűség* (íráshiba) = *szükség*.

101—1. Muz. *háza* — *kyratysaggál* (íráshibák) = *háza* — *királysággal*.

101—3. Muz. *Aldozatok* (másolás-hiba) — a szövegnek így nincs értelme ; OK.-ban : *Adóztatott*, de közelebb áll a kézirati szöveghez : *Áldoztatott*.

101—106. vsz. N. Lajos uralkodására vonatkozik.

102—1. Muz. *Euxinum* = Pontus Euxinus, a Fekete-tenger.

102—2. Muz. *született* mindentől (másolás-hiba) — a szövegnek így nincs értelme ; OK. javítása : *féletett* beleillik ugyan a szövegbe, de önkényes javítás és szokatlan igealak.

103—4. Muz. *cseipen* (íráshiba) — OK. *cseppent*.

104—3. Nem volt *semmi pórság* szép *szabadságában* = akkor még csak a pór nép adózott s a nemesi szabadság teljes virágjában volt.

106—3. Muz. *Ronta* (íráshiba) — OK. *Vonta*.

107—108. vsz. Mátyás korára vonatkozik, a kit a királyválasztás szabadsága emelt trónjára, s a ki nemcsak a török ellen harcolt, hanem osztrák és cseh földön is.

108—3. Muz. *Ki kaptak* — OK. *Kikaptak* = Beütöttek, be-

ütöttek valamelyik ellenséges országba (főkép a török időkre gondolhat a költő).

110—1. *hold-tisztelő népek* = a töröknek hódoló balkáni népek.

111—2. Muz. *Közködőt* (írásiba) = *Küzködött*.

112—1. Muz. *véktire* = *végtire*.

114—3. *hó-tölmény* = hó-gömbölyeg.

115—116. Cézálás az elveszett tartományokra és országrészekre.

118—1. Muz. *fel kellő* = *felkelő*.

119—1. *Te vitéz Attyád is* — Zrinyi Ilona atyja, Zrinyi Péter, kit mint a tervezett Wesselényi-féle fölkelés részesét, elfogtak és Bécs-Ujhelyben kivégeztek.

119—2. *vérrel izzadot(t) homloka*. — V. ö. Mur. Vén. I. 57.: W.-nek *vérrel izzad* az pallosa; Kem. J. eml. III—III. 97.

120—1. *Kedves Bátyád* — Zr. Ilona anyjának testvére, a Zrinyi Péterrel együtt kivégzett Frangepán Ferencz, ki nemzetségének utolsó sarja volt.

121—1. *Szerelmes Uradis* = I. Rákóczi Ferencz. «Köztudomású dolog, hogy Rákóczi, anyja Báthory Zsófia s általa a jezsuiták közbenjárására, roppant kincsen válthatá csak meg életét és szabadságát». (Thaly.)

122. vsz. Thököly Imrere céloz, ki haldokló atyja várából, egy hű szolgájuk kíséretében, Erdélybe menekült az üldözések elől.

123—1. *Akkor még fiatal vala*. — Thököly menekülése idején 1770-ben 13 éves gyermek volt.

123—2. Muz. *űdösködőt elmejben* (írásibák) = *űdösködött* — *elméjében*, idővel gyorsan fejlődött s okosodott.

124. s köv. vsz. Thököly atyja életében s bujdosása idején is kitűnő nevelésben részesült, de ha ez fejlesztette is képességeit, veleszületett természetes esztét s nagy szívét és nemes erkölcsét, inkább a kora élettapasztalás érlelte meg s képesítette őt nagy tettekre. (L. alább 135. vsz. is.)

127—1. Muz. *Iñ* — OK. *Illyen*.

131—2. Muz. *homalyalos* (írásiba) — OK. *homályos*.

134—4. *köz dolgok* = közönséges, mindennapi.

135—2., 3. Muz. *Minerva s Phoebus is* — *Laurus is'* — OK. helyesen: *Minervát, Phoebust, Laurust*.

136. vsz. A rímelő szók végén Muz. íráshibával: *kivetettet* — *tétettet*, *kivetetett* — *tétetett* stb. helyett.

136—4. a terhe alatt nőő *pálmaágról* vett hasonlatot l. Kem. J. eml. II—IV. 68. és II—V. 23. vsz.

137—4. Muz. *esset* (írásiba) = *esett*.

137—147. vsz. A Wesselényi-féle összeesküvésben résztvett főurak kivégzése után a legféktelenebb önkényuralom dühöngött különösen a Felvidéken. A vértörvényszékek és császári tábornokok ezrével hurczolták vérpadra, börtönbe vagy gályarabságra előbb a protestáns papokat és tanítókat, utóbb az elégtelenség legkisebb gyanújára a nemességet is, bármilyen vallású volt, hogy birtokaikat elkobozhassák; elviselhetetlen adókkal sújtották a népet s lábbal tapodtak minden törvényt és szabadságot. E vér-lázító elnyomás ellen az egész évtizeden át ismételve fölkeltek a

lakosság, s Petrőczy István, Kende G., Szepesy Pál, Szuhay Mátyás, Wesselényi Pál vezérlete alatt csapatokba verődve gyakran véres bosszút álltak a német seregeken, sőt a királpárti magyarságon is, de szervezetlenül s erélyes fővezérlet nélkül nem sokra mehettek és vereségük után az üldözések elől a hódoltság területére vagy Erdélybe menekültek. Itt éveken át ostromolták Apafyt és mindenható miniszterét, Teleki Mihályt, hogy segítsék meg őket is, mint a régi nagy fejedelmek (Bethlen G. és I. Rákóczi Gy.), legyenek az elnyomott magyarságnak s a protestáns vallásszabadságnak védelmezői, de Apafy és többen a főurak közül ellenezték a tervet. Teleki ezeket elnémitván, utóbb a fejedelmet is rávette az engedékenységre, s mikor idegen segítség is ígérkezett és a maga anyagi érdekeit is biztosították a francziák, a bujdosók sürgetésére mégis elvállalta a vezérseget, de nem lévén katonai tehetsége, ismételve kudarczot vallott. Thököly már 1677 végén csatlakozott a franczia vezetés alatt Erdélybe érkezett lengyel segédcsapatokhoz, de fiatalsága egyelőre akadályul szolgált a szerepvivésre; 1678 nyarától kezdve azonban hadszervező és vezető képességének, majd diplomatiái ügyességének olyan jeleit mutatta, hogy a szétszórt kurucz csapatok mind hozzácsatlakoztak; a merész lendülettel elfoglalt bányavárosokat (1678) csekély hadával nem tudta ugyan megtartani, de a bécsi kormány már ekkor hajlandó volt vele alkudozni a fegyverszünet, esetleg a békekötés felől, ő pedig utóbb sikeres lépéseket tett a török segítség megnyerésére. (Az erdélyi dolgokra nézve I. részl. Cserci M. *Historiáját*. Kazinczy G. kiadása Pest, 1852. Egyebekre Angyal D. *Thököly I. élete*. Bp., 1883.)

143—2. Muz. *köttöte* (íráshiba) = *kötötte*.

143—146. vsz. A Thököly deli természetéről s szép ábrázatáról írottakat megerősítik az egykorú leírások és képek is.

144—2. semmi *mohozattyát*. Thököly t. i. 1678-ban alig 20—21 éves ifjú volt.

146—4. Muz. *illethetnék* (íráshiba) = *illethetné*.

148—3. A Muz. kézirat nehezen, de mégis olvasható helye, mely az előbbi sor mondatával értelmesen ekkép egészíthető ki: (Thököly) czéllya,

Hogy édes Nemzettye régi zavarának
Csendesitné zaját s rút háborúiának.

(A *zaját* szó t. i. mindkét birtokosszóhoz tartozó tárgy.) Az OK. ilyen olvasása tehát: «*raját s rút (...?)*» — hibás.

150—2. Muz. *Meg unták már ezkis* (eő kis?) — a rossz írás miatt mindkét olvasat lehetséges, de *ezkis* nem ad helyes értelmet a szövegben, ezért bár a 2-ik betű inkább *z*-nek, mint *ő*-nek nézhető — az OK. (*ők*) olvasását vettem a szövegbe.

149—150. Thököly és a bécsi udvar alkudozásaira vonatkozik. Thököly ezek miatt többször is kötött már ősztől tavaszig tartó fegyverszüneteket, utoljára 1682. nyári nagy diadalai után 1682 nov. 19-én Bécsben, melyet aztán 1683 jan. 14-én a kassai

országgyűlés rendjeinek is felolvastatott. (L. egész terjedelmében Majláth B. id. könyve 35—37. l.)

153—2. Muz. *Sagomhoz* = *Sagumhoz*; u. o. *nyilván* (íráshiba) — OK. is: *nyilván*.

154—4. *Mint gyors evet* szökött lovára. V. ö. Mur. Vén. II. 290. sz. Mária is: hasonló az *könyű evethez*, mikor gyorsan leszáll a lóról.

156—4. Muz. *tötis* (íráshiba) = *öt is*.

157. vsz. Mivel a költő 1683. első felében, a fegyverszünet alatt írja a költeményt, a 12 év, a mióta a «romlott haza fegyver alatt» volt, 1670—1682-re esik.

159—3. Mur. *dél* (íráshiba) — OK. *tél* javítása önkényes; jobban a szövegbe illő a *szél*, így: Orczáját az *metsző szél is hasogattya*.

160—4. Muz. *verő* — magában ma szokatlan; a szöveg előbbi sora a szerelem tüzeréről beszél, itt is a palást a tüzesen sütő nap (v. ö. *verőfény Kem. J. eml. I—IV. 53.*) vagy *eső* ellen való védelmül kellene.

161—3. Muz. *Aranyalis böcsőbek* (íráshibák) = *Aranyális böcsősbek*.

161—4. *bú-tók* = bú-tavak.

165—2. Muz. *Tovab az csatogo* — OK. (száll ?) olvasása önkényes, de a hibás másolatú s tisztán írt az szó más oda illő egytagú ige-szóval alig pótolható.

164—2. Jól meg *térengette* ellensége *Sasát*, t. i. a német sereget. (L. feljebb 37—3. : *terengetik* = *térengetik*.)

165—3. Muz. *Berce* — Thaly és OK. olvasása: *Bércze*. A cz jelzésére a cs a XVII. század végén még elég gyakori, s az olvasás értelmileg is elfogadható, t. i. a kopja *bércze* = a kopja hegye. A 4-ik sor: *Ércze* (puskájának) is megerősíti azt, mert Gyöngyösi szereti az ilyen szójátékot.

166—3. Muz. *fogyván* (íráshiba) = *fogván*.

167—4. *köz az vitésséggel* = közös sors a vitézi renddel, vagyis a közrendű katonákkal. V. ö. feljebb 134—4.

168—2. Muz. *Körmös kőzzel* (íráshibák) = *Körmös kézzel*, l. alább 175—3. : *körmös láb*.

171—1. Muz. *Ezt tartoztatya* — másoláshiba, mert így a sor egy szótaggal rövidebb és értelmetlen; OK. pótlása: (*sem*) elfogadható, Thálnál: «*Meg nem tartóztatja*» többet változtat.

172—1., 2. *röge irtovány uttyának* = a töretlen föld (pl. erdei irtvány) útja rögös, s e rögök *tartalékai*, vagyis gátló, akadályai a járásnak.

173—4. *ell czéltott jóva* (Nemzetének), alább is 228—4. : *ell czéltott hely* = czélba, tervbe vett. Gy. egyéb munkáiban is gyakori.

176—3. *arántott partyának* (l. feljebb 174—4. : az *kévánt part* felé) = a czélba vett, az óhajtott part.

177—3. *rá ehült Sasok* — A roppant terjedelmű Rákóczi-birtokokra a bécsi udvar is szemet vetett, s utóbb csak azért

egyezett bele, hogy Thököly nőül vegye Zrinyi Ilonát, mert így remélte megnyerhetni a győztes fölkelő vezér békés hajlandóságát; ez t. i. mint már a Felvidéknek ura, a törökkel szövetségbe még veszedelmesebb lehetett nemcsak a királyi Magyarország megmaradt részeire, hanem Ausztria tartományaira is.

180—3. *hibál* = hibázik, hiányzik (alább is 266—3.) L. *Mur. Vén.* II. 251. és *Kem. J. eml.* II—VII. 40., III—VI. 112. és 117.

182—1. ennek (t. i. a török hatalomnak) *csillagzása* = fénye, ragyogása. L. alább 182—1. 2. sorait is. V. ö. 308—3: csillagzó Ég, 314—4. 406—1: csillagzás.

185—1. *hátat ad* (latinos: tergum dare), l. alább 317—3. is = hátat fordít.

186—1., 2. *Kárhoztattyák — az Holdat ülleni* = sokan ellene voltak a török szövetségnek, ezek *Az Napot javálnák inkább becsülni* = t. i. a francia szövetséget. A *Napot* sem Thaly, sem más nem magyarázza; kétségtelen, hogy a költő a *Napkirálya*, XIV. Lajosra gondolt, ki már ekkor ellenséges viszonyban állott Lipót császár-királylyal s Magyarország viszonyai iránt már régebben érdeklődött. Mikor Thököly nevelője s később kiváló diplomatája, Absolon Dániel, Varsóban járt az új lengyel király, Szobieszki üdvözlésére, megismerkedett a francia követvel, ez 1674 őszén már egy francia ezredest küldött vele Erdélybe s a köv. évben szerződést is kötött a bujdosókkal és Apafyval; 1677 tavaszán újabb szerződéssel biztosítottak néhány ezer főnyi segélyhadat s nagyobb összegű pénzbeli segílyt; mindezt a király is megerősítette, s őszre megérkezett a háromezer főnyi segédsereg is, melyhez Apafy engedelmével az ifjú Thököly önként csatlakozott, de vezérül még mindig Telekit sürgették. Ennek eperjesi kudarcza után, míg a német sereg Telekit üldözte, Thököly a francia-lengyel segélyhaddal ügyesen mögéje kerül s Szepes és Liptó megyék csatlakozását biztosítván, sorra elfoglalja a bányavárokat. Bár csekély serege utóbb vereséget szenved, de a császári seregek viszont a francia harcztéren nem tudnak sikert aratni, a bécsi udvar tehát szokatlan engedékenységet mutat Thököly iránt. S ez engedett a követ-küldésre vonatkozó felszólításnak, mert már értesülhetett arról, hogy Szobieszki megváltoztatta politikáját, s így ő újabb segélyhadra nem igen számíthat. — *Holdot ülleni* = ünnepelni, tisztelni. V. ö. 110—1: hold-tisztelő népek.

188—189. vsz. *Sokat fárad az Sasok uránál — Kéntelenített onnét ell fordulni.* Thököly 1678 őszétől 1682 őszéig minden ősszel alkudozott az udvarral, s többször tett méltányos ajánlatokat, főkép a míg Zrinyi Ilonával kötendő frigyéhez az uralkodó beleegyezését meg nem nyerte, de rendszeren csak ígéretet, biztatást kapott, s a közben újra kezdődtek a «practicák»; az 1681-iki soproni országgyűlésen, — nyilván az ismét fenyegető francia háborútól való félelem miatt is — többféle engedményt biztosítottak ugyan a protestánsoknak, de a törvényt nem hajtották végre. Az 1682 nyarán és őszén vívott diadalmas hadjárata után Bécsben megint nagyon előzékenyek Thököly iránt, s a nov. 19-én kelt fegyverszüneti szerződésnek mindjárt első pontjában kéri Thö-

kölyt, hogy a portánál a béke biztosítása érdekében portai követe útján a maga részéről is minden lehetőt tegyen meg. (L. Majláth B. id. m. 35. l.) Thököly és hívei azonban már végkép elvesztették bizalmukat a bécsi ígéretekben, s bár maga is jobb szeretete volna a keresztény (különösen a francia) barátságot biztosítani, mint a költő mondja: *kénytelenségből*, hogy két szék közti állapotra ne jusson, mégis, hogy az eddig szerzett birtokain való uralmat megtarthassa, inkább a törökkel kötött szövetséget, miután ez 1682 nyarán már erőlesen támogatta s neki a Fülel alatt átnyújtott athnamében a fejedelmi (sőt királyi) címet följánlotta. Ekkor még félelmes volt a török hatalom híre, s csak kevés beavatott látta az évek óta tartó gyengülés jeleit. Ezt Thökölynek nem volt alkalmja észrevenni, folytatta tehát a régi erdélyi fejedelmek politikáját, s ez lett végzete.

193. vsz. L. feljebb a 120. és 121. vsz.-hoz írt jegyzeteket.

191—23. Muz. birodalmában, hatalmában — ha értelem szerint maradhatna is, a többi sor ríme így kívánja: *birodalomban, hatalomban*.

A 195. vsz. 1—3. sora csekély eltéréssel teljesen egyező a *Kem. Ján. eml.* III—II. 62. vsz. e három sorával:

Farka el-vágását *kigyó nem felejtí,*
A' meg-sértődött szű, ha módgyát ejtheti.
Duplázott mértékkel *boszszúját fizeti.*

195—3. Muz. *fűzetni* (íráshiba) = *fűzeti*.

198—1. Muz. *cősi* (íráshiba) = *cősi*; 1. alább 199—2. és 343—2. is.

198—3. Muz. *van* (íráshiba) = *con*.

200—1. Muz. Nagy *nemből* való — értelmileg így jó, de akkor a sor egy szótaggal kevesebb, azért pótlendő ekkép: *nem(zet)ből*, a mely szó, hasonló vonatkozásban, gyakran előfordul Gyöngyösinél.

200—202. vsz. A Thököly őseiről mondottak teljesen megfelelnek a történelmi valóságnak. Nem régi család, de atyja István, egyike a Felvidék leggazdagabb urainak, övé Késmárk, Árvavára, Likava s egyéb «kővárak», a körülöttük s Erdélyben fekvő nagy uradalmakkal. Nagy vagyona és családi összeköttetései folytán (egyik leányát gr. Eszterházy Ferencz vette nőül) tekintélye oly nagy volt, hogy egy ízben nádor-jelölt is volt. Nem tartozott az összeesküvők közé, de a részesség gyanúja miatt halálos betegen is üldözték s birtokait elkobozták.

204—4. Muz. *hazban* (íráshiba) = *hazában* (a rimelő sorok vége is így kívánja. — U. o. *Hagyit* = hajít, a hajító versenyről (kódobas vagy gerelyvetés) vett képes kifejezés.

207—2. Muz. *mind jószág* (íráshiba, így a sor egy szótaggal rövidebb is); OK. *mind (az) jószág* — helyett jobb: *minden jószág*. A *Kemény J. emlékezete* ajánló-levelében is (12. lp.): «Gyült ide egy testben *minden-féle jószág*». V. ö. még u. o. III—II. 24. vsz., a hol csaknem ismétlődik az 1—2. sor.

207—3. Muz. a sor egy szótaggal rövidebb; OK. javítása: (az) elfogadható.

210—1. Muz. *képzed* (alább 227—1. is) = képzeled ; l. feljebb : 95—2. : képzem.

211—4. *sokabság* (szokatlan képzés) = több időt éltek, idősebbek, tapasztaltabbak.

217—1. Muz. *irtozott ütne* — szivedben — OK. : *ülne*, de nincs ok e változtatásra, sőt a hirtelen meglepő érzés kifejezésére jobb az *ütne*. V. ö. *guta-ütés*.

218—4. Muz. *sokadályában* (íráshiba) = *sok akadályában*.

220—1. Muz. *Vgy* talám (íráshiba) = *Vagy* talám.

222—4. Muz. *más Tölgyésre* (íráshiba) = *más tölgyesre* ; OK. : *más* helyett *a* indokolatlan.

223—4. Muz. *Iñ* (szórövidítés) = *Isten*.

225—4. Muz. *rendessel* (íráshiba, mely miatt a sor egy szótaggal kelleténél hosszabb) = *rendesb* (a hogy Gy.-nél többször is előfordul a szó).

226—3. Muz. *munstrállya magát* = *monstrálja* (latin : *monstrare*) mutatja magát.

229—233. vsz. Thököly valóban sok levelet írt, még többet diktált, melyek nagyobbbrészt a hadviselést érdeklők vagy politikai vonatkozásúak, de nagy számmal vannak lelkiületét feltáró magánlevelei is (főkép Zr. Ilonához) ; ezek, valamint proclamatíói s ifjúságától fogja vezetett Naplói, bár sokszor csak sebtiben készültek, Thökölynak nemcsak tüzes magyar érzéséről és sokoldalú képzettségéről, hanem kiváló fogalmazó ügyességéről tanuskodnak. (Összegyűjtve a Magy. tört. Emlékekben *Thököly leveleskönyve* s *Naplója* cz. alatt több kötetben Thaly K., Thorma K. és Nagy Iván kiadásában.)

234—1. *elméd czirkálattyát* = körültekintését, vizsgálódását.

234—2. Muz. *onnét* — az OK. *onnan* javítására nincs szükség.

234—4. (teste) *állattyát* (régies) = állását.

235—7. Azok a kifejezések, melyekkel a virágzó ifjúságában levő Thököly szépségét rajzolja (*alabastrom nyak, kláris ajak, hajnalpiros orcza, szivárványos szemöldök*), Gyöngyösi egyéb munkáiban is előfordulnak, de a női szépség rajzában. V. ö. feljebb *Kem. J. eml.* I—I. 45. vsz.-hoz írt jegyz.

Egyéb tulajdonait összefoglalva l. alább a 240—242. vsz.-ban.

238—3. *ekkedigh* (régies) = eddig, ekkoráig.

239—1. karjai *kávája* = kerítése (pl. a kútnak), abroncsa, kiálló kerek széle valami edénynek ; átvitten, az ölelésre kitért karokra nézve szokatlan.

240—1. Muz. *ábrázlya* = ábrázolja (a rövidítés Gy.-nél másutt is előfordul).

240—2. Muz. *vala terétsége* = válla terjedtsége, szélessége.

241—3. Muz. *fejedelmek* (így a sor egy szótaggal hosszabb) = *fejedelmek*.

244. s köv. Thököly mint jó gazda, sokat törődött birtokai rendbentartásával, gazdasági utasításai is ezt mutatják (l. Lehoczky T. *Bereg vm. monogr.*) ; méltán remélhette tehát Zr. Ilona, hogy az ő nagyterjedelmű birtokai is jövedelmezőbbek lesznek, ha azoknak, mint férje, Thököly lesz a gondviselője.

246—3. Muz. *bús gondis* — OK. *bú s gond is*; mivel amúgy is helyes értelme van a kifejezésnek, nincs ok a változtatásra.

247—3., 4. Zrinyi Ilona öcsese, gróf Zrinyi János, a bécsi udvar megbízásából Munkácsra készült, ép akkor, midőn Thököly (1682 májusban) a budai basánál mulatva, megkötötte a török szövetséget. Kuruczokkal találkozáván, mivel küldetése gyanús volt előttük, Thököly visszaérkeztéig fogva tartották. De Thököly sem bízott benne, mert azt hitte, hogy az alkudozás csak ürgy, s voltaképp a néniével kötendő házasságát akarja megakadályozni. Hamarosan vissza is küldte őt Bécsbe, s a fegyverszünetet május 20-án felmondotta, de Saponarolával tovább folytatta az alkudozást s követét is elküldte Bécsbe, hogy a házassági engedély kiadását megsürgesse. L. 252. vsz. és jegyzetét is.

251—2. Muz. *gyorsága* = *gyorsasága* rövidített alakja, mint alább a 345. vsz.-ban *nyerség*.

251—4. Muz. *a' helyt történne* (íráshibák, e miatt a sor egy szótaggal rövidebb lett s értelme sem helyes) = (az OK. javítása szerint is) *a' hely(et)t — történe*.

252—1. *a' tájban lévén te veledis szemben*. Thököly nem ekkor találkozott először Zrinyi Ilonával. A házasság terve már 1678-ban fölmerült, s Zr. Ilona már 1679-ben hajlandó is volt Thökölyt kérőül elfogadni, de gyermekei (Julianna és Ferencz) vagyoni érdekeinek biztosítása végett a házasságot a császár beleegyezésétől tette függővé. Ez pedig sokáig késett; de mikor a török biztosította Thököly számára a felvidéki fejedelemséget, ennek kényszerű elvesztésével s a beleegyezés megadásával az udvar legalább azt remélte, hogy Th. közvetítésével (l. az 1682 nov. 19-iki béke 1. pontját) majd meghosszabbíthatja a török békét, s így szabad kezet nyer a franczia háború folytatására. Így aztán a császári követ, Saponarola biztosítására, hogy az engedély már útban van, 1682 jún. 15-én meg is történt az esküvő, s a lakodalomban Saponarola is résztvett.

254—3. Muz. *cözvegyel* (íráshiba) = *cözvegyül*.

257—3. *bukiklás* — l. *Kem. Ján. eml.* II—IV. 28. és III—V. 39. vsz. is.

259—3. *homályzik* = elhomályosodik.

260—2. *sebhetnek* = Gyöngyösi egyéb munkáiban is gyakori: l. *Kem. J. eml.* I—III. 54. III—VI. 111. és a Szómutatóban.

264—2. *alacsombítod* = *alacsonyabbítod* rövidítése (l. alább 269—4.: *alacsomság*). Zrinyi Ilona t. i. fejedelmi özvegy, kinek apai ősei több század óta történelmi hírnevűek, férjének pedig atyja és nagyatyja is erdélyi fejedelmek voltak, kikhez képest Thököly grófsága újabb keletű s megígért fejedelemsége is csak egy kis országrészre fog terjedni.

267—2. *hátra czáfol az egyenlőség* = ellenkezőre fordul; v. ö. *Mur. Vén.* III. 42: Az igaz *czáfolni* nem szokott szavátul; u. o. III. 353: *Czáfolna* örömet (a balogi kapitány) = visszafordulna útjáról).

268—3. *indulattyát* = indulását, Thököly dolgainak jól induló s nagyokra menő kezdetét.

271—1. Muz. *Azután* (íráshiba, így a sor egy szótaggal fölösen bővül) = *Aztán*.

271—4. Muz. *tövis* (íráshiba, mely itt egy szótaggal megrövidíti a sort) = OK. javítása : *tövis(se)t*; alább 351—3. : *töviset*.

272—4. Muz. *szerethetnek* (íráshiba, mely miatt a mondatnak nincs helyes értelme) = OK. javítása : *sérethetnék* elfogadható; v. ö. *sérődni* (*Igaz bar.* Act. IV. 7.), *sérült* tag (u. o. 19.) *Kem. J. eml.* III—II. 22. az haza *sérését*.

277—4. *Jó válaszsát várom* úgy énis ezeknek — szakasztott így ír a *Mur. Vén.* III. 309. vsz.-ban Wesselényi is Sz. Máriának :

Jó válaszsát várom jó oktatásomnak.

Itt ér véget *Venusnak* az ébredő Zr. Ilonához intézett beszéde.

278—4. Muz. *válasz ütelemet* — OK. *ütelemet* fölösleges változtatás.

281—3. *figyelmesen* (Gyöngyösi egyéb munkáiban is mindig így) = figyelmesen.

282—2. *Könyöklő kezire feje ereszkedett.* V. ö. *Mur. Vén.* II. 65 : (Wesselényi) *könyökre dőle* — s írni *ereszkedik*; u. o. III—24 : (Mária is) *dől* sokszor *könyökre*, hallgat s szomorkodik.

282—4. *felesedett* = szaporodott; l. feljebb 43—3. is.

283—3. Muz. *beszédinek* (íráshiba) — OK. javítása : *beszédimet* helyes.

284—4. Illhetett — *Suadához.* Az egész vsz. több hasonlatban és kifejezésben egyező a *Murányi Vénus* III. r. 406. vsz.-val :

Mely kedves beszédű, hogy ha azt vizsgálnám,
Ambrosia izzel szavait találnám,
Sváda kebelében neveltnek ajánlnám
 S-az *Isten-Aszszonyok* körében számlálnám.

L. még feljebb a 69. vsz. és 65—73. vszhoz írt jegyzetben a *Mur. Vén.* idézetét.

285—2. *erőtétéssem* — okoskodásom, beszédem erősségeit (argumentum); l. alább 371—4. is.

287—2. *Kikért késelteti* = a melyekkel késelteti.

287—3. *köz* munka = közönséges, rendes munka; l. alább 358—3. is.

287—4. *üdös* tanácskozás = több ideig tartó.

288—1. s köv. Muz. *elmének*, *tennének*, *lennének*, *vennének* a rimelő szók, de így a sorok egy szótaggal fölösen bővülnek s értelmük sem helyes; OK. helyes javítása szerint : *elménk*, *tennénk*, *lennénk*, *vennénk*.

288—2. Muz. *nyugovának* meg (íráshiba, mely szintén fölösen növeli a szótagszámot s értelmetlenné teszi a mondatot) = *nyugovánk meg.* (OK.-ban is.)

297—1. Muz. *jegyek* — OK. javítása : *jelek* fölösleges, mert a kézírati *jegy* is ilyen értelmű.

298—1. Muz. *Clotho orozája* (hibás másolat) — OK. javítása szerint *orsója*, így hangzik össze a többi sor rimeivel is. Gyöngyösi itt ép úgy összetéveszti a mythologiai sors-intéző Moirák (lat.

Parcák) szerepét, mint a *Murányi Vénus* I. 82. vsz.-ban, a hol szintén *Lachesis* fordította ollóját s *Atropos* az élet fonója (mint itt a 297—2. vsz.-ban), holott a művészeti ábrázolásokban *Clotho* fonja (a görög név is *fonást* jelent) *guzsalyán* az élet fonalát, ezt *orsójáról* tovább ereszti *Lachesis* (itt *Clotho* nyújtja tovább orsóját), *Atropos* pedig *ollójával* elmettszi azt, vagyis, végét szakítja az életnek. Ez a tévedésben való egyezés is a szerző azonosságát bizonyítja; a mythologiai szerepek és nevek körül Gyöngyösi néha egyéb munkáiban is téved, mert emlékezetből írja, s mivel nem értekezést, hanem költeményt írt, bizonyára nem tartotta fontosnak a teljes pontosságot.

298—2. Muz. *batya* (íráshiba) = *bántya*.

299—1. *nyomos* (régies) = nyomot hagyó, tartós.

300—1. Muz. *Végben uéuén* — OK. jav. szerint helyesebben: *vívén*.

300—302. vsz. A mikre itt *Venus* mint jövendő tennivalókra rábeszéli Thökölyt, a költemény írásakor már megtörténtek. Thököly ugyanis 1682 július első napjaiban, tehát esküvője után két hétre, már *felülőt* fuvatott s megkezdte nagy diadalokkal végződött nyári táborozását. (L. alább részletesebben a 316. és 334. vsz.-ban.)

300—3. Muz. *éllebi* (íráshiba) = *elébbi*.

302. vsz. Ezzel végződik *Venus* beszéde, melyet Thökölyhez intézve a 2-ik vsz.-ban kezdett, s melybe be van szőve a Zrínyi Ilonához intézett (92—277. vsz.) hosszú beszéd is.

303—3. Muz. *szenyiben* (OK. helyesen *szényiben*) = színében. L. alább 308—2.: *szinyessen*. V. ö. *Daed. templ.* IV. 148.: *szénlik*, de u. o. II. 4.: *színlik* is.

304—3. Muz. *kelle* (íráshiba) = *kele*.

306—4. Muz. *öörnre* helyiben (íráshiba) = *öröme helyiben*, t. i. Munkács várába.

307—4. Muz. *nyugodalmat* (íráshiba, mely egy szótaggal megnyújtja a sort) = *nyugalmas* (OK. is így); ez akkor még szokatlan rövidítés, de Gyöngyösi egyéb munkáiban is (l. a *Szómutatóban*) felváltva használja a teljes és rövidített alakokat. L. még alább: 364—2.: *nyugalmas*, 374—1.: *nyugodalmas*.

308—3. *csillagzó Eg* — l. 182—1. és 314—4.: *csillagzás*.

311—1. munkáját tovább sem *tárgyitta* = nem enged szünetet; Gy.-nél sűrűn használt kifejezés.

315—1. 2. *sárnyas boka* és *kígyózott Pálcza* = *Mercurius* jelvényei, l. feljebb *Palin*. 48. vsz. is. A vsz. értelme, hogy a sok alkudozás után hirtelen megkötött házasság a hír szárnyára kel: sokak öröme s némelyek meglepetésére és bosszúságára.

316—2. Muz. *Az friggyesség dül-fül* stb. Thaly K. szerint az erdélyiek értendők, főképp Teleki és Apafy, amaz, mert a saját leányát akarta Thökölyhez adni (Cserei id. m. és Bethlen M. *Önéletírása* szerint már jegygyűrűje is volt, de ez nem bizonyítható), Apafy pedig azért, mert fejedelmi székét fáltette Thökölytől, a ki a lutheránus szászok és a török segítségével bizonyára el is nyerhette volna azt, de ez nem volt szándékában. E bosszú-

ság és féltékenység miatt *akadályoskodtak* s nem akartak sereget küldeni Th. támogatására, de a porta parancsára meg kellett jellenniök Thököly táborában. A *frigyesség* azonban a császárra és szövetségeseire is érthető.

318—1. és 4. Muz. meg *ütetti* — fel *kötteti* (íráshibák) = meg *ütteti* — fel *kötteti*.

322—4. Muz. *Atha Leánya* (másoláshiba) — OK. *Aietes* (lat. *Aeetes*) *lyánya*; Aeetes, Medea atyja, a colchisi király.

325—3. Muz. *Az fel ülő s-arma* — nyilván a «felülést» s az «ad arma» = fegyverre! szólítást jelentő kürtjel értendő, mely «hallatik».

329—331. vsz.-ban egész sorok csaknem szó szerint egyezők *Kem. Ján. eml.* II—IV. 43—44. és III—V. 120—1. soraival, amott:

Nehéz el-szakatta (a köv. vsz. itt is:

keserves elválása) egygyé lőtt két szűnek

Kiket a' szeretet igaznak tölt s-hűnek

A' Nád-méz-is telezik akkor keserűnek.

Az Ambrosia-is Aconitum fünek.

A 330—3. sora a III—V. 120—1. sorával egyező:

Nagy elme nem szokta az alacsonkodást.

A 331—3. 4. sorában is vannak egyező kifejezések a *K. J. eml.* u. o. 121—122. vsz.-val. A minthogy Kemény János és Lónyai Anna búcsúja III—V. 96—110. vsz. viszonyokban és érzelmeiben sok hasonlóságot mutat Thököly és Zrínyi Ilona búcsújával a 326—331. vsz.-ban, csakhogy ez rövidebbre van fogva.

330—2. Muz. *azon szíue* — OK. *asszony-szive*, de nem szükséges ez önkényes változtatás, mert a kézirat szavait meghagyva is helyes értelme van a sornak; a két sor t. i. szembeállítja Thököly és Zrínyi Ilona fájdalmaát az elváláskor: Ez is (t. i. Thököly) fájdalmasan hagyja el szerelmét. Az is (t. i. Zr. Ilona) érzi azon (t. i. az elváláson) szíve nagy gyötrelmét.

331—4. Muz. *nepiuel* (hibás másolat, mely értelmetlenné teszi a sort); a rímelő sorok vége s a 4-ik sor szövege azonban pótolhatóvá teszik a szót ekkép: *fényivel* (OK. is így), annál inkább, mert a *köd után feljövő nap*, a *ború után derű* stb. képes kifejezés — a sors vagy viszonyok jelzésére — Gyöngyösi egyéb munkáiban s itt is sűrűn feltalálható. (L. Gy. *Összes költ.* I. köt.)

335—1. Muz. *ereje* (íráshiba, mely a sort egy szótaggal fölösen hosszabbítja) — OK.-ban helyesen: *érje*.

336—2. Muz. *akadálma* (a vele rímelő szókban is: hatalma, oltálma) = *akadalma* (szokatlan képzés ugyan Gyöngyösinél is *akadály* helyett, de a rímelő szók mutatják, hogy amúgy helyes).

334—339. vsz. Thökölyt *az szerencse kedve* 1682. évi nyári hadjáratában — valóban *job szárnyára veszi*. Hadi mérnöke, Szirmay András tanácsára a július 19—20. közti éjjelen rajtaütéssel elfoglalja Kassa flegvárát, s mire a várost elfoglalja (aug. 14), a májusban kötött budai szerződés jóváhagyása után Ibrahim pasa nagy

sereggel indul Thököly támogatására. Felső-Magyarország legjelentékenyebb s leggazdagabb fővárosa elfoglalásának és a török sereg közeledésének híre döntőleg hatott a többi város és vár megadására: Eperjes, Lőcse, Tokaj, Szádvár, Onod, Putnok, majd a bányavárosok, Zólyom, Léva egymás után Thököly kezére kerülnek; aug. 22-én már az erős Füleket veszi ostrom alá, s bár a buzgó katolikus és Lipót rendületlen híve, Koháry István a vár kapitánya vitézül ellenáll, e *rakmerősége* hiába kezd vele *tuszkodni* (339. vsz.), a várórség kényszerítésére át kellett adnia a várat, az nap (szept. 2.), mikor Apafy is megérkezett a török-magyar sereg egyesült táborába. Koháry további *akaratoskodása* miatt (mivel t. i. nem akart Thököly pártjára állni) börtönbe kerül, melynek szigorúságán utóbb csak Zrinyi Ilona enyhített valamennyire; így aztán csak 1685-ben, Thököly csillagának lehanyatlása után nyerte vissza szabadságát s vette el utóbb király-hűségé jutalmát.

340—341. vsz. Az a *Laurus*, melyet a *Hold készített jeles hívinek*, Thökölynek, a szultáni athname volt, melyben megerősítvén a budai szerződést, *zászló s fejedelmi pálcza* mellett átadja neki *királyi* címmel Felső-Magyarországot, de Thököly — mint egykor Bocskay és Bethlen Gábor — ezt a címet nem fogadja el; hanem csak fejedelem és a magyarországi Részek ura akar lenni, s ezentúl így is nevezi magát.

342. vsz. A nagy ünnepséggel átadott athname, melyet Thököly a seregnek is bemutatott (később a kassai gyűlésen azt mondta a rendeknek, mikor annak felolvasását ismételten hiába kérték, hogy már a táborban *felolvastatta*), 40 ezer tallér évi adó terhét róttá az új fejedelemségre, de viszont annyi szabadságot és támogatást ígért, hogy e hathatós pártfogás jobb idők felvirradtát jelentette a sokat szenvedett s végső romlásra jutott (= *czondorlott*) Hazának. Ebben a reményben örvendettek is hívei s fejedelmőknek és uroknak ismerték, csak az erdélyiek fogadták megdöbbenéssel, sőt titkos haraggal és féltékenységgel. (L. feljebb a 316. vsz.-hoz írt jegyz.) — *Czondorlott* haza — romlásra jutott, lerongyolt; v. ö. *Mur. Vén.* I. 177.: az fekete gyász *czondorlott* rondgyával; *Kem. J. eml.* II—V. 28.: köz *czondorában* rongyosan. A hazai állapotokra vonatkoztatva l. alább a 343—345. vsz.-ban.

343—1. Muz. *venni* — OK. *tenni*; igaz, hogy a 2-ik sor végső szava is *venni*, de ez nem elég ok amott a változtatásra.

343—2. Muz. *Eősi* = *eősi*; l. feljebb 198—1. és 198—2. is.

345—2. *nyers(s)éginek* ki szára(d)t veleje. — V. ö. *nyers* fa = *nedves* fa, melyben még van valami életnedv; itt képletesen a Haza életnedvét vesztett, száradó fája értendő.

349. vsz. *Kél ellenségivel frigykötésre*. Ez a Bécsben 1682 nov. 19-én aláírt fegyverszüneti szerződés, melyet egész terjedelmében közöl Majláth (l. id. m. 35—37. l.) s mivel az országgyűlésen előterjesztetett, azt Gyöngyösi is jól ismerhette.

355—4. Muz. *üdvözetekben* — a 3-ik sor rimelő szava is: *készületekben*, nincs ok tehát az OK. *üdvözlésekben* változtatásra.

356—4. Muz. S-meg ujul s-még (nincs szükség az s-re).

355—357. vsz. Thökölynek a diadalmas hadjáratról való hazatérése mindenütt, a merre ment, lelkes ünneplésekre adott alkalmat, fővárosába való bevonulása pedig fényes diadalmenetben történt, öröm és lelkesedés szólt az üdvözlésekből, bizalom és remény fogta el a szíveket a jobb jövő felvirradtán.

358—3. *köz* = közönséges, mindennapi ; l. feljebb is 287—3.

361—2. Muz. *kit* (írásiba) = *kik*.

364—2. *nyugalmas* — v. ö. 307—4. : nyugalmat.

366—3. *piheskedik* = piheg.

366—4. *sziveskedik* = a hol igaz szívből fakad.

369—1. szeme *czirkalmával*. — L. Kemény J. eml. I—I. 13. is.

371—4. *erőtettségiben* — l. feljebb 285—2. A sor értelme tehát, hogy a dolgok szokatlanul jó folyását Thököly bizakodva nézi s ezt példákkal is bizonyítgatja (= erősítgeti), de Zrinyi Ilona aggódva néz a jövőbe, mert bár a remény «jót ígért», «több rosszat jövendőlt» a félelem.

373—3. *bolhákat az sön-is nyomozóok* (szólásmód) = kákán is csomót keresők, a kik a szerződések világos szavain is fennakadnak, kételkednek.

374—1. *nyugodalma* — v. ö. 307—4. és 364—2.

374—3. Muz. Az *mélybeli* búknak — hatalma (így a sornak nines elég világos értelme), az OK. nem mer javítani s csak ?-t tesz a szó mellé ; mivel azonban a kéziratban temérdek ékezetbeli hiba van, valószínű, hogy itt is az okozza a zavart, s a szó helyesen így olvasandó : *Az mélybéli* = a mélyből (a mely aggodalmakból) eredő búknak.

382—3. az *búk soka* = sokasága, mennyisége ; l. alább 494—3. : sokság, s egyebütt is.

385—2. *íret* (ma : írt) — mint feljebb ismételve : *töviset*.

393—3 Muz. *dőlőlő* habok = mintegy egymásra *dűlő, dülöngő*.

399—2. Muz. *artomast* = *ártomást* (a rimelő sorok egyezése mutatja, hogy nem íráshiba, hanem a költő tudatos képzése) = ártalmat, ártást.

399—4. Muz. *áldomást* = áldást.

400—1. Muz. *cő földben* (írásiba) = *jó földben* (OK. is).

404—1. Muz. Mindennek — helyesebb : *Mindenek* (OK. is).

406—1. az *Ég csillagása* — l. feljebb 182—1., 314—4. és 308—3.

406—407. vsz. Thököly Imre István nevű fiára vonatkozik, ki 1683 febr. 20-án született s csecsemő korában, azon év ápr. 3-án már meghalt.

409—1. Muz. *sengéit* (mint *sákmány, törsök* stb.) — *raggya* = zsengéit — ragya ; alább 459—2 : ragyázni.

411—4. *Saturnus alatt* = a boldog aranykorban.

412—4. *reáis érték* = majd rájöttek, megérttek.

417—1. *eperjet* (feljebb íret, töviset), v. ö. Eperjes, szederjes.

417—4. *Úsura* = kamat, haszon, *uzsora*.

419—1. Muz. meg *szertened* — meg *sértened* (OK. is).

421. vsz. Ezzel végződik Vénusnak a 396. vsz.-ban kezdett beszéde, melyet álmukban intéz a fejedelmi párhoz ; tartalmilag

jelképes kifejezése annak, a mi őket éjjel-nappal elfoglalja : a jelen öröme a kivívott sikerek után s a kétes jövőn való aggodás ; szerelmük azonban inkább hajlandó bízni a jobb napokban, kivált ha az őket eddig is segítő török barátságát arannyal-ezüsttel és diszes követséggel igyekeznek a jövőre is biztosítani.

422—435. vsz. az előbbiekkal ellentétben Hermes mintegy a közhangulat aggodalmas kifejezője, főkép a török szövetséggel szemben ; a német (Sas) megerősödhetik, a hatalmas velencei köztársaság (Oroszlán) régi szövetségese, sokat tehet a pápa (Tiberis) is (a költő tudhatta, hogy a lengyel királyt szintén a pápa vontatja el a fölkelők támogatásától s beszélt rá követe útján a Lipóttal való szövetkezésre) ; a francia (liliom) elég gondot okozott eddig a császárnak, de már itt is javul a helyzet : a török hatalom (Hold) pedig gyakran változik s félő, hogy *elfogy előbbi fényével* (434. vsz.) s így a török szövetség nagy veszélyt hozhat (435. vsz.).

424—3. Muz. *hasznossab* (íráshiba, mely egy szótaggal megnyújtja a sort) = *hasznosb* (OK. is).

426—3. Muz. *meg ne mellyedjen vagy háta vagy mállya* = hogy meg ne tépjék, kopaszszák ; mellyedni = koppadni ; v. ö. *meg-melleyeszt* = megkopaszt.

428—2. Muz. *Tengerekik* (íráshiba) = *Tengerekig*.

432—3. Muz. a sor két szótaggal rövidebb ; OK. pótlása : (*annak*) elfogadható.

435—4. Muz. *veád* (íráshiba) = *rád*.

436—468. vsz. Hermes szavaira ismét Venus felel, czáfolgatva annak érveit, s bizonyítgatva, hogy a császár dolga korántsem áll olyan jól a francziánál (Kakas), kisebb szövetségeseit (pacsirták) pedig az olasz köztársasággal együtt legázolja a török félelmes ereje ; bár elismeri, hogy nagy nyereség volna ellene a nemzetek egyetértő szövetsége, de ezt gátolja az irigység ; lám Thököly mennyit sürgölődött mindenfelé (czélzás a francia és lengyel meg az erdélyi kísérletekre) ; maradjon hát a kezdett úton, s ne rontsa *hitelét* az ingadozással, mert ez nagy veszélyt hozhat reá és az országra ; ne eressze szét hát seregeit, s ha már úgy hozta a szükség (455. s 467.), maradjon meg a kezdett úton.

437—4. (a Sas) *félti kopadástúl feit* = fél, hogy megtépik, megkopasztják feje tollazatát. L. feljebb 426—3. *meg-melleyed, meg-melleyeszt* jegyz.

437.—2. Muz. *ületit* (íráshiba) = *velejit* (OK. is).

443—2. Muz. *Mint ha moly ha esik* (az első *ha* íráshiba) = *Mint a' moly stb.*

445—2. Muz. *Eőszőninek* = *cőzöninek*.

452—1. Muz. *Tanácsossabban is* (íráshiba, mely egy szótaggal fölösen nyújtja a sort) = *Tanácsossabb is*.

452—2. Muz. *follyamodttal s-uetet'* (íráshibák) = *follyamodtál s-vetted* (OK. *vetett* javítása hibás).

453—4. Muz. *sorszodot* = *sorsodot*.

454—1. Muz. *hathattya* (OK. is) — helyesebb volna : *hajt-hattya*, mert a szólásmód is : kedvére *hajt*, s a 2-ik sor is mutatja,

hogy a költő a classikus sorokra gondolt: *si superos flectere nequeo, Acheronta movebo.*

454—4. Muz. *ra törölt* (íráshiba) = *rú torlott* (OK. is).

458—3. *hiteledet* — l. *Kem. J. eml.* és jz.

458—4. Muz. *szedeti* (ékezethiba) = *szédeti* (OK. *hevíti* javítása hibás olvasat).

463—3. Muz. *masuttis* = *másuttis* (OK. *már itt is* hibás olvasás).

470—3. Muz. *s-touab* (a sor így rövidebb) = *és tovább* (OK. is).

470—4. *látás* = álomlátás, látomás.

473—3. Muz. *ueszi* = OK. jav. *viszi*.

474—2. Muz. *szol Venus* (így a sor két szótaggal rövidebb) = OK. jav. *szól (vala) Venus*.

475—4. Muz. *ueszszőis* (íráshiba) = *vesző* (vagyis *veszendő*).

479—2. Ez a kassai országgyűlés, melyet Thököly Munkácsról 1682 decz. 12-én kelt körleveleivel 1683 január 11-ikére hívott egybe.

480—1. *szép pompával* — a fejedelmi pár bevonulása Kassára valóban nagy pompával s általános lelkesedés mellett történt.

481—1. *mások is hamar össze gyűlnek.* A kassai országgyűlésen 20 vármegye, 9 szabad királyi város, 3 püspök, 2 káptalan, 1 convent s 19 főúr és özvegy követte vett részt. (Majláth B. id. m. egykorú jegyzékek névszerint felsorolják őket, köztük Gyöngyösit is.)

481—4. Muz. *vigyaz* szárnyon (íráshiba) — OK. föltételes javítása: (*viasz?*) helyett jobb: *vijas*. (Czélzás Icarus végzetes repülésére.)

482—4. vsz. A mint a rendek jan. 11. és 12-én megalakultak (elnökké Sebestyén András váradi püspököt választván), azonnal hozzáláttak a fejedelmi propositiók tárgyalásához, de heves viták fejlődtek ki, különösen az adózás terhei s az athname körül, mert Thököly a rendeknek ezt a kérelmét azzal az ürügygel, hogy sem eredetije, sem másolata nincs nála (voltaképp pedig külpolitikai okokból) megtagadta, a szűkmarkú adóajánlatért pedig kemény szemrehányásokkal illette, sőt meg is fenyegette őket. Így aztán a rendek belenyugodtak Thököly akaratába, Szirmay Istvánt megválasztották a portára küldendő követnek (utasításait l. Majláth id. m.) s megszavazták költségeit is.

483—2. Muz. *tanacslast* (íráshiba, mely miatt a sor egy szótaggal rövidebb) = *tanácslását*. (OK. is.)

485. Egyéb dolgaikat is elvégezvén a rendek, lassankint lecsendesedtek s jan. 28-án «szép megegyezés»-sel fejezték be a gyűlést, mely után «turmatim» (azaz csapatosan, seregesen) mentek át búcsú-audientiára a fejedelemhez, kivel az egész országgyűlés alatt mindig követek útján érintkeztek: így értesítették őt a végzésekről, viszont a fejedelem 4—5 követtel küldötte át feleleteit.

486—1., 2. Sebestyén A. püspök az utóbbi napokban beteg lévén, «az nemes státusok» úgy határoztak, hogy «tiszteletes Illyefalvi István uram legyen szószóló a búcsúzáskor». Ő képviseli tehát «az rongyolt Haza személyét» mind akkor, midőn az egykorú Napló szerint is (l. Majláth id. m.) «térdet-fejet hajt», mind akkor, midőn a vele jött rendek nevében beszél.

486—4. Muz. *az taja* szájának (íráshiba) — OK. javítása *ajtaja szájának* (Homerosnál: szájának rekesze) helyes.

487—492. vsz. Az egykorú Napló (Majláth id. m. 68—70. l.) bő kivonatban közli mind a «szószólló» beszédét, mind a fejedelem «kegyelmes» válaszát, melyek teljes kibékülésről és egyetértésről tanuskodnak. A költői beszédben természetesen csak egy-két általánosság van abból s itt a fejedelem is csak így felel (l. 496. vsz.) az allegorikus hódolatra.

489—4. Muz. *ujulasát adtez* (íráshibák, így a sor egy szótaggal hosszabb is) helyesebben: *újulást adsz* (OK. is) = megújítod.

492—3. Múz. *lehülhet* (íráshiba) — OK. javítása: *lehulthat* helyes, mert a var gyógyulás után leesik, lehull a sebről.

493—3. *Nem túrheti* = nem tud ellenállni.

493—5. vsz. Az egykorú Naplóban (Majláth id. m.) nincs szó arról, hogy a fejedelemasszonyhoz is elmentek volna a rendek búcsúlátogatásra. Lehet, hogy ekkor már nem is volt Kassán; de valószínűbb, hogy a Napló-írók csak a hivatalos dolgok érdekelték, ezért nem szól sehol róla. Ellenben Gyöngyösi, bár a Naplóban említett vitatkozók közt sehol sem szerepel, a határozatokat vivő alkalmi küldötteket is a tekintélyesebb rendekből választják (Gy. ekkor még nem alispán), mint az egész költemény bizonyítja, mindennek tudója-látója volt s bizonyosan jelen volt a búcsúkihallgatásokon is, tudhatta tehát, hogy a fejedelemasszonyt szintén üdvözölték, ő is kegyesen fogadta (l. 498. vsz.) a hódoló tisztelgést s férjével együtt bizakodó reménységgel tekintett a jövőbe.

494—3. Muz. *terhek szokása* (íráshiba) = *soksága*; l. feljebb 382—3: *búk soka*.

495—1. *egyes* = egyesült, egyesített.

496—3. *hibázás* — v. ö. feljebb 18—3: *hibál*.

497—4. Muz. *csendesithette* (íráshiba) = *csendesíthesse*. (OK. is.)

497—498. vsz. Ezzel a két vsz.-kal, tehát az 1683 jan. 28-án történekkkel, befejeződik a költemény, melyet — mint a bevezetésben már jeleztem — ha meg is kezdett, nem fejezhetett be Gyöngyösi előbb mint április—májusban, mert a 406—7. vsz.-ban megjósolja a fejedelmi párnak, hogy elsőszülöttjük nem fog sokáig élni. (L. feljebb a 407. vsz.-hoz írt jegyzetet.) A jóslat további része azonban (412. vsz.) a később szülöttektől továbbterjedő új nemzetségről szólva, azt mondja: «*Felséges nevezet leendő dicsőségetek*». A továbbiakban t. i. abban bizakodik, hogy török pártfogás mellett az 1682-iki győzelmes hadjárat megismétlése után egész Felső-Magyarország az ő uralma alá jut «királyi» ezímmel, a mit különben az athname már Fülek alatt felajánlott neki. A költőnek tehát tudnia kellett a régiebb és újabb alkudozásokról s ezekből meríthette a jóslásban kifejezett reményeit. Az 1682 nov. 19-iki bécsi szerződésben ugyan Thököly a Garamig terjedő részt csak a fegyverszünet tartamára kapta, a bányavárosokat pedig havi 3000 frt kárpótlásért visszaadta s hat fontos vár is német kézen maradt, de a török készülődéseinek hírére 1683 tavaszán már nemcsak az egész Felvidéket követelte, hanem birodalmi fejedelmi ezímet s külföldi birtokadományt is kívánt. Kivánságát — leg-

alább Felső-Magyarország átengedésére nézve a spanyol követ is támogatta, mert ő már előbb is Thököly s a török megbékítését sürgette, hogy aztán egész erővel a francia háborút folytathassák. Hiába jelentették Lipót konstantinápolyi residensei, hogy a török háborúra készül s Thököly szintén ebben dolgozik a portán, melyre nagy hatással volt annak 1682. évi diadalmas hadjárata. Thököly követelései fokozásával s a háborús készülődés terjesztésével nyilván csak a bécsi udvarra akart döntőleg hatni, mert tudta, hogy a nádor s a királpárti magyarság az ő leverésüket sürgetik, de a pápai diplomácia is ezen dolgozott, s török háború esetére a lengyel-német szövetséget is létrehozta. Mikor Thököly seholl sem ért célzt, jún. 10-én a szultán parancsára nagy kísérettel megjelent az eszéki török táborban s június 21-én felmondotta a novemberi fegyverszünetet. Július 14-én Kara Mustafa már Bécs alatt állt s Thökölyt is odarendelte. Lipót pedig teljesen sorsára hagyta egész Magyarországot, megengedve eddigi híveinek is, hogy meghódoljanak Thökölynek. Ily körülmények között ez méltán remélte, hogy el fogja érni végső célját. Ez a bizakodó remény nyilatkozik meg a 497-ik vsz.-ban, midőn *karáját újra felkötö.*

Gyöngyösi tehát, ha költeményét az 1682-iki győzelmek s a kassai országgyűlés hatása alatt 1683 tavaszán meg is kezdte, júniusban eddig jutva, tovább bizonyosan nem folytatta. Nemcsak azért, mert a jövő események fejlődését nem tudhatta, hanem bízván a megjósolt sikeres végben, nem is akarta folytatni. Utólag azt mondhatnók, hogy kerekébb lett volna a költemény, ha hőseinek későbbi sorsát is megénekli (mint tette ezt a *Kemény J. eml.*-ben); de ne feledjük, hogy a költőnek nem ez volt a célja, hanem az, hogy a fejedelmi párnak, dicsőségük tetőpontján, humanista hódolattal kedveskedjék, előre megjósolva a biztosan remélt kedvező befejezést, melynek ilyen formában való kifejezése még nagyobb hatású lehetett volna, mint ha a megtörtént eseményeket foglalja versbe. A kívánt célra a költemény így is teljesen befejezett egész. Mikor azonban a költemény átadására kerülhetett volna a sor, olyan fordulat következett, a mire senki sem számított. Megérte ugyan a költő a nagy felszabadító háború befejezését s Thököly szerencséjének teljes letűntét, de a változott viszonyok között arra gondolnia sem lehetett, hogy a már kész költeményt folytassa vagy újra átdolgozza.

PROSERPINA ELRAGADTATÁSA.

Ezt a költeményt *Gyöngyösi István ismeretlen elbeszélő költeménye* című felolvasásom kapcsán az 1918 május 6-iki ülésen mutattam be a M. Tud. Akadémia I. osztályának. Eladdig soha sem volt róla szó az irodalomban, s annak sines semmi nyoma, hogy nyomtatásban valaha megjelent volna. Én Gyöngyösi munkáiról írott értekezéseimben ismételve kifejeztem azt a véleményemet, hogy Gyöngyösi ifjúkori költői munkássága nem merült ki az addig neve alatt közlött vagy a hagyomány által jó okkal neki tulajdonított költeményekkel. Az a rajongó lelkesedés, melylyel a klasszikusokat olvasta, s az a gyönyörűség, melylyel főképp a mythikus tárgyú elbeszélésekben elmélyedt, nem elégedhetett meg egy-két ilyen történetnek (*Daedalus temploma*, *Csalárd Cupido*) feldolgozásával; kiadásukra azonban később annál kevésbbé gondolt, mert akkor már nagyobb s érdekesebb tárgyakkal foglalkozott, másrészt mert néha ezeket is alig tudta visszaszerezni azoktól, kik tőle lemásolás végett elvitték. Így maradt kéziratban a *Proserpina elragadtatása* is, mely — mint föntebb idézett felolvasásomban a költemény tárgyára, feldolgozása módjára, előadása és stílusára, egyező és rokon helyeire vonatkozó idézetekkel bebizonyítottam, — minden kétséget kizáróan Gyöngyösi alkotása. Felolvasásom — a nyomdai munka rendkívüli drágasága s Akadémiánk súlyos pénzügyi helyzete miatt — csak 1921 őszén jelenhetett meg (I. *Akad. értekezések* a nyelv- és széptud. köréből XXIV. köt. 1. sz.), a költemény teljes szövege pedig e kötetben jelenik meg először.

A költeménynek — időrendi közlésben — *Gyöngyösi összes költeményei* I. kötetében vagy a jelen II. kötet elején volna igazi helye, de az I. kötet 1914 márczius havában került ki sajtó alól, a II. kötet 1—18. íve pedig 1914 augusztus havában (a mikor a *Proserpina elragadtatását* még magam sem ismertem) már nemcsak kiszedve, hanem tördelve teljesen készen állt a nyomtatásra; s bár erre a háború kitörése óta egyre súlyosbodó viszonyok miatt csak most került sor, hogy az újra-tördelés költséges munkáját elkerüljük, az 1917-ben fölfedezett költemény e kötetnek is csak a végére jöhetett, mint az I. köt. *Pótléka*.

A költemény kéziratáról, tárgyáról, feldolgozásáról stb. fentebb idézett akadémiai felolvasásomból e helyen kutatásaimnak és fejtegetéseimnek csak főbb eredményeit foglalom össze, a forrásaival való összevetést és a költő egyéb munkáival való egyezéseket pedig a felolvasás adatainál is részletesebben a jegyzetekre hagyom.

A *Proserpina elragadtatásának* egyetlenül fennmaradt kéziratát 1917 tavaszán — a kecskeméti református collegium nagy könyvtárában Gyöngyösi-kiadványok után kutatva — egy kis nyolczad-rétű kézirati kötetben találtam, melyet elejétől végig Rétey (Réthei- és Rhéteynek is írva) T. Ádám a XVIII. század első felében (1729—32.) írt össze.

A kötet első felét Gyöngyösinek két ismert költeménye: a *Csalárd Cupido* és a *Palinodia* foglalja el, mindkettőt az teszi becsessé, hogy amaz az első (1734.) kiadás előtt, emez az első kiadás (1695.) után készült ugyan, de mindkettő régi kéziratokról vett másolat. (A szöveg-eltéréseket l. a III-ik kötetben közlendő *Csalárd Cupido* után, a *Palinodiához* csatolt jegyzeteket pedig feljebb a jelen kötetben.) Van még a kötetben egy lakodalmi verseszet, melyet maga a másoló szerzett s mondott el 1730 május 1-én egy ifjú pár lakodalmán: van benne továbbá egy kis latin intellem s egy *Magyarország termékenységéről* szóló négy lapnyi magyar verseszet Csúzi Józseftől. A kötet 6-ik s utolsó költeménye *Proserpina elragadtatása*, melynek teljes címe feljebb a szöveg előtt olvasható. A kéziratokon olyan nyomdai utasítások vannak németül följegyezve, melyek azt mutatják, hogy valaki 1735—40 körül tervbe vette — a *Csalárd Cupidót* kivéve — a kötet magyar költeményeinek kiadását, de semmi nyoma, hogy a terv megvalósult volna. Így a kötet legérdekesebb darabja, a Proserpináról szóló költemény, teljesen ismeretlenül s mostanáig kéziratban maradt.

A kis kézirati colligatum, melyet másolója után Rétey-codex-nek nevezhetünk, valószínűleg 1806-ban került a kecskeméti ref. collegium könyvtárába azzal a könyvgyűjteménnyel, melyet ez évben gr. Teleki László adományozott a collegiumnak. Lehetséges azonban, hogy mások hagyatékából került oda, de mindenesetre a XIX. század elején, mert a korábban készült könyvtári jegyzékekben nem fordul elő.

A másoló Rétey T. Ádám — mint akadémiai felolvasásom kivonatos adatai (*Akad. Értesítő* 1919.) alapján Harsányi István sárospataki ref. főiskolai tanár az ottani gazdag könyv- és kéziratárban kikutatta — sárospataki togatus diák volt, 1727 nov. 27-én subscribált s ifj. Csécsi János († 1769.) följegyzései szerint 1737-ben a szerencsi ref. iskola rektora volt, s 1739-ben mint a veszprémmegyei Csajág község lelkésze halt meg. Születéshelye azonban sehol sincs följegyezve. Könyveit barátja, Pápai Molnár Mihály, akkor győri iskola-rektor vette magához. Ezek közül néhány kézirati kötet (az előadások után készült compendiumok) utóbb a sárospataki könyvtárba kerültek. Ezek is, mint a Kecske-métre került kézirati kötet igen gondosan vannak írva, különösen a *Proserpina elragadtatása*, melynek másolásával nem kellett úgy sietnie, mint — saját bejegyzése szerint — a *Csalárd Cupido*- és *Palinodiával*, melyeket talán csak rövid időre kaphatott meg lemásolás végett. Mindenesetre latin műveltségű s könyv- és költészetkedvelő ifjú volt, Gyöngyösi munkáit pedig mint a XVIII. századi olvasók általában, a sárospataki ifjúság annál inkább kedvelte, mert a költő egykor szintén a hírneves

pataki iskolának volt tanulója. A gyenge szövetű lakodalmi verseszet azonban, mely a saját munkája, azt a kérdést is eldönti, hogy a Proserpináról szóló költemény semmi esetre sem az ő alkotása, s ehhez csak annyi köze van, mint a szintén költészetkedvelő s verselgető Gosztónyi Antalnak a maga Gyöngyösi-másolataihoz. (L. ezeket az I. kötetben a hozzájuk írott jegyzetekkel.)

Proserpina elragadtatásának című lapján a szerző nincs megnevezve, s magában az, hogy két kétségtelenül Gyöngyösi-től eredő költeménynyel együtt van egy kötetben, még nem bizonyítaná a szerző azonosságát; de az már nyomósabb bizonyíték, hogy mind a *Csalárd Cupido*, mind a *Palinodia* másolata az első kiadásoknál régibb eredetű kéziratokból készült. Rétey tehát, ha talán nem is ezekkel együtt, mindenesetre jó forrásból kaphatta a harmadikat is. Elég azonban nyolcz-tíz lapnyi szöveg átolvasása, hogy felismerjük benne Gyöngyösi szavát s költői stílusát, az egésznek átolvasása pedig teljesen kétségtelenné teszi, hogy az Gyöngyösi költeménye, mely, ha egészben véve nem teljesen eredeti munka is, az átdolgozás igen sikerült, s részleteiben annyi eredeti szépség van, hogy méltán sorakozik Gyöngyösi ifjabbkori legjobb munkáihoz.

A költemény tárgya az ó-görög népképzeteinek egyik legszebb alkotása: Demeter (Ceres) leányának Persephoné (Proserpiná)-nak elrablása az alvilág istene Aidoneus (Pluto) által, majd időnkint, a tavaszi és nyári hónapokban, visszatérése a földre. A mythos symbolikus kifejezése annak, hogy a föld és a belévetett mag télen elhal s tavasszal újra éled. Költői feldolgozása is oly régi, mint maga a görög költészet. Ókori írók már a homérosi kort megelőző időből említenek egy-két költőt, a kik hymnusokat zengtek a két istennő: az anya és Zeustól származó leánya tiszteletére, mint a kiknek a föld termékenységet, a gabona, a gyümölcsök és virágok áldását köszönik, s már akkor meghonosodtak az eleusisi mysteriumok is. Valamennyi előző költői alkotást felülmúlta azonban a Homérosnak tulajdonított Demeter-hymnus, mely az istennők hálás dicséretén kívül mythikus történetüket is elbeszéli. Ezt az elbeszélést egyszerű előadásában is oly vonzóvá tette a mélységes anyai fájdalomnak s a gyermeki szeretetnek rajza, s annyira átmeg áthatotta a kegyeletes hála és a mystikus vallásos érzés a két istennő mint az emberiség jötevői iránt, hogy e költemény lett forrása a későbbi költői és képzőművészeti alkotásoknak. (L. részletesebben id. akadémiai felolvasásom 10—11. l.)

A föld termékenységet jelképező mythos s ezzel az istennők tisztelete korán elterjedt Görögország más vidékein s utóbb az itáliai görög gyarmatokon is: különösen a kimeríthetetlen termékenységu Siciliában, s ennek is főkép Henna városában volt legnagyobb a Demeter-cultus. Cicero tanúsága szerint, a ki — midőn a Verres elleni vádbeszédekre készült — Henna vidékét is bejárta, azt mondja, hogy a siciliai néppel szinte veleszületik az az őshit, hogy Ceres és leánya Siciliában születtek, s hogy a hennai ligetben történt Proserpina elrablása is. A helyi emlékek ősidőktől fogva mintegy megszentelték ezt a földet, s ezért oly nagy tekintélye és vonzóereje volt a hennai istentiszteleteknek, hogy évenként messze

földről odasereglett a hívó nép, sőt nagy veszedelmek idején még Ceres római templomának papjai is. (Cic. in Verrem Lib. IV.)

Az istennők ősrégi, bensőséges tiszteletéről tanuskodik, hogy Ovidius két nagy munkájában is feldolgozta a róluk szóló mondákat: a *Fastorum Libri* IV. 389—620. és a *Metamorphoseon Libri* V. 341—661. soraiiban. Bár jól ismerte a görög mondákat s ezek színhelyét, mint római költő, természetesen ő is Siciliához fűzte az elbeszélést, melynek természeti szépségei, mint maga mondja a *Pontusi Levelekben* (Lib. II. Ep. X. 21. s köv. s.) annyira elbűvölték, hogy hónapokat töltött a szigeten, s így a mit látott, hallott, azt a maga leleményével kiegészítve s a saját benyomásaival kiszínezve írta meg költeményeiben, melyeknek elbeszélő része különben egészen Homéros nyomain halad.

Gyöngyösi, a ki jól ismerte Ovidiusnak minden költeményét, bizonyára gyönyörködve olvasta Ceres és Proserpina mondáját s a római költő fényes leírásait, de őt a mondai anyagból a symbolikus vonatkozásoknál és mysteriumoknál jobban érdekeltette maga a kalandos mese, mely tele van érzelmes helyzetekkel, változatos színhelye pedig szinte kínálkozik a festői leírásokra. Gyöngyösi egyéb, nemcsak eredeti, hanem mythikus tárgyú munkáiban is legszívesebben egy-egy regényes szerelmi történetet énekelt meg, sőt az ilyen kalandos történetek versbe foglalásától, mint a *Chariclia* bizonyítja, még öreg korában sem sajnálta a fáradságot. Annál kedvesebb lehetett előtte egy kései római költőnek, a Kr. u. IV-ik század végén virágzó s Alexandriából Rómába szakadt *Claudianus Claudianusnak* *Proserpina elrablásáról* szóló (*De raptu Proserpinae*, praefatio és I—III. k., összesen 1170 hexameteres sor) költeménye; ebben ugyanis egységes történetté szövi a Ceres és Proserpináról szóló, s ősidőktől a nép száján, az irodalomban és képzőművészetek útján kialakult mondákat, melyeknek elbeszélését már a lelki élet megnyilvánulásai s a szebbnél-szebb leírások is gyönyörködtetőbbé tettek. Claudianusnak mindenestre ez a legtárgyilagosabb s æsthetikailag is jóval becsesebb munkája, mint a *Honoriusról* s *Stilichóról* és feleségéről stb. az udvari költő áradó magasztalásaival írt költeményei.

Claudianus összes művei akkortájt (1650.) jelentek meg új kiadásokban. (*Cl. Claudiani quae exstant. Ex emendatione N. Heinsij etc. Amstelodami. Typis Lud. Elzevirii, 1650. és Cl. Claudiani scriptoris prægloriosissimi, quæ exstant, C. Barthius restituit etc. Francofurti, 1650.*) Gyöngyösi valószínűleg ezek valamelyikét használta, mely vagy az irodalomkedvelő nádor udvarában, vagy — a mi hihetőbb — akkor került a kezébe, midőn annak özvegyét, Széchy Máriát Pozsonyba s utóbb Bécsbe kísérte. Az egykorú nagyobb könyvtárakról fennmaradt katalógusok közül Claudianus művei megvannak ugyan a Zrinyi Miklóseban (a Heinsius-féle jegyzetes kiadás, év nélkül «liber novus»-nak jelezve. *L. Die Bibliothek des Dichters N. Zrinyi*. Wien, 1893. Verl. v. S. Kende), de nincsenek meg a Rákóczi-féle sárospataki könyvtár, különben hézagoss s nagyobbára theol. és tört.-földr. munkákat tartalmazó jegyzékében. (L. Harsányi J. *A Rákóczi-kvtár*. Magy. Könyvszemle

1913—16.) Amahhoz azonban Gyöngyösi nem férhetett, emitt, ha megvolt s talán olvasta is, Sárospatakon tanulása idején még aligha tudott volna ilyen gyakorlott tollra valló költeményt írni. Ha valamikép mégis kezéhez kerültek Claudianus munkái, lehetséges, hogy már balogvári kapitánysága idején (1669. decz. — 1670. aug.) írta a költeményt, midőn kegyvesztetten szomorúsága is elég nagy, ideje pedig bőven volt. Több valószínűség szól azonban a mellett, hogy a következő évben írta. 1671-ben ugyanis Pozsonyban (februártól júniusig), utóbb Bécsben is (júniustól decemberig), hosszabb ideig tartózkodván, elég ideje volt a könyves boltok körül érdeklődni, s Claudianus munkáit megszerezve, a maga költeményét is megírni. Mintha a címlap s az előjáró beszéd utolsó versszaka is ekkori szabadságára és szomorú helyzetére utalnának, a mikor a sokat zaklatott s még mindig őrizet alatt levő özvegy nádorné körül dolga nem igen volt, de annál nagyobb szomorúság ült mindkettejük lelkén, neki tehát igen kívánt üdülés lehetett a költészettel s főképp ily kedves tárggyal foglalkozni. Nagyon valószínű ennélfogva, hogy ekkor dolgozta fel Ceres és Proserpina mythikus történetét. (L. bővebben id. akad. értekezésem befejező részét.)

Úgy is mondhatnók, hogy Claudianus költői elbeszélését ekkor dolgozta át: mert ámbár Gyöngyösi műve önálló szerkesztés, s az előjáró beszéden kívül számos részlet a saját szerzeménye, a mese egész menete Claudianus nyomán halad. Nem ragaszkodik éppen szorosan az eredeti forráshoz: így elhagyja a praefatiókat, el az összes vallásos vonatkozású helyeket, de sokszor egész sorokat szó szerint fordít, máskor az eredetinek néhány sorát egész versszakokká, rövid párbeszédeit s reflexióit hosszú beszédekké és monológokká bővíti, mint alább a jegyzetekben majd részletesen rámutatok. Végül sokat átvesz Ovidiusból is, különösen a IV. és V. részben. Claudianus költeménye ugyanis nincs befejezve; a III. könyv utolsó soraiban (438—448.) a költő csak éppen megkezdí Ceres bolyongásainak rajzát, s így még legalább egy, esetleg két könyvnek kellene következnie, hogy a monda hátralevő részét elmondja; ezek azonban az irodalom nagy kárára vagy elvesztek vagy el sem készültek. Gyöngyösi tehát a hiányzó részeket: Ceres bolyongásait, keservét és kiengesztelődését jórészt Ovidius munkái (*Fasti* és *Metamorph.*) alapján beszéli el, megtoldva a saját leleményével. Ezek a mozzanatok, új felfogással és fordulatokkal párosulva, újszerűekké teszik a monda régi részleteit is, magyaros vonatkozásai s szebbnél-szebb leírásai pedig szinte eredeti szint adnak a költeménynek.

Még több eredetiség van előadó modorában és nyelvében. A leíró és festő részletekben, valamint az érzelmek megszólaltatásában, hasonlatai és kedvelt szófordulataiban sok rokon, sőt egyező hely van egyéb munkáival, kivált a *Murányi Vénussal* és *Kemény János emlékezetével*, úgy hogy ezek a találkozások és reminiscenciák is rámutatnak a költemény írásának idejére, mely legvalószínűbben a *Murányi Vénus* és *Kemény János emlékezetének* írása közé (1664—74., közelebből 1669—71.) esik. A részletes utalások itt

is az alább következő jegyzetekben lesznek, s ezek az egyezések végleg eldöntik Gyöngyösi szerzőségének kérdését.

Czímlap. A kéziratón «Négyszáz hatvannyolcz» szám hibás összegezése az egyes részek után jól jelzett versszakoknak, melyeknek helyes összege: 466. A kiadást tervező különben helyes érzékkel húzta keresztül az első sorokat (a «Mellyekben»-ig) s e szerint az új címeezett volt: *A' Ceres Leányának Proserpinának stb. és Cere[re]s-nek* (írásbával). A további sorok is nagyobb címbeütökkel vannak írva egész addig: «*íratik meg*». A következő öt sor ugyanazon kézírással, de cursiv betűkkel folytatódik. Későbbi igazítással a *Rhétei T. Adám* szók ki vannak törölve s helyettük balról oldalt írva *P. M. M.* (Pápai Molnár Mihály) írva. Az év és hónap alatt is volt még két szó, de ezek olvashatatlanul vannak törölve.

Elöljáró beszéd. Ez egészen **Gyöngyösi önálló alkotása**, mely stilszerűen vezeti be az elbeszélést s tartalmilag egészen más mint Claudianus két *Praefatiója*.

Megjegyzem, hogy az alábbi hivatkozásoknál mindenütt a *Claudi Claudiani Opera Omnia* — recensuit N. L. Artaud. Parisii. Colligebat N. E. Lemaire 1824.-féle, latin jegyzetekkel kitűnően commentált kiadást (I—II. 1. 2.) használok.

1—2. vsz. V. ö. *Murányi Vénus* I. r. 192—194. vsz., a hol a költő az «előálomkori üdöt» szintén a benne történőkkel jellemzi.

4—4. tántzot *roppal* inditt = ropogással, a. m. rhythmikus mozgással, ütemekkel tánczolni kezd; l. Kem. J. eml. III—III. 75: *ropja*. V. ö. *ropaj*.

5—1. *virgina* — régi vonós hangszer. V. ö. *Mars és Bacchus*-ban 11. vsz.: *virginás*.

6—2. Nympháknak szép *nyájja* = serege; alább 7—3. már így. V. ö. a *mindnyája*, *mindnyájunk* stb. szintén személyre értve.

11—14. Apollóra, Parnassusra s általában az expositióra vonatkozóan v. ö. *Murányi Vénus* I. 9—11. és *Kemény J. eml.* I—I. 1—8. vsz.

Első Rész. Egészben megfelel Claudianus I. könyvének, de több részlet el van hagyva, másutt egyes sorok egész versszakokká bővülnek, úgy hogy az I. könyv 286. hexam. sora Gyöngyösinél 111 négy soros versszakra telik.

1. vsz. Claud. I. 32—38:

Dux Erebi quondam tumidas exarsit in iras
Proelia moturus Superis —

2—3. vsz. Claud. I. 33—34:

— quod solus egeret
Connubii, sterilesque diu consumeret annos.

4—5. vsz. Claud. I. 35—36. sorának kibővítése:

Impatiens nescire torum, nullasque mariti
Illecebras, nec dulce patris cognoscere nomen.

6—10. vsz. megfelel Claud. I. 37—47., de nagyon szabad átdolgozásban. A 10—4. sora szó szerint: *sed Parcae vetuere minas*, a többi (49—53.) aztán (hogy t. i. térdre esve könyörögnék

Pl.-nak) mellőzi, a minthogy ez — Lemaire szerint is — nem felel meg a mythologiai felfogásnak.

11—16. vsz. Lachesis beszéde Plutóhoz megfelel Claud. I. 54—67. sorainak, de csak értelmileg, legfeljebb egy-egy mondat csendül bele fordításul, mint : Prima fero Lachesis clamabat talia regi : L. kiálta ; O maxime noctis Arbiter, umbrarumque potens : Ó! Király, A nagy setéttségnek régi Fejedelme ; s a végén : Posce Jovem, dabitur conjux : 16. vsz. 1—3. sora.

17. vsz. Csak az 1. sornak van megfelelő pár szó Claud. I. 68—69-ben ; a többi három sor **a magyar költő hozzátetele**.

18—19. vsz. A Boreasról és Aeolusról szóló hasonlat megvan Claud. I. 69—75.

18—1. *fügylaló* szél — v. ö. Gyöngyösi egyéb munkáiban is, pl. *Igaz barátság*. I. 43. és 62., *Kemény J. eml.* I—III. 35. és III—V. 32.

20. vsz.-nak Claud.-nál csak a 68. sor : animisque relanguit atrox — szavai felelnek meg, különben a vsz. 2—4. sorai a magyarban eredetiek.

21—25. vsz. Claud. I. 76—88. sorainak bő átírása.

20—1., 2. nagy megindulása *enyhődött* = enyhült. V. ö. *Kemény J. eml.*-ben I—III. 27 : Aszszonya keserve meg-*enyhődik* jobban, III—IX. 38 : *enyhődik* mérge.

21—2. menését *logattya* (tisztán írva) — értelmetlen.

26—39. vsz. Pluto beszéde Mercuriushoz egészen megfelel Claud. I. 89—116. sorainak, helyenkint egy-egy mondat szó szerinti fordítás, pl. Alantis Tegeæ nepos — I, celeres proscinde Notos, et iussa superbo Redde Jovi : a 26—27. vsz. — Jupiter kedvesei Cl.-nál is meg vannak említve, de míg Nereusról csak ennyi : Nereia glauco Neptunum gremio complectitur Amphitrite : Gy. nem tudja megállni, hogy ennek szépségét is ne rajzolja pár sorban. A 36—1.-től a 37—2.-ig szintén bő körülírása Cl. 109—110. sorainak :

Ast ego deserta mærens inglorius aula
Implacidas nullo solabor pignore curas?

34—1. 2. 3. *szívese, kedvese, édes*e — körülbelül egyjelentésű, de az első Junóra vonatkoztatva inkább feleséget, a másik kettő szerelmest, szeretőt jelent.

35—4 : számok ezereket *dúlnak* = meghaladnak, felülmulnak ; alább is 40—2 : minden szeleket *megdula* ; 1. még II. 15—2. és III. 45—2. V. ö. *Kemény J. eml.*-ben is I—V. 13. : Lónyai Anna gyűrűjének köveiről :

Küszködnek kövei az égi tüzekkel,
düllyák azokat-is ragyogó fényekkel.

40—43. vsz.-hoz Cl.-nál az I. 117—121.-ben csak ennyi :

Vix ea fatus erat, iam nuntius astra tenebat.
Audierat mandata pater, secumque volutat.

A többi — tehát Mercurius rövid jelentése is a 41—42. vsz.-ban — csak Gy.-nél.

44—49. vsz. **Proserpina szépségének leírása teljesen Gyöngyösi alkotása**, Cl.-nál erről nem esik szó, csak a sok kérő megjelenése sejtetni páratlan szépségét. Gyöngyösi azonban mindig megragadja

az alkalmat költeményeiben, hogy hősnőit minél ragyogóbb vonásokkal mutassa be olvasóinak. Így a *Murányi Vénusban* (II. 143. 282—289.), Széchy Mária, *Kemény J. eml.-ben* (I—I. 45—48.), Lónyai Anna, *Thököly és Zrinyi Ilona házasságában* (65—73.), Zrinyi Ilona, a *Daedalus templomában* (V. 2—4.), Ariadne, az *Igaz barátság tükörében* (V. 25—32.) Florentina és (csaknem szósz szerint ismételve) Philomela szépségét rajzolja a *Csalárd Cupido-ban* (III. 25—31.). Méltó párja e rajzoknak Proserpina szépségének leírása is, mely ha a leírás módjában nem volna is annyira rokon az előbbiekkal, az egyes kifejezések szósz szerinti ismétlése is rámutat a közös szerzőre. (Az idézeteket egymás mellé állítva l. *Gyöngyösi Összes költem.* I. köt. 500—501. lapjain foglalt jegyzetekben. Ezekhez tartozik még itt a III. kötetben közlendő *Csalárd Cupido* III. 32—33. vsz.-hoz írt jegyzetekben e költemény kecskeméti kézirat példányának három olyan versszaka, melyek ketteje még egyedül az *Igaz barátság tükörében* (VII. scena 29—29.) van meg.

45—3. Mint mikor a szép nap az homályt oszlattya — Gy. kedvelt hasonlata, mely *Mur. Vén.* II. 284. és *Igazbar.* V. 25—26. is előfordul.

50—56. vsz. Ceresnek egyetlen gyermekében való öröme s aggódo szeretete megvan Cl.-nál is, I. 122—138. (persze sokkal rövidebben), de az 54—55. vsz. egyes sorai csaknem szósz szerint Cl.-ból valók :

Personat aula procis : pariter pro virgine certant.
 Mars clypeo melior, Phoebus praestantior arcu.
 Mars donat Rhodopen, Phoebus largitur Amyclas,
 Et Delon Clariosque lares : hinc aemula Juno,
 Hinc poseit Latona nurum : despexit utramque
 Flava Ceres . . .

Az 52—53. vsz. részletezése Gyöngyösi önálló betoldása, valamint az 56—3. sorában Ceresnek polgári aggodalma, hogy «mások példáján vagyon tanulása».

55—2. már — kívánnya férjének; az 1. és 3. sorhoz viszonyítva alkalmasint másolás-hiba: bár — nejének helyett, mert Proserpináról van szó.

56—4. Leányátul is nints semmi *tágulása* = szabadulása, nem akar tőle megválni, főntebb (13—3.) a *tágulás* szintén „szabadulás” értelmű. L. még alább az I. 67., a II. 28. és III. 26. vsz.-ban a *tágít* értelmét.

57—69. vsz. megfelel Claud. I. 138 (raptusque timens)—176. sorainak, melyek nyomán Gyöngyösi is bő rajzát adja Sicilia keletkezésének s természeti szépségeinek, továbbá az Aetna veszedelmes környékének; de szabad fordításába tévedések is csúsznak be, így, midőn a Sicilia hegyfokai és az afrikai tenger háborgásáról szóló 145—150. sorokat átírja; Claudianusnál ez ekkép van :

Nunc illam socia raptam tellure trisulcam
 Opponit natura mari : caput inde *Pachyni*
 Respuat Ionias praetentis rupibus iras.
 Hinc latrat *Gaetula Thetis*, *Lilybaeaeque* pulsat
Brachia consurgens ; hinc dedignata teneri
 Concutit obiectum rabies *Tyrrhena Pelorum*.

Gyöngyösi a 61. vsz.-ban *Szép Pachinus szőlőhegyéről, Pelorus gyümölcsös hegyéről, fris Lilibaeus vadászó bércéről és Gaetulusnak itt veszett népéről* van szó. Megjegyzendő, hogy *Pachinus* (szokottabb formában *Pachynum*) Sicilia déli hegyfoka (ma Capo di Passaro), *Pelorus* (vagy *Pelorum*) ugyanannak észak-keleti csúcsa (ma Capo di Faro), *Lilibaeus* (helyesebben *Lilybaeum*, mert -us végzettel melléknév) ugyanannak nyugoti hegyfoka, *Gaetulia* pedig Afrika észak-nyugoti partvidéke, *Gaetulus* mint melléknév annyit tesz, mint afrikai, közelebbről gætuliai vagy libyai. Claudianusnál tehát *Gaetula Thetis* annyit tesz mint az afrikai (közelebbről a gætulok-lakta libyai) tengerpartot nyaldosó tenger, a két sor helyes értelme tehát: *Egyfelől a gaetuliai tenger üvölt s háborgásával megrendíti a lilybaei földnyelveket.* — A továbbiakban a 169—176. sorokat jóformán mellőzi, s e helyett a 69. vsz.-ban Sicilia termékenységéről és virágzó szépségéről szól.

70—71. vsz. Ehhez Claud.-ból csak két sort vesz át (177—8.):

Hic ubi servandum mater fidissima pignus
Abdidit, ad Phrygios tendit secura penates,

a repülésre vonatkozó többi részt mellőzi.

72—75. vsz. Ceres bucsúja Sicilia földjétől s áldásos jutalma leánya megőrzéseért megvan röviden Claud. I. 192—198. sorai-ban, de Gy. kibővíti s nála úgy beszél Ceres, mintha egy XVII. századi úrasszony beszélne hűséges szolgájához.

76—79. vsz. Megfelel Claud. I. 199—211. sorainak.

77—1. *Gargara* — az Ida-hegy termékeny csúcsa.

78—2. *Coribantesek* — Cybele istenasszonynak (Ceres anyjának) és Jasonnak fiáról *Corybasról* nevezték így Cybele papjait.

80—86. vsz. Jupiter megbízza Vénust, hogy gerjeszsen szerelmet Plutóban Proserpina iránt, mert régi akarata, hogy ez legyen a felesége, s megejtésére Ceres távolléte a legjobb alkalom: mutassa meg hatalmát, ha mindenen hódoltak Vénusnak, miért legyen kivétel Pluto? Egészben Claud. I. 212—226. sorainak átvétele, helyenkint szószerint fordítva, a végén rövidítve. De míg itt: sic *Atropos urget* — Gy.-nél: «Clotho és Lachesis izgatja» Jupitert és sic *cecinit* (vagyis jósolta) *longaeva Themis* — Gy.-nél: «szívesen kérte volt hosszú éltű Themis».

87—90. vsz.-ban Claud.-ból I. 227—234-ből csak ennyit vett: *Accelerat praecepta Venus: jussuque parentis Pallas, et — Addunt se comites.*

91—94. vsz. Proserpina sicíliai lakóhelyének leírása egészen megfelel Claud. I. 235—243. sorainak:

Devenere locum, Cereris quo tecta nitebant
Cyclopum firmata manu: stant ardua ferro
Moenia: ferrati postes: immensaue nectit
Claustra chalybs: nullum tanto sudore Pyracmon,
Nec Steropes, construxit opus etc.

Gyöngyösi, mint az egybevetésből kitűnik, az átvett részleteket is szabadon fordítja s meg-megtoldja, úgy hogy a rajz a magyar mesebeli királyok várát állítja elénk.

93—2.-ben Pyrachmon és Sterops cyclopok neve, helyesebben úgy mint feljebb : Pyraemon és Steropes.

93—4. eredetileg így kezdődött : *Égetett téglákból* — később ugyanazon kézzel alája írva : *Faragott kövekből*. Ez talán a másoló tudákos javítása, ki a mythologiai építkezésnél anakronizmusnak nézte az égetett téglát. V. ö. a magyar mesék királyi palotája *vas-vályogból* épült.

A 94. vsz. 1. 3. sorai egészen Claud. I. 242—3. sorai nyomán :

Atria vestit ebur : trabibus solidatur ahenis
Culmen, et in celsas surgunt electra columnas.

Az utolsó mondatot azonban (= és a magos oszlopokra felfut t. i. disztetésül az ércz) átviszi a 4-ik sorba (*fénylő bádógokkal ékesíti*) s a *héjazatot* helyezi az oszlopokra. A kifejezés rokonságára v. ö. *Daedalus templ.* I. 25. vsz., a hol a templom *«héjjazatján pléhek villámlanak»*.

94—1. *színellette* (l. alább 100—2. is) = színezte, disztítette, festette. V. ö. *Kemény Ján. eml.* III—III. 50. : aranyval színellette ; u. o. 71. *zomántz színellette*.

95—105. vsz. Proserpina énekléssel és hímzéssel tölti idejét, mely ajándékkal anyját akarja meglepni. Claud. I. 244—5. két sora Gy.-nél két egész vszakká bővül. Claudianus aztán a köv. sorokban (egész a 268-ig), Ovidiust (*Metam.* I. 27. sz.) követve természetbölcseleti alapon leírja, illetőleg Proserpinával kivarratja a világ alakulását. Gyöngyösi ezeket majdnem szó szerint átírja, Claud. aphoristikus mondatait körülírva, pl. a 98. vsz.-ban a 249—251. e sorait :

— quidquid leve, fertur in altum ;
In medium graviora cadunt ; incanduit æther ;
Egit flamma polum ; fluxit mare ; terra pendit etc.

A körülírással azonban itt-ott most is jelentősen eltér az eredeti szöveg értelmétől, mint a 104. vsz.-ban, melynek Claud.-nál a 264—66. sorok felelnek meg :

Nec non et patroi pingit sacraria Ditis,
Fatalesque sibi Manes. Nec defuit omen ;
Præscia nam subitis maduerunt fletibus ora —

mely utolsó sorokban nem «unalom és kedvetlenség» van kifejezve, mint Gyöngyösinél, hanem az, hogy az alvilág árnyainak kivarrása közben olyan előérzet lepi meg, hogy egyszerre könnyekre fakad.

96—4. Proserpina *patyolatra varrja* (egyszer r-, máskor rr-rel) formálását v. ö. *Kemény J. eml.* I—V. 19—20., a hol Lónyai Anna szintén *patyolatra formállya* a varrott vizeket.

A 102. vsz. egészen megfelel Cl. I. 256—8. sorainak : *Addit quinque plagas etc.* = tájék, környék, vidék.

103—1. és 4. *tsuda eszességgel* — *ritka mesterséggel* varr. V. ö. *Daed. templ.* IV. 112 : Ariadne *tsifra* varrása is igen mesterséges, Lónyai Annáé is *elmés és mesterséges munka*. (*Kem. Ján. eml.* I—V. 20., 27.)

105—3. a kéziratban *lápás* ... íráshiba: *lāpos* helyett.

106—109. vsz. Csak a 106. vsz. első két sora van Claud.-ból véve (I. 268—70.):

Coeperat — sed cardine verso
Sensit adessee Deas. —

A többi harmaďfől versszak egészen Gyöngyösi eredeti alkotása, s az I. rész legszebb sorai közé tartoznak, melyekben igen jellemzően rajzolja Proserpina szűzi szemérmességét és zavarát, nem tudván mire vélni a magas vendégek megtisztelő látogatását.

108. vsz. *Ortájája pirosult. — mosolyog ajaka, — hajlik szép dereka — sima szép homloka* — Gyöngyösi egyéb munkáiban is gyakran előforduló kifejezések. V. ő. *Mur. Vén.* II. 133. és 143. *Csal. Cup.* IV. 30.

109—3. Pluto *égvén szerelem tüzében* — egyebütt is sokszor. V. ő. *Daed. templ.* III. 17.: lánggal égő tüze IV. 83.: égek szerelem lángjában, *Mur. Vén.* II. 310.: égvén szíve nagy lángában, III. 137.: Gerjed benne lángja szerelem tüzének stb.

110—111. vsz. Claud. I. 276—286. sorainak összefoglalása; az utolsó két sor (Pluto lovairól: Aethon-, Nycteus- és Alastorról) csaknem szósz szerint:

Stabant ante fores juncti, sævumque fremebant
Crastina venturæ spectantes gaudia prædæ.

Második Rész. Egészben ez a Rész is megfelel Claudianus II. könyvének; de míg Claudianus a Florentinus barátjához (a ki 396-ban «præfectus urbis» volt) intézett Præfatio után (a mi különben semmi összefüggésben sincs Proserpina történetével) a II. könyv 1—70. sorában hosszasan elmondván a vészjósló jeleket, Proserpinának s az őt kísérő istennőknek és Nympháknak ruházatát és fényes megjelenését írja le. Gyöngyösi ebből alig néhány szót vesz át, különben az egészet mellőzi. Nála ennél fogva a cselekvény egységesebb, sőt az elején drámaibb is. A továbbiakban itt is úgy jár el, mint az I. részben: mindenben nyomon követi Claudianus előadását, de bő körülírással s kisebb-nagyobb betoldásokkal.

1—2. vsz. Röviden, de színes képen érintvén a kora hajnali időt, Vénussal mindjárt megindítja a cselekvényt, ki álnokul hallgat titkos tervéről és sürgeti Proserpinát, hogy induljanak szép kertjébe virágot szedni. Claud. II. 11—12: Prima dolo gaudens, It Venus.

3. vsz. Rövid összefoglalása annak, a mit a kíséretről Claud. hosszasan mond el.

4. vsz. *Hennáról* s a virágszedésről bőven ír Cic. In Verrem IV. és Ovid. Fast. IV. 422—444. és Metam. V. 385—394. Gyöngyösi alább csak a szép virágos kertről ír bővebben.

5. vsz. Vénus titkos terve sikerültét kérő imádsága Jupiterhez — nincs meg Claud.-nál, de a helyzetnek s Vénus ármányos lelkületének egészen megfelel.

6—12. vsz. Proserpina könyörgése Zephyrushoz megvan Claud. II. 73—87. soraiban is, többhelyt szó szerint.

7—2. Cl. II. 75: Qui — assiduis irroras flatibus annum.

8—1. 2. 3. egészen Cl. II. 76—77. fordítása:

Respice Nympharum coetus, et celsa Tonantis
Germina, per nostros dignantia ludere campos.

A Proserpina kíséretében levő Pallas, Diana és Venus t. i., sőt maga Proserpina is a nagy Jupiter (Gy.-nél «a nagy istenek) szép tsemetéi».

9—1. 2. és 10—1., 2. szintén Cl. II. 78—80. fordítása:

Nunc adsis faveasque, precor: nunc omnia fetu
Pubescant virgulta velis, ut fertilis Hybla
Invideat, vincique suos non abnuat hortos.

11—1., 2. szintén Cl. II. 81—2. fordítása:

Quidquid turiferis spirat Panchaia silvis,
Quidquid odoratus longe blanditur Hydaspes...

Panchaia — Boldog-Arábia vidéke, mely *Saba* városával együtt tömjéntermő erdeiről volt híres.

11—3. 4. ez csak általános körülírása Cl. II. 83. sorának: Quodquid ab extremis ales longæva *Sabaëis* Colliguit etc. — Gyöngyösi a «hosszú életű madár (Phoenix)» mondáját, mely szerint ezredik évében *fűszeres gallyakból* fészket rak, szárnyai összeállításával tüzet gyújt s a fészkek hamvaiból új életre kel, Claudianus egyik legszebb költeményében, az első Eudyllionban, bőven megtalálta. Gyöngyösi az «ab extremis Sabæis» kifejezést körülírva mondja, hogy «mind a négy világrész széleiből», vagyis legtávolabb helyekről is, a hol csak terem. A kifejezésre nézve v. ö. *Mur. Vén. I. 60*: Viselt dolgaidra *Világ négy része néz*.

12. vsz. **Gyöngyösi önálló betoldása.**

13—22. vsz. A virágszedés megvan mindegyik mondában, de Homerosnál a nysai völgyben, Ovidius- és Claudianusnál a hennai völgyben történik. Gyöngyösinél is itt, de nem mint Claudianusnál Vénus, hanem sokkal megelőbbben Proserpina buzdítására megy végbe, ki maga — Nympháival versenyezve — legbuzgóbb a szedésben s ezzel figyelme teljesen elvonódik Plutó hirtelen megjelenésétől. Az illatozó virágok és fák közül Claudianusnál a II. 88—93. sorokban csak a rózsáról és violáról, alább a II. 230—2. sorokban az olajfáról, jácintról és narcissusról van szó; Gyöngyösi ezeken kívül (mert a «kedves ágak tördelése» nyilván itt is az olajfára vonatkozik) a lilomot, tulipánt, szekfűvet, majoránát és borostyánt is említi. (V. ö. Ovid.-nak a virágszedésről id. helyét a II. 4. vsz.-hoz írt jz.-ben.) Egyébként Claud. II. 88—136. soraiból Gyöngyösi csak az első sorokból vesz át néhány kifejezést (pl. sanguineo splendore rosas: vérszín futja színét a telles rosáknak) a többi vsz.-ban egészen szabadon alakít.

23—28. Míg Claudianus hosszasan leírja (II. 137—213.) a föld-rengést, miközben Pluto kitör az alvilágból: Gyöngyösi a 23—24 vsz.-ban csak röviden említi a rettentő zajt és tornyok összedőlését

(Cl. II. 152: Ecce repens mugire fragor, conflagere turres) s mindjárt áttér Proserpina elrablására; Nymphái t. i. ijedtökben szétfutnak s magára hagyván őt, a mérges Furiák szörnyű lármával megragadják, kérelme s jajgatása ellenére szekerökre vetik, Pluto pedig örül a szép prédának. Ez utóbbi vszakokban néhány sor Claudianus II. 204—213.-ból van véve:

Diffugiunt Nymphæ; rapitur Proserpina curru...
Ille, velut stabuli decus armentique juvencam
Quum leo possedit, nudataque viscera fodit
Unguibus...

28—2. *nem tágittya* = nem engedi. V. ö. följebb I. 56, s III. 26—4: álmát tágitotta = elengedte, elűzte.

29—35. vsz. Megfelel Claud. II. 114—222. sorainak, a hol Pallas szintén kemény szavakkal korholja Plutót, a «degocsmányabb testvért» (teterime fratrum): hogy mered — úgymond — széked elhagyva, az eget beszennyezni az alvilági négyes-fogattal? A Furiák s egyéb alvilági szellemek méltók hozzád, elégedjél meg éjtszakáddal, minek kevered össze az élőket a holtakkal? Mit tapodod méltatlanul mint jövevény a mi világunkat? Ezek alapján adja Gyöngyösi Pallas szájába a felháborodással korholó, de éppen nem isteni szavakat, bőbeszédű ismétlésekkel eresztvén föl a Claudianusnál talált rövid, de erélyes szavakat. Pallas fegyveres fenyegetése viszont Claudianus II. 223—228. soraiban részletezőbb s szemléletesebb mint Gyöngyösi 35. vszaka.

31—2. *itt te 's tova* — ha nem íráshiba, szokatlan; alább 90—1: a szokottabb *ide 's tova*.

35—2. *mentül* (t. i. hamarabb) = menten, azonnal.

36—41. vsz. Ezeknek Claudianusnál a II. 228—246. sorok felelnek meg. Itt fenségesebb Jupiter békítő (pacificas alas) megjelenése, Gyöngyösi meg is szólaltatja, s már itt említi Jupiter az «istenek akaratát», mire Pallas leereszti fegyverét s keserves panasza nyitja ajakát. Claudianusnál is: invitæ cessere Deæ, t. i. Pallas és Diana, s az utóbbi (Latonia) tesz szemrehányásokat Jupiternek az engedékenyséért; Gyöngyösinél ez alább, az istenek gyűlésén történik. A beszéd nagyjában megfelel a Claudianusnál talált beszéd első felének.

42—56. vsz. Proserpinának Jupiterhez intézett keserves panasza megvan Claudianusnál is a II. 247—272. sorokban, néha csaknem egyező szavakkal (pl. 45. vsz. Cl.-nál 253—4: Nullane te flectit pietas? nihilumne paternæ Mentis inest?), — máskor bővebb körülírással (pl. az 54. vsz. Cl.-nál 265—6: O male dilecti flores, despectaque matris Consilia! O Veneris depressæ serius artes), — egészben **több önálló versszakkal is megtoldva** (mint a 44. s a 48—53. vsz., melyekben Proserpina ifjú örömeinek s hajadonságának elvesztét siratja). — Ovidius Pr. siránkozását mindkét munkájában csak röviden érinti:

Ille quidem clamabat: Io, carissima mater,
Auferor! (Fast. IV. 447—8.)
... Dea territa moesto

Et matrem et comites, sed matrem sapius, ore
Clamat. (Metam. V. 396—8.)

Az érzelmes helyzetet mind Claudianus, mind Gyöngyösi jobban kiaknázza.

45—2. *Sziv* (a kéziratban eredetileg *Hús*, de ez áthúzva) helyett kemény kő hever a mellyedben (alább III. 18—2. is) — Gyöngyösinek sokszor és sokféle változatban használt képes kifejezése e helyett: kegyetlen, szívtelen. V. ö. *Mur. Vén.* I. 164. II. 68., 72. *Kem. Ján.* II—II. 3. II—VIII. 29. *Igaz baráts.* Sc. VI. 57. Sc. VII. 7.

52—2. *szívesebb kár* = szívemet károsabban érintő, érzékeny kár.

57. vsz. **Gyöngyösi önálló betoldása.** Claudianusnál (II. 273—4.) Pr.-nak csak szavai és sírása hatják meg Plutót, Gy. ezt a hatást fokozza azzal, hogy Pr. a nagy lelki felindulás után ereje-hagytan elhal gyenge személyében.

58—76. vsz. Plutót annyira meghatja Pr. kesergése, hogy maga szinte ellágyulva gyengéden vigasztalja a lánykát, majd alvilági otthonát szinte fellengősen magasztalja. Az egész beszéd megfelel Claud. II. 277—306. sorainak, melyekben nemcsak a gondolatmenet, hanem sokszor a kifejezések is ugyanazok, pl.

Ferrugineo lacrymas detergit amictu. (II. 275.)

Vas szín kendőjével meg törli orcáját. (II. 59. vsz.)

Desine funestis animum, Proserpina, curis.

Et vano vexare metu ... (II. 277—8.)

Szünnnyél siralmaddal 's magadat ezekkel

Ne fogyasd, ne terheld szörnyű félelmekkel. (II. 60. vsz.)

— nec indigni tædas patiere mariti.

Ille ego Saturni proles, cui machina rerum — Servit.

(II. 279—80.)

Méltatlanul, tudd meg, férjeddé nem lettem.

Én is Saturnustul régenten születtem. (II. 63. vsz.)

Így a következőkben is. Viszont egész versszakok (61—62.) vannak közbetoldva s a Claudianusnál csak röviden jelzett helyszínrakja Gyöngyösinél színes képpé bővül, midőn Pluto elragadtatva beszél az alvilágnak még Pr. hennai kertjét is felülmúló természeti szépségeiről s lakói szelidségéről, kik őt a nagyszámú udvari cselelésséggel együtt mint királynéjukat hűségesen fogják szolgálni.

62—4. ne legyen *kéted* = kétséged (l. ezt alább III. 13—1.) ; olyan rövidítés, mint az egyéb munkáiban gyakran használt *kétem*, *kétli*. V. ö. *Daed. templ.* II. 1. *Mur. Vén.* III. 332. *Kem. Ján.* I—II. 7. s másutt is.

77. vsz. A repüléshez hasonló gyors ügetről Claud. már feljebb (II. 247.) szólt : — volucris fertur Proserpina curru.

78—91. vsz. Plutónak és Proserpinának bevonulása s a fogadtatás bizarr rajza megvan Claudianusnál is a II. 342—360. sorokban, de Gyöngyösi szokása szerint némely részletet mellőz, mást bővebben rajzol, néha pedig csaknem szó szerint lefordít, pl. :

Pallida lætatur regio, gentesque sepultæ

Luxuriant, epulisque vacant genialibus Umbrae. (II. 326—7.)

Meg sárgult tartomány vala nagy vigságban
 Az meg holt nemzettség evésben ivásban,
 És az árnyék Lelkek lakodalmazásban
 Valának szertelen nagy kiáltozásban. (82. vsz.)

— mors nulla vagatur
 In terris, nullæque rogam planxere parentes. (II. 355—6.)
 Az földön az halál idestova nem járt,
 Senki halottjáért nem kiáltott volt kárt. (90. vsz.)

Navita non moritur fluctu, non cuspidē miles. (II. 357.)
 A vizeken járók ekkor nem merültek,
 A vitézek közül senkit meg nem öltek. (91. vsz.)

87—2. Titius *kilencz dülő földön* fekszik (alább III. 31—4 :
jó darab földön fekvő terület).

91—1. *A vizeken járók* = hajósok ; ép úgy : *úton járók* (utas,
 vándor értelemben) *Mur. Vén.* I. 139. és 193.

92—95. vsz. E négy vsz.-ban Cl.-nál mindössze az első vsz.-hoz
 talált néhány sort :

Iam suus inferno processerat Hesperus orbi :
 Ducitur in thalamum virgo. (II. 361—2.)

A többi : az elysiumi éjtszaka színes rajza (92—93. vsz.), a nászágy
 megvetése, Pluto és Proserpina egymás mellé fektetése (94—95.
 vsz.) **Gyöngyösi leleménye.**

96—100. vsz. A megszólítás és az Eumenidák áldó jókivánsága
 röviden megvan Claud. II. 367—372. — a könyvet befejező —
 soraiban is, de Gyöngyösi azt öt vsz.-ra bővíti. A jókivánságoknak
 ez a bő áradata, mint általában a lakodalmi felvonulás, az álta-
 lános vigadozás, a nyoszolyához kísérés rajza sok részletében any-
 nyira magyaros színű, hogy azonnal felismerhetővé teszi a költő
 előtt lebegő XVII. századi lakodalmi szokásokat, melyek némely
 vonását népünk máig megőrizte.

96—3. 4. *álmotskája, hajótskája* — a kicsinyítés nemcsak fel-
 vidéki szójárás, hanem a kedveskedés kifejezése.

Harmadik Rész. 1—12. vsz. Gyöngyösi mellőzvéen itt Claudianus
 III. könyvének 1—65. sorát, melyben Jupiter az istenek olympusi
 gyűlésén szigorúan megtiltja, hogy Ceresnek elárulják Proserpina
 elrablóját, mindjárt ráter arra, hogy Ceres vígan mulat az Ida
 hegyén, de utóbb rossz álmok nyugtalanítják, s látja álmában,
 hogy leánya tömlőczbe zárva sínlődik. Ez teljesen megfelel Claud.
 III. 67—90. sorainak.

10—4. *nem hasonló ahoz*, először íráshibával így : *ne előbb hason-*
lítsd s ugyanazon kézzel javítva a szövegbeli szókra.

13—24. vsz. Ceres beszéde Proserpinához s ennek felelete és
 kérelme szintén azonos tartalmú Claud. III. 91—108. soraival, de
 Gyöngyösinél bővebb részletezéssel, különösen a 23—24. vsz.-ban.

18—2. *Lakozik mellyedben szív helett keménség* (I. feljebb II.
 45—2. is) és 21—2. *Tigrisektől, hiszem, nem született* (az utóbbi
 hasonlat megvan Cl.-nál is III. 105 : non me Caspia tigris edidit),
 Gyöngyösinek majd minden munkájában előforduló hasonlatok a

kegyetlenség kifejezésére. V. ö. feljebb a II. 45—2.-höz s *Gyöngyösi Összes költ.* I. k. 496. és 498. l. irt jegyzeteket.

18—4. *fogyat* szintén igen gyakori Gyöngyösi más munkáiban is. *L. Kem. J. eml.* I—III. 33. és 57. II—IV. 40. stb.

25—44. vsz. Megfelel Claud. III. 108—136. sorainak, melyeknek több szószerint fordított helyét csak kibővíti. A 30—33. vsz. Proserpina lakóhelyének leírását l. feljebb I. r. 91—94. vsz. is. A 35. vsz.-ra nézve pedig Enceladus romboló munkáját, vagyis az Aetna pusztító háborgását l. feljebb I. r. 62—67. vsz.

34—2. 3. *nem lesz akadéka* = nem fog rajta megakadni akárki szeme, hanem *léssen tartaléka*, vagyis fel fogja tartóztatni, megátolja odamenetelét.

45—50. vsz. Ceres utazása az élelmet kereső s fészkeben hagyott kicsinyeiért aggódo madárról vett hasonlattal megvan Cl.-nál is a III. 137—145.

51—62. vsz. Megfelel Claud. III. 137—165. Itt is (157—8.) elrúttítja a pók Proserpina isteni munkáját, de Ceres felháborodása nem tör ki mint Gy.-nél a 60. vsz.-ban ; s mellőzi Cl.-nak (166—9.) a pásztorról és barmairól mondott hasonlatát.

54—4. *léledzeti*, így a kéziratban, az újabban szintén fonetikusán irt *lélegzeti* helyett. V. ö. a népies ejtésben : ledjobb, letinkább = legjobb, leginkább helyett.

57—3. *szívét nem kevés bú állja*. A transitív igealak mellett (igekötő nélkül) szokatlan szófűzés a tárgy.

58—1., 3., 4. A kicsinyített szók kedveskedő jelentésére v. ö. feljebb a II. 96—3., 4.-hez irt jegyzettel.

63—67. vsz. Electrának — (a monda szerint Oceanusnak Thetis istennőtől született leánya) — Proserpina hű dajkájának rajza egyező a Cl. III. 170—178.-ban talált rajzzal, csakhogy Gyöngyösi mint rendesen, itt is kiszélesíti azt.

64—4. követte *hagyásit* = *paranesolatit*, alább III. 85. vsz. mindkét szó egymás mellett, a paranesolat némileg erősebb. V. ö. Mur. Vén. II. 115 : *hadgya*, hogy vigye, III. 316 : *híják* ezt is, *hadgya* stb.

66—4. *fájlolója* a kéziratban előbb *fájlolja*, de u. a. kézzel a szövegbeli szóra javítva.

67—3. *jaggatta* — a kéziratban tisztán írva, de lehet, hogy másoláshiba : *foggatta* helyett, a mely szó, hasonló kifejezésekben — igen gyakori Gyöngyösinél.

67—4. Szörnyű eseteit (t. i. a Pr.-val történeteket) *keserven* jajgatta = keservesen rövidítése. V. ö. *kedven* = kedvesen, Gyöngyösi munkáiban igen gyakori. — *jajgatta* (eseteit) transitív alakja szokatlan, de Gyöngyösinél ehhez hasonló nyelvhasználat többször is előfordul. V. ö. feljebb 57—3.

68—79. vsz. Ceres rátalálván Electrára, a kérdések és találgatások egész özönével támad reá, hogy ki ragadta el s hova rejtette leányát, s kemény szemrehányásokkal illeti, hogy hiába esküdöztek, nem őrizték meg lányát, s hűtlenségekkel holtig való gyászba borították szívét. Egészen megfelel Claud. III. 179—192. sorainak, csakhogy itt a kérdések rövid formája hívebben fejezi ki Ceres

izgatott hangulatát és elkeseredett haragját, mint az a bőbeszédű s körülíró, magyarázó szóövező, melyet Gyöngyösi ad szájába, bár Claudianus szavait csaknem egészen átírja.

71—4. *Jupiternek tüzt* = mennykövét.

72—1., 2. *Typhon* (vagy Typhoeus) gigas neve, a kit Jupiter villámmal sújtván, *Inarime* (ma Ischia sziget) alá fektette (mint Enceladust az Aetna alá). A név Homerostól ered (az Ilias II. 788. a hajók katalógusában: *εἰν Ἀρίμοις*), de Vergilius után (Aen. IX. 716.): durumque cubile, *Inarime*, Iovis imperiis im-posta Typhoeo) — a római költők így nevezték a szigetet. Gyöngyösi *hegynek* gondolja, mert Claud. kifejezése (rupitne Typhoeia cervix Inarimen? III. 193.) nem egészen világos előtte.

73—1. *Vesevus* (helyesebben: *Vesaeus*) égő bértzei = Vesuvius értendő. Cl.-nál is III. 194: fractane jugi compage *Vesevi* stb.

75—1. *Aegeon* — a százkezű *Briareus* görögös neve; Cl.-nál III. 198. ez utóbbi néven.

77—1. *Cyanea* (helyesebben: *Cyane*) annak a Nymphának neve, ki a Proserpinát elrabló Plutót megállítja és korholja (Ovid. Metam. V. 414—423.) s aztán bánatában forrássá változik; ez a monda szerint Syracusae mellett történt. L. alább részletesen a 113—118. vsz.-ban.

78—1. (A Syrénék) őrizésében *rendeket nem álltak* — vagyis nem őrködtek mellette esküjök szerint váltott rendben, őrséget állva.

80—119. Electra elbeszélése Proserpina elrablásáról egészben megfelel Claud. III. 196—259. Bár az elbeszélés itt is elég részletező, Gyöngyösi itt-ott egy-két mondatot szabadon fordítva, csak a történet egyes mozzanatait veszi át, de sokkal bővebb elbeszéléssé szélesíti.

88—4. *Tiszteltek* minket itten-hálásokkal = azzal tisztelték meg őket az istenasszonyok, hogy Proserpina házában háltak.

89—2. *szinelte* = színlelte.

89—4. *öttse* nevezgetés = ma szokottabb: *hugom-asszony*, de régen s itt-ott régi úriházaknál ma is *ösém-asszonynak* szólítja az idősb úrnő az ifjabbat.

92—1. *Sziveket sebhető nyíl* — Gyöngyösi egyéb munkáiban is gyakori kifejezés. (L. a Szómutatóban.)

93—3. *kérdezkedik* = kérdezősködik.

95—4. *érte sohajtkozni* = rajta sajnálkozni.

97—2. *fermeteg* (Dunántúl ma is hallani) = fergeteg.

110—1. *fagyfal-fa* = fürtös, fekete bogycát termő cserje.

114—2. *tagaival* (alább 118—4. is).

114—3. 4. sora a kéziratban föl van cserélve s a helyes sorrend I—II. számokkal jelölve.

115—3. *Dérlelő hidegség fagyaltta szivedet* — ma szokottabb: dermesztő hidegség; *dérlelő* nyilván a *fagyfaló* analógiájára. V. ö. ezt az I. r. 18—1. sorhoz írt jegyzettel.

Negyedik Rész. Gyöngyösi megszakítja Claudianus III. könyvét, s ennek második feléből alkotja a IV. részt, sőt a legvégét az V-ik részre hagyja

1—14. vsz. Ceres hallván Electra elbeszélését, haragosan támad az égiekre, főképp Venusra, s kérdi, mivel érdemelte ő a szomorúságot s lánya a becsstelen elrablást Egészen megfelel Claud. III. 270—291. sorainak.

1—3. 4. *A kölyke-vesztett párduczról* (máskor a tigrisről) vett hasonlat Gyöngyösi munkáiban többször előfordul. V. ö. *Mur. Vén.* II. 257: Mint tigris el-lopott kölkein busulván. III. 164: Mint az kölyke-vesztett tigris, ordítottak; *Csal. Cupido.* III. 141: Mint kölyke-vesztett oroszlán, Ugy futos fel 's-alá stb.

2—3. *ereztem ezt ítéletekre* = ereszttem, bocsátom. A 2-ik sor Claud.-nál: in coelicolas furiato pectore ferri. (III. 262.)

3—2. *régi személyemet* — *ősrégi* származását érti; v. ö. a köv. vsz.-kal.

4. vsz. Claudianusnál III. 271—2:

Non Dryadum de plebe sumus: turrita Cybelle
Me quoque Saturno genuit.

4—1. Czélzás a gyűlölt Vénus születésére, ki a monda szerint a tenger habjaiból merült fel.

A 4—2. sor eredetileg így volt írva: Sem Dryadesektül *fel nem neveltettem*, de a sor 2-ik (aláhúzott) fele át van húzva s ugyanazon kézzel és tollal így javítva: *életmet nem vettem*, a mi jobban is fedi a latin szöveg értelmét.

5—2. Claud.-nál III. 273: quid vivere recte Proderit?

5—3. *parázna Venus* — Claud.-nál III. 274. finomabb gúnynyal: noti pudoris Cytherea.

7—9. vsz. Claud.-nál a III. 279—81. sorok csak általánosságban mondják:

— tantumne relictus
Virginitatis honos? tantum mutata voluntas?
Iam Veneri et sociis junctæ raptoribus itis?

10—1. 2. sorainak Claud.-nál III. 283—4. felel meg:

— tanti quæ causa furoris?
Quam mea vel dicto tenui Proserpina læsit?

11—1. 2. Claud. III. 287—8.-ból van véve:

An gravis alloquio? vestros an forte petebat
Importuna choros? —

12—1. 2. Claud. III. 288—9.-nek felel meg:

— atqui Trinacria longe,
Esset ne vobis oneri, deserta colebat.

13—1. Claud. III. 290.-ban: Quid latuisse iuvat? A többi, nem idézett sorok s a 14. vsz. **Gyöngyösi bővítményei.**

15—16. vsz. majdnem szószerint Claud. III. 292—4. sorai:

— ast illæ, prohibet reverentia patris,
Aut reticent, aut nosse negant, responsaque matri
Dant lacrymas: quid agat? rursus se victa remittit,
Inque humiles demissa preces.

17—26. vsz. Ceres újabb, békülékeny könyörgése s Latonához intézett szavai Claud. III. 295—311. sorainak részletezőbb előadása, helyenkint szószerinti fordításban, viszont a 21—23. vsz.-ban **önálló bővítémmel**.

27—36. vsz. Ceres monologja, melyben az istenektől hiába kérvén útmutatást leánya feltalálásához, elmondja, hogy össze fogja járni a világ minden zegét-zugát, csakhogy megtalálja Proserpinát: egészen megfelel Claud. III. 311—331. sorainak.

34—1. *Ibérus vize* — az Ebro folyó Spanyolországban, Claud.-nál (III. 319—20.) gremio — Iberæ Thetyos = az Atlanti-oceánt jelenti, vagyis nyugatot, s vele ellentétül keletet a Rubrum profundum-mal jelöli; szintúgy a III. 321—2. sorban a Rhenus és Rhipæa frigora az éjszak, Syrtis ellentétül dél jelölője. Gyöngyösi azonban az *Iberus* folyóval délre s a köv. sorokban *Rhén* vizével éjszakra mutat, szintúgy erre mutat *hideg Scythiá*-val és a *hozzá mehetetlen Syrtis* (helyesebben Syrtis)-sel, vagyis Afrika északi fővenyes-zátonyos partjával pedig délre; itt tehát nincs meg a nyugot-keleti ellentét.

35. vsz. *Boreas* (éjszaki), *Notus* (déli szél), *Atlas* (nyugot) és Claud.-nál Hydaspes (indiai folyó) Gyöngyösinél *nap-támodás helye* (tehát szintén *kelet*) az ellentétes világtájakat jelölik.

36—2. *eresz- és tér-helyeken* = ereszkedő, tehát hegyes helyek és *tér-helyek*, vagyis sík, róna föld. (L. V. 31—3. is.) Ez utóbbi Gyöngyösi egyéb munkáiban is L. *Összes költ.* I. 491. 1. jz.

37—3. *szívessen* — Herculesre vonatkoztatva, de Ceres haragos lelkiállapotához is hasonlítva: hévvel, tűzzel, melynek forrása, székhelye a szív.

38—4. *rúta* = ruta-fű, kerti vagy szagos ruta.

38—52. vsz. Egészben Claud. III. 332—362. sorainak szabad és körülíró fordítása.

43—4. Ezt a sort a másoló utólag szúrta közbe, mert a sorokat elnézve, nyilván utólag vette észre a hibát.

50—4. *Vagy vakot vagy hatot Márs kotzkáján venni* — Gyöngyösinek gyakran használt hasonlata a koczka-vetésről, annak kifejezésére, hogy valami jól vagy rosszul sikerül. V. ö. Mur. Ven. III. 276. Kem. J. eml. II—II. 9. és 22. Igaz baráts. XV. 1. stb.

53—56. vsz. Csak az első vsz.-ból van Claud.-nál annyi, hogy Ceres fölmege az Aetna hegyére, de nem azért, hogy ott is lányát keresse s aztán megpihenjen, hanem azért, hogy az Aetna lángjánál meggyujtsa fákláját. **Az 54—56. vsz. egészen Gyöngyösi eredeti alkotása.** Az alkonyatnak a munkából pihenésre térés által való rajza, valamint a csendes éjtszakai nyugalom szemléltetése hasonló a közel-egykorú *Murányi Vénusban* is, az I. rész 192—194. vsz.-ban (a széljegyzet szerint: Elő-álomkori üdő), többször a kifejezésekben is egyezően: *Mur. Vén.-ban*: *Az nap szállott vala nagy Oceanumra*, — *Proserp.-ban*: *El ment a szép napfény*; amott: *Az egész föld táját nagy csendesség tartya*, emitt: *Az egész föld népe édes aluvásban (vala)*; amott: *Az egy Wesselényi hogy magát fárasztja (vagyis egyedül van ébren s gondokban)*, emitt: Ceres volt tsak *vigyázásban* (a *Mur. Vén.-ban* feljebb: *Vigyázása*

után szem hajlott álomra.) V. ö. még *Pros. elr.* Elölj besz. 1—2. vsz. és *Kem. Ján. eml.* I—I. 19—20. vsz., melyekben szintén sok egyezés van.

Ötödik Rész. Gyöngyösi ennek a résznek csak az elejéhez talált anyagot Claudianus III. könyvének végén: Ceres monologjához (7—26. vsz.) a 406—437. sorokban, s bolyongása kezdetének bevezetéséhez (27—28. vsz.) a 438—448. sorokban. Itt t. i. befejezetlenül véget ér Claudianus költeménye; de Gyöngyösi a bolyongás elbeszéléséhez, Ceres és Jupiter kibéküléséhez elég anyagot talált Ovidius munkáiban s a Ceres—Proserpina monda ősi hagyományában, a mivel oly teljessé tehetette költeményét, hogy észre sem lehet venni forrásainak változását.

1—6. vsz. **Ez a hat vsz. Gyöngyösi eredeti alkotása** s a magyar költemény egyik legszebb helye, mely szorosan összefügg az előbbi rész végével. Itt az esti nyugalomra térést s az éjszakai nyugalmat rajzolta, az V. rész elején a hajnal ébredését. Ez a bevezetés meglepően egyezik a *Murányi Vénus* II. 1—6. vsz.-val nemcsak terjedelemre, hanem a szemléltető leírás rokonságára nézve. Mindkét bevezetés hat vsz.-ra terjed, s mindegyik a hasadó hajnal színes pompáját, az ébredő s a hajnalt énekkel köszöntő madarakat, a pásztorokat, az állatok és emberek munkába állását rajzolja, s mindkét leírás azzal végződik, hogy Musáját a költő is munkája folytatására serkenti.

7—26. vsz. Ceres még az Aetna tetején van: itt búsong leánya elvesztésén; eszébe jutnak az együtt töltött boldog napok, a leányában talált gyönyörűsége s bús merengéssel kesereg a sors változandóságán. Ceresnek, a szenvedő anyának e bánatos elegiája magában is egy kis lyrai költemény, melyhez hasonló betét, mint a szereplő személyek lelki világának megnyilatkozása, Gyöngyösi egyéb munkáiban is található. Claud. III. 406—437. soraiban, Ceres monologjában — talált ugyan hozzá néhány kifejezésben egy-két motívumot, de Claudianusnál a sok apró kérdés Ceresnek inkább izgatott nyugtalanságát s tépelődését látjuk, Gyöngyösinél már a sok hiábavaló keresésben elfáradt s szenvedéseitől elgyötört anya áll előttünk, ki még tovább kutat ugyan leánya után, de már nem Jupitert (17. vsz.), hanem magát vádolja, s kegyetlen sorsát és szenvedését büntetésnek nézi azért, hogy elhagyta leányát, túlságosan bízva őrzői hűségében s vára erősségében. Gyöngyösi szélesebb rajza jobban beláttat az anya lelkébe, mint Claudianusé, bár a monolog-forma erre mindkettőnél alkalmas.

11—1. és 2. sorával v. ö. főntebb az I. rész 52—56. vsz., a hol lánya kőrőről van szó. Claud.-nál a III. 412—4.-ban Ceres szintén említi őket:

Quam nuper sublimis eram, quantisque procorum
Cingebar studiis!

12—2. Claud.-nál III. 414: tu prima voluptas, tu postrema mihi.

13—1. 2. 3. Claud.-nál III. 416:

O decus, o requies, o grata superbia matris.

14—2. Nagy méltóságoknak csak vál(l)omrul szóltam = oly büszke volt lányára, hogy a nagyúri kérdéssel csak félvállról beszélt.

16—1. Claud.-nál III. 418 : nunc squalida, vilis.

18. vsz. Claud.-nál III. 420. s köv. :

— ego te, fateor, crudelis ademi.

Quæ te deserui, solamque instantibus ultro

Hostibus exposui. —

19—1. Claud.-nál III. 425 : Accipe, quas merui, poenas. Ennek részletei azonban a 19—20. vsz.-ban Gyöngyösinél egészen mások.

21—23. vsz. Claudianus III. 428—432. soraiban ekkép :

Qua te parte poli, quo te sub cardine quaeram?

Quis monstrator erit? quæ me vestigia ducent?

Quis currus? ferus ipse quis est? terræne marisne

Incola? ... Ibo, ibo, quocumque pedes, quocumque jubebit Casus. ...

24—26. vsz. szintígy megfelel Claud. III. 434—437 sorainak, de e négy sor Gyöngyösinél három vsz.-ra bővül. Ezzel aztán véget is ér a Claudianusból vett anyag-kölcsönzés, mert a költemény utolsó tíz sora (438—448.) csak általában jelzi Ceres bolyongásainak kezdetét, s ebből pár szó a 27. vsz. első soraiba van foglalva (megátkozta Siciliát).

28. vsz. Innét kezdve a költemény végeig Gyöngyösi Ovidius *Fasti*-ját (Lib. IV. 565—618. sorait) használja forrásul, olyformán mint eddig Claudianust.

28—30. vsz. Szabad feldolgozása Ovid. *Fast.* IV. 565—72. sorainak :

Hinc init *Aegeum*, quo *Cyclades* adspicit omnes,

Ioniumque rapax, *Icariumque* legit,

Perque urbes *Asiae* longum petit *Hellespontum*,

Diversumque locis alta pererrat iter.

Nam modo turilegos *Arabas*, modo despicit *Indos*,

Hinc *Libys*, hinc *Meroe*, siccaque terra subest,

Nunc adit *Hesperios*, *Rhenum*, *Rhodanumque*, *Padumque*,

Teque future parens, *Tibri*, potentis aquæ.

Nb. *Meroe* — a Nilus szigete Aethiopia mellett.

30—3. A *Tiszát*, *Dunát*, *Drávát*, *Pannoniát* — Ovidius nem említi. A sor azok közé tartozik, melyekkel Gyöngyösi egyebütt is igyekszik némi magyaros ízt adni a költeménynek.

31—33. vsz. Összefoglalása Ceres hiábavaló bolyongásának és kutatásainak, Ovid. e sora (*Fast.* IV. 574.) alapján : *Præteritus Cereri nullus in orbe locus.*

31—3. *Tér.* L. a IV. 36—2.-höz írt jegyzetet.

32—1. *el terült* = elterjedt t. i. bolyongásainak híre ; az 1. és 2. sor parallel jelentésű, mint Gyöngyösinél egyebütt is gyakran.

34—40. vsz. Megfelel Ovid. *Fast.* IV. 575—584. sorainak, de innét csak egy-egy mondat van kikapva s bő körülírással előadva, így : *Errat et in cælo* — *Persephonen miseræ natam monstrate parenti* — *Huic Helice* (a nagy medve nevű csillag) talia verba refert :

*Crimine nox vacua est : Solem de virgine rapta
 Consule, qui late facta diurna videt.
 Sol aditus ; Quam quæris, ait, ne vana labores,
 Nupta Iovis fratri tertia regna tenet.*

A mi ezeken kívül a fönt jelölt hét vsz.-ban van, az **mind Gyöngyösi bővítménye.**

41—47. vsz. Megfelel Ov. Fast. IV. 585—596. sorainak, de Ceresnek Jupiterhez intézett szavait nemcsak gondolatmenetben követi, hanem helyenkint csaknem fordítja, pl. 43. vsz.-ban az 587—8. s a 47. vsz.-ban az 595—6. e sorait :

*Verum impune ferat : nos hæc patiemur inultæ :
 Reddat, et emendet facta priora novis.*

48—55. vsz. Jupiter megszánja Cerest s míg egyrészt esendősíti haragját, másrészt megnyugtatta, hogy Pluto nem méltatlan vejük stb. Ez a rész is szorosan Ov. IV. 597—604. sorainak követe, sőt egy-két mondat szó szerinti fordítása, így a 48. vsz. : *Jupiter hunc lenit,* — 49 : *factumque excusat amore,* — 50 : *Nec gener est nobis ille pudendus,* ait. 51 : *Non ego nobilior,* s az 53—55. vsz.-ban Ov. IV. 601—604. e sorainak :

*Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
 Statque semel juncti rumpere vincula tori,
 Hoc quoque tentemus, siquidem jejuna remansit :
 Sin minus ; inferni conjugis uxor erit.*

56—59. vsz. Megfelel Ov. Fast. IV. 605—610. sorainak, különösen az 58—59. vsz.-ban csaknem szó szerinti :

*Rapta tribus, dixit, solvit jejunia granis,
 Punica quæ lento cortice poma tegunt.
 Haud secus indoluit (t. i. Ceres), quam si modo rapta fuisset,
 Maesta parens —*

60—61. vsz. Ceresre oly lesújtólag hat Mercurius hírhozása, hogy fájdalmának súlya alatt kész maga is lemenni az alvilágba, csak hogy ismét együtt lehessen lányával. Ez a két vsz. Ovidiusnál csak két sor (IV. 611—12.), de itt Jupiter parancsát kéri a lemenetelre.

62—64. vsz. Jupitert annyira meghatja Ceres sok szenvedése s utóbbi önfeláldozó ajánlata, hogy Ovidiusnál (IV. 613—4.) nagyon is röviden, Gyöngyösinél a helyzetnek jobban megfelelő részletezéssel intézkedik Ceres és Proserpina jövődő sorsáról.

65. vsz. Ez Ov.-nál (IV. 615—6.) ismét csak két sor :

*Tum demum vultumque Ceres, animumque recepit,
 Imposuitque suæ spicea sarta comæ.*

66. vsz. Az 1—2. sor megfelel Ov. IV. 617—8. sorainak, hogy t. i. Ceres újra visszaadta a föld termékenységét ; mert Ceres — a mit Gyöngyösi az V. 27. vsz.-ban Sicilia megátkozásával csak röviden jelzett — haragjában a földtől megvonva áldásait, retentő inséggel sujtotta lakóit.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.¹

- Achates** 198.
Achilles 45, 195, 248. **A.** és **Hector** 45, 60, 248, 256.
Acis 33, 102. **A.** és **Galatea** 215.
 Acis folyóvíz 345.
Aconitum-fű 84.
Acteon 49.
Adamas-kő 17.
Admetus thessaliai király 126.
Adonis 42, 256. **A.** és **Venus** 50, 215.
Adria-tenger 220, 241. két
 Adria 351.
Aeetes lánya (Medea) 269, 322.
Aeethon (Pluto egyik loya) 312.
Aegeon (= Briareus) 300, 335, 346.
Aegeumi-tenger 351.
Aegeus 300.
Aeneas 143, 175, 181, 248. **Ae.**
 a carthagói vadászaton 28.
 Ae. és **Dido** 41, 102, 237.
 Ae. és **Lavinia** 46. **Ae.** és
 Turnus 256.
Aeolus 301.
Aetna 73, 110, 306, 307, 326,
 328, 330, 334, 337, 345, 347.
Africa 265, 351.
Agamemnon 57.
Agenor leánya és Jupiter 49.
akarat (erős—) példái 179—180.
alabárd (gyalog tiszték kezé-
 ben) 160.
Alastor (Pluto loya) 312.
Alceste (= Alcestis, Admetus
 felesége) 126.
Alciones (= Aleyone) 33. **Al-**
 cyone és Ceyx. 121.
Alecto 312. **A.** és a **Furiák** 266.
Alemannia 351.
Algys és férje 126.
Ali belgrádi pasa 141, 154, 156,
 158, 169, 175, 176, 183, 185.
Alkorán 76.
Allah 76, 196.
Alládár Memhet (régí szente
 Mahumétnek) 148.
Amán fáján szellőzik (Baresai
 András) 140.
Ambrosia 37, 84, 264, 298.
Amphion 279. **A.** és **Orion** 225.
Amphitrite 303
Amyclas 305.
Anchises fia 215.
Andromaché siralma 60.
Apollo 45, 55, 225, 247, 279,
 298. **A.** és **Daphne** 49.
Appon 142.
Aquilo (fogas—) 173. **A.** szá-
 rasztó szele 178. **A.** ferge-
 tege 272.
Arábia 351.
Arachna (= Arachne, Arachnea)
 16, 223. **A.** és **Minerva** 50.
Aranyos vize 21.
Ariadna 49, 97, 101, 112, 235.
 A. és **Medea** 238. **A.** és
 Phillis 52. **A.** és **Thisbe** 92.
Aristeus tonnája (mézes hor-
 daja) 55.
Ars 217, 224, 230. **A.** és **Mars**
 224, 291.
Arszlán tatár aga 76. **A.** üd-
 vözlő beszéde a chámhoz 77.
Artemisia és Mausoleus 126.
Athalanta (= Atalanta) 16.

¹ Az egyszerű számok a szövegbeli lapot, a kövérek a ma-
gyarázó jegyzet lapját mutatják.

- Athénás (= Athenæ) 218, 234, 237.
 Atila 57.
 Atlas (néha Athlas) 259, 277, 302, 345. A. és Hercules 219, 231.
 Atropos 266. (L. Parcák.)
- Babylonbéli pasa** 154.
 Bacchus 55, 165, 223, 279. B. általagja 54.
 Bakcsaszaráj 79.
 barátság (Igiáz—) próbája 114—5.
 Barsai András Kemény J. hűtlen rabtársa Crimben 107, 115, 140.
 Barsai Ákos 128, 134, 138, 139, 140.
 Bars vármegye 142.
 bánat tanyája (Kemény J. ál-mában) 99—113.
 Bánfi Dénes (Kemény J. követe a császárhoz) 140.
 Bánfi Zsigmond 116, 135.
 beglerbég (beslia lovasok agája) 153.
 Belgrád 154.
 Bellona 87, 164, 165, 229, 237, 247. B. és Jupiter 132.
 beslia-zászlók (100 lovag) 153.
 békesség áldásai s aranyideje 54—5, 223—4, háború a megrontója 55—56.
 beszprimi (veszprémi) sereg 147.
 Betlehem (= Bethlen) Farkas 135. B. Gábor 137. B. Gergely 184. B. János 135, 400.
 Biblis (= Byblis) 19, 98, 216. B. és Caunus 102, 215.
 Bikszáda 175, 180.
 Boeckai István (Lónyai Zsuzsánna férje) 17.
 Bodrog 158.
 Bonczida (falu a Szamos mellett) 155.
 Boreas 113, 173, 301.
 Boros Pál (Kemény J. meghitt szolgája) 94, 104.
 bot (vezéri b. = buzogány) 184, 238. tollas b. (= gerezdes, v. ö. héttollú b.) 143. aranyos botjában kövek 150. nehéztérhű b. 146. [77.]
- Brontesek (tatár kovácsok) 73, bucsaki tatárok 154.
 Buda 154.
 Budai Péter 139.
 Budai Zsigmond 139, 140.
- Cacus és Hercules** 118. Cacus (a nagyon erős Recep) 145.
 Calliope 297.
 Carthago 256.
 Castor 57, 232. [217.]
 Cato 224, 256. tanácsos Catók
 Caucasus 18, 110, 196. caucasusi tigris 129.
 Caunus és Biblis 102, 215.
 Cedrus 245. [73.]
 Censabria 30, 31, 39, 44, 52, 53,
 Cerberus 302.
 Ceres 55, 253, 254, 255, 295, 298.
 C. nagy gonddal neveli föl leányát, Prosperinát 305. Őt Elektra és több Nympha őrizetére bízva elrejtí Sici-liában, s maga Phrygiába megy 307—8. Ida hegyén ünnepelteti magát, de álmában rossz sejtelmek kínozzák Pr. miatt 326—330. vissza-megy Hennába, itt Electra részletesen elbeszéli Pr. el-rablása körülményeit 331—340. nagy haraggal megy Jupiter elé, de nem tudja meg, ki Pr. elrablója 340—344. maga indul hát keresésére, hegyet-völgyet bejár, végre az Aetnán pihen meg 344—347. másnap folytatja útját, bejárja az egész világot, végre a Naptól tudja meg leánya hollétét 348—352. elkeseredve megy Jupiterhez, ki ítéletével megbékélteti 353—356.
- Ceyx és Alcione 121.
 Charybdis 80.
 Charon 96, 324.

- chaur 76, **391**.
 Chloris 55, 87, 165.
 Cicero esze 188. Cicerók (nyel-
 ves —) 217.
 Circe 68, 80, 108, 235, 257.
 Cirrhái fabulás hegyek 15.
 Citheron 110.
 Cleopatra 265. Cl. gyűrüi 48.
 Clio 16, 297, 298.
 Clotho orsója 266, 309, 340,
450—1.
 Cocytus vize 302, 324.
 Cœus 346.
 Colchos 179, 232.
 Coribantesek 308, **467**.
 Corinna 258.
 Cornelia és Gracchus 126.
 Creta (borban bő) 218.
 Crim földje 79, 107, 127.
 Croesus 78. Cr. és Írus 218.
 Cupido 236, 240, 257, 258, 260,
 267, 277, 299, 309.
 Cupressus 49, 99, 102, 273, 274.
 Curtius 67, 218, 221.
 Cyanea 335, 339.
 Cybele 329, 331, 341.
 Cycladesek 351.
 Cyclops 310. Cyclopok 74, 329,
 346.
 Cypria (= Venus) 16.
 csapka 149, 151.
 Csaúz 149, **403**.
 Csáki István (Lónyai Margit
 2-ik férje) 17.
 Csonka Delimán (a bájolás mes-
 tere) 146.
 csinziások 149, **403**.
 czafrag 142, 144, **402**.
 czapa 145, **402**.
 Dædalus 80, 147, 232—3.
 Dalila és Sámson 126.
 dalmata nemzet (Kara Memhet)
 Daphné 247. [143].
 Darius kincse 218.
 Debreczen 175.
 Deiphobus 274. (Deiphœbus) és
 Helena 126.
 Dejanira és Hercules 126.
 Deli Amhet (szigetvári aga) 140.
 Delimán (Csonka —) 146.
 Delos sziget 16.
 Demophoon és Theseus 52. D.
 és Phyllis 100, 205.
 Décei Bálint (Kemény J. meg-
 hitt embere) 25—6, 30. tit-
 kos küldetési Lónyai Anná-
 hoz 35—7, 38, 44.
 Déva vára 138.
 Diana (szűz, nyilas) 16, 49, 55,
 230, 231, 237, 247, 327, 333,
 337, 341.
 dicsőség-szerzés példái 269.
 Dictamnus-fű 93.
 Dido 103, 256. D. és Aeneas
 41, 162, 237. D. siralma 215.
 Dobrovicza 180.
 dohányos (a tatár parancsnok,
 ijedtében elejti pipáját) 119.
 drágónok (német zsoldosok) 134.
 Dráva 351.
 Dryades- (szűzek, leányok) 16,
 41, 42, 225, 326, 341.
 Duna 154, 239. D. szőke vize
 [215].
 Ebeni István magyar kapitány
 197.
 Ebestfalvi kastély 135.
 Echo 42, 216, 297. E. és Nar-
 cissus szerelme 97. Kemény
 J. beszélgetése az Echóval
 97—99, **396**.
 egri török had 154 Egren ne-
 velkedett vitéz (Olay bég)
 153. [153].
 egyiptumi nemzet (a beglerbég)
 Electra (Prosperina dajkája) 1.
 Ceresnél 333—340.
 Elisa 46.
 Elysium leírása 323, 324.
 elbizakodás és könnyű hit káros
 következményei 189.
 Enceladus 307, 330, 334, 346.
 E.-forma (tatár kovácsok) 75.
 Erebus 299, 303, 307, 309, 318,
 323, 324, 352, 353, 354, 355.
 Erdély (kincses —) 58, 60, 156,
 160, 171, 175, 176, 186.
 Erdélyiség 14.
 erdélyi hadi készülétek 55—6.

- e. sereg nagy éhsége 64—5.
a lengyelországi veszedelem híre 59—60. Erdély romlása a pártoskodás és a török pusztítás idején 127—129.
esztergomi török had. (500 lóval) 141.
Eszterházyt (négy —) levágnak a tatárok Vezekénynél 142.
Eszterházy Pál összes címei 211. jellemzése 222. életét, vagyonát felajánlja hazájáért 225. az általános öröm és vigadozás allegorikus rajza Eumenidesek 324. [225.
Eurus 67, 74, 80, 310.
Eurythea (nyilas —) 144.
Euxinum (= Fekete-tenger) 220, 241.
- Fabius Magnus** 163, 175, 250, 255, 273, 324.
Fátum 18, 193, 195, 312, 324, fejedelmek díszje a fegyveres sereg 161—2.
Fejéregyháza 183. [348.
Felvinczi Zsigmond (Kemény J. meghitt belső szolgálója) 106.
festett törökországi vadászbecsk (Dervis és Beslia) 25. f. ló 76. Olay bég fejér-kék lova, úszóvan festett 142, **380**.
Fogarás vára 138.
foszlány, 148, 151, **403**.
Frangepán Ferencz (Zrinyi I. nagybátyja) 244.
fringia-kard (széles —) 153, **404**.
Furiák 266, 299, 301, 316, 326.
- Gætulus** 306.
Galatea 35, 345. G. és Acis 102,
Galenus 277. [215.
Gallia 351.
Ganymedes 220.
Garam 141.
Gargara (= Idahegy felső része) 308.
Gerend (az Aranyos vize mellett, Kemény J. birtoka) 21.
- Geryon és Hercules** 69.
Góliát 232.
Gönczöl-szekér 351.
Görgény 135.
Gratiák 266.
Grifus Esterhasiánus (leírása latinul) 210. E.-czimer magyarázata (magyarul) 221.
Griff (czímeres, kardos, fegyveres, vigyázó —) = **Eszterházy Pál** 209, 211, 221, 223.
Gyalui mező (a hol II. Rákóczi György megsebesült) 128.
Gyermónostori Phoenix (= Kemény János) 20.
Gyulai István (Kemény J. hű szolgálója) 198.
- Hadi szerencse változósága** 59.
hadi nóta 71.
Haller Gábor 135.
halogatást nem tűrő erős akarat példái 179—180.
hasznadár (a chám—ja) 115.
hatvani török vitézek 154.
Hauri-leányok 76, **391**.
Havasalföld 115.
Hector 182, 218. H. és Achilles 256. H.-ként küzd 128. H. eleste 60.
Hecuba 102. H. és Trója 215.
Helena 126. H. és Páris 22, 38, 47, 100, 101, 237, 240, 257.
Helicé 352.
Helicon 110, 288.
Hellespontus 351.
Henna 313, 321, 337, 340.
Hercinia 351.
Hercules 58, 267, 269. H. és Atlas 219, 220, 231—2, 244, 268. H. és Cacus 118, 126. H. és Geryon 69.
Hermes 221—4, 225, 231, 286, 288. H. beszéde Zrinyi Ilona és Thököly álmában 281—3. (L. Mercuriust is).
Hero és Leander 102, 109
Hesperus 312, 336, 347.
Hétúr 190, 193.
hírnév-szerzés (idegen orszá-

- ban) hősi példái 57, 58. jó hírnév beese 171—2.
- Hispania 351.
- Hold (török) legnagyobb erejű planéta 230, 252, 259, 271, 277, 280, 283, 289.
- Horatius 225, 229.
- Huszt vára 157, 159.
- Hybla 314.
- Hydaspes 314.
- Hymen (párnás) 165, 166.
- Hypermnestra és Linus 102.
- Hyppolitus és Phædra 102.
- Iberus vize 344.
- Ibrahim szultán (a székesfehérvári sereg parancsnoka) 143, 183, 185, 187.
- Icarium-tenger 351.
- Icarus 220, 262.
- Ida hegye 15, 308.
- idő és emberi élet változása, mulandósága, világ hívsága, sors mostohasága (Kemény J. elmékedése rabi insége alatt) 94—97.
- Ilium 235.
- Inarime-hegy 334, **475**.
- India 351. kincses — 218.
- Indusi gyémánt 121.
- Iphigenia önfeláldozása 67.
- Irus és Croesus 78, 218.
- Ismail budai pasa 141, 154.
- Italia 351.
- Ixion 323.
- Janus 181.
- Jason 57, 126, 179, 232, 251, 253, 269.
- Jonicum vize 351.
- Julia és Pompejus 126.
- Julius (Cæsar) 57, 218, 250, 257, 276, 289.
- Julus 41, 197, 256.
- Juno 16, 225, 229, 237, 247, 266, 303, 345, 349.
- Jupiter 49, 132, 230, 236, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 309, 312, 313, 331, 334, 336, 342, 345, 349.
- Jupiter (sasos —) = a német császár 221, 225, 230.
- Kakas (= francia) 284.
- kalpag szab rendet kalapnak 234, **440**.
- Kandia 145.
- Kanizsai török had 146.
- Kapucsi pasa (a szultán küldötte) 89.
- Kara Memhet (dalmata nemzet, kitűnő nyilas) 143.
- karabina 160.
- karmány-fék 146, **402**.
- karvas 146, 194, 195.
- Kassa (Thököly és Zrinyi I. ünnepélyes bevonulása), és u. o. országgyűlés 289.
- Katalin 165.
- kazul 154, **404**.
- kávét iszik Ali pasa 185.
- Kemény János özvegyi állapota 21. ébredő szerelme Lónyai Anna iránt, esze-szíve küzdnek 22—23. vadászata, vadász-ebeinek leírása 24—27. házassági tervei, titkos követe 28—9. kedvező választ kap 46. első látogatása Zsibón 48—52. háborús készületek, K. mint főgenerális 56. vitézül küzd, a tatár chámval alkudozik, elfogják 67—70. a chám fejedelemséggel kínálja, nem fogadja el, bilincsekbe verik 72—77. Sidóvárban raboskodik 79—83. levele L. Annához 83—88. a chám dévánba hívja, váltságdíja 84—89. elmékedése az emberi élet és sors változásáról 94—97. K. beszélgetése az Echóval 97—99. Mihne vajda kezességére Havasalföldre mehet, a tatárok újabb ármányai, 115—20. K. hazaérkezése, találkozása L. Annával, esküvője 121—24. boldog együtt-létük 125—6. erdélyi bajok,

- ellenfejedelmek, K.-t fejedelemmé választják, habozása, hazaszeretete 127—133. sereget gyűjt, K. jeles tulajdonai 134—137. követet küld Bécsbe 140. a német segédsereg hátrálása után K. is visszavonul 166—8. hazaszeretete önfeláldozásra indítja, tél közepén Erdélybe megy 169—189. Kuczuk pasa meglepi Nagyszőlősnél, K. buzditó beszéde seregéhez 191—193. ütközetet áll a jóval nagyobb sereggel s vitézharcz után elesik 190—199.
- Kemény Simon és Ferencz (K. János fiai) 24. Ferencz halála 171. Simon vitézsége a nagyszőlősi harcban 197. kengyel-futó (tíz van a vezér mellett) 150.
- kirizérek (fénlík derekakon) 160.
- koczpergyek (hegyes —) függ az oldalakon 160.
- kornéta (minden —val egy officzér) 160.
- Kornis Ferencz (Kemény J. rabtársa Sidóvárban) 85.
- Kovács Gergely (Kemény J. rabtársa Crimiában) 107.
- kovácsok (tatár —) bilincs-készítésének leírása 73—77.
- kozákok 64.
- köntös (gránát, skarlát) 153.
- Krakó 64.
- Krisztina 165.
- Kuczuk Memhet pasa 185, 187, 190, 191, 193, 195, 198, **408**.
- kurtány (=oláh lovas) 56, 184, **408**.
- [295.
- Labyrinthus 97, 112, 232—3.
- Lachesis (ollója) 96, 171, 266, 268, 300, 309, **450—1**.
- Lajos (király) 165.
- Laodamia és Protesilaos 102, 182, 274.
- Latona 303, 305, 343.
- Laurea 176.
- Laurus (-ágok, -koszorú) 64, 157, 188, 193, 213, 218, 224, 246, 250, 252, 270, 326.
- Laurusos 242.
- Lausus 88, 257.
- Lavinia (és Aeneas) 46, 181, 256.
- Leander és Hero 109.
- Lengyelország 14, 58, 106, 180.
- Lentulus 126.
- légrádi törökök híre 146.
- Libitina (Lybitina) 243.
- Lilibæus (Lilyb.) 306, 337.
- Lilium (= franczia) 282.
- Linus és Hypermnestra 102.
- lódíng 153, **404**.
- Lónyai-ház : L. Zsigmond és Varkucz Margit előkelő család, három lányuk szépsége, jó erkölce, férjeik, özvegységük, 15—19. L. Anna özvegyi keserve, hervadó szépsége 19—20. első férje (Wesselényi István) temetése után enyhődik bánata 33—40. az új kérők közül Kemény Jánost választja 40—44. L. Anna foglalt gyűrűjének és jegykendőjének leírása 48—50. első találkozás a Keménynyel 50—52. keserves aggodása Keményért 58—60. az erdélyi katona elbeszélése busítja, de reméli hazatértét 70—1. K. rabságból írt levelének hatása 90. válasza 91—4. buzgólkodása a váltságdíj megszerzésében 106, 119—20. öröme K. hazatértekor és esküvőjük 120—24. boldog házasságuk 125—127. L. Anna és Kemény J. érzékeny búcsúja ennek a török ellen hadba-vonulásakor 180—183. L. Anna szörnyű keserve Kemény J. elestének hírére 199.
- Lucina 279.
- Ludán 142.
- Lybia 351.

- Lydia (öltözetben gazdag) 218.
 Lydius próbája (= aranyvizsgálat) 218.
- Madarász Mátyás** (Kemény Simon hadnagya) 135.
 magyar nemes ifjak vitézi erkölcsének hanyatlása, Mars és Bellona helyett Bacchust és Venust szolgálják, fegyelmet nem tartanak, a jó vezérlet is hiányzik 163—168 (vonalt alatt).
- Magyarország** 168. M. címere 216. régi gazdagsága (bő termés, hadban vitéz, tanácsban okos, törvénytudó férfiak) 217—8. a régi boldogság inségre fordulása 218—9. Magyarország régi fénye, dicsősége N. Lajos és Mátyás alatt 241—242. török uralom s idegen királyok uralma hazánkban 242—243. a nemzeti fölkelések 243—244.
- Mahumét** 76, 148.
 majez (szkófumos, karmasin —) 142, 151, 153, **402**.
 Majtén 159, 160.
 Maramarust 156, 175.
 Maro (Virgilius) 277.
 Maros 55.
 Marpesusi ércz 63, 113, 236. **440**.
 Mars 54, 217, 225, 230, 260, 268, 305. M. áldozatja (= levágott vitézek) 70. M. és Bellona 87. M. deliái 145. M. játéka 61, 224. M. koczkája 59, 64, 182, 346. M. oskolája 165. M. ostáblája 127.
 Mátyás (király) 58, 167, 242.
 Mávors 55, 191.
 medályos kolcsag 150.
 Medea 126, 148, 232, 233, 235, 238, 250, 251, 253, 269.
 Medgyes vára 19, 30, 93
 Medusa vére 213, 280.
 Megera 312.
 Mercurius 237, 246, 268, 301, 304, 354. M. kigyós pálczája 221, 301. (L. Hermest is.)
- Meroe 351.
 Mezentius 144.
 Mihne havasalföldi vajda 52,
 Mimas 346. [113.
 Minerva 16, 225, 337. M. és Arachna 50.
 Minotaurus 101, 112. gonosz monstrum 232, 233
 Mohács 165.
 Montecuculi (a német segítő sereg generálja) 159, 163, 177. serege harcz nélkül hátrál, nyavalyákkal bajoskodik 163—4.
 Morpheus 278, 287.
 Mulykó az ispaiak zászlósa 143.
 Munkács vára 157, 230, 267.
 Murányi hegyek 14.
 Musák 54—5, 165, 168, 246, 257, 279, 297—8, 348.
 Musurmán nemzet 76.
- Nagybánya** (Bánya) 156, 180.
 nagygyőriek 143.
 Nagy Lajos uralma 241.
 Nagy Ottó (császár) 72.
 Nagy Sándor 88, 89, 217, 218, 289, 276.
 Nagy Tamás (Kemény J. rabtársa Sidóvárban) 85.
 Nagy-Szóllós 187, 188, 193.
 Naidesek 313.
 Nap (Sol) 352. Napot (= francia szövetséget) becsülleni 252, **446**.
 Narcissus 42, 43, 97.
 Naso (Ovidius) 258.
 Nánási (hadnagy) népe 135.
 Nándorfehérvár 141.
 Nectar 336.
 német segítő sereg szemléje 159—160. késedelmes rest-sége, nyavalyái 163—4.
 Neptunus 55, 109, 303, 354.
 Nercus 303.
 Nesterfejirvár 73.-i kovácsok 88.
 Nestor 266.
 Notus 345.

- női hűség mythol. példaképei 126.
 Nycteus (Pluto lova) 312.
 Nympha 209, 211, 297, 314, 315, 338, 339. (kesergő N.) panasza Magyarország állapotáról 217—20.
 Nyaláb (vár) 156.
 Nyírség (dinnyés) 14.
 Nyitra 142.
- Oceanus** 188, 312.
Oedipus 235.
Oenone és Páris 101.
Olay bég (pécsi) 142, 153.
Olaszország 306.
Oláhország 14.
Olympus 110.
ónodi vitézek 153.
Ophion 346.
Orion s Amphion 225.
Oroszlán (= velencei köztársaság) 282, 285.
Orpheus 45, 225, 279.
oszipora (török pénz) 186.
- Pachinus** 306.
Pacsirták (= kisebb német fegyedelmek) 285.
Padus folyó 351.
Paeán 273.
Palinodia (cím) 209.
Pallas 54, 137, 165, 217, 225, 269, 310, 316, 317, 336.
Pan 55. **P. göblyei** 223.
Panchaja 314, 470.
Pannonia 351.
Paphos szigete 247, 254.
Parcák 19, 300, 450—1.
Paris 41, 244, 257, 274. **P. és Helena** 47, 100, 237, 248. **P. Ida hegyében** (az aranyalma regéje) 15—16. **P. és Oenone** 101. [293, 298.
Parnassus 54, 110, 213, 246, 257, 259.
patyolat 76, 148, 149. (= a turban *fehér* szövege, Alládár M.-nek *zöld* patyolatja u. o.)
patyolat-gombok (fejükön) 152;
p.-golyóbis 152.
- párkányi török vitézek** 154.
Pegasus kútja 179. **P. forrása** 213. **P. szárnya** 186.
pelikán 171.
Pelorus 306.
Penelope és Ulysses 80, 237, 270.
Penthesilea 57.
Persia 154. -i **kaftán** (aranynyalhabos) 141.
Pest 154.
pécsi török vitézek 143.
Phædra és Hyppolitus 102, 103.
Phaëton története 110, 156, 246.
Phlegeton 234, 302, 323.
Phlegra 318.
Phoebe (= Diana) 247.
Phœbus (= Apollo, l. ezt is) 16, 246, 257, 305, 309, 336.
Phoenix (czímben) 7. és 31.
Ph.-madár ül nusztoz kalpagán 154, 470.
Phosphorus, a hajnal-emelő 16, 120, 338, 347.
Phrygesek bajnoka 57. **Phr. leverése** 128.
Phrygia 307, 309, 325, 329, 350.
Phyllis és Ariadna 52. **Ph. és Demophoon** 100, 103, 215.
Pindus 110.
plaga (= tájék) 311.
Planeták (= kisebb fejedelmek) 229.
Pluto lázadozó haragja nőtlen állapota miatt, fenyegető izenete Jupiterhez, ennek intézkedése Proserpina megnyerése iránt 299—304. **Pl. a Furiákkal hármass fogatán elindul** 312. **elrabolja Proserpinát, Pallas ellenállása** 316—18. **az Elysium szépségeinek rajzával vigasztalja a kesergő Proserpinát** 320—22. **Pluto és Proserpina ünnepélyes bevonulása az alvilágba, a nászjél előkészítése** 322—25. **Jupiter végleg Pl.-nak ítéli (fél évi tartózkodásra) Proserpinát** 352—3.

- podolai farkas (-bőr) 144.
 polus 311.
 Polyphém 68, 80, 215, 346.
 pomagranát alma 355.
 Pompejus 57, 126, 140, 242, 289. P. és Cleopatra 48. P. kardját szöggre függesztette 265.
 portai görbe kard (szablya) 151.
 Porus és N. Sándor 88, 89.
 Prosperina 295. szépsége 304—5. királyok és főrendek kéri kezét, de anyja elrejtí előlük Siciliában 305—7. Pr. erősen épült lakóháza 310. anyja távollétében énekléssel s varrással (hímzéssel) tölti idejét, Venus és Pallas látogatása 310—12. Venus ármányos kérelmére hajnalban virágokat szednek Henna kies völgyében s e közben Pluto a Furiákkal elragadja Pr.-t. 313—316. Pr. keserves panasza s fohászzkodása szüleihez: Jupiterhez és Cereshez 317—320. (A továbbiakat l. Ceresnél.) [209.
 Prosopopœia Hungariæ (cím)
 Protesilaus 102, 274. Pr. és Laodemia 182.
 Proteus 59, 61, 68, 218, 235.
 Psyché 322.
 publikán (madár) tréfás csevegeése 100.
 puska ércze tüzel 249. kanótos p. füstölög 160. feltekert p. 194. pár-puskák 153.
 puzdra (= íjtartó bőrtok) 76.
 Pylades 170.
 Pyrachmon 310, 468.
 Pyramus és Thisbe 101, 215.
 Radák Imre (600 gyalogos parancsnoka) 194.
 Rákóczi Ferencz (I.) Zrinyi I. első férjének emléke 231.
 Rákóczi György (I.) 137. II. Gy. nagyravágyó tervei Lengyelországban 58. a szerencsétlen hadjárat híre Erdélyben 59—60. Kemény J. rábeszéli Rákóczit menekülésre, az nehezen enged 65—66. a török leteszi a fejedelemségről 127. R. a gyalui mezőn halálos sebet kap 128. [108.
 ravaszság (emberi —) tulajdonai
 Recep (thessaloniki, óriás erejű török vitéz) 145.
 Rédei fejedelemmé választása Régen (Szász-) 135. [127.
 Rhén 344. Rhenus 351.
 Rhodanus 351.
 Rhodopé 305.
 Róma 136, 179, 192, 218.
 Sagum és toga (béke és háború, törvény és kard) 137, 217, 222, 248.
 Salamon (király) a feleségről 18.
 Sas (= német császár) 219, 230, 251—2, 272, 276, 277, 278, 282, 284. sasos Jupiter (u. a.) 225.
 Saturnus 230, 280, 320, 341.
 Sámson és Delila 126.
 Scævola 157.
 Scipio 179, 188, 224. Sc. Africában 265. kemény Scipiók (= katonák) 217, 242.
 Scylla és Charybdis 80.
 Scythia 57, 344.
 sereg-hajtók (három terjett szakállú török, kik a seregtől elmaradozókat buzogányokkal érdeklík 154.
 seregek Ura (= Isten) 200.
 Segesvár, Seges, Segesdvár 183, 184, 185.
 Sicilia 218, 309, 310, 312, 328, 331, 337, 351. (l. Trinacriát Sinon 68. [is.)
 siposok 149.
 Sirat hídja 76, 391.
 Sisyphus 162.
 Sors 66, 354. (L. Fátum).
 spaia, ispaia 143, 145, 148.
 spádé (német lovas kard) 160.
 Sterops 310. [161.

- Styx 302, 324.
 Sulpicia 126.
 Svada 237, 264.
 svédek 64.
 Syrén szava 72. álnok .S. 68.
 Syrének 335.
 Syrtis 344.
 Syrupus 277.
 Szamos 155, 178.
 szemény zászlók, (=z.-alj) szemények 69. **389.**
 szentelt vitéze Mahumétnek (Alládár Mehmet) 148
 Szerecsenség (Sz.-ország) 110.
 szerencse tündérése, tündér személye 61, 126, 235. ravaszsága 86. változósága 72, 73, 235.
 székesfehérvári török sereg 143.
 Szent-Páli János 184.
 szigetvári aga (Deli Amhet) 144.
 Szilágy megye 14.
 Szilágyi Mihály 73.
 szkófumos majcz 151. sz. fék 145. sz. nyereg 150. **391, 402.**
 Szolnok 154.
 szügyellő (bogláros —) 152, **404.**

Tafota 153, 404.
 Tantalus 323.
 Tatár chám 65, megveri az erdélyi sereget 66—68. Kemény J.-sal alkudozik, 67—70, fejedelemséget ajánl neki, elfogatja, bilincsekbe vereti 72—75, ünnepélyes bevonulása székvárosába 75—77. (Folyt. l. Kemény J.-nál.)
 Tatárország 14.
 tatár pusztítás Erdélyben 110—1. 156—7.
 Táttra 232.
 tegez (=nyílveszőtartó bőrtok), tegze rakva nyilakkal 144.
 tegzes Cupido 236.
 Telamon 57, 232.
 Telegdi István (Lónyai Margit első férje) 17.
 Teleki Mihály 196, 197.

 Temesvár 177.
 Thalia 16.
 Themis 309.
 Theseus 230. Th. és Ariadne 49.
 Thessalonica 145.
 Thetis 333.
 Thisbe 48, 92, 101, 103. T. és Pyramus 215.
 Thököly Imre ifjúsága, a későbbi nagyság jelei 244—246. a haza romlása s az elégtelenek sikertelen fölkelése, Th. vezérése, fáradhatlan buzgalma, hadi sikerei, a bécsi udvar alkudozásai 246—250. Th. ifjú szépsége 247, 258. előkelő származása, gazdagsága 253—5. jeles tulajdonai 253—260. látogatása Zrínyi Ilonánál Munkács várában és házassága 267—8. újból fegyvert fog 268—9. búcsúja Zr. I.-tól 269—70. diadalmas hadjárata 1682. nyarán, a töröktől fejedelmi jelvényeket kap 270—273. boldog együttléte Zr. I.-val 277—8. aggodalmak a jövőre: török vagy német szövetség (Venus és Hermes beszéde álmukban) 278—287. Kassán országgyűlést tart, a Haza hódolata 289—291, **443—4-től 457—8-ig.**
 Tiberis (a római pápa) 282.
 tihája (fő — a vezérnek) 142, **401.**
 Tinódy Sebestyén 204.
 Tirusi csinálmány 49.
 Tisza 154, 158, 178, 239, 351.
 Titán 300.
 Titius 323.
 Titonus 45.
 Tityrus 55, 223.
 Tokaj 158.
 tollas bot 143. l. bot alatt.
 Török István (Kemény J. rabtársa Crimben) 107.
 török fegyverzet: derekukon

pánczél, kezükön karvasok, lovukon párpuskák, hegyes tör, pallos, szablya, öklelő kopja 145, 153.

török menték: párducz-, tigris-, farkas-bőr, gubás orosz-lán-bőr 153, 154, 195.

török seregek felvonulása és leírása 141—155.

török tolldísz a süvegen: darutoll, sastoll, sólyom-, ráró-, keselyű- és kerecsenszárny, strucz toll 144, 146, 147, 153, 195.

Trinacria (= Sicilia) leírása 305—7, 309, 329, 342.

Triptolemus 55, 356.

Triton 225.

Troilus 60, 274.

Trója 21, 57, 128, 182, 218, 236, 240, 248, 274, 275.

Turnus 46, 144, 181, 256.

Typhon 334.

Ulysses és Penelope 121, 270.

Vadászó ebek nevei és leírása (Kemény J. udvarában): Dervis és Beslia (török), Delfin, Tigris és Agré (havasalföldiek), Liciska, Kurta (modvai), Drómás, Taúz, Mopsus, Coridon, Harpya, Szárca, Leopárd, Hattyú, Csóka 25—26.

vadászat leírása (Kemény J.-nál) 26—27.

Varkucz Margit (Lónyai Zsigmondné) 17.

Vác 143. váczi vitézek 154.

Vág melléki vitézek 142.

Várad (Nagyvárad) 128.

várás (okos —) és vakmerő bátorság következményei 157—158.

velencei skárlát (a beglerbég ruhája) 133.

Venus 137, 225, 267, 277, 288. V. és Adonis 50, 215, 309,

310, 312, 313, 336, 339, 341. V. véreből nőtt rózsza 42. beszéde Thökölyhez 229—266. (2—302. vsz.), közben 241—263 (98—277 vsz.) beszéde az ébredő Zrinyi Ilonához 241. s köv. V. megjelenik Th. és Zr. I. álmában, megjövendőli elsőszülött fiuk születését és kora halálát s későbbi szerencsését a törökkel való szövetségben 278—281. A német szövetséget ajánló Hermest czáfolva ismét a török szövetséget ajánlja 283—287.

Vertumnus 80.

Vesevus (= Vesuvius) 334.

Vesselényi István (Lónyai Anna első férje) 17.

Vezekény (ahol négy Eszterházy esett el a csatában) 142.

Vulcanus 73, 110, 156.

virágok nevei Henna ligeteiben: rózsza, lilium viola, narcissus, tulipán, szegfűvek, majoránna, hyacint, borostyán 42—43, 470. virgina (régi hangszer) 297.

Zainok 145, 148, 402.

Zemplén 158.

Zephyrus 173, 240, 313, 314, 331.

Zólyom várm. 143.

Zrinyi Ilona özvegyisége 230—1.

Thököly első látogatását fogadja 236. Zr. I. szépsége 236—8. az alvó Zr. I. 239—241. Th. újabb látogatását fogadja (Cupidó s Hymen is jelen volt), szívük örök szövetsége 267—8. frigyük híre a fölkelőknél s az ellenség-nél 268—9. Zr. I. búcsúja a hadba menő Th.-tól 269—70. örömmel várja és fogadja a diadalkoszorúval hazatérő Th.-t 277—278. aggodalma

s reménye Venus jóslatán
288. Th.-vel nagy ünneplés-
sel vonul be Kassára, az
országgyűlés végén férjével
együtt fogadja a Haza hó-
dolatát 289—291.

Zrinyi János (Zr. Ilona öccse)
Thököly fogságában 260.

Zrinyi Péter (Zr. I. atyja) gyá-
szos halála 244.

zúbon (tőzött z. = himzett
török felső ruha) 149.

'Sibó (a Vesselényi-család vára)
50, 52.

'Sidóvár (a város felibe épült
vár=fellegvár) 85. tömlőczös
ház 93. kaloda 79, **392**.

'sinór (fojtó —) 177.

SZÓMUTATÓ.¹

- Aba** (= durva szövésű szűrposztó) 144.
 ábrázat 153, 168, 304. ábrázol 180, 259; ábrázolókép 168. addiglan 344. (42.
 adomban (= adományul) ment ag ló (jó vérű —) 213.
 agaság-viselt (= tanult, tapasztalt) bégek 145.
 aggaszt 14; aggasztó gondok 98; aggasztaltatja gonddal 20, 37. aggodalom 63, 171.
 agyon-üt 346; a.-ver 335.
 ág (az—) markokban szakad 246; fa ágozattya bokros (= sűrű, lombos) 28.
 akadály 167, 177, 256, 280, 325; legakadályosb 184. akadalm (kezdeti dolgainak—) 271. akadék 116, 329.
 alabastroma (nyakának—) 20; a. oltár 258.
 alacsonkodás (a nagy elme nem szokta az —t) 184, 270. alacsonyabb 177; alacsomsága 262; alacsombít 262, **449**.
 alkalmasb 138; alkalmatosb (mód) 52; —tosabb 237.
 alkalmasság 183; alkalmatosság 23, 32, 152, 157, 171, 187, 236, 238. alkalmasztat 37; alkalmatlanítod (magadat) 34; —ítják az utat 179.
 áldomás (=áldás) 279.
 állat (szép teremtettség — = Zrínyi Ilona) 236.
 állat (= állás, állapot) 258.
 általag (Bacchus —ja) 54.
 általállja (az utat) 177; —kelé (a határt) 156; —verekeedik 116; áltverekedik 130.
 apáczaként élni 260.
 apolgat (= csókolgat) 215, **421**.
 aránzott hely 131; a. lövés 144; a. part 251, **445**.
 arccsal áll (= szemben áll, készséggel fog) dolgához 183.
 arma (= ad arma! fegyverre!) 269.
 árnyék-lelkek 323; árnyékok (= pokolbeli lelkek) 352.
 ároson 149, **403**.
 ártás 288; ártomás (= ártalom) 279, **454**.
 asztagos mező 218.
 asztalt (az—) vetik (= ebédhez terítik) 35. (l. még *vetett*.)
 bájolás, varázslás (Csonka Delimánnak rácz anyjától tanult mestersége) 147, **403**.
 bátor (= ámbátor, bár) 327, 329, 344, 345; báresak 343; bár 343.
 belölt (= belől) 68.
 beférkezik (= befurakodik) 88.
 békell (kezéhez—) 224. 260.
 belpoklosság 86.

¹ Itt csak azok a szók és szólamok vannak jegyzékbe véve, melyek alakjuknál vagy jelentésüknél fogva nyelvtörténeti vagy stilisztikai szempontból valamiképp figyelemreméltók. Az egyszerű számok a szövegbeli lapot, a kövérek a szóra vonatkozó jegyzet lapját mutatják.

- bélyegezve van (pofája = sebhelyes) 185.
 bérz (= hegycsúcs) 306, 334; kopja bérze (= hegyes vége) 240, **445**.
 bimbós tavasz 217.
 birodalma (= Kemény J. birtoka) Gerend 21.
 bizomban (vala oly — = bizodalomban) 42; bizott reménység (= bizakodó) 91; b. eszköz 60; b. vigaság 162. és b. dolog (= a miben biztak) 200; biztattatik (= biztatják) 106; biztatás 193; biztában 353; bizakodás 189, 291; bizalmas szív 270; bizodalom 184, 189, 191, 230, 262, 325.
 bojtórvány 100.
 böcs (= érték) aranynak tűz által böcsre jutása 84; ócsó böcsre keljen 93.
 börkök (=bőrök) бүдös bőrköt hoz 100.
 búk soka 276, **454**. bú-tó 249.
 buliklása (galambnak) 174, 261; gerlicze bulikló torka 82.
csalt (=cselt) vét 26, 156, 187.
 csend (sötét éj csendje 16; csendesült 302, 308; megcsendesít 304. csendesülést tesz (= lecsendesít) 302.
 csillagzása (az ég —) 279. csillagzó ég 267. cs. fényesség 16; kövekkel cs. ruha 20.
 csin (= csinosság) 102, 122.
 csókolták (pofájokat szablyák) 145. [77.
 csörögős lábszíz (= vasbilincs)
czédrus-forma derék 95; czé-rusi d. 317.
 czélül 269; (de czélja u. o.)
 czifra 20, 151, 218; épület czifrázata 329. czifrázott (= czifrán öltözött) udvari nép 162.
 czihelés (= ebek csaholása) 27.
 czirkalma (szeme —) 15, 275.
 czirkálat (elme —ja) 258, **448**.
 czitroma (gyümölcsös mellé-nek —) 20.
 czondora (= viseltes, rongyos ruha) 93.
 czondorlott (személye a rongyos hazának) 161; (l. még rongvölt —).
dal (rendesen: nóta) 45, **385**.
 dagálya (a madár begyének) 82; d. (a szívnek) 132; d. (a víznek) 176; fuvalkodott d. 161; magahitt d. 96; dagályosan 149.
 deli (termetében) 144; deliább (termetre) 137; deliák 151; Mársnak deliái 145, **402**.
 dérlelő hidegség 340; (v. ö. fagyfaló) **475**.
 déványban gyűlének 88; déványját gyűjteti 89; déványos ház (= gyűlésterem) 88.
 diadalom 59, 62, 64, 75, 76, 77, 78, 153, 159, 160, 175, 248, 251, 272; diadalmas 59, 191, 232, 239, 242; diadal-maskodik 73, 163, 176, 271.
 dohányos (vala a tatár kapitány) 119.
 dög (= ragályos betegség) 163—4, 166, 168; (v. ö. mirigy 171); dögösködés 168.
 dőlölő habok 278; dőlölő h. 179, **454**.
 drágalátos 290; drágát (igen —) tart vásárában 231.
 dúlják (= felülmúlják) 148, 178 303, 304, **465**; rózsákat megdúló pirosság 350; eldúltak (= letapostak) 315, 338. dúl-fúl 268. dúl-fulás 342.
 dúlőföld 323.
ebész, (= peczér) 24.
 egyelít 83; egyvelít 81; egyveledett 96; egyvelült 100.

egyesben 235.

egyenlőséggel (= egyképen, egyformán) 122. [291.

egyes (= egyesült) fáradozás ekkedigh 258, **448**. [175.

elme (habja) 288. tanácsos e. 36, elcélzott dolog 133; hely 257. elterült (= elterjedt) 351.

elverődtek (Kemény J. láb-szárai a nehéz bilincsektől) 94. (l. még *verdett*.)

elvonódik (= elmenekült) 244.

enyhődik (= enyhül) 34, 37, 119, 301, **465**; enyhít 98.

eperjet szed 281.

eresz- (és térhelyek) 345, **477**. erőtetés (= érvelés erőssége) 264, 275, **450** és **454**.

esemény (= esés) 31; eset (= történet) 332, 333, 341. stb. (v. ö. megessett dolog.)

essőzik (a szeme) 70, 273; essőző szem 82.

estálló (= istálló) 174.

ezentúl 102, 190.

[93.

egeket ostromló szíves óhajtás ég (= éghajlat): a magyar ég vastagabbsága 163; ártalmas ég 337.

égi tüzek (= csillagok): küzködnek kövei az —kel 48.

égropogás (= mennydörgés) 27.

éh (= éhes) madarak: 17, 90;

éh gyomor 112; éh had 69;

éhen-szomjan 255, 354.

éj (vak—) 188; éj sátora 21,

189; az éj fel van sátorozva

297; — titokzatos csendje

16, 297; az est és éjtszaka

leírása 21—22, 188—9, 324.

elégség (= elég) 355.

el-kiszorította 334.

éledést vészen 104, 120, 179;

élendő 98, 136.

élés (= élelem) 173.

érez (lakik szívében) 216; a puská érzeze tüzel 249.

érdekli (= érinti): a vizet lábával 50; füleit a szó 78;

mellét é. 240; inát é. 142; a kengyelfutók az elmara-dozókat érdeklik buzogány-nyal 154, **442**.

értekezik (= beszélget, tuda-kozódik) 99, 216.

érték (= vagyon) 12, 15. 43. stb.

étélet (= ítélet) 237.

fagyfal-fa 339.

fagylal 35, 340; fagylaló (fu-valom, szél) 174, 301.

fakad (a tatárság N.-Bányához t. i. Erdélyből kijövet) 156.

fal (vmit) 125; fogók szájátúl falt vas 74. félbenfalt szó 33.

faldok (hozzá— = hozzá-kap 27. v. ö. hozzá-falás 198); faldokja (= falja, faldokolja) vén ló az abrakot 213, **381**.

farba rúgta (B. András a hitit = megszegte) 141.

fardalni (= faragni, furdalni) a fát 347; furdaló nyivek 134.

fáradékony (elme, penna) 10, 12. fárasztja (= gyötri) szívét a sok bú 14; fáradt remény 105.

fegyelem (= figyelem) 53, 100, 116, 237; fegyelmesen 264;

fegyelmezzetek (= vigyáz-zatok) 118.

feleség (szűk a jó—, kárhozat a rossz) 18.

feletlenség (mord—) = társ-talan özvegyi állapot 35.

felesedik (hada bővül s —) 133, 234; gondja felesedett 264;

reá-felesedtek (—sokan tá-madtak Keményre) 199.

felhajnallott fény 107.

felleg 60, 178; felyhő 70, 89, 97, 102, 178; fölhő 50; fölyhő

89, 100 (L. a költő magyará-zatát **204**.) felhőzik homloka szomorú homálylyal 226.

felmúlja ezeket 19.

felposdul a vére 191.

felverik (= meglepik) az ellen-séget 134.

- felülőt (t. i. lóra) hirdetnek a trombiták (v. ö. készülőt 186.) 148, 191, 269; felül-vén, felültetvén 186.
- félés (= félelem) 192. félendő 98; félelmes út 56; de: félelmes (= félénk) a követ 37; nem félelmeskedett (= nem félt) 55; féltő (= féltett) személy 58.
- fenekedik 306.
- fennehajaz magahittében 144.
- fennyen (= magasán) repül az okos elme 22.
- fény és napfény 63, 85, 92, 123. stb. fényesség 16, 249.
- fergeteg 61, 272; fermeteg 337.
- feszület (= feszültség, szorongás) 181.
- fitogatja magát 42.
- foglaló jelek (jeggyűrű és keszkenő) eljegyzéskor 44, 48, 50.
- fogyat 34, 37, 61 stb. fogyató veszély 220; fogyaszt 163; fogyatkozni 352.
- fojtó sinór 177.
- folyam (dolga folyami) 187; (dolog) folyamatja 263; folyamván (= -odván) 140, **401**.
- font (= mérleg) 224, 256.
- forгатja (beszédét) 34; forгатták (= keresztezték) a kutyát farkassal 25; forгатódni 199; forгатódik 45; forгатdik, forгатóadás 197.
- forrás-kút 81.
- forrója (szíve—) 45, 119. hazaszeretet f. (= heve, tüze) 170.
- förtőben ment 97; ujjai förtőznek vérében 60.
- fő-emberség 56. fő-ló 25, 146; fő-tihája (a vezérnek) 142.
- frigyesség 268, **451**.
- früstököme 188.
- fustély, u. o. dorong 118.
- fútat (lármát) 179. (v. ö. jelt kürtölnek 26.); készülőt fuvának 52, 168; fuvaltat (trombitát) 300.
- futos 91; futosó szelek 152.
- fuvalom 128, 174, 240; fuval-lás 310, 313, 314; fuval-mány 178.
- fuvalkodott szív 112; f. da-gály 161.
- fürtösök a jóknak soksági 15.
- fürtözete (gyöngyös—) fodorult hajának 20.
- fűvellő (= legelő) 174.
- galamb — cagedelace 237.
- gerlicze — szerelme 237.
- golyóbis (puska—) 193; patyolat-golyóbis (= turbán) 152; g. talpú szerenese 230.
- gondos tisztt (= g.-dal telt hivatal) 12; g. szív 14; g. óhaj-tás 20; g. inség 220; g. árva-ság 230. stb.
- gondság (terhes—) 277; gond-ságban van 79.
- göblyeit jártatta 54, 56; Pán göblye 223.
- gömbölyegje (feje — = turbán) 147; (v. ö. gombos patyolat 194) **403**.
- gubás oroszlánbőr 154, **404**.
- gyakor követség 86; gy. fe-nyezetés 113; gy. kerelem stb. 113, 143, 245, 250; gyakorta 104, 235, 248, 257; gyakran 265.
- gyámol nélkül 261.
- gyászoló fátyol 216; örökös gyászolója hűnt világának (első férjének) 231.
- gyorsalkodás 188.
- gyülevész 192.
- gyűrű 1. jeggyűrű.
- haba-hurgya 158.
- habzó búsulás 20; h. gondolat 36.
- háborult kedv 39, 105; h. szív 167.
- háborúság-idő (= háborús) 248.
- hagyás (= parancs) **474**.
- hajnal mosolygó orczái 24; hajnal-emelő Phosphorus 16;

- a hajnal ébredése (leírás) 24 ;
hajnal leírása 347—8. h. szín
atlasz 150.
- hajnallik orcája 90 ; hajnalló
méltóság 235 ; h. világod
238 ; hajnalocskára boru-
lás 116.
- halatság 104.
- hamar romlik 40, 42 ; h. sarkú
szerencse 58 ; h. kerekai a
szerencsének 78 ; h. kerekű
reménység 167 ; hamarság
104.
- hamarja : a szű mint száraz
pozdorja ; fellobbanásra oly
h. 36 ; van az hamarjának
leginkább hányása (= va-
rázslás) 147, **384** és **403**.
- harács 190 ; harácsoló vásár 154.
hangicsálnak (a tprüeskök) 174.
- hasonlás (gonosz — = megha-
sonlás) 134. (v. ö. megha-
sonlottság 138. és visszá-
kodás 134, 138.).
- hasznátlan 188 ; hasznatlan 252.
haza 66, 67, 70, 129, 136. stb ;
h. szerelme 133, 170, 180 ;
h. sérelme 132. (v. ö.
(honnya)).
- hátra-czáfol 262, **449**.
- ház (asszonyok háza) = szoba
(l. ezt 85.).
- hejűz 26.
- hervatt kedv 45 ; h. remény 104.
- héjazat (= háztető) 310.
- hiba (= hiány) 302. hibázás 291.
- hibál 199, 200, 251, 262, **446** ;
hibált reménység 109.
- hidlotta jegével (Aquila a nagy
vizeket) 177. (v. ö. le-
padlott u. o.)
- hiedelem 345.
- hinár 97, 286.
- híntós méltóság 79. (v. ö. taligás
rabság 79.).
- hír tulajdonságai 21.
- hizemben (oly v. jó — van) 106,
160 ; oly hizemmel van 160.
- hit : teljes hittel bíz 38,
177 ; nagy h. tett fogadás
140, 183, 191, 196 ; adott
hit 115 ; hitet ad 135 ;
hitit köti 68 ; h. megmásol
10, 101 ; hiteket ott hagy-
ják 107 ; felvett hitek (=
esküvő) után 124.
- hitel : több h. lenne beszédé-
ben 38 ; hitelt ad hitinek
68 ; hitele (kötele?) láncz-
szemeknek 231 ; hitelét
veszteni 33, **384** ; hiteles
szolga 94, **395** ; hitlenség
109 ; hitlivel 38, 140.
- hízlalja szívét nem ösztövé-
remény 31.
- holott — hol 264.
- homályzik (orcája 261. (l. fel-
hőzik.))
- hon, honnya (= hazája) 17, 66,
113, 161. stb. h. szerelme
133 ; h. földét 129.
- hon, honnya (= otthona) 275 ;
h. hever, lakik, vesztegel 57,
135, 137 ; honnyabeli 56 ;
hon-heverőség 180 ; hon-
létel 181.
- hópénzes katona 56.
- hó-töltemény 243.
- ide s tova 324, 340 ; itt te s
tova (?) 316.
- idétlen elme 131 ; i. tanács 157 ;
i. próba 199.
- illatozás 314.
- inal 49, 78.
- inamban sarkall a tatár 83 ;
inokban (= nyomukban) 149.
- indít (vásárt) 112.
- indulat (= indulás) 262, **449** ;
de : rest az induláshoz 181.
- innya hagyták 323.
- íret 277 ; írrel 290.
- irthat tág utat 252.
- irtvány 103 ; irtovány 99, 102,
445.
- izetlenb 125.
- izzad (vérrel — a pallosa) 197.
- jajgatta (= siratta) 289.
- jegygyűrű 17 ; leírása 48—49 ;

- gyűrűváltás 120; viselő gyűrű 101.
 jegyes (a ló pofája) 24.
 jegykendő leírása 49—50.
 jelt kürtölnek a kopóknak 26; (te adta) jelem 87.
kacaj 338.
 kajon ingyülés 32.
 kalaúz 64; kalaúzság 188; kalahuzság 147.
 kalászos nyár 217.
 káld (= kád) 165.
 kástélyossá válnak (a vizek kristályi) 128, **400**.
 kávája (a lábát szorító bilincsnek) 88; karjai kávája 259, **448**.
 kebel 90. (v. ö. mell).
 kedven, kedvén 78, 124, 125, 223, 224; kedven élt világom 219, **399**.
 kedvlegelő kénye (a szívnek) 126; kedvrontó inség 219.
 kegyesség (= Proserpina) 307; szívedben nincs k. 318.
 kerékben (= körben) forgatja 143; föld kereksege 352.
 keserven (= keservesen) jajgatta 334, **474**.
 kesergeti (lányát) 333.
 keveskor 261.
 kén (= kín) 97, 105, 117, 122, 180; stb. kénozó tatár 112; kéntelen szükség 85; kéntelenítettett 252; de: kinnya 323, 326.
 képzem (= képzelem) 87, 241; képzéd 255, 257; képzelés 325, 330, 331.
 kérkedékeny (nyalka negédeség) 96.
 készülőt fuvának 52, 168.
 kételkedés 99, 100; de: kétlem és kétli 79, 225, 240, 290, **472**.
 kétes (= kételkedő szív) 84, 267, 279, 285; kétes (tétovázás) 217.
 kétség 166; de: nem lesz kéted 320, **472**. kétséges (Mars kockája —) 59; k. (dolgában) 23, 44, 199, 216, 251. stb.; kétségesen 264.
 kiforgatt (= kiforgatott) zászló 300. (v. ö. készíttek = készítették) 139.
 kígyózott pálcza 268; kígyós vessző (t. i. Mercuriusé) 301.
 kihajlott (= kicsorbult) a fegyver éli 219.
 kiírhatatlan (= le nem festhető, írható) kép 162.
 kikelet (mezőt ruházó—) 41; de legtöbbször: tavasz.
 kimlés (= kémlelés) 32.
 kincses (Erdély, India) 58, 218.
 kive 105.
 kiverődik (tolla) 282.
 kláris (ajakán) 19, 237, 258, 305.
 kocka (hatját vagy vakját elvárom) 66, 127, 182. stb.
 koppadástul (félti fejét) 283, **455**.
 ködösülhet (= elborulhat) 284.
 kölyke-vesztett tigris 93; orosz-lán 196; párducz 340, **476**.
 könnyörűlőség 318.
 környös-körül 345.
 körösként (= köröskörül) 135.
 közjó 138, 273, 289; köz (= közönséges) munka 265.
 különb-külömb (= különféle) 338.
 lakás (víg —ra válnak = lakodalmat ülnék) 124; lakodalmazás 323.
 lapály 179. (v. ö. térhely, térföld).
 lábakötő lakat 220; lábütő kő 234; lábszíz (= lábszín) 73, **390**. csörögős lábszíz (= rabbilincs) 77.
 lángozatja (a szívnek) 236.
 lármát fútat 179.
 leábrázol 50.
 lehelletet vőnek 322; léledzeti megállnak 332.

lehetés 247; lehetendő (= lehetséges) 98.

lejtő 25; l.-nek mestere 146; lejtőzik (alatta a ló) 150; lejtőző lábai (tánczólnak) 156.

leleményeskedhetik (az elme) 213.

lenyérték (a gyapjat) 113.

lepadlott fagyait (felbontja az idő) 177.

levegő ég 301; vékony s tiszta ég (= levegő) 311.

liget 24.

liliom (lilium) homloka 20, 237.

logattya (?) 301.

madár-szókkal (zeng a liget) 24, 308.

magahittség 144.

mállya (a madárnak) 282.

megad (= át v. vissza—) 341; megadása gyűrűnek 14.

megállatás (= megállítas) 288.

megcsügged 242, 265.

megdúlnak (szagokkal egyebet) 314. (v. ö. dúl).

megegyeztvén (= egyesülvén) 154, 157, 161, 168, 265, 271.

megesett volta 329, 342; megesezt (= történt) dolog 354.

megfuvallja (Zephyrus) 313; megfuvaltatja (a trombitát) 300.

meghidazása (folyónak) 174. (v. ö. hidlotta jegével) 407.

megmellyed 282. (l. melly).

megoldik (= megoldódik) 87; megoldatik 88; megoldják 89.

megpecséllette (halálával — házaja szeretetét) 199.

megpirul (magában) 241.

megszarvasul (a hold) 126.

megteperült (ránca az orczának) 224, 429.

megtolatott (a magyarság) 198, 410.

mellyének (felemelt vánkosi) 82; m. röjtöke 180; mellye kerületi 305; mellyedben ke-

mény érez v. kő 129, 318, 328; mellyében (félelem és harag harczol) 340; mellyed (meg ne mellyedjen) 282, 455; mellyesztik (a győzelem maradványát) 160.

menten (= azonnal) 329; mentül (középfok nélkül) 317.

merin (= merőn, szilárdan) 235; mervén áll (a ló farka) 149.

mértéklet 222; mértéklés 161; mértékelés 119, 136; mértékleni 84, 88, 91, 108. stb.

de: mérsékelve 311.

minden, mindenké (=
mindenki) 27; 289, 302, 305; (mindkét alak) 310, 311, 324, 341; mindenik 31, 67

mingyárt 298, 307; mingyarást 303, 313.

módos ugrás 150; módosan 145, 301; módosabban (üli a lovat) 88.

mohozat (= bajúsz) 247.

multság (= időmulasztás) 104.

munstrálja (= mutatja) magát 257.

napot köszöntő pacsirta 94.

napkelet 194; naptámodás (= kelet) 345; napesezt (= nyugot) 194.

nádméz 84, 237, 270.

negédes (elme) 237; negédesen 146; negédség 239.

nehézséges (= nehéz) 254; nehezebb 117, 123; nehezen 82, 111; nehézben 134.

nem (= fajta): fő-ló 146; mindenféle nem (férfi, nő) 129; királyok neméből (= nemzetség) 56, 237; nagyságos neméből 17.

nemzet (= natio) 63, 68, 70, 111, 242, 246. stb.

nemzet (= nemzetség, származás) 15, 18, 41; dalmata n. 143; egyiptumi n. 153.

nemzetség 17, 110, 111; (= nemzet) 166, 198, 282, 350.

nest és nuszt 146, 152; pár
nuszt 142; nusztos kalpag
154.

némelyed magával 59.

nóta (hadi, siralmas —) 71, 332.

nyavalyás (= szegény, szána-
lomraméltó) 83, 84, 91, 98.

nyája (Musáknak) 246; Nym-
háknak — 297, 315; de:
N. gyülekezete 314.

nyelves (Cicerók = törvényben,
peres ügyekben kiváló) 217.

nyerség (= nyerseség) 272, **449**;
v. ö. gyorság (= gyorsaság)
260.

nyilvánban szól 235; nyilvánosság
342.

nyomodik 133, 147; nyomúl
160, 172, 194; nyomodó
146; nyomos hosszúság 266,
451. nyomozó 275; nyoma-
kodás 155.

nyugodalom 22, 30, 230, 263,
265, 275, 344; nyugodal-
mas 20, 214; nyugodal-
maskodás 263.

nyugalom 71, 125, 159, 267, 349,
350; nyugalmas (szívek)
126, 189, 274, **451**.

nyugovás 165, 278.

nyukta nem volt 233; nem
nyughatik 162; nyughatat-
lankodik 23, 45, 149; nyu-
godhatatlanul 344; nyug-
hatatlanul 36; nyughatat-
lanság 91.

okultság 255, 401.

oldalló (egymást —) szemek
(= lopva szemlélő) 50.

ordas 26; (u. o. farkas).

orgona 297.

ostábla 127.

öregbül 239, 241, 255; öreg-
bedés 280.

örökképen (= örökre) 90.

özöne (szemei árjának) 289, 332.

özvegyleni (= özvegyen ma-
radni) 22.

őszító rabság 170.

panaszolkodás 263.

pálcza (jó p. = fegyelem) alatt
nőtt = szigorúan nevelt 17;
pálezás vezérlet (= feje-
delmi) 136.

pálna, pálmaág 114, 246. v. ö.
laurus-ág) p. rakott ter-
hétül nő 87, 92, 184.

pemete-bot 74, **391**.

peniglen, pediglen 309. (mind-
két alak u. a. lapon) egye-
bütt: peng.

perczentés (= percz) 78.

piheskedik (= piheg) 274. és
pihektek 278.

pillogás (álp. = titkos pillan-
tás) 51. (v. ö. oldalló tekin-
tet).

posgás egészség 163.

posta 98; postára ülteti 183,
185; posta-szekér 50.

pusztája (rút — = pusztasága)
128.

pöffetegek (vízi —) 178.

ravaszult (= ravaszszá lett) a
chám 113.

rá-ehült gyomor 233; rá-e-
sasok 251.

rákháton járás 140; rák hátára
ülni 185.

ráró-szárny (153, 185; r. tekin-
tet 237.

régiség (elmés — = mytho-
logia) 132.

réh 130; rév 107, 121, 162, 176,
251, 257; révhely 162;
révpart 162, 278.

remél 112, 175, 187, 280; re-
mélés 132, 186; remélt és
reméllett öröm 62, 101, 140,
162, 191. — remélni 63, 195,
279, 318, 319, 331; remélt-
len eset 253.

remén, remény 62, 64, 65, 76,
104, 105, stb.

reménység 58, 62, 103, 109, 117.
stb. **382**.

rezzenés (= zendülés) 119.

rivada (a trombita) 148.

romlott haza 132, 139, 159, **400**.
rongyolt haza 289; rongyos
haza 161. (l. még czondor-
lott —).

ropja 150; roppal tánczot in-
dít 297, **464**.

sajdít 165.

sebegés (lassú — -sel sugollik
szava) 240.

sebes (= sebesült) test 46; sebes-
edik (= sebesül) 79, 197;
de: sebesült főhő 50; seb-
het 199, 261; sebhett
szív 37; szíveket sebhett
nyíl 337.

sebest fut 143; sebesben (=
gyorsabban) 195.

segedelem 124, 132, 161, 269,
284, 286, 328, 345. stb.
segéd (= segítség) 103, 261,
290; segédül vesz 232.

segítség 159, 232, 243, 252, 271,
281, 290; segítség 192,
299; segítés 173.

semlyék 97, 121, 312; semlyékes
ingovány 99, **397**.

sér (fejem —) 97; haza sérését
orvosolni 136; hazája sé-
relme 132; sérethetnek (=
megsérülhetne) orczád 263;
sértődött igyed 221

sieti kisegíteni 103.

síralom 352, 355; síralmas nóta
sohajtkozni 337. [332.

sohol 353; sohova 69.

soka (az búk —) 276, **454**.

sokság 129, 191, 253, 266, 290,
321; sokaság 175. és 191;
sokabság 255, **448**.

sugallása (Isten —) 29; sugol-
lik szava 240. I. köt. **424**.

sugár termet 95; sugáros
szárny 105.

superlát (= ágytakaró) 324; éjt-
szakának setét superlátja
324.

szabad szakállára (zúg Borzas)
301; szabad vagy menni

(= sz. menned) 302, 318;
szabados (= szabad) 362;
sz. az elme 84; szabadossá
(= szabaddá) teszik 109;
szabados világa (= szabad-
sága) 327; szabadságosb
132.

szagok (szép — = virágok kelle-
mes illatai) 314.

szágodik (= száguld) a lova
szájának ajtaja 289. [186

szám (keves —) hadával 128;
kis számú nép 158, 170, 175.

szemben volt (= találkozott)
83, 236; szemben-létel 50;
szemtől szembe 117.

szemes elme 190; serénység
222; szemessen vigyáz 116;
— lát a dologhoz 173.

szemöldök íja (= ívezete) 19.
felvont szivárványa 240.

szerelem íja 30; sz. nemző
szók 96; szerelmetes 321.

szerecsse tündersége (l. a Név-
mutatóban).

szerecsélteti (= koczkáztatja)
hadát 166.

szényiben (= színében) válto-
zik 267; de: színyessen
öltözik 267; orczája színe-
sedett 327.

szérdék 166, **406**.

szín (= ürügy) 163; színli 32;
színlés 32; mézes színt
fest 67; színes barátság 86;
színllett szeretet 168; szí-
neskedik 321.

színlette (= színezte) arany-
nyal 147; sz. kék zománcz
150; színeltet 310, **468**;
erdélyi nemesség színlett
(= színes, v. ő. színe-java)
virága 175.

szivárványa (szép szemöldöké-
nek) 240.

szivese (Juno Jupiternek) 303;
sziveskednek 106; a sze-
retet sziveskedik 274.

szomszédjában 183, 189; szom-
szédság 193.

- szorgalmas 110; szorgalmaskodás 93, 129; de: szorgalmatoskodik 40, 80, 247; szorgalmatosság 106.
- szög legény (lova is szerecsen) 146.
- szőke (vize a Dunának) 215.
- szű-izonyító sivalkodás 196; sok szűszakadás 125.
- szűk (= ritka) a jó feleség 18; szűkül (= fogy, kevesedik az inség 290.
- taligás rabság 79. (v. ö. hintós méltóság).
- tanács (titok t. mint cím a *Mur. Vén.* címlapján is) = titkos tanácsos 211; rendszer használatban itt is: titkos tanácsos 29; üdös t. (= érett, meggondolt) 40; tanácsot tart tükrével 31, 122.
- tanácsos elne 36, 175; tanácsos Cato 217; tanácslás 289, 319.
- tágas (társág) 14; tágulni kezd útja 251; másutt tágul, tágít, tágulás (távozik, enged, szűnik, értelemben) 28, 38, 55, 59, 63, 66, 156, 161, 175, 178, 229, 250, 251 stb.
- tapsoló szív, reménység (örömeben) 120, 160.
- tartalék (= a mi tartóztat, akadály) 250, 329.
- tárház 92, 218, 222, 241—2, 263.
- teli (= tölti) 188; telé (táborát számos nép —) 154; tölte (markokat pöröly) 74; töltötte (szekereze markokat) 151; kedvek tölte 206; töltebben 59.
- téli időjárás rajza 173—4. tél olvadása 178.
- temetés 30, 35, 306; temetség 30. (kétszer).
- teremptett állat 236.
- tér (= tágas hely, térség) 351; térség 14, 223; térhelyek 345, 351, 477.
- térengetik (a vadat) 27 (kétszer), 233, 249; térítik 27; térengető sasok 69, 440, 445.
- terétsége (vállának — = terjedelme) 259, 448.
- teste rózsái (= sebei) 46. (l. még *virágzik.*)
- tettetesb (= mutatósabb, tekintélyesebb) 137; természetes 322.
- tollas bot (= gerezdes buzogány) 143. (l. *bot.*) tollazta (darutoll — fejét) 147.
- törődöm magamban (= gondolkodom, töprenkedem) 239; sokat törődik (vmin) 189; töröttek (törődöttek) lábszárai 94. (v. ö. elverődtek), törődött öregség 12.
- tőserkedő (= üzérkedő) 111.
- tömlőczös-ház (= Sidóvár) 93.
- tprücsök (hangicsálnak) 174.
- tprüszög 150.
- tüzek (égi t. = csillagok) 16; 48; Jupiter tüze (= mennykő) 334.
- tüzet (új —) rak a szerelem 22.
- udvarolta sok nép 84, 254, 273; udvaroltattam (sok úri rendeltől) 349; udvarlás 312.
- ujjultság (= üdülés) 339; újulás (=t adsz = megújítod) 290.
- urallás 289.
- usura (= uzsora) 281.
- úszóvan festett (török kutyák) 25; ú. festett (fejér-kék ló) 142, 380. és I. köt. 450.
- üdös (= érett, megfontolt) tanács 40. ü. tanácskozás (= több ideig tartó) 265; üdösbödik 255; üdösködött elméjében 244, 443.
- ülni a Holdat (= ünnepelni, tisztelni) 252. (v. ö. Holdtiszteelő népek 240.)
- üres és üresült has 65, 69; ürül (vtől) 17; munkától ürült test 21; ü. tárház 92; ü. tarsoly 64.

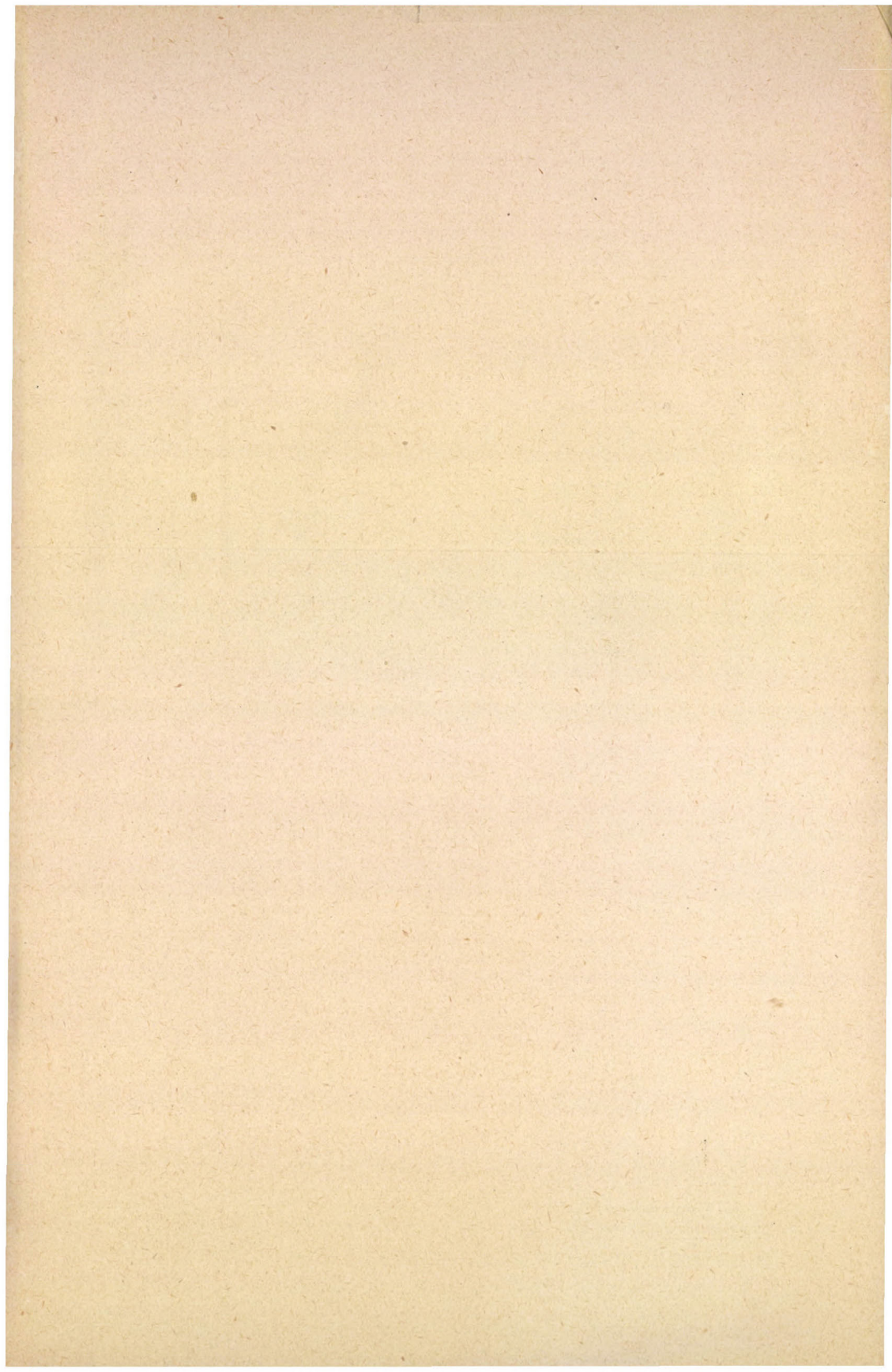
- vajudó (egymásért — szűszadás) 125; vajutt kedv 106; v. személy 121; vajúszom (— közel a halálhoz) 220, **398**.
- valaha (= valahára) 123; valaholott (= valahol) 111. vállról szólni (= félvállról) 349. varroeska (= varrás, himzés) 332; Arachna varrója 223. vászonházak (= tábori sátrak) 229.
- verdett (oreza, szárny) 31, 87; verdődés (= vergődés) 220, **425**.
- verő (= —fény) 249; verőfény 46, 194, **445**.
- verscsinálás 213.
- veszedelem 63, 68, 69, 87, 155. stb. veszedelmes 138, 222.
- veszély 65, 66, 69, 71, 78, 121, 122, 124. stb. (végig még többször mint veszedelem) veszélyes 116.
- vetett ág, nyoszolya 324; vetett nap (= kitűzött) 36; vetett asztal (= terített) 35, 76, 190.
- vezérösvény (= vezérlő, vezető) 233; vezértárs (= vezető) u. o. vezérlet (pálczás v. = fejedelemség, parancsnoklás) 136. [199.
- vér bíbora 101; vér skarlátja vérfolyós erek 95, **395**.
- viadal 172, 176, 242, 299, 346; viadalom 161.
- vigyázó elme és elmés vigyázóság 158.
- világ (= világosság) 291.
- virág-nevelő tavasz 16.
- virágzik (a teste sebekkel) 198.
- visszát (nem von —) 66, 220; félrehúzó visszálkodás 134, 138, 263.
- visszálkodó párt 220.
- viszont 343, 351, 355; viszontag 321, 342, 351.
- vitorlája (toll —) 143.
- zajdult elme 104.
- zavar 291.
- zápor (kőesős) 67; zápora nyilának 68; z. szemének 34, 37, 63, 216. (v. ő. essző szem).
- záros fogság 80; z. tömlőcz 84. 'sombok 103.

TARTALOM.

<i>Kemény János emlékezete</i> (Porábúl megéledett Phoenix) . . .	Lap 5
Jegyzetek	359
<i>Kesergő Nympha</i> (Palinodia)	207
Jegyzetek	413
<i>Thököly Imre és Zrinyi Ilona házassága</i>	227
Jegyzetek	432
<i>Proserpina elragadtatása</i> (Pótlék az I. kötethez)	293
Jegyzetek	459
Név- és tárgymutató	481
Szómutató	493

JAVÍTANDÓ HIBÁK.

100. lap	26—4. <i>gázokat</i>	helyett <i>gazokat</i>	olvasandó.
141. „	60—3. <i>nehéz</i>	„ <i>nehézb</i>	„
144. „	22—1. <i>uteseben</i>	„ <i>ütésében</i>	„
146. „	43—2. <i>karmány,</i>	„ <i>karmány-</i>	„
183. „	112—3. <i>hadá</i>	„ <i>hadával</i>	„
190. „	39—1. <i>kemény</i>	„ <i>Kemény</i>	„
213. „	17-ik sor (olvasására ?)	„ <i>pállolására</i>	„
219. „	36—4. <i>el-nyesett</i>	„ <i>le-nyesett</i>	„
220. „	45—3. <i>engem-is,</i>	„ <i>engem-is</i>	„
234. „	46—3. <i>szédítesz</i>	„ <i>szédétesz</i>	„
249. „	166—2. <i>csekélyiben</i>	„ <i>csekélyebben</i>	„
253. „	194—1. <i>sizveden</i>	„ <i>szíveden</i>	„

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.